M
K

M

K

DE WERKEN VAN MARIE KOENEN

DE WERKEN VAN MARIE KOENEN

DE KORREL IN DE VOOR
WASSEND GRAAN

MCMXLVIII
UITGEVERIJ HET SPECTRUM
UTRECHT BRUSSEL

MARIE KOENEN

DE KORREL IN DE VOOR

WASSEND GRAAN

MCMXLVIII
UITGEVERIJ HET SPECTRUM
UTRECHT BRUSSEL

I

TOEN NELIS BROENS dien eersten morgen van October in de vroegte de koe kwam melken op Garvershof — de eenige, die er toentertijd nog over was — stond er de schuurpoort half open. Dat gebeurde wel meer. Als de meester in den nacht kwam thuisgezwaaid, sliep hij den meesten tijd daar in het hooi z'n roes uit. Maar anders dan gewoon was vandaag het geluid, dat van daarbinnen tot Nelis doordrong: geen snurken, maar steunen en reutelen. Hij kon niet laten de poort wijder open te stooten, en bij z'n blik naar binnen, kletterde hem van schrik de melkemmer uit de hand. Als een blok achterover lag de meester en zag hem aan met oogen zoo verwilderd, als wilde hij „hulp" schreeuwen zonder 't meer te kunnen. Schuim stond hem op den mond en het diepe zwoegen begon weer opnieuw bij een stuiptrekking, die heel het logge lichaam doorvoer...

„Moeder!... Moeder!..." schreeuwde jonge Nelis, — en terwijl de koe in den stal een vervaarlijk bulken aanhief,

Tref uit z'n hok sprong en z'n bassen tot janken opdreef, — holde hij tusschen de uiteenstuivende kakelkippen het erf af, tusschen de linden van den Bult door, naar huis terug... „Gauw, gauw, — de meester ligt te sterven in de schuur..."
Moeder Plonia stond juist het fornuis op te rakelen om het koffiewater aan den kook te krijgen, den sjaal over het nachtjak, bloote voeten in de klompen. Ze liet de pook in het vuur steken. „God in den Hemel!" riep ze, en mee drong ze Nelis al opzij in het deurgat.
Halfweg den Bult keerde ze zich al voortjagend nogeens om en gilde met heftige gebaren: „Dadelijk den pastoor halen,...... den dokter. — Alla dan toch!"
„Ja, ja..." Jonge Nelis kreeg weer beweging in z'n beenen en zette het op een loopen, met groote sprongen het steilste pad van den berg af... „Aan mij zal 't niet liggen!" zweepte hij zichzelf voort.
Hij dacht aan 't Rosalien, aan al haar beewegen en offers en novenen voor den inkeer van haar vader. 'n Prooi van de hel nu tóch? Al moest hij er bij neervallen, jonge Nelis, in minder dan geen tijd zou hij aan de deur van de pastorie zijn — en bonzen en hulp roepen. Geen seconde te verliezen... Onderwijl was op Garversberg de heele buurt al in opschudding. Drikus Vinken, die juist op z'n dorpel kwam, recht uit z'n bed, om oudergewoonte naar het weer te kijken, — zag Plonia op den hof aanstormen, jongen Nelis den berg af... „Er is iets op den hof," riep hij naar binnen, en hij Plonia na, en z'n zoon Paulus hém na. Andries, de oudste van Anna Ruiters, die juist blootsvoets op den put aankwam, zette emmers en juk in het gras, en was nog vóór Paulus bij de schuurdeur. „Moeder, ze loopen allemaal naar den hof!" riep Truuke Ruiters, van den dorpel het huis in. Maar nog vóór Anna met al de kinderen, waren de jongens van Zwarte Marjan bij de schuurpoort.
Toen Plonia vlakbij toch terugdeinsde, was er, God zij dank, Drikus Vinken ook al, om zich over 't Roed Zwijn heen te buigen...

Hij schoof hem den arm onder de schouders, en legde hem terecht, met een pluk hooi onder het woest schuddend hoofd.
„Water en azijn", — gebood Drikus met de kalmte van een dokter, en tegen den stervende, die onsamenhangende klanken uitstiet: „Ja, ja — stil maar — ze komen. — 't Rosalien? Zoo meteen! En natuurlijk de pastoor."
„Maar — wie is er nou den dokter halen? Gauw dan toch, den pastoor met den Heiligen Olie." Plonia joeg Paulus en den oudste van Ruiters haar zoon achterna. Want die Nelis van haar? — suffen en droomen en bij 't minste of geringste den kluts kwijt, — drie en twintig en nog juist een onmondig kind — zij kende hem! Zoo uit den aard geslagen. Nelis? En dan zoo'n moeder als zij. Die nooit en bij niks 't hoofd verloor. Waarbij nu nog kwam, dat ze 't al jarenlang voorzien en voorzegd had: „Vandaag of morgen zal 't met het Roed Zwijn vergaan, zooals 't met z'n vader vergaan is — opeens uit en gedaan met hem."
Toch voelde Plonia een kouden huiver over haar rug, terwijl ze op het huis aanliep om de vrouw en de dochter te roepen. — Hun er niet te rauw mee op het lijf vallen, hield ze zich voor. Ze trok den sjaal dichter om den schrepelen rug. Ze razelde op haar bloote beenen, dorre stokken in de versleten klompen.
„Zooiets op m'n nuchtere maag," beklaagde ze zichzelf. Maar ze liet den deurklopper al neerslaan, ijzer op ijzer, kort en hard. Boven vloog meteen een venster open. 't Bleek bestorven angstgezicht van Lucie Krevel. „In Gods Heeren naam, Plonia?" „'t Is niks... Hij komt wel weer bij. — Maar dadelijk komen. — In de schuur. — Water en azijn, en alles ook voor de Bediening. — Ze zijn den pastoor halen, — dat kan nooit geen kwaad..."
Lucie was alweer weg uit het venster, zonder verder een woord of een vraag. — Meteen ging de voordeur open, en daar stond 't Rosalien, de dochter, met 'r rosblonde haren los over den haastig aangeschoten mantel. Plonia met haar de keuken in om alles bijeen te zoeken... „God-

dank dan nog, dat het niet ineens met hem gedaan is geweest... Ja, 'n beslag. En wie weet?... Zoolang er leven is, is er hoop." Plonia deed maar niets dan geruststellen, al had ze wel gezien, dat het op een eind liep met den laatsten Garversman. Minder dan niets verloren de twee aan een man en vader van dit allooi, — maar toch, als de banden breken en alles van vroeger en later tegelijk bovenkomt, dat gaat niet zonder hartzeer en rouw.

Plonia kreeg hulp aan Lena Vinken, de vrouw van Drikus, om voor het altaartje te zorgen, dat zuiver gedekt, met het staande kruisbeeld tusschen twee brandende kaarsen, met het water en het wijwater en het palmtakje bij den stervende moest worden opgesteld voor de laatste Heilige Sacramenten. Als in haar eigen huis wist Plonia, na vijf en twintig jaren trouwen dienst, den weg in laden en kasten op den hof. Moeder en dochter konden alles aan haar overlaten, terwijl ze zelf al in de schuur waren, 't Rosalien dadelijk bezig natte compressen op het hoofd te leggen en op het hart. Ze suste den reus in stervensnood als een klein kind. „Stil maar, stil — alles komt terecht. — Ja zeker, vergeven en vergeten... En dat zal ik, natuurlijk, alles goedmaken!"

Ze sprak en deed voor haar moeder tegelijk, 't Rosalien — zooals ze zich dat in den loop van de jaren had aangewend, de bemiddelaarster tusschen de schuwe al te zachtzinnige vrouw en den ruwen losbol met z'n goed hart.

Ze wenkte haar moeder nader, die zich zoo angstvallig op den achtergrond hield, alsof ze er niet bijhoorde. Ze beduidde haar mee te helpen met de compressen, die blijkbaar goeddeden. Zoo zaten zij ieder aan een kant van den zieke in het hooi geknield. Maar z'n angstblik zocht telkens en telkens weer de dochter, alsof zij alleen hem redden kon uit z'n benauwenis... „Alles goedmaken," bracht hij er eindelijk nogeens uit, heel duidelijk en met z'n gewone stem... „Maar dat beloof ik immers — dat zal ik," — suste 't Rosalien „alles goedmaken. Als u weer beter bent — wij samen — alles goedmaken." Weer en over herhaalde ze het woord. Ook in de stilte van haar

hart, voor God alleen: „Tot redding van zijn ziel — alles goedmaken..." Plotseling rukte de stervende zich den natten doek van het voorhoofd en voer half recht, den blik naar het morgenlicht, dat door de open poort viel, zonk dan weer achterover en het reutelen herbegon...
„Ja," zei 't Rosalien, als had ze begrepen wat er in hem omging, „de pastoor is al heel dichtbij — met de absolutie... Bid maar met mij mee..." En ze begon het Confiteor: „Ik belijd aan God almachtig, aan de heilige Maria altijd Maagd, aan alle Heiligen, dat ik gezondigd heb door gedachte, woord en werk, door mijn schuld, door mijn schuld, door mijn allergrootste schuld..."
In de open schuurpoort had Drikus Vinken zich als een schildwacht opgesteld, om den weg te versperren en de orde en de stilte te bewaren bij den oploop op het erf. Want ze waren er nu wel allemaal: Stoffel en Anna Ruiters met hun heele huishouden; Zwarte Marjan, om met geen tang aan te pakken, en 'r drie jongens; Jacques Jansen en Tina: Drikus' eigen dochter, pas getrouwd. Zelfs die van Steeg alledrie: Damus, Gradus, en ook Bella met een schijnheilig gezicht.
„Niet toegapen, maar bidden allemaal samen," beheerde Drikus. Nu het altaartje daar plechtig stond opgesteld in de schuur, kwam z'n vrouw naar buiten bij de anderen om het voorbeeld te geven: op de knieën en met een alles overstemmend: „Ik geloof in God den Vader," begon ze den rozenkrans. Zelfs de belhamels van Zwarte Marjan trokken de pet van het hoofd. Geen van allen dachten ze meer aan werkendag of uur en tijd.
Midden in de Droeve Mysteries waren ze — „Christus wordt met doornen gekroond," — toen mijnheer-pastoor al kwam met den Heiligen Olie, — Pastoor Vogels, toen pas twee jaar in Daelhoven en nog in de kracht van z'n leven.
Stoffel Ruiters had met Jacques van Tina Vinken den inrij wijd opengezet, en plechtig deed de priester zijn intrede op Garvershof. — *Pax huic domui* — Vrede zij dit huis — bad hij hardop. Leenders de koster, die in persoon was

meegekomen, antwoordde: *Et omnibus habitantibus in ea* — En aan allen die het bewonen. Zoo kwamen ze het erf over. 't Werd er even stil als Zondags in de kerk, midden onder de Hoogmis.
Wie lette er op, dat de koe bleef loeien en Tref weer begon te janken? Aan zulke geluiden was hier iedereen immers even gewend als aan de lucht en het licht om hen heen. Alleen jonge Nelis hoorde de koe en den hond. Maar hoe ze tot zwijgen te brengen?
Paulus-van-Drikus en Andries-van-Ruiters, die Nelis eerst inhaalden toen hij den pastoor al geroepen had, waren doorgehold naar den dokter, en zoo was hij, op een eerbiedigen afstand achter priester en koster aan, mee terug den berg opgekomen. Nu knielde hij daar naast Drikus Vinken op den schuurdrempel, de oogen, het heele gezicht vol tranen, tranen... Niet om den meester, maar omdat hij zag hoe 't Rosalien zich zoo flink hield en geen oog van den stervende afwendde, terwijl haar moeder met de handen voor het gezicht geslagen, zóó schokte en schudde bij haar onderdrukt snikken, dat zijn moeder haar met den arm om de lenden steunen moest.
„In den naam van den Vader, en van den Zoon, en van den Heiligen Geest," ging de priester voort: „Dat elke macht van den duivel over u ophoude, door de oplegging van onze handen en door de tusschenkomst van alle Heilige Engelen, Aartsengelen, Aartsvaders, Profeten, Apostelen, Martelaren en alle Heiligen." — Waarna hij de oogen, de ooren, de neusgaten, den mond en de voeten van den stervende zalfde. „Wees hem, Heer, een sterke toren tegen den vijand. — Dat de vijand geen vat op hem heeft en dat de zoon der ongerechtigheid hem niet kan schaden."
Na z'n kniebuiging bij het kleine altaar nam de priester dan het palmtakje en sprenkelde het gewijde water over den zieltogende en de omstaanders — *Asperges me, Domine, hyssopo* —, en het oogenblik brak aan, dat Pastoor Vogels den laatsten Garversman de Heilige Hostie toereikte — *Accipe, Frater, Viaticum Corporis Domini nostri Jesu Christi, qui te custodiat ab hoste maligno, et perducat in vitam aeternam.*

Ook toen pastoor en koster alweer op den terugweg waren, bleef 't nog even stil en plechtig in de schuur en op het erf. De dokter had zich nu over den stervende op z'n uiterste heengebogen. Niet lang of hij streek hem de oogen dicht. Dan wendde hij zich het eerst naar 't Rosalien: „'t Is afgeloopen met hem."
„God geve hem den Hemel en de eeuwige rust." 't Rosalien moest en kon niet anders, dan overdankbaar zijn om de verhooring van al haar bidden voor de redding van z'n ziel. —
„'n Schoonen dood is hij gestorven, toch nog!" Plonia moest het luidop getuigen. Zij en Lena Vinken vouwden den doode de blauw opgezette handen op de borst samen, de vingers ineen, al kostte het moeite.
Wie durfde er nog spreken van Roed Zwijn?
Na de zalvingen en de zegeningen van den priester, na de kwijtschelding en de Laatste Teerspijze, — ging er een menschenziel het Eeuwig Leven in, toebereid tot de loutering, die haar waard zou maken eenmaal met de verlosten en uitverkorenen God zonder einde te aanschouwen, te beminnen en te bezitten...
Drikus Vinken kwam het eerst den doode nader. „Daar ligt hij nou," dacht Drikus. Z'n levenlang had hij Nicolas Garversman gekend, even oud, samen op school, samen opgroeiende jongens; na z'n vader Drikus op zijn beurt vijftien jaar daglooner op den hof. Nicolas Garversman? Een hart als van was. Een goedzak. Maar zonder wil of weerstand. Drankzucht meegekregen van z'n vaderskant als een aangeboren ziekte, en dan de zakken vol geld. 'n Pootige vrouw had hem misschien in het rechte spoor kunnen terugbrengen en houden. Maar Lucie Krevel, al meende ze 't goed, was nooit de rechte geweest voor den hof en den meester, — Drikus had den ondergang wel zien aankomen, die hem zelf tegen z'n ouwen dag van het boerenwerk voor den hof aan de steenovens bij de Maas toewees. Maar de meester bleef de meester...
Op het erf begonnen de Bultbewoners er ook zoo over te praten tegen elkaar. — De meester van den hof dood, dat

was van oudsher op Garversberg en eigenlijk voor heel Daelhoven juist eender geweest als in het land de dood van den koning. 't Mocht dan waar zijn, dat deze laatste Garversman, naar den slechten voorgang van z'n vader, bitter weinig waard was geweest voor z'n vrouw en kind, voor z'n huis en voor z'n eigen, — wie op den berg had er klagen over hem? Behalve Plonia en jonge Nelis waren ze wel geen van allen meer in dienst op den hof, — maar al wie nu eenmaal op Garversberg woonden of kwamen wonen, was de meester toch blijven beschouwen alsof ze bij hem en den hof behoorden. Kwistig en zorgeloos was hij, zooals overal, ook voor hen allemaal met z'n geld blijven smijten, tot er niets meer te smijten viel. Had hij ooit „neen" gezegd, als iemand — wie of waar ook — hem om voorschot of borg of bijstand vroeg? Hetzij om uitstel van betaling voor pacht van grond of huis, hetzij om geld te leen of om het aangaan van welken koop of overeenkomst ook, heelemaal in eigen voordeel. De oude getrouwen hadden daar nooit misbruik van gemaakt, en ergerden zich des te meer over wie dit wel deden, zooals dat volk van Steeg...

De anderen op het erf hadden weer vrij praten onder elkaar, omdat de drie Steegen: Damus en Gradus en Bella, al waren afgedropen, — gevolgd door Zwarte Marjan en haar vlegels. Maar nu kwam Drikus Vinken, door Plonia er op afgestuurd, om te zeggen: dat het erf heelemaal leeg moest en de poort dicht. Alleen Stoffel Ruiters en Jacques mochten blijven om met Drikus mee den meester dadelijk uit de schuur naar de zaal het woonhuis in te dragen.

Jonge Nelis stond nog altijd tegen den post van de schuurdeur. Hij voelde niet den minsten afschrik meer van den doode. Wat daar ligt, dacht hij, is toch maar stof en asch, de ziel, daar gaat het om, — en die is nu voortgeholpen naar de eeuwige zaligheid... ook en vooral omdat hij, Nelis, zich het hart uit de keel had geloopen naar den pastoor. Eindelijk dan, eindelijk had hij voor 't Rosalien iets kunnen doen, meer dan gewoon. Al zou ze 't natuurlijk

nooit vragen of weten. Jonge Nelis zag de morgenzon door de schuurpoort schijnen juist over de voeten van den doode. Zag 't Rosalien dat ook?

Zij stond recht, de handen gevouwen, den blik neer in dat licht. Al het licht om haar heen. Voor de oogen van jongen Nelis stond ze daar met haar rijke losse rosse haren echt in een stralenkrans. Daar stond ze bereid om sterk te zijn, voor haar moeder mee, en te doen wat ze kon. Dat zag en wist Nelis.

Meteen kreeg hij van zijn moeder een stevigen por in de zij: „Zorg dan toch voor de Witte!" — Hij, verontwaardigd: „Kon ik onderwijl soms een koei melken?" — „Alla, de huiswei in er mee." Over en weer schielijk en fluisterend uit eerbied voor den dood. Aleer de drie vrouwlui tot de keuken waren gesukkeld — de meesterse kon bijna niet meer op haar beenen staan en moest door de twee andere voetje voor voetje onder den arm geleid worden, — was Nelis dan toch met de Witte in de huiswei. Dat was het ruime grasveld achter woning, stal en schuren, rechts afgescheiden van den moestuin door een hooge meidoornhaag, links gescheiden van den weg langs den heuvelrand, deels door het wagenhuis, deels door den verzakten baksteenmuur, waartegen tusschen twee van de steunberen de bijenstand verveloos stond weg te rotten.

Hier in de huiswei had jonge Nelis vorige week de afgevallen bellefleuren op hoopen geveegd, tegen de stammen van de laatst overgebleven oude appelboomen, elken herfst weer zoo overvol beladen, dat de takken er onder bezweken. „Morgen" zou Nelis er de gave appels uitzoeken, — „morgen", iederen dag opnieuw als 't er toch alweer te laat voor was geworden. Ze lagen er nog. Jonge Nelis ademde op, hierbuiten. Hij zag de zonnestralen en nevelstrepen in schuine bundels door de haag spelen, langs de bloedroode bladertjes, de spinnewebben, de purperen bessentrosjes. Terwijl de melk onder zijn handen schuimend in den emmer stroelde.

„Ik zal haar zeggen," wist hij opeens, „reken op mij!" Sinds jonge Nelis al wel drie jaar geleden tot de ontdek-

king was gekomen, hoe hevig z'n hart bonsde wanneer hij ook maar uit de verte schijn of schaduw van haar zag, had hij 't Rosalien uit eigen beweging geen woord meer durven zeggen, — niet anders dan een schuw „ja" of „neen", wanneer zij hem iets vroeg of opdroeg, en dat gebeurde naargelang 't zoo te pas kwam, soms in dagen niet, dan opeens telkens opnieuw op een en denzelfden dag.
Als een ziekte had het hem bevangen. En al dat lamme en suffe, waar moeder hem om uitschold, Nelis besefte het zelf heel goed: 't kwam enkel omdat er geen hoop of uitkomst voor hem was. Hij, arme boerenknecht, — zoon, kleinzoon, achterkleinzoon van boerenknecht na boerenknecht op Garvershof — hoe was 't dan ook mogelijk, die onzin van hem om met heel z'n leven te hangen en te haken aan het hare, — zoo alsof 't moest en zou, dat zij tweeën eerlang één werden? Hij, schamel Neuzel-Neliske, z'n moeders wanhoop, — en 't Rosalien van Garvershof, blank en blozig als een appelbloesem in Mei, en immers zoo mooi en zoo goed en ook zoo heilig en verheven als een engel uit den Hemel...
De melkemmer was vol. Voorzichtig zette jonge Nelis hem achter den appelstam. Hij zei tegen de koe: „Dan kom nou maar mee, Witte," en bracht het gedweeë dier uit de huiswei den hellenden boomgaard door, nooit anders dan Bergbongerd genoemd; de stapsteenen van de beek over, en eindelijk dan Garverswaze in, de groote dalweide van den hof. Daar was gras te over voor de Witte, en ze kon er geen kwaad tusschen de dichte struikenwallen en achter het palenhek, dat Nelis bij het weggaan sloot met den ketting om den post.
„Reken op mij," zou jonge Nelis alzoo zeggen vanmorgen of vanavond, den eersten keer den besten, dat hij 't Rosalien vandaag kon aanspreken. Want dat zou hij, flink en ferm moed vatten en haar eindelijk dan toch zelf het eerst aanspreken. 't Mocht immers gerust, met een zoo passend woord in deze omstandigheden, 't moest zelfs, — hij had haar z'n rouwbeklag te doen, als de zoon, de laatste, van de Broensen van ouder tot ouder aan Garvershof ver-

knocht, de mannen als boerenknecht, de vrouwen als noodhulp van de meesterse...
En terwijl hij 't dan zou uitspreken, z'n woord „Reken op mij", zou 't Rosalien hem aanzien en verstaan, zeker hem antwoorden: „Danke, Nelis," met 'r hartelijke stem. Misschien zelfs hem wel een hand geven... Wanneer hij zich dan manmoedig hield en er uit kon brengen: „Bergen verzetten kan ik voor u." Wie weet? wie weet? Er kan toch altijd en overal een wonder gebeuren, ook voor wie er niet op hoopt en 't in geen enkel opzicht waard is. Er zou een vonk kunnen overslaan uit dat vuur van zijn hart in het hare... Was 't niet meer gehoord? — de bedelaar en de prinses uit kindervertelsels — en zelfs in z'n grootvaders tijd nog echt: een dochter van de baronnen van Laag Case met den koetsierszoon. Waarover de verhalen nog niet waren uitgestorven in Overdael en Daelhoven. — 't Rosalien de zijne? Van een dwerg zou Nelis zoomaar en voorgoed een reus worden. God in den Hemel, die met Z'n schepselen immers het beste voorheeft, moest daar toch wel rekening mee houden.
De achterkeuken van den hof was leeg, toen jonge Nelis er kwam met de melk. Hij zette den emmer bij de karnton en liet zich op de bank tegen den muur neer. Verder durfde hij het huis niet in. Immers al een heel heldenstuk van hem, om zich hier in de achterkeuken te wagen. — Met al z'n zinnen zat hij te luisteren of er geen geluid van daarbinnen tot hem doorklonk. Voetgestommel? Praten? Was 't niet veeleer alsof de stilte van den dood door alle reten en kieren heendrong tot dezen uitersten hoek? Nelis moest niet vergeten, dat hij in een sterfhuis zat. Hij dook dieper voorover, de handen tegeneen tusschen de knieën. Toch aldoor aan 't luisteren. Immers best mogelijk, dat meteen 't Rosalien door de tusschendeur zou komen, — en hij dan: „Reken op mij," — al dadelijk, recht uit z'n hart.
Met een schok kwam hij overeind. — Weer voor niets. 't Was enkel de klok maar, — de oude staandeklok in het voorhuis. Met knarsen en rammelen van het versleten uurwerk en de kettingen begon 'ze te slaan. Nelis telde tot

tien. Al tien uur? Hij doezelde weg in de vraag: „Waar is de tijd gebleven?"
Dan opeens — nu toch wezenlijk — een deur open en dicht binnenshuis, voetstappen in de gang en de voorkeuken door. Hij hield den adem in... 't Was z'n moeder maar, die de tusschendeur openstiet met een mand vol wasch om in de kuip te zetten. „Zit me daar die Zebedeus alsof 't kermismorgen is!" schetterde Plonia diep verontwaardigd, „Terwijl ik geen handen genoeg heb."
„Zeg maar wat ik doen moet," stelde Nelis zich deemoedig ter beschikking. Om aan den gang te komen zat hij immers enkel op een opdracht te wachten.
„Direct je zondagspak aan en naar Laag Case en Overdael." — „Boodschappen?" — „Aanzeggen." 't Rosalien zei: „Stuur Nelis maar."
„Zei ze dat? 't Rosalien?" Het bloed vloog jongen Nelis warm naar het hoofd, — en weer dat bonzen van z'n hart, enkel omdat 't Rosalien dus zijn naam had genoemd en hij den hare durfde uitspreken.
Alsof hij een klein kind was, begon z'n moeder 't hem in te prenten: „De weduwe en de dochter laten u weten, dat Nicolas Garversman dezen morgen is komen te overlijden, onverwacht, maar tijdig voorzien van de laatste Heilige Sacramenten. Vrijdag om tien uur de uitvaart in de kerk van Daelhoven, waarna de begrafenis. Met verzoek deze te willen bijwonen."
Juist zoo, en geen woord meer of minder, eerst bij Gregoire op den Wildkamp, binnen het Laag-Caserpark, aan genen kant van 't kasteel. Dat wist hij toch wel, waar 't bij den rentmeester van den baron was? Moeder Plonia had nu eenmaal geen hoogen dunk over het onderscheidingsvermogen van haar zoon. Maar de Wildkamp op Laag Case? „Zou ik dát nog niet weten?" Jonge Nelis wist zelfs nog wel uit de eeuwige vertelsels van z'n moeder, dat de vrouw van rentmeester Gregoire een Overdaelsche was, Anna Klerks, van jongsaf een vriendin van Lucie Krevel, de dochter van den schoolmeester uit hetzelfde dorp. Dat Lucie Krevel en Nicolas Garversman elkaar op de bruiloft

van deze Anna en Gregoire leerden kennen. Eenmaal allebei getrouwd en dicht bij elkaar in de buurt, bleven ze in 't begin nog druk met elkaar omgaan. En zoo kende Nelis ook 't Stefanie, die dan van kleinaf meekwam om met 't Rosalien te spelen, twee eenige kinderen, mettertijd echte robbedoezen allebei, aanvoersters van den heelen kindertroep, die op Garversberg kwam meedoen. Waarbij dan ook altijd Neliske zelf, haantje-de-voorste, niet uit z'n aard, maar enkel toen-al om bij 't Rosalien in een goed blaadje te raken... Tot hun twaalfde, dertiende jaar. Toen was er voor 't Stefanie het pensionaat tusschengekomen, en mocht 't Rosalien van haar moeder niet meer zoo in 't wild loopen.

„In geen jaar en dag hebben die van Gregoire zich meer op Garvershof laten zien." Plonia moest er toch nogeens even haar hart over luchten. Binnen had Lucie het pas tegen háár gedaan: „We zijn uit elkaar geraakt, zooals immers altijd wanneer het de eenen beter gaat dan de anderen. Maar in omstandigheden als nu, mogen ze op den Wildkamp toch niet worden overgeslagen." — Dus bij Gregoire. Op den heenweg. Gewoon aan de voordeur. Vooral naar behooren. Deftig tegen deftig. — Bij Wevers in Overdael vanzelf meer te goeier trouw. Dat was daar nog de eenige en naaste familie van weerskanten over, die éène oude achternicht van Lucie's moeder, met haar twee ongetrouwde zonen. — Waar ze ergens woonden? — In Wevershuuske natuurlijk. Had Nelis dan nooit van Wevershuuske gehoord en van Peereneer Wevers, den koster van Overdael? Bestond er voor Nelis niks anders ter wereld dan Garversberg en Garvershof? Wevershuuske in dien hoek tusschen de kerk en het klooster van Overdael. — Dát was nu alles: op twee plaatsen naar behooren z'n woord doen en vooral goed onthouden, wat ze lieten terugzeggen.

Tenslotte vond Plonia, dat ze eigenlijk evengoed en tienmaal beter zelf zou kunnen gaan, dan het dien suffer zoo van a tot z te moeten inpompen. „Hoe kom ik toch aan zoo'n jongen!" Tot besluit die eeuwige verzuchting van

haar, en dat er in Ouwen Nelis, z'n vader zaliger, dan toch nog meer aanpak had gezeten.
Jonge Nelis trok bedenkelijk z'n pet dieper over de oogen, fronste mond en voorhoofd, keek schuin naar den grond. — Hij zag tegen dat aanzeggen, tegen dien gang naar den Wildkamp en naar dat Wevershuuske op als tegen een sprong in het duister... Maar — 't was voor 't Rosalien — en die rekende op hem nog eer hij gezegd had: „Reken op mij."
„Alla dan maar," zei Nelis.
„En voortmaken," riep z'n moeder hem nog achterna: „Op etenstijd terug."

Van de Daelhover buurten en gehuchten was Garversberg het hoogst gelegen, een kleine wereld op zich, daar boven op de hoogten, die het Maasdal scheiden van het Geuldal. De buurtschap had zich in den loop der tijden gevormd bij de heerenhoeve op den hoek van den heuvel. Aan haar breede poort vond zoowel de holleweg naar de kom en naar de kerk van Daelhoven zijn aanvang, als de grintweg naar Overdael. Dit marktdorp lag een uur verderop naar het noorden, waar het Zuid-Limburgsche heuvelland begint over te gaan in de wijde vlakte van de Nedermaas.
Garvershof met z'n woonhuis en bijgebouwen, z'n tuinen, weien en boomgaarden, lag binnen z'n muren en heggen als een stad binnen haar wallen. De andere woningen van den berg stonden er in een halven kring tegenover, er van gescheiden door den Bult. Op dit breede lindenplein lag links, tot gemeenschappelijk gebruik, de drinkpoel voor het vee; meer in het midden de omtimmerde put, met het rozen-omkranst Moeder-Godsbeeld onder z'n pannen afdak.
Er was een tijd geweest, dat uit elk van die woningen aan den overkant een voetpad naar Garvershof leidde, gaandeweg door de bewoners vanzelf daar tusschen de lindestammen gebaand. Als de stralen van een ster kwamen die paadjes bij de poort samen, duidelijk merkteeken van het

verband, dat er in die jaren tusschen de overburen en den hof bestond. Langer dan menschenheugenis immers waren de omwoners op-en-af gegaan naar hun dagtaak bij het groote boerenbedrijf met vetweien en landbouw, — de dienaarschap op wie de welstand van de meesters afstraalde. Welke Garversberg-bewoner was toentertijd niet in goeden doen? Tegenwoordig waren al die voetpaden op één na — op dat van Plonia en jongen Nelis na — met gras overgroeid, — en juist als de heerenhoeve daar nu lag, afzijdig en overgelaten aan zichzelf, zoo lagen ook de woningen er tegenover, zonder fleur of toekomst meer, oud en kaduuk te vergaan.

Garversberg raakte in verval. Was 't alleen maar bij verouderen en verarmen gebleven, — 't zou nog tot daaraan-toe zijn geweest. Maar dat de buurt haar oude deftigheid begon te verliezen, overgeleverd aan volk dat er niet thuishoorde, zooiets was erger. Plonia van Ouwen Nelis Broens en Drikus Vinken beklaagden er zich dikwijls genoeg over tegen elkaar. Zoo'n Marjan Doree met haar drie deugenieten in dat Café met kegelbaan hoorde er al evenmin thuis als de indringers van Steeg, echte vraatzuchtige wolven, die met doortrapt overleg begonnen waren met het losliggend boerenwoninkje naar den kant van Overdael te betrekken, tegenwoordig de „Bulthoek", hun eigendom, een nieuwgebouwd dubbelhuis met stal en schuren en veel open terrein er naast en er achter.

Zooals immer was Nelis echt opgelucht maar weer voorbij dien Steeg-hoek te zijn in de vrije open eenzaamheid van het heuvelplateau.

Hij mocht dan nóg zoo lang werk hebben gehad, aleer gewasschen en geschoren en van top tot teen op z'n zondagsch de deur uit te komen, nu haastte hij er vlug genoeg over, langs den Overdaeler grintweg tusschen de velden de laagte in.

Lang duurde het niet of daar zag hij Laag Case al opdagen. Wat iedereen in de streek het kasteel van den baron noemde, was — hoe statig ook — meer een buitenverblijf, een breed witgekalkt heerenhuis onder een leiendak met

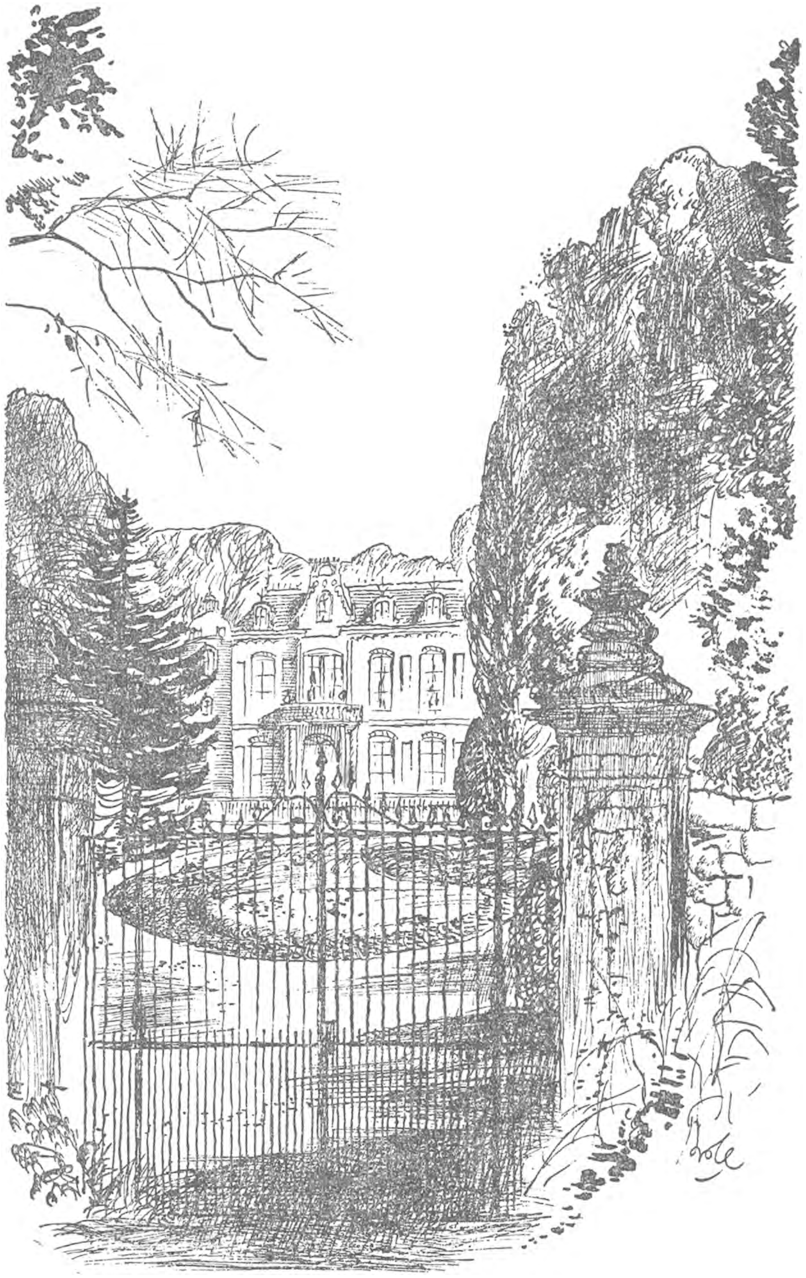

zoldervensters tot torentjes. Gelijkvloers te weerszijden van de uitgebouwde zuilenportiek openslaande deuren, die op het breede bordes uitkwamen. Boven één verdieping met rustige vensters en een enorm balcon boven de portiek. Dit eenvoudig landhuis, een goede tachtig jaar geleden gebouwd, lag midden in een domein, dat zich ver over dal en heuvels uitstrekte. Z'n park met hoog-opgaande boomgroepen op gazons zoo groot als weilanden, had tot achtergrond het dichte loofboomenbosch tegen de helling, links en rechts de tuinen en de aanplantingen.
Nelis keek zich weer eens de oogen uit naar die onafzienbare perken met jong hout, in de breedte onderling gescheiden door gaaf opgeharkte paden.
Door het vierde, het laatste hooge ijzeren hek, met de gekroonde C verguld tusschen de spijlen, moest hij binnengaan, vandaag voor den allereersten keer in z'n leven.
Daar opzij lag de Wildkamp, tegenwoordig de rentmeesterswoning, vroeger het jachtslot, dat er al sinds onheuglijken tijd stond toen er van het tegenwoordig heerenhuis nog geen sprake was, toen park met tuinen en al nog één bosch was van den rand van Garversberg tot achter Overdael. Lager dan het kasteel lag de Wildkamp, met z'n voorgevel er naar toe gewend, een strak breed kloosterachtig huis met zware muren, de laatste tachtig jaar witgekalkt over de ruwe bergsteen en de arduinen deurstijlen en kruiskozijnen heen. Onder één dak met dit rentmeestershuis de breede boogpoorten van stal en remise der heeren. Leiboomen tegen den voorsten zijgevel, die naar de zuiderzon was gekeerd en den kweektuin beschutte met de oranjerie, de broeibakken en de pyramide-boompjes van het fijne fruit.
„Niets dan rijkdom en voornaamheid," dacht de zoon van Plonia, en hij schoof z'n schoonen boord en z'n beste das nogeens goed recht, eer hij den klopper op de voordeur liet vallen, den glimmenden drakenkop op de hartvormige koperen plaat.
'n Oogenblik later stond Stefanie Gregoire voor hem, slank en vief. Niet alleen aan het donker haar, de leven-

dige bruine oogen, den scherpen neus, — kende Nelis haar dadelijk terug. Altijd had ze zooiets uitdagends gehad. Hoovaardig en bazig leek ze geworden, tegelijk zóó knap en zóó hooghartig, dat een jongen als hij er bij ineenschrompelde. Ze leek hem niet meer te kennen en zag op hem neer zoo achterdochtig alsof hij een landlooper was.
Nelis vergat z'n hoed af te nemen, zooals hij 't zich toch had voorgenomen: „Juffrouw," zei hij en dacht aan vroeger toen zij tweeën met 't Rosalien toch zoo dikwijls samen meikevers hadden gevangen, wortels uitgetrokken en pruimen afgeschud. Hij moest een nieuwen aanloop nemen voor z'n boodschap, hakkelde wel, maar bracht er de rouwtijding toch uit, juist als z'n moeder 't hem had voorgezegd.
„Nicolas Garversman?" Drong het eindelijk tot haar door? Ze ging haar moeder halen. Toen kwam de rentmeester zelf ook mee, Gregoire, de goedmoedige rust en de degelijkheid in persoon. Met hem er bij voelde jonge Nelis meteen den grond vaster onder z'n voeten.
„Is 't dan nu zoover?" vroeg Gregoire, alsof hij het sterfgeval jarenlang verwacht had. En z'n vrouw schudde het hoofd: „Daar zit ze nou te kijken, Lucie Krevel." — „Is dat dus het eerste wat we na tien jaar van Garvershof moeten hooren?" vroeg Stefanie, en 't klonk Nelis als 'n verwijt in de ooren. „We zullen niet mankeeren op de uitvaart," beloofde de rentmeester, waarbij moeder en dochter elkaar met spitse gezichten verstandhoudend aankeken. „In elk geval de groeten en dat we van harte laten condoleeren."
Met dit albedillend woord van 't Stefanie voelde de aanzegger zich afgescheept. Opnieuw vergat hij z'n hoed af te nemen. Hij ging. Zonder boe of ba. Diep gekwetst om wille van 't Rosalien. „Van harte!" Z'n verontwaardiging ging over in bitteren spot. Zoo'n ingebeeld mispunt!... Hém niet meer te kennen, — aangenomen. Maar nieteens zelfs maar den naam van 't Rosalien te noemen, alsof 't Rosalien niet bestond. Wie vergeet de speelkameraden

uit z'n kinderjaren? Vriendinnen? De moeder van de moeder, de dochter van de dochter? Nelis zal zich wel wachten de meesterse en 't Rosalien op het hart te trappen met dat valsche „van harte!"... Het geleerde woord, dat er op volgde? natuurlijk nagepraat van de kasteelfamilie. Hoe was 't ook weer?... Nog eer Nelis bij het hek met de gekroonde C kwam, was hij dat kasteelwoord al totaal vergeten... „Zooiets van een emmer koud water." Op 't laatst moest hij er om lachen.
Nog ruim een half uur van Laag Case naar Overdael. Toch zag Nelis al gauw de twee torens van de Overdaeler parochiekerk boven de boomgaarden en de lanen uit, die Overdael daar omlaag op een nest van herfstloover deden gelijken. Recht op die torens aan, langs het dwarspad, dat dichter bij het dorp tusschen de wei- en tuinheggen versmalde. Precies luidde het Angelus van twaalf uur, toen Nelis Broens voor den drempel van Wevershuuske stond. Geen gehoor kreeg hij, aleer mameerke Anne Katrien haar Engel des Heeren behoorlijk tot het eind had gebeden. Vlot genoeg zou hij er binnen bij haar de rouwtijding hebben uitgebracht, maar dat proper en parmant hebbeding onderbrak hem telkens met haar uitroepen van schrik en jammer. Toen Nelis gekomen was aan de uitvaart en de begrafenis, kwamen de twee zonen tegelijk thuis. Koster Peereneer van het middagluiden uit de kerk terug. Leonardus, de hovenier van de Zusters, met z'n blauwen sloof voor en den zwarten stroohoed in den nek. — Lang en smal en knokig allebei, donker van uitzicht. De koster wel tien jaar ouder dan de hovenier. Eerder leken ze vader en zoon, vond Nelis. Die koster zoo tanig en ouwelijk bezadigd, de andere echt nog een jonkman. Waarom wist Nelis eerst niet, maar hij dacht al meteen van Leonardus: „zoo een van mijn soort." Nader beschouwd leek het alsof de oudste gewoon was alle zorg en gezag op zich te nemen, en de jongste er altijd zoomaar had bijgeloopen en een jongen was gebleven, mismoedig, omdat hij toch nooit zelf iets te zeggen of te zorgen zou krijgen. Juist als Nelis bij z'n moeder.

Die twee, lang alsof ze elk oogenblik met het hoofd tegen de zolderbalken zouden stooten, zoons van die kleine kromme kraaksteen? Over haar keek zelfs Nelis nog heen. En dat bleef hij dan ook maar doen, want altijd voelde hij zich veel vaster in z'n schoenen staan, bij iemand nog kleiner van stuk dan hij zelf.
„Wat is er aan de hand?" vroeg koster Peereneer, niet aan Nelis maar aan het moederke.
„Hij komt van Garvershof in Daelhoven," begon zij hem uit te leggen. „De meester is er onverwachts gestorven."
„'t Roed Zwijn dood! Daar is niet veel aan verloren, dunkt me," vonniste de koster kortbondig. Maar hij kroop direct in z'n schulp bij den bestraffenden blik van het ouwetje: „God geve hem den Hemel en de eeuwige rust... Is 't al niet een groote genade, dat hij niet zonder Bediening gestorven is?"
„Er is veel voor hem gebeden," kwam Nelis bedeesd tusschenbei. Hij dacht aan 't Rosalien. Geen oogenblik was 't Rosalien hem ooit uit de gedachten.
„Garvershof? Immers nog in de familie van moeder," herinnerde de hovenier zich. Hij was direct op de tafel toegeschoven, waar de telloren voor de middagsoep klaar stonden.
„U hier zijt de eenige familie die ze nog hebben." Nelis wendde zich tot dien Leonardus, onbevangen, in een drang hem alles toe te vertrouwen over het jarenlang verdriet en de verlatenheid van die twee vrouwen op Garvershof, zooals hij dat zelf nou en hier eerst goed inzag.
„Maar er zijn toch zeker kinderen? een heel gezin bij elkaar?" informeerde Leonardus.
„Niemand meer dan de weduwe en de dochter."
„En met den hof heeft het weinig meer te beduiden," vulde Peereneer het schuchtere antwoord van Nelis aan, — voorzichtig, om z'n moeder niet opnieuw te ontstemmen. „'n Verloopen boel" zou hij 't liever noemen.
„Maar ze kunnen zich zeker toch wel redden?" wilde Leonardus weten. Hij was al aan 't spek en de aardappelen bezig. „'k Heb geen tijd te verliezen", veront-

schuldigde hij zich tusschendoor tegen den aanzegger. „Om half een moet ik alweer heelemaal achter in den kloosterbongerd terug zijn om met de tuinzusters de appels in de zakken te sorteeren."

„Zit mee aan," noodigde het ouwetje gastvrij, al heelemaal vertrouwd met dien braven Daelhovenaar. „En vertel ons nu ook eens alles, hoe 't eigenlijk gegaan is, — zoo plotseling."

Ja, Nelis wilde wel een bord rapensoep, — en vertellen — dat kwam vanzelf: over z'n schrik vanmorgen en hoe hij in één ren op de pastorie aanvloog, en dat Pastoor Vogels nog juist op tijd kwam, en alle buren er bij. Zonder dat iemand toen meer dacht aan een dronkenman, die alles had verbruid, — enkel nogmaar aan den meester, die in den grond toch zoo'n goed hart had. Waarom ze 't hem dan ook zoo echt gunden, dat alles nog zoo gelukkig was afgeloopen voor hem. Vooral ook door de offers en gebeden van 't Rosalien....

Daar noemde Nelis dan háár naam vrij-uit en hardop zelfs zonder er een kleur bij te krijgen.

„'t Rooske!" herhaalde Anne Katrien, den blik terug in de dagen, toen Lucie als jonge moeder met 'r kleine engel op den schoot immers nog dikwijls genoeg hier bij haar had gezeten. Zonder ooit een woord van misprijzen over den man, die toentertijd toch alweer even volop z'n gang ging als in z'n jongejaren. „Wat is er uit dat lief mooi Rooske gegroeid?" wilde ze weten.

„O"... Nelis had er geen woorden voor. Schichtig blikte hij naar Leonardus, of die ook merkte, hoezeer de vraag hem van z'n stuk bracht. Maar Leonardus zat z'n bord leeg te scharen, schoof het dan van zich af en stond op.

„Ze lijkt heelemaal niets op 'r moeder," opeens vond Nelis het antwoord.

„Als 't dan maar niet op 'r vader is." De eerzame Peereneer moest z'n diepe verachting voor den rinkelrooier toch nogeens luchten.

„Er is geen tweede zooals zij!" Verontwaardigd nam Nelis het voor haar op.

„Gelukkig dan voor de moeder!" sprong Leonardus hem bij.
„Misschien kan er nog veel terechtkomen voor die twee."
„Al zijn ze ook met hun tweeën, alléén zijn ze tóch." Nelis was zelf verwonderd over z'n spraakzaamheid. Maar zoo heelemaal was het ijs gebroken tusschen de drie van Wevershuuske en hem. Vriendschappelijk schoof nu zelfs Peereneer in eigen persoon hem de schaal met aardappelen toe. Maar Nelis kende z'n fatsoen en zei, opstaande: „Dankewel. — 't Wordt hoog tijd voor mij. — Moeder wacht thuis met den middag."
„Zeg dan maar aan de weduwe en de dochter," begon Peereneer gewichtig, „dat we echt begaan zijn met hun leed, en Vrijdagmorgen zeker komen, de twee gebroeders Wevers..."
„Als naaste en laatste familie," vulde Anne Katrien nadrukkelijk aan.
„En of we soms al eerder een hand kunnen helpen?" weifelde Leonardus, die zich niet wilde opdringen in een huis waar ze nooit een voet hadden gezet. Omdat de man en vader zich misdroeg en dooddronk, — de vrouw en de dochter aan hun lot overlaten? Van weerskanten te beschaamd wellicht, de eenen om haar ongeluk te bekennen, de anderen om het aan te zien?...
„Ja, jongen, zeg dat maar juist zoo aan Lucie en 't Rooske." Het moederke wilde niet nalaten dat welgemeend voorstel van den jongste te bekrachtigen. „Alledrie staan we hier bij dag of nacht voor haar klaar." — Alsof er van jarenlange vervreemding geen sprake was.
Aangedaan stamelde jonge Nelis: „Danke! Dankewel!" 't Was meteen z'n afscheid. Leonardus ging met hem samen het huis uit. „En jij?" vroeg hij hem op den drempel, en sloeg hem z'n groote hand op den schouder, „zeker een van de naaste buren op Garversberg?"
„Jonge Nelis van Plonia van Ouwen Nelis Broens," noemde Nelis zich. „Van die van Broens — bijna tweehonderd jaar in dienst op den hof — en nou nog immertoe, moeder en ik."

„Wel," knikte Leonardus, „kom nogeens bij ons aanloopen, Nelis. Altijd welkom."
Nelis was al een goed eind op huis aan, — Laag Case alweer voorbij, zonder er eigenlijk op gelet te hebben, — toen hij nog altijd niet van z'n verwondering kon bekomen over dien Leonardus, zoomaar z'n vriend; over heel dat Wevershuuske, zoomaar opeens heelemaal z'n tehuis als nog nooit ergens en zeker niet bij z'n eigen moeder. En het geluk van die nooit gekende verwondering almaar doorzongen van dat „Rooske, lief mooi Rooske" zooals het ouwetje dat zei, gansch en al moederlijkheid en verteedering bij de herinnering aan dat kleine kind van vroeger.
Hoe dichter de zoon van Plonia Garversberg nadert, hoe langzamer hij begint te loopen. Het kost hem moeite uit den zonnigen wemel van z'n gedachten, de woorden naar voren te halen van de boodschap-terug, juist en nauwkeurig zooals ze hem zijn opgedragen. Want hij wil nu maar ineens doorgaan naar den hof, met de boodschap-terug van Gregoire en die van Wevershuuske, — vol nieuwen durf en vrijmoedigheid en het hart vervuld van geloof in z'n goed geluk — met 't Rosalien aan den praat raken, zooals ginds bij z'n nieuwe vrienden, om haar op het eind, dat eigen woord van hem te laten hooren — „Reken op mij" — zoo en niet anders.
Maar bij z'n eersten voetstap den Bult op, zag hij 't al: Moeder Plonia stond op den drempel bij hen thuis ongeduldig naar hem uit te kijken, wenkte en riep: „Is me dat uitblijven!"
„Loop maar 'ns even heen en weer naar Overdael, — enkel al twee uur mee gemoeid. En dan nog op den Wildkamp oponthoud; en ook nog mee-eten in Wevershuuske. Die goeie lui daar lieten me niet gaan!" Nelis verdedigde zich zelfbewust als nog nooit. „Al gegeten daar in Wevershuuske? Dan hoeft daar tenminste verder geen tijd aan verloren... Alzoo maar meteen terug naar Overdael, — naar den notaris. Daar hadden wij vrouwlui vanmorgen zoo gauw niet aan gedacht."

„Eerst dan toch op den hof de boodschap-terug.” Nelis komt op voor z'n goed recht en is al op het padje naar de poort.
„Laat de lui met rust eten!” roept z'n moeder hem verontwaardigd weerom. „Zeg 't mij maar. Over een half uur ben ik er toch weer. Komen ze?”
„Da's te zeggen...” Nelis laat zich zoomaar z'n mooie kans niet afkapen.
„Nou? Komen ze of komen ze niet?” Minder dan alles kan Plonia treuzelen en draaien uitstaan.
„Van den Wildkamp misschien, en van Wevershuuske zeker.” Meer laat Nelis dan toch niet los van dien aanloop naar z'n hartewoord voor 't Rosalien.
Op z'n voetstappen naar Overdael terug, opnieuw een uur gaans heen en weer? Nog minder dan niks immers: Eéne is er voor wie hij wel om de wereld zou heenloopen, Nelis, en bij terugkomst aanstonds weer-en-over, als hij haar daarmee helpen kon!
Enkel gunde hij zich even de rust om met z'n schoonen rooden zakdoek eerst het stof van z'n vilthoed te slaan, dan het stof van z'n zondagsche schoenen. En waarom z'n bord niet leeg eten, als het toch toegedekt daar op het fornuis stond? „Dan kan 't mee afgewasschen,” praatte hij tegen z'n moeder. Want dat hij honger had als een paard, na dat wellevende éénige bord rapensoep in Wevershuuske, daar wilde hij liever niet voor uitkomen. Zoodanig kleineerde zij hem altijd, dat hij het eerste eerbetoon bij anderen zoo breed mogelijk tegen haar wilde uitmeten.
„Ze hebben me terug verzocht ook nog!”
„Daar zie je 't nu zelf,” hield ze hem voor, „als jij je besten voet maar wilt vooruit zetten, dan speel je 't wel klaar.”
„Da's nou het eerste aanmoedigende woord, dat 'k in m'n leven tot nog toe hoor van m'n moeder,” zei Nelis. En zij zag hem aan even verbaasd als hij haar aanzag.
„Nou dan — toon wat je kunt. Als ik dat geluk nog zou mogen beleven — jou eindelijk eens mondig te zien!... Alzoo — bij den heer notaris zeggen juist zooals bij de

anderen. Maar dan, dat de weduwe en de dochter laten vragen, wat de heer notaris nou noodig vindt. Als hij zegt te zullen komen, let dan vooral goed op wanneer en hoe laat."

„Laat het maar aan mij over," braveerde Nelis in z'n nieuw zelfvertrouwen.

De avond was al gevallen eer jonge Nelis dan eindelijk opnieuw Garversberg begon te naderen. De notaris had juist vergadering op z'n kantoor en ruim een uur bleef het duren, voordat hij hem even te woord kwam staan in de wachtkamer. Om soms niet voor de tweede maal op den Bult door z'n moeder te worden binnen geroepen, had Nelis daarop den grooten omweg genomen achter het bosch van Laag Case heen. Toen hij daar een troep koeien tegenkwam onderweg, dacht hij opeens met schrik aan de Witte en hoe hoog tijd 't werd, dat ook zij op stal terugkwam. Om den omweg te bekorten nam hij toen op goed geluk een voetpad dwars door het bosch. Maar dit pad liep dood in ondoordringbaar struikgewas, zoodat hij meer dan een kwartier gaans terug moest en de omweg nog ruim een half uur langer werd in plaats van korter. Eindelijk meende hij den weg te kunnen afsnijden, braakliggende akkers over en dwars door weilanden heen. Maar opnieuw moest hij minstens een kwartier omloopen, omdat hij met z'n zondagspak toch niet door de doornheggen kon kruipen. Tegen de schemering begon 't hem op een kwaden droom te lijken — een nachtmerrie van willen en niet kunnen. En toen hij eindelijk dan toch in Garverswaze terechtkwam, zonderdat er meer een spoor van de Witte te verkennen was, streek hij zich langs het voorhoofd en moest op een boomstronk gaan zitten om tot bezinning te komen tusschen waken en droomen. Zooveel begreep hij er wel van, dat moeder hem natuurlijk alweer vóór was geweest in 'r ijver en ongeduld, natuurlijk al een uitbrander voor hem klaar had over z'n lang wegblijven. Waar was dan ook z'n goede moed gebleven van midden op den dag? Toen opeens zoo zeker van de

overwinning, en opgetogen alsof hij op wolken liep. En nou? — Eigenlijk diep ongelukkig. Een doffe zucht stiet hij uit van „wat ben ik ook waard, ik?" bij het helder inzicht, dat 't Rosalien voor hem niet te naderen was. Daar stond hij opeens recht, met een schok om 't van zich af te schudden. Met groote passen klom hij door den Bergbongerd naar de huiswei. Maar toen hij daar van den achterkant den hof zag, donker in het halfduister, kon hij nogeens niet verder.

„Echt een sterfhuis," dacht hij en voor z'n oogen zag hij den meester, zooals hij hem vanmorgen in de schuur had gevonden, met dien verwilderden schellen blik op hem gericht.

Vooruit! Vooruit! Jonge Nelis zweepte zichzelf op uit z'n angst. Bij de deur van de achterkeuken stond hij zich te bezinnen: Hoe was 't ook weer? De boodschap-terug van den Wildkamp? Van Wevershuuske? Van den notaris? Moegeloopen en afgepijnd als hij was, duurde en herduurde het, eer hij z'n gedachten kon samenvatten. En dan opnieuw: hoe ook weer met dien aanloop tot z'n eigen woord te komen voor 't Rosalien? Zooals hij zich dat vanmorgen zoo vast en zeker had voorgenomen, zoo oprecht van harte. Waarom het na te laten? Er was toch eigenlijk sinds toen niets veranderd...

Eindelijk ging hij dan tochmaar de achterkeuken binnen. Daar zag hij het lamplicht uit de woonkeuken door de spleten van de tusschendeur schijnen. Ze waren er aan 't praten, — 'n mannestem, hoorde hij, dan weer de stem van 't Rosalien, soms die van 'r moeder dof er tusschendoor. Tóch binnengaan? Maar dat moest immers wel en kon niet anders met de boodschap-terug van drie verschillenden. Kon hij 't nu maar zoo aanleggen, dat 't Rosalien hier achter bij hem kwam, even maar. Jonge Nelis begon met z'n voeten te stommelen, dat ze hem binnen hooren zouden. 't Hielp niet. Ten laatste waagde hij 't danmaar op de tusschendeur aan te kloppen. Nogeens en wat harder. Daar ging de deur open, en stond hij zoo vlak voor 't Rosalien, dat hij ontdaan achteruit week.

En jonge Nelis aan 't stotteren, aan 't struikelen over z'n woorden... „de notaris morgen in den voormiddag tegen half elf. Van den Wildkamp de groeten, en ook uit Wevershuuske, en alsdat..." Met een kleur als vuur bleef Nelis steken. Z'n schuwe oogopslag ving een glimp op van de goedige verwondering in den blik van 't Rosalien.
„Wel," hielp ze hem, „van Wevershuuske weten we 't al. Zie 'ns wie hier is!" Ze ging opzij, en daar stond jonge Nelis vlak voor Leonardus Wevers, die hem trouwhartig de hand kwam toesteken als waren ze vrienden van ouds.
„Nou ben ik er dan nog het eerste."
„'k Moest vanmiddag aanstonds naar Overdael terug." Tegenover Leonardus hervond Nelis tenminste z'n spraak.
„Moeder Plonia is al dadelijk alles komen zeggen," hielp 't Rosalien hem ook voor de tweede maal. „En danke wel, hoor. Zoowat den heelen dag heb je voor ons heen en weer naar Overdael geloopen. Niet voor niks, dat zie je nu zelf..." Ze duidde op Leonardus, zoo echt dankbaar, alsof die hier het geluk bij het ongeluk kwam brengen.
„Er zijn in de wereld nog menschen met een goed hart," liet Lucie Krevel zich nu ook hooren. Ouwelijk weggedoken in 'r zwarten sjaal zat ze daar in den leunstoel tusschen tafel en fornuis.
Jonge Nelis meende in 't eerste oogenblik, dat ze hém bedoelde met die menschen met een goed hart. Maar voor hij er verlegen bij kon worden, hoorde hij 't al: „Neef Leonardus is gekomen om ons met alles te helpen en alles te regelen voor de begrafenis en vannacht en morgennacht mee te waken."
„Zal ik dan ook komen waken?" weifelde Nelis, al van schrik bevangen bij het vooruitzicht.
„Overleg maar met Drikus Vinken en Paulus en Jacques Jansen en Stoffel Ruiters," beredderde 't Rosalien. „Die hebben zich allemaal aangeboden, En, als neef Leonardus soms liever naar Overdael terug zou gaan..."
Maar neef Leonardus wilde daar niets van hooren: „Iemand van de familie hoort er toch bij in de eerste plaats, dunkt me. Juist daarom ben ik gekomen... Toen ik hoorde,

dat wij nog de eenigen zijn — en hier twee vrouwen alleen... 'k Ben niet lang in den kloosterbongerd bij de appels gebleven vanmiddag," verklaarde hij aan Nelis. „'t Wilde me niet uit de gedachten."
„Vandaag waakt de Voorzienigheid over Garvershof."
't Rosalien wist en zei dat ineens, blijdschap in 'r stem.
„Dat kind!" verzuchtte Lucie Krevel. „Wie zou zeggen, dat ze niks anders dan leed heeft gezien en gekend, 'r leven lang!" — En opnieuw brak de stroom van haar tranen los en dook ze weg in snikken en beven.
Leonardus en 't Rosalien zagen elkaar aan, heelemaal niet als twee, die elkaar een uur geleden nog niet kenden. Een broer en een zuster zouden elkaar zoo raadplegen met den blik, hoe moeder te troosten.
„Heb ik soms voor niets vader in z'n laatste oogenblik beloofd, alles te zullen goedmaken?" liet de dochter haar moeder hooren.
„Heb je hem dát beloofd!" riep Leonardus uit, alsof een Engel hem een openbaring bracht, vond jonge Nelis. En eindelijk kon hij-zelf er uitstooten: „'k Zal dan maar gaan," om hier weg te komen, waar hem de keel tot stikkens toe zat dichtgesnoerd.
Buiten schoof hij achter de uiterste linden van den Bult naar den heuvelrand, — zoo ver mogelijk van moederthuis weg. Voorover in het gras lag hij tegen de helling, de knuisten in de oogen. Om die twee? Om z'n eigen onuitgesproken woord? — Waarom dan toch zoo verslagen? Was ze niet hartelijk en goed voor hem, 't Rosalien? zoo echt hem helpen en alles begrijpen... En zal die neef Leonardus niet vanzelf weer naar Wevershuuske en den kloosterbongerd afzakken? Geduld maar, geduld... Zonder ten laatste deze vleug van vertroosting — waarvandaan kwam ze in den nacht, als het wuiven van een grooten beschermenden vleugel? — zou jonge Nelis den moed nooit gevonden hebben, eindelijk bij moeder terug te komen. Nu kwam hij er, en aleer ze kon uitvaren tegen hem, zei hij: „Alles is in orde, maar 'k ben doodop," en verdween regelrecht naar z'n dakkamertje.

II

LANGER DAN EEN WEEK WAREN de schrik en de treurige beslommering van het plotseling sterfgeval nu weer achter den rug. Maar nu het drukke in- en uitloopen van buren en bezoekers was opgehouden, leek het of met de stilte de schaduw van den dood eerst echt over Garvershof kwam zinken.

„Er tegen ingaan,'' hield 't Rosalien zich voor, en om voor twee sterk te zijn, joeg ze de gedachten van zich af aan wat had moeten wezen, en niet geweest was, zoowel als de vraag: hoe nu verder? „Laat ons alles in Gods handen overgeven,'' ried ze zich zelf en ook haar moeder aan. En ze begonnen telkens maar weer, waar ze gebleven waren: te praten over de uitvaart en de begrafenis, zoo deftig verloopen, in alles juist eender als voor de vorige overledenen van de Garversman-familie. Ook ongenoodigd waren de deelnemers van heinde en ver komen opdagen. Al de voornaamste boeren- en pachtersgezinnen uit Zuid-Limburg tusschen Maas en Geul hadden zich door een of twee laten vertegenwoordigen. Waaruit viel op te maken, dat onder hen

de heugenis nog voortleefde aan den tijd, toen die van Garversman op Garvershof tot de eersten van hun stand behoorden. Vooral waren moeder en dochter voldaan, dat ze ook van den Wildkamp boven verwachting alledrie gekomen waren, Gregoire en Anna Klerks en 't Stefanie.

Zonder een woord over de lange verwijdering, had Anna haar vriendin van vroeger echt als een eigen zuster ter zijde gestaan bij den zwaren gang naar de kerk. En daarna, in de Zwaan, waar alle begrafenisgangers zich volgens aloud gebruik bij de koffietafel vereenigden, had 't Stefanie zoo echt vertrouwelijk 't Rosalien apart genomen om over haar plannen te vertellen. Achteraf drong dit eigenlijk pas goed tot 't Rosalien door, en kon ze tegenover moeder de geheimhouding niet bewaren, die haar was opgelegd: nog vóór Kerstmis zou 't zeker er wel doorgaan tusschen 't Stefanie en Jozef Reinders, den gemeentesecretaris, den jongsten zoon van hun eigen burgemeester van Daelhoven. Enkel wisten de twee nog niet waar zich te vestigen. Vader Gregoire wilde hen liever, tot goede geldbelegging en voor een verzekerde toekomst, op een heerenhof installeeren; Vader Reinders, zelf heereboer en burgemeester tegelijk, had voor den oudste van z'n twee zonen den eigen hof in Daelhoven bestemd, en zou den jongste later graag z'n burgemeesterschap overdoen. Wat niet wegnam, dat Jozef met hart en ziel het boerenbedrijf was toegedaan en het liefst zijn vader zou navolgen én als heereboer én als burgemeester. Er stak wat in dien Jozef, beweerde 't Stefanie trots. Daarom waren haar vader en moeder dan ook zoo ingenomen met haar keuze, uit wel zes en meer, die haar al gevraagd hadden. — 't Rosalien had er tevoren zoo nooit geen erg in gehad, maar nu kon ze toch niet nalaten aan haar moeder te zeggen: „Mij heeft nog niemand gevraagd." — Waarop Lucie Krevel zuchtte: „Jij bent dan ook niet een gouden klompke zooals 't Stefanie van den rentmeester." — En 't Rosalien weer: „Dan nogmaar liever niet, als 't om het geld te doen zou zijn. Veel beter met niks beginnen

en samen er zich bovenop werken." — „Of heelemaal niet trouwen," opperde de moeder, die na 'r eigen jammerlijke huwelijkservaringen, haar eenig kind het liefst maar in het klooster zou zien. Wanneer ze al eens ooit nu en dan uiterst voorzichtig op dat onderwerp was gekomen, deed 't Rosalien alsof ze 't niet verstond. Dezen keer evenwel zei ze: „Roeping is roeping", waarop Lucie urenlang bleef nadenken wat het kind in Godsnaam daarmee bedoelde.

Zoo, al pratend en peinzend, zaten moeder en dochter nu dag-in-dag-uit in de voorkeuken aan de rouwkleeren te naaien. Naaien en nadenken, stilletjes op haar stoel, was altijd het liefste werk van Lucie Krevel geweest. Ze was zoo heelemaal geen boerenvrouw, — te zwak van gestel en te levensvreemd. Eerder had ze gemeend na haar vaders dood in te treden bij de Zusters in Overdael. Vóór haar jawoord had ze Nicolas Garversman genoeg voorgehouden, dat ze zich met den besten wil van het labeur op den hof heelemaal niets zou kunnen aantrekken. Wat dan ook niet noodig was, volgens Nicolas, die juist zoo werd aangetrokken door het fijne en damesachtige wat zij over zich had, volgens z'n eigen verliefd beweren, door haar ingetogen wijzen aard. Ze zouden Garvershof beschouwen als hun heerenhuis en het bedrijf er opdoeken, waar hij zelf toch ook niet voor deugde... „Verkeerd overleg," wist Lucie achteraf. Al te veel had ze pas achteraf leeren weten, ziende blind in de dagen toen ze over zijn en haar toekomst moest beslissen, en bezweek voor zijn overmacht. Wijs? Eerst nu, bij den terugblik op zijn en haar verwoest leven.

Handwerken, ja, dat kon ze en dat was ze blijven doen, door alles heen, en dat had ze aan 't kind ook geleerd van jongsaf. De rest voor huis en hof deed Plonia immers wel. Tegenwoordig nog juist als tevoren en altijd. Heele dagen was Plonia er, niet alleen voor het ruwe werk. Bij al het ziek-en-onderwegen zijn van de meesterse was Plonia op den duur echt de huishoudster geworden op Garvershof. Opgroeiend liep 't Rosalien er zoomaar bij om een

hand te helpen. Terwijl Nelis gaandeweg heel alleen het buitenwerk begon af te doen in stal en schuren, in tuinen en weien. Hoe? Daar had niemand ooit op gelet, als er maar op tijd genoeg water, brandhout, melk, aardappels, groenten en fruit in de keuken was. Het altijd achterstallige loon voor beiden, wist Plonia wel aan te vullen met wat er aan levensmiddelen in de keuken overschoot, met wat er hier en daar in stal en schuur of op de zolders zoo voor de hand lag aan nog bruikbare dingen. Plonia en Garvershof, en Garvershof en Plonia dat was één.
„Waar de jongen 't vandaan haalt?" begon Plonia al meteen 's morgens den derden dag na de begrafenis, — „nu wil hij zoowaar voortaan hier op het knechtenzolderke komen slapen. Die twee vrouwlui zoo moederziel alleen, zegt-ie."
„Maar! — dat zou zoo kwaad nog niet zijn." Na haar slapelooze nachten was Lucie er aanstonds voor te vinden.
„Tenminste iemand om te beroepen!" stemde ook 't Rosalien er grif mee in. Hoewel ze eigenlijk tegenwoordig veel geruster was dan bij 'r vaders leven, toen het poortje naast den inrij altijd ongesloten moest blijven voor den nachtbraker. En die liet het bij z'n thuiskomst dan nog meestal wagenwijd openstaan.
Al gauw werd dat nu, alsof 't nooit anders geweest was: geregeld tegen slapenstijd kwam Nelis Broens aanzetten. Z'n klompen deed hij uit op de mat in het voorhuis. Op z'n sokken kwam hij de woonkeuken binnen, met de brandende stallantaarn in de hand. Was hij soms wat te vroeg, dan ging hij aan den donkeren kant achter het fornuis zitten, zette de lantaarn naast z'n stoel, haalde de tabakspijp uit z'n broekzak, en hulde zich in een wolk van rook. Alles zonder een woord.
Tot Lucie weer verzuchtte: „Nou zullen we dan in Godsnaam maar weer zien 'n oog dicht te doen vannacht," en 't Rosalien zijn kant uitkeek: „Boom op den inrij, Nelis? Grendels op het poortje?" Dan stond hij al recht, en elken avond ook weer hetzelfde: „Alles in orde!" echt als een man van vertrouwen. — „Goeie nacht dan,"

moeder en dochter tegelijk. En hij: „Nacht samen," met de lantaarn weer naar z'n klompen terug, en het erf over naar de verdieping boven den in-onbruik-geraakten melkkelder, tusschen stal en schuur. Hier had de vader van z'n grootvader en de een na den anderen Broens al geslapen tot en met den laatsten nacht vóór hun trouwdag. Zou Nelis er zich dan niet thuis voelen? Met z'n eigen stroozak en dekens had hij er z'n bed opgemaakt in de bedstee onder het schuine pannendak... Van den eersten avond af nam hij er geregeld Tref mee naarboven. Die kende dat meteen en liet het zich tevreden welgevallen. „Nu de nachten al zoo lang en zoo koud worden, veel warmer en gezelliger immers voor zoo'n arm oud dier binnenshuis en op een plankenvloer, dan in dat open hok op het erf," Zoo pleitte Nelis voor zichzelf, barmhartig, z'n doen met den hond goed. Want immers onzin, dat hij hierboven zonder Tref bang zou zijn! 'n Man van drie en twintig soms bang alleen in het donker! Alsof hij dan het venster zoo wijd zou openlaten, weer of geen weer, — om met Tref samen te waken, en bij het minste gerucht het hoofd naar buiten te kunnen steken. Kwam de nood ooit aan den man — „Werda?" zou Nelis roepen, en de hond natuurlijk tegelijk aan 't blaffen van geweld. Lucie en 't Rosalien konden gerust zijn. — Ze hoefden er niets van te weten, dat hij zelf soms, met bonzend hart en de deken over z'n hoofd, urenlang wakker lag te luisteren. Vooral wanneer Tref zoo opeens begon te grommen midden in den nacht. Voetstappen? Sluipen en mompelen? Geknars en gekraak van inbrekers? of toch alleen maar de wind? Enkel maar weer die verduvelde zwerfkat van Zwarte Marjan?...

Op z'n zolderke wakker worden 's morgens, dat was wat anders voor Nelis! Dat was louter hoop en geluk... weer 'ns den nacht achter den rug. En almeteen zoo dicht tegenover 't Rosalien. Z'n eerste blik: uit zijn venster, naar haar venster, en weer en aldoor dat venster van haar achter de witte rolgordijn, — tot hij Tref terug aan den ketting had gelegd, en het koebeest aan de beurt kwam.

Een half uur later, — 't Rosalien zelf, klaar voor de vroegmis. In het voorhuis kwam ze hem tegenwoordig geregeld den emmer met versche melk uit de hand nemen: „Wel? Goeie morgen, Nelis!" — en dat klonk hem dan in de ooren als vogelzang in den voorjaarsochtend.
Vanmorgen weer, en vlak in de oogen had hij haar gekeken, en gezegd: „'t Wordt goed vandaag." — „Zon?" — „Volop zon!" En 't was ook wezenlijk zoo'n dag van het Allerheiligen-zomerke geworden, dat alles nogeens straalt en tintelt, eer het voorgoed in den mist en regen van het late najaar gaat verzinken.
In den voor-den-middag was Nelis juist bij den put toen de heer notaris in z'n kalès den Bult kwam oprijden. Meteen liet Nelis emmers en juk in den steek. Hij wees den koetsier voor het gespan een plaats aan onder de boomen, en geleidde den notaris over het erf het voorhuis in. Hij liet hem de zaal binnen, schoof een stoel voor hem bij en stiet voor een van de vensters de luiken open. — Zou Nelis Broens soms niet weten, hoe 't behoort op een heerenhof? Echt als een deftige huisknecht ging hij aan de meesterse en de dochter het bezoek aankondigen. Ze keken er verschrikt van op. „Nu krijgen we het te hooren!" zuchtte Lucie.
Nelis vergat naar den put terug te gaan. Het duurde lang, eer hij gewaarwerd hier op z'n plaats van 's avonds achter het fornuis te zitten droomen over vanmorgen-vroeg en dat gesprek over de zon tusschen hem en 't Rosalien, — en hoe ze hem aanzag...
Had hij 't niet goed geraden: Eerst die Leonardus maar weer van de baan, dan zou zij zich langzamerhand wel gaan herinneren, dat er ook nog een Nelis Broens bestond.. Hoewel dan niet door de Voorzienigheid haar toegezonden maar toch zeker haar uit eigen beweging den laatsten tijd een goed eind naderbij gekomen, — door dat slapen op het zolderke en morgen na morgen al zoo vroeg met de melk in het voorhuis, juist als zij naar de kerk ging...
Nelis had de pet op z'n knie gelegd en streek zich nadenkend door de haren, tot ze in woeste stroevels overeind

stonden... Dan opeens: buiten, Tref aan 't blaffen, en 't klompendrafje van Moeder Plonia op de voordeur aan. Rits-roets als een pijl uit den boog, Nelis door de achterkeuken naar z'n emmers met water bij den put terug... Eer zij hem weer voor dagdief en lanterfanter ging uitschelden.
Eerst toen hij koetsier en kalès daar nog onbewogen tusschen de linden zag staan, vroeg Nelis zich af: „Wat krijgen ze onderwijl in de zaal dan toch eigenlijk te hooren?" alsof de diepe zucht van Lucie nu pas tot hem doordrong.
Onderwijl zaten ze binnen met hun drieën aan de tafel vol aktepapieren in de kille holle zaal. Het eenige venster met de luiken open, het middelste, liet den zonneklaren dag juist over de tafel en de papieren schijnen, over het grijs hoofd van den notaris heen, vlak in het gezicht van moeder en dochter tegenover hem. Te weerszijden bleef het groote vertrek in 't halfduister. In die onbewoondheid hier, vuns en vochtig, was iets van lijklucht en kaarsenwalm blijven hangen. Alles herinnerde er aan, dat de man en vader hier zoo kortgeleden stond opgebaard.
De notaris had de beide erfgenamen den heelen inventaris voorgelegd. Wel de aanliggende terreinen: de Bergbongerd, Garverswaze, het aardappelland er achter, grootere en kleinere stukken bosch en bouwgrond hier en daar nog eigendom, meerendeels onbelast. Verder niets dan hypotheken en schuldbekentenissen; ook jammer genoeg op het huis zelf een zwaar zilveren dak, waardoor het eigenlijk voor meer dan de helft in handen was van de erven Steeg. Juist om die zware rente met aflossing op te brengen, scheen Heer Garversman elk halfjaar maar weer andere deelen van z'n bezit verkwanseld of verpand te hebben.
Nu 't er op aankwam, zat Lucie Krevel het zoo gelaten aan te hooren, dat de man van de wet niet wist of z'n uiteenzettingen eigenlijk wel tot haar doordrongen. Aan de dochter leken ze heelemaal voorbij te gaan. Die zat met de handen in den schoot, onbewogen, den blik op-

gewend naar het stuk zonnig hemelblauw, dat over de heg van het bloemhofke heen, door het bovenlicht van dat middelste zaalvenster blonk.
„Als 'k u een goeden raad mag geven," besloot de notaris, „laat dan liever al het onroerend goed ineens onder den hamer brengen. De afdoende manier om uit de verwarring te raken. Alles betaald en afgelost, zal er zeker nog wel genoeg overschieten om er in Daelhoven of elders stil van te leven met u beiden."
„Dat houd ik ook voor het beste." De weduwe leek op te leven bij dit vooruitzicht.
„Van Garvershof weg?" 't Rosalien schoot wakker. „Zeker wij er uit en die van Steeg er in!"
„Die van Steeg of wie dan ook. Wat er u verder van aan te trekken?" redeneerde de notaris. „Al zou alles hier nog even florissant zijn als in vroeger dagen, — twee vrouwen-alleen zouden toch onmogelijk een boerenbedrijf aan den gang kunnen houden — laat staan het van den grond af ophalen."
„Geen denken aan," gaf de weduwe toe.
Maar de dochter nam 't lichter op: „Als 't hier tot vandaag ging, dan zal 't verder immers ook wel gaan."
„Het gaat zoover het voeten heeft," gaf de notaris bedenkelijk te verstaan.
„Je hoort het toch, kind, — we zitten aan den grond, zoo hopeloos als 't maar eenigszins kan."
„Dat is te zeggen," modereerde de raadgever, „als er hier een man aan 't roer kwam, die tegelijk een goed rentmeester zou zijn, landbouwer, veehouder, boomkweeker, warmoezenier, koopman en wat nog meer? Zooals de Garversmanboeren van vroegertijd..."
Lucie Krevel schudde pijnlijk het hoofd. „Die dagen zijn lang voorbij."
„'t Zou een bouwknecht moeten zijn, die voor den hof opkwam als voor z'n eigendom." De notaris overzag nadenkend z'n praktijk, of er soms iemand tusschen school die er tegelijk zelf met zoo'n post van vertrouwen weer bovenop was te brengen.

„Vind hem maar, zoo'n bouwknecht uit duizend!" de weduwe verwierp het weerzinnig.
„Daar zullen we dan om bidden, moeder, om zoo'n bouwknecht uit duizend!" riep 't Rosalien spontaan uit. Zoo echt jong en goedgeloovig.
„Om 'n redder in den nood," noemde de notaris 't anders, met 'n onderzoekenden blik op de dochter. Had zij al iemand op het oog soms? In elk geval stak er meer in dat kind van 't Roed Zwijn, dan men zou meenen. En frisch en knap genoeg zag ze er uit. Het Garversman-tiep veredeld, ros en blank als ze was met 'r stralende blauwe oogen. Juist het tegenbeeld van de melancholische moeder, die smalletjes, donker en gedoken, daar neerzat als een klaagvrouw in het huis van den dood.
„En waarom zou de Voorzienigheid ons dien niet sturen, zoo'n noodhelper?" hield 't Rosalien vol.
Waarop de notaris, echt de afgemeten voorname oude heer, haar plagend met den wijsvinger dreigde: „In elk geval goed uit de oogen kijken, meisje! 't Moet de ware Jozef zijn ook voor den hof."
„Maar, heer notaris!" de moeder kwam er verontwaardigd bij rechtzitten, „'t Kind denkt aan geen trouwen."
En 't Rosalien al even verontwaardigd tegen haar: „Wie spreekt er nu van trouwen, Moeder? We hebben 't over een bouwknecht."
„'k Zal dan weleens mee uitzien — om een man van vertrouwen te vinden," beloofde de notaris. „De beslissing hoeft immers niet vandaag nog te worden genomen."
Er werd afgesproken, dat moeder en dochter den eersten Donderdagmiddag na Allerheiligen op zijn kantoor zouden komen, met haar eindbesluit.
„Vandaag veertien dagen," rekende 't Rosalien hardop uit.
„Laat ons er maar het beste van hopen." De menschenkenner kon niet laten haar nogeens tersluiks schelms aan te zien. Maar zonder blikken of blozen liet zij hem hooren: „'t Is in Gods handen."
Toen Nelis Broens den avond van dezen dag de keuken binnenkwam, zaten moeder en dochter er op de knieën,

voor het Lievevrouwenbeeld op de latafel. Ze waren midden in den Rozenkrans.
't Rosalien bad voor, — hoog en helder. 't Deed Nelis terugdenken aan de angelusklok van Overdael, dien morgen van het aanzeggen. Hij bleef achteraan bij de deur, en stillekes eerst, maar allengs luider begon hij met de meesterse samen mee na te bidden. Na Amen en kruisteeken was het eerste woord van 't Rosalien voor hém: „Kom voortaan wat vroeger, Nelis, — en bid de heele noveen met ons mee."
Ja, dat zou Nelis doen. Stralend van geluk keek hij haar aan.
„Tot de Moeder van Goeden Raad, om voorlichting en hulp in onze moeilijkheden," hield Lucie hem de intentie voor, mat maar bedachtzaam. En 't Rosalien knikte, met den blik verweg.
Den volgenden ochtend in het voorhuis, ging 't weer juist eender als gistermorgen. 't Rosalien tegen Nelis: „Wel? Wat dunkt je? Weer zoo'n mooie dag vandaag?"
„Volop zon!" Nelis kon dat met een gerust hart beloven. Uit het venster van z'n zolderke had-ie al aanstonds vanmorgen de klaarte van zonsopgang gezien boven de daken van den hof.
„Als 't waar wordt, Nelis, — zal ik met Moeder straks 'ns naar het kerkhof gaan. Onderwijl zorgt Moeder Plonia hier dan wel voor 't middageten. En jij... denk eens aan m'n bloemhofke — als je zoo goed wilt zijn."
Of Nelis wilde!
Toen 't Rosalien en 'r moeder, diep in den rouw, tegen half elf onder den arm op weg gingen naar het kerkhof, was Plonia al druk in de keuken bezig en haar zoon in het bloemhofke, 't Rosalien 'r bloemhofke! Onder de zaalvensters lag het, en alleen buiten-om was het te bereiken, een strook tuin tusschen den zijgevel van het woonhuis en de meidoornhaag, die het scheidde van het voetpad langs den heuvelrand.
Sinds het sterfgeval was er geen hand meer uitgestoken in het tuintje van 't Rosalien, dat ze van kind af altijd

zoo trouw verzorgd had. Ze hield zooveel van bloemen... Juist in deze weken van dorren en vergaan had ze 'r bloemhofke voor het eerst van haar leven vergeten, en het was almeteen tot een wildernis geworden: de zonnebloemen hingen er zwart voorover, de stokrozen lagen er tegen den grond te rotten. Met korf en snoeimes, met schop, schoffel en hark kwam Nelis, den koning te rijk met de opdracht... Was 't niet klaar en duidelijk: elken dag de een de ander een stap meer nabij! Zoo vertrouwelijk als ze hem haar bloemhofke had toevertrouwd... Mandenvol verflenste bloemen, doode stronken, stengels en ranken ging Nelis leegstorten tusschen de brem en bramen tegen den steilen kant van den berg. Na het omzetten en afsteken begon het tuintje er zoowaar op het laatst weer fleurig uit te zien. Een geur van vruchtbaarheid en groei sloeg uit de omgewoelde mulle zwarte teelaarde. Hier en daar nog laatste leeuwenbekken en asters op de bedden, halfopen rozeknoppen aan de struiken. Maar vooral de dahlia's onder de zaalvensters, die bloeiden nog volop, prachtige purperroode sterren.
„Zou ik?" weifelde Nelis. En toen alles kant en klaar was, en het bloemhofke van 't Rosalien daar in de zuiderzon lag even ordelijk en proper als z'n moeders keuken op Zaterdagavond, kon hij het toch niet laten! Nelis plukte een grooten bos van de dahlia's bijeen en ging er achterom mee naar de keuken.
„Wat nou weer?" Met groote oogen keek z'n moeder naar de bloemen in z'n arm. Ze stond juist bij het fornuis in de soep te roeren.
„Zoek me twee dezelfde groote vazen," trotseerde Nelis haar afkeurende verbazing. „Ze moeten aan weerskanten van de Moeder Gods op de commood komen staan."
„Wie zegt dat?"
„Ik!"
„Maar 't is toch geen Meimaand!"
„We houden hier met ons drieën een noveen voor de Moeder van Goeden Raad."
Nelis zette echt een hooge borst op tegen z'n moeder. Ze

moest nu maar eens hooren, hoe hij hier in 't vertrouwen was bij 't Rosalien en de meesterse.
„Waarom een noveen?" Plonia wilde er het hare van hebben.
„Wel, — om voorlichting en hulp in hun moeilijkheden," herhaalde haar zoon letterlijk de woorden van Lucie.
„Moeilijkheden! Heb 'k het niet gedacht! Maar — dan kom ik ook meebidden."
Zoo had Nelis 't niet bedoeld. „Toch niet zonder dat ze 't vragen," gaf hij haar te verstaan.
Plonia wás er 's avonds wel, — al vóór Nelis. Aanstonds bij het binnenkomen zag hij daar z'n moeder, maar ook de dahlia's in de groote verguld witporceleinen vazen uit de zaal, te weerskanten van het oude bont blauw-en-rood geschilderde Moeder-Godsbeeld. Dat stond daar wellicht al twee eeuwenlang op de eikenhouten commode, als hart en midden van de woonkeuken, van het heele huis en den heelen hof. Vanavond tusschen de bloemen, en in de koperen kandelaars de kaarsen aan, wezenlijk alsof de Meimaand opnieuw was begonnen tegen Allerheiligen.
De vrouwen zaten al op de knieën voor haar stoel naar dat Maria-altaartje toegewend, den paternoster tusschen de vingers. 't Rosalien met het gezicht in de handen verborgen. Zij dacht aan vanmorgen op het kerkhof. Moeder en zij waren zich gaan overtuigen, of vaders naam behoorlijk in den grafsteen stond gebeiteld. Nog weereens „Nicolas Gerardus Garversman", met geboorte- en sterfdatum, in versche letters onder de vorige namen. De eerste van die twee rijen Garversman-namen was al bijna weggesleten, nauwelijks meer leesbaar. Weinig plaats voor nog volgende namen bleef er over op den zerk van het deftig familiegraf, in de schaduw van het aloude granieten staande kruis. „Amper genoeg plaats meer voor den naam van elk van ons tweeën, zoo afgekort mogelijk."
„Maar moeder toch!" 't Rosalien wilde er niet over hooren. En Lucie had de schouders opgehaald: „Daarover hebben wij ons tenminste geen zorg te maken, kind! Na ons zal 't immers toch voorgoed gedaan zijn met de Garvers-

manfamilie." Waarop 't Rosalien maar verder gezwegen had. Gisteren de notaris rechtuit: „Niets je aantrekken van Garvershof in vreemde handen." Vandaag moeder bedekt: „Niets je aantrekken van de uitgestorven Garversmanfamilie..." Goed praten hadden die twee, en best te hooren, dat zij er buiten stonden. Maar Rosalien Garversman zelf, de eenige nog en de laatste van Garvershof en de Garversmanfamilie? Er kwamen gedachten in haar op, die ze niet wilde denken. Maar, ach Lieve Heer, als 't zoo mocht gaan, naderhand, dat zij de moeder zou mogen worden van een nieuw gezin op Garvershof, al kon er van den ouden familienaam dan ook niet anders dan de helft overblijven, — een nieuwe degelijke en deugdzame Garvershofgeneratie met de laatste Garversmandochter tot stammoeder... Dat zou eerst goedmaken zijn, zooals ze had beloofd aan haar vader in z'n doodsangst en aan God tot behoud van z'n ziel. Goedmaken wat de laatste twee Garversmannen hadden bedorven. 't Rosalien moest dezen tweeden avond van de noveen haar gedachten van verre dwaalwegen samenzoeken, toen ze Nelis hoorde binnenstommelen, en het voorbidden wel eindelijk moest beginnen.

Den derden dag van de noveen kwam Plonia 's middags met het nieuws uit den dorpswinkel terug, dat de gezusters Vranken van bij de kerk beneden in Daelhoven, samen in het gesticht voor ouden van dagen in Overdael gingen wonen. — „Dus dan komt haar huis leeg!" Lucie leefde er van op. — „'t Staat al te huur," meldde Plonia, niet zonder bijbedoeling. Ze had immers al meteen geraden, dat 't bij Lucie en 't Rosalien ging over al of niet op den hof blijven. — „Alsof 't zoo moet en voor ons aangewezen is!" hield Lucie haar dochter voor... „Juist wat wij noodig heben, zoo'n huis, beneden in het dorp, dicht bij de kerk. Een flinke tuin er achter. We zouden er kippen kunnen houden, een geit en een varken... Hoeveel zijn er niet, die er op zoo'n manier toch oók wel komen... Veel hebben we immers niet noodig."

„Dan nogmaar liever in 't graf," zei 't Rosalien zoo kort

en bondig, dat 'r moeder er van verschrok. Geen woord verder over het huis van de gezusters Vranken.
Den vierden avond kwamen de vrouw van Drikus en hun getrouwde dochter ook al mee bidden. 't Werd ruchtbaar op den Bult, dat de weduwe Garversman en 't Rosalien een noveen hielden „om voorlichting en hulp in haar moeilijkheden".
De keuken begon 's avonds een kapel te gelijken met al die bidders op de plavuizen geknield voor het Moeder-Godsbeeld tusschen bloemen en kaarsen.
Den vijfden dag na den middag kwam Bella Steeg de keuken binnenloopen.
„Ik wil u enkel maar komen waarschuwen," begon Bella, op de punt van den stoel, dien 't Rosalien goedschiks kwaadschiks voor haar had bijgeschoven op een goeden afstand van de tafel.
Lucie was door die onheilspellende inleiding al dadelijk uit het veld geslagen. 't Rosalien nam het kalmer op.
„Zeker dat het termijn voor de rente binnenkort vervalt?" Ze raadde er maar naar.
„Half November," bevestigde Bella.
„Da's nog lang genoeg, dunkt me."
„Drie honderd gulden," poogde Bella schrik aan te jagen.
„Nou — de notaris zal er wel voor zorgen," stelde de Garversmandochter haar gerust.
Maar Bella hield voet bij stuk. „'t Ligt hier niet zoomaar voor 't opscheppen, dat weten we genoeg," hervatte ze. „En 't is geen kleinigheid, wat er in den loop van 't jaar aan rente moet opgebracht worden."
't Lag 't Rosalien op de lippen te antwoorden: „Daar hebben die van Steeg wel voor gezorgd." Maar ze zweeg en hoorde toe.
„Ik zou zoo zeggen," hernam Bella, „dat de notaris u ook wel heeft aangeraden, liever alles van de hand te doen."
„Dat heeft hij ook," verried Lucie, tot ontsteltenis van haar dochter. Wat had die Bella met hun aangelegen-

heden te maken! Maar Bella had haar prooi beet! Ze schoof den stoel dichterbij, zette zich nu eerst echt op 'r gemak, en richtte het woord alleen nogmaar tot de weduwe.
„Mocht ge er toe overgaan, dan hoeft ge naar gegadigden niet lang te zoeken. M'n broers en ik vragen u bij verkoop de voorkeur voor den hof. Omdat hij ons toch eigenlijk al half toebehoort, ligt dat voor de hand, zou ik zoo zeggen."
Daar zat Lucie nu te kijken. „'t Is nog zoo ver niet," wilde ze er zich uit redden. „'t Rosalien is te zeer aan Garvershof gehecht. Zij zou er maar 't liefst blijven."
„Twee vrouwlui alleen? Wat zouden die hier aanvangen?" Bella moest er om lachen, niet zonder een vorschenden blik naar den kant van 't Rosalien.
„Met een flinken bouwknecht." Lucie wilde laten verstaan, dat de wensch van 't Rosalien toch niet zoo onzinnig was.
„Wel, wel! Zit 'm daar de knoop! Dan zoek maar! Als er tenminste niks anders achter steekt."
„We zullen ons best doen, iemand te vinden." Lucie zei 't zoo onzeker, dat Bella de kans te baat greep om haar nog meer van haar stuk te brengen. „'t Zal mij benieuwen! — Vandaag den dag? Ze zijn dun gezaaid, loontrekkenden die huis en goed van een ander behartigen alsof 't hun eigen is. Met vreemde krachten werken? Echt om van den regen in den drup te raken."
Lucie Krevel zat verslagen. 't Rosalien had 'r werk weer opgenomen, naaide, naaide, alsof het gesprek haar verder niet aanging. „En toch, 'k zou zoo zeggen: voor u hier zou er wezenlijk wel raad te schaffen zijn..." Bella begon geheimzinnig te doen en keek veelbeteekenend van de moeder naar de dochter. Maar die vroegen heelemaal niet, geen van beiden, wat ze bedoelde. „We zullen er nogwel eens nader over praten," beloofde Bella toen. En zonder verder een woord te reppen over de rente of over haar koopplannen, ging ze weg.
„Ze voert wat in 't schild!" stelde 't Rosalien vast, toen

de Steegsche goed en wel het erf af was. „Zoo poeslief opeens." Zij had van kind af een natuurlijken afkeer van de indringster gehad. „We zijn haar tenminste voor vandaag weer kwijt," verademde Lucie, die echt in de klem had gezeten. „'t Canaille!..." Ze kon 't niet laten, haar afkeer lucht te geven. Al wist ze niets van den praat op den Bult en in Daelhoven: dat de Steegsche langer dan tien jaar 't Roed Zwijn in haar strikken verward had gehouden en enkel maar op den dood van Lucie Krevel had zitten wachten om die haar plaats als meesteres op den hof in te nemen.

„Moeder, moeder," waarschuwde 't Rosalien, „pas toch beter op uw woorden tegen die feeks."

„Juist omdat 'k zoo op m'n tellen wil passen, praat 'k m'n mond voorbij." Lucie kon 'r eigen zenuwachtigheid niet anders verklaren.

Den zesden dag van de noveen, na den middag, opnieuw bezoek. Toen 't Rosalien de zware mannenstappen hoorde op de stoep, den forschen slag van den klopper op de voordeur, begon haar hart te bonzen en om voor moeder haar blos te verbergen vloog ze de keuken uit, om open te doen.

„Zou 't zoo gaan?" vroeg ze zich af... „Zoo opeens?" Bij de voordeur aarzelde ze. Enkel om haar opwinding te bedwingen. En toen ze met opendoen toch niet langer kon wachten, — keek ze verbijsterd — tegen rentmeester Gregoire aan.

„Wel, Rooske." — Al was 't dan ook niet de andere, dien ze heimelijk verwachtte, toen rentmeester Gregoire maar eenmaal in de keuken bij hen zat, zoo bezadigd en gemoedelijk, was 't Rosalien toch al even dankbaar voor z'n komst als 'r moeder. In een ommezien stond de koffie op tafel. Als 'n huisvriend van ouds zat Gregoire daar te keuvelen, al gauw ook over de verloving van z'n dochter met Jozef Reinders. „We zullen hun geluk niet in den weg staan, m'n vrouw en ik, al hadden we liever iemand voor haar gezien, die al goed en wel gevestigd zat..." Zoo kwam de vader van 't Stefanie dan waar hij wezen

wilde, en omzichtig begon hij te opperen: „We dachten zoo, dat u hier tochwel niet met u tweeën alleen op Garvershof zult blijven. In dat geval zouden we misschien 'ns kunnen overleggen... Als u mij voor den baron de voorkeur zoudt willen geven voor een onderhandschen aankoop..."
„En dan zeker hier 'n kasteelhof, met Stefanie en Jozef Reinders er op in plaats van wij!" Ontsteld en beleedigd zette 't Rosalien zich schrap.
„'t Is maar een voorstel," suste Gregoire.
„Ze is zoo aan den hof gehecht," verklaarde Lucie hem, „'t allerliefst zou ze er maar blijven."
„Maar wat zoudt u hier toch met u beiden uitvoeren? En waarvoor? Niks dan zorg en overlast... Of 't moest zijn, — dat 't Rooske naar het voorbeeld van 't Stefanie andere plannen heeft?" Met een knipoog wilde hij er achter komen.
„We zoeken een bouwknecht," sneed Lucie wrevelig af. Altijd weer die veronderstellingen van iedereen! 't Mankeerde er nogmaar aan, dat ze haar en 't kind om dien bouwknecht gingen uitlachen achter hun rug... „En als u soms iemand voor ons weet..." Maar hij op zijn beurt, even bedenkelijk als iedereen al: „Wanneer 't hier van een loontrekker moet afhangen..." „'t Komt best terecht!" 't Rosalien wilde dit weer met even goede hoop zeggen als telkens al. Toch stond het schreien haar nader dan het lachen. Zich uit geldgebrek en verlatenheid laten verdrijven door zoo'n gelukkig jong paar? Zat er dát op? Als niet... die ééne en éénige kwam, de noodhelper? Ze had zijn naam zelfs nog niet voor haar eigen en niet voor God genoemd. Zuiver en echt moest het gebeuren, het wonder waarom ze bad. En gebeurde het niet? Ja dan... het hoofd buigen en bidden: „Niet mijn wil maar Uw wil..." Zou ze dat vermogen?
„Bedenk er u nogeens rustig over," ried Gregoire aan... „Goed en wel na Allerheiligen kom 'k er nogeens over praten. En zou ik iemand weten, — wees er zeker van, dat 'k niet zal nalaten u met raad en daad bij te staan."

„In elk geval," Lucie wilde hem dit toch te verstaan geven: „duizendmaal liever den hof in handen als die van den baron en u, dan vreemd volk hier. Is nou niet, kind?" 't Rosalien wist, dat moeder op Bella Steeg doelde, en gaf haar graag gelijk... „Maar u begrijpt tochwel, heer rentmeester, dat Garvershof mij na aan 't hart ligt... na driehonderd jaar en langer, en ik de laatste."
„Als ik je van harte iets toewensch, Rooske, dan zeker dat het jou gegeven mag zijn juist als laatste van de Garversmanfamilie hier de toekomst aan 't verleden te knoopen." 't Kwam Gregoire zoo echt uit het volle gemoed, vaderlijker dan ooit tegen z'n eigen dochter. „Danke," zei 't Rosalien met allebei 'r handen in de zijne en de tranen sprongen haar uit de oogen.
Toen de bezoeker weg was, was 't Rosalien ook weg uit de keuken. Boven lag ze op de knieën voor haar ledikant, met het hoofd in de handen, zachtjes uit te schreien. „'t Zou toch zoo mooi en zoo goed zijn, Leonardus, wij met z'n tweeën..." Daar, dan eindelijk had ze 't zich zelf bekend... Hij en geen ander! Leonardus. Met hém — alles. — Zonder hem? Maar dat zou God immers niet willen... haar dan toch nog laten verder leven, alleen...
Den zevenden dag van de noveen kwam in den namiddag opnieuw Bella Steeg de keuken binnen. Nu meteen vooraan bij de tafel, op den stoel, dien ze zelf nam. Vlak bij Lucie, alsof ze er nog zat van eergisteren af. Met de deur in huis:
„We hebben er onder mekaar 'ns serieus over gesproken. — Wat ge aan ons hebt, dat weet ge. Bij al den afgunst tegen de familie Steeg, kan geen mensch ons nageven, dat we geen handen aan 't lijf hebben. We weten wat werken is en vooruitkomen."
Ja, Lucie kon niet anders dan dit allemaal met hoofdknikken toegeven. „Waar wil ze toch naartoe?" vroeg 't Rosalien zich af, die dezen keer het naaiwerk maar liever heelemaal niet neerlegde, en naaide, naaide...
„Dat we bij Garversman zaliger in groot aanzien stonden, is ook genoeg bekend. En daarom kom ik u ook namens m'n

broer Gradus, den jongste, voorstellen hem hier als bouwknecht aan te nemen."
't Viel Lucie al te rauw op het lijf. 't Rosalien stak zich met de naald in den vinger. Stom geslagen allebei. Bella keek van de eene de andere aan, en zegevierend schetterde ze voort: „'n Betere dan hij zou er voor den hof niet te wenschen zijn, dunkt me. Vijfendertig eerst, en geen sikkepit op hem aan te merken. Nooit een droppel sterken drank. Sjouwen als 'n paard van 's morgens vroeg tot 's avonds laat. Wie er zoo een tot man krijgt is goed af."
„Dan ook maar beter, dat hij trouwt en op zich zelf begint," begon Lucie voorzichtig af te wimpelen.
„Precies!" viel de Steegsche haar bij. „Dat hebben wij hem ook voorgehouden. Nu geef ik u te raden, wat hij er op terughad... „Wel," zegt-ie me daar, „alsof dat niet kan samengaan op Garvershof."
Lucie verstond dat zoo gauw niet, maar 't Rosalien kon niet anders dan 't meteen verstaan door den onbeschaamden blik, dien de Steegsche haar toewierp. Het bloed vloog haar naar het hoofd. „Hoor 'ns," zette ze Bella terecht, „je bent hier aan een verkeerd adres."
„Ben ik hier soms niet in het huis, dat ons meer dan half toebehoort?" beet Bella terug. „Laat je de kans niet ontglippen, Juffrouw Garversman, om 't op de goedkoopste manier weer in de familie terug te krijgen."
„Wat bedoelt ze toch?" kwam Lucie er tusschen.
't Was Bella zelf, die haar nader inlichtte. „De mamsel is op 'r teen getrapt, omdat een fatsoenlijk en oppassend man het oog op haar heeft laten vallen. Maar ze komt wel tot andere gedachten bij nader inzien. Neem gerust eerst maar 'ns informaties over Gradus Steeg en ook over ons hebben en houden. En reken dan 'ns goed uit, hoe Garvershof er voorstaat." Bella had 't nu enkel nogmaar tegen de moeder, in een toon van verstandhouding.
„Zoo'n jong ding kent haar eigen bestwil immers niet. Dat moet haar worden bijgebracht. 'n Reddende hand wordt u hier toegereikt."
„Maar wat wilt ge dan toch? Waarom zou uw broer

zich hier dienstbaar stellen als bouwknecht? En dan nog? Onmogelijk! — 't gaat niet samen." Lucie werd er wanhopig onder.
„Mensch-nog-toe! Hoor je dan niet, dat ik je namens m'n broer 't Rosalien tot z'n vrouw vraag? Je doet nog erger of wij jullie hier allebei vermoorden willen. Als je man er nog was, die zou je wel aan 't verstand brengen, hoe je met twee handen moet toegrijpen. Met hem waren we 't er dan-ook al lang over eens, als je 't weten wilt. Meen niet, dat het zoomaar uit de lucht komt vallen. Maar, — goed, hoor! — denk er maar 'ns over. 't Hoeft niet op stel en sprong er door... Na Allerheiligen kom 'k wel weer 'ns terug... Nog eer de driehonderd gulden van de rente vervallen."
Weg was Bella. „Zoo'n prij!" 't Rosalien zat nog op 'r plaats, de nagels in de handpalm geklemd, de vuisten gebald, om zich te beheerschen. „Mij aan Gradus Steeg te willen koppelen! Hoorde u niet? We kunnen er de rente mee uitwinnen — en 't wordt hier Steeg in plaats van Garversman..." Gelukkig, dat ze al aanstonds haar jongen lach terugvond, 't Rosalien...
„Kindlief, waar moet het toch naar toe?" Lucie griende en rilde en kroop weer eens heelemaal weg in 'r rouwsjaal.
„Van de hinderlagen van den duivel, verlos ons, Heer," zei 't Rosalien met den nadruk op elk woord. Ze stak de lamp aan en ging de blinden sluiten. „Heer, haast u, — haast u ons te helpen." Alle aanroepingen tot den Almachtige werden wakker in haar hart. God alleen kon het hooren, dat ze dien zevenden avond van de noveen vóór het bidden de intentie vernieuwde en rechtuit vroeg: „Geef ons Leonardus."
Den achtsten dag van de noveen, Zaterdag, ging voor 't Rosalien voorbij met plassen en ploeteren, samen met Plonia, zoo ijverig als nog nooit. Trap en voorhuis, zaal en keuken kregen een beurt alsof de zomerkermis op til was. In het begin van den avond evenwel zat ze, zelf keurig opgeknapt, weer tegenover moeder achter de mand kousen en verstelwerk, de staande lamp tusschen hen in. Lucie

was den heelen dag niets waard geweest, half ziek, bleek bestorven en kommerlijk in haar stoel bij het vuur. „Hoor 'ns, kind," begon ze nu beklemd, „we moeten 'ns verstandig praten. Zooveel is er omgegaan de laatste dagen. Laat ons nou 'ns kalm onder de oogen zien, wat we eigenlijk willen... Niet samen beneden in 't dorp in dat huis van de gezusters Vranken? — al lijkt het aangewezen voor ons beiden? Goed dan. — Niet den hof onderhands verkoopen aan Gregoire voor 't Stefanie en Jozef Reinders? Goed dan. — In geen geval Gradus Steeg hier. Daar geen woord over. Maar wat dan wel en wie dan wel?"
„Alles wat God wil," ontweek 't Rosalien. Moeder mocht niet merken, hoe die onvoorziene vragen haar in de war brachten. Onder het opgedreven doorjachten met het verdriedubbelde Zaterdagsche werk hadden haar de eigen vragen geen oogenblik losgelaten... En als hij nu vanavond niet komt, of morgenmiddag op z'n laatst? En verondersteld, dat hij wel kwam maar enkel om ook weer weg te gaan? Verwacht ik dan een mirakel? Alsof hem zou worden geopenbaard: „Ga naar Garvershof, Leonardus, en blijf er, want 't Rosalien en jij behooren samen..."
„Zal ik je nu eens oprecht zeggen, wat mij na al ons bidden van de week als het beste voorkomt?"
„Ja, Moeder?" Gespannen zag 't Rosalien haar aan. Was aan haar moeder dan soms bij goddelijke ingeving de weg en de uitkomst getoond geworden?
Maar Lucie Krevel nam een omweg, niet naar iets nieuws, wel naar het allereerste van altijd: „Van toen 'k je als een klein kind op m'n schoot had — zoo overgelukkig, dat je een meisje was, en niet soms zoo'n Garversmansche jongen, — heb ik dat gewenscht voor je: 'k Zou je zoo graag bij de Zusters van Overdael in 't klooster zien. Voel je daar nu niets voor? Jij daar zoo veilig en goed bewaard je leven aan God en den evenmensch wijden, — ik daar in het gesticht voor ouden van dagen. — Wat zou 'k dan gerust m'n oogen sluiten, als m'n tijd gekomen is..."
Onder sidderen en snikken kwam 't er uit, 'r angstvallige hartewensch van jarenlang, met horten en stooten.

't Rosalien was opgestaan, sloeg haar den arm om de schouders, en trok dat doorschokt, afgetobd en uitgeteerd moederke dicht en rustig aan haar hart, kuste haar op het voorhoofd, en begon toen: „Moeder, moeder... daar begrijp ik eigenlijk niets van — dat u niet evengoed als ik weet, wie hier moet komen om alles voorgoed in het rechte spoor te brengen, — u en mij er bij, en den heelen hof... Er is er maar één, die eenige... En toen hij voor den eersten keer hier kwam, hebt u toch juist zoo goed als ik gevoeld en gezien wat er in hem steekt....."

„Bedoel je neef Leonardus?"

„Ja juist — neef Leonardus. Die als bouwknecht hier..."

„Alsof hij dát zou willen! Alsof die van z'n moeder en z'n broer wegkan! En uit z'n betrekking bij de Zusters. Alsof die hem missen willen." Lucie had honderd bedenkingen... „En zeker is hij ook niet meer jong genoeg om zoo'n zwaar werk hier op zich te nemen. Toch al in de veertig. En dan Peereneer? Meen je of die z'n broer afstaat? Dat is vader en zoon, onafscheidelijk."

't Rosalien had haar losgelaten, en stond bij al die tegenwerpingen ontdaan te kijken. Maar was er goed bedacht wel één reden bij, die den doorslag gaf?

„We zouden 't hemzelf rechtuit kunnen vragen," stelde zij voor.

„Alles wat we misschien kunnen, zou zijn — Peereneer en hem te vragen of zij soms iemand weten voor ons," overwoog Lucie.

„Maar laat ons dat dan doen!" riep 't Rosalien uit, zoo blij alsof het mirakel waarop ze hoopte, opeens werkelijk vervuld was. „Laat ons morgen samen naar Wevershuuske gaan en dat vragen — en dan afwachten wat ze zeggen..."

„Morgen? samen naar Wevershuuske?" Als haar een reis naar het eind van de wereld was voorgesteld, kon Lucie Krevel niet méér terugschrikken dan voor dien tocht naar Overdael en dat bezoek.

„Ja, moeder, ja — dat moet nu maar 'ns... En weet u wel, dat u toch beloofd hebt aan Peereneer en Leonardus hun moeder eens te komen opzoeken?"

„'k Meende den volgenden zomer."
„Neen, hoor! — niks van den volgenden zomer! Morgenmiddag, wij samen naar Wevershuuske!"
Toen het eindelijk morgen was, Zondag, de negende dag van de noveen, lag Lucie Krevel met koorts te bed, ingezonken alsof al haar kwalen van vroeger en later zich opnieuw en allemaal tegelijk op haar hadden gestort. Na de kerk zat 't Rosalien den heelen morgen bij haar, boven, op de triestige slaapkamer.
Teleurgesteld, aldoor neerslachtiger keek ze den kant uit van de twee vensters, in diepe kozijnen onder de lage balkenzoldering. Regen. Regen. 't Water spoelde langs de ruiten. Loodgrijs hing de dag over de zwartglimmende leiendaken van stal en schuren aan den overkant. Geen glimp van licht ergens meer, buiten of binnen.
Na de spanning van gansch de week en den jubel van gisteravond, was 't voor 't Rosalien alsof een zware hand zich op haar nek had gelegd, om haar te dwingen het hoofd te buigen en zich over te geven aan het ongeluk. 't Liefst maar zou ze zich op het andere bed uitstrekken, haar bed naast dat van moeder, met de oogen dicht en de vingers diep en hard tegen voorhoofd en slapen gedrukt, om zoo misschien den wervelstorm van gedachten te bedaren, die aldoor nog, over en weer, een uitkomst zochten. Al had 't dan niet mogen zijn, dat ze vandaag met moeder naar Wevershuuske kon gaan, — immers niet onmogelijk, dat Leonardus uit eigen beweging hen vanmiddag hier 'ns kwam opzoeken. Dat hij Garvershof en moeder en haar niet vergeten was, wist ze wel zeker. Was zij er zelfs niet toe gekomen van de week, vast te gelooven, dat hij wel aan haar moest denken zooals zij aan hem? dat het niet anders kon, dan van weerskanten zijn, een aantrekkingskracht, waaraan ze zich wel moesten overgeven, of ze wilden of niet...
Dan hoorde ze weer den regen kletteren tegen het vensterglas en de nieuwe illusie van een oogenblik duisterde meteen weer weg. Somber begreep ze, dat het vandaag geen dag was voor een bezoek, dat evengoed kon worden uit-

gesteld tot een volgenden Zondag — op z'n vroegst tot overmorgen, Allerheiligen! Maar? — Allerheiligen over twee dagen? Dan zou 't immers al te lááát zijn! — 't Rosalien schrok er van op. Te lááát — voor het behoud van den hof! Als moeder en zij Donderdag na Allerheiligen, vóór het eind van de week dus, bij den notaris beslissen moesten: verkoop of geen verkoop, dan mocht er eigenlijk van nu-af-aan geen dag of geen uur verder verloren gaan. Vier dagen nog maar over, en nieteens zelfs maar om raad gevraagd aan den éénen en eenigen, die den hof kon redden... voorstel, overleg, besprekingen. Vanmiddag dan maar zelf gaan ? — Alleen? Zij op 'r eenigheid naar Wevershuuske? En waarom niet? Plonia zoolang moeder oppassen?

Weer leefde 't Rosalien op. Een kort moment, want — ja — dat zou kunnen, — zij — door modder en stortregen heen, alles en meer trotseeren — en ginds bij Anne Katrien en haar zoons rechtuit spreken en rechtuit vragen. Heel goed en zelfs best zou dat kunnen, — als niet — dat eigenlijke er was, die eene aller-eigenlijkste beweegreden: dat zij Leonardus wilde niet zoozeer voor den hof — maar eigenlijk en bovenal: — voor haar zelf... Zoo en niet anders was 't gesteld met haar, — dat kon ze zich na alles niet meer verhelen. En onmogelijk toch kon ze als meisje zelf den man van 'r hart en keuze gaan vragen! — Dan nog maar liever — ja wat? Gradus Steeg zeker!...

't Rosalien liep opeens de kamer uit, radeloos. Beneden naar de keuken. 't Vuur oprakelen. Rammelen met potten en pannen... „Of tochmaar naar het klooster?" overdacht ze wanhopig. Hier dan tochmaar Jozef Reinders en 't Stefanie. Moeder bij de ouden-van-dagen en ik Liefdezuster in Overdael, vlak naast Wevershuuske, en Leonardus zoo nu en dan eens tegenkomen in den tuin of in den bongerd...

Daar hoorde ze het zijpoortje van den inrij open en dicht gaan, — Tref blaffen. In 'r onrust was ze al op den drempel van de voordeur... Nelis Broens maar, die uit de Hoogmis kwam, paraplu op, en toch doornat. Hij wilde

naar 't zolderke, droge schoenen aantrekken. Meteen zag hij 't Rosalien daar in de voordeur. „Nelis!" zij riep en hij kwam.
„Moeder ligt ziek in bed." Ze zei 't maar om wat te praten, om 'r eigen levende stem weer te hooren en een woord terug van een levend mensch... „Erg?" vroeg Nelis. — „Zooals altijd — niks om ongerust over te zijn — maar ziek is ziek." — „Zal 'k zeggen, dat moeder komt?" — „Na den eten misschien. 't Is zoo triestig in huis. 'k Voel me zoo echt alleen."
„Als ik soms iets voor u doen kan?"
„Ja... Jij? — Wacht 'ns... Misschien," — ze weifelde, heftig gepakt door haar eigen plotselingen inval... „Je bent toen al naar Wevershuuske geweest — je weet den weg, en kent er de lui..." Onthutst zag Nelis haar opwinding aan. „Wevershuuske?" vroeg hij bedremmeld. Want meteen vloog 't hem door de gedachten: „'t Gaat om Leonardus."
„Ja, — hoor 'ns — kom liever even bij me in de keuken. 't Is zoo niet met twee woorden te zeggen."
Ze deed de voordeur dicht tusschen den plasregen en hen; ze deed de keukendeur dicht tusschen hen en moeders luisterend oor... Bij de tafel stonden ze tegenover elkaar.
„Vanavond zij we aan den laatsten avond van de noveen... Je hoorde al van moeder, dat het gaat om raad en bijstand. Maar jou wil 'k nu wel zeggen, Nelis, dat het gaat om den hof... Als we vandaag of uiterlijk morgen niet de zekerheid hebben, dat hier iemand komt, die alles, op zich neemt, dien we echt alles kunnen toevertrouwen — dan is 't gedaan met ons op Garvershof."
„Maar alles wil ik toch doen, — alles, alles, — als men mij maar zegt wat en hoe," stamelde Nelis.
't Rosalien knikte hem met haar goedigen glimlach toe: „Dat weet ik immers wel, jongen! — ...'k Hoor het vader nog zeggen toen 'k een kind was: niemand zoo trouw en aanhankelijk als die van Broens... En daarom,..." opeens had zij kalm en vast haar besluit genomen: „'n zaak van vertrouwen ga ik je opdragen, Nelis... Je moet weten,

moeder en ik hadden vanmiddag naar Wevershuuske willen gaan. Nu dat niet kan, vraag ik jou, of jij in onze plaats wilt gaan. Niks hoef je te doen, dan er te vragen, wat wij er wilden vragen: of ze soms een geschikten bouwknecht voor ons weten. Maar zeg er dan vooral bij, dat er haast mee is, — dat het vóór Donderdag na Allerheiligen beslist moet zijn, — tenminste zóó ver, dat we hier weten waar-af en waar-aan, — den hof verkoopen of niet verkoopen... Kun je dat allemaal onthouden? En dan ook goed opletten wat ze antwoorden, — en 't mij hier komen zeggen."
„Vóór den avond ben 'k weer terug," beloofde Nelis. Want nu niet denken: „Waarom ik niet die bouwknecht?" — niet denken: „'t Is haar toch om Leonardus te doen," — niet denken: „Daar ben ik haar dan toch nog goed genoeg voor." — Niks denken. Niks voelen van dien knauw in z'n hart. Doen wat zij wil. En zoo vlug en zoo goed mogelijk.
In het voorhuis wenkt ze hem nog 'ns terug in de keuken. „Er hoeft niemand iets van te weten, ook je moeder niet," legde ze hem op, opeens weer zenuwachtig. „En in Wevershuuske vooral er bij zeggen: namens de weduwe en de dochter. Want 't is geen boodschap van mij alleen, dat begrijp je tochwel?"
Nelis kon er niets aan doen, dat hij dat anders begreep. „Ze wil hem hier, hém, den andere..." Juist door haar ongerustheid op het laatst wist hij nu zeker, wat hij eerst enkel nogmaar geraden had door de pijn van z'n eigen hart. Voor alles, wat 't Rosalien betrof, was Nelis even helderziende als z'n moeder bij haar voorspellingen over het wel en wee van de menschen die ze kende.
Maar goed, — hij zou gaan en hij zou zwijgen, Nelis. Om dadelijk na den eten thuis weg te glippen, zonderdat z'n moeder hem vroeg: „Waar ga je op af?" — 't lukte hem boven verwachting. Onder het dakje van z'n paraplu liep hij door den kletterenden regen maar recht-toe recht-aan over de modderwegen. Wat kon hem regen of weg, of Laag Case of Overdael, of Zondag of geen Zondag nog

schelen? Loodzwaar was z'n hart en z'n keel zat dicht geschroefd— zoo, dat hij om niet te stikken in dien krop van tranen telkens tot z'n eigen schrik er hardop een dof woord uitstiet. — „Ik zal. Toch. Als zij 't wil. Dit is het nu. Dit. Dit..." Tot hij zich begon af te vragen: „Maar wat zou ik dan eigenlijk wel willen?" — en hij uit de verwarring van z'n gedachten, het besef naar voren haalde: hoe hij dan nu eindelijk in de gelegenheid was iets groots en goeds voor 't Rosalien te doen, zooals hij 't immers altijd verlangd had — het allermoeilijkste wat hij doen kon — waarbij hij aan z'n eigen verder niet meer, nooit meer denken mocht. — Wat was er ook aan verloren, — aan zoo'n aardwurm als hij?...

Uit Wevershuuske sloeg hem de geur van de middagkoffie en van versche rijstevla tegen. Warmte en huiselijkheid — en 't hartelijk welkom van 't ouwetje. „Zoo nat, zoo druipnat... schuif maar dicht bij de kachel." Juist als den eersten keer, kwamen al gauw de twee zoons weer binnen, de een vlak achter den ander, druipend, zij ook. Ze waren naar de Vespers geweest, en hunkerden naar moeders zondagmiddag-koffie. Verrast ontdekten ze daar den jongen van Garversberg... „Toch niks in 't ongereede op den hof?" vroeg Leonardus dadelijk. — Nu hij hém maar zag en hoorde, begon jonge Nelis meteen te bekomen. Ja, 't Rosalien had gelijk, dat was 'n man, zoo een! Bij dien, bestond er van Nelis Broens meteen vanzelf niets anders nog dan de boodschap, die zij hem had opgedragen, — geen bitter brok van tranen meer in z'n keel, geen loodzwaar ziek en wond hart, geen jaloezie en geen wanhoop... Heel gewoon praatte Nelis over den bouwknecht, dien de weduwe en 'r dochter zochten: een die alles op zich kon nemen, — en dat ze lieten vragen of zij hier in Wevershuuske soms zoo iemand wisten voor Garvershof? Maar dat er haast bij was, omdat ze vlak na Allerheiligen voor den notaris een besluit moesten nemen — den hof verkoopen of niet verkoopen.

't Werd een lang en breed overleg tusschen mameerke en de twee zonen, waarbij vooral Peereneer het woord voerde.

Hij zou wel zoo den een of ander weten er voor, — maar de een had vrouw en kinderen, de ander had zich pas verhuurd op een andere plaats, of ze waren te jong of te oud of te dom en te lomp, en geen enkele eigenlijk heelemaal zooals hij zijn moest voor een zoo verantwoordelijken post.
„'k Heb er een zwaar hoofd in, om zoomaar iemand te vinden," zei Peereneer bij het afscheid. „Zeg maar, dat we ons uiterste best zullen doen. Aan ons zal 't niet liggen."
Zooals ze 't aldoor gedaan had schudde Anne Katrien het hoofd. — „Laat ze toch liever verstandig zijn, en zich verder geen slemeur op den hals halen."
„Niet vergeten, moeder, dat 't Rosalien jong is en 'r leven nog leven moet." Leonardus dacht aan dat oogenblik dien avond, toen ze zoo blijmoedig zei: „Alles goedmaken." —
„'k Loop een eind met je mee," zei Leonardus tegen Nelis. Het trof, met regenen had 't opgehouden. Naar de plassen keken ze niet.
„Wie heeft je eigenlijk gestuurd?" vroeg Leonardus al dadelijk.
„'t Rosalien." 't Was er uit voor Nelis 't zelf wist. „Da's te zeggen"... hij dacht te laat aan de geheimhouding, die ze hem had opgelegd, maar tegelijk toch: Juist goed! Leonardus moet alles maar weten... „Ze zei, dat 'k zeggen moest: de weduwe en de dochter... Als de meesterse niet ziek was geworden, zouden ze zelf gekomen zijn vandaag. Samen."
„Zouden ze? Samen naar ons?"
Jonge Nelis hoorde 't wel aan den klank van die stem, juist zoo sprong het hart van Leonardus op, als bij hem soms dien enkelen keer bij zoo'n onverwacht gelukswoord...
„We hebben de heele week allemaal samen een noveen gehouden op den hof," vertrouwde Nelis z'n metgezel toe, nadat ze allebei lang liepen te zwijgen.
„Waarvoor dat?"
„Om den nieuwen bouwknecht."
„Zei ze dat, 't Rosalien?"

„Niets zei ze, maar 'k weet tochwel, dat zij 't wel weet..."
„Wat weet?"
„Wie 't moet zijn voor haar op den hof... Misschien kunt ge dat zelf ook wel raden... Zoo is 't. Geloof me. Zoo! Gij, Leonardus Wevers en geen ander.
„Als dát waar zou zijn!"
„Dat is waar. Nu weet ge 't. Maar mond dicht. Nooit mag zij of iemand ter wereld er iets van weten, dat ik het u gezegd heb..."
„Maar hoe weet jij 't dan?"
Ze stonden stil, op de plek waar het voetpad van den Caser grintweg uitmondt.
Nelis keek schuw op naar den vrager, die hém aankeek of z'n geluk of z'n ongeluk van zijn antwoord afhing.
„Misschien weet en zeg ik 't, omdat God mij dat te weten en te zeggen geeft." Nelis beleed dat zoo eerlijk en ook even moeilijk, alsof hij in den biechtstoel zijn zonden beleed. Toen kon hij niet meer...
„Laat ons nou maar liever ieder ons weegs gaan," stelde hij voor. En hij was al weg en weer alleen, den kant van Garversberg uit.
„Ze zullen in Wevershuuske er hun uiterste best voor doen." Dat was al, wat hij aan 't Rosalien terug had te boodschappen. — „Dan maar opnieuw wachten en uitzien." Ze zei 't heel gelaten, maar Nelis zag, dat er duizend vragen op haar lippen bestorven lagen. „En vanavond nog maar 'ns goed allemaal samen bidden, om de noveen te besluiten."
„Er kan altijd een wonder gebeuren." 'n Ander woord wist Nelis niet op dat oogenblik. En gansch den verderen avond bleef hij zich — door alles heen — afvragen, waarom ze hem zoo getroffen had aangezien op dat woord van hem. Raden kon zij toch niet, dat het wonder al gebeurd was, toen hij spreken kon zooals hij gesproken had tegen Leonardus, hij, arme verschoppeling — van wien nu niets meer overbleef dan — ja tóch — de pijn en het wachten. Want wachten deed-ie, wachten, juist zooals zij wachtte...

III

ALLERHEILIGENAVOND, EN IN DE kerk de Metten van Allerzielen al gezongen. In alle gezinnen van Daelhoven en op den Bult den Rozenkrans voor de geloovige zielen al gebeden. De kaarsen nog aan bij het Moeder-Godsbeeld op Garvershof. Maar geen dahlia's meer in de vazen. De laatste uit het bloemhofke heeft 't Rosalien vanmiddag onder het Kruis op het familiegraf gelegd, tusschen de brandende kaarsen, die ze er in hun eigen was op den zerksteen met al de namen plantte.. 'n Gouden gloed van wakkerende kaarsvlammen over heel den doodenakker heen en prevelen en mompelen, en ook al zuchten en snikken van zooveel menschen in den rouw... „We zijn 't niet alleen, Moeder, die leed dragen. Als men dat aanziet! — Vanmiddag leek wel de heele wereld één requiem"... 't Rosalien vond, dat moeder, wel half ziek

nog, maar tochweer beneden in den stoel, — zich veel te veel aan 'r eigen droefgeestigheid overgaf. Almaar tobben over wat voorbij was en anders had kunnen zijn, als zij maar anders was geweest...

„We moeten niet achteruit maar vooruit zien," poogde 't Rosalien haar op te wekken, zelf met den angst en den dood in het hart... Want wat is daar: vooruit? Wat zal er zijn morgen en overmorgen? Als niet gauw, als niet eindelijk en toch nog — het eenige gebeurt, wat van leven en geluk hier op Garvershof het begin zou zijn...

Waakte of droomde ze, 't Rosalien? Wie stond daar opeens op den keukendrempel? — Leonardus. —

„Hier ben ik," zei Leonardus, alsof het de gewoonste zaak van de wereld was, dat hij daar stond, uit den avond opgedoken en in het halfduister bij de deur als z'n eigen schaduw. Hij keek 't Rosalien heelemaal niet aan en Lucie zoomaar even. Tegen den muur naast de deur zette hij z'n schop, spade en schoffel bijeengebonden, met z'n klompen en z'n werkpak in een bundeltje er aan vast. Zoo had hij 't van Overdael naar Garversberg tegen den schouder gedragen als een soldaat z'n geweer. „Om die bagage op zoo'n hoogen dag als vandaag, moest 'k wachten tot het donker werd," legde hij uit.

Lucie begreep er niets van. „Wel, neef Leonardus," verwelkomde ze hem, „ga zitten. — De koffie is nog goed warm. 't Rosalien is nog niet zoo lang uit de kerk thuis."

'n Uitkomst voor 't Rosalien, dat ze meteen kop en schotel uit de keukenkast moest gaan nemen, bij de kachel de koffie inschenken. Haar handen beefden. En geen woord, geen goeden avond zelfs, wilde haar over de lippen. Schichtig zette ze de tas koffie bij hem op de tafel. „Danke," zei Leonardus zonder haar aan te zien, en begon er dadelijk ijverig in te roeren. Hij praatte tegen moeder: „Als u 't goedvindt, kom ik u den boel hier eerst 'ns wat op dreef brengen... 'k Heb er nu den tijd voor in 't winterseizoen... Onderwijl kunnen we verder zien."

„Weet je, dat we een bouwknecht zoeken?" vroeg Lucie. „We hadden zelf eens willen komen om er over te praten.."

„'k Heb zoo iets vernomen," Leonardus ging er niet verder op in, hoe en van wien. „Peereneer kent menschen genoeg — maar natuurlijk onmogelijk zoo gauw den rechte er uit te pikken... Tijd schaft raad. — Als er maar vast een begin is. Beter in elk geval dat het werk eerst op regel is en alles in orde, voordat een vreemde het roer in handen moet nemen."
„'t Zal je niet meevallen hier." De vreugde van Lucie over z'n komst, kromp weg bij de gedachte aan den janboel, dien hij vinden zou.
„Hoe moeilijker, hoe liever! Dat is 't juist bij mij — daar in de kloostertuinen heb ik het veel te gemakkelijk naar m'n zin."
„Maar, — je hebt voor ons je plaats bij de Zusters toch niet opgegeven? Als je zoudt zien, dat er hier toch niets meer is terecht te brengen..." Voor Lucie rezen de bezwaren aldoor zwarter en donkerder op. Vooral ook omdat de eenige uitweg om dan toch eindelijk en ooit van Garvershof af te komen, door die onverwachte komst van Leonardus opeens leek afgesloten.
„Dat was gauw genoeg geregeld bij de Zusters. — Een plaatsvervanger voor van den winter. Tegen dat het voorjaarswerk begint, zal 'k er wel weer terug zijn."
„Alles dus maar voor tijd en wijle." Dat was het eerste woord, dat 't Rosalien er uit bracht, en ze kon 't gelukkig even luchtig en effen-af zeggen als Leonardus alles zei.
„We zullen 't dan maar eens flink moeten aanpakken. En eerst 'ns spijkers met koppen slaan. 'n Arbeider is z'n loon waard. En we willen natuurlijk niet, hè moeder? dat neef Leonardus z'n goed weekloon bij de Zusters opgeeft om bij ons ter liefde Gods te werken."
Verschrikt keek hij naar haar op, bij die zakelijke taal...
„Wat dat betreft — daar heb 'k wezenlijk geen oogenblik aan gedacht. Wij — Christenmenschen moeten elkaar helpen, zou 'k meenen. 'k Heb een goeden spaarpot en kan 't best uitzingen. 'k Kom hier bij u inwonen en in den kost — van 's Maandagsmorgens tot Zaterdagsmiddags. Want Zaterdagavond en Zondag wil 'k in Wevers-

huuske zijn — dat heb 'k moeder beloofd... Later, als de hof hier weer goed op dreef is en opnieuw begint te rendeeren, dan rekenen we wel af."
„Afgesproken dan," neemt 't Rosalien aan, zóó nuchter en op het bitse af, dat Lucie het noodig vindt haar onder het oog te brengen: „We mogen neef Leonardus wel dubbel en dwars dankbaar zijn om zoo'n voorstel."
Maar de dochter gaat daar niet op in. Ze zegt: „'k Zal z'n kamer in orde gaan maken," en weg is ze.
De kamer boven de achterkeuken, waar sinds menschenheugenis de een na den ander alle zoons van den hof in hun jonge jaren sliepen, was de eenige aangewezene voor den nieuwen huisgenoot... „Dus van Maandagmorgen tot Zaterdagmiddag, Leonardus. Nacht en dag, Leonardus. Mee aan tafel, mee in huis, mee overal op Garvershof — dát toch wél den heelen winter..." 't Rosalien voelde 'r hoofd gloeien, 'r oogen branden, — terwijl ze uit kasten en kisten het beste beddegoed en linnengoed bijeenzocht, de zwaarste wollen dekens, de gaafste spullen voor de kamer van Leonardus. Veel langer dan noodig deed ze daarover en toen alles al lang klaar was, de lampetkan boordevol gevuld en haar eigen mooie nieuwe schapenvacht voor het ledikant, stond ze voor het open raam naar de sterren boven den Bergbongerd te kijken, zonder de sterren te zien... „Als hij 't zoo opvat, tochmaar voor tijd en wijle, dan ik ook!" — En met voldoening bedacht ze, hoe ze hem dit tenminste al aan het verstand had gebracht en hoe doorslaande ze dat andere had afgewimpeld: „Geen werk van barmhartigheid hier van hem..."
Eindelijk dan kwam ze weer in de keuken terug... „Goeien avond, Nelis," zei ze, hartelijker dan ooit te voren. Want Nelis zat er zoowaar al op z'n avondplaats achter het fornuis, de brandende stallantaarn naast z'n sokkevoeten.
„Zal 'k voortaan dan maar weer thuis gaan slapen?" vroeg Nelis dof. „Als heer Leonardus er tóch is."
„We zijn onderwijl al zoo aan jou gewend op dat zolderke," bejammerde 't Rosalien.

Mee stond Leonardus er bij, hoofd en schouders boven allebei uit: „We zullen nou voorloopig bij alles met z'n tweeën zijn, jongen, jij en ik. Morgen den dag beginnen we samen. Zoo vroeg mogelijk. Beter dat jij maar binnen de poort blijft om dadelijk bij de hand te zijn."
„Ja, meester," zei jonge Nelis zóó onderworpen, dat Leonardus hem uitlachte en bij den schouder schudde. „Ben ik nu opeens de meester? niks er van, — twee bijeen om aan te pakken."
Toch beter maar opeens „meester" leeren zeggen, vond Nelis, zonder het uit te spreken. Niets zei hij meer, als: „Goeien nacht dan samen." En hij ging met z'n lantaarn. „Boom op den inrij, Nelis? Grendels op het poortje?" riep 't Rosalien hem weer na, zooals elken avond, — Ja, ze kon gerust zijn. Zij wel, ze kon gerust zijn, zij wel... Als een kaduke ouwe stakker strompelde Nelis tastend en wankelend z'n trapje op, z'n zolderke binnen. Zonder Tref, want tenminste zonder angst meer. Leonardus was er nu immers...

Den volgenden morgen kwam Leonardus al den stal binnen, toen Nelis nog de koe zat te melken en terwijl hij met den emmer-vol naar het voorhuis ging, bracht Leonardus de Witte weer op 'r plaatsje terug. Geen Rosalien te verkennen om hem te vragen: „Zon, Nelis?"... „Ja, volop," zou hij vandaag geantwoord hebben, „en het luidt al voor de Allerzielenmissen..."
Dat luiden hoorde Leonardus ook. Hij trok z'n pet af en sloeg 'n kruisteeken. „Al moeten we met Requiem hier beginnen," zei hij tegen Nelis, „laat ons hopen met Alleluia te kunnen eindigen." — „Moed of geen moed," mompelde Nelis somber. Hij had den heelen nacht geen oog geslapen! Maar bij Leonardus was hij dat almeteen vergeten. Alles moest hij Leonardus wijzen. Alles vroeg Leonardus hem uit. Samen deden ze de ronde... Koestal, schuren, melkkelder, paardenstal en remise, kippenstal en varkenskot, alle groote en kleine bijgebouwen op den hof, met hun vlieringen, en afschotten en getimmerten, — niets

sloegen ze over. En geen paal of geen plank ergens, geen deur of geen luik ergens, die Leonardus niet onderzoekend betastte en beklopte. Van het erf naar de huiswei, schob, wagenhuis en bijenstand langs, van den eenen appelboom naar den anderen, den Bergbongerd af, Garverswaze in. Den grond van het leeggerooide aardappelland, daarachter, liet Leonardus aandachtig door z'n vingers brokkelen. Alles zonder een woord bij iets of ergens.
Met z'n tweeën door het Garversbosch tegen den heuvel op naar het veld van het winterkoren, met den bietenakker en het klaverlandje er naast. En achterom naar Garverskamp, midden op het heuvelplateau, voorheen de grootste korenakker van den hof, haast niet te overzien. Nu voor weigrond aan die van Steeg verpacht.
Eerst na dien langdurigen rondgang belandden ze in den moestuin naast de huiswei, zooals Leonardus 't had gewild. Grondiger nog dan overal was hier z'n onderzoek van den bodem, van de boomen, van haast elken bessenstruik en iederen koolstronk.
Nog nooit van z'n leven had Nelis Broens zich zoo'n niksnutter gevoeld als vanmorgen. Bij alles en overal waar hij zoo met Leonardus kwam en stond, was 't hem of hem de oogen aldoor helderder opengingen voor z'n eigen onbenulligheid. Moeder had tochwel gelijk, — en erger dan een halve gek was hij geweest met z'n eeuwig geprakkezeer terwijl hij den boel zonder nagedachten liet onderkomen. Warklompen van rommel en afval aan alle hoeken en kanten. Ploegen en rollen, emmers, tonnen, paardentuig en kettingen, wagenwielen, eggen zonder tanden, zeisen, sikkels, houweelen — en wat al niet? — als hoopen oud roest in schuur en stal. Buiten de boomen in geen jaar en dag gesnoeid; de hagen nooit geschoren; scheefgezakte hekken, muren aan 't afbrokkelen. Verveloos houtwerk aan 't rotten en vermolmen. Verweerde daken; goten verstopt; kanjelpijpen doormidden. Alles aan 't verworden en vergaan.
En tenslotte hier dan de moestuin, met de verscherfde druivenkas tegen den achtergevel van den stal, de laatste

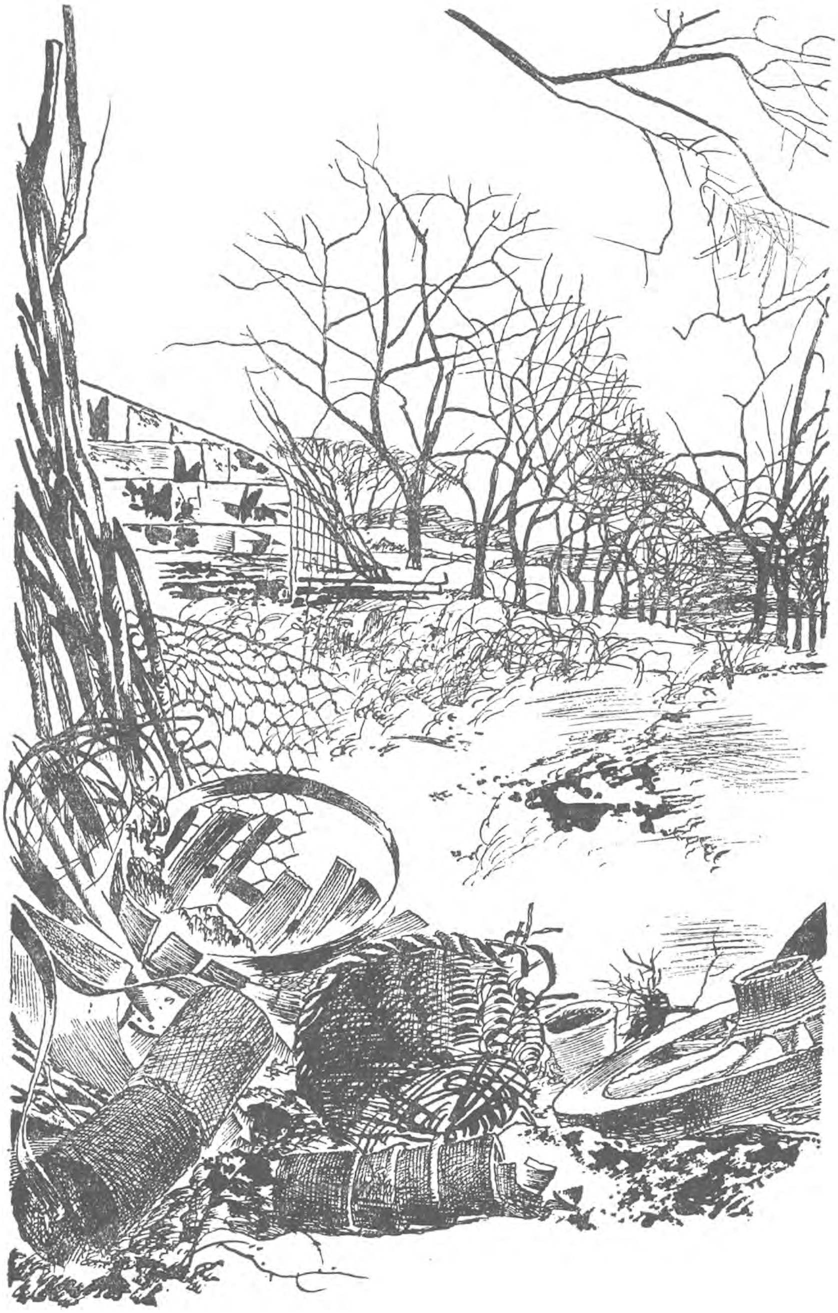

sporen van de broeibakken langs het voorste pad. Vooraan tenminste nog de groentebedden te onderscheiden tusschen het onkruid. Het heel diep zich uitstrekkend achterste gedeelte één wildernis van hoog opgeschoten netels, distels en doornstruiken.

„'t Was voor één-alleen ook onmogelijk." Nelis probeerde het goed te praten.

„Daarom slaan we dan nou ook de handen ineen!" beloofde Leonardus. Nog vóór den middag hadden ze voor ieder al een zeis en een sikkel geslepen, hak, houweel, krauwel en bijl bijeengebracht, om die woestenij achter in den moestuin opnieuw te gaan ontginnen.

„Geen voetbreed van den grond hier of ergens laten we nog verloren gaan," stelde Leonardus vast. „Alles moet er komend voorjaar even mooi en onderhouden uitzien als het bloemhofke vóór het huis."
Wel zie, — dacht Nelis — of die Leonardus ook oogen in z'n kop heeft. — 't Lag hem op de lippen om te zeggen: „Dat is dan ook van 't Rosalien!" Maar star bleef-ie op z'n slijpsteen neerkijken.

Nog nooit hadden er op Garversberg zooveel en zulke geweldige Sint-Maartensvuren gebrand als dit jaar. 't Begon eigenlijk al met Sint Hubertus en met Sint Cecilia duurde 't nog elken laten middag opnieuw. Alle dorre stronken en knoesten, doornranken en wild groeisel, alles wat voor brandhout in de keuken of voor mest in den moestuin niet deugde, en dan nog de half vergane matten en korven en stroowisschen, het samenveegsel van zolders en vlieringen, tastten Leonardus en Nelis opeen aan den rand van den Bergbongerd of midden in den moestuin, — en er laaiden vuren avond na avond waar de vlammen flakkerend uit opsloegen en witte rookpluimen uit wegdreven wijd over Garversberg en Daelhoven heen.
Een storm van ijver en werklust woedde er over Garvershof en vaagde er in z'n vaart alle verzuimenis en verwaarloozing van jarenlang weg. Want zooals Leonardus met Nelis buiten en in de bijgebouwen, was 't Rosalien in het woonhuis aan den gang gegaan. Met een zwarten doek om 'r haren gebonden, werkjakje aan en sloof voor, sjouwde 't Rosalien met of zonder Plonia trap-op, trap-af, volle manden afval, volle emmers schrobwater. 's Middags altijd zóó laat om te eten, dat Leonardus en Nelis alweer uit de keuken weg waren; 's avonds zóó doodop, dat er geen levend woord meer uitkwam, tot ze veel vroeger dan eerst ongemerkt wegschoof naar boven en naar bed.
Behalve dan door het stooten en stommelen in huis, werd Lucie de dagen door niet veel meer van 'r dochter gewaar van 's Maandagsmorgens tot Zaterdagavond.
Wanneer ze in de avonduren zoo met Leonardus alleen

zat in de keuken, luisterde de weduwe van Nicolas Garversman vol ontzag toe, als de noodhelper haar z'n werkplannen uiteenzette: ze waren zich nu aan 't haasten om voor de vorst inviel tenminste zoover met den moestuin en den Bergbongerd klaar te zijn. Den winter tot half Januari zouden ze verder grootendeels besteden aan het binnenwerk, vooral veel timmeren: nieuwe ramen op de broeibakken, den kippenstal duchtig onderhanden nemen, in stal en schuren elke deur en elk tusschenschot nazien, vloeren, binten, balken en palen; ook de ploegen en heel de rest van het werkgerei. Om in de tweede helft van Januari met mesten te kunnen beginnen, en in den bongerd en in het bosch met snoeien en aanplanten. „De moestuin ligt daar zoo prachtig beschut op het zuiden met grond als teelaarde, aangewezen voor fijn fruit en aardbeien en aspergebedden: voor radijzen en vroege sla en komkommers onder glas. Kippen? tienmaal zooveel mettertijd. Koeien? meer dan vierentwintig. Maar dan zou het wei- en hooiland in de beemden weer aan den hof terug moeten, en eerst en vooral natuurlijk Garverskamp."
Dezen avond kreeg Lucie 't benauwder dan ooit bij die voortvarende plannen van Leonardus, — alsof hij hier jarenlang vóór zich had, inplaats van enkele maanden. Vanmiddag was Bella Steeg er geweest — alleen bij haar, immers geen Rosalien te bekennen. „'k Hoor," had Bella zoo echt valsch zoetsappig gezegd, „dat de bouwknecht er al is, — en Gradus alzoo z'n biezen kan pakken. Nou dan — 'n mensch z'n zin, 'n mensch z'n leven. Even goeie vrienden. Maar de driehonderd gulden van de hypotheek moeten er zijn over drie dagen, daar gaat niets aan-of-af."
Lucie had de dubbelzinnige toespelingen best begrepen dezen keer, — de feeks moest 'ns weten hoe ver ze de plank missloeg, dacht ze. En echt blij was ze, haar met een gerust hart te kunnen antwoorden: „Geen cent zult ge te kort komen. Ga maar naar den notaris in Overdael."
— Want niet voor niks immers, had zij juist op den datum, Donderdag na Allerheiligen, met 't Rosalien den bezwaarlijken gang naar het notariskantoor gedaan, om er af te

spreken dan nogmaar een hypotheek er bij te nemen op 'n deel van het overgeschoten grondbezit, tot voor Garvershof de betere tijden zouden aanbreken, door neef Leonardus Wevers voorbereid.
Van die nieuwe hypotheek: driehonderd gulden voor Bella Steeg, de rest voor andere renten in Januari en om den winter door te komen. Tot de eierhandel kon beginnen, en de moestuin zou rendeeren, zooals Leonardus het toezei.
Den tweeden Zondagmiddag na de komst van Leonardus, — hij was sinds gisteravond weer naar Wevershuuske, en 't Rosalien zat eindelijk weer eens als van ouds bij Moeder in de keuken, — daar kwam rentmeester Gregoire. Even goedsmoeds als den eersten keer en aanstonds ook weer mee aan de koffie. „Wel," zei Gregoire, „ik hoor, dat hier groote veranderingen op komst zijn," en hij keek 't Rosalien schalks aan. — „Hoe zoo?" kortaf en bits als nooit, zette ze zich al bij voorbaat schrap tegen alle plagerij en allen praat. — „Nou, nou, — die nieuwe bouwknecht, — heel Overdael en heel Daelhoven is er vol van. Maar gelijk heb je, zoo'n beste brave als die Leonardus." —„ Neef Leonardus komt hier den boel op streek brengen, tegen dat de nieuwe bouwknecht komt, — dat is alles! En zeg dat maar gerust aan ieder die het weten wil." 't Rosalien had het hoofd in den nek geworpen en zag den goeden Colla Gregoire zóó uitdagend aan, alsof hij de aanstoker was van den grofsten laster tegen haar.
„Zit het zoo?" — Gregoire kroop echt verdeemoedigd in z'n schulp. „Ja, nou dan, — neem 't me niet kwalijk."
„'k Weet wel, wie die praatjes rondstrooit," verried Lucie: „de Steegsche en anders niemand."
In haar angst, dat Moeder soms ook nog over het huwelijksaanzoek van Gradus zou beginnen, wierp 't Rosalien haar een waarschuwenden blik toe. En Lucie, die haar meende te begrijpen, wilde goedmaken, wat ze zeker weer te veel had losgelaten. Met gevolg dat ze opnieuw haar mond voorbij praatte. „Uit wraak, dat ze achter het net vischten wat den hof betreft... Ze hadden zich hier zoo graag ingenesteld."

„Dan juist zooals de baron en wij." Met een breeden lach bekende rentmeester Gregoire schuld.
„Dat is in ieder geval nou allemaal van de lucht!" 't Rosalien wilde 't maar liever over een anderen boeg gooien. Maar Gregoire was nu eerst juist waar hij zijn wilde.
„Bij nader inzien — wat dat koppel van ons betreft — zeker nogmaar beter zoo. Al houd ik er heelemaal niet van, dat jongelui als renteniers beginnen. We hebben besloten, de vrouw en ik, op onze eigen kosten het huis van de Gezusters Vranken voor hen te koopen. 't Wordt dan dadelijk heelemaal in den grond gegooid — en een nieuwerwetsche villa er voor in de plaats gezet. De stand is goed genoeg. En mijnheer de secretaris zit er dicht bij het gemeentehuis. Laat ze 't dan maar 'ns goed hebben als rijkeluiskinderen. Onze Stefanie speelt graag de dame. Dan ook opgegroeid in de schaduw van 't kasteel. Altijd aangehaald door de freules. Al heeft 'r moeder haar van jongsaf toch wel degelijk 't huishouden en de keuken geleerd... Wat zal ik u zeggen? Jong volk ruikt 't maar al te gauw, als er geld zit bij de ouwelui... Zeker, de rentmeester zou zelf ondertusschen wel aan 't rentenieren toe zijn... maar voor mij is leegloopen een straf... en daarom op den Wildkamp ruim 'k voorloopig geen plaats voor m'n schoonzoon. Al wierpen die twee daar ook al 'ns een balleke van op! Komt tijd, komt raad. — Voorloopig zal het stel daar onschadelijk genoeg opgeborgen zitten bij de kerk in Daelhoven!..."
Met z'n openhartige breedsprakigheid had rentmeester Gregoire de kalmte en het vertrouwen teruggewonnen bij moeder en dochter Garversman. Toch kon hij niet laten te denken onderwijl: „Ze zijn stapelgek met hun bouwknecht, die nog komen moet, en met dien verloopen Garvershof op hun schouders als een last, waar ze zonder bedrijfskapitaal toch onder bezwijken zullen..."
„Wanneer de bruiloft?" informeerde Lucie.
„Zoo gauw die villa Weltevreden bewoonbaar is. In alle geval hopen we, dat u allebei, als vrienden van ouds, van de partij zult zijn."

„We zijn in den rouw." Lucie had haar bedank almeteen bij de hand.
„'t Is nog lang," ontweek 't Rosalien, zij, die zelfs in de naaste toekomst blikte als in een stikdonkeren nacht. Want wat moest er verder gebeuren met haar en den hof als Leonardus in het voorjaar weer naar de kloostertuinen terugging?
„Nou hebben we de laatste troeven uit de hand gegeven," bejammerde Lucie toen de rentmeester weg was. „'k Geloof echt, dat-ie ons nog 'ns polsen kwam over Garvershof, vóór 'n beslissing te nemen over die villa Weltevreden!" En 't Rosalien, die in moeders klacht alles van haar eigen gedachtengang terugvond, kon er enkel maar botweg uitstooten:
„Er moet dan maar van komen, wat er van komen wil!"
Dienzelfden Zondag, 's avonds laat, toen ze al te bed lagen, het licht uit en alles doodstil, opeens 't Rosalien: „Moeder, wilt u 'ns met hem overleggen over het dak?" — „Het dak? Wat bedoel je?" — „Als de gaten niet worden dichtgedekt, waait het ons dezen winter boven het hoofd weg." — „Maar in Gods Heeren naam, waarom praat je daar zelf niet 'ns over met Leonardus?" — „Wat heb ik bij Leonardus in te brengen? U is hier de meesteres." — „Och kom, kind, — dat weten we immers wel beter!"—„Van 't eerste oogenblik af, tel ik hem hier voor minder dan niks. Zeg 't zelf. Alles overlegt hij immers met u alleen. 't Is mij egaal, hoor." — „Omdat jij je nooit laat zien." — „Ik wacht me er wel voor, iemand in den weg te loopen." — „Wel, lieve hemel!" — Lucie begreep er nu totaal niks meer van. „Eerst moest en zou Leonardus komen, en nu hij er is en wezenlijk bergen verzet voor ons"... „Voor den hof en voor z'n eigen plezier." — „Jij zoo stuursch en kortaangebonden, dat je moeder je niet meer terugkent... Wat moet die goeie Leonardus wel van jou denken?"— „Als het dak nu van de week maar in orde komt." — En daarmee uit! 't Rosalien wierp zich om met het voorhoofd diep in het kussen weggegraven. Lucie lag in het donker te staren... „juist als

er eindelijk een zonnestraal zou kunnen doorbreken, nu dit weer, nu dit! Waarom kon 't Rosalien hem niet uitstaan? Wat heeft die brave Leonardus haar dan toch opeens in den weg gelegd? Zij, die altijd den moed en de blijhartigheid voor ons tweeën tegelijk had? Spijt? omdat we ons tochmaar niet liever al deze last en zorg van den hals hebben geschoven? Zou het dat zijn, bij nader inzien?" — Geen van beiden konden ze den slaap vatten. Tobben. De dochter tegenwoordig nacht na nacht al evenzeer als de moeder. Maar muisstil hielden ze zich de een voor de andere, om vooral niet aan elkaar te laten merken, dat er iets in 't ongereede was.
In ieder geval: het dak werd onderhanden genomen deze week. Alle ander werk lag er voor stil. Leonardus zat als een echte leiendekker tegen het platte laddertje boven op het huis. Nelis was zooals bij alles z'n opperman, die de benoodigdheden af en aandroeg. Geen Rosalien ergens te ontdekken. Juist deze week immers moest ze de huiskelders opnieuw witten. Van onder tot boven zat 'r werkplunje vol kalkklodders. Tenminste, dacht ze, worden huis en hof zoo terdege opgeknapt, dat alles nieuw zal lijken. Maar waarom en voor wie? Ik houd het hier immers niet uit alleen en voor niets... En met brandende oogen zocht ze terug naar een allerlaatsten glimp nog van haar schoonen droom van eerst. Vergeefs. Want wat gaf Leonardus om haar? Niks dan opwinding en inbeelding was 't geweest van haar kant, die zekerheid, dat zij bij elkaar hoorden. Misschien wel geesteskrankte, — zielsziekte opgewekt door dien schrik om 'r vaders dood, — en ook door dat eeuwig tekort aan iets gelukkigs, — zij, op den leeftijd, dat toch andere meisjes gingen trouwen, of al getrouwd waren en al kinderen hadden. Zoo misschien, dat de drang van haar hart en van haar natuur een uitweg zocht... en daarom zich maar vastklampte aan den eerste den beste?... 't Rosalien begon zich te schamen. Zij, verliefd geweest op Leonardus, zoomaar op het eerste gezicht?... Maar nu niet meer. Neen en neen en neen. Niks er van... Tusschen de witselspatten dropen haar tranen

op den keldervloer. Verwoed en aldoor meer verwoed streek de witkwast heen en weer over den kelderwand, massief als het fondament van een kerkkrocht. Voor de eeuwigheid had de eerste Garversmanboer op den berg z'n huis hopen te bouwen. Dat zag de laatste Garversmandochter door haar tranen heen.

Al in de tweede week van den Advent begon het dit jaar te sneeuwen en te vriezen.

„Dat zie je nou weer," hield Leonardus z'n onafscheidelijken Nelis voor: „nooit tot morgen uitstellen, wat vandaag gedaan kan worden." — Ze konden nu gerust zijn: het huisdak gerepareerd; de moestuin omgeploegd, afgedeeld in bedden, die ze in 't vroege voorjaar zouden mesten en omspitten; het wrak van de druivenkas afgebroken en op die prachtige plaats tegen den zuidmuur een rij nieuwe broeibakken tegenover de bijgemetselde oude. Alle groote en kleine deuren, vensters en luiken weer stevig in hun hengsels. — „Laat het nu maar winteren," vond Leonardus, „des te beter schiet het binnenwerk op." Wie zou op Garvershof na tien dagen binnenwerk stal en schuren met zolders en vlieringen nog hebben teruggekend? Even keurig netjes als de stapels overgeërfd linnengoed in het antieke cabinet op den overloop, lagen er hooi en stroo, bieten en brandhout thans opgestapeld, alles op z'n eigen plaats. Schotten, ruiven, kribben bijgetimmerd en opgeverfd. Kettingen, ringen, sloten afgeschuurd. Alles wat aan touw en tuig nogwel ooit bruikbaar zou zijn, aan pinnen en haken tegen de muren opgehangen. Zelfs geen spinneweb ergens nog te ontdekken. Overal rook het naar versche verf, beits, vernis, nieuwe planken en hars als in een pasgebouwd huis. Op den deel zoo glad als een dansvloer, begonnen de twee mannen, den morgen na de Guldenmis, voor het eerst te dorschen, — den schralen roggeoogst, door Nelis met Stoffel Ruiters half Augustus, nog juist voor een onweer, binnengehaald op de ladderkar en met het paard van Steeg gehuurd. Haastig en vooreven-veel hadden ze de garven van de kar achter in de groote

schuur op een hoop gesmeten. Zonder dat er verder nog een mensch naar had omgezien.

Op en neer, plof, plaf, gingen de dorschvlegels, slag op slag, in maat en deun. Goud glinsterde het stroo en blank braken de korrels uit de aren.

„Zonder u, was 't daar weggerot van den winter." Jonge Nelis was tegenwoordig zoover, dat hij z'n nalatigheid niet alleen inzag, maar er tegenover Leonardus berouwvol recht voor uitkwam.

„Waar waren toch je gedachten tevoren?"

„Verdriet."

„Wat zing je me daar?" Leonardus zag er van op, midden onder het dorschen. „Toch niet om een meisje?"

„Eigenlijk wel."

„Och, jongen, — als dat over ons komt, vroeg of laat," — zoo forsch en hard beukte de vlegel van Leonardus daar op de garf, dat Nelis op zijn beurt ophield en hem met groote oogen aanzag. „Wanneer de graankorrel niet in de voor valt en sterft, zal hij geen vrucht dragen. Daar moeten we maar aan denken," hield Leonardus zichzelf en Nelis voor.

Nelis zag hem nadenkend aan. „Als een mensch kon doodgaan, wanneer hij zelf wil."

„Ons vasthouden aan ons kruis, jongen! Al valt het soms hard."

„Maar u hebt toch geen klagen, meester! Als ik er zoo voorstond!"

„Wat ik? er voorstaan?" Leonardus stootte er zoomaar wat woorden uit om z'n verwarring te verbergen.

„Zoo er voorstaan, me dunkt, dat men zelf voor iemand dood of leven is..."

„Hoe kom je toch op zooiets! Laatst ook al... Onzin hoor.. Doet ze iets anders dan mij ontloopen? Heb ik nog ooit een goed woord van haar gehad, zoolang 'k nu al hier ben? Ze is dezelfde niet meer, als toen, den eersten keer... Of heb ik 't verbruid? Waarmee dan toch, in 's Hemels naam? Ze kijkt me niet aan..." 't Was er uit, voordat hij 't zelf wist. Al te zwaar lag 't hem dan ook op z'n hart.

„Moeten en willen, en toch niet kunnen of durven, meester, — 'k weet er alles van. En voor een meisje zal dat zeker nog erger zijn."
Ze hadden er allebei den dorschvlegel al lang bij neergegooid. Nu begonnen ze de korrels op de wan te scheppen. En terwijl het kaf hun om de handen stoof, begon het in de wintersche schuur meer en meer naar zomer en versch zwartbrood te ruiken.
„We zullen dit voor zaad bewaren," besloot Leonardus terwijl hij de rogge van de wan in den zak liet loopen, dien Nélis met z'n twee handen openhield. Opeens durfde Leonardus weer toekomstplannen te maken.
„Het zal gezegend zijn." Nelis wist dát even zeker, als hij wist hoe groote dommigheid 't was van dien wijzen Leonardus: — niet gewaar te worden, wat zelfs zoo'n klommel als Nelis Broens gewaarwerd, en nogwel met al de vezels van z'n lijf en ziel, en zelfs al zou hij blindgeboren zijn geweest.

Daags voor Kerstmis. Vorst en heldere zon over de sneeuw. Boomen en heggen met glinsterende witte pruiken, en de huizen en hutten geduffeld onder hun sneeuwdak, gedoken en verstoken in den sneeuwgrond, met de ijspegels aan de goot en de vriesbloemen op het vensterglas midden op den dag maar half weggedooid.
Garversberg was de berg niet meer, de Bult niet de Bult, en Garvershof niet de hof. Vervreemd en in zich zelf gekeerd stond alles in de witte stilte, nu al dagen lang. En alsof 't nu voorgoed zoo blijven zou, hadden de menschen alles afgesloten en dichtgestopt, om allemaal samen rond de gloeiende kachel bijeengeschoven, bij den zwoelen damp van den ketel met veevoer, zich veilig te voelen tegen de bijtende kou.
Alleen vanmorgen was er wat meer komen en gaan geweest bij den put, en steeg er op de erfjes rook op uit de pijp van den bakoven. Tusschen de lindestammen speelden de kinderen van Ruiters met een omgekeerde kist tot slee, en de jongens van Zwarte Marjan mikten sneeuwballen op de poort van Steeg.

Al vroeg in den middag kwam Leonardus nog even de keuken binnen, — duffel en kaplaarzen aan. „Nou dan," zei hij zoo, bij den drempel, — „Zalige Kerstmis voor allebei, en tot overmorgen als God blieft."
„Groeten in Wevershuuske en Zalige Kerstmis wederkeerig en voor allemaal," zei Lucie, weer 'ns aan 't krukken en kleumen de laatste dagen, in haar sjaal en in haar stoel zoo dicht mogelijk bij het fornuis.
't Rosalien, onder het strijken door, — want achter de strijkplank stond ze, met volle manden ingesprenkeld waschgoed om zich heen, — mompelde „van 's gelijk", zoo voor evenveel als ze nooit zelfs Tref maar aansprak. Leonardus keek onzeker haar kant uit en bleef even dralen...
„'t Is toch jammer," zei hij, „moeder had zoo gehoopt u tweeën met Kerstmis bij ons te zien..."
„Zeker met de arreslee van 't kasteel!" Nou lachte ze toch 'ns even, 't Rosalien, eer ze 't zelf wist, — zag hem aan, — en ving zijn vorschenden diepen blik op.
„Met Paschen, tweeden Paaschdag," beloofde Lucie, „want een groenen Paschen zullen we hebben na zoo'n witten Kerstmis."
„Met den groenen Paschen dan." Opgewekt dreigde Leonardus, dat er dan aan die belofte ook geen ontkomen meer zou zijn.— Jongensachtig leek opeens weer z'n verhelderd gezicht, dat nobel wilskrachtig gezicht van hem, mat van tint, en nog donkerder door de diepe oogen en door 't zware zwart van de wenkbrauwen en van den korten snorrebaard om den forschen mond en kin. — Heerachtig zwierig groette hij nogeens met den hoed: „Alla dan, nogmaals..." en ging.
't Rosalien werd nu eerst gewaar, dat ze het strijkijzer te lang op een en dezelfde plek van het kussensloop had laten staan, — het strijken vergeten: — een groote driehoekige bruine brandvlek was er in het oude linnen gesnerkt.
„Die Leonardus ook altijd!"
„Wat heeft hij nou weer misdaan?" spotte Lucie. De

blik was haar niet ontgaan, dien de twee willens of onwillens op het laatste moment hadden gewisseld, evenmin als de warme blos, dien het kind met neerkijken niet kon verbergen, zoodat ze nog meer den kluts kwijtraakte.
Geen woord verder. Strijken. Strijken. Lijf- en linnengoed op keurige stapels. Met een mandvol ging ze tegen schemerdonker naar boven. En kwam niet terug dan vlak voor het avondeten, al op 'r Zondags voor de middernachtmis. Plonia en de vrouw van Drikus zouden haar hier om kwart over elf komen halen, volgens afspraak. Maar zóó lang was ze boven gebleven, dat ze bont en blauw zag van de kou en zich de handen bij de kachel moest warmen, eer ze iets kon aanpakken.
Lucie zag, dat ze zich de oogen had rood geschreid.
„Kind, kind... Bederf het toch niet zoo voor je zelf."
„Kan ik er wat aan doen?" Daar brak opnieuw de tranenstroom los en tegelijk al de geheimen van haar hart. „U ziet het immers zelf. Wevershuuske gaat hem toch boven alles. Ons laat hij alleen zitten — zelfs op Kerstavond. En na Paschen voorgoed!"
„Wat hij hier in twee maanden tijds voor ons gedaan heeft en terecht gebracht..."
„Begrijpt u dat dan niet?... voor hem enkel een werk van barmhartigheid... niks voor u of mij, — maar ter eere Gods, weduwen en weezen bijstaan." Almaar weer die schamperheid. „Was 't tenminste maar vast tijd voor de nachtmis!" Meer dan die verzuchting kreeg moeder op haar hoofdschudden niet ten antwoord. „Nog al die uren hier alleen zitten."
„Terwijl jij boven was, heb ik het Kribje gesierd. Steek de kaarsen vast aan. Vier en twintig jaar hebben wij met ons tweeën, samen alleen, Kerstavond gevierd bij dat Kribje en de kaarsen... het eerst samen alleen, toen ik je als een wichtje van drie maanden aan de borst had."
't Rosalien keek haar moeder ontsteld aan: „Liet vader u toen al alleen?"
„Al vóór jij er was. — Altijd weer afspraken met z'n vrinden van vroeger. En ik te trotsch om hem te vragen:

„Blijf toch liever bij mij." 'k Heb m'n hoofd wel anders leeren buigen mettertijd... Een woord te weinig, kind, is dikwijls nog erger dan een woord te veel."
't Rosalien beet de tanden opeen. Begon moeder iets te raden? Had zij er zelf te veel uitgesnikt zooeven?...
„Mannen begrijpen zwijgende vrouwen niet en weten van vrouwentrots niets af..." Met 'r eigen verstand, dat te laat kwam, wilde Lucie tenminste 'r onverstandig kind helpen... „Wat wil je, dat zoo'n man als Leonardus van meisjesgrillen verstaat?"
„Grillen?" protesteerde 't Rosalien verontwaardigd.
„Wat anders? Avond na avond door de week, als hij er dan toch wél is, laat jij je niet zien. En als je 'ns een enkelen keer ook in de keuken blijft, dan zit je er bij even stug en stijf als een beeld van hout."
„Kijkt hij ook maar een oogenblik op uit z'n boek of z'n krant, als ik er ben?"
„Omdat jij zoo doet."
„Omdat hij zoo doet... En ik krijg er genoeg van, Moeder... Immers toch geen leven en geen toekomst meer hier... Laat ons dan nogmaar liever samen naar het gesticht voor ouden-van-dagen gaan. Mij best, hoor! Misschien krijg 'k er de roeping toch nog voor Liefdezuster... Alles beter dan die romslomp hier, en die onmogelijke Leonardus... Daar dan! Nu weet u 't."
Op haar beurt was 't Lucie, die er verder maar liever het zwijgen toe deed. Ze begon de kaarsen aan te steken bij het Kribje.
Daar stond het dan weer voor het Moeder-Godsbeeld op de commood. Jesuke op hooi en strooi tusschen Maria en Jozef, de engelen en de herders, os en ezel en de schaapjes.. Met de armen over elkaar zat 't Rosalien er door haar tranen heen naar te kijken. Tot het voor haar oogen wemelde van kleine stralende sterren. — Wat was ze bij dat Kribje toch altijd gelukkig geweest, van klein kind af, zonder iets te weten of te gissen van Moeders ongelukkig zijn. Zoomin als Moeder nu ook niet het minste begreep van het ongeluk, dat zij als een zwarten afgrond voor zich

zag: haar toekomst zonder Leonardus... Al kon 't dan waar zijn, wat moeder zei: „eigen schuld" — des te erger immers... zoo ontoeschietelijk op haar stuk staan en alles verkeerd opnemen, misschien wel op inblazingen van den Booze, — zij, die toch verleden jaar hier nog bij dat Kribje in den kaarsenschijn had gezeten — ondanks al de ellende om Vader — met een bloei van jeugd en hoop en blijheid in het hart, en voor een gelukkige toekomst bidden kon als een kind...

„Geef me dat dan tenminste weer terug, — lieve God-met-ons in den Kerstnacht, kleine Jesus met de armkes open, — al wijder en wijder de armen open, voor al ons leed, Verlosser der menschen, tot ze vastgespijkerd zullen worden aan het Kruishout — Open Uw armen tot in alle eeuwigheid — open om ons te roepen aan Uw hart..."

Zonder dat ze 't wist, zat 't Rosalien te bidden zooals ze nog nooit had gebeden, de tranen over haar gezicht zonder dat ze 't voelde. En daar, voetgestommel in de sneeuw aan de voordeur. — Plonia al en de vrouw van Drikus? Veel te vroeg nog... Tegelijkertijd de keukendeur open. Leonardus terug!

„Heb je iets vergeten?" vraagt Lucie.

„Eigenlijk..." hapert Leonardus, „vergeten? Ja tóch... of liever: Ik heb me bedacht... Ik dacht: ze zitten daar Kerstavond toch maar treurig met z'n tweeën alleen — en Moeder thuis toch met Peereneer..."

„Toch ook maar twee alleen."

Lucie brengt hem nog meer van streek met die opmerking, den wijzen zelfzekeren vierenveertigjarigen Leonardus. Hulpeloos kijkt hij den kant van 't Rosalien uit...

„Wat zeg je van ons Kribje?" vraagt die met haar levende stem van vroeger, — al vraagt ze 't ook alleenmaar om te kunnen opstaan en die bonzende blijdschap van haar hart te bedaren. Want die blik van Leonardus naar haar? En daar Moeder opeens — moet die dan eeuwig en altijd 'r mond voorbijpraten tegenwoordig? — Moeder zoowaar: „Ik weet hier iemand die blij is."

Leonardus waagt een stap nader. „Eerlijk gezegd: — ik had geen rust in Wevershuuske."
„Maar wat is er dan toch aan de hand?" lacht Lucie. „Nog erger die twee dan een paar groote domme kinderen..."
„Als zij tóch zou willen," 't komt Leonardus moeilijk over de lippen.
„Toch? Wat? Wie? Ik?... dan toch? Ja, toch..." Er zijn verder al geen woorden meer noodig. Twee paar handen hebben elkaar gegrepen, tastend naar redding en behoud.

Kwart over elf. Naar de Nachtmis liepen Plonia en de vrouw van Drikus voorop, en kwamen 't Rosalien met Leonardus achteraan, — zoo gansch achteraan, dat jonge Nelis die meeging met de stallantaarn, aanhoudend stil moest staan om hen bij te lichten. En dan zag hij wel telkens maar weer die groote hand van Leonardus reiken naar de kleine stevige hand van 't Rosalien. Om haar te helpen den gladden weg af. Tot ze bijna achterover gleed, en hij haar op moest vangen in z'n arm — en toen z'n arm maar om haar middel liet — tot er andere stemmen opklonken. Kerkgangers van links en rechts naar en op het pad door de beemden. Met de lantaarnlichten als zwevende sterren laag langs den grond. Toen verdwenen de twee handen ineen in den diepen jaszak van Leonardus. „Ze mogen het eigenlijk ook wel gerust weten," hoorde jonge Nelis 't Rosalien zeggen. En Leonardus: „Misschien wisten ze het tochal voordat wij 't zelf wisten... Wat jij, Nelis?" — „Maar dan toch niet het ware!" antwoordde Nelis, den blik neer in den lichtkring van z'n lantaarn. Dit te kunnen zeggen en nogwel zonderdat de lantaarn beeft in z'n hand! Is 't God-met-ons, die hem helpt? De klok van den Daelhover toren begint te luiden, en uit de verte de klok van Overdael. Hier en daar en overal, in het dal van de Maas aan dezen kant en op den anderen oever tot verweg in de Kempen: de klokken van den Kerstnacht over de stille witte wereld onder de sterren.

IV

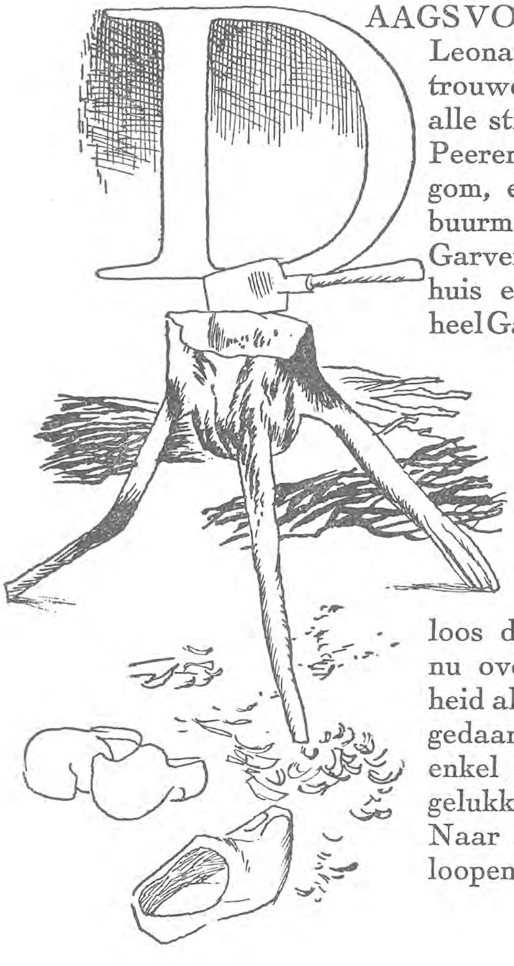

DAAGS VOOR LICHTMIS WAREN Leonardus en 't Rosalien al getrouwd, — wegens den rouw in alle stilte. Enkel de twee getuigen, Peereneer, als broer van den bruigom, en Drikus Vinken, de overbuurman en oude getrouwe van Garvershof, hadden hen naar raadhuis en kerk begeleid. Toch was heel Garversberg en half Daelhoven leeggeloopen om het bruidspaar te zien.

Eerst toen ze van het altaar weer buiten op het kerkplein kwamen, voelde 't Rosalien zich over haar bevangenheid heen.

Had ze bij 't komen wezenloos door een nevel geloopen, — nu overstortte haar de werkelijkheid als de klaarlichte dag zelf. Aangedaan was ze heelemaal niet meer, enkel nogmaar zoo door en door gelukkig!

Naar behooren bleven ze gearmd loopen. Hij door z'n lengte als

immer de schouders wat gedoken, vandaag overhellend naar haar kant. Al te stijf hield hij den arm waarop haar witgehandschoende hand rustte, — lager dan noodig was, vond 't Rosalien. Want zoo klein was ze toch zeker niet, om er niet bij te kunnen als hij z'n elleboog gewoon zou houden. Zorgzaam mat hij den tred af aan haar korten kordaten voetstap.
Zij, ze hield zich statig rechtop. De lange linten van haar bruidsbouquet wimpelden langs haar zwart satijnen kleed. Ze knikte naar links en rechts, stralend en fier. Alsof ze zeggen wilde: „Jullie mogen hem zien, dien van mij!" — Was hij niet op en top deftig? Leonardus met z'n fijnbesneden energiek gezicht, in z'n slipjas, en met dat glanzend nieuwe linnen. Wel altijd even bezadigd, maar vandaag ernstiger dan ooit. Zoo echt waardig. En toch het hart weeker dan was, dat wist ze. Aanhoudend de oogen vol tranen, al wilde hij 't verbergen. — „Die van mij!" — Door God gestuurd, toen de nood op z'n hoogst was, de redder voor Garvershof... En wat een aanwinst voor heel Daelhoven! Dat zouden ze op den duur 'ns gewaar worden, de lui... Zoo noode als de Pastoor en de Zusters en alle anderen in Overdael hem zagen vertrekken, even blij mochten ze hier met hem zijn, parochie, en gemeente, allemaal! 't Rosalien voelde zoo echt haar hart zwellen van trots en dankbaarheid, dat Garversmanhart in haar.
„Wel, wel! Men zou zeggen!"... Met voldoening zagen de menschen elkaar aan, als dat gelukkige paar voorbij was, veel te gauw door de heggen en den holleweg aan hun oog onttrokken. ...„Dat Rosalien toch! Ze heeft zoo echt den vogel af met haar Leonardus!"
't Was een doodgewone werkendaagsche Dinsdagmorgen. Maar zonder er zelf erg in te hebben was iedereen min of meer in feeststemming geraakt. Zoodat het in de Zwaan volliep als Zondags na de Hoogmis. Zelfs Burgemeester Reinders en zijn zoon Jozef, de secretaris, kwamen er binnen schuifelen. Met niemand minder dan rentmeester Gregoire, Jozefs schoonvader eerlang. — Het aanstaande huwelijk van hun burgemeesterszoon met het

gouden klompke van den Wildkamp had de Daelhovenaars sinds het najaar beziggehouden als een wereldgebeurtenis. Toen kwam daar ook nog de verkeering en binnen zes weken de drie roepen en de trouwerij van 't Rosalien bij. — 't Was geen geheim gebleven, dat de wederzijdsche familie Reinders en Gregoire vlak na den dood van 't Roed Zwijn een tijdlang voor hún koppel het oog had op Garvershof, voorloopig als pachthoeve van den baron. Om de aloude doening binnen kort termijn in haar staat en aanzien te herstellen, daar had de kasteelheer rijk de middelen voor en de rentmeester volop de ervaring en de kennis. Jozef zou er onder leiding van z'n schoonvader en z'n vader een modelboerderij van weten te maken, en 't Stefanie volgens 'r eigen aard en eerzucht een heerenhuis! Aan dienstvolk zou 't hun niet hoeven te ontbreken. Heel Daelhoven zou er natuurlijk wél bij varen. Er werd in spanning op den uitslag van de onderhandelingen gewacht. Maar 't scheen z'n beslag niet te kunnen krijgen, en al gauw was het geroddel gaande van Bella Steeg over de plannen van 't Rosalien met dien neef Leonardus. Plonia was 't pertinent blijven tegenspreken, tot de twee zelf met Kerstmis aan iedereen, die 't hooren wilde, hun voorgenomen huwelijk aankondigden: „Over zes weken al, — omdat het voorjaarswerk dan nog onmogelijk langer kan uitgesteld." — „Geef hun eens ongelijk!" zeiden de Daelhovenaars.
Vanmorgen moest Jozef Reinders er weer eens plagerige toespelingen over hooren: „Die twee maaien jullie het gras voor de voeten weg!" — „Wacht maar," pareerde Jozef. „Wie het laatst lacht, lacht het best."
Al te langzaam vorderde de bouw van de villa op de plek van het gesloopte huis van de gezusters Vranken. Daar was iedereen het over eens. Voor de vorst inviel lagen de fundamenten nog maar gedeeltelijk. Maar nu 't dan met winteren gedaan scheen, zou Jozef goed doen wat haast achter het werk te zetten, — zoo ging de praat achter z'n rug, — 't Stefanie Gregoire mocht eens van gedachte veranderen! — Dat ze door en door verwend

was en wispelturige invallen had, wist iedereen in Daelhoven en omgeving. „Vóór vastenavond de mei op het dak, en na Paschen bruiloft!" Jozefs vader de burgemeester beweerde dat opeens uitdrukkelijk ten aanhooren van de heele Zwaan vol. Als wilde hij z'n gezag laten gelden, om alle praat en bemoeizucht 'ns voorgoed den kop in te drukken.
„Laat ons vandaag eerst nog maar 'ns klinken op dat jonge paar van daarboven," stelde Gregoire voor met z'n breed gebaar van immer.
„Wel, wel, 't Rosalien!" Geen mensch in Daelhoven of hij mocht haar graag lijden en gunde haar 'r geluk. „Na al wat ze overbracht met dien vader van haar!" Dat werd er altijd en overal bij aangehaald. Dus zeker vanmorgen hier in de Zwaan. — En ziedaar almeteen weer 'ns 't Roed Zwijn op de proppen. — Wat die z'n vrouw en dochter had aangedaan! Wat die door 't keelgat had gejaagd! — Verhalen zonder eind ook over den grootvader, en hoe de zoon door z'n moeder werd kortgehouden, van jongsaf naar kostschool was gestuurd, van huis en vaders slecht voorbeeld afgehouden. Opgevoed als een Aloysius. En niettegenstaande al die voorzorgen was Nicolas Garversman junior, eenmaal volwassen, toch algauw van kwaad tot erger vervallen. Doodgoed, de zatte barmhartigheid zelf, maar zonder den minsten weerstand tegen z'n drankzucht en z'n lossen aard... Ze deden weer eens opgeld in de gelagkamer van de Zwaan, die trouwste stamgasten van weleer. Weer 'ns spookten er hun schimmen om de roodgloeiende kolomkachel, in den walm van tabak en bier en jenever.
„Toch durft die Wevers wat aan!" liet Gregoire zich ontvallen. De echo van wat ze er op den Wildkamp in den huiselijken kring zooal over ten beste gaven.
„'n Mensch houdt er z'n hart bij vast! Zoo'n onderkomen boel!" Moeder Suzan Sanders, de Zwaanwaardin, die op haar stoel achter de bierpomp, zooals doorgaans, al breiend het gesprek aan de stamtafel volgde, kon niet laten ook haar duit in het zakje te doen. Ze had nu een-

maal een scherpe tong, maar ook een scherp verstand. De klanten zetten graag een boom met haar op.'t Viel haar niet moeilijk iemand naar den mond te praten enkel om hem uit te hooren. Zoo bestonden er weinig geheimen voor haar, en moest ze er naar raden, dan sloeg ze zelden de plank mis.
„'t Is me de onderneming wel!" Burgemeester Reinders haalde ook al bedenkelijk de schouders op. „De plaats in te nemen van een vader en een grootvader, die zich allebei dooddronken."
Jozef, die wel wist, dat het oordeel van die drie kopstukken hier, natuurlijk de ronde ging doen door heel Daelhoven en omgeving, voelde zich verplicht er de scherpe kanten af te nemen.
„Zoo zien we 't dan weer 'ns: — de natuur herstelt zich zelf... Want die Wevers en z'n broer, echte uitgedroogden, — vrij van sterken drank... Er komt veel terecht in de wereld!..."
„Ik voor mij hou 't tochmaar liever bij de nathalzen!" Dat was Ferdinand Sanders, negentien jaar oud, de eenige zoon in de Zwaan, de jongste, door zijn moeder en z'n twee zusters indertijd al als piccolo in de leer gedaan in een stadshotel. Weer op initiatief van die drie vrouwlui, was hij na 't overlijden van z'n vader, dezen zomer tegen wil en dank voorgoed thuis moeten blijven. 't Ging hem niet slecht af in de Zwaan voor waard te spelen. Zwierig en zelfbewust hanteerde hij het schenkblad. Tegen de klanten altijd tot bescheid gereed, zonder ooit zelf een droppel te veel, altijd 'n woord juist van pas en de lachers op z'n hand.

Intusschen schoven, boven op den hof, bruidspaar en familie aan, bij het feestmaal, door de bruid zelf gisteren al grootendeels toebereid, vandaag door Plonia verder verzorgd en deftig opgediend. Plonia met een gelegenheidsgezicht, met een witten boezelaar over haar Zondagskleed. Plonia — stilzwijgend! Ze kende 'r wereld, nog uit den tijd dat de gastmalen op Garvershof niet van de lucht waren...

Hoe ze onwillekeurig ook keken en telden, bruidspaar en familie: meer dan met vijven waren ze niet. Zoodat het hun aldoor allevijf leek, alsof de overige gasten nog moesten binnenkomen om de leege plaatsen in te nemen rond de al te groote ovale tafel, ampel gedekt met het ouwerwetsche zwaarlinnen damast uit het antiek cabinet van de grootmoeders Garversman.
Vroolijk was alleen de bruid. Opgewekt vertelde ze over wie ze zooal gezien en toegeknikt had op den terugweg. Ook hoe ze onderweg aanhoudend had gedacht: dat het heele dorp blij mocht zijn met zoo'n aanwinst als Leonardus...
En almaar weer keek Leonardus haar met nieuwe verwondering aan. Alsof hij nu eerst — en van oogenblik tot oogenblik beter — ontdekte hoe jong en mooi en hoe boordevol levenslust ze was... Tot ze weer zijn hand tusschen haar twee innige handen in haar schoot trok, en ze door hun tranen heen elkaars tranen zagen... „Die domme jongen..." Vandaag klonk hem haar hartewoord als een lach en een snik tegelijk. En al zou 't enkel maar zijn om dit zoo te hooren, dan nog zou Leonardus immers zonder bedenken er alles en alles voor over hebben... „Alles, en alles," dat was voor Leonardus: Wevershuuske met Moeder en Peereneer... Het offer was gebracht. Moeder had 't hem niet moeielijk gemaakt, Peereneer des te erger...
Vandaag nog aldoor deed moeder Wevers haar best zich er in te schikken, zooals van het begin af aan. In elk geval zonder zelfbeklag, maar dan ook nog dankbaar om zijn onverwacht geluk. Want daar moest ze immers wel met Leonardus zelf in gelooven: dat God het zoo wilde voor 't Rosalien en hem en hen allemaal. Toch zat ze er vandaag zoo echt onwennig bij. Dan ook heelemaal uit haar gewonen doen. Vanmorgen om te beginnen met haar twee zoons in die Overdaelsche vigilant naar Garvershof. Zij te oud om mee naar de kerk te gaan, en de bruidsmoeder te zenuwachtig en te zwak van gestel om dat aan te durven. Met 'r tweeën hadden ze hier in de zaal op de terugkomst van het bruidspaar zitten wachten, ieder aan een kant van

de groote mantelkachel. Den paternoster in den schoot. Op de plek waar voor vier maanden de man en vader stond opgebaard... 't Roed Zwijn... Bleek en huiverig van aandoening, overstelpt door heel het verleden, had de moeder van de bruid aan de moeder van den bruigom toevertrouwd, dat ze haar dochter eigenlijk veel liever naar het klooster had zien gaan, — nog altijd, — al kon ze zeker geen beteren man voor haar wenschen dan dien Leonardus van nicht Anne Katrien. Maar wat kon er al niet vastzitten aan het huwelijk! Misschien had zij, Lucie, er nog niet de ergste ondervinding van. En toch— ze kon er zich hoegenaamd niks goeds meer van voorspiegelen. Al had ze 't kind haar illusies niet willen benemen...

Waarop mameerke Anne Katrien, ook al van aangedaanheid, Lucie toevertrouwde wat geen mensch wist: hoe Peereneer, de tien jaar oudere, en ook zij, z'n moeder zelf, langen tijd gehoopt hadden, dat de jongste tot priester geroepen zou zijn. Alles zouden ze er voor over hebben gehad — zelfs om hem missionaris of trappist te zien worden. Zooals die brave Peereneer dat vroeger voor z'n eigen bedoeld had. Eer hij na z'n vaders overlijden diens post als koster en organist moest overnemen, — bij groote gunst van het kerkbestuur, — om de kostwinner te zijn voor z'n moeder en z'n kleinen broer.

„Alles wat God wil," verzuchtte Lucie. Waarop Anne Katrien haar nadenkend toeknikte: „We hebben zelf weinig in te brengen." Maar bij al die berusting stonden haar allebei de tranen toch nader dan het lachen, nu nog, hier aan die leege bruiloftstafel. Moeder Wevers meer en meer vervuld van nieuw meelijden met den jongste... Bestemd te zijn z'n leven te moeten slijten in dit uitgewoonde ongelukshuis! Haar had er eigenlijk van het eerste oogenblik vanmorgen het heimwee naar hun goed Wevershuuske als een duizeling aangegrepen. En 't ontging haar niet, dat Peereneer 't hier al evengoed te kwaad kreeg... Peereneer was aan één stuk door z'n bord blijven leegeten. Nu zat hij daar, rechtop tegen de stoelleuning, keek 'ns van den een naar den ander. Stroef. Weer heelemaal

terug in den tegenstand, waar hij zich bij den ondertrouw met een schouderschok overheen had willen zetten: „Alla dan maar — hij moet 't zelf weten." — Zij den jongste kwijt, dat was nog tot daar-en-toe. Maar wat in Godsnaam moest het geven voor den jongste zelf? Z'n goed geld naar kwaad geld smijten. Z'n schouders onder 'n wrak zetten? Wilde hij absoluut trouwen en nogwel met een vrouw bijna twintig jaar jonger dan hij, waarom dan niet liever van vooraan begonnen, in 't klein, maar op eigen erf, in een frissche nieuwe zelfgebouwde woning? Introuwen bij den ondergang?... Zoolang en zooveel had Peereneer er over gemurmureerd, dat Leonardus hem ten slotte in z'n gezicht uitlachte: „Ouwe mopperaar! Had jij er zooeen als 't Rosalien maar intijds gevonden! Dan zou je nou de dingen zeker niet zoo zwart inzien!" Wat hij, Peereneer, natuurlijk niet zoomaar goedsmoeds over z'n kant kon laten gaan. „Je moogt haar hebben, voor mijn part, de dochter van 't Roed Zwijn!" — Hij beet echt van zich af, — zooals zelden. „Een vader en een grootvader, die zich dooddronken! Jij, die toch evengoed als ik weet wat er geschreven staat over de zonden der vaderen... Dat neem je op je: de gevolgen, wat je kinderen betreft..." En toen dat hooge woord eruit was, stoof Leonardus niet op, zooals een ander allicht zou gedaan hebben, maar serieus en geruststellend knikte hij hem toe: „Vergeet niet, dat huwelijken in den Hemel gesloten worden."

„Alzoo — vandaag bruiloft in den Hemel! Stellig vrooIijker dan hier in dit hol van de schaduwen des doods..." Bij die spotstem in z'n hart kreeg Peereneer 't opeens al te benauwd aan de bruiloftstafel zonder bruiloft. Hij schoof weg. Het voorhuis door. Het erf op. Meteen critisch huis en bijgebouwen aan 't monsteren. Dadelijk te zien, vond-ie, dat ze alles voor de gelegenheid, zoo goed en zoo kwaad 't ging, hadden opgekalefaterd! Het dak bijgelapt, 'n verfkwast over deuren en kozijnen, de scheuren dicht gekalkt, de stoepen gewied. — Peereneer stoorde er zich niet aan dat die waakhond zoo razend te keer

ging, maar moest er toch eens 't zijne van hebben, hoe 't er binnen in stal en schuur wel uitzag. De stal? Ruiven en kribben en plaats genoeg voor wel vijfentwintig stuks vee en meer! Dat éėne koebeest had er de ruimte... De schuur? Al even gaaf en proper en hopeloos hol! Wel zoo groot als een kerk. Op die leege vlieringen kon minstens al het hooi van de Maasbeemden geborgen worden. Meende Leonardus soms ze weer ooit vol te kunnen tassen? — Zóó lang stond Peereneer langs die binten omhoog te staren, — opnieuw in al z'n bezwaren verstrikt, — dat z'n bijziende oogen aan 't halfduister gewend raakten. Zoodat hij, bij 't weggaan, toch nog jongen Nelis ontdekte, die zich muisstil had gehouden, daar in den hoek achter het hakblok. Nelis Broens op den driepoot, in z'n werkplunje, tusschen witte spaanders en splinters aan 't klompen snijden.

„Wat zullen we nou hebben!" Peereneer was er wezenlijk van verschrokken! — Dan tóch een levend wezen in die grafstilte hier! Zonder ooit meer aan dien Garversberger jongen te hebben gedacht, kende hij hem toch dadelijk terug: „En? niet op de bruiloft vandaag?"

„Ik hou bruiloft met den hond en de koei samen." 't Lachen ging Nelis pijnlijk af. Maar dat werd Peereneer zoo niet gewaar. „We zullen er maar 't beste van hopen," zuchtte hij, om eindelijk z'n hart eens te luchten. „Wat dunkt jou er van?" Stom verbaasd over die vertrouwelijkheid bleef Nelis hem met groote oogen aanzien.

„Zich zooiets op den hals halen! Een goed leven in een warm nest er voor opgeven. — Dat was jij immers, die 't Roed Zwijn hebt zien crepeeren — hier in de schuur? En je moeder misschien den vorige, die 't nog erger door de gort had geroerd... Was er hier nou weer een eenige zoon geweest, in plaats van een eenige dochter, — dan was die Roed Zwijn de derde geworden... Erfelijk belast, zooals dat genoemd wordt... Nou is 't dan gelukkig 't Rosalien maar. En ze mag er zijn. Dat dient gezegd. De schoonste bruid van ergens... Maar onthou wat Peereneer Wevers je zegt, op den dag zelf dat het hier op Gar-

vershof Wevers wordt in plaats van Garversman: Wat eenmaal den stoot heeft gekregen bergaf, blijft naar omlaag rollen... Met geen kunst of vliegwerk meer tegen te houden..."

„Enkel door Gods hand..." dat was jonge Nelis, die plotseling wakkerschoot om de eer van 't Rosalien te verdedigen. En daar stond Peereneer de ongeluksprofeet betrapt in z'n duister getob zonder geloof en vertrouwen... „Ja!" met dichtgeknepen oogen wreef hij zich in den hals. Bedenkelijk. „Van dien kant bezien... Zooals Leonardus het zelf zegt: huwelijken worden in den Hemel gesloten... Dan maar afwachten wat er van terecht komt hier..." De tegenstrevende zwager droop af, en daar zat Nelis in de leegte zich tegen z'n onverwacht opgeklaard en meteen weer verduisterd inzicht blind te staren... „Door Gods hand?..." Een ander wist hij dus wel tot rede te brengen. En z'n eigen liet hij maar gaan, dieper en dieper de moedeloosheid in... Voor zich zelf eindelijk eens dit hoognoodig paar nieuwe klompen maken: — dat had hij zich gegund tot verzet op haar trouwdag! Om iets plezierigs te doen te hebben, waarbij hij zich tegelijk voor de anderen kon verbergen... Daar zat hij nou met al den tweeden uitgeholden blok op z'n knieën. — Nelis?— Toch nog juist even kapot van binnen als vanmorgen en vannacht en gisteren en dag na dag de laatste weken... Want lang had het niet geduurd voor hem, sterker te kunnen zijn dan hij was. De korrel in de voor? Zooals Leonardus dat zoo goed onthouden had uit het Evangelie. Hoe ook weer? Sterven om vrucht te dragen?... Dood was hij niet, jonge Nelis, — maar in de voor lag hij en wat hij doorstond, was 't wellicht almaar sterven? Almaar de weeën van den dood voor den graankorrel, dat de halm zou kunnen leven? — het geluk van die twee anderen — een schoone volle aar — opgewassen uit zijn zelfvernietiging?

Er dreven Nelis van die vluchtige opklaringen door de gedachten, hem weer ontgleden eer hij besefte dat ze voor z'n ziel de genade Gods wilden zijn. Opeens zat hij nu

weer over Peereneer te prakkezeeren. Vond die dan 't Rosalien nieteens goed genoeg voor den ander? Was die eenige broer daarom van de bruiloftstafel weggeloopen? Maar dat zou Peereneer Wevers dan gewaarworden op den duur, wat en wie de dochter van 't Roed Zwijn wel was! Om op z'n knieën God te danken voor zoo'n zwagersche! Had hij, Nelis Broens, hem dat liever eens rechtuit in z'n eigenwijs gezicht gezegd! ... Kon 't nog? Hoorde hij hem weer op het erf terug?
Nelis stond, eer hij 't wist, aan de schuurdeur naar Peereneer uit te kijken. Maar geen Peereneer meer te bekennen. — Binnen? Nelis dacht er opeens aan, hoe dringend z'n moeder hem vanmorgen op 't hart had gedrukt, het bruidspaar naar behooren Proficiat te komen wenschen. Dat moest en dat zou. En dan werd 't er nu ook hoog tijd voor. Schoorvoetend klom hij naar z'n zolderke, z'n zondagspak aantrekken...
In plaats evenwel van in de zaal bij het bruidspaar kwam Nelis Broens in z'n zondagspak onder bij de beek in Garverswaze terecht. Almaar verder van den hof af, zwierf hij achter de Caser bosschen om. Uren lang. Tobben. Tot hij in den vooravond bij den eersten den besten minderbroeder-pater in de kloosterkerk van Germond in den biechtstoel neerknielde.

Was er van het Proficiat van Nelis op den trouwdag niets gekomen, 's anderen daags bleef het hem in de keel kroppen. Toen de nieuwe meester al meteen 's morgensvroeg het werk met hem kwam hervatten, zoo gewoonweg alsof er heelemaal geen trouwdag was geweest en er al evenmin die onderbreking van zes weken tevoren tusschenlag. Want al dien tijd, die eeuwigheid van hun verkeering en ondertrouw, — al te hals over kop zeiden de lui dan nog! — had Nelis 't immers alleen moeten klaarspelen op den hof, wegens het goed fatsoen voor het jonge paar. Omdat het nu eenmaal geen pas heeft, dat de aanstaande echtgenoot bij de bruid thuis is. Alleen op de Zondagen, dan hadden 't Rosalien en Leonardus 's middags telkens

weer naar Nelis omgekeken om hem dit of dat van het werk op te dragen of nader uit te leggen. Dat hoorde hij dan den volgenden dag wel van 't Rosalien: „We hebben je gistermiddag weer 'ns gezocht en niet gevonden. Waar zit je Zondags toch?" — Wist Nelis eigenlijk zelf wel, waar hij uithing die lange zondagmiddagen als die twee hem gingen zoeken? Natuurlijk een voorwendsel van hen om onder Moeders oogen uit, eindelijk ook eens samen alleen te zijn.
„De handen jeuken me, jongen, om hier eindelijk voorgoed te beginnen!" Dat was voor Nelis het eerste goedenmorgen van den nieuwen meester op Garvershof, nu die er dan echt en met alle rechten van kerk en wet z'n intrek had genomen.
„We gaan, wij samen, den hof er bovenop halen, met God en goeden wil!"
„Aan mij zal 't niet liggen," beloofde Nelis. Hij was boordevol goede voornemens... „Bidden en werken," had de biechtvader hem gisteravond gezegd, nadat hij er al sidderend en met het koudzweet op z'n voorhoofd had uitgebracht wat hem van het hart moest, — alles over die bekoringen door begeerlijkheid van oogen en zinnen, waar het toch een meisje betrof, dat voortaan een anders huisvrouw zou zijn.
Bidden? Al had hij vannacht den paternoster ook als een ketting om z'n kneukels gestrengeld tot bloedens toe, — onder elk onze-vader en weesgegroet waren z'n gedachten toch weer afgedwaald naar die twee.
Dan nu maar werken, met Leonardus samen, misschien weer opnieuw als in die wonderbare weken van den eersten aanvang.
Leonardus begon al dadelijk Nelis te prijzen: „Dat ziet er hier nu toch anders uit dan omtrent Allerheiligen!"
En Nelis kon in z'n hart niet begrijpen, hoe Leonardus er eigenlijk nog oog voor kon hebben. Was Nelis in Leonardus' plaats geweest, — wie of wat zou er nog anders voor hem bestaan dan 't Rosalien? Zooals nu eigenlijk tochal evengoed, of hij 't wilde of niet wilde. — 't Liet

hem geen oogenblik los. Eigenlijk: hoe meer hij er tegenin ging des te weerloozer werd hij er onder. — Speelde de duivel er mee? Maar dan werd 't immers hoog tijd dat hij hier de poort uitkwam! Want wat vermocht 'n jongen van-niks tegen de machten der duisternis? En daarbij, als die soms, aangetrokken door hem, vrij spel kregen op Garvershof, dan zou toch nog de voorzegging van dien ongeluksprofeet Peereneer bewaarheid worden: „Berg-af en geen houden meer aan..." 't Werd zoo erg met z'n zielsangsten, dat er ten langen leste voor Nelis haast geen onderscheid meer was tusschen dag en nacht: almaar maalden die molensteenen in z'n hoofd en in z'n hart om en om... Dat hij weg moest... Maar waar naar toe? En hoe 't uit te houden op een ander? En of hij een hand zou kunnen uitsteken zonder door en voor Leonardus en 't Rosalien? En hoe 't toch in Godsnaam kwam, dat de wil en het wezen van dien gelukkigen Leonardus hem in z'n ongeluk zoo heelemaal doordrongen? Dat hij Leonardus nog liever jaloers zou willen haten, dan telkens te moeten denken: „Hij is haar zoo volop waard!" — en aan hem gehecht te raken als een zoon aan z'n vader. — En bij dit en meer, nog de schaamte: „Ze moesten 't eens weten, hoe 't van binnen gesteld is met Nelis!" De twee, die hij toch niets dan dank en eerbied verschuldigd was.
Bidden? De Pater had goed praten! Als Nelis ruilen kon met den Pater, en daar achter die veilige kloostermuren enkel maar van z'n cel naar de kerk hoefde te gaan, van de kerk naar z'n cel, — dan zou 't hem wel beter lukken te bidden. Altijd God voor oogen, — en nooit dat verlichte venster vlak tegenover zijn zolderke.
Liever weer bij moeder thuis op z'n dakkamertje gaan slapen? Elken slapeloozen nacht nam hij 't zich voor, maar schrok er overdag toch te veel van terug. Alleen omdat hij tegen haar een of andere reden zou moeten verzinnen en zeker wist, meteen in z'n leugens zóó verward te raken, dat die gladde moeder van hem z'n zielsgeheim zou doorzien en 't hem als schande aanrekenen.
Werken? Na de eerste week lag al het Januari-hakhout

van de Garverswazer struikenwallen en uit het bosch hoogerop, in schansen gebonden bij de beek. Na de tweede week droeg hij het op z'n nek langs het steile pad tegen den Bergbongerd op, naar de schob achter het woonhuis. Almaar berg-op, berg-af, als een blind paard in den tredmolen. Hoog lagen de takkenbossen opgestapeld. Stookvoorraad voor den bakoven. — „Wel voor zes jaar meer dan genoeg," vond Leonardus. En hij stuurde er 't Rosalien al den volgenden morgen op uit. Brandhout véél te veel en geen mest voor den moestuin? Dan maar hout tegen mest zien te ruilen.
Zoodat Nelis de derde week de vaalt mocht gaan leeghalen van de weduwvrouw Lomans in het molenhuis boven aan den beemdweg. — Hout brengen, mest mee terug. Aanhoudend heen en weer, berg-op, berg-af langs den holleweg met den grooten kruiwagen, om de huur uit te sparen voor kar en paard bij Steeg.
Nelis? Z'n rug zoo goed als middendoor gekraakt? Hij wist niet meer wat rusten of slapen was.
„Wat zeg je er van, Nelis? Heb ik er geen slag van — met jouw spa?" Opeens dat woord van 't Rosalien tegen hem. — Zoo echt blijmoedig en kloek was ze dezen zomerzonnigen Februarimiddag met Leonardus mee komen werken in den moestuin. Samen het bloemkoolbed aan 't omspitten. Nelis had er juist de volle kruikar op omgestort. „Daar zijn uw handen toch te goed voor!" Hij had 't er uitgebracht, eer 't zelf te weten. En meteen sloeg hem het bloed wild uit het hart, een gloeiende blos naar z'n gezicht.
Zij, ze zag hem aan uit een stralenkrans, ál de zon in haar glinsterig haar. Oogen en mond, haar blik en lieve lach heelemaal en alleen naar hem toegewend...
't Scheelde weinig, of Nelis had zich in een overmachtigen drang aan haar voeten op de knieën gegooid, haar handen van de spade weg in zijn handen gegrepen, z'n bonzend hoofd tegen haar schoot verborgen. — „Red me dan toch! Red me!" —
Maar daar stond hij toch nog rechtop, Nelis Broens, —

de beweging en de woorden leefden in hem, — en toch stond hij daar star en stom. — Want tusschen haar en hem de schaduw van Leonardus, en diens stem, argeloos en vroolijk: „Nelis vertrouwt z'n gereedschap niet in vrouwenhanden!"
Nelis veegde zich met de mouw langs het voorhoofd en greep de boomen van de kruikar. Die twee? Zij zetten meteen alweer elk den voet op de schop en gooiden den grond om, welgemoed, gelijkop, alsof ze erbij zongen...
Nelis was al op het erf. Hij hoorde het rad van z'n kruiwagen knarsen en ratelen over de knobbelkeien. Tref sprong aan z'n ketting en jankte om mee te mogen. De duiven wiekten tusschen de kippen uit terug naar de goot. Alles vol zonneschijn. Alles zooals 't Rosalien: Voorjaarsblij bij 't mooie weer. — Enkel Nelis, duizelig alsof hij ging neerslaan in een donkere leegte. Aldoor al z'n bloed nog aan 't bonzen en gonzen. De koorts van z'n zondigen drang naar een anders huisvrouw? Dat wist Nelis Broens: het kwaad tegen een van de tien geboden wreekt zichzelf en alreeds hier op aarde.

Den volgenden morgen kwam Leonardus al vroeg bij Moeder Plonia vragen, of Nelis soms bij haar was? Z'n bed op het zolderke was onbeslapen. Plonia verschoot er van... „Nelis!" Vervaarlijk kreesch ze zijn naam tegen de trap of. Alsof dat bij God mogelijk was: hij boven op z'n dakkamer overnachten, zonder dat zij er iets van had gemerkt!... „In Gods Heeren naam, waar hangt hij uit, de kwajongen?"
Al meteen kwam Drikus Vinken er bij — en Lena z'n vrouw — en natuurlijk de kinderen van Ruiters. Andries had hem gisteravond nog bij den put gezien. Verder geen spoor van Nelis.
„Mariajoos nog toe, als 't hem maar niet in den kop is geslagen!" jammerde Plonia. „Nooit heeft-ie ze eigenlijk alle vijf bijeen gehad, de stumper... En den laatsten tijd, alsof hij doofstom was, geen boe of ba meer uit hem te krijgen."

„'n Stille — maar ijverig voor zes," bedaarde Leonardus haar...
„En voor den drommel geen halve-gare..."
„Eerder 'n halve-heilige!" Drikus Vinken nam't dadelijk mee voor Nelis Broens op. „Al kan hij dan nooit geen goed bij z'n moeder doen..." Daar wist de naaste buurman alles van, al wel sinds den tijd dat Neliske pas op eigen beenen kon loopen en den Bult op scharrelde, Ouwe Nelis na, de poort van den hof in.
„Geen goed bij me doen? M'ne jong, — m'ne goeie jong!" Plonia barstte zoowaar in tranen uit. „Zeg 't me maar liever ineens... 't Is mis! 'n Moederhart voelt dat meteen! — Sta me daar niet allemaal aan te gapen... Laat me door, zeg ik... 'k Ga hem zoeken aan de Maas, dood of levend..." Opgewonden sloeg ze zich door den oploop heen, recht op den bergrand aan. Maar eer ze het pad af kon, stond daar Leonardus al om haar tegen te houden... „Wees nou toch wijzer, Plonia nog toe!... Die bedaarde brave jongen van u, zou die zich te kort doen?... God beware..."
„Maar waar zit hij dan? Zonder een woord tegen z'n moeder of den meester — weg — den nacht lang!..."
„'t Is nog vroeg in den dag... Afwachten," paaide Leonardus. —„Alsof 'n moederhart 'n steen is!" begon Plonia van voorafaan opnieuw... „Laat me nou maar liever!... Tenminste vragen of ze hem soms gezien hebben... Als 't aan de Maas niet is, dan in het bosch... Neliske, och arm... hij is er meer een van de boomen dan van 't water!" De huiver doorschudde haar zoodanig, dat ze de armen aldoor vaster tegen het lijf drukte, om zich op de beenen te houden. Haar tanden klapperden opeen... „Zoo is nou 'n moeder," snikte ze... „nooit heb 'k geweten hoe na hij me aan 't hart lag... en nou is 't te laat! M'ne goeie lieve eenigste!" Alsof ze hem al bengelen zag aan een eiketak, touw om den hals, groen en geel en blauw gestikt, tong uit den mond.
Juist wilde ze langs Leonardus en Drikus tóch wegschieten, den berg af, — toen 't Rosalien daar kwam aanloopen, onveranderd blozig en goedlachsch.

„Alla dan nou! Niet zoo'n aanstel, m'n lief Plonia! 'k Ben 'ns op nader onderzoek uit geweest, boven, op dat zolderke van hem... Op z'n zondagsch is-ie er op uit! Kom zelf maar kijken! Z'n werkplunje hangt er over een stoel. Z'n klompen staan onder aan de trap. Niks te vinden van z'n winterjas, van z'n goed pak, z'n schoenen, z'n hoed en den nieuwen blauw en witte wollen das, dien ge hem voor Sinterklaas hebt gebreid..."
„Met de das om! In z'n beste kleeren!" Plonia sloeg een gat in de lucht. Maar ze zag dan tochwel meteen in, dat een levensmoede niet op z'n zondagsch naar de Maas of den boschboom gaat om er een eind aan te maken.
Opgelucht nu hij het gezicht van Plonia zag opklaren, nu 't Rosalien daar stond en 't zoo goedsmoeds opvatte, lachte Leonardus: „Zal ik jullie 'ns wat zeggen? Hij is op een liefste uit!" Want plotseling herinnerde Leonardus zich zooiets, van wat Nelis hem in dien eersten tijd eens ooit over zijn verdriet om een meisje gezegd had.
„Wel ja! Natuurlijk. Daar zit hem de knoop!" Drikus meende 't nu ook te begrijpen... „Hij heeft den leeftijd."
„Zoo'n achterbaksche smeerkanis!" Daar was Plonia haar aan den eeuwigen dood ontrukten zoon meteen alweer aan 't uitschelden, dat het kraakte. 't Rosalien schoot bij dien plotselingen omkeer in haar lach. En dat werkte aanstekelijk. Allemaal rondom schaterden ze 't uit — en de opgeschoten vlegels van Zwarte Marjan — natuurlijk weer met den neus vooraan — bogen krom, sloegen de handen op de knieën en brulden: „Neliske uit vrijen!"
Want daar ging nou niks meer aan of af. De nieuwe meester van Garvershof had 't zelf gezegd. Zou iemand zoo serieus als die Leonardus Wevers iets zeggen zonder 't zeker te weten?
't Rosalien troonde Plonia mee den hof op: Zij moest maar 'n hand komen helpen, want zooveel was er bij overgeschoten nou Leonardus zelf het morgenwerk van Nelis had moeten overnemen en 't Rosalien het werk van Leonardus. — Ja, dat sprak vanzelf. Plonia was al meteen aan den gang, hier en daar en overal tegelijk. Aardappelen

schillen. Den varkensketel vullen met koolbladen en stronken en afval. De melk door de zeig gieten. Houthakken. Vuur aanmaken. Zonder onderwijl een moment op te houden, haar zoon uit te foeteren voor al wat huichelachtig is... „Laat hem straks 'ns thuiskomen, de nachtbraker! 'k Zal hem leeren, 't achter de mouw te hebben!..."
't Rosalien nam 't voor hem op: „Lieve hemel, Plonia! Die goeie Nelis! Hij is toch ook maar éèns in z'n leven jong!"
Maar dat was voor z'n moeder olie op het vuur. „Jong of mondig — 'n kind dient z'n ouders te eeren... Heb ik hem daarom grootgebracht, om bij hem voor nog minder dan niks te gelden? Wil hij trouwen — ik zou zeker tochwel de laatste zijn om daar tegenin te gaan! Maar daar sta ik op: goed fatsoen en ouderlijk gezag... 'n Schoondochter — allebonneur! — maar dan toch niet de eerste de beste lariefarie door wie zoo'n putlut zich met een natten vinger laat verleiden... Een van dat soort, om heel den Bult te verpesten!" — Plonia's doodsbenauwenis van eerst zette zich meer en meer om in haat en wraak tegen de veronderstelde aanstaande schoondochter... „En dan zeker hun intrek in moeders huis nemen!... Maar daar kunnen ze van overtuigd zijn: nog liever trap ik hen eruit, dat koppel aaswormen!"
Onwillekeurig moest 't Rosalien telkens naar Plonia's afgesleten en gespleten linkerklomp zien, — de tuchtroede van ouds waar het Neliske betrof. Van kind-af had 't Rosalien dat bijgewoond: treuzel-Neliske te laat uit school of speelsch-Neliske doof aan één oor als hij tot thuiskomen werd opgevorderd: — op den dorpel al Moeder Plonia's hand in z'n nek en klets klats haar linkerklomp tegen z'n achterwerk, zij schelden en hij jammerklagen: „Ik mag ook nooit iets!"
„Je moet hem z'n vrijheid gunnen!" vermaande 't Rosalien. Het meelijden met Neliske uit hun kinderjaren was in haar hart herleefd. — „Als hij zou willen trouwen, — laat hem trouwen. Waarom zou hij nou precies 'n kwaaie keus doen? Hij is mans genoeg, dat zegt Leonardus zelf.

Haast elken dag zeggen Leonardus en ik tegen elkaar: „Als we Nelis niet hadden!”
Daar zag Plonia verrast van op. Gewiekst gooide ze 't aanstonds over een anderen boeg... „Máár — als dat waar is, — als die goeie mensch van u dan wezenlijk zoo op dien werkzamen jongen van mij gesteld is — dan zou 'k zoo zeggen, dat u hier op Garvershof er dàn ookmaar voor zorgen moet, dat hij 'n huisgezin kan onderhouden.”
„Daar zullen we ons geen zwaar hoofd over maken, Plonia... Nou alles zoo echt op den goeien weg is hier. 't Wordt weer Garvershof van vroeger. Wacht maar!”
't Rosalien was diep overtuigd van die toekomstige welvaart, dat sprak uit heel haar bloeiend gelukkig wezen. En ja, dat wist Plonia genoeg, hoe royaal die van Garversman altijd voor hun volk waren geweest. Dat zat in de familie. Juist iets voor 't Rosalien om daarheen terug te willen. 't Zou haar afgaan rijk en royaal te zijn, 't zelf breed te laten hangen op z'n oud-Garversmansch, maar er dan ook anderen breed in te laten deelen...
Had die stiekemerd van 'n Neliske daar den wind van gekregen? vroeg Plonia zich af. — 't Er expres op toegelegd, dat ze hem hier niet meer missen konden terwille van den vooruitgang, en ze na verloop van tijd op wat loon dubbel-op voor hem niet kijken zouden?... Dan nog aangestoken door het nieuw levensgeluk dat hier de lucht vervulde, maar moed gevat en er opuit gestapt? — Zoo'n pad-aas!
't Rosalien meende al, dat ze 't voor Nelis gewonnen had, nou Plonia opeens zoo nadenkend was geworden. Maar lang duurde 't niet, of ze ging opnieuw aan den gang! Nou tegen moeder Lucie, in de woonkeuken. Of was 't alleen maar om 'r fatsoen van wijze en strenge moeder op te houden, dat ze van voorafaan begon? — over dat jong volk van tegenwoordig, zoo'n Neliske van haar, dat er opuitging achter haar rug — wie weet welk meisje vrijen. „Zeker in de veronderstelling, dat ze getrouwd bij haar konden intrekken. Maar dat zou lang duren eer Plonia zich van haar nest liet afjagen. — En daar kon Lucie

haar geen ongelijk in geven. „Jong bij jong, en oud bij oud.” — Waarop Plonia, die wel wist hoe de weduwe Garversman haar zinnen had gezet op dat gesticht van de Zusters in Overdael: „Voor u is ’t natuurlijk gansch wat anders. Garvershof is een groot familiehuis, — plaats genoeg tegelijk voor grootouders en ouders en kinderen, zonder dat ze elkaar in den weg loopen... Wacht maar ’ns... Eer ’t jaar om is staat hier de wieg in den hoek. En dan komen de grootmoeders in eere, om op ’t kleingoed te passen.”

„Zoo zal ’t dan bij u ook gaan, Plonia.”

„Bij mij? Vanzelf heel anders. ’k Heb maling aan die mormels van zoo’n schoondochter van wie weet waar!”

„Onbekend maakt onbemind.” De zachtmoedige Lucie Krevel voelde zich verplicht den haat te sussen, die bij Plonia nu weer tegen dat denkbeeldig nakroost opstak.

„Dát zeg ik u: — geen duimbreed ruim ik plaats voor die indringster en haar aanhang. Geen voet zal ’k er ooit voor verzetten, geen vinger uitsteken!”

„Dan moeten ze hier maar op het zolderke beginnen,” overlegde Lucie, die bij al Plonia’s misbaar, niet anders meer meende of Nelis stond wezenlijk op trouwen. „Die twee voortvarenden hier kunnen er best nog een paar ijverige vrouwenhanden bij gebruiken op den hof.”

„En de ouwe Plonia dan zeker maar aan de deur zetten, na meer dan vijfentwintig jaar trouwen dienst!”

Mee gooide ’t Rosalien de tusschendeur open. Triomfantelijk zwaaide ze met den grooten potlepel de richting van het erf uit. „Daar is-ie terug, Plonia!” Tegelijk hoorden ze buiten roepen en lachen. Tref vervaarlijk aan ’t blaffen. De stem van Leonardus er bovenuit: „Doordraaier! Kermis houden in de Vasten?” Plonia was al vóór haar zoon op den drempel van den melkkelder. Vlak bij de trap naar z’n zolderke stelde ze zich op. En Nelis, die nogwel had loopen bidden om tochmaar als God blieft, onopgemerkt daarboven te belanden! Ze schudde hem bij de schouders dooreen, terwijl haar toch de tranen uit de oogen sprongen.

„Deugeniet! Heb jij je moeder soms van de straat opgeraapt? Omverloopen zou hij me nog liever, dan 'n mond open te doen. Zeg op: — Waar heb je gezeten?"
„In Germond. Te biechten," stiet Nelis er uit. Hoe moest hij 't ook anders noemen?
Z'n moeder zag hem aan, in het eerste oogenblik echt stom van verbazing... „Heb 'k van m'n leven... Te biechten? Heb jij daar avond, nacht en morgen voor noodig?"
„Omdat 'k gisteravond te laat kwam, heb 'k maar gewacht tot de vroegmis."
„Gewacht! Wáár gewacht?" Bij lange na niet was zij over haar achterdocht heen.
„Waar anders, dan op den kerkdorpel?"
Plonia tikte zich tegen het voorhoofd... „Heb ik het niet altijd gedacht? — hij is gek, of hij wordt het! Den heelen nacht op den blauwen steen voor de kerkdeur! — Den dood zou hij zich op het lijf halen..."
„En wat zou dat dan nog?" Nelis haalde mismoedig de schouders op... „Aan 'n gek is min verloren, dunkt me."
„Foei nog toe! Juist nou je moeder ondervond wat het is, er maar éénen te hebben... Juist nou de meester en 't Rosalien rechtuit zeggen, dat ze je niet missen kunnen..."
„Mij — niet kunnen missen? — 't Rosalien?" Zoo diep trof haar de oplevende hunkerblik van den jongen, dat Plonia's lippen bibberden en trokken van plotselinge aandoening. Zoo'n gevoelig hart als die eenige van haar toch had! — „Onnoozele hals! Alla, naar boven, en warm onder de dekens. Alsof 'k niet zie, dat hij rilt van de koorts! Aanstonds kom ik je na met heete melk."
Nelis lag er wel in, toen Plonia naar boven kwam met de dampende kan en de drinkkom. Het dek had hij zoo hoog over zich heen getrokken, dat er niets van den heelen Nelis te zien was, dan z'n verwarde kuif. En de schrik van z'n oogen, toen hij daar achter z'n moeder 't Rosalien zag opdagen, zij zelf, met in iederen arm een omwikkelde kruik. En achter 't Rosalien ook nog al madame Lucie met een stapel wittebroodsche boterhammen op een bord...

„Ik zeg 't u! Te biechten, — den nacht over!" Plonia kon er altijd nog maar niet over uit.
„Zoo is hij nu eenmaal!" zei 't Rosalien hartelijk en opbeurend. „Die Nelis! Wat hij doet, dat doet hij goed! — De meester en ik, we weten daar immers alles van, jongen."

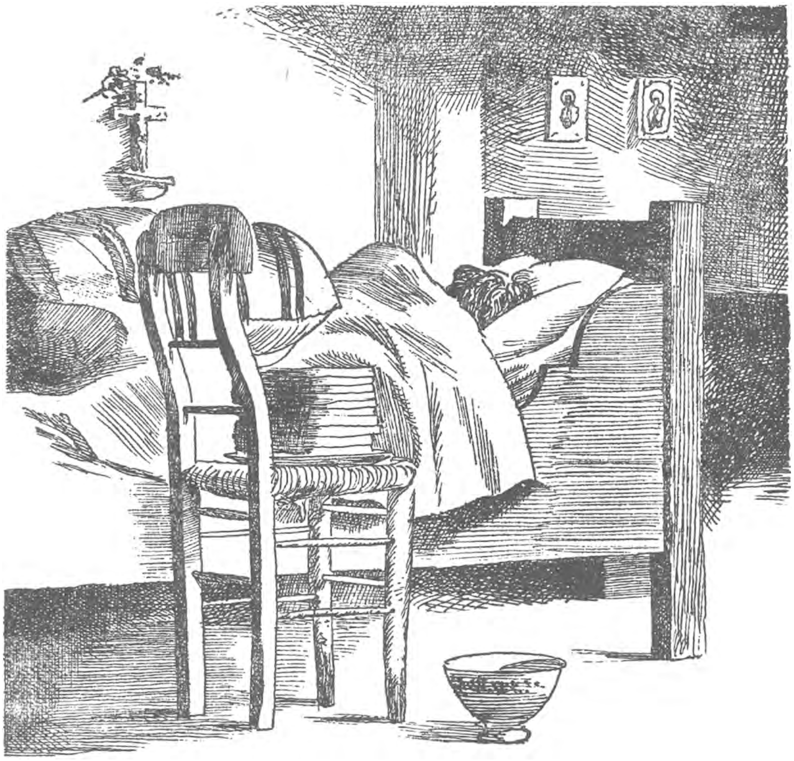

„Danke," stamelde Nelis, en nogal dieper schoof hij weg onder het dek, erger verlegen dan een kind. Onder de oogen van al die vrouwlui, hij in bed! Ziek of niet ziek, op klaarlichten dag in bed, alleen om van 't gelamenteer van z'n moeder af te komen... En nou-opeens — 't Rosalien — met haar woorden van hart tot hart.
„Zet alles maar op 'n stoel bij hem neer," ried Lucie aan, die wel zag hoe gegeneerd hij was. „Moeder komt over

'n half uur wel weer 'ns kijken," beloofde ze, en ze wenkte 't Rosalien mee weg. — „Krabbel er maar gauw weer bovenop!" lachte die tot afscheid. „Zonder Nelis is er geen klaarkomen aan op den hof. Dat hebben we vanmorgen al genoeg ondervonden." — Het trapje kraakte onder de voorzichtige voeten van de twee meestersen. Moeder stond nog bij hem met de volgeschonken melkkom in de handen. „Laat die nou niet koud worden!" Hij kwam recht en dronk, gehoorzaam, zwolg, zoo vlug als eenigszins mogelijk. Want alleen wilde hij zijn met al deze nieuwe groote gebeurtenissen... Zij gaf hem de kruiken aan. Hij greep ernaar gretig als naar een geluksgeschenk. Die goede gave van 't Rosalien voor hem... „Nou zie je dan 'ns, hoe jij hier in eere bent!" Plonia was daar in 'r diepste hart zelf zoo vereerd mee, dat haar zoon 't nou wel echt bij haar had gewonnen... „Ik wist het tochwel — je bent de kwaadste niet — alleen maar 'n rare." Met dien troost liet ze hem dan eindelijk alleen.
En daar lag Nelis, overgegeven aan de weldoende warmte van Rosaliens kruiken en aan 't bedenken van elk van Rosaliens woorden voor hem, zoo recht uit haar zuivere gulle ziel!... „Zoo is hij nu eenmaal, die Nelis!..." en al het andere wat er nakwam. — Woord na woord hoorde hij nog echt zingen in z'n ooren... „Wat hij doet, dat doet hij goed..." Tot hij weer en over met de lippen z'n antwoord lag te prevelen: „Alles voor haar..." Toen hij dit zelf gewaarwerd, heelengansch verwondering... Wat was hij toch voor iemand? Avond en nacht lang wanhopig. Vanmorgen snikken in den biechtstoel om den Pater met horten en stooten te vragen of hij toch asteblieft in 't klooster blijven mocht, als leekebroeder, voor 't zwaarste en vuilste werk in den stal bij de beesten...
„Nog 'ns een jaarlang je zelf op de proef stellen, of 't kloosterleven wel wezenlijk je roeping is," had de biechtvader hem aangeraden. — Nieuwe ellende dan, — over dat jaarlang uitstel. 'n Jaar! Als de Pater gezegd had: — in alle eeuwigheid, — dan zou 't Nelis even onoverkomenlijk hebben toegeschenen. Uur na uur had hij op

den terugweg in het Caserbosch op dien omgewaaiden boom neergezeten, zonder 't zelf goed te weten, heelemaal versuft door dat vooruitzicht: nog een héél jaar lang! — En nou? Nog geen half uur op Garvershof terug en 't was juist andersom: Angstig zag hij er eigenlijk al tegenop, om misschien over een jaar hier weg te moeten: als het kloosterleven eens wezenlijk z'n roeping zou zijn!... Nooit meer de kans hebben nogeens zoo de stem van 't Rosalien te hooren als een zègen en een zaligspreking over hem... „Wat hij doet, dat doet hij goed..." Toen z'n moeder binnen 't half uur naar hem kwam kijken, lag hij in slaap gevallen, het gezicht opgewend, met een glimlach zóó gelukkig, dat zij er verwonderd bij stond, haar hart nou dan ook heelemaal vermurwd... „Eigenlijk om God te danken, zoo'n engel van 'n jongen."
Tegen den avond was Nelis alweer bij den put met de keukenemmers, een nieuwe Nelis, dubbel ijverig om al de verzuimenis in te halen. Goddank: in alle geval, toch nog een jaar bedenktijd voor Germond.

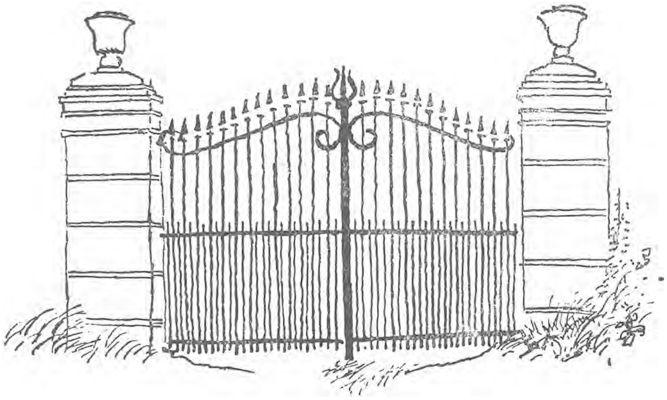

V

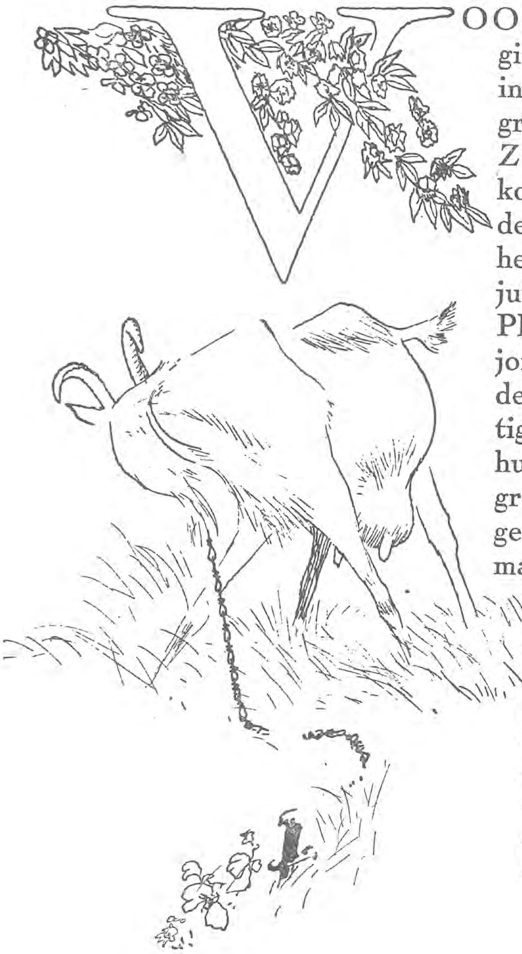

VOORJAAR EN ZOMER gingen op Garvershof voorbij in een daver van bloei en groei, van ijver en zegen. Ze hadden vier varkens in het kot gehouden en het kalf in den koestal. Niet te vergeten: het schaap en de geit, die juist in den hooitijd onder Plonia's geleide als dartele jonge dieren hun intocht hadden gedaan, en nu aldoor rustiger aan hun paaltje in de huiswei stonden te grazen en groot te worden. — Nog wel geen paard voor den ploeg, maar dan toch sinds Sint-Servaas' jaarmarkt een prachtige eigen os. — De ladderkar had Nelis met den meester nog vóór Beloken Paschen opnieuw ineengetimmerd, op het onderstel en van de spijlen en boomen, die ze bij de eerste opruiming in het

wagenhuis al hadden bijeengestapeld. — Zoo konden ze dezen eersten zomer al met eigen gespan den oogst binnenhalen. Enkel wat Garverswaze en de veldjes tusschen de heggen daarachter aan hooi en klaver, later aan aardappels en bieten opleverden, moest Nelis wel op den kruiwagen, tegen het bongerdpad op, naar stal en schuur sjouwen. Want trek eens even met het gespan van beneden af over den karreweg uit de Kloof achter Garversberg om, halverwegen het kasteel, en dan langs den Daelhover grintweg op den hof aan! Terwijl de gangen met de kruikar op-en-af er zoo vanzelf tusschendoor gingen, voor en na. Vooral nou er een zee van tijd was uitgewonnen, vond Nelis, sinds de meester er dien koejongen had bijgenomen: Andries, den oudste van Stoffel en Anna Ruiters, twaalf jaar, en sinds Paschen van school af. Z'n moeder had hem zelf komen aanbieden, met den vereerenden uitleg erbij, dat de jongen immers geen beteren voorgang kon hebben dan heer Leonardus en Nelis Broens. — Maar Andries zag niet veel van den meester en van den meesterknecht Nelis! Morgen en middag lang moest hij de Witte weiden overal waar er maar iets van gras stond af te scheren. Beneden langs de beek; achter Garverswaze langs het hakhout tegen de hellingen; op en neer de bermen langs van den Overdaeler weg, bijna tot Laag Case toe. De Witte! Alsof ze een koebeest van armelui was geworden! — 't Rosalien kwam er tegen op. De Witte! Die vroeger heel Garverswaze en alle klaver voor zich alleen had! — Maar Leonardus legde haar uit, dat hij hun eigen weiland onmogelijk meer mocht laten afgrazen. Moesten ze soms hooi te kort komen voor het wintervoer? Met zooveel vee meer dan eerst!...
„Hadden we Garverskamp maar terug!" verzuchtte 't Rosalien, die den laatsten tijd eerst goed begon in te zien, wat haar vader Garvershof had aangedaan met z'n eeuwig verkoopen en belasten van den alouden erfgrond.
„Keulen en Aken zijn niet op één dag gebouwd!" hield Leonardus haar voor. „Eerst het huis vrij. En komen we voorhands eigen grond te kort, dan maar grond zien te pachten."

Ja, zij moest vertrouwen stellen in het wijs overleg van Leonardus, hem zoowel in 't groot als in 't klein z'n gang laten gaan. Vooral hem in de hand werken, bij alles! — Maar bij al dit verstandig inzicht en betrachten, was zij bij lange na niet zoo uit één stuk als hij. Eerst naast hém tegenwoordig, begon ze dat met den dag meer te beseffen. — Zij? — Vooral sinds er „wat besteld" was bij haar, kreeg ze van die bevliegingen of Garvershof op stel en sprong in z'n staat en aanzien van een halve eeuw geleden terugmoest. — Al begreep ze wel beter, dat het jaren zou in hebben, misschien wel zóó lang tot de kinderen, die nu nog komen moesten — want bij dit eerste zou 't immers niet blijven! — opgroeien zouden en meehelpen. Zooals Leonardus al meteen gezegd had bij het blijde nieuws: „Zoon of dochter is mij egaal! In alle geval twee handen er bij om later mee te helpen op den hof. Want aanpakken moeten ze leeren, allemaal!"
Gaandeweg begon 't Rosalien verwonderd terug te denken aan den tijd, — verleden jaar immers nog — toen zij zoo'n godsganschelijken dag in de woonkeuken met moeder mee aan 't naaien en prutsen kon blijven. Toen de uren voorbij kropen — langzaam, langzaam, tot vervelens toe. Aan die lange stille dagen, toen Plonia en Nelis het werk binnenshuis en op den hof gemakkelijk alleen afkonden, omdat geen mensch inzag wat er eigenlijk allemaal gedaan zou kunnen worden en zoomaar goedsmoeds achterwege werd gelaten.
Tegenwoordig zoo'n dag? Opstaan en slapengaan— met daartusschen één jacht om klaar te komen!
Nou Leonardus behalve Nelis ook Plonia bij het akkerwerk niet meer missen kon, — moest 't Rosalien vanzelf het werk van Plonia en Nelis erbij afdoen. Melken; karnen; voor de kippen, de konijnen, de varkens, het schaap en de geit zorgen; bessen, erwten, boonen plukken. Mee in den moestuin wieden en schoffelen; den wasch doen; door alles heen voor het eten en de koffie zorgen; brood bakken; dikwijls zelf naar den put water halen; bleeken, spoelen, strijken, schuren, en schrobben; er tusschen door

en dan nog bliksems goed bij de pinken: onderhandelen met de eier- en fruitopkoopers, scherp op 'n halven cent, om Leonardus plezier te doen. — En toch nog genoeg tijd vinden om moeder niet aan haar lot over te laten, wanneer die weer 'ns dagen lang ziek in bed moest blijven. — Wanneer er dan tegen den avond ooit nogeens een kwartier overschoot, dan kwam haar eigen fleurig bloemhofke aan de beurt. Mocht ze dat tot een wildernis laten worden? Tegenwoordig? De vrouw Ruiters met haar acht kortooren had immers volop meer tijd dan zij! Die kon tenminste 's middags nogeens, met een schoonen schort voor, op 'r dooie gemak aan de deur gaan zitten breien.

Leonardus was van de oud-Limburger leer, dat een vrouwenhand en een paardentand nooit mogen stilstaan! Maar breien en naaien telden bij hem niet mee. „Laat dat maar aan de grootmoeders over!" Bij die twee was 't dan ook in goede handen. Allebei zaten ze sinds de blijde verwachting tusschen hoopen kleinkindergoed. Moeder Anne Katrien in Wevershuuske, onveranderd, zomer of niet, achter de tafel, vlak naast het fornuis met den dampenden waterketel en de geurende koffiekan. — Moeder Lucie den laatsten tijd bij het open hoekvenster in de zaal, waar ze uitzag over de rozen en de balsemienen van het bloemhofke, het Maasdal over, de zonnevelige verte in.

't Was op een snikheeten middag in de eerste helft van Augustus, dat 't Rosalien daar bij moeder binnenkwam. — „Oef!" zuchtte ze, zonk op een stoel neer, en bleef zich koelte toewuiven met den onderkant van haar blauwlinnen sloof... „Is me dat poot aan spelen!"

„'t Doet je geen kwaad!" troostte Lucie. Ze zag wel wat voor grove werkhanden 't kind kreeg, maar ook hoe door en door gezond ze er uitzag, gespierd en struisch alsof ze nu eerst tot haar vollen wasdom kwam. „Dat is nou het getrouwde leven. Zooals je 't zelf immers hebt gewild."

„Beklaag ik me soms?" Bits ging 't Rosalien meteen tegen dat modereeren in. En Lucie zei verder maar niets meer. Want ze zag wel, hoe hunkerend haar dochter vlak er op de hand strekte naar de hemdjes,

de doeken en de windselen opgestapeld op de vensterbank. „'t Is me soms juist alsof hij niet voor mij is," bekende de toekomstige moeder opeens. Ze bedoelde den zoon, dien ze verwachtte. Want bij haar stond het vast, dat deze eerste een zoon zou zijn, echt een andere Leonardus.
Met den rug van haar hand streek ze zich schichtig de tranen uit de oogen. „Ze maken me op, die twee Leonardussen," dacht ze, en tegelijk had ze al berouw over die liefdelooze gedachte. Was dit dan haar dank voor al den zegen Gods, voor de overgroote toewijding van dien bovenstbesten man van haar aan Garvershof om harentwil? — De kwade gedachte was weg, maar de tranen bleven stroomen, niet meer te verbergen voor moeder. En daarom liet ze er dan ook maar den vrijen loop aan. Ze zat te snikken achter haar sloof zoo erbarmelijk, dat moeder opstond, den arm om haar heen sloeg en haar tegen 'r hart trok... „Kom nou, — m'n lief Rosalien, — dat zijn maar van die buien, — dat gaat zoo bij ons allemaal als er iets op komst is, al zijn we er nog zoo gelukkig om. En dat ben je toch — om het kind, en om Leonardus. Allebei van God. Dat moet je geen oogenblik vergeten." Daar schaamde 't Rosalien zich tot in het diepste van haar ziel. Was 't dan zóó ver met haar gekomen, dat Moeder haar moed moest inspreken? — de rollen omgekeerd? — de jonge kracht steun zoeken bij de kaduukheid? Ze stond al recht... „'t Is alweer over, hoor! — Als ik me nou al zoo aanstel, bij overmaat van goeds, — Moeder nog toe, hoeveel tranen hebt u dan wel vergoten, toen ik op komst was?"
„Toch niet zoo erg als je zoudt meenen," herdacht Lucie Krevel met den blik terug in dat verleden. „'k Had al m'n hoop op jou gesteld... Als 't kind er maar eenmaal zou zijn, meende ik, dan zal er wel een vaderhart in den man wakkerworden — en vanzelf ook de verantwoordelijkheid. — Ik was nou eenmaal iemand, die zich idealen maakte."
„Idealen!" Lucie Krevel had immertoe nog van die woorden uit den tijd toen ze de dochter van den Daelhover schoolmeester was, — woorden, die op een boerenhof zoo

slecht thuishoorden, dat 't Rosalien er soms om lachen moest. Nu ook weer. Opgevroolijkt gaf ze Moeder een zoen dat-het-klapte, en nog met den arm om haar heen, zei ze: „Weet ge wát? We gaan 'ns eindelijk het jonge paar daaronder bij de kerk hun zin geven! Zondag na de Hoogmis zeg 'k aan 't Stefanie en Jozef dat we komen. — Wij samen — met Maria Hemelvaart ná het Lof... U en ik naar Villa Weltevreden op bezoek. Wat dunkt u?"
„'t Zou wellicht 'ns een goed verzet voor je zijn," overwoog Lucie Krevel. Heimelijk waren ze allebei even nieuwsgierig om te zien, hoe die twee daar wel zaten. Immers, volgens den ophef van Plonia en dit weer de echo van den praat in den dorpswinkel: zoo welgedaan en deftig — met tapijten, loopers, overgordijnen, mahonie meubels en fluweelen stoelen, alles dubbel en dwars, — als op 't kasteel zelf.

Toen dan eindelijk na Sint Meertenskermis, de bieten ingekuild, de broeibakken en de bijenkorven tegen de vorst waren dichtgedekt, en alle herfstbladeren tot een dikke laag bijeen geharkt lagen op de bedden in den moestuin, begonnen Leonardus en Nelis weer 'ns wat op adem te komen. — Zoo zelfs, dat ze vanmiddag na den eten allebei de pijp hadden opgestoken en al een tijdlang, ieder tegen een stijl van de schuurpoort, naar den druiligen motregen stonden te kijken.
Daar viel 't den meester onverwacht in: „Da'-s waar ook!" en hij wenkte Nelis met z'n pijp... „Kom 'ns effekes mee, binnen naar den zolder, — 'n hand helpen!"
Met den kraag omhoog en de schouders smal opgetrokken staken ze dwars door de nattigheid het erf over naar het woonhuis. Nelis liet z'n bemodderde klompen ouder gewoonte op de voordeurmat staan, en heesch zich, achter den meester aan, op z'n sokkevoeten, langs de leuning bij twee en drie treden tegelijk omhoog, om de glimmend geverniste trap van 't Rosalien zoo min mogelijk te bekrassen. Leonardus stond hem midden op den zolder al op te wachten. — „Leien afgewaaid?" vroeg Nelis. Maar

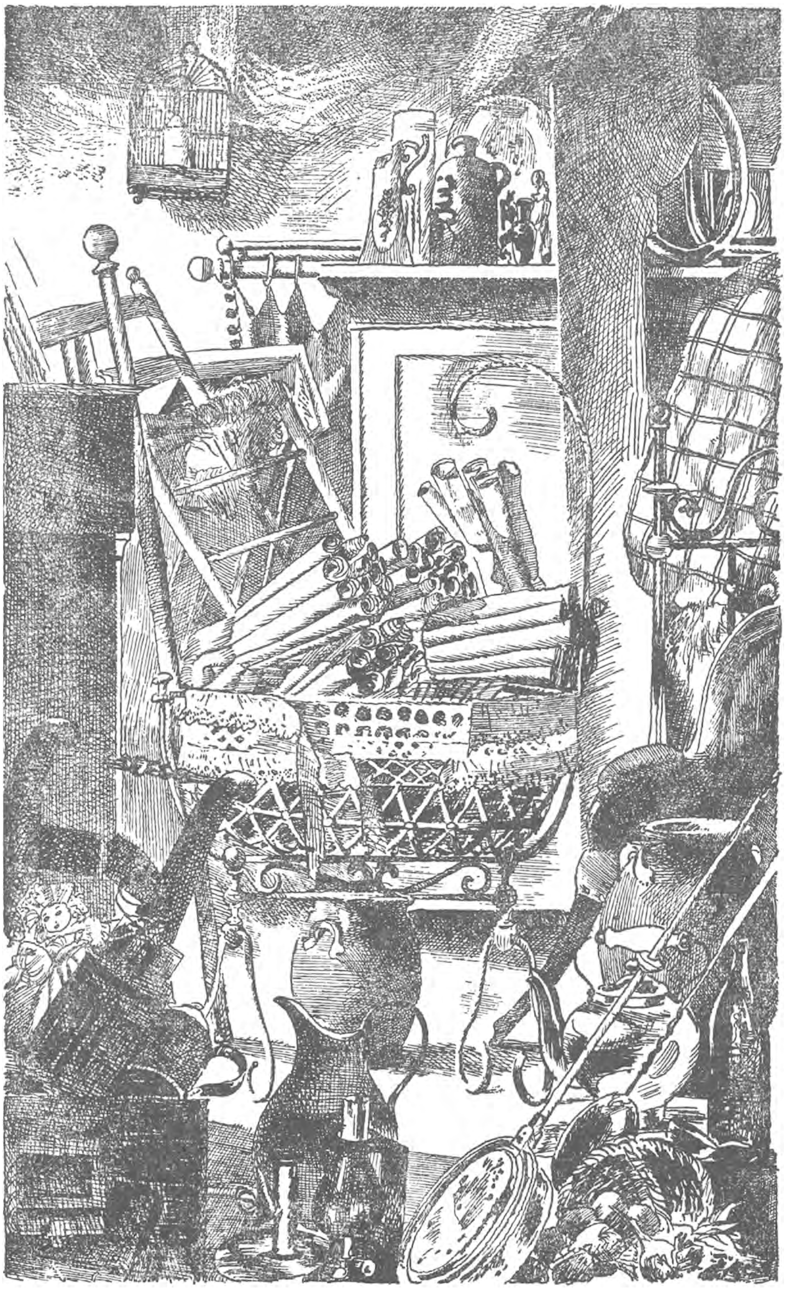

neen hoor, niks met het dak! De meester keek speurend in de hoeken, waar alle huishoudelijke afdanksels van wel een eeuw en langer ordelijk genoeg torenhoog stonden opeengestapeld.

„Volgens je moeder moet hier ergens nog een wieg staan... 't Wordt ondertusschen tijd, dat die naar beneden komt." — „Dan maar zoeken," vond Nelis. En na lang spieden, tasten en verschuiven vonden ze ten langen leste wel wat ze zochten, achter beddeplanken en kisten met keukengerief, onder matten en matrassen: — een lage ijzeren schommelwieg. Tot onder de ronde kap zat ze vol rollen verbruind behangselpapier gepakt. Leeggeladen stond ze algauw midden op den zoldervloer. — Leonardus wrikte er aan, drukte er op, met alle kracht, van alle kanten. Toen ze die proef goed had doorstaan, liet hij ze eens duchtig heen en weer schommelen. — „Zie je nu wel! Geen sleet of breuk aan!"

„Als die 'ns opnieuw fijn was witgelakt!" gnuifde Nelis.

„Net 'n karweitje voor jou!"

„Ja, ja! Goed! Laat mij daar maar 'ns mee begaan!" Nelis was opeens in den zevenden hemel. Zooiets op te knappen! En de meester, die toonde te weten, dat z'n duvelstoejager ook nogwel wat anders kon dan sjouwen en als 'n mol in den grond wroeten! Aldus droegen ze dan welgemoed en eensgezind met hun tweeën zoo voorzichtig mogelijk de oude verroeste Garvershover wieg de trappen af, het erf over, de schuur binnen. Vooral stil, had Leonardus gewaarschuwd. Beter, dat geen van de vrouwlui het ding zoo zag onder stof en spinnewebben. — Dat liet zich verstaan, begreep Nelis.

Achter in de schuur begon hij de wieg direct met zeepsop af te schrobben. Terwijl ze dan te drogen stond, hij met de vijf kwartjes, die de meester hem ervoor had uitgeteld, naar het dorp om schuurpapier, witte grondverf en lak, waarbij dan nog twee nieuwe kwasten, een grovere en een fijne. Den avond, den halven nacht bleef hij bezig spijltje na spijltje af te schuren en wit aan te zetten. — Den volgenden middag poetste hij koper blinkend als goud

te voorschijn onder de laag groen roest op de handvatten en treden. Daarop was de schuur vervuld van den geur van dien allerfijnsten lak, echt 'n lucht van feestelijke verwachting, vond Nelis, die erbij terugdacht aan de kermistoebereidsels op den Bult in z'n kinderjaren: Alle deuren, vensters, blinden, banken en hekken versch in de groene verf, en dan ook meteen de vijf geboden van hen, kwajongens, en de bodem van hun broek. Alles verf, vernis en terpentijn. Tot de baklucht van de mikken en vlaaien in de ovens de overhand kreeg... Kermis op komst! — Èindelijk dan:... „Ze is droog hoor! Zoo droog als kurk!" Triomfantelijk riep hij den meester er bij. 's Maandagsmiddags, juist na acht dagen. Met half dichtgeknepen oogen stonden ze er toen samen op een eerbiedigen afstand naar te kijken, — de schitterende wieg midden op den dorschvloer, zoo geplaatst dat de wintermiddagzon er door de open schuurpoort schuins op neerviel... „Da's nou de kribbe voor ons Kerstkindje!"

Al had Nelis dit onderwijl wel aldoor gedacht, nou kwam 't er uit, tóch, en met een snik van aandoening. Leonardus hoorde dat wel. Hij nam z'n pijp uit den mond en, ook al tot tranen toe bewogen, keek hij neer, lang als-ie was, op dat wonderlijke Neliske met z'n groot goed hart zoo heelemaal voor hen en wat hun belangde... „En nou, voorzichtig, jong! Samen brengen we ze binnen bij de vrouw!" Ze keken eerst 'ns naar den binnenkant van hun knuisten, veegden ze af langs hun broek, pakten ieder de wieg bij twee spijltjes, schichtig alsof ze van kristal was. En daar ging 't — gelukkig vandaag niet door den motregen maar door de zon! — het erf over, het voorhuis door, de keuken binnen. 't Rosalien en Plonia waren er bezig den etensafwasch in de kast te ruimen. Lucie zat in 'r sjaal bij het vuur te knikkebollen.

Daar stond opeens de stralende witte wieg onder aller oogen midden voor de commood met de Garvershover Moeder Gods! — Alleen Nelis dacht in dat oogenblik aan de dagen toen ze hier met hun allen de noveen zaten te bidden — om de komst van Leonardus.

„Wat zullen we nou hebben!" had 't Rosalien almeteen uitgeroepen. En Plonia: „Nou wordt het pas echt!" — Lucie schoot wakker.
„Zie je nou wel!" prees Leonardus z'n vondst aan. „Daar kunnen we 't immers best mee doen, dunkt me! Wat wil je meer!"
„Ze is excellent!" stemde 't Rosalien toe, terwijl ze er speels aan duwde. „Geen betere te wenschen — later voor boven en 's nachts... Maar voor 't begin en naderhand in de zaal, hoort er toch ook een pronkwieg bij! Daar gaat niets af."
't Rosalien had nu eenmaal haar zinnen gezet op een pronkwieg, een rieten, die tusschen twee stangen hing, met een kanten gordijn, een beenen kruisbeeldje, tulen plooisels en rose strikken. — Leonardus vond dat overdaad, nou nog en opnieuw: „Goed voor Villa Weltevreden, — maar absoluut niks voor 'n boerenhof!" — „Juist om Villa Weltevreden te laten zien, dat het hier evengoed een heerenhuis is! Van ouds Garvershof! Toch zeker twintigmaal zooveel waard als zoo'n licht en dicht kasteel binnen de zes maanden ineengetimmerd."
„Alles goed en wel," — zooals bij elke netelige kwestie streek Leonardus zich, blik star vooruit en lippen dichtgeknepen, met duim en voorste vingers langs den kinnebaard. „Maar vergeet niet dat we sparen moeten. En we weten ook waarvoor."
Ja, dat wisten ze maar al te goed, allebei. Met hoeveel overleg dan ook, ze hadden tenminste de rente voor Steeg dit eerste jaar op dag en datum kunnen afdoen. Maar van dat geestdriftige voornemen om tegelijk een flinke som van de hypotheek af te lossen was niets gekomen. Want z'n eigen spaargeld van vroeger wilde Leonardus er toch liever niet insteken. Iets achter de hand houden. Vooral met het oog op de groote gebeurtenis, die op til was. „Men kan nooit weten." — Al zou hij er ook alleen in de uiterste noodzaak aan roeren. Dus in geen geval voor 'n totaal overbodige pronkwieg! — Ongelukkigerwijs, — hoe zuiniger Leonardus wilde zijn, echt vasthoudend zooals 't een

boer betaamt, — hoe uitbundiger de wenschen werden van 't Rosalien. Dingen waaraan ze eerst in de verste verte niet had gedacht, vond ze nu opeens hoognoodig! Nieuwe overgordijnen, een vloerkleed, nieuwe meubels op de groote slaapkamer. Want die moest er immers uitzien naar behooren, bij zoo'n gelegenheid als iedereen op bezoek kwam. — Leonardus begreep dat zoo niet. Lucie Krevel des te beter. 't Was allemaal tengevolge van die koffievisiet bij 't Stefanie en Jozef Reinders op Slevrouwen-Hemelvaart. Daar hadden moeder en dochter zich dan ook letterlijk de oogen uitgekeken op al de nieuwerwetsche deftigheid! Sinds was 't Rosalien gaan inzien, hoeveel zij in vergelijk te kort kwam in dat uitgewoonde huis hier, waar immers 'n blind paard geen kwaad meer kon doen. Het Garvermanhart zat haar hooger dan ze zelf eerst wist! — Toch moest Leonardus van zijn kant ook niet overdrijven, meende Lucie, op gevaar af een echte potter te worden. Veel liever alles over hebben voor z'n jonge vrouw en hun eerste kind... Maar, één ding had Lucie Krevel zich zelf boven alles als een heiligen plicht opgelegd: al moest ze dan om het voordeel wel bij hen blijven inwonen, nooit en bij niks tusschen man en vrouw komen!... „Wacht maar 'ns," paaide ze nu dan ook 'r dochter, „wacht maar 'ns, tot het plooisel er omheen zit, — en ze is opgemaakt met al 't nieuwe spul."
„Nelis heeft er nogwel zoo z'n uiterste best op gedaan!" Leonardus bracht dat 'ns naar voren, omdat hij wel zag, hoe beteuterd de jongen stond te kijken bij het meesmuilend onthaal na hun eigen verrukking over z'n schepping.
„Nelis nogwel?" Bijna verschrikt zag 't Rosalien hem aan... „Maar ik zég toch: — magnifiek is ze! Precies spiksplinternieuw! Die Nelis! Fijn-schilder ook al! Wat kan-ie eigenlijk niet?... Daar blijf ik bij: als we Nelis niet hadden!" —Met veel woorden en lachen wilde 't Rosalien beschaamd over haar grootschigheid heen... hier waar ze toch allemaal zoo goed voor haar waren.
„En dan," Plonia zette haar nog 'ns effen vinnig op haar

nummer: „te denken, dat Onze lieve Heer zelf maar op hooi en strooi in een voederbak heeft gelegen..."
Daar greep 't Rosalien dien toch zoo door-en-door braven Leonardus bij z'n mouwen vast: „Danke wel, hoor, — en ook Nelis duizendmaal bedankt! Als ge ze nou nog met u tweeën naar boven zoudt willen dragen... Hè moeder? — dan gaan wij ze meteen opmaken... met 't chique spreitje erover dat 't Stefanie voor me heeft gecrocheteerd! „'k Zeg 't je!" Halverwege de trap met hun vrachtje, moest Leonardus toch 'ns z'n hart lucht geven tegen Nelis: „wordt maar wijs uit zoo'n vrouw!"
Nelis antwoordde niet. Hij had 'n liedje in z'n hoofd:

Bethlehem is een zoo schoone stad,
Waar Maria met haar kindeke zat.

Alles zong in hem. 't Rosalien had hem aangekeken en weer 'n goed woord voor hem gehad! Zooals zij alléén dat kon zeggen, voor hém alleen... recht uit den grond van 'r hart...
Eerst toen de witte wieg, boven op die voorkamer achter de witte rolgordijnen tegenover het zolderke, in den hoek naast het breede bed stond, zei Nelis: „Als ik in uw plaats was, meester, zou ik haar toch maar in alles haar zin geven. — Zeker wat zoo'n nieuwerwetsche pronkwieg betreft."
„Ja, jongen, ja"... die kinnebak van Leonardus moest 't weer ontgelden... „als die harpij van 'n Bella Steeg er maar niet was!" Zóó star tuurde Leonardus naar den muur achter de kap van de wieg, dat Nelis niet anders meende dan haar daar te zien staan, de feeks, grijpklauwen uitgeslagen om al de verdiensten op te strijken door den meester en hem met zoo hard zwoegen den zomerlang bijeengegaard.

Dien avond, ruim een maand later, had Nelis voor slapengaan versch stroo in z'n nieuwe klompen gelegd en ze met de stallantaarn klaargezet bij den stoel met z'n zondagskleeren. Morgenvroeg zou hij naar de Gulden Mis gaan, — „om den ganschen hof te vertegenwoordigen."

Zooals de meester 't hem had opgedragen. Uit elk huis immers moet er tenminste één in de Gulden Mis zijn, om voor allemaal en alles Gods bijzonderen zegen af te smeeken. Omdat de tijd voor 't Rosalien zoo dicht nabijkwam, kon er op den hof geen mensch gemist worden voor de kerk dan Nelis alleen. — En Nelis vereerd! „Er zal voor geen huis in Daelhoven morgenvroeg beter gebeden worden dan voor den hof!" beloofde hij den meester, echt van harte.

Alsof hij z'n Paschen ging houden zoo had hij zich dezen vooravond gepoetst en geschoren. — Eindelijk in bed op z'n zolderke, almaar aan 't overdenken, aan 't opsommen en herhalen wat hij zooal voor den hof en de huisgenooten aan de Goddelijke Voorzienigheid te vragen had: zoo aleeuwig veel, dat het eenige wat hem eigens betrof er wel weer bij inschieten zou. Zooals 't er den heelen zomer al bij ingeschoten was, toen er geen speld tusschen kon vanwege het jagen en jakkeren om klaar te komen met het labeur. En zooals 't er ook deze laatste stille wintersche weken bij ingeschoten was, — juist omdat het voor hem het eenige en eigenlijke moest zijn, en hij, — eerlijk aan zich zelf bekend: echt bang was, dat het hem 'ns — op het onverwachts, zou overmannen en tegen wil en dank wegtrekken van den hof: — De kloosterroeping! — Op z'n kneukels telde hij na, nogmaar goed twee maanden en dan zou het jaar verstreken zijn van den bedenktijd. Zoo af en toe, vóór de hoogfeesten, was hij wel weer in Germond bij den biechtvader geweest. Eerst had die goeie ouwe Vader Bernardinus over niets meer gerept; enkel op de vigilie van Pinksteren nogeens gevraagd: hoe 't nu stond met de kloosterplannen. Waarop Nelis verbouwereerd geen ander antwoord wist dan: „Erg onzeker!" Twee woorden, — ofschoon hij naderhand voor zich zelf tochwel den waren langen uitleg begon te weten. Hoe hij — van den eersten oogenblik af, dat het nieuws van de blijde verwachting tot hem was doorgedrongen — van puur geluk de oogen vol tranen kreeg, enkel bij de gedachte al in de naaste toekomst dus kinderen van 't Rosalien te zien

rondscharrelen tusschen de kippen op het erf en bij schaap en geit in de huiswei. Hoe hij sindsdien weer heelemaal vrank en vrij 't Rosalien kon aanzien, en zich dan verwonderde hoe de moederlijkheid nou al uit haar oogen sprak en zich begon af te schaduwen in een trek om haar mond van zorgelijke goedhartigheid, — waarbij Nelis zich zoo rustig voelde en beveiligd, alsof hij zelf haar kind was geworden.
Aldoor ongewisser de kloosterroeping van Nelis, — bij al dat maaien, oogsten en plukken, ploegen, eggen en zaaien. Maar na de Allerheiligenbiecht had Vader Bernardinus hem gezegd: „Er ligt voor jou een boek klaar bij broederportier. Dat krijg je van mij. Dat zou je nu eens aandachtig moeten lezen dezen winter." — Nelis verschoot er van... Voor hém een boek! — Niet dat hij het lezen verleerd zou hebben sinds de schooljaren! Behalve in z'n kerkboek las hij Zondags geregeld „de Limburger" van Zaterdagsavonds en ook nogal tegenwoordig „De ware Landbouwer", het lijfblad van den meester. Maar een boek — en nogwel een boek van den Pater voor hem! Alsof hem de kostbaarste reliek van de wereld was geschonken, zoo voorzichtig droeg Nelis z'n boek mee naar huis, — bracht het rechtdoor naar z'n zolderke boven op de kapstokplank. Eerst Allerheiligenmiddag na den eten ging hij er echt plechtig mee op den rand van z'n bed zitten en sloeg het open. 't Was het leven van Sint Franciscus van Assisië, geschreven door Sint Bonaventura, — de eene Heilige, die over den anderen Heilige vertelt, de zoon over den vader, de minderbroeder over den minderbroeder. — Sinds had Nelis er menig uur opnieuw daarboven echt in zitten leeren — den stompen zwart-doorkorven wijsvinger bij den regel — woord na woord — de moeilijke namen half hardop zoolang gespeld tot hij ze kon uitspreken, en het uitgelezen hoofdstuk telkens weer van vooraan opnieuw begonnen om niet alleen de zinnen maar ook den inhoud van het geheel te verstaan.
„Hoe is 't in Godsnaam mogelijk!" Verleden Zondag hadie zich dat zelf hooren verzuchten, echt afgunstig, toen het

tot hem doordrong hoe vast en zeker die rijkemanszoon Franciscus wel van z'n roeping overtuigd moet geweest zijn om zich zoo voor z'n vader op aarde, Bernardone, tot z'n naakte lijf uit te kleeden om des te beter den Vader in den Hemel toe te behooren. Dan op weg, Franciscus, in de afgedragen plunje van den barmhartigen boerenarbeider. Met geen ander wapen dan het groot Kruis van witsel, dat hij eigenhandig op die lompen kalkte, uit een metsel-emmer die daar toevallig stond op het binnenplein van den Bisschop van Assisië: — Vrij en zonder zorg zingend op weg door de bosschen. Recht naar z'n roeping! Toch nog aangevallen door struikroovers, die hem vragen wie hij is. En Franciscus als een profeet: „Ik ben de Heraut van den Grooten Koning!" In een kuil vol sneeuw smeten ze hem: „Daar lig je goed, boerenkinkel, Heraut van God." Met moeite krabbelde hij overend toen die booswichten verdwenen waren. Maar nu voelde hij zich dan ook eerst wezenlijk gelukkig, — versmaad en vernederd om Godswil, de arme van Christus! Hooguit zong hij z'n loflied voort, — recht toe op z'n roeping aan! — Franciscus? — maar die had dan ook de stem van Christus zelf gehoord, aan het Kruis, die hem tot driemaal toe zei: „Franciscus, ga, en bouw Mijn kerk weer op, die in puin valt, zooals ge ziet." — Wanneer Nelis zoo de stem van Christus zelf zou mogen hooren, dan kon hij aan Vader Bernardinus zeker ook wel wat anders zeggen dan: „Erg onzeker!" — Wanneer Gods stem hem bij voorbeeld zei: „Bouw Garvershof weer op!" — dan zou dat beteekenen: „Nelis, blijven waar je bent en werken met Leonardus samen." En natuurlijk zou hij daar blijer om zijn, dan wanneer de stem hem riep om naakt den naakten Jezus aan het Kruis te volgen... Zoo'n Nelis als hij, die pas versch stroo in z'n nieuwe klompen had gelegd, om vooral geen kouwe voeten te krijgen in de Gulden Mis... „Verder dan de wereld ben ik van u af, heilige Franciscus, en hoe onnoozel van me ooit gemeend te hebben zoomaar in uw klooster te kunnen blijven. Ge moet me dat vergeven. Want nou eerst leer ik inzien, door dat boek over uw

leven, wat roeping en ware armoe voor God eigenlijk is... Erger dan Broeder Vlieg ben ik, met dat stroo in m'n klompen en een portemonee met rijkelijk drie overgespaarde guldens daar in den zak van m'n zondagsche broek." Zoo lag jonge Nelis in den nacht met Sint Franciscus te praten, zonder er zelf erg in te hebben. — Dat geheim van z'n spaarpenningen? Z'n heele weekloon gaf hij altijd af aan Moeder, en die zorgde wel voor z'n kleeage en z'n kwartje zondagscenten. — Aan sparen had hij vroeger nooit gedacht, tenzij indertijd voor dien nieuwen nikkelen horlogeketting bij het zilver horloge van z'n vader zaliger, en elk jaar tegen kermis voor 'ns een echte frissche zijden das, zoo een als hij van z'n moeder niet kreeg... Van 't jaar: geen nieuwe zijden das, half rantsoen tabak, en ruim drie gulden overgespaard. Om z'n moeder nog wat te kunnen achterlaten — in geval de kloosterroeping misschien doorging... somwijlen toch door zou gaan...

Wellicht was Nelis zonder 't zelf te weten ten laatste in slaap gevallen. Maar — kort of lang — nou lag-ie in alle geval opnieuw klaar wakker, en het verlangen werd hem opeens te machtig om te weten, hoe het toch verder ging met dien begenadigden Franciscus, — den zoon, den broeder en den bruidegom van Vrouwe Armoede. Nelis had de stallantaarn opgestoken en op den stoel gezet, het boek van de plank genomen, en om beter te kunnen zien, knielde hij maar voor den stoel neer bij het open boek naast de lantaarn... Hij las. In het hoofdstuk over „Zijn verstorven leven":

„Toen hij eens midden in den nacht in zijn kluis van Sartiano te bidden zat, hoorde hij den ouden erfvijand drie keeren roepen: „Franciscus! — Franciscus! — Franciscus!" Toen de Heilige hem vroeg wat hij wilde, antwoordde hij listig: „Er is geen zondaar ter wereld, aan wien God geen vergiffenis schenkt, wanneer hij tot inkeer komt. Maar wie zijn lichaam doodt door al te harde zelfkastijding, zal nooit of nimmer barmhartigheid verwerven." — Bij ingeving begreep de man Gods terstond den toeleg van den Booze, en hoe deze hem tot zijn vroegere lauwheid wilde terugbrengen. En of hij het goed inzag! Want op het eigen

oogenblik voelde hij zich aangegrepen door een hevige begeerte des vleezes. Onmiddellijk wierp de groote minnaar der kuischheid zijn kleeren af, en begon zichzelf onbarmhartig met zijn lendenkoord te geeselen... „Daar dan, Broeder Ezel, daardan!” riep hij. „De zweep zul je voelen zoolang je in dezen toestand volhardt. Het kleed, dat je draagt behoort de Orde toe en is een zinnebeeld van zelfheiliging. Je weet hoe het tegen alle verbod en regel indruischt, het te besmeuren in zinsgenot. — Toch van geen ophouden weten? — Voort, zeg ik je, weg hier, en dadelijk...”
Waarop Franciscus in z'n grooten zielsijver de celdeur wijd openrukt, den tuin in stormt en z'n arm lichaam naakt in de dichte sneeuw werpt en om en om wentelt. Dan grijpt hij sneeuw bij handenvol en maakt zeven sneeuwpoppen, die hij in een rij vlak voor zich opstelt. — „Kijk nou 'ns goed,” zegt hij dan tot Broeder Ezel, z'n eigen lichaam: „de grootste is je vrouw, de vier anderen zijn je twee zonen en je twee dochters, de overige twee je knecht en je dienstmeid. Wat sta je hen aan te gapen? Haast je wat! Kleeren moeten ze hebben, anders sterven ze van de kou. — Kun je die zorg voor zeven tegelijk niet aan? Dan laat hen voor wat ze zijn, — en zorg er voor: al je zorg liever eerst en vooral te wijden aan den dienst van den Eénen, die er alleen alle recht op heeft.”
Met groot open oogen zat Nelis over het boek heen in de vlam van z'n lantaarn te kijken. En zag, — neen, niet 't Rosalien zooals dien zomerzonnigen namiddag achter in Februari, — — zag alleen de zeven sneeuwpoppen — een groote en zes andere. Maar ze dooiden meteen weg voor z'n oogen, zooals ze voor de vleeschelijke oogen van dien Broeder Ezel van Sint Franciscus waren weggedooid... En er bleef niets in den rosgouden schijn der lantaarnvlam, dan Nelis zelf, Nelis alleen, Nelis niks waard voor God of menschen, Broeder Ezel dubbel, en veelmeer nog naar de ziel Broeder Ezel dan naar het lichaam...
Daar opeens — gestommel — onder in den melkkelder, en tegelijkertijd onder aan de trap: „Nelis! — Nelis! — Nelis! ”— een schelle stem, juist die van z'n moeder, maar natuurlijk toch niet die van z'n moeder. Daar was me nou 't lieve leven al aan den gang: — „de oude erf-

vijand, de Satan zelf op hem afgestuurd juist als op den Arme van Christus!"... Nelis sloeg een groot kruis over z'n heele lichaam, had de lantaarn al uitgeblazen, lag al in bed, rillend en sidderend, de dekens hoog over z'n hoofd getrokken.
„Nelis! Slaapkop!... Alla, word dan toch wakker!" De stem, nou al op 't zolderke zelf, vlakbij, vlak naast z'n bed... Tóch Moeder? Mee beving hem een andere schrik...
„Is er brand?" Hij sloeg het dek op, en daar stond moeder Plonia, ook met een lantaarn. — Het licht viel hem vlak in de oogen... „Opstaan!" gebood ze... „En dadelijk naar Wevershuuske. We hebben een jongen zoon op den hof!"
Naderhand meende Nelis zeker een konkelbonk te hebben gemaakt, het bed uit, zoo plotseling stond hij midden op den vloer, met de armen in de lucht, te springen van blijdschap... „Is-ie er? En nogwel 'n zoon!... Dàt wordt 'n kameraad van mij! Wacht maar! Wacht maar! Wacht maar! — Moeder nog-toe!" Hij greep haar bij de schouders alsof hij met lantaarn en al met haar rond ging koekerellen.
„Stel je niet zoo aan, groote gek! Z'n vader zelf maakte er niet zoo'n lawaai om... Die zei maar alleen, met een zucht van verlichting: „God zij dank!"
„Hoe laat is 't?" vroeg Nelis, opeens gekalmeerd.
„Half vijf in den morgen... Als je nou niet langer treuzelt, weten ze 't in Wevershuuske nog vóór Peereneer gaat luiden voor de Gulden Mis."
„Hemelsche goedheid, da's waar ook — de Gulden Mis! Ja, moeder, ja! — ik ben al weg! — Zeggen dat hij voor de Gulden Mis er bij heeft willen zijn, die van ons! Het Kerstkindje te rap af..."
„Aanzeggen ga je," bedaarde Plonia hem. „Zooals toen — van 't Roed Zwijn. Maar nou: alsdat er 'n flinke jongezoon is op Garvershof — en alles goed met moeder en kind. Dan weten ze 't verder zelf wel... Peereneer, dat-ie moet komen om peter te zijn — en ouw-Anne Katrien — je zult 't gewaarworden: nou is de weg naar Garversberg voortaan niet meer te ver voor die twee."

Dat werd me een dag, voor allemaal op Garvershof, zóó vol vroolijk tumult alsof wel de wereld met alles er op en er aan opnieuw geschapen was!
Door de dwarrelende rijmsneeuw kwam al tegen negen uur over den hardbevroren grintweg de vigilant van den huurkoetsier uit Overdael aanhotsen. Boven op de vigilant met touwen vastgesjord: een groote manden-kinderwagen, glanzend geel geverfd, met roode biezen afgezet. Binnen in de vigilant de stralende gezichten van grootmoeder Anne Katrien, van peter Peereneer, — en van Nelis met den hoed schuins op 'n oor en in z'n armen, op z'n knieën: het houten hobbelpaard. Dat was-ie na de Overdaeler Gulden Mis in de dorpsbazar gaan koopen. Drie gulden vijf en twintig van z'n spaargeld waren er aan opgegaan. Juist nog negen koperen centen over! Maar de jongen moest toch iets hebben, even goed van Nelis als van de anderen. Goeie kameraden zouden ze worden! Peereneer zou daar wat van beleven!... „'n Wevers! een nieuwe Wevers!" Peereneer had geen ooren dan voor z'n eigen blijdschap, telkens opnieuw en op alle tonen geuit, van jubel tot verzuchting, van verwondering tot uitgelatenheid. Nou mompelde hij 't hoofdschuddend voor zich heen, terwijl hij zich echt zat te verkneukelen.
't Ouwetje werd na de eerste aandoening van lieverlee breedsprakiger: „Al is 't dan naar alle behooren, dat z'n moeders moeder hem over de doopvont zal houden, toch zal hij geen andere dan Weversnamen dragen."
„Toch zeker niet Peereneer?" waagde Nelis, — afkeurend bij voorbaat, — om tenminste van zijn kant al 't mogelijke te doen, dat „de jongen van ons" soms niet dien ouwerwetschen boerennaam zou moeten dragen.
„Hoe anders dan naar z'n grootvader Wevers? En dus — Franciscus!"
„Wát!" — In een schok van verrassing vloog Nelis met hobbelpaard en al haast tegen het koetsdak op, door de groote verbazing al te diep in 't hart gegrepen. „Is het tóch waar? Franciscus!"
„Franciscus Leonardus Petrus-Reinier," somde Peere-

neer op. „Naar de drie laatsten van Wevers: z'n grootvader Wevers, z'n vader Wevers, en ik, Peer-Reneer, z'n peter Wevers."

Nelis voelde een verband vol mysterie tusschen zijn nachtwake bij het boek van Sint Franciscus' Leven en de komst van dezen nieuwen Franciscus... Dat hield hij vóór zich. Maar laten kon hij toch niet hardop te beloven: „Alles zal 'k hem naderhand vertellen van z'n heiligen Patroon!" — Voor 't eerst van z'n leven was Nelis trotsch op z'n kennis.

Negen sloeg 't op den toren van Daelhoven, toen de vigilant stilhield voor de poort van Garvershof. Meteen de gansche Bult er omheen, allemaal in feeststemming. — „Da's nou nogeens een goed begin!" Zwarte Marjan liet zich hooren: „direct-al een nieuwe stamhouder voor den hof!"

En toen, onder den inrij door, over den spronk op de huisdeur aan, — precies de Drie Koningen met hun offeranden voor 't Kerstkindje: — Peereneer voorop, achter den piependen zonnegelen kinderwagen, zijn doopcadeau. — Grootmoeder Anne Katrien, 'r paaschbeste zwartkanten muts vol violetten, en in 'r armen, onder den spitsgevouwen wijden rood, oranje, groen en geel en zwarten palmensjaal: een groot pak voor de luiermand, alles eigen werk. — Achteraan Nelis met z'n hobbelpaard, blauwselblauw het bankje in het witte ronde hekketje, achter den platten kop van een appelgrauwen schimmel met roode oogen, zwarte manen en de handvatsels tot bit en breidel in den rooden bek.

Plonia, Lena van Drikus Vinken, Anna Ruiters kwamen uit de keuken aanloopen, met een schaterend „Proficiat!" het voorhuis in, allemaal de twee handen uitgestoken naar mameerke van Wevershuuske, dat zelf de handen vol had aan haar groot pakket, en maar knikte, en maar knipperde met 'r betraande oogen.

Leonardus daalde juist de trap af. Glorieus! „Wel, wel, wel! Wie had zooiets ooit kunnen denken, nietwaar Moeder?"

„En 'n Wevers, hoor! Echt en heelemaal. Op het eerste gezicht al te zien!" Dat was Plonia tegen het ouwetje en Peereneer. „Lang en smal en donker, met nou-al gitzwart haar en koolzwarte oogen. 'n Gaaf, wijs manneke! Precies z'n vader."
„Franciscus!" riep Nelis er boven uit. Maar omdat ze toen allemaal opeens naar hem omkeken, zette hij schielijk het hobbelpaard naast de staande klok. En hij — rechtsomkeer — de deur uit. „Waar ga dat op af?" riep z'n moeder hem al aanstonds van den huisdrempel achterna. Nelis was al onder den inrij. „Op den Wildkamp aanzeggen!" Al verzon-ie dat maar mee dat-ie het zei, toch wees hij met een los gebaar den kant van Laag Case uit. „Toch zeker niet zonder de suikerbeschuiten!" waarschuwde Plonia verontwaardigd. „Dáár en op Villa Weltevreden! Alles zooals 't behoort."
„Die kom ik dan eerst nog wel halen!" En weg was Nelis. Den Bult over. Dan maar den holleweg af. Op goed geluk links, zoolang het Daelerbosch in. Wat kwam 't er opaan waar naartoe? Als hij maar liep, en alleen was, en z'n hoed in de lucht kon gooien, en met z'n armen zwaaien, en fluiten en zingen, door het sneeuwstuifsel heen de witte pruikestruiken langs. Dat er onder de meezen en boven de kraaien van opvlogen! Dat het heele winterbosch begon te fladderen en te kraken. Alles van puur geluk om dat wonder van dien naam Franciscus!...

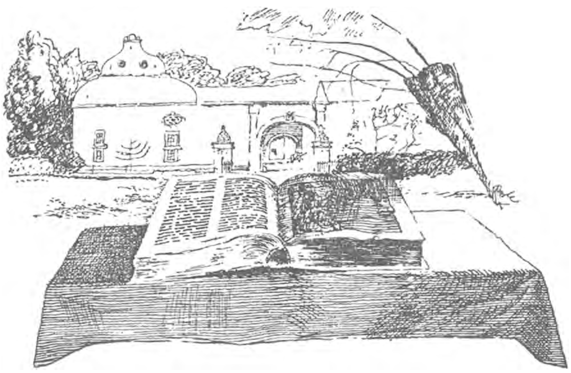

DAT DIE EERSTELING op Garvershof in de verste verte niet 'n Roed Zwijn in 't klein was — maar wezenlijk van top tot teen op het eerste gezicht al een echte Wevers, 't viel Peereneer zoo buitengewoon mee, dat hij opeens over z'n warsch mokken tegen z'n broers „onwijzen trouwslag" heen was. Had Peereneer den drang van z'n hart kunnen volgen, 'n knappe die hem zou hebben weggeslagen van dien Weverszoon, dat Godsgeschenk nooitgedacht! Maar om z'n fatsoen van man-van-karakter op te houden, kon hij den grooten ommekeer in z'n binnenste immers niet zoomaar laten blijken, en was er, — na den spontanen en algemeenen jubel bij het doopfeest, — van z'n toenadering weinig te bespeuren. Met voorbedachten rade liet hij het eerst 'ns op z'n beloop. Voet voor voet won hij toch veld, ongemerkt. Eer 't volop zomer was — wie kwam daar minstens om de tien of twaalf dagen, maar dan altijd op ongeregelde tijden, de keuken van den hof binnenstappen? — Nonk Peereneer! — Nooit zonder de een of andere nuttige en smakelijke goede gave van moeder uit Wevershuuske, eigengemaakte

worst of hoofdkaas, eigengebakken krentenmik, of wafels, of vlaaien. Ondertusschen was hij er toch maar weer! Eerst staandebeens, — en langzamerhand, als een lid van het gezin, met z'n stoel bij de tafel geschoven, zonder dat iemand iets scheen gewaar te worden van de schuwheid, die hem toch bleef bevangen onder de oogen van het echtpaar, dat dan ook waarlijk aan hém hun geluk niet te danken had.

Maar mochten er alsnog bedenkingen zijn aan den eenen of aan den anderen kant, ze verdwenen als sneeuw voor de zon op het eigen oogenblik, dat de jonge Wevers ontwaakte en begon te krijten in petenonks solieden mandenwagen, die hem gelijkvloers tot slaapstee diende... Dan duurde 't nog maar even, en Franciscus Leonardus Petrus-Reinier troonde parmantig bij z'n moeder op den schoot. Zoo ver was 't al, dat hij met zijn twee handjes reikte naar den tiktak, dien z'n peter dan voor z'n oogen aan den nikkelen ketting liet heen en weer slingeren, — dat hij kraaide van plezier om de grimassen, om het kirren en fluiten en allerlei andere lokgeluiden met lippen, tong en tanden, die z'n peter daarbij niet kon nalaten.

't Rosalien was er al gauw achter, welk danig groot geluk 't voor den ouwen jonggezel was, wanneer zij hem tenslotte 't manneke ook eens op de knie gaf. Stoethaspelig hield hij z'n langen stronkigen arm dubbelgevouwen om het teere lijfje, en heel z'n wezen straalde, wanneer de stevige knuistjes hem dan naar kin en knevel grepen. Ten langen leste kon Leonardus toch niet laten daar eens even spottend meewarig het hoofd bij te schudden: „Zou men zich zoowaar niet gaan afvragen, wie hier eigenlijk de vader is?" — tegen grootmoeder Lucie, die toegeeflijk glimlachte. Waarop 't Rosalien vroolijk in de handen klapte tegen het kind op Peereneers knieën... „Hoor je dat, Franske? Laat ze maar praten, he? Goed af is-ie, met twee vaders gelijk!"

Daar zat Peereneer! Betrapt. Bitter verlegen met z'n figuur. Te hoekig om er zich met een kwinkslag uit te redden. Stugger dan ooit te voren droop-ie af, liet zich

'n paar weken niet zien. En opeens, daar was hij weer opnieuw, dadelijk in hooge verrukking en diepe verteedering toen 't manneke zoowaar blijk gaf hem dadelijk terug te kennen.

Dat hun zoon ook nog een derden vader rijk was, daarvan hadden 't Rosalien en Leonardus geen flauw besef. En toch was dat zoo. — Nelis! — Maar al had Nelis dan ook in 't heimelijkste van z'n hart z'n vaderlijk gevoel voor den kleinen „Franciscus-van-ons" goedgepraat met de voor hem heel duidelijke uiteenzetting: „Zonder mij geen Leonardus op Garvershof, en zonder Leonardus geen kleine Franciscus", — toch bleef hij zich aldoor even bedeesd op den achtergrond houden. Tot het zoo 'ns vanzelf trof — achter in de Meimaand — dat Nelis 'n na-denmiddag met de kruikar vol versche klaver, tegen den Bergbongerd op, in de huiswei kwam, juist toen 't Rosalien daar achter den kinderwagen heen en weer wandelde. Ze riep hem nader, en nam haar zoon uit de kussens op, expres en apart voor Nelis. — „Nou moet die goeie Nelis toch ook 'ns zien, hoe hij al gegroeid is, die van ons!" Nelis had den kruiwagen neergezet, en keek op naar die moeder en dat kind onder de bloeiende appelboomen.

„Juist 'n Jesuke!" 'n Ander woord vond hij niet. Maar 't Rosalien was er zoo door getroffen, dat ze het jongske naar hem vooroverreikte. „Daar moet hij nonk Nelis een puneke voor geven!" — Nelis voelde heel even het lauwe mondje open en vochtig tegen z'n voorhoofd. Meteen sloeg hij de handen weer aan de kruiwagenvatsels, en ging verder op de schuur aan, duizelend en heelemaal van streek zooals in lange maanden niet. — „Wat is ze toch lief en gul en goed en zoo'n ware moeder ook voor mij." — 't Zong weer in het hart van Nelis. „Met dien kus van het jongske mij een blijvend merkteeken in de ziel te laten drukken, een zuivering en een zegen, die voor altijd zullen nawerken." Met verruimd hart kon Nelis weer 'ns van vooraan met dubbelen ijver zich afbeulen voor Garvershof. Want immers: hoe meer hij haar uit de handen nam, des te meer kon 't Rosalien met het jongske in de huiswei

zijn en des te langer het 's morgens en 's avonds bij 't aan- en uitkleeden laten spartelen op haar schoot. Zooals Nelis dat somwijlen met een vluchtigen blik zag, wanneer hij juist-precies nieuwe kachelhoutjes in de keuken moest brengen of den vollen kolenemmer naast het fornuis.

Zonder dat iemand er ooit van z'n leven erg in zou kunnen hebben, droeg Nelis tegenwoordig een touw met harde knoopen om z'n bloote lenden. Hij was van de Derde Orde van Sint Franciscus geworden. Zoo kon hij zich met hart en ziel blijven toewijden aan Garvershof, en toch door zelfheiliging een kloosterbroeder in de wereld zijn, had Vader Bernardinus hem verzekerd, zonder al evenmin van dat geeselkoord iets af te weten. Want dat lendentouw tot zelfkastijding had Nelis er zelf bij verzonnen, toen hij zich afvroeg: „Wat zou de Arme van Christus hebben gedaan, als hij 'ns in mijn plaats was geweest?" Het eigenlijke van de Derde Orde, dat wist Nelis nu wel: 't waren de verplichte dagelijksche gebeden en de versterving, de navolging van Christus in den geest van Franciscus, zooals Nelis het zoo trouw mogelijk nakwam door jagen en jakkeren heen, en 's avonds als hij, dood op, haast omverviel van den slaap... „Alles om dien kleinen Franciscus van haar toe te wijden aan dien heiligen Franciscus van God in den Hemel."

In Augustus was 't al zoover gekomen, dat Peereneer vast elken Zondagnamiddag tusschen vespers en avondklok z'n kosters vrijen tijd op Garvershof kwam doorbrengen, en Leonardus dan maar zoolang naar Wevershuuske ging voor z'n wekelijksch bezoek aan moeder. Want die had er zich over beklaagd, tegenwoordig al te dikwijls alleen te zitten, juist in de lange leege zondagsche achtermiddaguren.

Nelis begon al op de minuut af te weten, wanneer Peereneer weer opstapte uit de woonkeuken, om nog precies op tijd onder den Overdaelschen toren te zijn om den avondvrede over z'n dorp te luiden.

Peereneer van zijn kant keek bij 't weggaan al uit of die „goeie Godsblok" van Plonia Broens daar soms weer

precies onder den inrij zou aankomen, terug van den put, met de volle emmers aan het juk. Telkens opnieuw wederzijdsche verrassing!
„Wel heb 'k van m'n leven! Nelis."
„Alles goed, koster?"
Dan over de warmte, of den wind, of het korten van de dagen. En 't juk lag al over de emmers heen. Samen drentelden ze al pratend de poort uit, den Bult langs. — „'k Zal maar 'n eindweegs meegaan, als ge 't permetteert," stelde Nelis dan voor, wanneer ze toch al op den grintweg waren. — Dan kwam er meer vaart in. De lange stappen van den langen Peereneer namen de korte stappen van den korten Nelis mee, den kant van Laag Case uit. Met de zinkende westerzon achter hen, vielen hun schaduwen voor hen uit, als die van een reus en een dwerg.
Gewillig liet Nelis zich dan uithooren over den voortgang van het labeur, over de waarde van den oogst, den stand van fruit en aardappels en veevoer. Om dan zoo vanzelf algauw op het chapiter te komen waar ze allebei eigenlijk wilden zijn: over Peereneers bevindingen en gemoedsbewegingen in betrekking tot den kleinen Franciscus.
„Twee daglooners bij den oogst. Behalve dan Andries van Anna van Stoffel Ruiters. Die leert nou voor vasten boerenknecht bij ons. De jongere, Joepke, is koejongen in Andries z'n plaats," vertelde Nelis. „Altijd handen te kort... Maar de meester zegt," voegde hij er slinks aan toe: „Wacht maar tot die jongen van ons mee aan gaat pakken." — Daar stond Peereneer plotseling midden op den grintweg stil: „Dat heeft-ie dan toch glad mis, m'n broer Leonardus! Alsof er een boer zou steken in dien jongen van hem!... Jou wil ik dat wel zeggen: van 't eerste oogenblik af, heb ik hem dat aangezien: „Die is voor hoogere dingen bestemd!" — „Dat dunkt mij juist eender," bekende Nelis. „Dat wordt geen gewone!"
Precies omdat ze allebei brandden van nieuwsgierigheid om de een van den ander met redenen en uitleg te weten, wat hij dan eigenlijk wel verwachtte van dat Godswonder van een kind, — konden ze allebei verder geen

woord meer vinden. Tot ze bij den hoek van de Caser heggen vaneen gingen. — „Nou dan, tot den volgenden Zondag, als God blieft."

Den volgenden Zondag — den laatsten van Oogstmaand — zag Nelis bij hun ontmoeting in den schemer onder den inrij al meteen dat er met Peereneer iets buitengewoons aan de hand was. Z'n oogen blonken opgetogen, en keken over Nelis heen, ver weg. Z'n kaken waren blosrood door de tanige rimpels heen, z'n gang en gebaren waren los van hem zelf. Afwezig stiet hij er af en toe een woord uit, dat heelemaal niet terugsloeg op de mededeelingen van Nelis, vandaag: over het omploegen van het stoppelland; over den „groemet", den tweeden hooioogst, dien ze van de week gingen ondernemen. En dat ze stutten moesten zetten onder de appelboomen, eer de overvolle takken soms zouden breken. Daar opeens, al halfweg Case, kwam Peereneer los: „'r Moeder boven ziek te bed, Leonardus bij ons in Wevershuuske, — nou heb ik dan eindelijk de kans gehad om er 't Rosalien onder vier oogen over te spreken." — En toen Nelis met een schok van schrik naar hem opzag: „Ja, ja, — nou is 't besloten! Met God en goeden wil wordt er een priester van den jongen... de Weverspriester, die er al zoolang had moeten zijn. — Zoo zit dat in elkaar, moet je weten: ik in mijn tijd wilde wel maar kon niet; m'n broer in zijn tijd kon wel, maar wilde niet... Nou is deze nieuwe Wevers ons gegeven, klaar en duidelijk, om het verzuim goed te maken."

„En wat zei ze, z'n moeder?" Nelis z'n hart klopte hevig bij die vraag.

„Wel — wat ze zei?"... Peereneer had daar eigenlijk niet zoo nauw op gelet, overvol als-ie was geweest van die uiteindelijke bekentenis aan haar over de heimelijke hoop van z'n hart. — „Ze zei, geloof 'k, zooiets van: „Als God ons ooit dat geluk zou geven!" — Waarop ik beloofde, dat de jongen in alle geval op mijn kosten zal mogen studeeren. Dat ik er alles voor overheb."

„En wat zei ze toen?" De belangstelling was Nelis door het bloed geslagen als een koorts.

„Ze zei — wel — ze zei niks, geloof ik. Of ja, toch... „Als 't zoover 'ns mocht komen," zei ze... Maar ze weet 't nou toch, en kan meehelpen... 'n Moeder kan veel voor zoo'n kind op 'r schoot... den jongen alvast aan Onzenlieven-Heer toewijden."
„Hebt ge haar dat gezegd?"
„'k Zei verder maar liever niks meer. Maar dit wil ik jou wel in goed vertrouwen zeggen: van z'n kinderjaren af, zal ik zelf mee voor de opvoeding van den jongen zorgen, en hem dan zoo vroeg mogelijk naar 't college sturen."
„Gelukkig maar, dat hij zoo'n rijken peter heeft!" verzuchtte Nelis. Hij wist immers meer dan genoeg over de geldzorgen van z'n meester, voor hen allebei verpersoonlijkt in de grijpvogelschaduw van Bella Steeg: — Al wat Leonardus door hard werken voor den hof zou kunnen oversparen en beleggen in nieuwen eigen grond, in meer vee, in beter gereedschap en passende hulp — 't verdween als aasvoer in haar schraapklauwen.
„'n Rijke peter? nou zeg... rijk?" Opeens zong Peereneer twee octaven lager! Dat hij wezenlijk een flinken hoop geld op rente had uitstaan, — geen haan had er ooit naar gekraaid. Meer dan dertig jaar lang zich alles ontzegd, almaar uitgepijnd en bijeen gepot, en dan nog zeven jaar geleden dat gelukslot uit de Staatsloterij, waarover hij zelfs moeder en Leonardus niet gesproken had, al moest hij z'n tong er bijna bij afbijten! Sparen en bewaren voor z'n ouwen dag en dan alles nalaten — zooals hij eerst meende — tijdelijk in vruchtgebruik: voor den ouwen dag van Leonardus, en uiteindelijk aan goede werken. — Nou was die jonge Wevers wel opeens aan dat levensdoel van z'n doopvader een ommezwaai komen geven, maar daarom des te minder gewenscht, dat men er nou soms lucht van ging krijgen, wat nonk Peereneer wel achter de hand had... Vooral in het warnet, waarin z'n broer zich had begeven, zou dat netelig kunnen worden: wanneer ze op Garvershof bij al die schuldenlasten ooit vastliepen. ... Leonardus? die kreeg toch al iets zoo zuinigs en zorgelijks over zich, natuurlijk van dat eeuwig overleggen om de gaten te stop-

pen, die van alle kanten bleven gapen... „Had 'k toch in Godsnaam gezwegen van m'n goede bedoelingen voor den jongen"... Peereneer kreeg 't er benauwd van. „Ja, zeg, hoor 'ns," begon-ie tegen Nelis... en zocht onderwijl naar afdoende maatregelen om 'n mogelijken toekomstigen aanslag op z'n rijkdom te voorkomen... „ze moeten nou vooral niet gaan meenen, dat de koster van Overdael 't maar voor 't oprapen heeft! Maar zooals dat gaat, als de goede meening er is, komt de goede hulp vanzelf. Mijnheer pastoor bij ons, zal er mettertijd wel een weg op weten..."
Maar wat hij ook al voor uitleg zocht en vond tegen dien trouwhartigen Nelis, Peereneer begreep wel dat het daar niet genoeg mee was. En nou ze bij het eerste ijzeren hek van de Caser boomgaarden stilstonden om ieder huns weegs te gaan, voelde Nelis de hand van Peereneer gewichtig op z'n schouder neerdalen:
„Op jou kan ik aan, dat weet ik... En daarom — onder ons gezegd en gezwegen — vanmiddag was 'k zoo overvol van die toekomstplannen voor den jongen, dat ik eigenlijk meer beloofd heb, dan ik kan verantwoorden. Dat zie ik nu opeens in. Al hoop ik danwel, mettertijd voor hem te kunnen doen, wat ik kan — toch is 't immers verreweg veel beter om daar vooruit geen gewag over te maken. Versta je?"
Ja, dat verstond Nelis door en door.
„Wat jou betreft, jij zult er vanzelf niks van verklappen, aan niemand, zeker niet aan den meester..."
„O, als 't daar op aankomt!" Nelis had wel andere dingen te verzwijgen.
„Maar zij?... 't Rosalien — tegen 'r moeder en tegen 'r man... En toch zal ze 'r mond moeten houden... Had 'k haar dat maar op 't hart gedrukt... Zooiets te vergeten! Nog 'ns teruggaan naar den hof? 'k Zal nou-al te laat komen voor de avondklok... Als jij nou 'ns, Nelis, bij thuiskomst meteen — dan is 't juist nog tijd genoeg, eer Leonardus terug is. — Ze zal nog wel met 't manneke alleen in de keuken zijn... In elk geval onder vier oogen, — jij, Nelis, haar zeggen, dat ze niks zegt, aan geen mensch..."

„Ik?... tegen haar?" De schrik sloeg Nelis op de tong. Geen woord tot verweer of weigering kon hij uitbrengen.
„Immers nog minder dan niks, even zoo'n paar woorden over te brengen... Zeggen, namens mij, dat ze niks zegt, ook niet aan Leonardus, ook niet aan 'r moeder, of aan wie ter wereld ook... Er hangt alles van af voor de toekomst van den jongen." Daar vond Peereneer ten slotte de doorslaande beweegreden. Des te krachtiger, als er de noodige geheimzinnigheid werd bijgezet. „Ik zie dat achteraf pas in... en kan je dat zoo niet nader uitleggen."
„Ja, dan..." 'n Andere angst greep Nelis aan, die meteen den eersten schrik overwon: ...Als door zijn blooheid soms de schoone, heilige toekomst van den kleinen Franciscus bedorven ging worden...
„Vooral niet treuzelen onderweg, of uitstellen," riep Peereneer hem nog achterna, ongerust en opgewonden. Al even ongerust en opgewonden riep Nelis nog terug: „'t Zal aan mij niet liggen!" en struikelde bijna over de kiezelkeien.
Hij was al op den Bult, blindelings. — „Nelis! Nelis! De os is los!" riepen de vlegels hem achterna die er onder de linden om kopercenten zaten te kaarten, — die van Zwarte Marjan en hun aanhang. „Brand in 't kot..."
't Bracht hem tot bezinning. Zoodat hij 'n onderzoekenden blik wierp naar den kant van thuis. Een goudgele lichtbundel viel er door het venster schuins langs de stammen onder het bladerdak: — dus moeder niet op den hof — en de kans wel groot om 't Rosalien met het jongske wezenlijk nog alleen in de keuken te treffen. Onder den inrij zag hij de volle emmers met het juk er overheen, juist zooals hij dit er eerst nog zoo doodbedaard had opgelegd... Die zou hij dan meteen wel halen... Voortspoeien moest-ie, eer ze soms den kleine boven in de wieg ging leggen, eer meteen de meester uit Wevershuuske hem op de hielen kwam... En zoo stond Nelis in de woonkeuken, voor hij 't zelf goed wist. 't Rosalien had de hanglamp al opgestoken en in den lichtkring zat ze bij de tafel het jongske op haar schoot z'n pap te voeren. „Wel Nelis — ben jij dat? Ik

meende al: wat is Leonardus vroeg vanavond. Anders wacht hij Peereneer altijd weer af in Wevershuuske."
„Ja, — ik ben 't maar," en in één adem ging Nelis door: „met een boodschap van uw zwager — en of ge vooral niks zult zeggen van wat hij u zei — niet aan den meester, of aan uw moeder — aan geen mensch."
„Wat?" 't Rosalien kon zoogauw niet wijs worden uit die ongewoon radde taal van Nelis. „Wat zeggen wat hij zei? Aan wie wat zeggen?"
„Juist — niks er van zeggen!" Nelis schrok zich dood bij dat misverstaan. „Omdat er alles van afhangt voor de toekomst van den jongen, zegt uw zwager."
Plotseling ging er een licht op voor 't Rosalien. „Weet je wat ik geloof?" lachte ze, „dat Peereneer in z'n groote verwachtingen z'n mond voorbij heeft gepraat — en nou natuurlijk al meteen spijt heeft van wat hij beloofde... Weet jij waar 't over gaat?" Nelis knikte „ja", verlegen tegenover 't Rosalien willens of onwillens deelgenoot te zijn in het groote geheim.
„Als jij dan weet wat z'n eigen vader en z'n grootmoeder niet weten mogen, — wat dunkt je er van?"
„Dat het zeker wel goed terecht zal komen, als God blieft." Nelis meende haar moed te moeten inspreken. „Want dat blijft tóch zoo: z'n peter zal alles betalen om hem te laten studeeren."
„Moet je zooiets zien!"... 't Rosalien schoot in 'r lach... „Franske nog toe! Hoor je dat?... Studeeren..."
„Egge... egge"... koerde Franske, en sloeg onverhoeds met z'n twee handjes midden in de pap op het tinnen bordje vóór hem... plits-plats — naar alle kanten spatte de pap — over de tafel, in z'n kuif en z'n moeder in 't gezicht.
't Rosalien stond al recht... „Houd hem 'ns effekes vast," zei ze en duwde hem Nelis in de armen, die stokstijf bleef staan en — uit angst hem te laten vallen — hem met een ijzeren greep omklemde. 't Kind zette 'n keel op, dat hooren en zien verging — nog heviger toen z'n moeder met den handdoek kwam om z'n handjes en z'n hoofdje af te vegen.

't Duurde een eeuwigheid, vond Nelis, maar ten langen leste zaten moeder en zoon weer bedaard achter het versch volgeschepte papbord.
Nelis stond pal op dezelfde plaats tusschen deur en commood.
„Waar hadden we 't ook weer over?" 't Rosalien zocht den draad van het onderbroken gesprek weer op te vatten.
„Over de studie..." Nelis kwam haar gereedelijk te hulp.
„Ja — da's waar ook. — Die Peereneer! Niks zeggen? Hij is zeker bang, dat de jongen z'n vader er nou al tusschenkomt!"
„Da's wel zoo goed als zeker!" Nelis meende nou ook opeens alles te begrijpen... „'k Heb hem wel 'ns gezegd, hoe vast de meester er nou al op rekent, dat de jongen later zal meehelpen op den hof."
„En daarom — ja, hij heeft gelijk — maar liever zwijgen er van... Afwachten wat Onze-lieve-Heer voorheeft... 't Zou al wel een goed teeken zijn, als het tweede weer een jongen is"... 't Rosalien vroeg zich af, waarom Nelis haar eigenlijk nou-opeens zoo verbijsterd aanstaarde... Nog nieuws voor hem?... Maar dat sprak toch vanzelf: het tweede op komst... Blijmoedig knikte ze hem toe. „Daar moet je me danmaar om helpen bidden — om dien broer voor ons Franske, — vlak na nieuwjaar, als God blieft."
„Daar zullen we danmaar om bidden," herhaalde Nelis, opgelucht er dat tenminste zoo gewoonweg te kunnen uitbrengen, en „goeien nacht dan samen."
Hij was al op het erf, recht op z'n zolderke aan. Waarom eigenlijk zoo ten onderste boven? Niks immers dan wat goed en gelukkig was. Samen met haar in dat geheim van Peereneer. Samen met haar bidden om dien tweeden zoon, vlak na nieuwjaar...
Nelis voelde wel hoe hem, ondanks al dit geluk, de keel toch zat dichtgesnoerd... Hij ging maar naar bed, en trok het geeselkoord vaster dan ooit om z'n lenden. Hij lag met de armen onder het hoofd, de oogen star open, en zei met de lippen, telkens opnieuw na lange tusschen-

poozen: „Geef, goede God, dat het tweede weer een zoon mag zijn...''
Den volgenden ochtend vond hij in de vroegte de volle emmers, met het juk er over, nog onder den inrij.

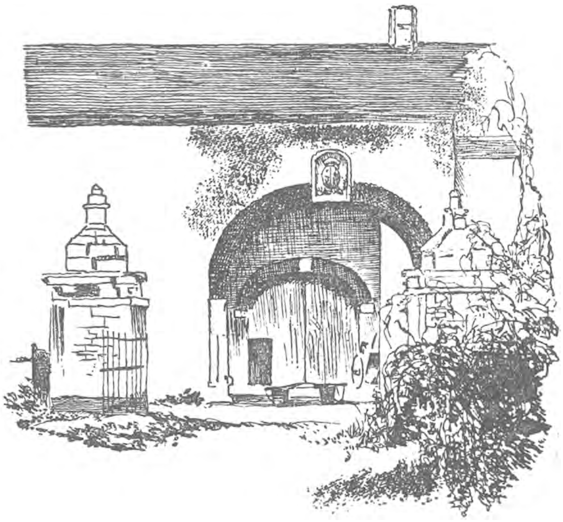

VII

HET TWEEDE WAS ER! EN 't kon niet mooier: op nieuwjaarsdag zelf. Heil en zegen bracht ze mee, beweerden Plonia en de buurvrouwen. De dochter na den zoon! Rijkeluis wensch! — 'n Wolk van 'n kind. Heelemaal 'r moeder. „Maar dan toch zonder Garversmansch ros haar en met Weversoogen." 't Rosalien nam 't al dadelijk op voor haar dochter. Ze mocht dan rond en blank en mollig zijn, aan haar sterken donkeren blik en de zwarte vlok haar op 'r kopke was 't immers meteen te zien, dat ze op den duur toch meer naar den Weverskant zou „trekken"... Moeder Anne Katrien in haar palmensjaal hield haar ten doop, maar bedong zelf dat ze Trinette zou worden genoemd en niet zoo omslachtig en ouwerwets met twee namen tegelijk zooals zij.

Omdat Leonardus al even trotsch en gelukkig met z'n dochter was als eerst met den jongen, — vergat 't Rosalien heelemaal, dat ze eigenlijk opnieuw een zoon voor

hem had gewenscht. — Wie dit niet vergat, was Nelis. In zijn oogen was dit meisje een vergissing, die Onzelieve-Heer wel weer zou goedmaken door na verloop van tijd toch ook nog een jongen te sturen. Wanneer Hij tenminste juist als Peereneer den oudste voor het altaar bestemde en niet voor zijn vader en Garvershof... 't Gevolg was, dat Nelis kort na de komst van Trinette maar opnieuw begon te bidden voor dien tweeden zoon op Garvershof. Maandenlang. Des te grooter zijn teleurstelling, toen ook de derde tochmaar weer een meisje was! Ze kwam nog geen jaar na de tweede, en omdat het juist op den Mariadag van 8 December was, werd ze Maria genoemd. „Franske als twee druppels water!" Men raakte er op den hof en op den Bult al aan gewend, dat Plonia uitspraak deed van welk soort ze waren, die zij het eerst moedernaakt in de armen kreeg. En ook dezen keer waren ze 't allemaal met haar eens, behalve weer 't Rosalien. Die voorzag, dat deze Maria nog veel meer van aard op Leonardus zou lijken dan de oudste. Frans was nou twee jaar en begon al duidelijk zoo z'n eigen wil en karakter te betoonen, verwend en voorgetrokken vooral en onverbeterlijk door Nonk Peereneer. Maar wat deze elken Zondag zooal voor hem meebracht, lekkers of speelgoed, eischte die kraai van 'n Trinette, zoo klein als ze was, ook voor zich op. En aanhoudend opnieuw moesten 't Rosalien of Leonardus er tusschen komen, wanneer hun „heerke" dan het jaloersche kleine ding zoo echt zelfzuchtig van zich afstiet. Hij moest 't al hooren: „Franske is de oudste en moet dus de verstandigste zijn... Wees 'n groote jongen, en heb wat over voor d'n lief klein zusterke." ...Vooral als z'n vader zooiets zei, kwam Franske onder den indruk, gaf tegen wil en dank dan toch maar z'n trompet, z'n paardje, z'n appelsien in Trinette 'r begeerige handjes over, en bleef waardig en manmoedig op haar neerzien. — In een onbewaakt oogenblik evenwel liep 't veelal op krabben en bijten uit tusschen die twee... „Wat is toch de natuur van 'n mensch!" verzuchtte 't Rosalien tegen 'r moeder, als zij ze weer 'ns tegen elkaar

in bescherming moest nemen, — met klitsklats op de broek van Franske, met een raken tik op de handjes van Trinette, en brullen en krijten van weerskanten, dat hooren en zien verging.
Nu was Maria gekomen, en 't Rosalien zag 't al meteen hoe deze de twee oudsten in zachtaardigheid en geduld ver zou overtreffen.

„Dat Franske van jullie — ik zeg 't je — juist de oudste van den jongen baron bij ons," had 't Stefanie dezen zomer 'ns beweerd. 't Stefanie kwam sinds verleden voorjaar 'ns een geregelden keer Garversberg op, nu ook met haar eersteling in den wagen, — een Anneke als 'n pronkpop, blank en blond en blauwoogig. Maar 't Stefanie kon haar blik niet afhouden van dat mooie zwartlokkige ranke en elegante Franske: „Zoo een zou ik er me bij wenschen." — Op Villa Weltevreden evenwel bleef 't altijd alleen nogmaar bij het eerste — terwijl op Garvershof het vierde al op komst was. Het vierde kwám, — half October, — twee maanden te vroeg. Weer een meisje.
„We hebben 't zelf meteen moeten doopen, — en 't heet Lucia, naar u," kwam Plonia aan grootmoeder Lucie vertellen. Zonder er bij te voegen, dat de dokter het leven van moeder en kind door het oog van een naald had gehaald, — zooals de heele Bult dat al wist. Aan de weduwe Garversman moesten alle emoties bespaard blijven, had de dokter gewaarschuwd. Het laatste halfjaar kwam ze niet meer van 'r slaapkamer af, van het bed in den stoel. Hart en nieren waren aangetast, nog bij haar kwalen van eerst en altijd. — „Neen hoor, ge hoeft u heelemaal niet ongerust te maken," — paaide Plonia haar. „Al is 'n zevenmaandsch kind dan nog zoo'n teer vogelke."
„Ik ben er immertoe wel bang voor geweest," bekende Lucie. „'t Moest wel misloopen dezen keer... Er wordt al te veel van 't arm Rosalien gevergd... En dan mij nog er bij te verzorgen — trap op, trap af... Was ik maar bij de Zusters in Overdael!" Omdat er groote tranen uit haar oogen sprongen, terwijl ze dat zei, bleef Plonia haar

onderzoekend aanzien... „'k Geloof," polste ze, „dat ge daar in 't diepst van uw hart immertoe nog echt naar verlangt, om bij de Zusters in Overdael te zijn."

„Eigenlijk al — m'n leven lang." 't Kwam er met een snik uit. Een warreling van herinneringen en inzichten was er door dat woord van Plonia opeens in Lucie Krevel 'r ziel verwekt: zelfverwijt, dat ze in haar jonge jaren haar ware en eenige roeping voor het kloosterleven had prijsgegeven voor den aandrang van Nicolas Garversman: — de eenige, zij, die hem kon redden van het tijdelijk en eeuwig verderf, zooals hij beweerde in haar tijd van twijfelen en bedenken; daarna de mislukking van haar huwelijk; later die bedrogen hoop voor een kloosterroeping bij haar eenig kind; — en de laatste jaren midden in het geroezemoes van het jonge gezin, aldoor heviger in haar dat heimwee naar de rust van dat klooster ginder in Overdael, haar geboortedorp, — de kloosterstilte doorklaard van den Overdaelschen zonneschijn, zooals die haar meisjeskamertje in 't ouderhuis had doorschenen.

„Als ge dat graag zoudt willen," weifelde Plonia, „zou ik hun misschien weleens aan 't verstand kunnen brengen, dat ze u uw zin laten doen... Waar zoudt ge ook beter kunnen zijn?"

„Zwijgen, Plonia, asteblief zwijgen! Geen woord er over." Lucie was er echt van verschrokken, dat haar zielsgeheim haar nu toch ontsnapt was — en nogwel tegen die praatgrage Plonia: „Zooals wij er hier voorzitten, — dat verstaat ge tochwel, — is zooiets niet te bekostigen! — Niks er van zeggen. 't Rosalien zou 't zich maar aantrekken. — Ze heeft altijd zoo haar uiterste best voor me gedaan, — al te veel, dat ziet ge nu zelf! Meer dan ze kon en mocht. — En nou, — daar ligt ze, — en ik, die niet in staat ben — al was 't nog maar het oog op de twee oudsten te houden." — Koortsig wond Lucie zich meer en meer op.

„Ge weet immers wel, dat de gansche buurt opkomt als er ergens de nood aan den man is, zooals nou hier weer... Anna Ruiters en de vrouw van Drikus zijn er allebei,

beneden in de keuken bij de kinderen. En als ge nu rustig blijft en slapen gaat... Wie zegt, dat ge dan niet 'ns gauw kunt gaan kijken naar de nieuwe kleindochter..."

„Maar dat doe 'k in alle geval! — Natuurlijk! Vijf stappen den overloop over..."

Nog in den loop van dienzelfden morgen zat de dokter bij de weduwe Garversman, — verbood haar zelfs die vijf stappen, en zei zoo: „Veel beter zou 't zijn voor u en ook voor uw dochter, als u rustig en goed verzorgd bij de Zusters in Overdael waart."

„Dat heeft Plonia u gezegd!" Lucie speurde verraad, diep verontwaardigd.

„Goed gemeend in ieder geval... Maar van 't eerste oogenblik af had ik dat zelf tochal gedacht, — zonder te weten, hoe u er voor zoudt staan. Dat beloof ik u, eerstdaags zal 'k er met uw schoonzoon eens ernstig over spreken."

„De kosten, heer dokter! En juist nou 't gezin aldoor grooter wordt... Geen denken aan." Lucie kwam er altijd moeilijk toe om aan vreemden iets van hun zorgen te laten doorschemeren.

„Kom, kom, — daar zal wel een schikking voor te treffen zijn, — de Zusters, die Leonardus sinds jaren kennen — en u natuurlijk ook."

„Mij? — van klein kind af — toen m'n moeder er me naar de bewaarschool bracht... Het is daar altijd m'n ander thuis geweest... en — 'k moest er misschien in m'n jeugd liever voorgoed zijn ingetrokken — inplaats van hier op Garvershof."

„Dat hebben we zelf niet in onze hand, wáár we terechtkomen, moeder. Maar dat ge daar een rustigen ouden dag gaat doorbrengen, — daar zal ik nu 'ns voor zorgen."

„Als u meent, er iets op te kunnen vinden... zonder dat 't van-den-armen moet gaan, dat óók niet."

„Natuurlijk, heelemaal naar uw stand en staat," stelde de dokter haar gerust.

„Ja, dan! — dan zal God u loonen!" Lucie Krevel gaf zich over en werd met haar nieuwe illusie meteen al kalmer. Ze leefde er van op... „Als 'k nou nog, over 'n

paar dagen, naar m'n dochter mag... vijf stappen immers maar, de gang over..."
„Dat hangt enkel van u zelf af... u stilhouden, — meewerken. Overmorgen zullen we verder zien."
Niet van haar moeder, maar wel van de twee oudsten kreeg 't Rosalien dien overmorgen bezoek op de groote slaapkamer. Leonardus loodste ze zachtjes binnen, — het parmantig vroegwijs Franske, en Trinette de robbedoes rol-over-de-markt! 't Eerst tilde hij Franske op, om hem onder de kap van de wieg te laten kijken, — geen andere nog dan de witgelakte ijzeren van den zolder. Niets dan het kriekroode gezichtje met de oogen dicht was er van dat nieuwe zusje te zien. Alsof hij er van schrok, worstelde de jongen zich los uit vaders handen: „Fanke hoeft geen zusterke," riep hij schril. — Opgetild op haar beurt, sloeg Trinette aanstonds doortastend haar handje uit naar het kleine wicht... „Waf, waf," zei ze, alsof ze een hondje begroette. Schielijk moest vader ook haar weer op haar voetjes zetten. Toen greep ze zich vast aan den wiegerand, kraaide van plezier toen de wieg begon te schommelen. Maar schommelen mocht niet. Vader zette haar op de vloermat, 'n goed end van Franske weg, die pruilend aan een stoel leunde zonder dat er aan z'n zwarte kijkers iets ontging.
Leonardus boog zich over het bedje in den hoek, waar Maria, nog geen jaar oud, droomstil met haar handjes lag te spelen. Toen hij haar opnam, vloog er een lach over haar gezichtje. Ze was 't al gewend door hem te worden opgenomen. Leonardus had een bijzondere voorliefde voor dit derde van hun kinderen. Met haar groote diepe oogen kon ze zoo tevreden liggen kijken, — zoo heel anders dan ooit de roerige oudsten. Die lieten zich van klein af meteen duchtig gelden, als ze wakker werden, — Franske als een heerscher, wien niets mocht worden te kort gedaan; kleine Trinette, 'n albedil van de wieg af, schreeuwen om maar weer bij het gezelschap te zijn en praten en lachen te hooren, al gauw om aan 't spelen te komen, en den laatsten tijd om al allerlei voor moeder bij en aan te dragen.

Zoo bedaard als Maria waren ze geen van beiden ooit geweest. En al verontrustte 't Leonardus soms, hoe ze daar lag en scheen na te denken, — als vader voelde hij dat zieltje allernaast aan de zijne verwant, — 't Rosalien had gelijk gehad. Hun derde? — één met dat innerlijk van hem, zooals zich dit hier op Garvershof aldoor duidelijker begon te betoonen, ook aan hem zelf: Zorg, zorg, en nogeens zorg, — verantwoordelijkheid, overleg en nagedachte, — en dan ook weer spijt, dat hij zich al te veel in beslag liet nemen door het werk en de zorg, al te veel alles uitrekende, al te veel eischte van Nelis en Andries en Joepke en de daglooners, — al te weinig overhad voor z'n vrouw en kinderen, — geen tijd en evenmin de middelen om 't Rosalien een even zorgeloos en ruim leven te bereiden als ze 't haar vriendin Stefanie zag genieten. — Al was 't Rosalien den laatsten tijd dan wel reeds zoover gekomen, dat zij hem bemoedigde door zooiets te zeggen als onlangs nog: „Garvershof en je vrouw en kinderen zijn bij jou in goede handen, Vader. En verder alles wat God wil." — „Vader" was ze hem zoo vanzelf gaan noemen, hoe beter ze begon te begrijpen, dat ze zich maar door hem moest laten leiden. Geen klacht of geen verwijt ooit over haar lippen. En toch wist hij wel, Leonardus, hoe ze er al haar eer in stelde om goed en deftig voor den dag te komen, vooral ook wat de kinderen betreft... „Niet alsof we aan de bedeeling zijn vervallen!"... En daar ging het uitgepijnde spaargeld weer op aan hoognoodige nieuwe winterkleeren, aan behoorlijk ondergoed en degelijk schoeisel voor het heele gezin. Waarbij Leonardus dan maar zweeg van Bella Steeg!
Dat 't Rosalien zich toch somwijlen de tranen uit de oogen veegde, met den ruwen rug van haar werkhand of met den tip van haar sloof, — Leonardus was dit eerst den laatsten tijd gewaargeworden. Moeder ziek, en niet meer zooals eerst met vallen en opstaan, maar nu al drie maanden achtereen bedlegerig. Telkens de dokter over den vloer. En die begon 't somber in te zien, gewaagde er al van om er eens 'n tweeden bij te halen, een specialist voor

hartziekten. Maar dit alles en meer was op den achtergrond geraakt, sinds Nelis voorgisterennacht den dokter zoo hals over kop moest gaan halen voor 't Rosalien zelf. Twee maanden te vroeg. Maar 't kind leefde en 't Rosalien zou er met kalmte en geduld wel weer bovenop komen, beloofde de dokter. Zooals hij 't aan haar-zelf beloofde wat haar moeder betrof, naar wie ze hem door alles heen telkens bezorgd bleef vragen...
„Rustig allebei, rustig en verstandig..."
Nu stond Leonardus daar met de kleine Maria op den arm bij het groote bed, — meteen Franske en dadelijk ook Trinette opnieuw naderbij, met 'n handje aan den rand van z'n jas... Bedremmeld keken ze naar moeder, alsof ze haar nu eerst begonnen terug te kennen. Zoo vreemd zag ze er uit met de haren los over het kussen, de oogen zoo ongewoon wijd en helder en strak, het gezicht bleek en ingevallen. Geen oog wendden ze meer van haar af, of vader zich ook al vooroverboog om op haar beurt de kleine Maria onder de wiegekap te laten kijken... „Is dat nou geen lief nieuw zusterke?" Kleine Maria was eraan gewoon op vaders arm naar de lamp te worden gehouden. Leonardus had dat spelletje met haar uitgevonden om wat leven en kennis in haar op wekken: „Waar is het lichtje? Blaas maar naar het lichtje..." en dan blies ze en lachte en blies weer... Vandaag, boven de wieg, begon Maria van zelf weer te blazen — „pff, pff" — naar het kindje... „Onnoozel wicht!" 't Rosalien moest er om lachen, maar haar lach verging in een pijntrek. Terwijl Leonardus zei: „Dom meitske, is dat nou een lichtje om uit te blazen?"
„Toch wel maar een heel flauw levensvlammeke," zuchtte 't Rosalien. Maar aanstonds voegde ze er aan toe: „En toch zal ik 't er doorhalen. Wacht maar! Als 'k maar weer 'ns op de been ben!"
't Was wezenlijk niet alleen om haar te kalmeeren, dat Leonardus daarop zei: „En 't heeft toch ook nog een vader, zou 'k meenen!"
Daar zagen ze elkaar aan, zooals in langen tijd niet meer, diep en innig, door tranen heen.

„Ja, God zij dank,” met een snik bracht ’t Rosalien dat er uit, echt uit den grond van haar hart: „we hebben hier allemaal nog een vader ook!”
Zoo kwam Leonardus in deze dagen bijna de trap niet meer af. Samen met Lena van Drikus Vinken, handige wijsvrouw uit ervaring, zorgde hij voor alles, echt huisvaderlijk. Behalve voor hun schrepel schriel wormke in de wieg en voor de kleine Maria, met de trouwste toewijding ook voor ’t Rosalien zelf; mee en mee tegelijk voor grootmoeder Lucie, — voor die beiden zoodanig dat ze er alletwee zoomin mogelijk weet van zouden hebben, niet bij elkaar te kunnen komen.
— „Vijf stappen vaneen, en niet eens te kunnen gaan zien, of ze goed ligt... Zeker moet het kussen weer ’ns worden opgeschud.” — „’t Is al opgeschud.” — Leonardus was meteen op de punten van z’n schoenen ’ns even heen en weer geweest. „Ze laat zeggen, dat ze zeker denkt morgen tochwel ’ns effekes te kunnen komen. Ze voelt zich met het uur beter.” — „Juist dan als ik, — zeg haar dat maar... En dat kleine Lucie al 65 gram is bijgekomen... dat we haar met den dag zien groeien.”
Over „beneden” hoefde ’t Rosalien zich gelukkig geen onrust aan te jagen. Daar had Plonia het heft in handen, telkens nog bijgestaan door de nabuurschen. Nonk Peereneer had Franske, den eersten Zondag al, mee naar Weevershuuske genomen, op z’n schouder, zooals Sint Christoffel het Kindje Jezus droeg, even stevig, maar nog veel meer in triomf en zonder dat de last hem zoo wereldzwaar begon te drukken... Integendeel, hoe dichter ze Weevershuuske naderden, hoe lichter het manneke scheen te worden, zoo blij was ’t en zoo blij was petenonk zelf.
„Wij met z’n tweeën! Dat zie je nou, Weverke! Bij nonk Peereneer hoort hij, en nergens anders!”
’t Stefanie kwam ’s Maandags op kraambezoek, en toen ze den toestand zag, stelde ze meteen welgemeend voor de twee oudsten zoolang bij hen te nemen. Ze had daarbij vooral op Franske gevlast, maar liet haar teleurstelling niet blijken, dat die al weg was en enkel de kleine Trinette

haar na veel bedenkingen werd toevertrouwd. „Ge zult te veel last met haar hebben. 't Is zoo'n echte bedil." — „Juist goed voor dat troetelkind van ons, 'ns een tweede erbij, die ook wat heeft in te brengen." — 't Rosalien was echt geroerd door dien vriendendienst van 't Stefanie. Ze wist het kind in goede handen, en kwaad zou 't haar niet doen. Jozef Reinders, de secretaris zelf, kwam zoo nu en dan in den loop van den avond er eens over vertellen... 't Ging boven verwachting goed, en ze hadden er plezier in hoe bijdehand dat hebbeding zich zelf al wist te redden en al meehielp, vooral bij het aankleeden van Anneke, die toch maar enkele maanden jonger was dan zij. — Omdat ze zoo verrukt was over de kleurige kleertjes en de glimmende lákschoentjes van Anneke, stak 't Stefanie haar ook van top tot teen in 't nieuw en knoopte haar een grooten felrooden vlinderstrik in de donkere krullen... Dat vertelde Jozef maar liever niet, om soms niet den boerentrots van die twee van Garvershof te kwetsen. Alsof de kleertjes die haar eigen vader en moeder het kind hadden meegegeven, soms niet goed genoeg zouden zijn. — Elken middag zette 't Stefanie de twee samen in de sportkar — „onze zwarte en onze witte" zei ze, — en reed er trotsch mee naar de Zwaan, waar ze vasten voet had gekregen in de huiskamer. Moeder Suzan en 'r dochters waren er bezig met den uitzet voor de oudste, die in 't voorjaar met den stadsaannemer Guus Cruts zou gaan trouwen. 'n Goede partij deed die Liza, zooals het de welgestelde en knappe oudste dochter uit de Zwaan paste. — Madame van den Secretaris met haar klein gezelschap bracht welkom vertier bij het knippen en rijgen en zoomen. „Twee engelkes voor de processie dezen zomer," vonden die drie vrouwlui daar, telkens als ze de kinderen weer zagen. En zelfs Ferdinand stond het span, als een kenner, te bewonderen. „Daar zou nou waarlijk nog moeilijk een keus uit te maken zijn!" — „Kies jij maar iets dat beter voor jou in aanmerking komt," bitste z'n moeder hem toe. 't Stond bij haar vast, dat de eenige zoon met zoo'n zaak als die van hen, vroeg moest trouwen. — „Ze bedoelt, wat het beste

voor háár in aanmerking komt," beklaagde de zoon zich tegen de bezoekster. Met vreemden er bij durfden de drie hun kapitein van 'n moeder nogwel eens aan.

„Die Ferdinand! Laat hem maar los! Vandaag of morgen komt hij toch zoo 'ns opeens op de proppen met 'n knappe schoondochter voor u," voorspelde haar 't Stefanie. Maar moeder Suzan had er geen ooren naar.

„Voor moeder hier: eerst en vooral — van dát!" Ferdinand maakte minachtend de tellende beweging met z'n duim en wijsvinger, en droop maar af naar de gelagkamer, om er op den eersten den besten klant te wachten. En er onderwijl met weemoed te peinzen over mooi Lieske Duivemans, het naaistertje in de stad, met wie hij bij z'n moeder en zusters niet voor den dag durfde komen... Tot tenslotte 't Stefanie dochter en pleegdochter, blond Anneke en Trinette de brunette, terugvond ieder op een knie van Ferdinand, bij het venster achter het blauwe horretje met de Zwaan er op... Hij twintig en zij twee jaar allebei! 't Kon nog geen kwaad. En toch draaiden ze al coquet met hun bevlinderde kopjes...

„Geen mensch zou gelooven, hoe doodsverlaten 't nou toch opeens op den hof is geworden..." 't Moest Nelis 'ns van het hart, al was 't dan maar tegen Andries, die hem waarlijk als een groote terzijde stond, nu de meester, als nog nimmer te voren, alles zoomaar aan hem overliet. Gelukkig waren graan en fruit en aardappels wel binnen, was het winterkoren al grashoog uit den grond. Maar bieten, knollen, prei moesten ingekuild; de aardappels, wortels en appelen voor eigen gebruik in den kelder op stroo gelegd. De akkers van Garverswaze omgeploegd en geëgd; het vergane aardappelloof verbrand; de weien schoongeveegd en gemest; de dorre bladers bijeen geharkt en op de bedden in den moestuin gespreid; alles voorzien en toebereid om de vlagen en het vriezend weer van den winter te doorstaan. — Als de meester er weer oog voor had, dan moest hij zien op Nelis echt en wezenlijk aan te kunnen. Méér kon Nelis niet, dan ze daarboven ten-

minste de gerustStelling geven, dat het werk gewoon z'n gang ging, — al was Nelis zelf in 't heimelijke van z'n hart nog zoo ongerust over 't Rosalien. Want 't moest tochwel heel erg met haar zijn, als de meester den hof er bij scheen te vergeten.
Het duurde nu al langer dan een week, en Leonardus bleef zich een ware ziekenverpleger betoonen. 't Ging den oud-hovenier goed af: niet vergeefs had hij jarenlang met zoo voorzichtige vingers de jonge plantjes in de broeikassen behandeld en de edelloten, die hij moest enten op de vruchtboomen. — „We winnen met den dag!" bemoedigde hij z'n vrouw. — „Als 'k maar weer lachen kon als vanouds!" Ze probeerde 't wel, vooral ook om hem wat op te vroolijken. Maar 't verging altijd nog in kreunen van pijn, en dan kwam de angst in haar oogen het geluk weer verduisteren. Want wel echt gelukkig en dankbaar kon ze naar Leonardus liggen kijken, als hij zoo handig en zorgzaam bezig was met de twee kleintjes.
Zooeven stak hij 't hoofd om de deur. „'k Moet 'ns effekes naar Nelis." 't Gebeurde wel meer in de laatste dagen, dat hij weer het werk tenminste ging regelen. Daarom begreep 't Rosalien niet, dat het vandaag maar een haastig verzonnen voorwendsel was. De dokter was bij haar en bij moeder geweest, en had Wevers op den overloop beduid hem alleen te moeten spreken.
In de lang onbewoonde half duistere vunzig kille zaal hadden ze tegenover elkaar gestaan, de dokter en Leonardus. — „Da's zeker, Wevers, de vrouw halen we er wel door met Gods hulp — en de kleine ook," stelde de dokter hem maar dadelijk gerust. Want doodsbleek en bevangen staarde de man hem aan. „De kwestie is hier uw schoonmoeder. We hebben haar wat kunnen paaien met dat klooster in Overdael..."
„Ja, heer dokter," zuchtte Leonardus, „'k heb dat al lang geraden — da's zoo'n geheime hartewensch van haar... En was 't niet om de kosten..."
„Hoor 'ns hier, meester, daarover geen zwaar hoofd meer... 't Is nou tóch te laat... Want dit is, wat 'k u

zeggen wilde: — we moeten zorgen, dat ze nu zoo gauw mogelijk ten volle bediend wordt... Eer 't nog meer verergert, — of soms 'ns opeens afloopt met haar."
„God in den Hemel... is 't zóó erg? En dat juist nu! Dat verdraagt m'n vrouw niet, dokter, nog niet, nou niet... Dat zou haar eigen dood zijn, er bij..."
„Kalm, man... 't hoofd niet verliezen... 'k Zeg niet dat 't al zoo is, — enkel bestaat 't gevaar... 't Bedienen mag geen dag langer uitgesteld, — maar dat kan immers zonder dat uw vrouw daar iets van merkt... En dan maar hopen, dat we moeder er toch nog doorhalen, voor een tijdje... Mij dunkt, 't zal haar al goeddoen, als u haar gaat verzekeren alles te zullen regelen voor die opname bij de Zusters in Overdael... En haar dan ook in dit verband de volle bediening voorhoudt: om haar kracht te geven voor de reis... Ze heeft 't zwaar genoeg gehad... Nu tenminste moeten we 't haar zoo licht mogelijk zien te maken... Uw vrouw? Daar kunt ge zelf natuurlijk 't beste mee omspringen. Haar voorzichtig op het ergste voorbereiden, zou niet kwaad zijn."
Daar stond Leonardus. De dokter onder den inrij door naar z'n tilbury, — Leonardus midden op het erf, — met de hand aan de kin, den blik star in 't onbestemde — aan 't overleggen. Vijf minuten later was hij bij Nelis in den moestuin, om raad.
Nelis stak z'n schop in den grond. „Ik ga direct naar den pastoor." — Te bedenken hoefde Nelis zich zoowaar niet meer tegenwoordig, bij schrik op schrik. Maar toen hij zag, hoe ten-onderste-boven de meester was, probeerde hij toch eerst dien een hart onder den riem te steken: „'k Zal mijnheer pastoor natuurlijk eerst alles uitleggen, — dat haar dochter er niks van mag merken. En, ja dat dan ook: dat het voor haar moeder vooral is met het oog op de reis naar Overdael." Hoe langer hoe beter begreep Nelis den laatsten tijd zulke dingen met 'n half woord.
„Al moeten we er u naar toe dragen, Nelis en ik," beloofde Leonardus z'n schoonmoeder 'n kwartier later, „in Overdael komt ge! We zullen er een mooie lichte kamer

voor u uitzoeken, achter boven, met uitzicht op den boomgaard. Ja zeker, ook de kerk en gansch Overdael ziet ge van daaruit. Over de appelboomen en de heggen heen... En dan komen 't Rosalien en ik u elken Zondagmiddag met allevier de kinderen bezoeken."

„Als we Nelis maar vast 'ns om de vigilant naar Overdael stuurden?" De schoone voorspiegelingen hadden weereens licht en leven gewekt in den blik van de zieke. „Die kan dan door den inrij tot vlak voor de huisdeur komen... Plonia en Nelis kunnen dan met me meerijden tot gezelschap en hulp onderweg... En gij zelf bij 't Rosalien blijven... 't Is nou nog goed weer, Leonardus. Laten we 't maar doen. Eer soms de najaarsbuien en de kou beginnen..."

„Ja zeker, nou ook niet langer meer uitstellen... Maar eerst alles toch goed overleggen, vindt ge niet?... en de noodige voorzorgen nemen. De pastoor heeft u daar toch al 'ns over gesproken, geloof ik."

„Bedienen?" Lucie verstond dat meteen. „Niks liever dan dat, meester... Zeg dat ook aan 't Rosalien: enkel om sterkte voor de reis, om er des te beter tegen te kunnen."

„Daarom alleen."

Lucie Krevel nam den paternoster weer op, en met de uitgeteerde fijne handen op het dek er om samengevouwen, lag ze te wachten. Een gelukkige glimlach verjongde haar gezicht. Ze wás al in Overdael. Ze lag op haar jongemeisjes-kamer in vaders huis... Alles was zoo blank en zoo licht. Zonnig als op den Meimorgen van haar Eerste Communie...

Had ze geslapen en gedroomd? Nu ze de oogen opsloeg, brandden er kaarsen op een altaar... De pastoor? Ja zeker, dat kon ze hem heel goed nazeggen... „Domine non sum dignus." En weer niets dan dat morgenlicht... zweven op vleugels? Wegduizelen?...

„Zeg aan 't Rosalien..."

Onverwachts richtte Lucie Krevel zich op, keek met verbijsterde oogen den pastoor aan. Dan Plonia en Nelis, die ontsteld waren toegeschoten uit den hoek waar ze op de knieën de Bediening bijwoonden, — zij tweeën alleen, om-

dat de meester bij z'n vrouw moest blijven. Ze greep Nelis krampachtig bij den pols... „Zeg aan 't Rosalien..." Ze zonk terug in de kussens. Nelis boog zich over haar heen, want haar lippen bewogen nog... „Jesus, barmhartigheid..." Mee liet de greep om den pols los. — Lucie Krevel had den geest gegeven. Nelis streek haar de oogen dicht, zacht en voorzichtig; streek haar de lippen dicht, vouwde haar handen samen met den paternoster... Alles zooals 't Rosalien dit zou gedaan hebben...

Drie weken later, half November, op 'n Zondag na den eten, zat Nelis, — bij háár nog even beschroomd als vroeger altijd, — op de punt van 'n stoel naast 't Rosalien, die de laatste dagen tusschen de kussens weer mocht opzitten. Ze had 't vanmorgen zelf gevraagd: „Laat Nelis toch 'ns bij me komen." Ook van hem, vooral van hém eindelijk, wilde ze alles nogeens in bijzonderheden hooren over dat laatste uur van haar moeder zaliger. Hoe voorzichtig Leonardus 't haar op den sterfdag zelf ook gezegd had, er na, 's avonds al, lag ze toch te ijlen in hooge koorts, — dagenlang zij zelf tusschen leven en dood. Haar krachtig gestel had overwonnen, met het moederhart tot bondgenoot: — „beter worden voor de kinderen," — wil en geest voluit daarop gericht. En ze werd beter met den dag, biddend om de voorspraak van moeder in den Hemel..
„Nog 'ns een paar weken geduld," had de dokter haar vandaag beloofd, „dan kan moeder-de-vrouw de teugels weer opnemen." Dus nou kon 't zeker ook geen kwaad meer, dat ze van Nelis zelf dan ten langen leste 'ns alles zou hooren, — Nelis, die haar goede lieve doode immers de oogen had gesloten...
„Ja, dat is zoo! — En ook dat ze met uw naam op de lippen is gestorven..."
„'k Meende, dat Leonardus en Plonia 't maar zeiden — om mij te troosten... Maar jou geloof ik, Nelis."
„Zeg aan 't Rosalien..." zei ze. „Zoo, met haar hand om mijn pols..."
„En wat moest je mij zeggen?"

„'k Geloof verstaan te hebben — dat gebed — „Jesus, barmhartigheid."
„O Nelis toch, Nelis toch..."
Daar keken ze elkaar aan door een vloed van tranen heen, allebei, met dat gebed ook op hún lippen, tóch als een glimlach van geluk om iets zoo schoon en zielsinnig. Totdat 't Rosalien smartelijk heel zacht het hoofd begon te schudden om hun aandoening.
„De meester heeft me gezegd, Nelis, dat Moeder dien laatsten dag en tot in haar laatste uur geloofde in Overdael te zijn bij haar vader thuis terug."
„Dat meende ze ook... En naderhand — hoe ze daar lag! Zoo echt jong en gelukkig, zou men gezegd hebben... juist een meisje van achttien jaar... 'k Dacht toen aanhoudend, als u dat maar eens kondt zien."
„Dan zeker zoo — alsof ze heelemaal nooit geen Garvershof gekend had?... Ik kan 't me heelemaal voorstellen, Nelis, zooals jij me dat zegt... Als je 'ns wist, hoe dankbaar ik ben, dat jij er bij was in haar uiterste, — één tenminste in plaats van Leonardus en mij... Ze heeft altijd zooveel van jou gehouden."
Toen ze zag hoe Nelis er van verschoot, vloog haar lach van weleer als zonlicht over 't Rosalien 'r wezen...
„Maar goeie jongen," zei ze zoo recht uit háar gul en vol moederhart, „dat doen we hier immers allemaal, van jou houden. Meende je soms van niet?" — En haar hand, weer fijn en blank geworden als in haar jongemeisjes-tijd, kwam even op z'n saamgevouwen knoesthanden... „Wat jij voor ons doet, voor ons en den hof! — Zouden we dat niet waardeeren? Wat is 't nou? Tranen daarom? Dat mag 'k toch wel 'ns zeggen, dunkt me."
Nelis was opgestaan. Ontdaan stamelde hij: „Als dit al alles zou zijn!" wist geen raad van verlegenheid en keek strak neer op de wieg, vlak naast den ligstoel.
„Je moet 'ns zien, " zei 't Rosalien om hem over z'n verwarring heen te helpen, „hoe goed ze nou vooruit gaat, die gouwe schat van ons," en ze boog opzij om de dekentjes wat weg te schuiven van het wichteke.

„Ze gaat pront op Trinette lijken.” Nelis had zich herkregen, en zei dat zoomaar om 't Rosalien moed in te spreken voor 't wurmke. Eigenlijk gezegd was hij er van verschrokken, zoo nietig als 't nog was, toch al over de maand oud.
„En nou toch weer 'n Lucia op Garvershof...” 't Rosalien joeg bij die woorden de gedachte weg, die haar door 't hoofd vloog: „Geve God, dat deze tweede er gelukkiger mag zijn dan de vorige.” Ze praatte er vlug overheen: „En nou zijn 't dan ook meisjes genoeg, dunkt me. Je weet nogwel, Nelis, waarom er hier nou eerst 'ns een jongen moet komen. Hoe meer jongens nou nog hoe beter.”
„Dan maar weer opnieuw bidden,” zei Nelis. Wat kon hij anders zeggen? Als zij, na alles van den laatsten tijd den moed niet had opgegeven, dan moest hij toch zeker wel weer goeden moed vatten. Al werd hij dan ook wellicht beter dan zij gewaar, dat de meester zwaarder dan ooit onder de zorg gedrukt ging, — de laatste dagen vooral, — sinds dien middag deze week, toen Bella Steeg er geweest was: beneden in de zaal bij den meester alleen. Daar mocht 't Rosalien hier niets van weten. En hoe de meester daar nou telkens opnieuw zat, met de tafel vol papieren en het hoofd in de handen. Hoewel 't Rosalien onderwijl niet anders meende, of hij was weer mee aan den slag met Nelis.
„Hoor nog 'ns effen, Nelis.” 't Rosalien riep hem terug, toen hij al op den kamerdrempel was. „Wees zoo goed, en zeg aan den meester, dat 'k stellig Peereneer met Franske op bezoek verwacht dezen middag... Misschien wil hij hen wel een eindweegs tegemoet gaan, die twee! Da's ook 'ns een verzet voor hém, na al de treurigheid. Zoo betrokken ziet hij er uit, al wil-ie daar niet van hooren.”
Ja zeker, Nelis zou z'n best doen, dat de meester tenminste eindelijk weer 'ns een voet buiten de poort van den hof zette...
Nelis hoefde den meester niet ver te zoeken.
Leonardus was nog en weer in de zaal achter de tafel

met de papieren. Afwezig zag hij op bij de boodschap van z'n vrouw, die Nelis hem met den beloofden aandrang overbracht... „Ik? Peereneer en Franske tegemoet? Hoe komt ze erbij? Niks van afgesproken, dat die zouden komen vanmiddag. Al zou 't nou wel kunnen ondertusschen — da's waar — dat ze den jongen eindelijk weer 'ns terugziet... Daar zal ze wel echt naar verlangen — dat laat zich verstaan... Allebei moeten ze maar zoo gauw mogelijk weer thuiskomen, de oudsten, — eer ze al te veel verwend worden. Zoo gemakkelijk zullen ze 't niet hebben in hun leven... daarom, van jongsaf hen er maar tegen harden." Leonardus praatte zenuwachtig, almaar door... Hij schoof de papieren van zich af, stond recht, streek zich door de haren... „Ja, Nelis, ja... wat zal 'k je zeggen... Dat is zeker, 'n ongeluk komt nooit alleen... Alsof het een het ander oproept... Al beteekent alles toch eigenlijk niks, nou we de vrouw maar mogen houden... Maar toch wel casueel, dat me juist tot slot en besluit, die Bella Steeg — zoomaar pardoes de hypotheek komt opzeggen... Wat ik had klaar liggen voor het tekort van verleden jaar, en ook toch al een deel van de rente voor nu, is natuurlijk opgegaan aan dokter en medicijnen, aan de begrafenis van moeder Garversman, — deftig en met alle eer — zooals 't haar toekwam en zooals 'k wist, dat haar dochter dat zou wenschen, — alles juist als voor den vader en alle vorigen van de familie... Dat zijn eereschulden, dat gaat vóór alles. Maar daarmee ook — tot den laatsten halven cent voor Bella — geblazen! Praat tegen zoo'n helleveeg maar van 't gezin dat aangroeit, van elk jaar zooveel meer aan pacht en dagloon, van slagen die ons treffen... de dooddoeners zijn haar in den mond bestorven: „de tering naar de nering zetten, meester," — „niet verder springen dan de pols reikt," — of dat ik 't Rosalien moet afleeren met den neus in den wind te pronken met andermans veeren... Ik vraag 't je! Maar al hadden we 't hier op 't oogenblik ook voor 't opscheppen, en al was zij zelf dan wat minder habscharig en niet zoo hard als steen, — voorzoover is die Bella nou tenminste

in haar recht, dat het mensch-onmogelijk is voor hen, de zaken nogeens op hun beloop te laten... Ze heeft me verteld, — nogwel onder geheimhouding voorshands, — dat haar broer Gradus in Februari gaat trouwen, met een van over de Maas. — En nou gaan ze uit elkaar, de drie Steegen: — Gradus met z'n vrouw blijft hier op den Bulthoek; Damus en Bella trekken naar beneden, op den hof van de Zwaan, die daar leeg komt aan den Groenenkant, enkel nog voor de vetweiderij en den veehandel. Daar is bedrijfskapitaal voor noodig... Boedelverdeeling dus, en wij hier de contanten opdokken voor de hypotheek... zoodat 'k maar zien moet, de ruim achtduizend die er nog op 't woonhuis staan ergens los te krijgen plus de achterstallige schuld... De hypotheek overdoen? Maar wie wil die nog? — al is het onderpand solied genoeg... De rente en de aflossing evenwel meer en meer ten achter... Dat moet de notaris er natuurlijk bij zeggen, en zal tochwel bekend genoeg zijn, door die klappei van 'n Bella... Dat moest al een bijzonder goeie vriend zijn, die ons hier te hulp zou willen komen... ons de som leenen tegen een behoorlijke rente... zooals de notaris me ook al voorhield."
„Weet die dan niemand?" informeerde Nelis bezorgd. Hij was er zoo heelemaal in, dat z'n verweerd gezicht in rimpels wegtrok. Zonder het zelf te weten stond hij, met z'n twee handen in de zakken van z'n jasje, almaar te grabbelen met z'n vingers... „kon ik maar — had ik maar — wist ik maar..."
„Nou denk eens, wat de notaris zei?... Vraag eens aan uw broer Peereneer," zei die... En toen ik daarom lachen moest: „Wat zouden er zoo'n paar honderd gulden uit den spaarpot van den koster aan beschieten?" hij weer: „Men kan nooit weten. In elk geval zou hij er soms iemand over kunnen aanspreken... of door bemiddeling van den pastoor... Ze kennen Leonardus Wevers wel allemaal in Overdael," beweerde de notaris.
„En wat zei uw broer?"
„Hoor 'ns hier, Nelis... meen je nou wezenlijk, dat ik Peereneer er in ga halen?... Juist omdat hij me de zorgen

zoo voorspeld heeft, kan ik nou toch niet met m'n zorgen naar hem toegaan... Daar ben 'k dan toch te trotsch voor... ook om 't Rosalien — want die zou hij er maar weer op aanzien."

„Rentmeester Gregoire!" wist Nelis opeens. 't Ging als een ingeving in hem op, — de uitkomst! — mee dat-ie 't arm Rosalien bedreigd zag door almaar weer niks dan leed en nieuwe bekommernis.

„Aan hem heb 'k ook al gedacht... Die zit er warm genoeg in... Maar ja, om zoo opeens een negenduizend gulden voor te schieten aan lui, die hem feitelijk niks aangaan..."

„Hij is u toch goed genegen genoeg."

„Misschien... als 'k dien stap maar doen kon... Om daar op den Wildkamp zoete broodjes te gaan bakken... Dat gaat me niet af, Nelis, — zoomin als het 't Rosalien zou afgaan... Riskeeren een weigerend antwoord te krijgen?... Ik zie me daar al afdruipen, met den kous op den kop..."

Ja, dat verstond Nelis: daar mocht de meester van Garvershof zich niet aan wagen, eerst en vooral niet terwille van 't Rosalien, — zich blootstellen om afgescheept te worden als een schooier!... Tegelijkertijd lag 't Nelis al op de lippen — maar hij zweeg toch — dat voorstel, opgesprongen ergens uit de diepte van z'n hart: — „Als ik 'ns... laat mij 'ns". — Hij zweeg, maar z'n boventanden stonden in z'n onderlip en z'n linkeroog trok heelemaal dicht. „'t Ergste nog, dat 'k er de vrouw totaal buiten moet houden," klaagde Leonardus.

„Niks, hoor, niks zeggen aan haar — niks, niks mag ze ervan weten," waarschuwde Nelis, en vond het toch nog niet nadrukkelijk genoeg... „Dat kan ze nog niet verdragen — in lange nog niet. Vooral zorgen, dat alles gewoon aan 't rollen blijft!"

„Ja, ja — goed praten! — Rollen? Den put in, jongen..."

Leonardus was nog nooit zoo mismoedig geweest. Zoo echt verslagen zat-ie daar weer neergezonken op z'n stoel, den eenen elleboog zwaar en voor evenveel over de ordeloos verspreide papieren heen, alsof ze toch niets meer te beteekenen hadden. — „Da's hier het rechte woord, Nelis,

den put in! We staan aan den rand van den afgrond. Ik zie 't aankomen: al binnenkort Garvershof publiek verkocht. — En dan? Waar naartoe met de vrouw en die vier bloeden van kinders?... Eigenlijk niemand ter wereld weet beter dan jij, hoe goed ik 't heb bedoeld met Garvershof."

„Maar er is toch ook nog een Voorzienigheid!... Dat zijt ge toch niet vergeten, nou de nood aan den man is?"

Nelis kreeg 't opeens tot stikkens toe benauwd, bij die vermaning van hem aan den anders toch immer zoo wijzen en manmoedigen meester. Hij hield 't niet meer uit in die sombere zaal hier. — „Nog maar 'ns goed bidden en prakkezeeren." Hij schoof de deur uit. Zwaar 't hart, zwaar 't hoofd. Midden op het erf stond-ie een enkel oogenblik nogmaar besluiteloos. Toen klom hij schielijk naar 't zolderke, — trok z'n duffelschen jas aan — nieuw van verleden winter, — zette z'n deukhoed op, nieuw sinds de kermis, — niet als een schobbejak uit den stal, maar echt als de meesterknecht van Garvershof moest hij zoometeen voor den dag komen, de vertrouwensman van de familie... En z'n woord doen. — Nou niet meer zooals eerst, toen z'n moeder 't hem silaab na silaab moest voorzeggen, maarzooals hij 't met z'n eigen overleg zou moeten uitdenken gaandeweegs... Zooals — ja, dat was het ware: zooals de Voorzienigheid het hem zou gelieven in te geven. Bij de voorspraak van Sint Franciscus, z'n schutspatroon... Nelis was al den inrij uit, handen in de zakken, blik ver weg... Maar of hij wilde of niet: al aanstonds zag hij niks anders meer dan het huis en al den nieuwbouw van Steeg, — den Bulthoek. 't Grijnsde hem aan met al z'n vensters en deuren, hek en poorten — dreigend en onverzettelijk... „Jawel hoor!" Nelis spuwde op den grond, enkel uit afschuw en wraakzucht. „Al moest ik 't omverloopen..." Eigenlijk trok hij z'n rechterschouder al op, om het den stoot te geven, — den afgrond in, dien dat volk daarbinnen aan 't graven was voor 't Rosalien... God beware... Eerst op den grintweg tusschen de blauwgroene winterkorenlanden, in het zilvernevelige najaarsmiddaglicht, —

een vlucht meezen vloog uit een dorren meidoorn langs den greppel van struik tot struik met hem mee, — eerst hier in het zondagsstille open veld, kwam Nelis tot bezinning. En verviel tegelijk ook weer in twijfel: „Doen of niet doen? Mag iemand als ik zich eigenlijk wel bemoeien met zooiets? Ik — me steken in de zaken van den meester?" — 't Overmande Nelis zoodanig dat hij stilstond... Liever maar weer rechtsomkeer op z'n stappen terug?... Of misschien eerst 'ns aan Peereneer raad gaan vragen? — Uilskuiken! Nadat de meester hem nog wel zoo onomwonden gezegd had: „M'n broer, de ongeluksprofeet, mag er niets van weten, dat het ongeluk hier nou voor de deur staat." — Goeie God nog toe! 't Koud zweet zou er 'n mensch bij uitbreken! — Doen?... en misbruik van vertrouwen maken, — de geheimen van den meester op de straat brengen. — 't Nalaten? en eerlang Garvershof onder den hamer, — wat zou beteeken: de doodsteek voor 't Rosalien... En dan voor hem zelf eeuwig de wroeging: had ik toen den moed maar niet laten zakken, en doorgezet wat me zoo duidelijk werd ingegeven...
Nelis liep tochmaar weer verder — op den Wildkamp aan! — „Bidden? — Ten einde raad zijn en dan pas aan bidden denken... Maar gij, Sint Franciscus, die de menschen kent en uit eigen ervaring er alles vanaf weet, hoe ze zijn en altijd weer hun ziel willoos laten meeslepen door broeder-ezel... Veel, veel meer dan 'k waard ben, hebt gij alreeds voor mij gedaan, Sint Franciscus, in dien strijd tegen m'n eigen kwade natuur... Maar nou opeens, vandaag, zoudt ge me toch krachtdadiger dan ooit moeten helpen... Neen, nu 'ns niet tegen die zondige begeerlijkheid van m'n vleesch en m'n oogen, maar enkel en alleen tot redding van Garvershof... Weet ge, hoe 't beste? Door mij te beduiden, en nogwel zoo gauw mogelijk: „doen" of „niet doen". — Is het te veel gevraagd, of gij zoudt willen zorgen, dat de Almachtige God mij een teeken geeft? „doen" of „niet doen"... Meteen al, — want hoe langzaam ik ook loop, de Wildkamp is vlakbij. Als nou bijvoorbeeld, laat ons zeggen: Peereneer daar aankwam,

zij 't nog in de verte, — als ik hem maar zag naderen, — Peereneer met den kleinen Franciscus, uw naamgenoot, op weg naar den hof, — zooals z'n moeder dat hoopt... Daarom! 't Zou immers best kunnen: — Opeens Peereneer, met op z'n schouder dien toekomstigen minderbroeder van u, Franciscus voor Franciscus, waarvoor ge mij elke maand een noveen hoort doen u ter eere... Mocht dat gebeuren: die twee op komst of al nabij of dadelijk vlak voor me, daar aan den hoek van den weg... Dan was al m'n tweestrijd op slag gedaan. Alsof ik u hoorde zeggen: „Vooruit, Nelis, — zoo en niet anders is Gods wil..." De woorden op den Wildkamp? — Dan zoudt ge me immers ook daarbij niet in den steek laten. Want wat zou 'k daar kunnen zeggen, zonder dat gij 't me voorzegt? — Stamelen, stokken, — stikken van benauwenis... Zooals nou de adem me al begeeft, enkel bij de gedachte, opeens, dat zoo goed als zeker die haai van 'n madame Gregoire de deur komt opendoen — en — er bij blijft..."
Nelis was al aan het eerste hek van de Laag-Caser boomgaarden — het ijzeren hek met de gekroonde C door de tralies. En daar stond-ie. In plaats van den genaderijken Sint Franciscus opeens dat spook van 'n rentmeestersvrouw voor oogen. — Was 't wonder, dat het lood hem weeral in de schoenen zonk? Veel zwaarder nog dan eerst... Geen Peereneer te ontdekken langs den weg, ver of dichtbij... En inplaats daarvan, enkel de plotselinge afschrik voor die verduvelde Gregoirsche. Al deed ze tegen 't Rosalien nog zoo poeslief tegenwoordig met 'r dochter mee — Nelis kende die twee immers genoeg, sinds hij vier jaar geleden het overlijden van 't Rosalien 'r vader was gaan aanzeggen op den Wildkamp. Zetten kon hij ze geen van beiden, die Gregoirschen. Evenmin als z'n moeder hen kon uitstaan. Zooals die dezen zomer achter hun rug tegen hem gesmaald had: „Wat die twee baronnessen hier op onzen boerenhof toch zoeken allewijl?"
Zonder 't zelf te weten, stond Nelis al dubbend, met de handen om de spijlen, door het hek naar de najaarsche appelboomen van 't kasteel te kijken — kaal geplukt en

al bladerloos — maar zoo prachtig regelmatig in hun rijen, — schuine strepen in de breedte, die toch weer rechte strepen vormden in de lengte. — Als zij op Garvershof nog 'ns ooit zoo'n bongerd konden aanplanten!... Jawel dan... Mistroostig besloot hij opeens toch maar weer naar z'n zolderke te gaan, — er weg te kruipen in angst en verdriet. Want wat zou hij? Niks anders dan alles zeker nog meer en voorgoed bederven... Terug dus! Met een ruk keerde hij zich om — en — daar stond hij op 't alleronverwachtst tegenover heer Gregoire den rentmeester zelf! ... „Wel," groette die, „op den wandel?" en stond stil toen hij hem herkende. „Da's zoowaar Nelis van Garvershof... de aanzegger... Hoe dikwijls is dat nou al gebeurd?... goede en kwade tijding..."
„Zes keeren, heer." Nelis hoefde dat niet uit te rekenen. „De dood van heer Garversman eerst, — dan viermaal de komst van de kinderen, — en verleden maand... dat weet ge... madame de weduwe."
„En nou? — Hoe gaat het op den hof?"
„Miserabel."
„Toch niet erger met 't Rosalien?" Gregoire verschrok er echt van. En z'n stem was zóó hartelijk en z'n oogen keken zóó bezorgd uit dat vaderlijk goedig baardgezicht van hem, dat Nelis opeens wist — „nou of nooit!" — „Ach, heer Gregoire... 't is er op of er onder, ook met haar... U hebt er geen flauwe gedachte van, waar de meester van ons nou weer opeens voorzit."
„Jongen nog-toe! Wat is er aan de hand?... 'k Hoopte al, toen jij dat was, hier zoo op je dooie gemak: zeker weer alles richtig op Garvershof..."
„'k Was op weg naar u... Maar de meester mag er niks van weten — niemand ooit — ...en u moet niet denken dat ik me steek in de zaken van den hof — en het vertrouwen misbruik..."
„Alla nou... heel Daelhoven en Overdael begint ondertusschen wel te weten wat Nelis Broens waard is."
„'t Komt hier op neer, — dat Bella Steeg er tusschen zit — nou Gradus dan klaarblijkelijk gaat trouwen, en de

boel daar uit elkaar moet, zooals zijzelf tegen den meester zei... maar 't is natuurlijk toch niks dan valsche toeleg van de heks, om 't Rosalien den hak te zetten, — dat ze valt — den afgrond in, — aan den rand van den afgrond..."
Eerst was Nelis verbaasd geweest over z'n eigen duidelijke woorden, — nou raakte hij opeens den kluts kwijt, enkel omdat het over 't Rosalien ging. Maar Gregoire hielp hem er uit: „'k Meen het al te verstaan, jongen. — Bella heeft de hypotheek opgezegd. — De meester is wellicht achterop geraakt met de renten, — bij al dat getob de laatste maanden, — en nou ziet hij geen uitweg... Wringt hem daar de schoen?"
„Juist precies..." Opgelucht voelde Nelis zich over het moeilijkste heen. „En nou zou ik u willen vragen, heer Gregoire, — of u somwijlen — geen raad weet — of eigenlijk uitkomst, of ge een reddende hand zoudt willen uitsteken... Juist nou 't zoo goed vooruit gaat met den hof."
„Dat weet ik!" beaamde Gregoire met oprechte waardeering. „Wat die Leonardus verzet! En winnen doet hij 't ook op den duur... Alle respect voor dien meester van jou — en ook voor die kloeke Rosalien... Die twee. — Nog van 't goeie ouwe Limburger soort, Nelis, — zooals jijzelf evengoed... En komt nou dat vervloekte tuig van Steeg een spaak in het wiel steken?... Uit puur broodnijd natuurlijk... Helpen? — ik? Hoe stel jij je dat voor!..."
„De hypotheek overnemen," wist Nelis resoluut.
„En dan niet tegen woekerrente... Wat mij betreft, — ik heb in dergelijke dingen een goeden voorgang gehad — ...hier, de oude baron zaliger — zooals die altijd zei: „leven en laten leven." Tegelijk dacht de rentmeester aan dien ouden wensch van z'n heeren om hun grondbezit naar genen kant met Garversberg af te ronden. Zakenman als-ie was had hij meteen al z'n plan klaar, om wel te bemiddelen zonder er zelf evenwel ook maar 'n rooien duit aan te riskeeren.
„Als u ooit een waar goed werk zoudt willen doen, dan nou voor den hof bij ons." Nelis voelde, dat hij het pleit als zoo goed als gewonnen had, — durfde het toch niet

te gelooven, keek met schuwe smeekoogen naar den rijkeman op...
„Is de meester thuis?” informeerde Gregoire. „Er zou in alle geval eens nader over te praten zijn.”
„De meester verzet geen voet van den hof — en mocht hij boven bij madame zijn — dan zal mijn moeder — die is in de keuken — hem wel bij u in de zaal roepen.” Nelis trof voorzorgen. „Liever zou ik u geleiden — maar dat verklapt ge: meteen zou dat in 't oog loopen. —Want eerst en vooral — mij niet noemen — dat ik het u verklapt heb...”
„Dat zweer ik, — als 't voor jou zoo'n netelige kwestie is, — geen woord over Nelis... Zet de zorgen nou maar opzij, jongen... We wasschen dat varken wel schoon...”
„Den drek in met de heks!” Die vloek voor de Steegsche was Nelis van 't hart eer hij er erg in had. En Gregoire lachte, dat de kraaien opvlogen uit de canedassen achter de haag aan den overkant.
Nelis was den Wildkamp al voorbij — in zoo'n duizel van verrukking, dat hij opeens geloofde te droomen. Bij de bocht klom-ie den hoogen kant op, om den weg te overzien — naar links. En daar liep wezenlijk rentmeester Gregoire, met z'n jagershoedje, breed en groot in z'n grijzen jekker. Stevig stapte hij door, recht op z'n doel af: — Garvershof — de redding van Garvershof...
Naar rechts keek Nelis, den kant van Overdael uit... Maar geen Peereneer te ontdekken op den weg — geen Christoffel met het kleine manneke op z'n schouder. — En toch— „Sint Franciscus...” Nelis trok opeens den deukhoed van het hoofd en blikte omhoog — door den raggen nevel heen, dien de zonsondergang rozig begon te doorschijnen. Aan stokrozen dacht Nelis, en daartusschen stond de Arme van Christus en zag op hem neer zooals hij naar hem opzag... „Toch, Sint Franciscus, een wonder van de Voorzienigheid door u... als 't waar wordt... En 't wordt waar!...”
'n Half uur later zat Nelis in Wevershuuske aan de koffie, — Franske was hem op de knie gekropen, en zei:

„Fanke wil mee." — „Waar naar toe?" vroeg Nelis, want daar wilde hij toch wel 'ns het zijne van hebben, of 't kind wezenlijk aan den hof dacht, nu het hem terugzag...
„Naar moeder," zei Franske.
„Daar nou!" zei ouwe Anne Katrien niet zonder spijtigheid... „Da's echt den eersten keer, dat hij naar z'n moeder vraagt, zoolang hij hier is. Nou hij Nelis ziet."
Overgelukkig kon Nelis niet anders dan dien allerliefsten kleinen Franciscus eens ongemerkt heel dicht aan z'n hart drukken... „Wacht maar! Voortaan gaat alles eerst goed worden bij moeder van Fanke."

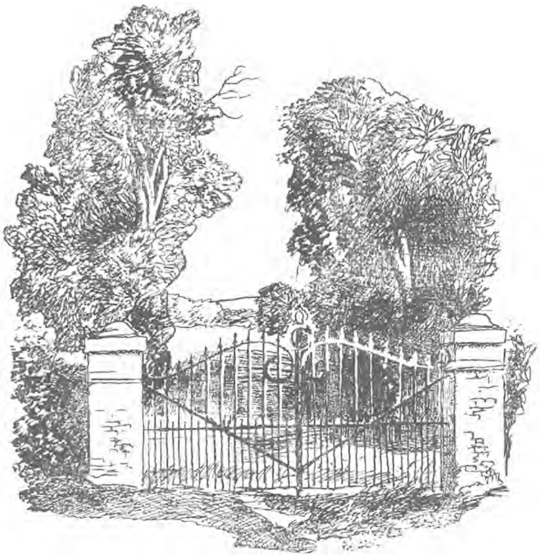

VIII

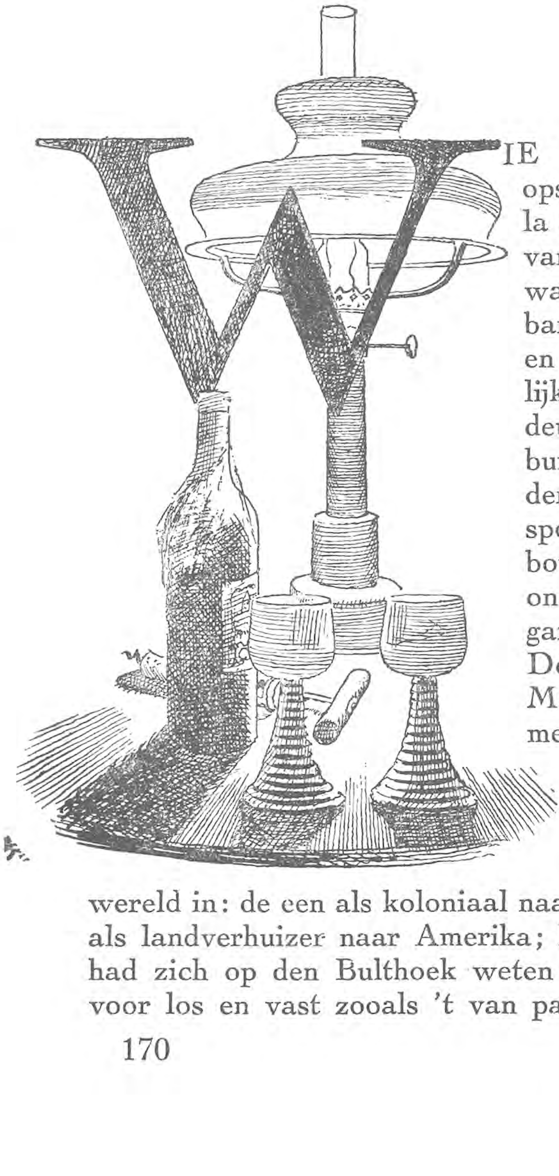

WIE ZOU 'T PLONIA opstrijden? — Sinds Bella Steeg met pak en zak van den Bult verdween, was Garvershof als uit 'n ban verlost! 't Werd meer en meer aan vroeger gelijk: voetpaden uit de voordeur van bijna alle overburen naar de poort van den hof, en diepe karresporen uit de korenvelden boven, uit de hooilanden onder, die daar hun uitgang en einde vonden.

De barak van Zwarte Marjan telde niet meer mee op den Bult sinds zij er, ziekelijk, den ganschen dag alleen zat, — de twee oudsten op avontuur de wijde wereld in: de een als koloniaal naar den Oost, de andere als landverhuizer naar Amerika; lange Lex, de jongste, had zich op den Bulthoek weten in te burgeren. Eerst voor los en vast zooals 't van pas kwam, maar, na de

ontbinding van 't driemanschap Steeg, voor Gradus onmisbaar. Rap en behendig, kon die duvel van 'n Lex bergen verzetten als-ie 't in den zin had. Uit puur eigenbelang hield Gradus hem te vriend en hij Gradus. Ze waren aan elkaar gewaagd, die twee! Maar tot-nog-toe marcheerde 't beter tusschen hen, dan iemand had kunnen voorzien. Zoo zelfs, dat de jonge vrouw van Gradus tegen 't Rosalien beweerde: „Wat Nelis is voor uw man, is Lex Doree voor den mijnen!" — „Soort zoekt soort!" dacht 't Rosalien, maar ze zweeg, als bij zooveel dat ze van de nieuwelinge op den Bult moest aanhooren. Die Kempische Carlien Leclos was hierboven echt een kat in een vreemd pakhuis. Telkens lag ze bij 't Rosalien over den vloer om raad en daad. 't Rosalien liet dat maar zoo, te goedaardig om aan een vreemde, die er immers geen schuld of deel aan had, iets te laten merken van 't oud zeer. — Als dochter van een welgesteld pachter hoorde Carlien zelf maar slecht thuis bij dat Steegenvolk. Maar heel Daelhoven wist gauw genoeg, hoe glorieus Gradus Steeg was met z'n deftige en knappe jeugdige wederhelft, en hoe zij hem om haar vinger kon winden. Dat maakte veel goed bij Carlien. Voor de rest, — „Trek u daar toch geen sikkepit van aan!" ried 't Rosalien haar welgemeend, — natuurlijk volop haken en oogen tusschen den Bulthoek en den Groenenkant. — En niet enkel meer over Garverskamp, dat er bij de boedelscheiding de aanleidende oorzaak van was geweest. Want Gradus vond dat ze vanzelf bij den Bulthoek behoorden, die nabij gelegen prachtige vlakke vier hectaren goede bouwgrond. Bella en Damus alevel eischten er een prijs voor minstens viermaal zoo hoog als ze gedrieën er indertijd aan 't Roed Zwijn voor hadden betaald. Daar kwam Gradus niet van in. Om hen uit hun oneenigheid te helpen, had de notaris het veld tenslotte in drie gelijke parten verdeeld en hen laten loten. Toen trok Gradus het middelste stuk, Damus het deel aan den kant van Garversberg, Bella dat aan den Caserkant. Slechter had 't voor alledrie wel niet kunnen uitvallen, al waren ze te koppig om daarvoor uit

te komen of van ruilen ook maar te reppen. Voor de twee vetweiders het ongemak van twee aparte stukken grasland; en Gradus met z'n beste korenveld, toch al tot een derde afgeknot, beklemd tusschen hun nijdige nieuwe afrasteringen. Zonder voor een van drieën de minste mogelijkheid tot uitbreiding naar welken kant ook. Want voorlangs liep immers de Overdaelsche grintweg, achter lag het kreupelbosch, dat nog aan Garvershof toebehoorde. „Nou is onze kans op Garverskamp wel heelemaal verkeken!" Ondanks allen voorspoed tegenwoordig bleef Leonardus daarover murmureeren. 't Rosalien begreep er niets van! — „Waar twee honden vechten om een been, loopt de derde er mee heen," hield ze hem voor... 't Zijn er hier geen twee maar drie, en wij de vierde. Wacht maar!" —Daar had ze hem toch weer 'ns aan 't lachen. Aan 't praten kreeg ze hem dikwijls genoeg. En dan toch altijd over den goeden vooruitgang, over voordeeligen aan- of verkoop, over den veelbelovenden oogst, het rijke fruitjaar, de verwachting om na den zomer den stal alweer voller te hebben of er nog een paar groote roeden van den baron bij in pacht te krijgen. Waarom eigenlijk was Leonardus niet vroolijker?
Rentmeester Gregoire kwam nu geregeld tweemaal in 't jaar 'n ganschen avond, in de zaal, met hem afrekenen en „clasjeneeren". Waarbij 't Rosalien dan verscheen, na kinderbedtijd, frisch en fleurig in de puntjes, met twee kristallen roemers op een blad en een van de flesschen belegen wijn uit haar vaders tijd, opengetrokken met spinrag en al. Elken keer verzuimde ze dan vooral niet te herhalen: „Wat wij aan u te danken hebben, heer rentmeester!" — Waarop Gregoire strijk en zet: „Nergens hadden de heeren van Laag Case ooit zoo'n goeie geldbelegging als bij Leonardus en u." — Want de rentmeester had 't dan tochmaar klaargespeeld, dat de tegenwoordige kasteelheer, „de jonge baron" Ernest Caspar Case, eenige zoon en erfgenaam van wijlen Caspar Ernest Case, voor hen de hypotheek op het Garvershover woonhuis van de Steegen had overgenomen, tegen een derde

minder rente en zonder jaarlijksche aflossing. En dit was nog maar een begin geweest. Denk 'ns, dat tegenwoordig, na nauwlijks drie jaar, Garvershof al de groote korenvelden tusschen Laag Case en Garverskamp in pacht had: al dat kostelijk rijk onderhouden land van Laag Case nu door Leonardus bebouwd!
Dat de baron en z'n rentmeester zoo op weg waren om toch hun eenmaal mislukte bedoeling te verwezenlijken en van den vrijen heerenhof een pachthoeve van het kasteel te maken, 't Rosalien doorzag dat zoo niet, — de wijze Leonardus des te beter! Dit was 't wat hem heimelijk zoo dwars zat. En wat hem eerst echt en voorgoed z'n zinnen had doen zetten op Garverskamp. Want enkel door over den schuldenlast voorgoed heen te komen en het voormalig grondbezit minstens in z'n geheel te heroveren, zou Garvershof z'n zelfstandigheid kunnen handhaven. En daar had Leonardus nou eenmaal z'n oogmerk op gesteld: niet enkel meer voor de eer van 't Rosalien, maar langzamerhand bovenal voor de eer en het aanzien van gansch de familie Wevers-Garversman. Want met het toenemen van z'n jaren en met den aanwas van z'n gezin, begon hem het zelfbewustzijn te doordringen: de stamvader te zijn van een nieuw geslacht op Garvershof, waarbij hij eerst en vooral de groote verantwoording onderkende, en den plicht. Daarom: — Werken. Werken. Sparen. — Vasthouden met hand en tand, wat er nog aan eigendom over was; jaarlijks evenveel afbetalen als opzij leggen. Met verstand en vlijt de velden uitbuiten, dat elke vierkante duim minstens driemaal de waarde opbracht, en daarvan een derde deel op de Boerenleenbank kunnen zetten. — „Garverskamp!" — Zeker, 't Rosalien wilde er evengoed hard voor werken. Doorgaan zooals ze begonnen waren. Enkel en alleen: „niet overdrijven!" — „Als 't wel is, moet men 't loven!" toomde ze Leonardus in. — „Niet haken naar aldoor nog meer, maar God danken voor meer dan we immers waard zijn." Zij, ze waardeerde den tegenwoordigen voorspoed als de rijkelijke verwezenlijking van haar wenschen en bidden. — Garvershof uit het verval

verrezen tot nieuw leven! — En nu niks willen forceeren of overhaasten. Doen wat ze konden en verder vertrouwen op God, die hun immers ook nog de kinderen had gegeven om in de toekomst het werk van de ouders te voltooien en te bekronen. — Leonardus mocht vooral niet de slaaf worden van z'n eigen ijver. Dat zat in hem, — gaandeweg leerde ze 't inzien: — zichzelf een moeilijk doel stellen en dan onverzettelijk door dik en dun daar opaan. — „Gun d'n eigen toch ook 'ns wat rust en vertier!" Dikwijls genoeg hield ze hem dat voor. Liever dan hem te zien verworden tot 'n stuggen werkezel, zou ze hem president van de Daelhover fanfare zien, voorzitter van den Boerenbond, raadslid en dan mettertijd wellicht wethouder van de gemeente, zooals de Garversmannen van weleer. — 'ns Wat meer omgang met anderen zoeken! — Maar er kwam niks van in bij Leonardus. Jaar in jaar uit bleef 't enkel bij dat geregeld zondagsbezoek aan z'n moeder. Verder almaar ploeteren en z'n vrouw tot zuinigheid aanmanen. 't Was waar, zij, ze had 'n al te gulle hand, van vaderskant haar aangeboren, — dat wist ze en dat moest ze bij zichzelf evengoed tegengaan als bij hem dat gevaar van een inhalig wroeter te worden, met ziel en leven enkel op één punt gericht. Alles om harentwil? Wanneer hij dat soms nogwel 'ns zoo zei, tot verweer tegen haar aanmaningen, — of enkel maar als dit besef uit eigen beweging weer 'ns bij haar bovenkwam, — dan beving haar een verteederde meewarigheid met dien sterken man uit-één-stuk. — „Niet zoo staren, Vaderke!" Meermalen reeds had ze hem zoo 'ns onverwacht met de hand over de oogen gestreken. En dan verstond Leonardus 't wel. Want allebei 'r handen had-ie in de zijne gegrepen, haar tegen zich aangetrokken, en gezegd: „Groot gelijk heb jij tóch. Oppassen moet ik. Niet 't werk mij onder de knie, maar ik 't werk."
„Jij wilt, geloof ik, dat de Weversboeren rijker worden, dan de Garversmannen ooit geweest zijn!" Onlangs nog ontviel haar dat. Maar toen had ze, van spijt, tochwel 'r tong willen afbijten. Zoo spijtig als Leonardus zelf weer-

voer: „Weversboeren? Ze zijn nog ver te zoeken, dunkt me!" — Waarbij ze allebei dachten aan altijd nogmaar alleen dat eenig zoontje bij de drie meisjes, aan dat heerke van hen, Franske! 't Best in z'n element in z'n zwartfluweelen zondagspak. Franciscus! — Nu al in z'n zesde. Voordelijk van verstand alsof hij minstens acht was. Dank zij Nonk Peereneer, die hem telkens opnieuw voor wekenlang naar Wevershuuske haalde, en hem zoowaar al lezen had geleerd en den ganschen Kleinen Catechismus. — Bij Frans vergeleken was Trinette veel meer een echt boerinneke, al stond zij zich, amper vijf jaar oud, telkens nog zoo coquet te spiegelen in vaders scheerspiegeltje. Veel meer leek de stille Maria van uiterlijk en manier van doen op den oudste, al was ze dan naar meisjesaard veel teerhartiger. Te vroeg verstandig, zij ook. Maar dan ook als een wijze oudere zuster bezorgd over kleine Lucia, die toch nog geen vol jaar jonger was dan zij. Dat klein? — wel slim genoeg voor haar drie jaar, maar toch achterlijk gebleven in haar groei, stuntelig op haar beentjes, nite veel meer dan een veertje om weg te blazen. 't Rosalien kon den laatsten tijd zoo echt verlangen, om eindelijk toch 'ns een struischen blok van 'n jongen op haar schoot te hebben. 'n Weversboer voor Leonardus! Dat was 't: dien kwamen ze te kort, alletwee. En de kinderen al evengoed: zoo'n flinken gezonden vroolijken jongsten broer er bij. — Waarom kwam hij niet? — De witte schommelwieg, die veel te lang voor kleine Lucia had dienst gedaan, stond nog altijd in een hoekske op de groote slaapkamer. Op hem te wachten! Waarom maakte hij zoo heelemaal geen haast? Zij zelf? Voelde ze niet zoo echt de levenskrachten in zich opbloeien tot hun vollen wasdom. Dertig jaar oud. Sterk en gezond. Overdankbaar om den toenemenden welstand, en nog meer om dien bovenstbesten goeden man van haar, met geen andere gebreken dan juist de overmaat van z'n deugden... Veel, al te veel was haar gegeven — en toch — God en Zijn lieve Moeder moesten 't begrijpen: — volop gelukkig zou ze eerst zijn — als nou die tweede zoon maar kwam!

Al voor het derde jaar was Nelis met najaarskermis heen en weer naar Scherpenheuvel geweest, de Maas over, 'n halven dag te voet de Kempen door. Den heelen dag ginder bij Slevrouwke en alle staties van den Kruisweg langs. Door den nacht terug, met den blik van z'n oogen en al z'n weesgegroeten omhoog naar de sterren gericht. Om zich bij het krieken van den dageraad, op den landingspaal aan den overkant van Daelhoven neer te laten, en geduldig af te wachten of de veerman misschien wel weer vanzelf zou komen, ook zonder dat er een tweede passagier opdaagde om de groote koperen bel bij den steiger te luiden. Dat kon Nelis niet van zichzelf verkrijgen, met die harde heldere bel de morgenstilte te verstoren en den slaap van dien trouwhartigen veerman Amadeus. Maar Amadeus kende de gangen en wegen van pelgrim Nelis al, kwam óók ongeroepen aanschuifelen op z'n rood trijpen sloffen, jekker dicht geknoopt, kraag op, — en roeide hem over, door den kil klammen watermist van den Septembernacht. „Mij dunkt, Nelis, nou wordt 't ondertusschen toch tijd, dat Slevrouw van Scherpenheuvel zich wederzijds ook 'ns betuigt aan zoo'n trouwen klant... 't Volgend jaar vaar ik er twee over. Onthou wat ik je zeg!" — De veerman had zich nou eenmaal in 't hoofd gezet, dat Nelis zoo ver-weg naar Scherpenheuvel om 'n goeie vrouw ging bidden; zooals hij z'n jongste dochter Ida verdacht er enkel tweemaal in 't jaar heen te gaan om den waren Jozef. — Als de wijze meerdere liet Nelis hem maar praten... Zijn intentie? Dat was 'n geheim tusschen hem en 't Rosalien, die onmogelijk zelf kon gaan vanwege de kinderen. Na het vee verzorgd te hebben en nog 'n paar uur slapen op z'n zolderke, — dat kon omdat alle werk nog stillag op kermisdinsdag, — kwam Nelis, met z'n zakken vol pepernoten en voor alle vier 'n vaandeltje, de woonkeuken binnen. Leonardus was naar de achturemis. 't Rosalien zat er dus met de hummels alleen, nog aan de morgenkoffie. Derde kermisdag, en nog een groote rijstevla op tafel en de schaal vol malsche sneden krentenmik.

Even nieuwsgierig als begeerig stond mamsel Trinette al aanstonds in Nelis z'n zakken naar de pepernoten te grabbelen. Franske stak dadelijk z'n vaandeltje hoog op, duwde er Maria ook een in 'r gewillig handje, ordonneerde „'t Is processie," — en trok met plechtige passen de tafel om, het bruidje in den mouwschort gehoorzaam even plechtig achter hem aan. Voor kleine Lucia, bij het eten altijd nog op moeders schoot, had Nelis apart een geel en rood rateltje, dat hij z'n krakende muziek liet maken, en waar ze opgeleefd naar greep...

„'n Volgend jaar, Nelis, — als God blieft en de Moeder Gods verhoort ons, — dan voor vijf pepernoten en vaandelkes en muziekskes." — Dat had 't Rosalien nou al drie jaar achtereen gezegd. En de vijfde liet zich nog maar immertoe wachten. Van 't jaar voegde ze er bij: — „Mag 't wezenlijk 'n jongen zijn, dan jij, Nelis, de peter! Daar kun je staat op maken!" Stillekes knikte ze 't hem toe, ongemerkt, want die wijsneus van 'n Franske en die klapekster van 'n Trinette mochten er al niets van hooren. Gelukkig voor Nelis riep kleine Lucia juist :„Meer! meer!" — zoodat hij heel hard en aanhoudend den ratel kon om-en-om draaien, vlak voor z'n eigen gezicht, bloedrood blozend tot in den nek. Terwijl hij toch zooiets stamelde van: „dat zou immers al te veel eer zijn." — „Meedoen!" precies kwam Franske hem 't eene overgebleven vaandeltje in de hand duwen. — En daar trokken ze: het Weverspaterke voorop; mamsel Trinette nou ook natuurlijk vlak achter den voorste; Maria met een angstig serieus snoetje; Nelis gedwee achteraan. Eerst nog 'ns de tafel om, en toen het voorhuis door, de vier zijden van 't erf langs. Terwijl Nelis zong, zooals de beevaartgangers in Scherpenheuvel zingen: „Ave, ave, ave Maria," — met 'n stem zoo diep als 'n orgelgalm. Waarbij Trinette dadelijk luidruchtig mee kraaide boven alles uit, Franske voorzichtig den toon zocht te vatten, Maria verrukt dodijnde. Omdat Lucia zoo sprong en dwong: „Mee, mee — Sia ook!" sloot 't Rosalien zich vanzelf bij den stoet aan, met hun achterblijverke op den arm, het erf om, en

ratelde met het nieuwe rateltje en zong al even van harte „ave, ave." — Tot Plonia en Andries en Joepke Ruiters in schuur- en stalpoort er bij stonden te glansoogen en in de handen te klappen. Meteen Vader al evenzeer en Drikus Vinken, samen terug uit de kerk. — „Da's nou nogeens bronk en kermis houden!" — Maar geen van allen waren ze zoo goed niet, of ze moesten van Franske meeloopen en meezingen, — allemaal! „Ave, ave Maria," — door de nazomersche morgenzon, die met nevelgouden stralenbundels schuins over de verweerde leiendaken van de Garvershover bijgebouwen, over Nelis z'n zolderke heen, het erf in feestglans zette.
„Scherpenheuvel op Garvershof," dacht Nelis, zonder te gissen dat 't Rosalien juist hetzelfde dacht, terwijl ze met een geluksblik opzag naar Leonardus, die er nou ook 'ns zoo echt plezierig en jong-opnieuw bij liep te lachen en te zingen. „Nou zal 't eerst goed gaan worden," knikte ze hem toe.

Nog geen jaar later, — in den voorzomer van 1879, — daar was op Garvershof dan de vijfde, ten langen leste! De laatste hoogbetaste hooikar was juist daags te voren uit de beemden de poort van Garvershof binnengewaggeld, — de groote nieuwe ladderwagen, grasgroen met de vuurroode raderen, getrokken door de twee achtereen gespannen reuzenardenners, die Leonardus in de week na Beloken Paschen met rentmeester Gregoire ver op het Belsch voor rekening van den baron was gaan koopen. Precies op den eersten dag van dat stil bedrijf tusschen hooi- en korenoogst, als alles staat te volgroeien en te rijpen in den zonnegloed, laaier blakend met den dag, — werd op den hof de tweede zoon geboren. En wilde de heele Bult wel de vlag uitsteken — zoo echt van harte gunden ze nou letterlijk allemaal 't Rosalien dat groot geluk! Want aan geen mensch had ze 't verborgen, hoe ze uitzag naar nog weer 'ns een jongen, zeker en vooral een jongen...
Enkel tegenover Nelis had 't Rosalien zich zoo echt be-

zwaard gevoeld. Al 'n paar maanden geleden riep ze hem 'ns apart, in de zaal nogwel, om hem dat in alle oprechtheid uiteen te zetten: „Denk nou toch 'ns aan, Nelis... en als je wist wat 'n leed 't me doet voor jou... 't Zit zoo: dat de meester zich verplicht voelt rentmeester Gregoire tot peter te vragen. En ongelijk kan 'k hem niet geven. — Zooveel als wij aan den rentmeester te danken hebben, — en nog aldoor, — 'n steun aan hem! dat zou je niet kunnen gelooven. Wij van onzen kant moeten ons ook 'ns betuigen tegenover hem... en daarom, al heb 'k er nog zooveel spijt van voor jou, Nelis, want 't was van harte gemeend..."

„'k Had toch al gedacht," haperde Nelis, „of 't wel voegde — zoo een als ik..."

„Da's nou al te onnoozel... zoo een als jij? dat weet je genoeg hoe hoog jij bij ons staat aangeschreven... En daarom, dat zei Leonardus trouwens zelf: Wat nou niet is, kan later komen... 'n Volgende maal. Den derden jongen, dien hou jij voor ons ten doop... Afgesproken?"

„Dan ook maar weer om dien derden naar Scherpenheuvel!" Nelis moest er tegelijk om zuchten en om lachen, toen, dien zondagachtermiddag in de zaal.

Maar nou de afgebeden tweede zoon er dan waarlijk was — en rentmeester Gregoire al dadelijk na den eten kwam, nog wel in de Daelhover vigilant, deftig in z'n gekleeden jas en met den hoogen hoed op, — voelde Nelis zich, daar op den dorpel van den melkkelder voor het eerst van z'n leven toch wel in de wiek geschoten door den meester en 't Rosalien. Te denken, dat zonder hem, jongen Nelis Broens, die rentmeester Gregoire wis en zeker geen voet op den hof had gezet toen er de nood zoo op z'n hoogst gestegen was; — te denken, dat er zonder hem, jongen Nelis Broens, zonder zijn beevaarten naar Scherpenheuvel, er vandaag op z'n best zeker weer 'n dochter zou gekomen zijn...

Daar kon hij nou waarlijk niks aan doen, dat hij grienen moest als een zebedeus, zoo een wien ze z'n zoeten babbelaar afgapten precies toen hij hem in den mond wilde steken.

En veel erger nog: juist eender of die nieuwe zoon van den hof voor hem nou heelemaal niet meetelde... Dat was hij gewaar geworden bij het aanzeggen vanmorgen: zoo heelegaar niet recht uit z'n hart, als toen bij Franciscus!
Nelis was maar op z'n zolderke weggekropen. Hij graaide in z'n peluw voor het eerst weer 'ns naar dat bugeltje met guldens en kwartjes, overgespaard voor het doopgeschenk, — nogwel een echt zilveren paplepel zou hij er in de stad voor gekocht hebben. Nou? niks. — En daar zat 't bugeltje alweer diep weg in 't stroo. Bewaren dan maar. — 't Rosalien? Als 't enkel aan haar had gelegen? Welneen, dan stond hij hier niet voor spek en boonen...

Dan ook Nelis alleen maar, die niet volop in de vreugde deelde. — Voor de rest? Allemaal moesten ze lachen, toen ze den vijfde daar zoo kersversch in de wieg zagen liggen, z'n rozig gezicht zoo zuur en vol stroeve rimpels, de knuisten gebald, een reuzeknaap van negen pond en meer...
„Da's nou eerst 'ns 'n echte voor den hof!" zei 't Rosalien zelf, met 'n moedertrots als nog nooit. Al wat kracht en gezondheid was, leek die bengel bijeengegaard te hebben uit de wortels van den oerouden boerenstam, waarmee zij zichzelf verbonden voelde, nauwer dan ooit, juist sinds hij er was.
„Allemachtig, zeg! Die is me nou nog 'ns de moeite waard!" Ook rentmeester Gregoire schoot dadelijk in een lach, toen dat petekind voor hem, op de armen van Plonia, de zaal werd binnen gedragen, in den rug beschermd en gedekt door den fier opgerichten vader: „Ja, heer: Wat zegt ge er wel van!" — „Dat juffersmutske staat hem juist als 'n vlag op 'n modderschuit," vonniste Gregoire. „Da's er geen voor strikskes en tirlantijnen. Mijn jagershoed met het fazantenpluimke zou hem beter kleeden."
„Colla" moest de doopeling heeten, naar hem! Gregoire stond er op en bleef er bij — ondanks 'n laatste bescheiden poging van Leonardus. — Niks van Pol of Pie, omdat 't gisteren toevallig Petrus en Paulus was, — maar rondweg „Colla" zooals z'n peter, zooals de oudste zoon van

z'n dochter Stefanie ook zou moeten heeten, Reinders junior, die altijd nogmaar achterwege bleef. „We gaan hem op villa Weltevreden laten kijken, moeder Plonia. Ze mogen er gerust jaloersch zijn op zoo'n bolleboos!"
Als „Nicolaas Maria" werd Colla in 't Daelhover doopregister geschreven. Hoe Leonardus er dan ook in 't diepst van z'n hart op tegen was, een jongen van hen den voornaam Nicolaas te geven, dien z'n twee laatste voorvaders zoo schrikkelijk door het slijk hadden gesleurd. Al was 't dan weliswaar niet naar dat tweetal maar naar z'n respectabelen peter, dat hij genoemd werd. „Maria" voegden ze er eenstemmig bij, de ouders en de doopvader; — Leonardus: met de heimelijke beweegreden om dien eigennaam van 't Roed Zwijn door den naam der Heilige Maagd soms zijn verkeerden invloed te benemen; 't Rosalien: om de Moeder Gods van Scherpenheuvel te danken voor den zoo vurig afgesmeekten zoon en om hem ook verder onder haar bijzondere bescherming te stellen; de peter: omdat z'n eigen goede moeder zaliger Maria had geheeten.
Iedereen op den hof was totaal vergeten, dat het eigenlijk tochmaar een gewone werkendag was, midden in de week.
Ook al op z'n zondagsch kwam Nonk Peereneer 's middags bij Nelis in de schuur opduiken. — „Nou," begon hij tegen z'n vertrouweling, „wat zeg je er van?" — „Proficiat," antwoordde Nelis. „Nou gaat het tenminste voor die hartewensch van u den goeden kant uit." — Nelis zat weer bij den klompenblok tusschen de witte spaanders. Toch maar vast een paar klompkes aan 't snijden voor den nieuwen jongen, — zooals de andere vier die ook van hem hadden gekregen, — voor de meisjes met een roode roos op den goudgelen wreef, voor de jongens met op 'n bladertak een zingenden zangvogel, die vooral niet op 'n musch mocht lijken en dus blauwe, roode en groene veeren kreeg. Waarbij Nelis zich vanzelf voelde opmonteren, enkel door te denken aan het sermoen van z'n hemelschen patroon Sint Franciscus tegen de vogels: „Vogelkes, mijn kleine broeders."
„Als ze mij den oudste nou maar vast wilden meegeven..."

Peereneer moest toch z'n hart weer 'ns luchten tegen Nelis. „Maar die moet voortaan geregeld naar school, beweert z'n vader. Bij ons in Wevershuuske kerk en school naast de deur. Hier berg op berg af, bijkans 'n half uur gaans... 'k Zie dat al dezen winter! Met gevolg dat hij aanhoudend bij secretaris Reinders over den vloer zal zijn. Zooals vandaag ook alweer met Trinette samen. Gansch en gaar verwend worden ze daar allebei." — „Kinderen hooren bij hun ouders," zei Nelis wijs en stroef als nog nooit. Hij strekte de hand uit om de klompkes op 'n afstand keurend te bekijken en vroeg aan Peereneer, of er eigenlijk hier en daar nog niet wat geel op de veeren zou moeten, als goud van de zon. Maar omdat Peereneer daar heelemaal geen oog voor had, kreeg Nelis enkel tot antwoord: „Alla dan, — saluut hoor!"

...Ze vonden vandaag geen weerklank bij elkaar die twee. Peereneer dacht: „Die Nelis? hij komt op den duur natuurlijk heelemaal onder den invloed van Leonardus." Nelis dacht: „Die nonk Peereneer? Ons den oudste nou al en voorgoed heelemaal afhandig maken? Dat zit nog!"

'n Paar uur later kroop Nelis in den moestuin op z'n knieën over het pad, om de mooiste van de aardbeien te plukken voor 't Rosalien. Opeens was daar — de oudste! Uit school terug en weer thuis na twee dagen logeeren bij tante Stefanie. Franske, $6^1/_2$ jaar, met tot doopfeesttractatie een duimdik beboterde snee wittebrood met een duimdikke laag suikermuisjes bestrooid.

„Heb jij 't nieuwe broertje al gezien?" informeerde de oudste.

„Nog niet," bekende Nelis, achteraf tochwel beschaamd, dat hij tenminste niet 'ns even in de zaal was gaan kijken, toen ze terugkwamen van den doop. — Hoe kon hem dat mislukte peterschap toch zoo wringen?

„Vader heeft ons net allevier mee naar boven genomen. Daar ligt hij in de wieg en moeder in bed."

„Zeker om beter op hem te kunnen passen," knikte Nelis.

„Moeder zei tegen mij: „Nou zie je 't, heerke, da's nou onze boer! — Waarom zei moeder dat?"

„Zeker omdat hij zoo'n kanjer is en jij zoo'n kever. 'k Zou maar goed eten, anders zit hij je naderhand nog op den kop."
Franske zette al direct een gulzig grooten hap in den doopboterham. Onderwijl bezon hij zich: „Ik ben toch al bijna zeven en hij nog niks." Diepe minachting. „Colla heet-ie! Wat is dat nou voor 'n naam? Nicolaas zei moeder."
„Da's dan juist eender als Sinterklaas."
„Gekke Nelis!" juichte Franske om dien inval en om 't scheeve gezicht dat Nelis er bij trok. Mee sprong hij Nelis op den rug, plantte hem de knieën in de lenden en begon hem met de twee gesloten vuistjes boven op z'n pet te trommelen. — „Sinterklaas... Sinterklaas." — Nelis ving meteen die felle hamertjes in den greep van z'n knuisten, steigerde op, brieschend als 'n paard, en draafde in een dollen ren met den jongen op z'n rug uit den moestuin het erf op. Waar juist — alledrie in hun volle feestdaagsche waardigheid — vader Leonardus den heer rentmeester en z'n broer Peereneer uitgeleide deed naar den inrij. Tegelijk keerden zij zich om bij de vreugdekreten van den jongen. „Nelis zegt, dat 't nieuw broerke Sinterklaas heet!" Almeteen was 't verklapt.
„Hier is uw paterke," verklapte Nelis ook al, eer hij 't recht wist. Vlak bij Peereneer was hij blijven stilstaan en schokte schouders en rug omhoog, zoodat de peter zijn paterke wel met twee handen grijpen moest en omhoogsteken. — „Mij ook! mij ook!" dat was die rat van 'n Trinette. — Toen ze den oudste daar zoo plezierig hoog in de lucht zag spartelen, zij van den huisdorpel weg, tusschen de beenen door, daar opeens aan Nonk Peereneer z'n voeten. Ook Maria kwam nader, — niks dan oogen, — opgetogen groote zwarte oogen, — toch altijd even voorzichtig Lucia aan 'n handje.
„Luister!" Heer Gregoire stak den wijsvinger op, en duidelijk hoorde groot en klein door het open venster boven den pasgeboren vijfde uit alle macht krijten. „Die wil er ook bij zijn!"

„'n Stem als de bazuin van 't laatste oordeel!" zei Peereneer, die sinds den eersten aanblik al iets tegen had op dien Garversmanschen Nicolaas. Maar lachen moest hij er toch om, lachen zooals Nelis nou ook lachte, niet heelemaal van harte, en toch, tegen wil en dank.

Lachen om dien Colla? Dat bleef zoo. Z'n moeder konden van 't lachen de tranen soms over het gezicht loopen, als ze hem 'n paar jaar later zag rondbazen. Altijd spektakel om hem heen, omdat hij zoo maar alles naar zich toe wilde halen, alles omver trok en onderste boven stootte, en de vier anderen daar luidkeels tegenop kwamen. Kwam z'n vader dan onverwacht over den vloer: Colla den hoek in of Colla naar bed op klaarlichten dag. Maar dat gleed den schelm langs z'n kouwe kleeren af. — „Hij kijkt je naar de oogen, en ziet meteen of 't meenens is of niet." 't Rosalien deed sedert die waarschuwing van Leonardus wel haar best om echt kwaad en dreigend de wenkbrauwen te fronsen als 't weer zoover was. Maar 't bleef sterker dan zij zelf, lachen moest ze toch bij al wat die koddige kleine boer ook deed of naliet. Fratsen en toeren? Van alles verzon hij, zonder het toch van iemand te kunnen afkijken: Gezichten trekken, kromme sprongen maken als een paljas; overal inklimmen en op- of aanhangen; muisstil zich verstoppen en iedereen maar laten zoeken en roepen om uit den onmogelijksten hoek opeens als de weerwolf te voorschijn te springen en iemand den angst op 't lijf te jagen. Allerlei en dan toevallig precies het onmisbaarste weghalen als een ekster; tot ze het zoeken opgaven en toevallig tusschen de takkenbossen of in het hooi een heel vergaarnest vonden, dat hij zelf al lang weer vergeten was. Was er iets ten ondege in het huis of op den hof: „Colla, natuurlijk!" En hij, na elk pak slaag of na 'n paar oorvijgen, dat-ie tegen den muur aanvloog: „Ik heb ook altijd alles gedaan!" Zoo vol zielsmedelijden met zich zelf, dat z'n tranen niet te stelpen waren en z'n gezicht met modder bestreken leek, bij z'n pogingen om ze met z'n grondkleurige knokkels weg te wrijven. Maria en Lucia begon hij op

den duur vanzelf meer met vrede te laten, juist omdat ze hem zoo machteloos altijd maar lieten begaan. Des te meer was hij aan 't vechten en plukharen met Trinette, de eenige die hem aandurfde en zich wel door niemand maar allerminst door dien Colla de kaas van 'r brood liet eten. — Frans hield zich afzijdig, keek diep op hem neer: „Manneke," zei hij, „wat zou jij?" — bij soms slinksche pogingen van dien kabouter om 't met hem aan te leggen. Meer dan eens zat hij, den laatsten tijd, in de zaal al heimelijk onder de tafel weggekropen wanneer Frans er kwam met z'n huiswerk; lag op z'n rug met de voeten onder tegen het blad te stampen juist als de vlijtige leerling aan z'n meetkundige teekening begon. Met Frans z'n kantige liniaal hadden Colla z'n kneukels en Colla z'n rug allang nader kennis gemaakt. Op 'n gegeven oogenblik goot Frans hem ten slotte in blinde wraakzucht z'n heelen inktpot over den rossen kop leeg. Huis en hof op stelten. Colla door z'n moeder spiernaakt in de waschkeuken met groene zeep afgeschrobd, en naar bed! — Frans door z'n vader ernstig vermaand, en hij ook, ondanks de vormleersommen, naar bed! Morgen dan maar voor dag en dauw op, — dan lag die oervlegel tenminste nog te slapen met een gezicht zoo onschuldig als een cherubijnke.

Rustiger begon 't in huis te worden, toen 't er Colla zelf te eng werd. Den weg het erf over, alle schuren en stallen, kelders en zolders in, vond hij al gauw. Even gauw was de moestuin van z'n vader, het bloemhofke van z'n moeder streng verboden terrein voor hem. Alleen in de huiswei en in den Bergbongerd kon-ie rukken en plukken naar hartelust. Maar omdat geen mensch hem daar verbood, ging die hartelust al gauw over, en strekte de strabander z'n ontdekkingstochten maar liever weer verder uit. Niemand was nog verwonderd zoo hier en daar op 't onverwachtst op te schrikken door z'n „boe, boe" achter struiken, mijten of oppers, dan weer te struikelen over den boonenstaak, die Colla hem plotseling, uit z'n hinderlaag onder de heggen, voor de voeten stak. Erger werd het, toen hij telkens weer kwijt was, precies tegen etenstijd of slapens-

tijd. 't Bleef niet bij dien éénen keer, toen eerst Nelis en Frans ieder een anderen kant uit hem liepen te zoeken, tenslotte z'n vader en Andries, gestuurd door 't jammerend Rosalien. „Hij is in staat naar Wevershuuske te willen — en natuurlijk te verdwalen — ergens tusschen het koren — ergens in het Caserbosch, en nogwel tegen den nacht!" Trinette, toen in haar elfde jaar, en anders altijd met hem op voet van oorlog, zag bleek van schrik en angst. Ze stak de kaarsen aan bij de Moeder Gods op de commood. „Bidden dat ze hem gauw vinden," beval ze de gehoorzame zusjes. Zelf ging ze op zoek, onder langs de beek van Garverswaze. Toen ze tegen het vallen van den nacht een voor een terug waren gekomen zonder ergens een spoor van Colla ontdekt te hebben, besloten ze ontdaan er nog maar 'ns opnieuw en nu met stallantarens op uit te trekken. Nelis had z'n lantaarn nog boven op z'n zolderke, en toen hij die daar ging halen en over z'n klomp 'n zwavelstok aanstreek om licht te maken, wien zag hij daar in zijn bed liggen? — Colla! Hij sliep als 'n roos. — „Gevonden!" jubelde Nelis, holder de bolder de trap af, het erf op... 'n Oogenblik later stond de heele hof en de halve Bult bij Nelis op 't zolderke, opgelucht te lachen om den deugeniet, die wakker was geschrokken en zich de oogen uitwreef. Hij begreep er niets van, waarom z'n moeder hem zoo overgelukkig in de armen nam, en kuste en liefkoosde en aan haar hart drukte. Zooiets was Colla nog nooit overkomen. — „'k Heb zoo'n honger!" Dadelijk probeerde hij partij te trekken van de milde stemming. Versch gebakken pruimentaarten van grootmoeder uit Wevershuuske had Nonk Peereneer vanmiddag gebracht. — „Pruimentaart!" fluisterde de schelm z'n moeder in 't oor, onder haar omhelzing.
Nog geen tien minuten later zaten ze in de woonkeuken allemaal om de tafel, tot Nelis toe, bij de drie groote pruimentaarten. Moeder tracteerde om de wonderbare redding van Colla.
Tochmaar half voldaan blies Trinette de kaarsen uit bij het Moeder-Godsbeeld: „Hij is immers eigenlijk heele-

maal niet kwijt geweest.” — „Groot gelijk, kind, — spaar die kaarsen maar tot een volgende gelegenheid,” knikte vader haar toe. In vredesnaam stak Leonardus toen maar z'n pijp op. 't Rosalien zou hij liever straks onder vier oogen wel weer 'ns onderhanden nemen, dat ze den kwajongen verwende tegen beter weten in. Leonardus deelde al lang niet meer haar groote verwachtingen voor „onzen boer!” — „Men moet het boomke buigen als het jong is,” vond de oud-hovenier, „en dan toch zeker zoo'n wilde scheut.” — Instinctmatig hield Colla zijnerzijds zich van vader op een eerbiedigen afstand, — nog geen zes jaar oud en voor niets ter wereld vervaard dan alleen voor vaders strakken blik, z'n kort kwaad woord en z'n groote harde hand, — pats of klitsklats — altijd raak!

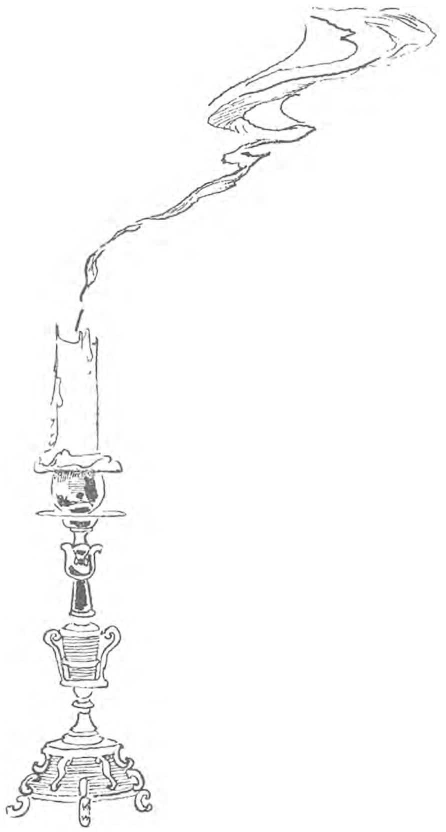

IX

ZOO STILLEKES AAN droppelt 't gansch huishouden Ruiters naar Garvershof af," — 't Rosalien had er plezier in, Andries, al vierentwintig, nou, als paardenknecht; Joep tot vaste daglooner; Willem in den moestuin, en mank Mielke om te beginnen bij de koeien. Sinds einde Mei was er de oudste van de vier dochters ook nog bijgekomen, — „sjoen Truuke". Wel al twintig jaar, maar veel hoefde ze niet te verdienen, volgens moeder Ruiters eigen woord. Die was 't Rosalien echt komen bidden en smeeken, Truuke toch op den hof bij zich te nemen. Kost en inwoning en een stuk kleeren bijwijlen was meer dan genoeg. Alles was: haar veilig bezorgd te weten, onder den goeden voorgang van madame Wevers en Plonia, die immers allebei wel mee het oog op haar zouden houden. Waar 't eigenlijk om ging? Lange Lex van

Zwarte Marjan liet haar niet met rust. 't Kind zelf hield bij hoog en laag vol, hem nooit voor 't minst voet te hebben gegeven. Maar 'r vader was hen dan tochmaar weer zondagmiddag samen tegengekomen in den holleweeg, — zij uit de vespers terug, hij haar opgewacht... „Afsnauwen kan 'k hem onmogelijk," telkens 't eender verweer van Truuke. „'t Is toch 'n buurjongen. Van klein af hebben we samen gespeeld. 'k Zeg 't hem genoeg, me uit den weg te blijven, bij al dien aanstel thuis tegen hem." — Tranen met tuiten, hikken en snikken tegen de waarschuwingen en de dreigementen in. Haar tusschen de vreemden sturen in de stad of in Overdael? 't Zou enkel maar het kwaad in de hand werken. Thuis haar achter slot en grendel houden, — 'n volwassen dochter? En toch zou dit nog de beste remedie zijn, in dat huis van hen zoo vlak tusschen den Bulthoek en de barak van Zwarte Marjan in, met langen Lex elk oogenblik bij of langs de heg, zoowel aan den voorkant als achter in de wei of den moestuin. Wijders hoefde Anna Ruiters zeker wel geen uitleg meer te geven: 'n groot goedwerk zou madame Wevers doen met Truuke op den hof te nemen, voor vaste dienstmeid bij dag en nacht. Eerst en vooral dan: haar binnen de poort houden en samen met Plonia haar tegen dien gluiper van 'n zigeuner beschermen, beter dan haar ouders zelf dat vermochten. — 't Rosalien kon nooit geen „neen" zeggen, als er 'n beroep werd gedaan op haar goed hart. Met gevolg, dat Truuke op 'n vroegzomerschen maandagmorgen, met haar klompjes in een blauwen werksloof gewikkeld, door moeder Ruiters in persoon bij 't Rosalien en Plonia in de woonkeuken van den hof werd gebracht.
Nou was Truuke juist het tegendeel van 'n zigeunerstiep, — blank en rozig als 'n appelbloesem, met 'n paar helderblauwe, verbaasde kinderoogen in 'r hoofd en 't lichtblond krulhaar in vlechten als 'n krans er omheen. Onder den monsterenden blik van de twee grootmachten van den Bult: madame Wevers en Plonia, stond ze daar alsof ze geen tien kon tellen. En toen 't Rosalien goedhartig tegen de moeder zei: „Wel ja zeker, dat beloof ik u: we zullen

hier goed op haar passen," bloosde „sjoen Truuke" tot achter de ooren. — Wel kregen 't Rosalien en Plonia almeteen een grooten steun aan dat Truuke Ruiters, handig en ijverig genoeg. Op 't gedweeë af. Buiten den inrij zette ze geen voet, behalve wanneer Moeder haar zelf op den hof kwam halen. — „We hebben echt een lot uit de loterij aan haar!" vond Plonia. En toen 't binnenkort hooitijd werd, kon die 't dan ook gerust aan Truuke overlaten: 't Rosalien bij het werk in huis te helpen, — om zelf weer 'ns als van ouds 'r hart op te halen, en met de houten hark tegen de schouders, den rooden neusdoek spitsgevouwen om het hoofd geknoopt, met de manslui naar de beemden te trekken. Ze nam Colla maar mee, dezen laatsten zomer voor hij naar school zou gaan. Onder haar toezicht en commando, vond Plonia, kon die immers al gansch goed 'n hand helpen bij 't reeken. — „Als-ie ons maaiers maar niet voor de voeten loopt!" waarschuwde z'n vader bedenkelijk. Die zag nooit op of om, wanneer hij eenmaal goed aan den slag was, zelfs den oudste had hij uit vrees voor malheur tot nog toe altijd van het veld geweerd. „Sprinkhanen meer dan genoeg." — Maar achter Plonia aan, harkte Colla meteen als 'n groote. „Zie je nou wel" prees ze hem, „als-ie maar wil." Colla's gloednieuwe ijver verdubbelde. Waarom zei vader niet: „Wel, wel, dat valt mee! Zoo kan Frans 't op geen stukken na...?" Niks zei vader tegen geen mensch. Maaien. Maaien... „Achter mij blijven," gebood Plonia den ganschen morgen door. Colla? 'n jonge hond aan 'n touw. En toch — harken, harken...

Na het middag-angelus liep op Garvershof het huis weer vol. De familie zelf: — Leonardus, 't Rosalien, de vier oudsten uit school en Colla uit de beemden terug, in de woonkeuken om den gedekten disch bijeen. — 't Dienstvolk, op z'n ouds in de achterkeuken aan de geschuurde withouten tafel: Plonia, Nelis, Andries, Joep, Willem en mank Mielke Ruiters. — Wijl Plonia na zoo'n langen morgen in het hooi tochwel in 'r lenden en leden voelde, dat ze geen dertig meer was, liet ze het beheer over den

middagpot aan Truuke over. En die schepte met volle potlepels uit den dampenden marmiet op 't fornuis de borden vol wortelenstamp met spek. Vooral de twee oudste broers staken haar gretig telkens opnieuw hun bord toe, „schoon leeg alsof de hond 't heeft uitgelikt," zooals Truuke 't zelf noemde, want hier in de achterkeuken kreeg ze met den dag meer praats. Waarop Joep haar plaagde, dat ze 't haar eigen broers niet gunde, om alles liever alleen aan Nelis te kunnen geven. — „En wat zou 't dan nog?" daagde Truuke den plaaggeest uit: „als Nelis mij nou eenmaal 't meeste waard is." — Algemeen gelach, waarbij Nelis, ondanks z'n grimas van verontwaardiging, 'n blosrooden kop kreeg; niet enkel omdat ze allemaal tegelijk naar hem keken, maar vooral om den stralenden blauwen blik van dat Truuke zoo diep z'n oogen in...
„Ha zoo!" Plonia kreeg 't in de gaten, en dadelijk er op had ze al bij zichzelf uitgemaakt: „dat zou warentig nog zoo kwaad niet zijn." Maar Plonia zei geen woord. Ze was zelfs nog nooit zoo zwijgzaam geweest als van dit oogenblik af. Nadenkelijk eerst in de achterkeuken, toen op het hooiland. — Vanmiddag zonder Colla. Want die? z'n bord leeg — en pardoes in slaap gevallen met z'n bol op z'n armen voorover op de tafel.
Vooral in de laatste jaren had Plonia meer dan eens tegen haar zoon gezegd: „Nou zou 't ondertusschen tochwel 'ns tijd worden, dunkt me, dat jij ook eindelijk 'ns voor den dag komt met een vrouwmensch naar behooren." — Nelis, die zoowaar nou ook al half de dertig was, en zich „zoo goed gemaakt" had bij den voorgang van Leonardus. Daar was z'n moeder niet blind voor! — Juist nou ze hem op den hof en op den Bult meer en meer „Neliske" begonnen te noemen, — enkel omdat Colla hem nooit anders dan „Neliske" aanriep of nariep, — was jonge Nelis hoe langer hoe meer op Ouwen Nelis zaliger gaan lijken. Zooveel kloeker en knapper geworden met de jaren, verwaaid nog maar zelden, en wel eenzelvig, maar verstandig genoeg. Dan tochmaar meesterknecht op Garvershof en hoe er in eer en aanzien! Opslag zouden ze hem

niet weigeren, al wilde hij er niet van hooren ook maar 'n halven gulden meer loon te vragen. „Wij hebben immers ruim ons brood," hield hij z'n moeder voor. „Den meester valt 't aleeuwig lastiger dan ons de enden aaneen te binden." Meer dan z'n paar „wullemkes" zondagsgeld vroeg hij nooit, die godsblok, en van trouwen wilde hij zelfs niet hooren. Begon zij er over, meteen had hij 'm kitteloorig gesmeerd! — Wat stak daarachter? vroeg Plonia zich af. Te onnoozel om er aan te denken, of te beteuterd om op 'n meisje uit te gaan? Eigens had ze al 'ns hier en daar voor hem rondgekeken, maar 'n schoondochter volgens haar wenschen was zoowaar niet voor 't opscheppen. Nou opeens — dat Truuke — waarin ze nooit 't minste erg had, 'n kind uit de buurt. Maar zooals dat ding Nelis aankeek, en hoe Nelis daarbij den kluts kwijtraakte... Truuke? Wat jong, maar dan ook des te frisscher en viever. Op 't oog immers 'n echte Pinksterbruid! Dat die lange Lex haar achterna zat? Wat 'n wonder! 't Kind uit 'r eigen taalde niet naar hem. Dat was 't Rosalien ook al opgevallen. En voor de ouders 'n reden te meer, om blij te zijn met zoo'n eerzamen schoonzoon als Nelis Broens. — Truuke? Van werken wist ze. Alle apperentie dat ze hierin naar 'r moeder zou aarden, en over de prestaties van Anna Ruiters was Plonia altijd goed te spreken geweest... Alles wel bezien — zou 't immers om God te danken zijn, zoo'n koppel: Nelis en Truuke. Met die slotsom was Plonia tegen den avond uit het hooi thuisgekomen. En vóór den nacht, was ze ook al zoover met 'r overleg: dat het jonge paar in háár huisje moest gaan wonen, en zij dan maar 't zolderke van Nelis zou betrekken. 't Rosalien zou daar immers niks op tegen hebben: Plonia voor dag en nacht. En wat was er voor haar zelf op tegen om als 'n geëerde oud-gediende op den hof haar eind te halen? — over 'n jaar of dertig wel te verstaan, — eerst nog 'ns haar kindskinderen groot zien!

't Viel niet mee, om Nelis 'ns apart te krijgen in dezen drukken tijd. 't Duurde tot Zondag na de Hoogmis, toen hij haar als naar gewoonte thuis z'n weekloon kwam bren-

gen. 'n Heelen gulden zakgeld schoof ze er hem vandaag van toe, en dan: — „Nou, ziezoo, — zeg me 'ns rechtuit hoe vind jij dat Truuke?" — „Al juist als de rest." — „Doe maar geen moeite je moeder zand in de oogen te strooien... jij hebt je zinnen op haar gezet en zij op jou." — „Da's nou het toppunt!" Nelis blies van verontwaardiging, en wilde met 'n schouderschok al weg. Maar z'n moeder stelde zich pertinent tusschen hem en de keukendeur... „Hoor nou 'ns hier — in allen ernst — zoo'n meisje! Zoek er maar 'n ander van 's gelijk. En jij — bedenk dat goed: Je moeder blijft niet eeuwig leven en jij niet je leven lang 'n kwajongen, die violen maar kan laten zorgen... Wil jij, dat je moeder 'r hoofd ooit gerust mag neerleggen, dan wordt 't hoog tijd voor je om je 'ns eindelijk te vestigen — 'n eigen gezin te stichten, en met eere man en vader te zijn in de wereld." — „Laat me toch met rust!" — „Alles om je bestwil." Maar dat hoorde Nelis al niet meer. Op den rand van den Bult stond-ie over de beemden en Daelhoven heen in het waasblauwe verschiet van de Kempen te kijken. Toch met moeders nadrukkelijke stem nog in de ooren... Truuke? Ontkennen zou hij 't niet: Ze mocht gezien zijn. Eenigszins zelfs liet ze hem denken aan 't Rosalien in 'r jonge jaren...
Plonia? Wat zij in 'r kop had, had ze niet in 'r staart, — zooals ze dat van 'r eigen wel wist. En zeker nou 'ns eindelijk... Dienzelfden middag vond ze Truuke met „de meitskes" aan 't ballen in de huiswei, en als zonder erg kon ze haar zoo 'ns zeggen: „Die Nelis van ons — zit me daar zoo'n heelen zomerzondagmiddag op z'n zolderke te lezen." — „Ze hebben al 'ns gezegd, dat hij bij de bruine paters wil." — „Praat van de lui...'t Mankeert hem alleen dat hij tot nog toe de rechte niet vond... Zoo is dat soort — 't duurt lang — maar hebben ze 't eenmaal te pakken, dan ook vuur en vlam." En bij den oplevenden lachenden blik van Truuke, ging Plonia er maar recht op af: „Als ik je nou toch zeg — zou je 't willen gelooven? — maar 'k merk dat aan honderderlei: „dat hij 'n goed oog heeft — raad 'ns op wie?" — Truuke tintelt van top tot teen,

echt in spanning: „Nou?" — „Jij, kind, jij zelf hebt 't hem aangedaan. En dat verwondert me niks. Niet dat ik er me in wil steken, — dit zeg 'k je alleen: je zoudt 'n goeie aan hem krijgen — een op wien ze thuis ook niet 't allerminste zouden te zeggen hebben."
„Als-ie niet zoo oud was..." Truuke weet zoo gauw niet hoe er zich uit te redden. Heelemaal weggooien wil ze 't ook niet... Wie weet hoe 't van pas zou kunnen komen: den een tegen den ander uit te spelen. Want dit staat vast bij Truuke: tóch lange Lex en geen ander.
Plonia, hoe slim ook, heeft er geen vaag vermoeden van, wat er achter dat blanke meisjesvoorhoofd in een ommezien wordt uitgesponnen. — „Nelis oud?" zelf bleef ze aan die eenige tegenwerping van Truuke vasthaken. „Maar da's immers juist 't beste, wat 'n jonge vrouw verlangen kan, — de man wat ouder en wijzer. — Zie maar 'ns naar den meester en z'n vrouw, die schelen nog wel meer."
„Toch liever jong bij jong!" Truuke moet 'n slag om den arm houden.
„Jeugdigheid genoeg in hem. Dat zou je ondervinden. Al begrijp je — zoo in 't begin heeft dat soort als Nelis geen slag om met meisjes om te gaan. Ze moeten zoowat aangemoedigd worden."
„Ook nog al!" Truuke lacht Plonia nou toch in 'r gezicht uit. Terwijl Plonia denkt: „Wie 't laatst lacht, lacht 't best!" 't Vuurtje is nou eenmaal aangestoken. Zij zal 't zoo nu en dan nogwel 'ns oprakelen...
't Begon Nelis al gauw op te vallen, op den hof telkens en overal Truuke tegen te komen. 's Morgens al vroeg Truuke bij 't melken; Truuke met de melkemmers; Truuke op weg naar den moestuin; Truuke op weg naar de bleek. Aan 't middageten Truuke, en 's avonds weer en tot laatst toe: Truuke nog op de bank naast de voordeur als hij al naar z'n zolderke ging. En altijd weer klaar met 'n vroolijk woord voor hem en met die uitdaging in haar oogen. — „Wat heeft ze in vredesnaam toch in mij gezien?" begon Nelis zich af te vragen. En z'n moeder zei: „Stommerik

— ben jij ziende blind? Zoo'n meisje!" — „Trouwen is m'n roeping niet," gaf Nelis haar ten antwoord, terwijl hij in z'n hart verzuchtte: „Was 't Rosalien indertijd 'ns zoo toeschietelijk geweest!" Waarop dan direct de tegenspraak: „ja maar, dan had ik haar natuurlijk niet in zoo hooge eere kunnen houden, als nou nog altijd en onveranderd." — Want dit besefte Nelis in deze dagen duidelijker dan ooit, wat voor hem 't Rosalien welhaast levenslang beteekend had en nog aldoor beteekende...
Kort er op, 'n Zaterdagmiddag na den eten, wenkte 't Rosalien hem in 't voorbijgaan door 't voorhuis, bij zich in de zaal. „Luister 'ns effekes, Nelis." — Daar stond ze voor hem, 'r gezicht één zon al zon... „Wat hoor 'k, zeg? Is 't nou eindelijk zoover, dat het hart gesproken heeft?" Nelis wist zoo gauw niet wat ze bedoelde. „Wat dat betreft," antwoordde hij vóór 't eigens goed te weten, „al véél eerder dan iemand zou meenen." Tegelijk verschoot hij zelf van die bekentenis en wendde het gloeiend hoofd af, beschaamd als 'n kind.
't Rosalien lachte: „Wel jongen, wat ons dat 'n plezier doet, den meester en mij. — En daarom — dit wilde ik je toch 'ns zeggen, we zullen zorgen dat je goed kunt rondkomen als 't eenmaal zoover is. — En da's best, hoor: jullie in moeders huis, en moeder voor vast bij ons, en op jouw zolderke met zoo 'r eigen gerief."
Nelis stond aan den grond genageld. — „Ja, maar..." Meer kon hij er met geen mogelijkheid uitbrengen. 't Rosalien klopte hem op den schouder... „'t Komt verder allemaal vanzelf in orde, hoor... Vraag haar maar gerust, dat kwieke Truuke. We zijn 't er allemaal goed mee eens ...Geloof me, ik zou er echt gelukkig om zijn voor jou..." „Ja — dan" stamelde Nelis, „als 'k er u 'n plezier mee kan doen..." En mee — bruusk — hij de zaal uit. Tot stikkens benauwd onder dien verbijsterden blik van 't Rosalien bij dat woord van hem... „Toch niet voor mij!" hoorde hij haar nog zeggen...
Moest 't er dan toch van komen? Truuke vragen? — Dán verkeeren met Truuke. Dan — trouwen. Weg van

z'n zolderke — en samen met Truuke in 't oude Broenshuuske? Dag en nacht Truuke? — 't Koud zweet brak Nelis er bij uit. Z'n hart en al z'n leden werden zwaar als lood, enkel bij de gedachte dan toch een man te moeten zijn, die van z'n vrouw hield. — „Maar dat komt immers vanzelf!" z'n moeder lachte hem uit, wanneer hij bij haar aanhoudende aansporingen als 'n nieuw verweer tegenwierp: onmogelijk van Truuke te kunnen houden als 'n man van z'n vrouw. — Toen kwam 't bij hem op: „Misschien — als 'k maar denken bleef, dat ze tóch 't Rosalien is in haar jongen tijd!"...

Zóó ver hadden ze 't dan toch met 'r allen gebracht, de vrouwlui, dat Nelis eindelijk en ten laatste maar besloot te doen wat z'n moeder hem aanried, en Truuke te vragen samen met hem kermiszondag naar de feestwei te gaan. De zomerkermis was op til. Zondags te voren kon het verzoek onmogelijk nog langer worden uitgesteld. Moeite kostte 't niet Truuke binnen de poorten en heggen van den hof 'ns alleen tegen te komen. Tenminste dien laatsten zondagmiddag hoefde Nelis maar den kant van den Bergbongerd uit te wandelen en daar kwam Truuke precies uit den moestuin. — „Wel Nelis! zoo gansch alleen op wandel?" — „En jij dan?" — „Samen zou plezieriger zijn." — „Ook om kermis te houden." — Nelis overtrof zichzelf in stoutmoedigheid. Zoo pardoes met de deur in huis vallen? Wat bezielde hem? — „Wij met z'n tweeën naar de feestwei, komenden Zondag? Als je dat zoudt willen," bood Truuke zich grif aan. — „Afgesproken dan." — „Om drie uur onder den inrij." Ze wedijverden echt om spijkers met koppen te slaan. — Omdat ze 't allebei toch te gek vonden, nou 't beklonken was, zoomaar opeens ieder zijns weegs te gaan, drentelden ze samen de helling van den Bergbongerd af, en praatten over het mooi weer en de verwachting van mooi weer tegen kermis. Bij de stapsteenen over de beek stonden ze stil; het voetpad leidde verder langs den anderen oever. — „Wacht," zei Nelis, die zag hoe bezorgd ze van 'r zondagsche schoenen naar 't bruisend water en de wankele steenen keek. Hij

was er al over en reikte haar de hand. — „Zoo behoort 't nou," wist Nelis. En dat hij die hand van haar nu eigenlijk niet meer moest loslaten, daar zorgde Truuke zelf wel voor, werd-ie almeteen gewaar. Echt in de klem zat Nelis. Zoo gingen ze verder, hand aan hand, en omdat het paadje erg smal was, schouder aan schouder. Hij voelde haar dicht tegen zich aan, en dacht: „nou moest 'k eigenlijk m'n arm om haar middel slaan," — maar deed 't niet. Bij al haar aanhaligheid voelde hij zich net zoo koud en hard worden als 'n steen in de beek. — „Zeg 'ns wat?" dat was zij. — „En wat zeg jij?" gaf hij ten antwoord. Tegelijk hoorden ze allebei: „kra! kra! kra!" — waarbij zij van schrik vanzelf z'n hand losliet. „Kra! kra!" — Waar vandaan? — Colla! — Nelis had hem al ontdekt, daarboven op den knotwilgknoest. Colla, die de kraaien nakraste. — „Verdraaide boschduvel! Wat voer jij daar uit?" riep Nelis, als uit banden en boeien verlost nu hij allebei z'n handen maar weer vrij had. — „Neliske! Vang me!" Mee nam de bliksem onbesuisd een vervaarlijken sprong uit de hoogte op Nelis aan. Onwillekeurig breidde die de armen uit, zonder nog tijd te hebben zich schrap te stellen. Met jongen en al tuimelde Nelis omver. Onder rauwe juichkreten hield de wildebras hem omvangen, gaf nog 'n stevigen zet met z'n knieën en samen rolden ze de beek in. Daar lagen ze met hun tweeën te proesten, te spatten en te spartelen, elkaar uit te schelden en nog met water te gooien ook. Aan den kant stond Truuke eerst te gillen: „hulp! hulp!" toen te lachen, en opnieuw te gillen en te gieren: „Nelis nog toe! Kom er nou toch uit! — Houd hem den kop onder, den deugniet!" en ze keek al om naar een langen stok om 'n hand te helpen. — Maar Nelis toonde nu toch z'n mannenkracht en -meerderheid en greep Colla bij den nek, dat hij niet anders meer verroeren kon dan zooals Nelis wilde. En zoo stonden ze daar, schuddend en druipend, twee kletsnatte poedels op het oevergras... „'t Is wat moois!" vonniste Truuke vinnig, en opeens trad ze in haar rol van z'n moeders toegewijde dienstmaagd, vatte Colla bij den pols en trok hem mee, den

Bergbongerd op... Zonder stompen en snauwen ging dat niet, — best te merken aan de keel die Colla opzette. Hoe dichter ze het huis naderden, die twee, hoe harder Colla schreeuwen: „Neliske z'n schuld!" — huilen en snikken, de rakker, alsof hem het grootste ongelijk was aangedaan. Op eerbiedigen afstand volgde Nelis, sluik, z'n plunje een gutsende regenbui. Toch grinnikte hij vergenoegd in zichzelf. Juist omdat hij Colla zoo luidkeels hoorde jammerklagen: „Bijna verdronken!" — Nou tegen z'n vader en moeder, die ontsteld kwamen aanloopen. — „Neliske z'n schuld!" — Afgestroopt, afgedroogd, roodgewreven werd de drenkeling, — in schoon goed gestoken, dan — met 'n pak slaag van z'n vader en zonder eten van z'n moeder — naar bed! „We zullen jou leeren anderen de schuld te geven!"
Onderwijl had de druipende Nelis dan tochmaar onopgemerkt z'n zolderke kunnen bereiken.
Daar schoot hij eerst echt in 'n lach...„Bijna verdronken!" Eerst toen hij eindelijk weer droog en warm in z'n werkendaagsche kleeren stak en z'n lekkende zondagsdos aan gespannen touwtjes tusschen bed en venster te drogen hing, streek Nelis zich ontwaakt langs de oogen. Bedremmeld stond-ie te peinzen, hoe 't nu verder zou gaan? Die geschiedenis met Truuke?...
Er af was-ie niet! Van alle kanten schenen ze wel samen te spannen dat het „aan" bleef.
's Maandags nog voor den middag vernam hij 't al van z'n moeder: „Bij Ruiters zijn ze 't er goed mee eens..." En vóór den eten, in de volle achterkeuken, Truuke zelf al direct: „Weer droog?" — „Behalve achter z'n ooren!" antwoordde 'r broer voor hem. 'n Lachdaver. — „Geen nood! Op de feestwei zullen we tenminste van natte voeten geen last hebben." Truuke moest hem toch nog 'ns aan de afspraak herinneren, ten aanhooren van allemaal. — „Da's te zeggen — als 't niet stortregent!" wierp Nelis nu toch tegen, echt oplevend bij de hoop op nog die eenige uitkomst. „Dan is er toch altijd de Zwaan nog," bemoedigde Andries, „concert en bal binnenshuis." —

„Dan maar in de Zwaan op het droge gaan zitten!" — „Plonia, die zoon van u wordt nog moppig op z'n ouden dag!" Dat was Joep, die er de moeder inhaalde. Plonia had er echt plezier in, hoe ze hem er tusschen namen, dien houten klaas van haar. Net goed! Zoo zou hij vanzelf wel loskomen. — „Liefde houdt 't hart jong, kinderen!" verkondigde zij.
Dan Nelis met een diepen zucht: „Daar kan ik van meepraten!" — Waarop ze onder nieuw gelach allemaal naar Truuke keken, behalve Nelis zelf. Die zag buiten het keukenvenster enkel de schaduw van de eene en eenige...

Moeder Ruiters had er genoeg voor over, Truuke voor de gelegenheid 'ns extra in 't nieuw te steken. Nelis verschoot er echt van, zóó mooi als ze was, kermiszondag, toen hij haar 's middags uit den inrij al op hem af zag komen, 't erf op, in 't wit en rosee van top tot teen! 'n Witstrooien flaphoed met rosee rozen en witsatijnen strikken; 't rosee katoentje van 'r kleed met een grooten witten kantkraag gesierd.
„Je bent veels te mooi voor mij," zei hij meenens en heel bedenkelijk. „'t Is juist 'n paardsbloem bij 'n roos!" — al had hij zich dan nog zoo op z'n paaschbest opgeknapt. Op de voordeurstoep stonden Plonia en 't Rosalien met Trinette en de meitskes te glunderen en te gniffelen van schik, zóó beteuterd als hij keek toen zij hem arm in arm nam en geërgerd commandeerde: „Doe nou niet als een die z'n laatsten zondagscent heeft versnoept..." Om hem moed in te spreken, expres hardop genoeg, dat hij 't onder den inrij dan ook heel goed kon verstaan, zei 't Rosalien: „Ze mogen met mekaar voor den dag komen: hij met haar en zij met hem!"
En toen maar op stap. — Den sprong het donker in, dacht Nelis, toch opgelucht toen Truuke nog in de poort, z'n arm weer losliet. Ook onderweg bleven ze aldoor minstens een halven meter vaneen loopen. 'n Paar maal zelfs waren ze mekaar even kwijt, want 't was druk, vooral bij den ingang van de feestwei een woelig gedrang. Een-

maal binnen koos Truuke zelf een plaats vlak in den hoek van de hooge heggen, aan de achterste tafel, niet naast maar tegenover elkaar, elk op een andere bank. Omdat 't hier te ver van de muziek en den dansvloer was, bleven de overige plaatsen aan hun tafel gelukkig onbezet.
Zoo waren ze daar dan gezeten, ieder achter z'n flesch en z'n glas, limonade voor haar, bier voor hem, en keken maar zoowat, hij star, met den elleboog op het tafelblad; schuins toegewend zij, met de handen gevouwen op het witsatijnen retikuultje in haar schoot, beeldstil, behalve haar blik, die speurde en zocht en rusteloos van her naar der wiekte.
't Geschetter van de kopermuziek vermocht het zwatelen van praten en lachen geen moment heelemaal te overstemmen. Windstil was 't. Vlaggen en vanen hingen slap langs de palen, maar vroolijk prijkten de bonte lampions tusschen de guirlanden om plancher en kiosk. Zon en zomer en zorgeloosheid. „Da's nou 't wereldsche leven," dacht Nelis, die 't nog nooit van zoo dichtbij had aangezien, enkel in z'n jongensjaren zoo 'ns van buitenaf door de tralies van het ingangshek heen. En daar zat-ie er nou warentig midden in, met 'n meisje nogwel. Zijn meisje? — Moeder had goed praten, — hoe moest dat en de rest ooit vanzelf komen? 't Leek hier eerder alsof ze hoe langer hoe minder de een voor den ander bestonden. Zijn schuld? Eindelijk 'ns een woord tegen haar spreken? — „Drink 'ns uit, zeg." — Iets anders wilde er niet in z'n gedachten opleven voor haar. En zij — scheen hem niet eens te hooren. Afwezig zat ze achter haar halfvol glas uit te kijken. Bij de muziek — al het voorlaatste nummer vóór de pauze — verdwaalde Nelis vanzelf weer in z'n gepeinzen. Hij dacht aan 't Rosalien — hoe van harte die toch altijd alles meeleefde met hem, — pas weer bij 't weggaan boven... Eigenlijk moest-ie nou tochwel zorgen, dat Truuke soms niet tegen 't Rosalien over hem 'r beklag ging doen. — „Heb je geen dorst?" vroeg-ie maar weer. En mee — Nelis schokte er van wakker als uit 'n diepen droom — stond daar, aan den smallen kant van de tafel, met de heg achter

zich — de jongste van Zwarte Marjan, — als uit den grond opgedoken, — lange Lex Doree, — den witstrooien matelot schuins op z'n fellen donkeren kop, de zwarte lok kruiig op z'n voorhoofd, de snorrepunten steil opgestreken, zwierig z'n jasje open, rood de stropdas op 't witte overhemd, de breede zwartzijden ceintuur met slangengespen gesloten. Verrukt zag Truuke naar hem op. Zoo een! En daar was-ie! Voor háár! Enkel alleen voor haar! — Flitsen deed alles aan hem, — z'n tanden, — z'n oogen nog feller, z'n rap kort woord, — één aanval op Nelis: „En nou inrukken, jij daar!"
Verbijsterd keek Nelis van hem naar Truuke. Maar die lachte hem in z'n gezicht uit: „Suffe sok! Te meenen dat 't meenens was!". — „En as-ie nou niet direct opdondert!" dreigde lange Lex... „en bek houden, versta je! Dat zeg ik je, dooie diender, als jij ons verraadt op den Bult, dan steek ik je overhoop..." „Phhh!" Dat kón Nelis toch, den schoft z'n verachting in 't gezicht blazen. Toen, doodkalm: „Voor mijn part: je moogt haar hebben en zij jou! Krepuul!" En weg was Nelis.
Fier rechtop, met de handen in de zakken, bijna statig, over het kerkpad Garversberg op, liep hij de muziek uit de feestwei na te fluiten, die hier in de zomermiddag-stilte kwam wegsterven.

„En overal, en overal,
Waar de meisjes zijn,
Overal, overal, — is er bal!"

Want nou eerst en almeer kwam de rechte kermisstemming over Nelis: Verlost, voorgoed verlost van dat Truuke!
't Was hoog tijd ook, dat hij thuiskwam: Op het erf liep juist Colla met uitgestrekte armen achter de kippen te jagen, dat ze met vervaard gekakel over de mestvaalt stoven... „Wil je 't laten, batraaf!" Onverwachts greep Nelis hem bij z'n kladden, en zette hem met 'n forschen zwaai den kant van de voordeur uit, om hem met 'n schop tegen z'n broekbodem het huis in te drijven. Zou Nelis soms niet weten, hoe met dien Colla om te gaan?

„Moeder!" schreeuwde Colla in 't voorhuis, „daar is Neliske! Al terug van de muziek!"
Voor Nelis bij den melkkelder was, riep 't Rosalien hem van den huisdorpel toe: „Wat zullen we nou hebben?" Hij ging op z'n voetstappen terug, en met den hoed in de hand, stond hij daar voor haar. In z'n opluchting onbevangen als nog nooit... „Dit zeg 'k u alleen: óf Truuke Ruiters hier voorgoed den hof af, óf ik." Toen 't Rosalien uit zijn horten en stooten de toedracht begon te begrijpen, sloeg ze de handen ineen... „Maar dat is nou tochwel 't uiterste! Zoo'n doortrapt huichelachtig nest! — Alles op touw gezet om den langen Lex? En nou die twee op hun eenigheid samen kermis houden? — God beware! Dat moeten ze weten, Anna en Stoffel. Loop gauw, Nelis, hen waarschuwen — dat 'r vader die balsemien kan weghalen van dat sujet!" — „Ik? naar Ruiters!" Nelis bestierf 't van schrik. 't Mes van langen Lex weerlichtte voor z'n oogen. „Stil maar, stil, — ik ga eigens, — op staanden voet... Dat laad ik niet op m'n geweten — zoo'n verantwoording. En uit er mee! Dat ze zelf voortaan maar op hun fijn mamsel passen!"
Weg was 't Rosalien, achterna gehold door Colla, die van alles geen snars begreep, al had-ie wel in de gaten, dat 't er spande... Op z'n zolderke stond Nelis verwezen rond te kijken. Langen Lex verraden? Zich de wraak van langen Lex op den hals gehaald? Dat mes? — Voortaan die duvel op z'n hielen? Die flikkeroogen hem begluren achter heggen en struiken? Hoe in Gods Heeren naam ging 't afloopen daar in de feestwei?... Stoffel z'n dochter losrukken uit die helsche klauwen? 'n Groote kloppartij? Moord en doodslag?
De overwinningsroes van den thuisweg verging Nelis in klappertanden van angst en koorts. Hij lag in bed met de dekens over z'n hoofd getrokken, maar bij het minste gerucht sloeg hij ze weg en zat recht om beter te kunnen luisteren. — Donker was 't al lang, misschien wel middernacht, toen hij dezen keer toch heel duidelijk de zijdeur van den inrij hoorde open- en dichtgaan, voetstappen op het

huis aan... Eer hij 't zelf wist, zat Nelis op z'n knieën voor het venster gedoken. Over het kozijn heen zag hij — een bleeke schim in den sterrenschemer — Truuke! Truuke in haar rosee kleedje met den witten kantkraag, den flaphoed in de hand. Ze klopte aan de voordeur; na lang wachten opnieuw, maar nog schichtiger...
Nelis z'n hart klopte even schichtig van angst om haar. Daar ging de huisdeur open. De stem van 't Rosalien...
„Zoo! En denk jij hier nog zoomaar binnen te komen? Nogwel op dit uur. 'n Mooie jij! Weet je, dat je vader jou en dien Lex urenlang heeft loopen zoeken — en misschien nog?... Hier in huis zet je geen voet meer. Denk dat soms niet. Alla, kom mee... 'k Zal je afleveren aan je moeder."
— Alles onderbroken door onderdrukte snikken van Truuke... „'k Kon er niks aan doen... Hoe zou ik tegen hem opkunnen?..."
Voetstappen van twee den inrij uit. Niet lang, en de voetstap van 't Rosalien alleen terug. De huisdeur op slot en grendel... De stilte van den nacht over den Bult.
„Als de vader hen dus niet gevonden heeft..." dacht Nelis. Maar inplaats van zich gerust te voelen, veilig tegen sluipmoord, omdat het verraad dan wellicht niet aan den dag was gekomen, — lag Nelis zich nou te kwellen met de gewetenswroeging: dat hij de dochter van Anna en Stoffel Ruiters, de zuster van Andries en Joep en Willem en mank Mielke liever niet zoomaar in de handen van dien verleider had moeten achterlaten... „Heilige Sint Franciscus," riep de stem van z'n ziel, „alles omdat 'k dien weg van u verlaten heb en uw boek maand na maand vergeten heb laten liggen onder het stof op die plank hier."

X

KORT NA DIEN KERMISZONDAG brak er 'n zwaar onweer los over Garversberg, en nog wel vlak voor den oogst! 't Gansche huishouden, met Plonia, Nelis en de vier Ruiterjongens er bij, had in de keuken samen hardop den Rozenkrans gebeden. De kaarsen aan bij de Moeder Gods op de commood. Telkens als 't weerlichtte, maakten ze tusschen het bidden door, allemaal 'n Kruis, waar ze in het somber halfduister voor stoel of bank op den vloer geknield zaten. Enkel 't Rosalien was op haar gewone plaats aan de tafel gebleven. Colla aan haar voeten, met z'n gezicht tegen haar knieën gedrukt, oogen dicht en moeders voorschoot over z'n hoofd getrokken. Zoo bang was hij van bliksem en donder. Al tweemaal was Plonia opgestaan om stengels uit den gewijden kruidwisch van verleden jaar Augustus op het fornuisvuur te leggen. Nou ging ze de keuken rond en sprenkelde met 'n palmtakske wijwater uit, vooral ook naar den kant van het erf. Het vuur was niet van den hemel af, en wie zou niet denken aan dien stal vol beesten,

zoogoed als aan de wijde rijpe korenzee tusschen Garverskamp en Case? — „Wij bidden u, verhoor ons, — spaar den oogst, spaar het vee..." God zij dank, als zooveel zwaar weer, dat in den loop der eeuwen over Garvershof had gewoed, dreef ook dit onweer af, zonder rampen van hagelslag of brand. Toen 't begon op te klaren, en ze deur en vensters konden opengooien, het erf daar schoongespoeld zagen liggen in het vervreemde achtermiddaglicht, — de mannen, door den ruischenden naregen, op stal en schuur en het werk aan, alsof ze het leven opnieuw veroverden; — binnen voor allemaal zoo'n danige opluchting dat 't er voor de kinderen opnieuw kermis leek. Eindelijk had Plonia opgehouden vuur en vlam te spuwen over de schijnheilige malloot, die haar en haar solieden Nelis en gansch Garvershof zoo deksels geslepen 'n rad voor de oogen had gedraaid. En tegelijk met Plonia was ook 't Rosalien nou opeens over haar verontwaardiging en bekommernis om dat lichtzinnig Truuke heen: Het onweer had dat kwaad lotgeval ten slotte op den achtergrond gebracht. — En toen daar tegen den avond opeens ook nog Peereneer onverwacht voor 't Rosalien 'r oogen stond, — was er meteen enkel nog maar: Peereneer! — Zoo midden in de week en nogwel door den regen? Want aan 't regenen was 't gebleven, en 't rommelde ook nog, met zeebrand, verweg over de Maas. — Peereneer met een druipende paraplu en met beslikte camasschen om de broekspijpen...

„Toch niks ten ondege?" vroeg 't Rosalien, want, dat spreekt: direct dacht ze aan moeder Wevers, die immers al om en bij de tachtig raakte. Maar neen — „'t oud van ons? — altijd nog even wakker bij de pinken..." — „'t Is," zei Peereneer, „dat 'k Leonardus en u over 'n gewichtige zaak moet spreken. En nog langer uitstel kon 't niet lijden..."

Zoo zaten ze, geen kwartier later, met hun drieën aan het ondereind van de tafel in de zaal, bij het witporseleinen staande petrollampke van de keukencommood. 't Eerst van al had 't Rosalien gauw het venster in den hoek open-

gegooid, want in die besloten kamer hier was de Julihitte blijven hangen onder het laag balkenplafond. Buiten, in het stervend daglicht, ruischte de bui over het volle zomerloover, en 't was echt 'n verkwikking dat te hooren in de geurige frisschigheid, die hun toewoei, waar ze zaten in den lichtkring van het lampke... „En?" Leonardus schikte nog wat naderbij en spreidde dan rustig allebei z'n groote handen open op z'n knieën, „goed nieuws?" — „Da's te zeggen," begon Peereneer, „'k laat dat heel en gansch van uw tweeën afhangen." — „Dan voor den dag ermee!" Nooit had Leonardus van lange aanloopen gehouden, en met de gedachten aldoor zoo straf op het werk gericht, was hij in den loop der jaren nog kortbondiger geworden. Peereneer daarentegen, met ampel tijd om rustig z'n gepeinzen uit te spinnen, betoonde zich doorgaans breedsprakiger dan weleer. Maar nou kwam 't er toch uit zonder omwegen: „'t Is over den oudste..." Toen raadde 't Rosalien almeteen waar 't om te doen was: Franske, in z'n dertiende thans, en aan z'n laatste dagen bij meester Jonkers op de dorpsschool. — Zij kwam erbij rechtzitten op 'r stoel, greep de handen ineen, gansch gespannen aandacht... „We zijn nou zoover, dat er 'n beslissing dient genomen te worden over z'n toekomst, dunkt me." Peereneer had z'n pleidooi sekuur voorbereid.

„Wel," zei Leonardus verbaasd, „dat ligt immers voor de hand: eindelijk nou 'ns meenens mee aan den slag. Al direct. Bij den oogst. Want zoogauw 't nou is opgedroogd buiten, zijn we volop aan den gang."

„'t Kan niet anders dan hem goeddoen," gaf Peereneer toe. „Laat 'm de handen nogmaar 'ns uit de mouwen steken. Hij zal nog genoeg met z'n hersens te werken krijgen."

„Hersens? — ja, natuurlijk van den winter naar de stadsavondschool misschien, — of hier bij meester Jonkers nog wat boekhouden en Fransch en Duitsch, — 'n volgenden winter 'ns een landbouwcursus, als-ie dat zou willen. Al is de praktijk toch alles. En daar kan ik hem gelukkig genoeg van meegeven."

„Allemaal goed en wel, — maar vergeet nou niet, dat de zoon wel 'ns een andere roeping kan hebben dan de vader. Is dat nooit bij jou opgekomen? Zoo'n jongen! Meester Jonkers houdt dan tochmaar vol, dat-ie nog nooit zoo'n begaafden leerling vóór zich op de banken had. Van 't eerste begin, de anderen ver vooruit." — „Des te beter voor Garvershof!" Zelfs de vadertrots van Leonardus was uitsluitend op het eigen groote levensdoel gericht. „Wat er dan aan robuustheid ontbreekt, zal 't verstand aanvullen. Schrander doorzicht kan hier van pas komen." Hij dacht aan de tijdroovende boekhouding, aan 't wikken en wegen bij verkoop en prijsbedinging, aan ontginning en doelmatige bebouwing, aan teelt en kweek, aan geldbelegging en bovenal aan Garverskamp, — aan alles wat hem zooveel hoofdbrekens en half doorwaakte nachten bezorgde. — „Twee weten meer dan één..."
„Maar lieve God in den Hemel nog toe!" haalde Peereneer uit. „Moet ik hier en op dit oogenblik, z'n ouders dan als nieuws vertellen, wat den jongen uit heel z'n wezen bij den eersten oogopslag is af te lezen! 'n Hoogere roeping heeft-ie."
Leonardus kijkt 't Rosalien met groote oogen aan. Zij glimlacht — onzeker. „Leeren kan-ie en braaf is-ie genoeg," geeft zij 'r oordeel, „zoowat eenzelvig ook wel, — maar dat is de Weversaard, dunkt mij eerder. Z'n Eerste Communie heeft-ie gedaan als 'n Engel, — dat weet ik. Als misdienaar echt 'n voorbeeld — — en zoo trotsch dat-ie nou dáár ook de oudste is! Maar 'k vraag me af — als-ie wezenlijk priesterroeping had, zou-ie er dan nooit 'n woord over gerept hebben — al was't maar alleen tegen z'n moeder? Of de pastoor, bij wien hij toch trouw te biechten gaat, zou die er niet 'ns over begonnen zijn?..."
Met al dit ontleg verried 't Rosalien, hoe ze haar eerstgeborene altijd angstvallig in 't oog had gehouden, juist wat die roeping betreft. Vooral omdat ze de komst van den tweeden zoon immers als 'n teeken van Gods hand had beschouwd, dat Hij den eersten voor Zich vroeg.
„Als ge 't dan precies wilt weten, allebei" — nou is 't op

zijn beurt Peereneer, die het uitweiden niet langer verdraagt, „ik heb den jongen beloofd: „laat 't maar aan mij over..." Want zoo wijs is-ie wel, om te begrijpen, dat hij u met de kosten voor zoo'n jarenlange studie niet tot last mag worden..."
„Stel je dat 'ns voor! Waar zouden we 't vandaan halen!" Leonardus zet enkel het idee al met 'n schouderschok van zich af.
„En nou ben ik dan hier," Peereneer speelt triomfantelijk z'n hoogste troef uit, „om u te zeggen, dat 'k een studiebeurs voor hem ontdekt heb — hoe en waar moet 'k verzwijgen. Kortom, — de verantwoording en ook de kosten voor de studie en alles wat er bij komt, neem ik als z'n peter heelemaal op mij... Uw zoon Franciscus kan voor priester gaan studeren. Laat hem nou verder zelf spreken."
„Zal 'k hem 'ns roepen?" oppert z'n moeder, zonder nog aan 'r glorie te durven toegeven... Maar als dat waar zou mogen worden: Garvershof 'n priesterzoon! Dat! zooiets!... 't Zou eerst met recht „alles goedmaken" genoemd mogen worden, zooals zij 'r vader in z'n doodsuur beloofde. Overmaat van Gods barmhartigheid: de kleinzoon van 't Roed Zwijn, en zóó uitverkoren...
„'k Ben alevel bang, dat z'n peter 't hem teveel heeft voorgepraat!" Leonardus voelt zich gedrongen z'n broer dat liever ronduit te zeggen, in het kort oogenblik samen alleen.
— „Nooit iets anders dan waar-ie zelf naar vroeg," verdedigt Peereneer zich gekrenkt. „Enkel gunde ik me meer tijd en rust om hem in z'n aard en ontwikkeling gade te slaan dan z'n eigen vader."
„Wat dat betreft..." Leonardus slaakt 'n diepen zucht. Dikwijls genoeg immers heeft-ie zich afgevraagd, of het werk hem dan tóch boven z'n vrouw en kinderen gaat... Maar moeten! moeten! Dag na dag, van 's morgens vroeg tot 's avonds laat in 't gareel. Wat zou er anders terechtkomen van den weeropbloei van Garvershof?
Daar komt moeder met den jongen binnen, 'r arm om z'n schouders, — 'n rank, smal, zwartlokkig manneke, te mooi haast met z'n fijnbesneden meisjesgezicht. De groei en de

grofheid hebben op hem nog geen vat, al steken z'n polsen en z'n lange handen ook al knokig uit mouwen die veel te kort zijn geworden. Er is in z'n levendige oogen en ook om z'n nog weeken mond de zweem van 'n verwaanden spotlach.

„Nou kom 'ns wat naderbij!" Nonk Peereneer strekt z'n reuzenhand naar hem uit. Daar staat de jonge Wevers tusschen de gebroeders Wevers in. Nog nooit heeft-ie den blik van z'n vader zoo onderzoekend op zich gevestigd gevoeld... „Wat hoor 'k," begint Leonardus, „is dat waar? Meen jij wezenlijk roeping te hebben om priester te worden?"

„Als Vader 't zou goedvinden," bekent de jongen onderdanig.

„Daar heeft je vader niks in goed te vinden, — dat is iets tusschen God in den Hemel en jou."

„Och, — 't is toch nogmaar 'n kind," neemt Moeder 't voor hem op. Ze vindt dat Leonardus 't nu opeens veel te straf aanpakt.

„Als-ie zooiets gewichtigs wil — mij dunkt, dan moet-ie ook weten waarom." Afwachtend kijkt Leonardus z'n zoon aan.

„'k Heb nooit iets anders gedacht," komt er nou uit... „Nonk Peereneer heeft 't me altijd beloofd."

„En de biechtvader?"

„Mijnheer pastoor zei pas nog, dat hij er wel 'ns met u en Moeder over zou spreken."

„Da's wat anders. Daar zullen we dan eerst maar 'ns op wachten." Uitstel van de zware vaderlijke beslissing lijkt Leonardus opeens 'n uitkomst.

„Dan zou ik Vader aanraden," noopt Peereneer, „om liever zelf maar 'ns naar den pastoor te gaan, morgen den dag, hoe eerder hoe beter... Want 't gaat zoo maar niet, op 't seminarie te komen... de jongen zal natuurlijk eerst toelatingsexamen moeten doen..."

„Daar ben 'k niet bang voor!" komt Franske opeens los en hij lijkt meteen 'n hoofd grooter, zóó zelfbewust staat-ie daar... „Dat zegt meester Jonkers zelf, dat 'k alles kan worden wat 'k wil!"

„Nou hoor je 't!" glorieert Peereneer. „Zoo een! 'n Sieraad voor de Kerk groeit daarvan. — Zonde voor God zou 't zijn, hem in z'n roeping tegen te werken."
„Wie praat er nou van tegenwerken?..." 't Rosalien kent haar Franske al genoeg om te weten hoe enkel die gedachte al faliekant zou kunnen zijn, eigenzinnig als-ie is, op 't koppige af.
Leonardus wendt het over een anderen boeg: „'k Heb altijd zoo gehoopt, jongen, dat je met mij zoudt gaan samenwerken op den hof."
„Dat kan 'k immers toch!..."
„Hij bedoelt," gretig brengt Peereneer dat groot argument toch ook 'ns te pas: „dat Vader bij z'n werk geen betere hulp kan hebben, dan 'n priesterzoon, die er den zegen over afbidt."
„Van dien kant bekeken..." weifelt Leonardus.
„'n Groot offer, Vader, brengt groote genade," bemoedigt 't Rosalien haar zwaartillenden man.
„'k Wilde zeggen," — Frans, dien ze niet lieten uitspreken, houdt voet bij stuk: „meehelpen in de vacanties..."
„Da's braaf, jongen," knikt Leonardus hem vermurwd toe.
„En we hebben toch ook Colla nog mettertijd!" 't Rosalien wil daar toch 'ns even aan herinneren. Maar alledrie lachen ze er om, Leonardus, Peereneer en Franciscus Wevers... „Ja, enfin, Colla!" Nonk Peereneer vindt het oogenblik niet geschikt, om er zich nader over uit te laten. — Leonardus schudt het hoofd: „Misschien, als 'k hem met de zweep zou regeeren." — Frans? Z'n eenig verweer tegen den kwelgeest was den laatsten tijd enkel nogmaar dat hooghartig dreigement: „Wacht maar, manneke!" — Nou troost-ie de heele familie met de belofte: „Ze zullen hem op school wel klein krijgen, dien bandiet."
„Och jullie ook altijd!" verdrietig neemt 't Rosalien het op voor den benjamin. „Dat komt immers allemaal vanzelf terecht! Al is 't nou juist geen Weverke."
Nog nooit heeft ze eigenlijk dien Weversaard zoo goed gevat, als terwijl ze dit zegt en die drie haar aanzien, in allen eerbied toch meewarig om haar moederlijke ver-

blindheid, de jongen al evenzeer als de twee mannen. Beter weten, maar ook doorzetten, — alledrie. — Peereneer in het godsdienstige; Leonardus, God zij dank, in het werk; en die wijsneus van 'n Franske tot nu toe op school en voortaan dan bij de studie, als God belieft. Stug en steil recht-toe recht-aan op hun doel af. — „In elk geval, onze Franciscus zal 't er wel brengen!" lacht 't Rosalien over haar lichten wrevel heen, „en die andere, dat wild konijn van ons, wordt wel tam op den duur. Bij zoo'n driedubbele voorgang!"
„Dus?" Peereneer wil puntjes op de i's. Uitdagend ziet-ie z'n broer aan. — „Zooals gezegd," antwoordt Leonardus, „morgen den dag ga 'k er den pastoor over spreken." — 't Is een enorme overwinning van Peereneer op Leonardus, van Leonardus op zich zelf. Wie zou dat beter beseffen dan nu ook alweer: 't Rosalien?
Zij, met het lampke opgeheven staat in het voorhuis wat achteraf om bij te lichten, terwijl op den dorpel de twee broers elkaar de hand ten afscheid schudden, wat ze anders nooit doen: „Geloof me, je zult er geen spijt van hebben!" verzekert Peereneer. — „En jij," houdt 't Rosalien den jongen voor, „doet onderwijl maar 'n goeie noveen, bij de keuze van 'n levensstaat. Zoo heet dat in 't kerkboek." — „Mag 'k dan ook met Neliske mee, Moeder?" troggelt de jongen haar af. — „Hoe meen je, heerke?" — „Naar Scherpenheuvel." — „Als Nelis jou mee wil hebben." — „Nou zeg!" 't Heerke is daar wel diep van overtuigd! — „En dan mag je hem ook vertellen waarom. Anders — nog met geen mensch er over spreken. Tot we 't zeker weten. Vooral wat je roeping betreft. Onthoud wat Vader zei: dat is iets alleen tusschen Onzen-lieven-Heer en jou." — „Ja, Moeder." De jongen kijkt opeens even gewichtig en staat er even plechtig, als ze hem zoo menigmaal in 't rood en wit met het wierookvat bij het altaar zag staan te kijken.

Bij de slotsom van Pastoor Vogels, dat er immers niets bij verloren maar alles bij gewonnen kon zijn, wanneer de

„alleszins intelligente en deugdzame" jongen nog 'ns wat meer kennis en ontwikkeling ging opdoen, had Leonardus dan maar alreeds den eerstvolgenden Zondag de vaderlijke toestemming gegeven. Al kort daarop was de lange koster van Overdael met het heerke van Garvershof per trein naar dien anderen hoek van Zuid-Limburg getogen. In schoolgebouwen als kasteelen had Franciscus Wevers toelatingsexamen moeten doen voor de laagste klas van het college, met een heele groep boerenzoons en stadsjongens van zijn leeftijd. Met glans er afgebracht, had de directeur gezegd. — 'n Triomf! Niet uit te maken wie er glorieuzer over was: Frans zelf, Nonk Peereneer, meester Jonkers of vader en moeder? Plonia deelde al even van harte in den trots om het succes, en zorgde er voor, dat de Bult er meteen alles van afwist. Van den Bult uit ging 't vanzelf over gansch Daelhoven: „De oudste van Garvershof half September naar 't seminarie voor priester studeeren!" — Frans? Met den dag meer begon hij te meenen, dat de toekomstige waardigheid nou al van hem uitstraalde. Iedereen sprak hem aan: „Wel, wel! — wat hoor ik? Proficiat zeg!" Sommigen hadden 't al over z'n Eerste Mis en het groot feest in Daelhoven, dat daarmee gepaard zou gaan. — En toen hij den volgenden Zondagmiddag bij Nelis op 't zolderke kwam om af te spreken over Scherpenheuvel, greep die direct allebei z'n handen in de zijne, schudde ze dat 't kraakte: „Ik heb 't altijd wel geweten, Franciscus," zei Nelis, met vochtige oogen, en z'n stem sloeg over. — Dus samen ter beevaart! Met het oog op het vertrek van Frans in September, ondernamen ze hun pelgrimstocht al op Maria-Hemelvaart. Nelis, na z'n kortgeleden kermis-ervaring met Truuke, heel en al boetvaardigheid; — Frans, gewillig genoeg om hardop na te bidden als Nelis voorbad onderweg, den paternoster om en om. — Frans? kraal na kraal met nieuwe verstrooiing, z'n aandacht bovenal gespannen op de reis zelf, z'n eerste door een ander land. Al had Moeder hem van te voren nog 'ns nadrukkelijk de intentie ingeprent: — om de ware roeping en volharding, — Frans vond: als men maar eenmaal op den eigenlijken weg

is! Zooals hij, sinds dat prachtig toelatingsexamen! Even zeker als ze vandaag ten langen leste Scherpenheuvel bereikten, zou hij natuurlijk ook eenmaal dat groote doel bereiken: de Eerste Mis, groot feest in Daelhoven met muziek en eerepoorten, en hij een hooggeleerd en eerbiedwaardig priester, de trots van de gansche familie en door het heele dorp ontzien en geëerd, zooals Pastoor Vogels zelf.

't Rosalien had deze gansche Augustusmaand de handen vol: zorgen voor den deftigen uitzet van haar seminarist, en tegelijk een behoorlijke schoolplunje voor Colla bijeenlappen uit afleggers van z'n vader en van den oudste. Want begin September zou Colla voor 't eerst naar school gaan.
De getrouwde dochter van Drikus Vinken kwam met 'r singermachien; twaalfjarige Trinette hielp duchtig mee met schaar en naald; de twee meitskes zaten naarstig langbeenige zwarte kousen te breien voor het heerke op studie. De zaal van Garvershof was in een naaiwinkel herschapen. 't Rosalien verdeelde haar tijd tusschen zaal en keuken. Want behalve voor de naaste toekomst van de twee zoons had zij te zorgen, dat die heele troep oogsters niks te kort kwam.
Na zooveel bedrijvigheid had zij des te meer moeite om te gewennen aan de stilte in huis toen school en seminarie begonnen waren: — alle kinderen van den vloer en de drukste tijd van het labeur alweer 'ns voor een jaar achter den rug! Maar algauw kwam er het verder verloop van die geschiedenis met Truuke tusschenbei. Nog voor Allerheiligen ontwaarde moeder Ruiters wel, dat het mis was met Truuke en niet lang meer te verbergen. Tegen wil en dank gaven ze toen dat fijn koppel hun zin, en nog voor den Advent was het voor wet en kerk getrouwd. En daar zat Truuke met 'r langen Lex nou te wonen in de barak van Zwarte Marjan en kon ze er die tooverkol van 'n schoonmoeder nog bij oppassen op den koop toe. Wegens vader Stoffels verbolgenheid en om den lieven vrede met de rest van hun achttal, diep beschaamd en gekrenkt door

het schandaal van hun zuster, — mocht Truuke bij 'r ouders geen voet meer over den drempel zetten. 'r Moeder huilde zich de oogen uit, kwam aanhoudend bij Plonia en 't Rosalien troost zoeken, — waarbij 't Rosalien zich haar heimelijke tranen schaamde over het gemis van den oudste met z'n toekomst zoo vol van de hoogste genade, als God blieft. Liever zij, als z'n moeder, den goeden God met 'n blij hart danken en alles offeren voor de verwezenlijking van hun schoone verwachting. — Al even diep onder den indruk eerst van het gemis van den oudste, en toen van z'n verontwaardiging over dat geval met Truuke, had Leonardus haar gezegd, plechtig in z'n ernst: „Laat ons toch waken en zorgen, dat 't hier waarlijk het ouderhuis wordt, een priester waard." — Zoodat er een vlaag van hernieuwde godsvrucht en ijver over Garvershof woei. En gezegend trof dit samen met de voorbereiding tot de Eerste Communie van de meitskes. 't Was stichtend, vond Plonia, zóó serieus als die Maria 't opnam voor zichzelf en voor Lucia mee. Want die was eigenlijk evenveel te jong als Maria te oud was, en daarom had Pastoor Vogels aan de oudere de leiding aanbevolen voor het tochal zoo onzelfstandige zusje. — 't Was van Maria uitgegaan, dat ze sinds den Advent tegenwoordig 's avonds geregeld voor kinderbedtijd allemaal samen den Rozenkrans baden, ook Plonia en Nelis erbij. Colla op z'n knieën aan denzelfden stoel met moeder, die hem geen moment uit het oog verloor, dat wist-ie genoeg, de woelwater. — Colla? Spellen en schrijven aan 't leeren. In den aanvang op school onder 'n hoedje te vangen, — precies zoo'n boschvogel uit 't wild opeens in de kooi, vleugellam in 'n hoekske. Maar na schooltijd haalde hij de scha dubbel in. Dat was en bleef zoo, werd eigenlijk hoe langer hoe erger: waarschuwingen van Plonia of klachten van de buren: Colla aan 't vuurtje stoken; Colla aan 't vechten: meer dan eens had z'n moeder zelf hem op den Bult midden uit 'n kluwen van andere kleine brakken en keffende jonge honden moeten halen; Colla 'n ruit ingegooid op den Bulthoek; Colla de geit van Zwarte Marjan losgemaakt van de pin en den holle-

weg afgejaagd. — Gedurig Leonardus aan 't verzuchten: „Naar wien die deugeniet toch den aard heeft?" — Waarbij 't Rosalien dan heimelijk Peereneer verdacht, — juist nou ze weer zoo'n goeie vrinden waren, de twee broers, — wellicht terloops 'ns zooiets gezegd te hebben, als bijvoorbeeld: „Pas op, Leonardus, voor 'n Roed Zwijn in d'n nest." Evenmin als de kleinste kleinigheid van dien Juli-avond na het onweer, — kon 't Rosalien ook de bedenkelijke minachting op die drie Weversgezichten maar niet vergeten, dat oogenblik toen Colla daar in de zaal ter sprake kwam... Daarom antwoordde zij telkens op die verzuchtingen van z'n vader: „Colla is zoo kwaad niet, geloof me." — Trok zij hem voor? Immers toch niet. Ze hield hem alleen de hand maar boven 't hoofd. — Al begon die pertige Trinette hem dan ook in den laatsten tijd „moeders papkind" te noemen. Enkel en alleen omdat hij door alle lawaai van verbieden en klappen-uitdeelen heen, z'n moeder af en toe zoo onstuimig om den hals kon vliegen, — dat kenden de anderen niet, — en zij hem dan over z'n stroevelkop streek — „tóch de mijne!" — waarbij hij dan gromde van welbehagen. — Colla? Al na z'n eerste halfjaar op school had meester Jonkers tegen Leonardus echt over hem geklaagd. Dat die jongste van hem nog minder dan niets weg had van den modelleerling dien hij aan den oudste had gehad. Nummer twee? — enkel en alleen op kattekwaad gespitst, geen moment opletten. Immertoe te laat op school, gedurig in den hoek. En ook nog liegen dat hij zwart zag. — 't Rosalien ijsde van dat sombere gezicht van Leonardus, toen hij haar dit kwaad rapport overbracht. Al had-ie 't eigenlijk voor zich willen houden. Maar te hoognoodig dat zij 't al evenzeer wist: dan zou ze beter begrijpen, waarom zij, als moeder, dien Colla toch vooral niet verwennen mocht; en hij, als vader, voortaan nog duchtiger z'n gezag zou laten gelden. Met tot slot en besluit: „Mijn schuld zal 't niet zijn, als hij opgroeit voor galg en rad." — Toen had ze niet eens 't hoofd durven schudden om die overdrijving, 't niet gewaagd den vertoornden vader voor te houden, dat er met zachtheid

juist bij dien Colla zeker veel meer te bereiken zou zijn. Want een goed hart had-ie tóch, die Colla! Wie wist dat beter dan z'n moeder? Hoe hij haar in de handen beet van dankbaarheid, bij 'n goed woord van haar — „zorg nou toch, dat je Moeders jongen blijft"; — en met 'n glans van geluk in z'n oogen naar haar opzag, wanneer zij 's avonds, straf of geen straf, toch kwam om hem haar kruiske op z'n voorhoofd te geven. — Vorige week, na die waarschuwingen van meester Jonkers, had ze hem daarbij zachtjes gezegd: „Bedenk je nou voortaan nog 'ns goed elken avond, vóór je de oogen dichtdoet: of je niet beschaamd hoeft te zijn voor je Engelbewaarder. Want die hoort en ziet alles, dat weet je." — Den volgenden avond lag Colla al op haar te wachten met z'n groot nieuws: — „Moeder! De Engelbewaarder is er zelf geweest! Echt. Met heele groote vleugels. " — „Zoo?" Ze wist wel, dat meester Jonkers 't weer „liegen" zou noemen. Zij niet. Ze kende al genoeg dat soort invallen van Colla. — „Weet u, wat hij zei?" — „Nou?" — „Zoo maar. Niks anders dan: „Zoete Colla."
Colla en z'n moeder? 'n Wederzijdsche natuurlijke aanhankelijkheid, iets van de ooi en het lam, zooals er niet bestond tusschen haar en de vier grooteren, hoe zielslief haar die toch evengoed waren. — Wat was het onderscheid? — 't Rosalien kon 't zich niet anders verklaren, dan door het feit dat hij zoolang de jongste was gebleven.
Vooral dan ook met het oog op Colla: — gelukkig maar, dat ze er in den loop van den winter algauw niet langer aan hoefde te twijfelen: het zesde was op komst! Na bijna zeven jaar. Wie had dat nog durven gelooven! — Alsof de Voorzienigheid haar verleden September had hooren klagen, over de leegte in huis en over den zolder zoo vol sta-in-den-wegs: al die afgedankte wiegen, wagens, kinderstoelen en bedjes, loopmanden en hobbelpaardjes... Eer 't weer 'ns opnieuw September zou zijn, was alvast de familieschommelwieg opnieuw goed en wel in gebruik, als 't God blieft!
Hier zat 't Rosalien dan, nog wel in de zaal en bij het

open venster, in het hoekske van Moeder zaliger; en ook nog al met moeders naaimand bij den kindskorf naast zich in de vensterbank. Mei was 't, en eindelijk volop voorjaar. Onder het kozijn geurde en fleurde het bloemhofke van pril groeisel en bloeisel; de heg wit van meidoornsneeuw; de seringen in vollen bloei; bij de nieuwe pensees, de laatste keizerskronen; vergeet-mij-nieten, primula's en mezeltjes nog niet uitgebloeid; muurbloemen, violieren, de eerste irissen al open, de pioenen rood in den knop. 'n Paar gele kapellen boven den vlierstruik. De eerste. Zoemende bijen druk in de weer en de vogels nog drukker. De zwaluwen, Garvershof door alles heen trouw gebleven, God zij dank weer thuis in haar nesten onder de dakgoot. Bezig vlogen ze af en aan. Gezellig pikte 'n merel op den grasrand. De lucht alom vol gesjilp en gekwetter, met den tierelier van de vinken en den diepen slag van den wielewaal. Nieuw leven. Garversberg één bloei ál bloei! Voor het eerst eigenlijk sinds haar trouwen kon 't Rosalien het voorjaar weer 'ns ongestoord in zich opnemen. En ze bekwam er van. Zoo rustig haar gedachten van 't een naar 't ander laten drijven. Te zien, hoe er niets was dan volop reden tot overgroote dankbaarheid... De eenige schaduw, die in den laatsten tijd over Garversberg was gevallen, — dat schandaal van Truuke, — och, dit begon zich ook alweer weg te wisschen in al dezen nieuwen zonneschijn. Sinds het kind maar geboren was, — een nieuwe Alexander — en wat 'n wolk van 'n jongen! — had moeder Ruiters den drang van 'r hart niet kunnen weerstaan. Al was 't Rosalien met haar moeten meegaan, toen ze den eersten stap zette over den drempel van Zwarte Marjan... Vergiffenis en verzoening tenminste al tusschen moeder en dochter... Vier moeders bij elkaar bij de wieg met 'n pasgeboren wichteke, — waar blijft dan de verfoeiing? Dat had Anna Ruiters net zoo zelf tegen Stoffel Ruiters gezegd, — en dat het haar toescheen alsof het kind zelf de kwijtschelding van Onzen-lieven-Heer had meegebracht. Maar die onverzoenlijke Stoffel wilde er niet van hooren. En de jongens gewaagden met geen boe of ba van Sanderke, hun

nieuwen neef. Het echtpaar Lex-Truuke bestond niet voor de Ruiter-jongens. — Geen woord er over, toen ze den Zondag erop, toch allevier, Andries, Joep, Willem en mank Mielke, en niet met leege handen, op Garvershof de communiebruidjes kwamen feliciteeren: nou alweer vier weken geleden. — Zonder tranen van verteedering kon 't Rosalien er nog niet aan denken: onder het feestelijk klokgelui die twee in hun lang wit kleedje, met kransje en sluier, voor hen op, door den klaren Aprilmorgen. Zondags na Beloken Paschen. Leonardus en zij er vlak achter, Vader met z'n parmantige knappe oudste dochter aan den arm; maar aan z'n andere zij de plaats van den oudsten zoon — leeg! Moeder met Colla stevig aan de hand: „En nou zoet! Denk aan den Engelbewaarder." — Colla van top tot teen ook 'ns eindelijk in het nieuw, zoo frisch en appetijtelijk als 'n paaschei. Dan in de kerk het heilig oogenblik, waarin zij 't van aandoening bijna hardop had uitgesnikt: „Ook deez twee voor U, goede God, die ze ons hebt toevertrouwd." Terwijl de twee, zooals Moeder haar dat immers op het hart had gedrukt, Hem heel in 't bijzonder voor den oudste vroegen: alles wat hem zalig is... Zulke uren! Hoe volop zijn ze de bekommernissen waard, die er aan voorafgaan en er ook weer aanstonds op volgen, — vond 't Rosalien. Voor Leonardus en haar aleeuwig de groote opgave: inkomsten en kosten, rente, pacht en opbrengst voldoende evenredig te houden, er met hun heele gezin en al de loontrekkers behoorlijk van rond te komen, en dan toch nog elk jaar genoeg op de Boerenleenbank te kunnen zetten voor dat groot ideaal: Garverskamp terug en dan zoo langzamerhand ook nog zooveel mogelijk van den Caser pachtgrond in eigendom. Voor de nieuwe generatie: de heerenhof uit z'n volsten bloeitijd in eere hersteld. 't Liet Leonardus maar niet los. Zoo zelfs: hoe meer zij er aan ontgroeide, hoe sterker 't hem leek aan te drijven. 'n Man te hebben, in wien zoo de illusie van haar jeugdjaren tot wil en daad was overgegaan, waaraan verdiende zij dat toch?... Soms kon het overgroot geluk en zooveel voorspoed 't Rosalien weleens

beangstigen. Dan begon ze maar te bidden, zooals vanmiddag weer: „Waarlijk, het is passend en rechtmatig, dat wij U overal en altijd dankzeggen, heilige Heer, Vader almachtig, eenige God," — de aanvang van de schoone prefatie uit de heilige Mis... Waarbij dan vanzelf haar gedachten bleven bij haar moeder in de hemelsche zaligheid... „Ziet gij me zitten, hier in uw hoekske, en nog 'ns opnieuw met den kindskorf bezig? Voor het zesde! Gij weet dat toch wel: hoe ik enkel voor Leonardus om 'n jongen bid, echt weer 'n waren Wevers voor hem, — ofschoon ik voor mij dezen keer veel liever nogeens 'n dochterke zou hebben, maar dan een, dat nog veelmeer op u gelijkt dan onze Lucia op dien dag van haar Eerste Communie..." Al lang lagen de windsels, die ze had losgestrikt, vergeten in haar schoot. Over naaimand en kindskorf heen, over dat lentehofke als 'n pralenden bloemkorf, hoog over de kruivige bloeikuif van de heg, zag 't Rosalien diep weg in de blauwe verte van den zonnehemel het edelaardig wezen van Lucie Krevel, verhelderd en verheerlijkt, zooals ze immers ook op haar doodsbed moet gelegen hebben, — zonder iets meer aan of over haar van haar Garvershofsch leed... „waardoor gij, Moeder, voor ons bij God al deze overmaat van zegen hebt verdiend. Ge ziet dat nu zelf!" Had 't Rosalien wakend zitten droomen? Bij die stemmen in het voorhuis, opeens, was 't haar alsof ze wakkerschoot. Al direct 'n stevige aanklop, — en Nelis hield de zaaldeur wagenwijd open, voor madame Reinders-Gregoire, zooals hij haar aankondigde. — 't Stefanie, blootshoofds, met 'n kanten sjaal over 'r modieus stadsch zwartkleed, mitaines aan. 'r Elegante parasol reikte ze aan Nelis over. Maar nu hij daar opeens zoo hulpeloos stond te kijken met dat flodderding in z'n eeltknuisten, kon 't Stefanie toch niet langer 'r kasteeldames-air ophouden: „Zet ze daar maar naast den deurstijl, jong," — in één adem tegen 't Rosalien: „Of-ie anders z'n wereld kent, die Nelis van jullie! Niks ontbreekt hem dan 'n livrei." — Dat was al genoeg om Nelis met 'n rooden kop de hielen te doen lichten... „Hei daar, wacht 'ns even!" riep

de bezoekster hem terug. Na 'n snel knipoog van verstandhouding naar 't Rosalien, ratelde ze door: „'t Is precies om Nelis Broens te doen! Of ge 't hier boven al gehoord hebt, weet 'k niet, — maar 't gansche dorp is er vol van... nou gaat me warentig die andere Steeg ook al trouwen, — Damus, — en nogwel met Ida van veerman Amadeus!" — 't Rosalien sloeg de handen ineen. „En Bella nou?" — „Daar zit 'm de knoop! Bella natuurlijk op 'r achterste pooten: „jij er uit of ik!" Damus vertelt dat gesprek zelf over aan ieder die 't maar hooren wil. „Blijf jij maar rustig op je nest," heeft-ie geantwoord. „Wij kunnen jou missen als de derdendaagsche koorts!" — Hij heeft 'n groote hofstee gepacht op 't Belsch. Bijgevolg: Bella nou voor de tweede maal aan boedelscheiding toe. Damus laat er geen gras over groeien. Hij is met zijn deel vandaag al aan 't overhuizen. En daar zit Bella met de rest van 't vee te kijken op den Groenenkant. Ze zoekt 'n bouwknecht, — juist als jij hier indertijd, Rosalien. — En — zooals men zegt, — heeft ze al haar hoop gesteld — op Nelis Broens van Garvershof! — Dus, Nelis, er opaf! Wie weet wat daar nog van komt. Nu jij klaarblijkelijk toch trouwen in den zin hebt..."
„Ze kan me gehangen worden!" Daar smakte de zaaldeur dicht, met 'n slag zóó hard, dat de twee binnen elkaar onthutst aanzagen... „Hij neemt 't voor ernst," verontschuldigde 't Rosalien hem aanstonds. — „'k Merkte direct, dat hij geen gekheid verdraagt. Juist daarom wou 'k hem er eens tusschen nemen." — Dat de grappen van 't Stefanie altijd naar den scherpen kant zijn, 't Rosalien ervoer dat zelf ook wel weer bij die toespeling op den bouwknecht... Maar, alla... „Zoo gebeten als die Nelis van ons op de Steegsche is en blijft, — je hebt er geen idee van!"
„Gelukkig dan maar, dat m'n vader Garvershof uit 'r klauwen heeft gered... anders kwam er nog moord en doodslag van." 't Stefanie liet de gelegenheid niet voorbijgaan om 'ns even in herinnering te brengen, wat Garvershof aan hen te danken had. Ze was hier gekomen om haar

zin te krijgen voor dien nieuwen inval van haar: immers enkel tot aller bestwil in alle opzichten, vond ze zelf. En toch was ze er niet zeker van, soms op boerensteilheid te stuiten bij het echtpaar Wevers-Garversman... Daarom „tactiek!" zooals de oude baron zaliger 't noemde...

Buiten stond Nelis alweer bij den put, woedend, als nog nooit van z'n leven. Om zich lucht te geven trapte hij de volle stalemmers omver, dat het water in kreeken over den Bult stroomde. Dan maar opnieuw putten, den zwengel draaien, zoo vliegensvlug dat 't knarste en kraakte. Terwijl hem almaar nog sterren en vonken voor de oogen schoten... Die slang! Hem belachelijk maken, hem en 't Rosalien tegelijk steken geven met 'r venijnige tong... Zoo'n serpent!... Laat 'r dan duizendmaal de dochter zijn van rentmeester Gregoire — en de barones uithangen in Daelhoven... huizenhoog staat 't Rosalien boven haar uit, al is die dan ook maar met den bouwknecht getrouwd... Wat zoo'n Nelis als hij, zoover 't hemzelf betreft, nog verdragen zou, — naar 't Rosalien hoeven ze met geen pink ook maar te wijzen... Om en om ging het rad, tot daar opeens de volle putemmer over de spil heenschoot en al het water terug in de diepte stortte. Toen begon Nelis toch wat beter op te letten. Eerst als hij dan eindelijk kon overgieten, zag hij bij 't omkeeren, iemand achter hem staan wachten. Zoo gauw herkende hij haar niet. — Truuke. — Nog, toen hij al begon te begrijpen, dat zij 't was, bleef-ie haar even verbouwereerd aanzien. Juist omdat hij haar al die maanden uit den weg was kunnen blijven, zoo schuw alsof hij 't zelf was, die zoo groote reden had om zich te schamen. — Daar stond ze dan met haar emmers. Uit den hoofddoek keek 'r gezicht ouwelijk bleek en spits geworden. Slordig op 'r werkendaagsch, op afgetrapte sloffen. Van achter de waschkuip weg, de handen uitgeweekt van het zeepsop... „Ja Nelis," ze stiet 'n korten harden lach uit bij z'n schrik, „da's anders dan kermishouden."
„Loon naar werken." Nelis begreep zelf niet hoe hij er

dat toch kon uitbrengen. Hij had er wel alles van gehoord, hoe Zwarte Marjan haar als 'r voetveeg gebruikte.
„Praat maar net als de rest," schamperde Truuke. „En toch is 't jouw schuld! Was jij dien middag niet op den loop gegaan bij 't eerste woord van Lex..."
„Nou nog mooier!" zei Nelis wel... „meen jij soms dat ik die gansche comedie van jullie toen, nog altijd niet doorheb?... Daar was Nelis Brœns goed voor..." Toch kwam 't er met zoo weinig nadruk uit, dat Truuke iets begon te vermoeden van z'n zelfverwijt, en opeens vertrouwelijker werd: „Alles zou niks zijn, — maar die heks daar!" Met de diepste verachting wenkte ze met het hoofd achterwaarts naar de barak van Zwarte Marjan. — „En daarom, hoor 'ns, zeg... Als jij mogelijk 'ns iets zoudt weten voor Lex, op 'n ander... zeg 't me dan toch!... 'k Bedoel, dat we hier van dien Bult wegkomen. Als ik hem kon zeggen: „daar of daar kun jij je gaan presenteeren, iets gedecideerds, — dan zou hij dat wel doen. Maar ik weet niks en hoor niks... kan 't aan niemand vragen — dan nou, hier, eindelijk 'ns aan jou... Och, wees zoo goed, Nelis, — zie toch 'ns voor ons uit. Hoe verder weg, hoe liever."
Bij dat oprecht klaagvragen van Truuke stond Nelis almeteen nou dan ook heelemaal ontwapend... „Als ik je daarmee zou kunnen helpen," knikte hij nadenkend... En toen opeens... „Maar!... Zou dat somtijds iets voor jullie zijn? — Bella Steeg zoekt 'n bouwknecht, naar 't schijnt. En zeker voor direct. Want Damus gaat trouwen binnenkort, en trekt het huis al uit..."
Truuke liet hem nog niet uitspreken: „Bij Bella? — Aan den Groenenkant?"... Tenminste 'n goed eind van den ongeluks-Bult vandaan. Ze leefde er van op, met 'n kleur van verrassing... „Subiet moet Lex daar op af! 'k Doe geen goed meer, voor ik hém dat gezegd heb. Honderdmaal bedankt, Nelis!"
„'t Zou te probeeren zijn..." Nelis vond 't nou opeens meer dan genoeg, en met z'n stalemmers aan 't juk schoof hij op de poort aan... „Waar is ze toe gekomen!" dacht

hij onderweg. „Blij te zijn van de eene heks naar de andere te verhuizen..." Z'n opwinding tegen de bezoekster in de zaal was als rook vergaan bij zooveel nieuwe consternatie. Hoe was 't dan ook bij God mogelijk, dat hij dan tenslotte dat koppel nog op hun eigenlijke bestemming moest brengen?... Want dat ze er thuishoorden, bij Bella, — lag 't niet voor de hand? Soort bij soort.

Binnen was 't Stefanie onderwijl vanzelf mee in den hoek bij het venster terechtgekomen. Almeteen had ze daar den kindskorf in het oog, en hield ze, vrouwelijk verteerderd, zoo'n koddig klein borstrokske bij de tippen van de mouwtjes uitgespreid: „Nou zie me toch zooiets aan!"
„Veertien jaar geleden, dat moeder zaliger dat hier zat te breien voor den eerste. Daarom, jij — de hoop nog maar niet opgeven."
„Als er bij mij ook nog vier tusschenin waren!... M'n lief Rosalien, dat heb ik jou niet kunnen nadoen."
„Wat dat betreft — liever twaalf dan één!" 't Rosalien voelde zich op haar manier nu toch ook 'ns de meerdere.
„Eerlijk bekend — ik zou er naar snakken nog weer 'ns zoo opnieuw met den kindskorf bezig te zijn."
„Nog geen vier maanden meer," knikte 't Rosalien haar veelzeggend toe.
„Daarom... 't wordt tijd, dacht ik, ga nou maar 'ns eindelijk, en natuurlijk onderwijl de kinderen naar school zijn. Je moet weten, dat 'k mezelf kom aanbieden als meter over jullie zesde." — „Máár dan toch!" 't Was meer schrik dan blijde verrassing bij 't Rosalien. En de andere, wie dit niet ontging, al direct op 'r teen getrapt: „'t Is maar 'n voorstel, hoor!"
„In ieder geval — 'n groote eer." 't Rosalien bedacht zich. Krenken mochten ze haar in geen geval, de dochter van Gregoire. En daarbij: zooveel vriendendienst als die Stefanie hun toch aldoor welgemeend bewezen had, vooral ten opzichte van de twee oudsten. Die waren onveranderd, nu al jaar in jaar uit, bij haar echt „kind in huis". — „'t Is alleen maar," weifelde 't Rosalien, „dat we

gedacht hadden, Leonardus en ik, dezen keer stellig Nelis te vragen..."
„Och, kom nou, zeg... zoo'n halve gare."
„Nelis?" dàt kon 't Rosalien toch niet over 'r kant laten gaan. „Je weet niet half wat die is voor ons en den hof."
„Dat wil ik je niet tegenspreken... Maar met Nelis samen kan ik voor mijn doen toch niet naar den doop..." Madame van den Secretaris wierp het hoofd in den nek... „Alzoo dan zien we er maar liever van af... Even goeie vrienden natuurlijk!" Ze deed alsof ze wilde opstaan en vertrekken.
„Alla!" suste 't Rosalien. „Dat moet je nou niet aanstonds verkeerd opvatten... Wellicht zou er 'n mouw aan te passen zijn."
„Zal ik jou 'ns wat zeggen? Willen jullie nou 'ns goed voor den dag komen met dat zesde, — laat mij het dan samen met den oudste ten doop houden. Dat zou tenminste nog 'ns aardigheid zijn."
„Frans van ons!" 't Was voor z'n moeder 'n heel nieuw idee, — almeteen weer verworpen: „als ie nog 'n paar jaar ouder was!"
„Eer het zesde veertien zal zijn, is de oudste immers al bijna achtentwintig," bracht de andere haar onder het oog.
„Misschien al ergens kapelaan!" Waarom zou 't Rosalien zwijgen van haar toekomstdroom?
„Al lang en breed in z'n kapelanie geïnstalleerd," praatte 't Stefanie maar met haar mee. Al hadden zij en haar man, al evenmin als de ouwelui op den Wildkamp, veel fiducie in die priesterroeping van „'t heerke van den hof". — Bekokstoofd door dien drijver van 'n Peereneer, zei vader Gregoire. Maar waarom de moeder haar groote illusie niet te laten? Iets anders dan 'r moedergeluk had 't Rosalien immers niet, bij al dat hard geploeter voor den hof en dat groote huishouden, met zoo'n Wevers, die maar één weg wist... „Nou dan," moedereerde 't Stefanie, milder gestemd, „denk er nogmaar 'ns goed over na... Overleg 'ns met den man... Je weet toch wel, dat ik 't oprecht goed meen met jullie en de kinderen. Wat zou 'k liever wenschen, dan dat zoo'n lief klein dierke in de

wieg tenminste ook wat nader van mij is?... En laat ons 't dan Marguérite noemen, als je zoudt willen. Da's echt 'n chique naam. 'n Tweede Stefanie zou ik zelf niet kunnen uitstaan."
Daar moest 't Rosalien nou toch weer 'ns hartelijk om lachen. „En als 't nou somtijds 'n jongen zou zijn?"
„In geen geval weer zoo'n Colla!" 't Stefanie kreeg er den schrik van op 't lijf. „Enkel als hij op den oudste zou lijken." — „Jij hebt 't maar voor 't zeggen!" knikte 't Rosalien haar vroolijk toe. „De weerga is er niet van, zoo verwend als me die dame is! In alles altijd 'r zin gehad, dat is te merken... Besef je dat zelf wel?"
„Behalve dan dat het altijd bij ons ééne Anneke is gebleven," verried madame van den Secretaris haar onbevredigdheid... „Enkel dat preutsche Anneke, — en die moet nou nog naar pensionaat na de zomervacantie — minstens voor vier jaar. Jozef wil dat bij hoog en laag...iets leeren moet ze, een levensdoel hebben. Geef hem 'ns ongelijk! Maar daar zit ik dan, week in week uit in 'n leeg huis... Gun 't me toch, zeg, dat zesde van jou... zoo'n lief schaapke om te vertroetelen..."
„Nou, nou..." Zoo'n pleidooi recht uit 't hart, hoe zou 't Rosalien er tegen opgewassen zijn? „Wat mij betreft — vanavond nog zal 'k er met Leonardus over spreken."
„O, Leonardus!" — daar lag in: „die moest 't soms niet goed durven vinden!..."

„Weiger 't haar 'ns!" Daar waren ze 't, 's avonds, al direct over eens, 't Rosalien en Leonardus. — „Toch zit 't me dwars voor Nelis," bekende zij. — Hij haalde toen enkel de schouders maar 'ns op: „Dan die maar 'n volgenden keer"... Alsof ze nou weer 'ns van vooraan gingen beginnen! 't Rosalien zweeg, maar al lag 't haar op de lippen: „niks hoor, nou is 't de hekkensluiter..." Ze zag wel, hoe vol Leonardus was van het ander nieuws, dat ze hem almeteen beneden in de keuken verteld had: „de poppen aan 't dansen op den Groenenkant! Damus op trouwen en met pak en zak 't Belsch op. Nieuwe boedel-

scheiding voor Bella." — „Garverskamp!" had Leonardus uitgeroepen, met z'n wijsvinger in de lucht, als kreeg hij 'n ingeving. Verder geen woord. En nóg niet. Zwijgen allebei.
Onderwijl zat Nelis op z'n zolderke, op den rand van z'n bed, met de handen tegeneen tusschen de knieën. Na z'n woede tegen 't Stefanie en z'n opwinding over dat onverwacht gesprek met Truuke, was er 'n kalmte over hem gekomen als over Garversberg na 'n onweer. — „Wat heb 'k er me eigenlijk van aan te trekken?" hield hij zich voor. „Laat ze toch geworden allemaal! Zoolang als 't Rosalien maar voor mij 't Rosalien blijft." Dat begreep Nelis nu weer 'ns goed: hoe die drang van heel z'n wezen-en-bestaan naar 't Rosalien, met de jaren, o God, neen, niet was afgenomen, maar wel gegroeid tot 'n zuivere diepe vereering, die de kracht en het licht van z'n leven was. Meer vroeg hij niet, dan dat zij hem — zooals ze immers onveranderd deed bij z'n onvermoeide toewijding — van háár kant mocht blijven achten als den onmisbaren getrouwe, één met den meester en den hof, en zoo dus toch ook met haar... En daarom, — Nelis wist wel vast en zeker, dat zij en de meester hem binnenkort in de zaal zouden roepen en hem zeggen: „Nelis, je weet nogwel — die belofte van zeven jaar geleden? Nou ben jij dan toch eindelijk aan de beurt — voor het peterschap van ons zesde. 't Heeft lang geduurd, en je zult er al evenmin meer op gerekend hebben als wij." — „Dat zal God u loonen," zou hij dan antwoorden. — Enkel door zich dat zoomaar voor te stellen, kreeg Nelis al vooraf de tranen in de oogen. Vanavond juist als anders. Daarom — maar weer 'ns het bugeltje van onder z'n peluw te voorschijn gehaald, om wat vastigheid te hebben van dat toekomstig geluk, niet enkel en alleen almaar die hoopvolle gedachten erover. Zwaar en propvol was het bugeltje. Na ruim zeven jaar ook! Over de dertig gulden! Wie zou 't willen gelooven? De groote vraag nu: wat er toch voor te koopen? Puur zilver, natuurlijk. Maar moest het eigenlijk 'n paplepel zijn? Of 'n drinkbeker? 'n paternoster? 'n horloge? 't Best

van al nog: alles tegelijk... Of liever elk jaar iets? — Met Sint-Servaas-kermis, onlangs, was Nelis naar de stad geweest enkel en alleen om zoo 'ns langs de goudsmidswinkels te slenteren en te zien waar de mooiste zilveren lepels of drinkbekers of paternosters of horloges lagen uitgestald. Niet achter één spiegelruit alleen had hij er gezien bij rijen en hoopen! Glanzend en glinsterend van pracht! Maar binnengaan om te vragen hoeveel ze kostten? Hoe dat ooit te durven? 'n Boerenknecht als hij — en zoo'n winkel, als de schatkamer van 'n koningspaleis!... Wacht maar! Als het geluk er waar en wezenlijk eindelijk was, zou hem dat immers vanzelf den moed geven den stap te doen, dáár naarbinnen!

Wachten! Den volgenden morgen klopte het hart hem almeteen in de keel, toen de meester hem apart wenkte, de schuur in. „Nou komt het!" dacht Nelis, al had hij zich ook altijd de zaal verbeeld voor de plechtigheid en dan vanzelf 't Rosalien erbij... „Hoor 'ns, Nelis," — begon Leonardus, „je hebt 't wel vernomen zeker?" — „Ja," knikte Nelis, „en proficiat!" — „Hola, jongen, zoo ver zijn we nog niet! We moeten eerst 'ns polsen natuurlijk. En daarom, ik had gedacht, jij die op zoo'n goeden voet bent met den veerman"... „Veerman?" riep Nelis uit, alsof hij 't in Keulen hoorde donderen... „Ja toch? — met Amadeus, — dat heeft onze Frans me verteld na jullie beevaart naar Scherpenheuvel... Nou dan, kort en goed, ik wilde je dit vragen: ga 'ns, en nu maar staandevoets, naar den veerman, — en vraag hem of hij, als aanstaande schoonvader, aan Damus Steeg 'ns wil vragen of die genegen is zijn part van Garverskamp aan ons over te doen... Als wij maar vast de voorkeur hebben, versta je?... 't Zit zoo, moet je weten: zelf kan 'k den eersten stap niet doen... om daar misschien voor Piet Snot te staan! — Alevel, als de baan maar eenmaal geopend is, zonder uitstel, — want al evenmin wil ik, dat een ander me somwijlen het gras voor de voeten zou wegmaaien..."...Leonardus gaf er zooveel woorden aan ten koste, dat Nelis volop tijd had z'n gedachten uit den droom naar de werkelijkheid te richten...

„Garverskamp! Amadeus? Damus Steeg? Natuurlijk... De boonen in de week leggen voor u? Subiet, meester! Laat dat maar aan mij over..." Dat het immers niet voor den eersten keer was, zei Nelis er maar niet bij. Maar denken moest hij daar toch wel over, — onderweg. Want al direct was Nelis op stap naar de Maas... „Eerst z'n vrouw, en dat nogwel 't Rosalien! — Toen Gregoire. — Nou? 't Zal aan mij niet liggen, of ook Damus z'n part van Garverskamp zal-ie aan mij te danken hebben, de meester!" — Nelis was opeens zoo heel en al vuur en ijver, dat hij in 't voorbijgaan maar eerst even de leege kerk binnenliep. Om in de allerlaatste bank geknield, met de knokkels in de oogen, te bidden om raad en voorlichting: hoe dit nou toch op de beste manier aan te leggen bij veerman Amadeus?...

Dat lange Lex met vrouw en kind naar den Groenenkant verhuisd was, voor dubbel loon in dienst bij Bella Steeg, 't viel samen met dat ander groot nieuws: Damus z'n deel van Garverskamp aan Garvershof terug! Zoowel het een als het ander verwekte niet weinig praat in Daelhoven en den omtrek, temeer omdat de vrouw van Gradus 't niet onder stoelen en banken stak, hoe gedupeerd ze op den Bulthoek waren zonder Lex, — en nou ook nog de eenige kans verkeken om 'ns ooit met hun Garverskamper akker tusschen het rasterdraad uit te raken. Maar hoe fel gebeten Gradus dan mocht zijn op z'n zuster en op Leonardus die hem dezen valkuil hadden gegraven, — zij voor zich, had er wel 't hare van, wie er de heimelijke aansteuker van was: Niemand anders dan dat Neliske met z'n uitgestreken gezicht! Hoe die 't achter de mouw had, was immers al meer dan genoeg aan den dag gekomen bij die historie met Truuke. Daar liever 't zwijgen over! Wilde zij loslaten, hoe die vork eigenlijk in den steel zat, dan zouden de lui zich blauw ergeren. Lex meende 't nobel genoeg met Truuke, om zoo haar schande te dekken en alles op zich te nemen. Enkel aan háár, de vrouw van z'n meester, had hij in diep vertrouwen wel gezegd: „Die Nelis van den hof

zit er tusschen. Geen knip voor z'n neus waard, zoo'n schobbejak!" — O zoo! — En achteraf bezien: wel goed te begrijpen, dat zoo'n Lex met dat Truuke en 't kind op zijn naam maar liever uit dien modderpoel hierboven weg wilde. 't Hooger loon? Dat had Gradus hem bij 't eerste woord evengoed willen toetellen. Zooals voor Garverskamp aan z'n broer Damus minstens het dubbele van wat Leonardus er nou voor betaald had. Maar aleer Gradus nog 'n stap had kunnen doen, — Nelis! 't al achterbaks met den veerman voor Gravershof gaan bekonkelen. Enkel om hun op den Bulthoek de troeven uit de hand te slaan. Alles finestigheid van 'n laag karakter. Dat schijnheilig soort? Neemt er u voor in acht!

„Hem daar? vertrouw dien niet verder, dan je hem ziet, den gluiper!" — Ze had nogwel het woord tot 'r twee kinderen, madame Steeg-Leclos, zondagmorgen opweg naar de kerk, — vlak achter Nelis aan, — zonder dat deze in de verste verte veronderstelde, dat die schamp op hem was gemunt. — 't Was bij de steenenbrug over de beek, niet ver van den watermolen, — waar de holleweg, het voetpad uit Garverswaze en de grintweg uit Dalem samenkomen.

Zonder erg ging Nelis opzij om het drietal door te laten, sloeg aan met twee vingers, beleefd als immer, en zei „Goeien morgen samen." — Daar stond Carlien Steeg-Leclos stil, met 'n kop als een kalkoensche haan, midden op den weg, 'r wijsvinger als 'n dolkpunt recht op Nelis z'n hart gericht... „Die daar? De doortraptste hypocriet, die losloopt. 't Voor 'n ander bederven, dat kan zoo'n smeerlap! Alles spitsen op scha en schande voor z'n evenmensch... Adder uit de hel! 't Zal mij verwonderen als die bastaard van Truuke Ruiters niet op hem gaat lijken mettertijd! En toch 'n ander er voor laten opdraaien"...

„Mama!" kreet negenjarige Ceciel met den schrik op 't lijf, „kom nou toch door!" — en Marcel, de jongste, trok en rukte haar aan de rokken, bang en beschaamd bij moeders razende scheldpartij...

„Ikke?" 't Leek Nelis, als had hem plotseling een storm-

vlaag den adem afgesneden. Bijna tuimelde hij achterover tegen de brugleuning. Z'n hoed moest hij vastgrijpen.
„Ja, kinder, kom door!" Carlien kalmeerde. „Jullie hebt gelijk. Hij is me nog niet waard, dat 'k hem in z'n gezicht spuw, — dat mispunt!" En met den neus in den wind, Ceciel en Marcel ieder zoo stevig aan 'n hand, dat ze „auw!" riepen, stevende madame van den Bulthoek verder, dwars door den kring van omstaanders heen. Want van links en rechts waren er andere kerkgangers aangekomen, die vanzelf bleven staan bij dat standje in de heilige morgenstilte van den dag des Heeren. — Algemeene verontwaardiging. — „Wat 'n infaam tuig!" — „Daar merk men den fijnen kom-af aan!" — „Trek er je toch niks van aan, Nelis!" — „Wat in Gods Heeren naam kan jij die kreng misdaan hebben?" — „Ongepermetteerd, zoo'n prij!" — Letterlijk iedereen in den kleinen oploop trok spontaan de partij van Nelis Broens van Garvershof. — Hem zelf was het bloed in de knieën gezonken. Geen voet kon hij verzetten. Met brandende oogen keek-ie z'n troosters aan, echt als 'n geslagen hond.
„Allemaal om Garverskamp!" verklaarde de ouwe muldersche, die er 't hoofd bij stond te schudden, dat de paarse bloemen van haar zondagsche muts er bij dansten. — „Gank! Daar ging 't niet over!" de anderen hadden 't wel beter verstaan.
— „Laster!" dit er eindelijk te kunnen uitstooten, gaf Nelis lucht. Van de volle laag scheldwoorden was enkel dat giftige over den bastaard van Truuke echt tot hem doorgedrongen — juist waar hij 't diepst te kwetsen was.
„Da's me nou toch al te onnoozel! Jullie allemaal! Wil ik je 'ns zeggen, wat er achter zit?" Een slungel van de steenbakkerij kwam er tusschen: „die fijne madame, ze houdt 't zelf met den langen Lex! Maak mij niks wijs!" Maar daar kwam Nelis toch tegenop: „Maak 't niet erger dan 't al is!" — om hèm schoon te wasschen, hoefden ze haar niet te bekladden! Die gedachte gaf hem opnieuw ruggemerg... „We zullen maar denken, dat het gif haar in den kop is geslagen. Kom!" er vloog zoowaar 'n lach

over z'n ontdaan gezicht. „'t Is nou meer dan genoeg, dunkt me... We hoeven voor zooiets nog niet op Zondag de Mis te verzuimen!"
Gezelschap hield Nelis tot aan de kerkdeur toe, al zei hij zelf ook geen woord meer. Enkel „ja" en „neen" en „och". — Toch deed 't hem goed, dat ze allemaal zoo van harte op zijn hand waren. Iedereen tegen de vreemde, die zich zoo totaal door dat Steeg-soort had laten aansteken.
Thuis? op den hof? Hoe zou Nelis 'n woord ervan over z'n lippen kunnen krijgen? Zwijgen. 't Dood zwijgen. „Vergeef ons onze schuld zooals wij vergeven aan onze schuldenaren." — Nelis begon nou eerst de ware beteekenis van z'n Onze Vader te begrijpen. En immers: vóór hem was er wel een Andere ook bespuwd, gehoond en geslagen. Eén voor Wien elk hart openligt en Die ieders geweten doorgrondt.
Na zulke stilten van Godgelatenheid werd Nelis toch gedurig weer bevangen door vlagen van angst, die vanzelf ook opnieuw de bittere ergernis wakker riepen tegen „die vuiltong"... Als ze er somtijds 'ns mee doorging, achter z'n rug, z'n goeden naam door het slijk te sleuren? En of iedereen 't dien Zondagmorgen ook al voor hem had opgenomen, — zoo licht blijft er iets hangen van laster en smaad. Geen rook zonder vuur, zeggen de menschen dan. En hoe was op school 't spreekwoord ook weer van de koe en de vlek?...
Nadenkend, maar ook schuwer en eenzelviger dan ooit, voelde Nelis er zich bij worden. Des te meer omdat aldoor maar dat vereerend verzoek van Leonardus en 't Rosalien uitbleef, waarnaar hij al wekenlang uitzag. — Zelfs bij die goede gelegenheid, toen 't over Garverskamp ging, — geen woord over dat eigenlijke. Te vol geluk over de groote aanwinst? Met hun drieën waren ze toen wel direct aan 't overleggen, om dezen winter eerst het achtergelegen kreupelbosch te rooien, en, met dien grond er bij getrokken, een nieuw Garverskamp te maken, één strook in de lengte. In de breedte zou 't naderhand, God geve 't, dan ook nog wel aangroeien! De meester had er nou alle

vertrouwen in. Zóó vol er van, hij en 't Rosalien, dat ze al 't andere er bij vergaten, ook dat éene voor Nelis.
Avond na avond, wanneer hij 't hoofd eindelijk weer op z'n peluw legde, voelde Nelis onder z'n oor dat harde volle bugeltje voor het doopcadeau, — en kon den slaap niet vatten. In de stilte en het donker van den nacht groeide z'n bevreemding over het uitblijven van het ouderlijk verzoek tot onrust. Die onrust gaf aan z'n angst voor den achterklap van Carlien zulke afmetingen, dat hij stellig begon te meenen: „'t Is hun ter oore gekomen. En enkel omdat zij er me ook voor aanzien, vragen ze me niks. — 'n Mooi soort peter, — denken ze, — om ons zoo blij verwacht zesde kind ten doop te houden! — Had ik toen liever maar direct open kaart tegen hen gespeeld. Nou redeneeren ze natuurlijk: „Waarom ons niets te zeggen over dien aanval zondagsmorgens? Iemand, die in z'n recht is, verzwijgt toch zooiets niet." — Al zou van den anderen kant, 't Rosalien tochwel inzien dat het 'n Christenmensch onmogelijk is zulke schandpraat over z'n lippen te brengen. En dat nogwel tegen haar!
Overdag probeerde Nelis zich wel de sombere bekommernis uit het hoofd te zetten, maar tobben bleef hij er toch over. — „'k Raak er nog over aan 't malen!" voorzag hij zelf. En om tenminste eenigszins houvast te hebben, stelde hij z'n eigen een termijn: „Pinksteren!" — Pinksteren voorbij zonder het verzoek, dan zou hij van zijn kant rechtuit zijn en op den man af vragen, of hun soms die lasterpraat van de nieuwe Steegsche dwars zat. — „Van z'n hart geen moordkuil maken." Zooals Moeder hem al 'n paar keer te verstaan had gegeven, met 'n blik — als om den grond van z'n ziel open te ploegen. — Wanneer z'n eigen moeder soms ook al begon te meenen, dat-ie niet zuiver op de graat was, — waar moest het dan toch naartoe met den derde-ordeling? Dusdanig in beslag genomen door z'n zielskwellingen, dat hij er ten langen leste zoowaar den lieven goeden Sint Franciscus en ook den Hemelschen Vader zelf heel en gansch bij zou vergeten...

Pinkstermaandag, vlak na den eten, trok de meester ouder-gewoonte met al de kinderen naar Wevershuuske. Van dat oogenblik af lag Garvershof binnen en buiten als uit-gestorven, — en toen in die doodsche stilte de uren hoe langer hoe trager voortkropen, zonder kop of staart, — werd 't Nelis toch te machtig. — „Zoo is 't geen leven meer," dacht-ie, en echt om z'n eigen van de wanhoop te redden, waagde hij 't er dan maar op, den kant van het bloemhofke uit te gaan, schoorvoetend door het witte latten-deurke er binnen, zonder op te zien, — alsof hij niks anders kwam doen, dan 'ns opnemen wat er nou het eerst aan perken en paadjes gedaan moest worden. Want voor 't bloemhofke zorgde nou al deze jarenlang al: zij of hij, — en enkel en alleen hij in tijden als deze, wanneer 't voor haar te bezwaarlijk werd. Voor den tijd van 't jaar, bijna half Juni, was 't dezen keer wel wat achterlijk; — toch: de lelies in knop, de rozen in knop. Morgen zou hij tijd zien te vinden om het vergeet-mij-nietenbed om te spitten en er de zinia's op te planten.
Nelis zag niet eens op naar den kant van het venster. Al had-ie almeteen geweten, dat 't Rosalien er zat, zooals hij zich had voorgesteld. Immers tegenwoordig geregeld, door de week met 'r naaiwerk, 's Zondags met kerkboek en paternoster en den laatsten kostschoolbrief van den oudste. Ze zat er, en had hem al aanstonds zien komen. Toch duurde 't nog effekes, eer ze hem riep. Kreeg hij daarom zoo'n schok er van? al had-ie immers vooruit gehoopt en geweten, dat ze hem wel roepen zou...
„Dat treft, Nelis. Sindslang heb ik gedacht: kon 'k hem maar 'ns alleen te spreken krijgen." — Ze was opgestaan, steunde met de handen op het kozijn, naar hem toegebogen, — 'r hoofd, altijd nog met dien lichtkrans van glinster-ros kroezend haar, vlak langs den jasmijnstruik met z'n knop-pen als bruidbloesems. — „Kom 'ns een stap naderbij, jongen. 't Hoeft niet zoo hard-op, wat ik je te zeggen heb. Geen mensch gaat het aan. Je kunt niet begrijpen, hoe 't mij op m'n hart ligt. En daarom, — beter maar ronduit er mee voor den dag."

„Zeg 't maar gerust." Nelis wilde haar kalmeeren, maar zelf razelde hij over al z'n leden. Hoewel er in dit moment niks ter wereld voor hem bestond, dan zij alleen, zooals ze zich daar naar hem toeboog in den vollen bloei van haar vrouw-zijn, met oogen die om vergeving schenen te smeeken en met woorden even onzeker als hij er zelf zoo menigen keer tegen haar had staan stamelen. „Vergeten zijn we niet, wat we jou hebben beloofd, Nelis. Dat mag je in geen geval meenen. — En toch — zal 't alwéér niet kunnen. Ook deze maal niet... Niks aan te verhelpen. Madame van den Secretaris is zich eigens komen presenteeren als meter voor 't zesde... En daar stonden we. Jij weet genoeg wat 'n verplichtingen wij aan die familie hebben. Onmogelijk haar voor 't hoofd te stooten. En omdat 't immers toch niks voor jou is, met haar samen, — nemen we dan maar in Godsnaam zooals zij dat voorheeft: haar met onzen oudste." — 't Rosalien sprak tegen 'r hart in, dat hoorde Nelis héél goed, — zoo kleinmoedig kwam 't er uit, dat hij haar aan 't geruststellen ging: „'t Is niks hoor, — zoo-een als ik." — Maar dat woord van hem bracht haar nog verder van de wijs... „Ga nou niet denken, dat jij ons somtijds niet goed genoeg zijt." — „Vraag dat maar 'ns op den Bulthoek, waar Nelis Broens goed genoeg voor is!" 't Was er uit, aleer hij 't wist, maar ondanks z'n schrik er om, zag hij haar toch in spanning aan: — had zij over den laster gehoord al dan niet? Zou ze er aan gelooven of niet gelooven?
„Och jongen, neen, — geen verbittering! Daar dan: nog liever maak ik 't ongedaan bij 't Stefanie. Als 'k zou weten, dat jij me 'n kwaad hart ging toedragen."
„Hoe zou dat bij God mogelijk zijn!" riep Nelis uit. „Ik — u— 'n kwaad hart toedragen! Al zoudt gij op me trappen..."
Lichtte er zoo'n felle schrik op in den blik van 't Rosalien, of was hij verschrokken van z'n eigen hevigheid? Opeens kon hij 't niet meer doorstaan, — en weg was Nelis, blind en doof, voortgejaagd als achterna gezeten, — recht op z'n zolderke aan.

Niks anders meer wist Nelis, dan dat er opeens het andere weer boven was gekomen in z'n levensbloed, zoo lange jaren met Gods genade verdrongen en bedwongen. En nou, onverwachts, zóó overweldigend, dat zij 't wel gezien en gevoeld moest hebben, — zooals hij zag en voelde hoe 't haar ontdeed. En of ze van den laster wist of niet wist, wat moest zij zelf nou wel denken van hem? 't Rosalien...
Plat voorover op z'n stroozak lag Nelis te kreunen en te snikken, — als een die de pijn niet kan verdragen, zich in bochten te wringen, te kermen en te krimpen met de gebalde vuisten in de peluw gegraven... Toen hij 't eindelijk zelf gewaarwerd, stond hij beschaamd meteen ook midden op den vloer, — want tegelijk kwam de gedachte aan z'n geeselkoord in hem boven...
Bijkans veertien jaar ouder, en nog minder meester over z'n eigen, dan toen hij 't zich om de lenden knoopte? Achteruitgegaan in plaats van vooruit? Niet omhoog, maar gezonken? Losgelaten door Wien hij zelf losliet, z'n eenig behoud: God in den Hemel en dien naasten voorspreker van hem daarboven: Sint Franciscus? De twee die hem toch immertoe bijstonden om hem niet heeleganschverloren te laten gaan in den drang van z'n leven naar wat niet wezen mag...
Pinkstermaandag, 's namiddags. Alles op Garversberg en wijd in den omtrek, heel Zuid-Limburg één bloei al bloei, vogelzang en zonneschijn. Vroolijke stemmen en fanfaremuziek in de verte... Maar op 't zolderke van Garvershof stond er een met z'n bruine ribbenkast bloot en sloeg er op met het touw vol knoopen, z'n borst, z'n rug, z'n schouders, almaar weer en over, striemen en slagen, tot z'n gansche bovenlijf bont en blauw zag, gekneusd en gekwetst.
„En om nog meer pijn, bid ik U, verhoor me! Om nog meer leed en laster, om smaad en straf..."

Niet enkel dit alles van gisteren, maar mee al z'n getob van wekenlang tevoren, 't leek Nelis een kwade droom, toen hij den volgenden morgen de oogen opsloeg.

Alevel z'n lijf, vol schrammen en blauwe plekken, was zoo pijnlijk en stijf, dat het besef van de werkelijkheid wel direct bovenkwam. Hij lachte nadenkend. Nelis Broens tegen Nelis Broens lachte: „Dat heb je er nou van, niksnutter!" — Tegelijk voelde hij ook weer het bugeltje onder z'n oor, en nou lachte hij zoowaar hardop... „Alla dan maar!" Meteen klaar wakker z'n bed uit. „Da's tenminste 'n groote gerustigheid," vond Nelis, „naar dien juwelierswinkel in de stad, hoef ik nou niet te gaan."

Nelis niet naar den juwelier? Jawel dan!
Goed drie maanden later, — den laatsten Zondag van Augustus, — daar stond de boerenknecht van Garvershof voor de spiegelglazen toonbank vol kostbaarheden, in die schatkamer als van 'n koningspaleis! Nelis Broens zocht het grootste zilver horloge uit en den zwaarsten zilveren horlogeketting, allebei zóó schitterend van glans, dat de rest er dof bij leek. Met klinkende munt in rijtjes geteld, betaalde hij z'n aankoop, royaal en vrijmoedig als stond daar de Baron van Case zelf. En nogal blijer gezind dan op den heenweg, aanvaardde hij den terugtocht van de stad naar hunnen berg. Daar ging Nelis, — zong en floot Nelis, praatte, lachte en neuriede Nelis voor zich heen, — met passen zoo wijd en licht alsof hij op wolken liep.
In den namiddag van dezen zelfden Zondag 25 Augustus 1886, — nadat juist in den loop der week de rijkgezegende rogge- en haveroogst was binnengehaald, — trok er uit de kerk van Daelhoven naar Garvershof terug, een stoet, waar 't half dorp weer 'ns voor uitgeloopen kwam. In twee rijen stonden de kijkers aan weerskanten langs den weg, allemaal met den glans op het gezicht.
Er was in dezen nacht, van Zaterdag op Zondag, op Garvershof een tweeling geboren, dochter en zoon: Margaretha Francisca — en Cornelius Reinier. Daar kwamen ze nou engelenrein van de doopvont terug, twee nieuwe kinderen Gods en erfgenamen van den Hemel. Na de vragen en gebeden, de zalving, de handoplegging en de

zegeningen over de pasgeborenen, had Pastoor Vogels voor deze bijzondere gelegenheid een schoon woord, recht uit het hart, tot den vader gesproken, wien hij het tweetal teruggaf door het water en den Heiligen Geest wedergeboren in Jesus Christus, sterk door het teeken des Kruises op hun voorhoofd en op hun hart; gevoed door het zout der wijsheid voor het Eeuwig Leven; gezuiverd van den boozen geest en verlost uit de slavernij des duivels; door de heiligmakende genade ledematen geworden van het mystieke lichaam van Christus, de heilige Kerk.

En daar trekken ze nu huiswaarts, als in processie: voorop in 't midden Plonia met de jonge-dochter, — rechts in 'r volle deftigheid madame van den Secretaris; links Frans de seminarist, nog niet voluit veertien maar toch: de peter 'n hoofd hoog boven de meter uit, lang en smal als hij is en recht-op als hij loopt, zonder verblikken, laatdunkend van verlegenheid.

Na dit eerste drietal, het tweede drietal: Lena van Drikus Vinken met den jongen-zoon, en rechts fier en kwiek als een kievit: de gróóte oudste zuster van twaalf jaar, Trinette; — links jonge Nelis van Plonia van Ouwen Nelis Broens, stralend, — Nelis, die iedereen open en gelukkig in de oogen kijkt, als om te vragen: „Wat dunkt u? In m'n eer hersteld of niet?" — „En dat nogwel door een wonder van Gods hand," geeft Nelis, in de verborgenheid van z'n ziel, z'n eigen ten antwoord.

Voelt hij zich niet zelf als 'n doopeling: echt wedergeboren? Z'n leven lang niet heeft hij de woorden van het Credo en het Onze Vader zoo door en door verstaan als zooeven, terwijl hij ze bad om in naam van z'n doopzoon te belijden: te willen leven en sterven in het Geloof; om voor hem de zeven vragen van het menschenhart te richten tot den Vader in den Hemel. Voor zich zelf mee, heeft Nelis opnieuw verzaakt aan Satan en al diens werken en pomperijen — „ja, ik verzaak," — en 't is hem te moede als hield hij nog aldoor de brandende kaars in de hand om met Cornelius Reinier samen den Heer onzen God tegemoet te gaan, die met alle Heiligen van het Hemelsch Hof ter

bruiloft komt... 'n Weerschijn van het Eeuwig Leven vervult Nelis. Waarlijk gaat hij in vrede en de Heer is met hem.
In z'n groote blijdschap en feeststemming voelt Nelis z'n hart zelfs uitgaan naar „baronnes Stefanie", daar vóór hem, die hem voor den kerkgang in de zaal almeteen zoo hartelijk de hand schudde en proficiat wenschte, bijkans even gelukkig met haar Margreetsje als hij met z'n onverwachten Cornelius Reinier, een nieuw Neliske, dat zóóveel komt goedmaken!
Het derde drietal in den stoet, ze dienen meer tot opluistering: dat Anneke van den Secretaris, op lakschoentjes en mooi als 'n prinses, maar spinnig van jaloerschheid, — tusschen Maria en Lucia, allebei van puur geluk en trots over hun bedeesdheid heen. Al lang hebben ze aan Anneke te verstaan gegeven: „We ruilen ze nog niet voor al jouw prachtigste poppen!"
Nogeens drie, die den optocht sluiten: koster Peereneer Wevers uit Overdael en Leonardus Wevers, de huisvader van Garvershof, in hun volle lengte en waardigheid, steil en plechtig als Apostelbeelden. Tusschen hen in: de achtjarige Colla, onverbiddelijk in bedwang gehouden. Links z'n weerbarstige kwajongensknuist in de schepelgroote slappe rechter van Nonk, — rechts de andere in de machtige linker van Vader. Colla in een blauw- en witgestreept katoenen pak, eertijds van den oudste op zijn leeftijd, maar hem nu veel te nauw, — een klaproos-rooden zijden strik onder den stijfgestreken witten kraag. Onder z'n bruin strooien hoedje, te klein op z'n dikken bol, kijkt hij als iemand die niet weet wat hem overkomt. Tot een schoolkameraad langs den weg hem stiekem toevoegt: „Colla! Colla! Sokkerbeschoet!" Dan glundert het leven weer op in z'n oogen, rond en helderblauw, zooals z'n wipneus rond en sproetig is, z'n gezonde mond rond en rood, z'n gansche kop rond en ros, en de gansche Colla rond en roerig. — Hij kan 't niet laten net zoo stiekem z'n tong uit te steken en met z'n rechtervoet achteruit te trampen naar den kant van den stiekemerd, die hem naroept.

Waarbij z'n vader hem tot de orde terugrukt, zóó hardhandig, dat het zondagshoedje er bij afvliegt, direct uit het stof opgeraapt door wel zes paar helpende handen, en dan voorgoed schuins op z'n kruin.

Zondag-namiddag, zomer, mooi weer en vrije tijd. De zaal op Garvershof is bij een doopfeest nog nooit zóó vol geweest. 't Rosalien zelf, minstens even gelukkig als na de geboorte van haar eersteling, heeft het tachtigjarige mameerke Wevers naar onder gestuurd om er de honneurs waar te nemen en het krom ouwetje kwijt zich daar patent van, almaar opgewekt aan 't vertellen over de groote verrassing en den dubbelen zegen: twee zondagskinderen tegelijk — alles even vlot verloopen, en nou alles dubbelop! Voor het dochterke de pronkwieg van madame van den Secretaris in bruikleen, naast hun eigen ouwerwetsche schommelwieg voor den jongen.

Denk aan: rentmeester Gregoire en madame Gregoire in eigen persoon zijn gekomen, met den Secretaris tot geleide van z'n vrouw en Anneke. En wat nog nooit gebeurde: moeder Suzan uit de Zwaan met Liza Cruts, 'r getrouwde oudste dochter, de stadsche in goeden-doen, en twee kleinkinderen van al zeven, acht jaar; de muldersche met 'r zwarte kantmuts op en den palmensjaal om, op 'r paaschbest. Gansch de Bult en zelfs die astrante Carlien Steeg-Leclos en Ceciel en Marcel, met den neus vooraan, alsof er nooit van een Garverskamp of een langen Lex of standjes en achterklap zelfs maar sprake is geweest.

Onder de kanten doopdekens uit, worden ze te voorschijn gebracht: Margaretha Francisca op de armen van Plonia, in het sierlijk doopkleed van Anneke Reinders: een witte wolk van tule en valenciennes en luchtige lange strikken; — Cornelius Reinier, in den eenvoudigen proper gestreken doopdos van al de vorige Weverskinderen, door Lena Vinken al even pronkend in het licht gehouden.

„Marguérite en René," proclameert madame van den Secretaris, om intijds te voorkomen dat het hare soms toch nog een boeren „Greetsje" zou worden.

— „Twee Weverkes." Plonia heeft dat al meteen weer

geconstateerd, enkel omdat het tweetal fijn en tenger is, al lijkt het meisje donkerder van tint dan het jongske. Wijd houdt zij de bruine oogen open met een vasten rustigen blik. 't Jongske heeft het kopje opzij laten zakken met de oogen dicht. — „Hij is niet de sterkste van de twee," oordeelt Peereneer. „De oudste presenteerde indertijd gansch wat anders, toen we met hem van den doop terugkwamen." — „'n Colla steekt daar al evenmin in!" schoklacht de rentmeester, en hij wenkt den zijne uit de groep, om hem — tot ergernis van z'n vrouw — in z'n zakken te laten grabbelen naar de hazelnoten in tros en blad, die hij onderweg ook al onder haar afkeurenden blik, eigenhandig voor hem uit de struiken plukte.

„Cornelius Reinier kwam dan ook bescheiden achteraan," verontschuldigt de vader de achterstalligheid van z'n nieuwen zoon vergeleken bij z'n nieuwe dochter. En terzijde tegen Nelis, hartelijk: „Apart voor jou, dat jongske op den-koop-toe! Want z'n moeder — ze kon er maar geen vrede mee vinden, Nelis alweer voorbij te moeten gaan."

„'t Is niet te geloven!" Al heeft Nelis diep in z'n hart den ganschen dag wel gedacht aan een mirakel van Gods hand, — maar hoe zou hij zooiets waard zijn? — nou de meester het zelf onder woorden brengt, kan hij z'n verrukking er om nog minder verwerken dan eerst. — Het gezicht van Nelis lijkt vandaag de zon zelf, zooals binnen-in-hem z'n hart: één zon al zon! En 't gaat hem nou, precies op het goede oogenblik er toe, gansch onbevangen af, eindelijk dan het fonkelnieuw rood-leeren doosje uit z'n broekzak te halen, het open te doen, en dat glinsterend zilver horloge aan den ketting heen en weer te laten slingeren boven het teere kopke van z'n doopzoon. — Tot eindelijk ook die donkere oogen opengaan, groot en verwonderd. . .

„Da's voor 't Reeke," zegt Nelis. Al die andere namen? Veel te deftig en omslachtig immers voor zoo'n koolmeeske!

„Rita en 't Reeke!" jubelt Trinette, die natuurlijk voorop met Anneke Reinders naar dat pracht-horloge stond te kijken. Ze klapt in de handen en danst de zaal uit, om

Moeder boven te vertellen van het horloge en de namen! En daar zijn ze opeens voor iedereen herdoopt, de twee bijeen, en tegelijk opgenomen in de saamhoorigheid van hof en Bult.

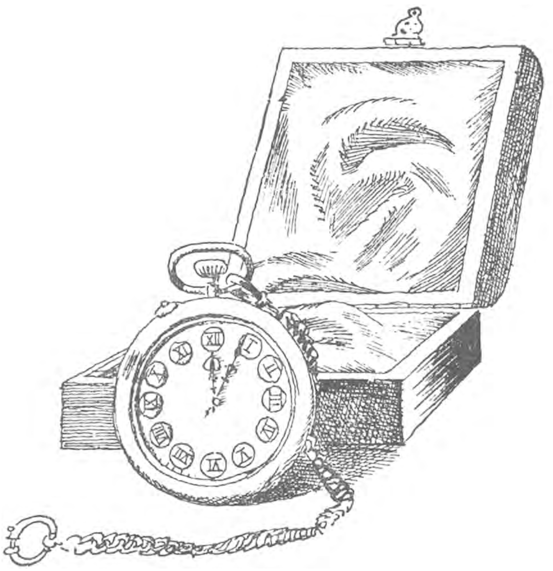

XI

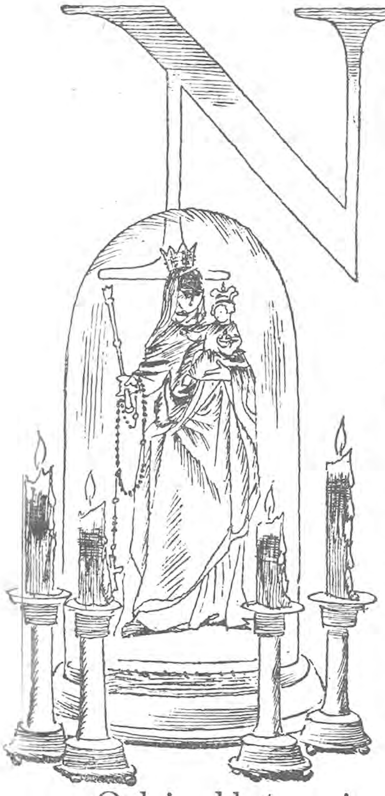

NOG ALDOOR IS NELIS niet bekomen van z'n verwondering hoe hem boven alle verwachting, dien gezegenden Zondag, nou alweer zes jaar geleden, — 't Reeke ten deel is gevallen! En juist nogwel 't Reeke! De eenige van allemaal, die 't echt van nature bij hem zoekt. Eigenlijk al van het oogenblik af, toen 't op dien feestelijken doopdag de oogen eerst goed en wel voor het levenslicht opende bij den glans van het zilver horloge, dat z'n peter als een ster boven z'n versch gekerstend kopke liet zweven. „Neeke" noemt 't Reeke z'n peter Nelis, want ondanks z'n zes jaar gaat het praten hem nog maar slecht af. In tegenstelling met Rita, die kwettert als een jonge vink, en ook in dit opzicht nog 't meest op die vieve en spraakzame Trinette gelijkt.

Ook in al het overige, op het oog al evenzeer als van aard en aanleg, is de tweeling zóó ongelijk, dat men zich zou afvragen of ze wezenlijk wel bij elkaar behooren. — Rita

al leven en bewegelijkheid, allemans lieveling. Met dien goudgloed over 'r welige donkere krullen, 'r bruin-en-blauwe tinteloogen, 'r bruin-en-blozend rond gezichtje met diepe kuiltjes in koonen en kin, belooft ze de knapste en rapste van 's gelijk te worden; met den dag meer de trots van 'r drie groote zusters en vooral van 'r paat Stefanie. Behaagziek laat die zich in het dorp wijsmaken: „Maar, hoe kan 't bestaan! Die klein Rita van 't Rosalien, ze lijkt meer op u dan uw eigen Anneke!"
Naast die vogelkwieke Rita blijft 't Reeke op een vleugellammen nesteling gelijken, een bijlooperke, schichtiger naarmate de andere vrijmoediger wordt.
— Even vroegwijs als Rita zich betoont, even onnoozel blijft 't Reeke, schrepel en schuw alles wat aan hem is: beverig en traag van beweging z'n dunne armkes, z'n teere handjes, z'n tatelige spillebeenen; hoekig en mager z'n lijf en schouders, hooiblond z'n haar zijig zacht en ijl op den schedel, die rond naar achter welft zooals het voorhoofd naar voren, en te zwaar lijkt bij de onderhelft van het bleek gezicht en het broze halsje. Onder dat bultend voorhoofd de verbaasde oogen, lichtend diep van binnen uit, bruin-en-blauw, van kleur en vorm wel aan die van Rita gelijk, maar met hun blik verloren in het wijde onbestemde, — afwezig alsof ze aldoor wachten op het wezenlijke, en bij de minste stoornis van buiten af al te schielijk verscholen onder de dekselschulpen en de lange wimpers.
— 't Reeke? Wie let eigenlijk zoo in 't bijzonder op hem, dan enkel en alleen Nelis, z'n peter!
't Rosalien heeft er de handen veel te vol voor gehad in den loop van deze laatste zes jaren, met dien tweeling op haar achtendertigste als van vooraan begonnen. Sindsdien als een jonge moeder echt niet meer uit de kleine kinderen, want binnen de twee jaar na den tweeling nog dat Leonardje er bij, en aleer die goed en wel op eigen beenen rondscharrelde, daar kwam zoowaar ook nog het negende, — 'n Rooske, tot hekkesluitster. Die twee „schraappottekes", — de jongen genoemd naar z'n vader, het

dochterke naar moeder, — van alle negen beloven zij nog de gaafsten en flinksten te worden naar lijf en ziel, en — alsof de doopnaam er invloed op heeft: donker Leonardje nou-dan-ook volslagen z'n vader in 't klein; het springlevend klaar-blauwoogig, blank en rosblonde Rooske sprekend moeders evenbeeld.

In dat huis vol jong leven en bedrijvigheid wordt op 't afgetrokken Reeke uiteraard niet zoo apart achtgeslagen. Want gelden laat hij zich nooit, en hoe stillekes ook, al vroeg leerde hij zichzelf redden en z'n eigen gang gaan, — alles er op gespitst om maar zoo gauw mogelijk weer bij Nelis te komen. Waartoe de anderen hem dan ook zonder uitzondering aanmoedigen, vooral bij monde van Trinette, — in haar negentiende en volwassen, — die opgewekt de lakens uitdeelt in het groote huishouden. „Loop jij maar gauw Nelis zoeken, manneke." — Naar 't Reeke hebben Moeder en de groote zusters nooit geen omzien: waar kan die beter bezorgd zijn dan bij z'n peter en boezemvriend Nelis? z'n Engelbewaarder in levenden lijve...

Zonder dat Nelis hem ooit in 't bijzonder heeft aangehaald, is 't vanzelf zoo gekomen, dat 't Reeke in z'n rood truitje en mollegrijs fluweelen broekje morgen- of middaglang op de stoep van de huisdeur zit uit te kijken of Nelis niet het erf opkomt. En ziet hij hem verschijnen, — meteen hij Neeke als 'n trouw hondje achterna, den moestuin of de huiswei in, stal of schuur. — Nelis, die nooit een vriend heeft gekend, nu heeft hij er een. En hoe verstaan zij elkaar, zij tweeën! Toegewijd en aanhankelijk van weerskanten. Nelis angstvallig van eerbied voor de zonderbare fijnheid van dezen derden zoon van 't Rosalien; 't overgevoelige Reeke nooit of bij niemand zoo onbevangen zich-zelf dan bij deze devote verteedering van zijn zoo reuzesterken en weerbaren beschermer! Bij Nelis is 't Reeke heelegaar niks bang voor donder of donker, zelfs niet voor de brieschende trekpaarden of de gansche kudde koeien bijeen; voor geen vreemde menschen of geen groote jongens. Zooals voor Colla vanmorgen nog. „Mug! Ik blaas je weg!"

zei Colla en bolde z'n wangen op als een ballon en tuitte z'n lippen tot een trompet, zette 'n paar vervaarlijke tijgeroogen op en begon te blazen, blies en blies naar 't Reeke dat puur van angst wezenlijk omverwoei, achterover op z'n rug, — en niet meer verroeren dorst of zelfsmaar ademhalen, eer hij van Colla's schaterlachen en hard wegloopen al héél lang niks meer hoorde.

't Reeke kan niet met genoeg woorden praten, om zooiets aan Nelis over te vertellen. Toch weet Nelis wel, hoe hij siddert en beeft voor dien woesten Colla. En ook, dat hij bekans even bang is voor den oudste, maar gansch anders. Wanneer die zoo wekenlang thuis op vacantie is, zooals tegenwoordig ook weer, dan komt er vast en zeker op 't onverwachtst een oogenblik, dat hij 't Reeke tusschen de knieën van z'n dubbelgevouwen lange beenen trekt en hem de vleugelgroote handen op de schoudertjes legt, om te hooren of hij met bidden en spreken heeft bijgeleerd. Maar al kent 't Reeke allewijl wel nagenoeg even goed als klein Leonardje z'n weesgegroet hardop zeggen en dat liedje van de Veertien Engelen, — wanneer Fanfan hem met die donkere oogen zoo onderzoekend en afwachtend aankijkt, — dan is de Heilige Maria Moeder Gods en dan zijn alle veertien de Engelen, die 't Reeke dekken en wekken en wijzen op 's Hemels paradijzen, op slag achter duistere stormwolken verdwenen, en duwt Fanfan hem maar weer weg met een diepen zucht, die natuurlijk zeggen wil: zoo'n domoor heb 'k nog nooit van m'n leven gezien. En die moet nogwel binnenkort naar school...

Colla al te sterk en te rauw; Fanfan al te streng en geleerd, niet enkel voor 't Reeke maar ook voor Nelis zelf. Die zegt gedurig tegen 't Reeke: „Ik ben maar blij, dat jij 't bent, en Goddank niet een van die andere twee," — waarmee hij bedoelt: blij, dat precies 't Reeke zoo echt z'n kameraad is en z'n knechtje, dat hem bij alles meehelpt, en z'n waakhondje, dat op alles van hem past. Dat verstaat 't Reeke wel heel goed, zonder te weten, dat Nelis er zoo stillekes voor zich nog bij denkt: hoe wonderbaar wijs de Voorzienigheid toch alles tot ons

bestwil beschikt, als we maar geduldig zijn en gelooven. En dat zoo'n onnoozele mensch als Nelis Broens dan eerst nogwel op z'n eigen houtje meende te weten wat en hoe, en zich al te zeer tekort gedaan voelde wanneer 't anders verliep dan hij 't in den zin had.
Nelis heugt zich den duizel van groote verwachtingen, die hem ruim twintig jaar geleden in den zevenden Hemel optogen bij de komst van dien nieuwen Franciscus! En zie nou 'ns, hoe vreemd en veraf de oudste hem altijd is gebleven, terwijl alles voor hem nou verwezenlijkt wordt door dat onverwachte Reeke! En wat een gezegende voorzorg aan iemand als hem de mede-verantwoordelijkheid over dien ruwen klant van 'n Colla te besparen, en hem maar liever dat lammeke Gods van 'n Reeke toe te vertrouwen.
Vader en moeder allebei ze gunnen Nelis hun Reeke zoo echt van harte, — vooral omdat zij al evenzeer als Nelis zich afvragen, of de Voorzienigheid zelf dit bijzonder verband tusschen hem en dien derden zoon van hen, dan waarlijk zoo voorbestemd heeft? — Onlangs nog zei 't Rosalien tegen Nelis, zoomaar terloops: „'t Is toch merkwaardig: zooals 't Reeke heelegaar bij jou behoort, is onze Rita van en voor haar meter Stefanie; onze Trinette van Wevershuuske, Garvershof, den Bult en heel Daelhoven en Overdael samen; zoo zijn ons meitskes wederkeerig van en voor mekaar; onze oudste van en voor z'n studie; Colla van en voor bosch en berg en Maas. Enkel van de negen de twee kleinsten meer in 't bijzonder van en voor hun vader en moeder. Alsof voor Leonardus en mij alles wat voorafging, er op gericht was, dat die nog zouden komen."
Wel was er aan de komst van die laatste twee veel voorafgegaan, vooral ook in dien tijd kort te voren.
Voorzoover dat henzelf betrof, noemt 't Rosalien het „de driedubbele teleurstelling van Leonardus om Garverskamp". Al nam 't dan ook z'n aanvang aan den Groenenkant. Eigenaardig is 't verloopen aan dien Groenenkant, alsof huis en grond er van nature uitwierpen, wie er niet thuishoorden. — Nadat 'r broer en compagnon Damus haar

dan in den steek had gelaten om met Ida van den veerman te trouwen en zich in de Kempen te vestigen, — eerst de triomf van Bella om zoo zonder slag of stoot op dien anderen haar afvalligen broer z'n onmisbaren Lex Doree veroverd te hebben. Ten langen leste dan, vond Bella, kon zij zich daarop 'ns wat meer rust gunnen. In dat ijverig en handig Truuke van Lex had zij immers tegelijk een huishoudster en een stalmeid gekregen. Bella begon 't er van te nemen. Zij kon volstaan met enkel nog maar het boek bij te houden, te commandeeren en over alles 'n wakend oog te laten gaan. De veehandel, door dien gewieksten Lex gedreven, marcheerde prachtig. In de zaken, al evenmin als in huis of stal, in wei of tuin, geen stroospier ten ondege. Alles, zonder dat Bella eigens ook nogmaar een vinger hoefde uit te steken. — Totdat het arme afgesloofde Truuke het gelag voor Bella's zelfvoldaanheid moest betalen. Truukes tweede kind werd doodgeboren, en Truuke overleefde dit nog maar enkele uren.

Van den Groenenkant uit werd Truuke begraven, — met alle eer, dat dient gezegd, — ook haar vader en de vier broers en Nelis bleven niet achterwege. Tranen, veel tranen om die verwoeste schoone jeugd. De harten zoodanig vermurwd, dat vader Stoffel ook tot in het uiterste zich zelf overwon en persoonlijk aan Lex vroeg om den driejarigen Sander voorgoed mee naar den Bult te mogen nemen. — Goedgunstig vertrouwde Lex aan z'n schoonouders-tegen-wil-en-dank z'n kleinen zigeuner toe, — en nam de gelegenheid waar om er de familie en ook Bella Steeg van in kennis te stellen, dat hij, wat hem zelf betrof, groote plannen had: — naar Argentinië, om daar samen met z'n oudsten broer, die hem had opgeroepen, een farm te gaan houden. Mocht-ie z'n toekomst met voeten treden? Waarom zich de kans laten ontgaan, nou hij toch geen enkel blok meer aan z'n been had?... Lex bedoelde, God vergeve: nou z'n moeder toch al sinds anderhalf jaar onder de groene zoden lag en z'n jonge vrouw daar in dat versch gedolven graf... „Doe wat je niet laten kunt!" Voor Stoffel en z'n zoons was 't een ware opluchting hem uit

de buurt kwijt te raken. „Zoo een! Geef hem de ruimte!" — Bella Steeg van haar kant kon hem geen ongelijk geven. Zooals Lex wederzijds niet aan Bella, toen zij grif besloot: „Dan doek 'k den boel hier maar op!" — De Steegsche was genoeg „binnen", om zonder verder slemeur aan 'r hoofd, rustig te gaan rentenieren, dichter in de buurt van de stad.
Al die nieuwe plannen, ze werden meteen ruchtbaar, door Stoffel en z'n jongens allereerst op den hof. — „Garverskamp!" had Leonardus direct uitgeroepen, weer met z'n wijsvinger in de lucht, juist als indertijd bij het geval met Damus: En Nelis moest opnieuw den eersten stap doen. — Als Nelis er dan zoo tegen opzag naar den Groenenkant zelf te gaan, — ook goed, dan maar alvast aan Stoffel vragen, nou die toch verzoend was met z'n schoonzoon, of Lex zonder verlet Bella 'ns zou willen polsen.
Stoffel in den arm nemen? Dàt zou Nelis wel opknappen, nog vóór slapengaan. Zooals hij dan ook deed. Alevel — zonder dat ze in de eerste dagen verder iets over de zaak vernamen. — „Stap er in vredesnaam zelf 'ns op af en dan ook recht naar den Groenenkant," spoorde 't Rosalien haar man aan, omdat ze zag hoe dwars 't hem zat. En zoowaar, Leonardus vatte moed en stevende Zondagmiddag op den Groenenkant aan. — Oeioei! — met den kous op den kop kwam hij er van terug! Al haar grond, ook dat kostelijk noorderstuk van Garverskamp, had Bella precies daags tevoren voor grof geld verkocht aan den baron van Laag Case. 'n Slag in het gezicht voor Leonardus, driedubbel hevig, — eerst en vooral om Garverskamp zelf, maar al evenzeer om het valsche leedvermaak van de Steegsche, als om het achterbaksch onderkruipen door het kasteel, met wien anders dan rentmeester Gregoire tot handlanger! — „Dat die mij zoo 't gras voor de voeten wegmaait, waar hij toch bliksems goed weet, hoe wij hier al onze zinnen gezet hebben op het herstel van het oud-Garversmansche grondbezit." — Om haar man tot reden te brengen, nam 't Rosalien 't voor den huisvriend op: „Gregoire is immers ook maar

een dienaar van z'n heer. 'k Wil wedden, dat ze op 't kasteel veel liever zien, dat wij eindelijk eens dat laatste deel van de hypotheek op 't huis beginnen af te lossen, dan er nogeens grond bij te koopen. Meer dan genoeg voor jou te bebouwen, al waren 't enkel maar de Caser landerijen." — „Daar sla je den spijker op den kop!" en eindelijk bracht Leonardus er uit, wat er al zoo langen tijd aan heimelijk argwaan in hem had gebroeid. „Hun pachters moeten we zijn, niks anders of meer, uitsluitend hun zaak behartigen. De hypotheek op het huis aflossen? Veel liever schieten ze er ons nog méér op voor, om het ongemerkt gansch en al in te palmen, samen met al den grond en liefst den heelen Bult er nog bij: Kunnen ze evenwel op 'n gegeven oogenblik voordeeliger partij trekken van hun groot domein en de hofsteden hier en daar er op gelegen, — dan — zonder consideratie, de pachters er af. Die moeten dan maar zien bij 'n ander werk te vinden. Altijd zijn er nog kiezelkuilen of de steenovens." Daar had 't Rosalien den doordraver 'ns diep in de oogen gekeken, en hem, hoe goedmoedig ook, in z'n gezicht uitgelachen. „Wat zullen we nou met jou beleven, Vader? Bij den eersten tegenslag het goed vertrouwen in den evennaaste opgeven? Nadat we zooveel jarenlang toch niets dan goeds ondervonden van Gregoire en van 't kasteel? Eigenbelang? Dan toch evenzeer onzerzijds. Niks tegen te doen, dat we elkaar klaarblijkelijk van weerskanten noodig hebben... Geloof me, Leonardus, laat ons verstandig blijven. Dankbaar voor wat we hebben en zijn. Heereboer of pachter? 'n Leonardus Wevers laat den kop niet zakken, laat er niks van blijken, wanneer hij ook al 'ns een knauw krijgt. Wie terwereld blijft daar van gevrijwaard? Even gemodereerd ga je dat nieuw stuk Caser grond omploegen, zoo gauw de rentmeester je dat zal opdragen, — als je van jouw kant den rentmeester immers binnenkort op den Wildkamp zelf een ruime aflossing voor het huis gaat toetellen, welkom of niet."
Wie was 't, die bij de driedubbele teleurstelling van Leonardus driedubbel overwon?

— 't Rosalien! — „Ja, ja — ik hoor 't alweer — bij jou spreekt de boerenadel, bij mij de benepen Weversaard."
En hij deed zooals zij 't hem aanried.
Al waren ondertusschen de rimpels in z'n gezicht alweer wat dieper geworden en z'n haar nogal grijzer, — jong opnieuw leek hij, nog geen jaar naderhand, van louter geluk om z'n nieuw Leonardje! En na twee jaar, nogeens in de wolken allebei met hun Rooske, dat de negen voltallig maakte en er zoo echt bij hoorde, alsof ze van de vorigen zooals van haar vader en moeder het allerbeste had meegekregen wat aan en in hen was.
Waren zij als jonge ouders met hun eerstgeborenen eigenlijk wel zoo opgetogen geweest als nou met deze laatsten? 't Rosalien overgelukkig, maar dan ook bovenal omdat Leonardus zoo overgelukkig opgaat in dat tweetal van z'n herfsttij, zonder ooit meer te murmureeren over de toekomst van den hof. Al z'n hoop er op gevestigd om dien veelbelovenden naam- en soortgenoot van hem, jongen Leonardus Wevers, nog volwassen te mogen zien. En gansch z'n nooit verduisterd huwelijksgeluk voor hem verpersoonlijkt in die levenskrachtige levenslustige jongste spruit van hen, dat Rooske als 'n rozeknop...
Wanneer de ruim zestigjarige daar als een jonge vader met hun twee kleinsten op de knieën zit, en zich aan baard en ooren laat trekken als was hij speelgoed voor hen, dan kan 't Rosalien hem zoo langs 'r neus weg weleens vragen: „Zou je hen willen ruilen, die drubbels van ons, zelfs voor Bella's Garverskamp?"
Jammer genoeg is nou Leonardus onvoorziens aan de beurt gekomen, om die levenswijze vrouw van hem op zijn manier moed in te spreken. Want met geen woorden te zeggen, hoe 't Rosalien 't zich aantrekt, dat hun Lucia twee zomers geleden, vijftien jaar oud, 's morgens in de woonkeuken voor het eerst zoo'n toeval kreeg, dat ze stijf op den grond lag met het schuim op de lippen... „'t Zal zich herhalen," heeft de dokter toen gezegd, en 't herhaalde zich, soms kort achtereen, soms bij lange tusschenpoozen, met onderwijl aanhoudend den angst er voor

en telkens weer den zelfden grooten schrik. Al wende Maria zich zelf en iedereen er aan het heelemaal op zich te nemen, zonder haar beschermelinge van klein-af voortaan ook nogmaar 'n ommezien alleen te laten. — „Op God vertrouwen, die immers bij alles zijn waarom heeft. Ook al begrijpen wij menschen dat niet in onze kortzichtigheid." Zoo zocht dan dezen keer de vader de gelatenheid in het moederhart te herstellen, waarbij hij zelf z'n geloof en z'n zielskracht voelde toenemen. —„Bidden!" zei Maria, — en door haar en Lucia zelf is er op Garvershof opnieuw een tijd aangebroken van novenen en beevaarten en goede werken zonder einde meer, — waarbij 't Rosalien en ook Trinette in 'r hart dikwijls denken: eigenlijk daarin eerst ookwel veel verzuimd te hebben, zoo aleeuwig over de duizend dingen van het dagelijksch leven bekommerd, zij, twee Martha's...

Wanneer Nelis Zondags namiddag met 't Reeke op wandel is, kan hij tusschen het praten en kijken door, zoo echt bezadigd z'n gedachten laten gaan over alles van voorheen en thans. Waarbij dan z'n verwondering om dien kleinen levensgezel naast hem, uitgroeit tot verwondering over gansch het leven op de aarde en in de eeuwigheid, en over z'n eigen bestaan in het bijzonder. En hij vraagt zich af, hoe het toch bij God mogelijk is, dat zoo'n onbenullige rare klant als hij altoos was en blijven zal, — alles van vroeger zoo tot in de uiterste bijzonderheden onthouden heeft, alles van tegenwoordig zoo klaar en duidelijk doorziet, wanneer 't ook maar in de verste verte 't Rosalien raakt. Waarbij hij zonder 't eigens te ontwaren, van lieverlede zooveel inzicht heeft opgedaan, dat zelfs de meester alles wat hof en werk belangt eerst met hem wil bespreken, — en 't Rosalien hem telkensweer raad vraagt vooral over de kinderen. En hoe dikwijls dan wilde z'n eigen alwijze moeder Plonia hem al niet uithooren over z'n oordeel betreffend het doen en laten, de plichten en tekortkomingen van zoowat al de Bult-bewoners, jong en oud!... Háár Nelis raadsman en vredestichter voor gansch Gar-

versberg! Wie had zooiets ooit durven denken? En toch — dat bijvoorbeeld Sanderke Doree daar tusschen de lindenstammen rondspringt dartel als 'n eekhoorn, met z'n veilig nest bij de grootouders Ruiters, — Nelis is er niet vreemd aan: zijn troostwoorden bij den dood van Truuke, — „de kans benutten om door dat groot goedwerk aan 'r kind alles te verzoenen voor háár mee." — Zwart Sanderke, nou al zeven jaar, en op den Bult veeleer de laatste herinnering aan Zwarte Marjan, dan aan dat Truuke, blank en blozend als 'n appelbloesem... Van de barak van z'n vaders moeder is voor Sanderke op den Bult geen spoor meer te bekennen. In de plaats zijn er immers die twee vriendelijke nieuwe woninkjes gebouwd, betrokken door Sanderkes ooms van moeders kant: Andries en Joep met hun jong gezin. Die twee getrouwen van den hof allebei in zoo goeden doen, dat Nelis weleens van z'n moeder moet hooren: „Zij hebben hun tijd tenminste niet laten voorbijgaan. Al zou 't nog niet te laat zijn, voor 'n man van nog geen vijftig, met 'n goed bestaan en 'n eerlijken naam." — Maar aan dàt oor is Nelis verstokt voor levenslang doof geworden na de kermiservaring van acht jaar geleden. 't Is hem al volop genoeg, over z'n wrok tegen Carlien Steeg-Leclos te zijn heengekomen. Sinds zijn grooten triomf op den doopdag. Zoodat hij 't zonder veel ergernis kan aanzien, dat ze tegenwoordig weer juist als in den aanvang gedurig bij 't Rosalien in- en uitloopt. Sedert de Bulthoek en Garvershof door Bella allebei tegelijk even leelijk werden afgetroefd... Waarover Nelis van zijn kant aldoor nog z'n geweten voelt knagen, bij z'n aleeuwigen spijt: „Had ik dien avond toch maar liever moedig den moeilijken gang naar den Groenenkant voor den meester ondernomen, in plaats van er me bij Stoffel Ruiters zoo lichtvaardig van af te maken!" — Verzuimenissen, zonden, schuld, kwaad en nikswaardigheid? Z'n leven hangt er immers van aaneen! Aldoor dieper is Nelis er van doordrongen, dat gansch z'n doen en laten liever maar een aanhoudende akte van berouw moest zijn. — Daarom — wanneer z'n moeder somwijlen

van zooiets gewaagt, als gisteravond nog: „Wie zou ooit geloofd hebben, dat zoo'n Neuzelneliske van eertijds nogeens de profeet van den Bult zou worden!" — dan zet Nelis geen hooge borst, zooals hij dat vroeger allicht zou gedaan hebben. Het eenige wat 'n prijzend of dankend woord van anderen in hem wakkerroept, is zijn dank aan Sint Franciscus. Want wat zou er van Nelis Broens geworden zijn, zonder den voorgang van dien liefderijken navolger van Jesus Christus?

Om het gaandeweg in geuren en kleuren aan 't Reeke te kunnen oververtellen, leest Nelis gedurig van vooraan in dat leven van z'n heiligen schutspatroon. — En 't Reeke? Op 't moment nog: 't hoorde een vink fluiten in de takken, 't trok Nelis aan z'n mouw, 't wees en zei: „Volekes, mien klein breurkes..."

't Is de Zondag na Maria-Hemelvaart, en over het voetpad tusschen den boschzoom en de stoppelvelden, springt hun, uit braam en brem, een opgeschrikte jonge haas vlak langs de voeten heen. — „Die loopt nou hard naar Vader Franciscus," zegt Nelis en 't Reeke knikt, want allang weet hij, dat die goeie Heilige in den Hemel alle bange haaskes en knienkes in z'n schoot neemt, om ze te sussen en te warmen, zooals Moeder het doet met klein Rooske. — 't Reeke weet nog veelmeer! Alvast van den fazant, — en hij kent den fazant, den woesten vogel met veeren van vuur en goud, en een vleugelslag of de zeis door de halmen slaat, — hoe die fazant boven op den berg bij de kluis van Sint Siskus de wacht hield om hem bij het eerste morgenrood wakker te roepen. Uit eerbied veranderde hij dan z'n rauw gekrijsch in het geklepel van een zilveren klokske, en dat klonk alsof hij zong:

Tingelingeling, bellebellebel,
Tijd om te bidden tot Sint Michaël...

Vandaag zijn Nelis en 't Reeke den fazant nog niet tegengekomen. Maar nou ze dieper in 't bosch tusschen de eeuwenoude reuzeboomen afdalen: „Hoor!" zegt Nelis en wijst omhoog naar de groene takken. — „Roekeloere,

roekedoe!" — De houtduiven! — Omdat er toch een omgevallen boom langs het voetpad ligt, gaan zij met hun tweeën daar wat uitrusten, om de duiven beter te kunnen verstaan en hen misschien wel te zien tusschen 't bladerloof. — „De tortels" noemt Nelis de houtduiven. Boven over het tortelnest reiken de zonnestralen schuins langs het hoofd van 't Reeke naar de roode klokjes, die het vingerhoedskruid aan hooge stengels tusschen de varens omhoog steekt. — 't Reeke wacht en houdt den adem in, of er somwijlen geen muziek gaat spelen: rinkeldetinkel van zonnestralen die bloemklokskes luiden bij dat roekeloeren daarboven. — Terwijl Nelis vertelt en 't Reeke toehoort:
„Er was eens 'n kleine jongen in de stad Sienna, en die had in een vogelklep een heelen zwerm tortels gevangen. Gelukkig leefden ze allemaal nog. Hij zette ze bijeen in een mandenkooi, om ze te gaan verkoopen op de markt. Maar wien kwam dat jongske onderweg tegen? Nogwel Vader Franciscus zelf. Nou is 't immers niet met woorden te zeggen, hoeveel Vader Franciscus wel hield van alles wat God geschapen heeft, van den kwaden wolf van Gubbio al evenveel als van de zachtaardige lammekes. Maar bovenal dan toch van de vogels, en onder vogels wel het meeste van de tortelduiven. Zeker omdat die zoo diep bedroefd roepen, alsof ze altijd troost vandoen hebben. — Daar hoorde Vader Franciscus hen dan opeens weer, en bedroefder dan ooit, — in die kooi van het jongske uit Sienna... „Och, m'n lief kind," zei de man Gods, „geef hen toch aan mij, die arme dierkes, eer ze somtijds in handen vallen, die hen wreed zullen vermoorden. Je weet tochwel hoe de duiven in de Heilige Schrift ons menschen tot voorbeeld worden gesteld van onschuld en ootmoed en trouw." — Terwijl Sint Franciscus nog sprak, hoorde die kleine jongen de stem Gods in z'n hart zeggen: „Geef ze hem maar allemaal."
„En hij gaf ze hem aanstonds, al z'n tortels.
„Zielsblij droeg de Heilige dat korfke vol tortelduiven dicht in z'n armen diep het bosch in, waar hij met de andere minderbroeders in een heel arm klein kloosterke

woonde. — „Dom dierkes," zei Vader Franciscus, „waarom je dan ook laten vangen in zoo'n klepkooi? Welja, — bedaar nou maar! Ik zal zorgen, dat alles weer terechtkomt."

„En hij begon in de struiken, ver van den grooten weg af, van takskes en bladers nesten te bouwen, een nest voor elk van de tortels. Daar hadden ze nou weer een eigen thuis voor ieder apart. Ze legden er eikes in, zaten er te broeien en lieten zich onderwijl als tamme kiekens voeren door den goeden vader en zijn kloosterzonen, zonder ooit weg te vliegen. Ook de kleine jongen uit Sienna kwam er dikwijls naar kijken, en dan zei Sint Franciscus: „Ik weet zeker, brave, dat jij later ook voorgoed bij ons komt nestelen, om Jesus onzen Heer te kunnen beminnen en dienen, zooveel beter dan daarbuiten in die gevaarlijke wereld vol netten en klepkooien." — En zoo is 't ook uitgekomen. De kleine jongen van Sienna werd een heel vrome minderbroeder in dat arme klooster midden in het bosch. En de tortels? Wel, de oude zijn er stillekes gebleven; de nieuwe, die er uit de eikes kwamen, zijn met den zegen van Vader Franciscus blijgemoed weggevlogen en hebben ieder weer in een ander bosch een eigen nest gebouwd. De jonge duifkes, die dan daar weer uit de nieuwe eikes kwamen, vlogen, als hun tijd gekomen was, naar bosschen verderop. — En zoo kwamen er op den langen duur in bekans alle bosschen over de heele wereld tortels van Vader Franciscus wonen. — Ook hier in het bosch van Case. Dat hooren we duidelijk genoeg!"

„Roekeloere, roekedoe"... 't Reeke verstaat nou dat tortelgeroep opeens veel beter en voor altijd. Zooveel al van aarde en Hemel leerde hij verstaan door Vader Franciscus. En nou hij vooruitloopt het voetpad af, — dat is niet meer dan een gleuf tusschen de varens en de roode belleklokskes, — staat hij onderaan, waar het uitmondt in de breede kastanjedreef, pardoes stil, en strekt de armen uit, om te beduiden dat Nelis ook moet stilhouden. — „De wolf van Gubbio!" — De groote herdershond van den Wildkamp staat daar, met z'n zwarten snuit naar hen

tweeën opgeheven, den sierlijken hoog-omgekrulden pluimstaart te zwaaien.
— „Brave! Brave!" paait Nelis hem, eer zoo'n groot dier soms blaffen gaat en tegen 't Reeke opspringen. — „Wolf, mien breurke!" zegt 't Reeke, en strekt z'n rechterhandje al uit om hem te aaien. — En Wolf van den Wildkamp kwispelt en gromt van welgevallen, loopt in kringen om hen heen nou ze in de laan komen en blaft wel, maar 't is puur van vreugd en vriendschap.
„Koesch, Wolf! Koesch!" roept een hooge meisjesstem, en nou ze van den hond opkijken, zien ze daar vlakbij, óók op het zijpad langs de reuzestammen: Anneke van den Secretaris — met — „Fanfan", groet 't Reeke deemoedig z'n grooten broer, op slag weer 'n stamel-Reeke, en al z'n gedachten op den loop, benauwd voor soms weer vragen, die 't niet kan beantwoorden.
Maar 't is Anneke, die hem toespreekt, met een stem al te schril en al te vlug. — „Wel, wel, Reeke, en zoo op den wandel? Mooi weer, hè? Neen hoor, Wolf bijt niet — hij weet al direct dat jij 'n broertje bent van Frans, — en dien kent hij evengoed als mij..." 't Reeke staart haar met groote oogen aan, meer ontdaan eerst over al die woorden en woorden, dan nou ze er in lijkt te stikken zonder er meer een geluid te kunnen uitbrengen. Juist zooals dit altijd 't Reeke eigens overkomt.
Onderwijl staat die groote geleerde Fanfan tegen Nelis te stamelen: „Ja, zie je — ik moest haar iets uitleggen — over de studie — en daarom gingen we maar wat buiten op en neer loopen."
„Ja, heer." De laatste jaren noemt Nelis hem nooit anders meer dan „heer", den „nieuwen Franciscus" van bijna eenentwintig jaar geleden. Welgemanierd staat Nelis daar met den hoed in de hand, en almaar „ja, ja, natuurlijk", te knikken. Hoewel hij 't enkel maar op 't eerste gezicht zoo natuurlijk vond, die twee hier samen tegen te komen, den knappen donkeren jongeman en 't hupsch blond jongmeisje, jeugd bij jeugd, — twee kinderen van zoo nabevriende families uit één dorp, ongeveer even oud en

samen opgegroeid als speelkameraden. — Juist bij dat verward ontleg van „heer Frans", bedenkt Nelis, dat het eigenlijk tochwel vreemd is: — den seminarist, die zooals koster Peereneer dat noemt: „al tot het tweede jaar van de philosophie gevorderd is en over een jaar den toog aankrijgt," — hier in dit eenzaam zomerbosch met zoo'n jong ding te zien wandelen, laat het dan Anneke Reinders zijn of niet.
Daar staan ze nou opeens allevier met den mond vol tanden, en 't is zoowaar 't Reeke, dat hen uit den klem helpt. „Hoor," zegt-ie tegen Fanfan, — want nou die zelf zoo verlegen bleef steken, kan 't Reeke hem voor den eersten keer van z'n leven opeens even vrijmoedig aanspreken als Rita altijd. „Hoor... roekeloere roekedoe... de tortels van Sint Siskus," en hij wijst omhoog het hellingbosch in. Nou Fanfan en Anneke wezenlijk ook dat tortelkoeren hooren en tegelijk willen opzien tusschen de takken, zien ze onwillekeurig eerst elkaar aan, en ontstellen daar zoo danig van, dat hun allebei een warme blos over het gezicht slaat. Meteen kijken ze, ook tegelijk, verweg omhoog zonder meer te weten wat ze er willen zoeken. Mee neemt Wolf met 'n paar groote sprongen een aanloop, wendt z'n snuit nogeens om alsof hij zeggen wil: „Kom mee!" en rent uitgelaten tusschen de struiken tegen den heuvel op. „Wolf! Wolf!" gilt Anneke verschrikt. „Doe hem luisteren, Frans! Haal hem. Aan den riem moet-ie. Eer-ie daarboven de fazanten opjaagt!" — „Wolf!! Hierrr!" buldert Frans, zóó dreigend dat 't Reeke er van siddert, en maar blij is, hem langs het voetpad Wolf wijdbeens achterna te zien hollen. Dan Anneke direct óók tegen het voetpad op. Zonder één van drieën meer om te zien of nog terug te komen...
„M'n lief Reeke," zucht Nelis, als zij met hun tweeën maar verdergaan, den kant van 't kasteel uit, dat geheimzinnig van rustigheid daar vóór hen wit tusschen de stammen schemert. „Mien dupke... vind jij nou dat Anneke van den Secretaris ookmaar iets of wat op Vrouw Armoei lijkt, die Sint Franciscus zich tot bruid koos?" Anders

verstaat 't Reeke altijd alles zoo goed, wat Nelis over Sint Siskus vertelt, maar dezen keer verstaat hij er nog minder dan niks van. Daarom zegt hij maar geen ja of geen neen, en blijft stillekes hooren naar wat er diep in z'n eigen keel gorgelt. Want al even goed als den fazant van tingelingeling bellebellebel, kan 't Reeke nou ook de tortels nadoen, en 't wordt vanzelf een liedje:

Roekeloere, roekedoe,
Doevekes doe uw oogskes toe.

Geregeld tegenwoordig steekt Lucia aanstonds na het avondeten de kaarsen bij de Moeder Gods op de commood aan, — ieder keert z'n stoel dien kant uit, — Plonia, Nelis en Mank Mielke komen uit de achterkeuken, — en neergeknield op de vloersteenen beginnen ze gezamenlijk den Rozenkrans, voorgebeden door Maria.
De tusschendeur naar het voorhuis staat er wijd bij open, dat ze 't aanstonds zouden hooren, wanneer onderwijl boven soms een van de kleinen wakker wordt — al gebeurt dat nooit. De samenklank van zooveel biddende stemmen vervult het huis tot in de uiterste hoeken immers enkel met vrede en gerustheid. Nelis kan zich voorstellen, hoe bijvoorbeeld 't Reeke, één van die vier daarboven, veeleer zou wakker liggen en bang zijn, wanneer die wiegezang bij zijn eersten droom achterwege bleef. Zoomin als Nelis zelf dit samen bidden nog zou kunnen missen tot voleinding van z'n dag en tot voorbereiding en begeleiding van de overdenkingen waarmee hij wegzinkt in de nachtrust... 't Is vanavond dan ookwel de eerste keer, dat hij er vanbinnen niet stil bij wordt. Integendeel, bij elk weesgegroet stijgt z'n onrust. Weer en over kijkt hij langs alle stoelen: 't Rosalien; de meester; Trinette; Maria; Lucia; Colla: vader en moeder en vier van de vijf grooten. — De oudste is er niet. — Waarom is heer Frans er niet, zooals toch trouw elken avond in z'n vacanties? Weten ze waar de oudste is, de anderen? — Zondagavond en 'ns wat langer bij Nonk Peereneer ge-

bleven, meenen ze natuurlijk. Zooals nu 'ns Trinette, dan weer de meitskes de laatste jaren telkens zoolang mogelijk in Wevershuuske blijven, sinds 't er na den dood van mameerke Anne-Katrien zoo eenzaam en verlaten is geworden voor dien armen Nonk Peereneer. Heele dagen en soms wekenlang brengen de groote dochters van den hof er beurtelings door tot hulp en gezelschap. Frans evengoed, al komt die 's avonds toch altoos weer intijds terug om in z'n eigen bed te slapen. Daarom: Hij zal aanstonds wel opdagen, denken ze, en zijn gerust. — Maar Nelis is allebehalve gerust over den oudste, sinds dezen middag daar in de Caser kastanjelaan. Nelis heeft te duidelijk de consternatie, dat kijken en dat blozen, van die twee gezien, en kent zooiets maar al te goed om gerust te kunnen zijn, — hoe vol vertrouwen hier die vader en moeder zich onder dit bidden ook nog mogen voelen, in de hoop binnen enkele jaren een priesterzoon te hebben tot zegen en toeverlaat van de gansche familie...

Nelis kijkt andere avonden zoo graag naar de kaarsenvlammen tot ze gaan stralen als twee lichtende sterren, waarbij de Moeder Gods in haar vlasblauwen mantel dan levensgroot schijnt te worden en bezield met geest en leven, zoo alsof zij op de trede van haar hemeltroon naar hun bidden staat te luisteren... Vanavond niets van dit alles. Een somber floers zweeft er tusschen Nelis en de Moeder Gods en over de hoofden van al wie hier op de knieën zitten, naar haar toegewend.—„Jesus, die voor ons met doornen gekroond is," — al aan het derde der Droevige Mysteries zijn ze... „Wees gegroet, Maria..."

Nelis ziet vanavond eigenlijk voor het eerst hoe grijs het hoofd van den meester toch al is, wit aan de slapen, wit de snorrebaard, — en het ernstig gezicht als een verweerde muur doorkrast van rimpels en groeven. Met de jaren heeft het dorren, het eerste sneeuwen en vriezen van den ouderdom den meester welhaast ongemerkt aangestast, zonder dat hij gist wat een noodweer hem boven het hoofd hangt. — En de kaarsensterren, die goud weerspiegelen in de opgeslagen oogen van 't Rosalien, diepen

ze al naar de tranen, die er uit zullen opwellen als uit grondelooze bronnen? — God zij dank: om haar moed in te spreken zal er Trinette zijn, die het hoofd zoo zelfzeker en veerkrachtig houdt opgewend, zelfs onder het bidden. En Maria, de zachtzinnige, die het Geloof zelf is. — Maar Lucia, het zorgenkind, met haar klaaglijk vaalbleek wezen en haar angstblik? — En Colla? De knokkels houdt-ie in z'n oogen geduwd, z'n ragebolligen kop diep voorover, vlak naast moeder, zooals immer; — z'n stem, al aan 't breken, schor en diep, dreunt hier boven alle andere bidstemmen uit. Bidden wil-ie wel. Maar al de zeven jaren lang — leeren op school? en bij de taak blijven, die z'n vader hem oplegt? Z'n zwerftochten opgeven, zooals z'n moeder hem smeekt, dat vagebondeeren naar alle windstreken? Waar zit-ie en met wie gaat-ie om? „Colla, onze boer? daar is toch nogwel véél in te voorzien!" verzuchtte z'n moeder meer dan eens in vertrouwen tegen Nelis, ofschoon zij hem bij z'n vader altijd nog onveranderd de hand boven het hoofd blijft houden. — En dan: „Je kunt niet gelooven, Nelis, hoe ik bij alles en voor allemaal meer en meer m'n hoop houd gevestigd op dien toekomstigen priester van ons... De oudste van de negen aan het altaar — wat 'n geruststelling voor 'n moederhart!"
Aldoor benauwder wordt 't Nelis bij al dit zien en weten. — „Bid voor ons, — Deur des Hemels, — Morgenster, — Troosteres der bedrukten, — Hulp der Christenen. — Bid voor ons." 't Begint al op een eind te loopen met den Rozenkrans. En nou eerst en opeens komt het gebed hem dan ten laatste niet enkel meer van de lippen, maar recht uit het hart... „Heilige Moeder Gods, verstoot onze gebeden niet in onzen nood, maar verlos ons altijd van alle gevaren," — een roep om behoud voor het geluk van 't Rosalien. Want zij? Ocharm toch, als ze bedrogen zou uitkomen met haar hoop op den priesterzoon...
„'n Goeien nacht samen." — Nelis laat z'n avondgroet niet na, — maar dan is hij ook in-passant weg, voorhuis en inrij uit. Hij hoort stemmen op den rand van den berg,

— Zondagavond, — en daar zitten Andries en Joep en Willem Ruiters, Jacques Jansen en Paulus Vinken, tegenwoordig de mannen van den Bult, gezellig bijeen hun pijp te rooken onder den helderen sterrenhemel van Sint-Laurentius' octaaf. Mank Mielke hinkelt er naartoe, met z'n klarinet onder den arm. Muziek van den heuvelrand het wijde Maasdal over onder de sterren van den zoelen zomeravond, — Nelis kan er anders zoo gelukzalig bij zitten luisteren, stillekes met de armen om de opgetrokken knieën, luisteren tegelijk naar de overpeinzingen, die de muziek in hem oproept... Vanavond gaat hij maar liever naar z'n zolderke. Om bij z'n eigen te rade te gaan: wat hem te doen staat... Want dat moet hij nou in de eerste plaats: iets zien te doen om voor 't Rosalien nog te redden wat er te redden valt van haar hoop voor den oudste. 't Hoofd zwaar, 't hart zwaar, is Nelis in den melkkelder beland, eer 't zelf te weten. Daar schokt hij opeens wakker uit z'n getob, verschrikt door de schaduw, die zich losmaakt uit het donker bij de trap. — „Ik ben 't maar." De stem van den oudste, ingehouden. „'k Heb hier op je gewacht."
— „Op mij? gewacht?" — „Omdat je op 't end hier immers toch naar boven moet... en 'k wil je spreken, zonder iemand er bij." — „Kom dan maar mee," noodigt Nelis en strijkt 'n solferstok langs z'n schoenzool om de stallantaarn op te steken. — Maar Frans is met 'n paar wijde stappen al boven. — „Geen licht op." Die paar mompelwoorden komen zóó gebiedend van het portaaltje naar omlaag, dat ze tegelijk zelf 't blauw vlammeke lijken uit te blazen. De zwavellucht slaat Nelis in den neus. Hoestend komt-ie 't zolderke binnen. — Frans heeft er het raam al dichtgedaan.
Door de opkomende maan en al de Augustussterren is 't niet donker boven Garvershof. De droomige glans van den stillen zomeravond vermengt zich met den zacht-gouden lichtschemer uit het bovenvenster tegenover dat van 't zolderke, — het venster aan den overkant, dat van de groote slaapkamer met in 't midden tegen den achterwand de

oud-Garversmansche beddekoets, vierkant omhangen door de geelsitsen gordijnen; en in elk van de vier kamerhoeken een kleinkinderbedje met een slapend engelenkopke op het kippenveeren kussen: Rita, 't Reeke, Leonardje en 't Rooske...

Vanavond staat daar nou opeens de schaduw van den oudste tusschen Nelis en dien goudschemerigen achtergrond. „Hoe is het toch in Gods Heeren naam mogelijk?" zucht Nelis, vanzelf zonder klank in z'n stem bij zooveel voorzorgen tot geheimhouding als de ander neemt.

Omdat Nelis bij al de aandoening 't op z'n beenen niet meer houden kan, zakt hij op den rand van z'n bed neer, — schuift dan toch direct den bezoeker den eenigen stoel toe: „Zet u, heer." — Frans laat er zich schrijlings op neer, ten achterste voren, de handen aan de leuning. En bij dat hou-vast begint hij meteen. — „Onmogelijk om er den nacht mee in te gaan, Nelis... En toch, al lijkt 't me zelf nou, of 't opeens gekomen is, ik zie wel in dat 't sindslang zat te woekeren. Je zult zeggen: Was er dan eerder mee voor den dag gekomen. Maar 'k meende aldoor: 't zijn de kwade begeerlijkheden, en ging er tegenin, somwijlen voor wekenlang 't weer meester. De studie nam me telkens weer mee — er bovenuit, — en ook, 'k zal maar zeggen: de aantrekkingskracht van het hooge doel. Niet meer zooals in 't begin: kinderachtige eerzucht om dat te bereiken — maar diep ontzag er voor en altijd weer de hoop om 't misschien tochnog ooit waard te worden. Juist door al 't overige in me te kruisigen... Verleden zomer eerst is het andere er tusschengekomen. Hoe begon dat? Zij had oprecht al even groote vereering voor het hooger leven als ik. Ze kon na vijf jaar dat geregelde vrome bestaan van haar pensionaat zoo slecht missen. Toevallig kwamen we mekaar al 'ns tegen, hierboven op den grintweg, zij op weg naar den Wildkamp, ik van Wevershuuske terug. Ze hield me staande en zei: „Da's nou waarlijk door de Voorzienigheid! Al wekenlang zie 'k uit om jou 'ns alleen te kunnen spreken." — We zagen elkaar in zoo'n vacantie wel dikwijls genoeg, maar nooit anders dan in 't volle

gezelschap. Zonderdat ik er ooit erg in had, hoe zij er naar verlangde 'r hart eens te kunnen uitstorten aan iemand van haar leeftijd, die haar beter begrijpen zou dan wie-ook. Zij meende immers ook tot 'n Godgewijd leven geroepen te zijn, en zag geen anderen weg dan 'n heel streng klooster maar toch geen beschouwende orde. Bidden en werken, zonder vragen of omzien, lijf en ziel in Gods gareel, heel haar leven één offer... 'k Heb je eigenlijk niks voorgelogen, Nelis, toen 'k vanmiddag zoo zei, dat zij en ik elkaar spreken moesten over de studie... Want 'n ware studie heb 'k ervan gemaakt ter wille van haar alles te weten over de verschillende vrouwelijke kloosterorden... Onderwijs of ziekenverpleging, of weezen- en armenverzorging, ze wist zelf niet goed wat haar 't meeste aantrok. — Vanmiddag was ik opweg naar Nonk Peereneer, en zoomaar 'ns even ingeloopen op den Wildkamp, heelemaal zonder erg dat zij er logeerde. Met Wolf er bij gingen we zoowat op en neer wandelen in de laan, — na al de vacantieweken voor 't eerst weer 'ns samen alleen. Meteen begon zij er zelf over, na rijp beraad toch 't meest te voelen voor de Clarissen, om hun nauw verband met Sint Franciscus"...

„Sint Franciscus!" roept Nelis uit, na het doffe praten van Frans zóó overluid in z'n verbazing, dat hij er zelf van verschrikt en de handen voor de oogen slaat. Zoo blijft hij zitten, voorover, het gezicht in de handen verborgen, en hoort de biecht van den oudste weer voortmurmelen, eigenlijk juist als de beek door Garverswaze: verder, verder, soms met plotselinge versnellingen of onderbrekingen aan 't klotsen en bruisen over steenen die haar in den weg liggen...

„Precies had ik haar voorgehouden, dat de Clarissen juist wel een beschouwend leven leiden," hervat Frans afwezig. — „'k Heb er alles over gelezen," zei ze, „en zooals Sinte Clara tegenover Sint Franciscus, zou ik tegenover jou willen staan, Frans." — Dat was er uit, Nelis, voordat ze 't zelf wist of bedoelde, en allebei waren we er even erg van verschrokken. Juist om den schrik, die me aangreep, moest ik wel antwoorden: „Maar wij zijn geen

heiligen, Anneke" ... O? of ach? een klacht van pijn stiet ze uit. En daar liepen we, opeens zonder meer te weten wat te zeggen of waar te kijken. Juist toen jij en 't Reeke daar uit de struiken te voorschijn kwamen... Ja, enfin — je hebt bemerkt of niet bemerkt, hoe overstuur we allebei waren. En wezenlijk, 't was of Gods hand ingreep, dat oogenblik toen 't Reeke ons den berg opwees, en we Wolf achterna moesten of we wilden of niet. Allebei tegelijk hebben we dat beseft. En daarboven, op die open plek tusschen de eiken, stonden we opeens zonder iets meer van de inbeelding van jarenlang — zelfoverschatting bij mij, zelfbedrog bij haar, — niks meer over van die twee verheven uitverkorenen, dan 'n paar gelijk geaarde dorpskinderen, verwaand ik, verwend zij, maar in den grond van ons hart even onnoozel als Adam en Eva vóór den zondeval. Daar stonden we, handen ineen, en wisten geen andere uitkomst, dan tenminste maar aan elkaar trouw te zweren... Voor ons, Nelis, voor Anneke en mij is 't er door... Zij alles voor mij, ik alles voor haar. Al begrijpen we wat het zal teweegbrengen. En dat begrijp jij met ons..."
Nelis is opgestaan. Hij heeft 't zóó benauwd, dat-ie onwillekeurig tòch het venster opengooit, om het ook weer terstond te sluiten. Terwijl hij zegt: „In alle geval, heer, — beter ten halve gekeerd, dan ten heele gedwaald."
Frans leeft op. „Da's een verstandig woord, Nelis. Maar dat wist ik ookwel vooruit, bij jou goed begrip te zullen vinden."
„Wat zal ik u zeggen, heer? Ik ben maar 'n losloopende jonggezel, — maar ja, waar 't datgene geldt wat het menschenhart dringt naar het eenig ander menschenhart, waarvoor het geschapen is..." Nelis z'n stem slaat over. O? of ach? — voor hém niks en niemand ter wereld dan alleen 't Rosalien. — Z'n gezicht is nat van tranen. Hij durft ze niet afvegen.
„Zoo is 't — ja!" heeft Frans uitgeroepen. Bij al z'n studie is er voor Frans nog nooit zoo'n helder licht over z'n eigen-ik opgegaan, als bij dat woord van Nelis. „Anneke en ik? voor elkaar geboren zijn we."

„Als de anderen dat nou ookmaar vinden," waarschuwt Nelis bedenkelijk. En neergeduizeld uit z'n verrukking begint Frans weer even dof te mompelen... „Daarom, Nelis, — ik weet genoeg wat het verwekken zal, — en zou liever met wat overleg te werk gaan... 'k Dacht zoo, al jij, Nelis, nou alvast 'ns de ouwelui er eenigszins op zoudt willen voorbereiden, — te beginnen bij Moeder, — hoe eerder hoe beter."
„Zij zal bitter bedroefd zijn, heer, — na jarenlang zoo'n groote verwachting op die roeping van den oudste te hebben gesteld."
„Moeder bedroefd, Vader verontwaardigd, Nonk Peereneer woedend. 'k Heb dat allemaal al goed onder de oogen gezien. 't Gaat me genoeg aan 't hart, — en 't is enkel om er hen niet te rauw mee op 't lijf te vallen, dat ik jou vraag hen wat in te lichten. Als ze vast maar aan 't wankelen zijn in hun vertrouwen op mij... Om hunnentwil, Nelis: zie er toch asteblieft iets op te vinden. Als jij den eersten stap maar wilt zetten, — verder zal ik dan zelf wel — de volle laag opvangen."
„Ja, heer, ja!" Nelis kan niet tegen dien beklemden bedeltoon van den eerst altijd zoo hooghartigen oudste. „Wat ik voor u doen kan, zal ik niet nalaten. En natuurlijk — zonder uitstel. Morgenochtend al direct... Ga nou maar slapen. En welbedankt voor het goed vertrouwen."
En daar staat Nelis nou alleen, stokstijf, midden op den vloer van z'n zolderke , — den blik zonder zien gericht op het gouddoorschemerd bovenvenster aan den overkant. Hij doorleeft al vooruit, wat hij morgen beleven zal...
— „'k Zou u eigenlijk noodwendig 'n kort oogenblik alleen moeten spreken," zal hij tegen 't Rosalien zeggen, wanneer hij in de woonkeuken komt om 't Reeke mee te nemen naar de klaverwei. Want om te beginnen: klaverhalen morgenvoormiddag, met de ossenkar naar den akker achter Garverskamp. — „Pas even op de kinders," zal 't Rosalien dan zeggen tegen Maria, die juist den afwasch in de glazenkast zet. Dan zal zij hem rustig voorgaan naar de zaal. — „'t Is beter er geen gras over te laten groeien,"

zal hij dan z'n aanloop nemen. En danmaar zonder omwegen: dat hij gistermiddag in het Caserbosch den oudste met Anneke Reinders is tegengekomen. En dat de oudste er z'n moeder zoo graag 'ns alles over vertellen zou. Dat zij wellicht 't beste zou doen, maar zonder verwijl 'ns boven naar de achterkamer te gaan, waar hij zeker al over z'n boeken zit. — „O God in den Hemel," zal 't Rosalien verzuchten, „wat hangt ons nou boven 't hoofd!" — „Niks anders dan wat God wil," zal Nelis dan zeggen, en maar stillekes 't Reeke gaan halen om met hem samen den os voor de lage kar te spannen. 't Reeke op de kar, en Nelis naast den os, door den zonnigen morgen naar de klaverwei toe, waar de vuurroode klaprozen en de goudgele koolzaadpluimkes boven den paarsen bloei wiegelen en de witte en gele kapellen omfladderen en duizend bijen honing puren. Waarbij 't Reeke weer z'n liedje zoemt: „Biekes over de bloemen, zoemen, zoemen, zoemen..." Eindelijk dan strekt Nelis zich uit op z'n stroozak, de armen onder het hoofd. Bij het deuntje van 't Reeke komen voor hem de slaap en de droomen-zonder-zorg aanzoemen.

Wel grootendeels is het onderhoud met 't Rosalien, 's maandagsmorgens in de zaal, juist verloopen zooals Nelis zich dat 's nachts heeft voorgesteld. Enkel, — heeft hij erger dan ooit staan stotteren, hoe goed hij van tevoren ook z'n woorden bijeengezocht had. Enkel ook: — 't Rosalien? neen geen tranen, maar wel werd ze bleek als 'n doek en sloeg de handen voor 't gezicht. — „Och arm!" — Waarbij Nelis verstond, dat ze zoowel den oudste zelf, als z'n vader en Nonk Peereneer alledrie tegelijk bedoelde, zonder in 't minst aan zichzelf te denken.
Ook met de klaverkar verliep 't aanvankelijk precies zooals Nelis heeft voorzien. 't Reeke meerijden, zoo echt gelukkig achterop, met z'n properen werkendaagschen mouwschort aan en tot op z'n ooren den geliefden zonhoed met de roode kwastjes, 'n afgedankten van Fanfan, en hem zóó groot, alsof ze er hem als 'n jonge musch onder gevangen hebben. Mannelijk en veilig voelt 't Reeke zich

klaarblijkelijk onder dien grooten stroohoed, als een ridder onder z'n helm. — Nelis naast den os. — „Alla, ouwe sok, courage!" evenzeer tegen zichzelf als tegen het goede dier. — Door de zon en de zomergeuren den karreweg over langs Garverskamp aan dezen kant. — Daar, op den grooten zwerfblok aan den hoek — wie zit er? — Colla. — Heel stillekes, — met tusschen z'n handen iets ruigs op z'n knieën. — „Hola!" roept Colla hun al tegen, „'k heb hier iets voor 't Reeke!" — 't Is een jong konijn, lam van doodsangst. Met een gebroken achterpoot heeft hij dat ergens uit den strik gehaald.
— „Loop hard, Trinette vragen er stevig een nat verband om te doen. Dan 't in een leege duivenkooi vol gras zetten... Goed er op passen, Mug! Dan mag je 't ook houden. En anders — neem je in acht! Jij de kooi in en 't knienke in de marmiet!"
't Reeke heeft het bibberend boschdierke al in z'n trillende armkes, warm aan z'n hart, en loopt zóó vlug, dat de hoed er hem bij afwaait, — gauw, gauw, — zonder zelfs naar den hoed om te kijken, zoo vlug z'n dunne beentjes hem maar dragen kunnen, op huis aan, om hulp voor z'n knienke, het zijne...
En zoo staat Colla daar nou onverwachts boven op de klaverkar, in 't midden boven de as, de armen over de borst geslagen, wijdbeens in evenwicht bij het bolderen over klonters en kuilen.
„Je kwam als geroepen, Neliske," zegt Colla. „'k Zal 't maar direct vertellen: jij moet voor mij een goed woord doen bij Vader en Nonk Peereneer."
„Wat zullen we nou hebben!" Bij den toon, dien de kwibus aanslaat, ernstig voor den eersten keer in z'n leven, heeft Nelis onwillekeurig het leidsel aangetrokken, zoodat os en kar opnieuw stilhouden.
„Moeder vindt het goed. Maar ze zei, dat Vader en Nonk me toch niet zullen gelooven!"
„Wat voer jij in je schild?" Bij Nelis stijgende verbazing en achterdocht tegelijk.
„Ja — weet-je," knikt Colla hem toe, even bedeesd als

vertrouwelijk, „eigenlijk — missionaris worden. Juist als Fons van meester Jonkers. Naar Afrika bij de wilden. — Ga en leer alle volken, heeft Christus gezegd... Het Kruis planten in het oerwoud."
Nelis schiet in een lach, zooals de kwajongen daar op de klaverkar bij die schoone groote woorden de armen openzwaait, plechtig als stond hij op den preekstoel.
„Lach maar, ouwe! Toch is 't meenens. Als ze me maar laten."
„Zoo een, die nooit wilde leeren of aan 't werk blijven!"
„Als ik maar zal weten waarvoor! — Doe je 't? Asteblieft Neliske! Alleen zeggen: Laat hem toch! Nergens kan die beter bezorgd zijn dan waar Fons van meester Jonkers is. Op die school bij de paters in Germond. — Als 't nou eenmaal m'n roeping is! Frans hebben ze immers ook wel naar 't seminarie laten gaan."
„M'n lieve jong nog toe!" Al de nood om heer Frans, één oogenblik vergeten, overvalt Nelis daar ineens als 'n zwerm steekhorzels. „Je vader en Nonk Peereneer? Geen haar op hun hoofd zal er aan denken, om 't ook nogeens met den tweede z'n roeping te probeeren! — De beste raad, dien ik je geven kan: — vooral niks zeggen tegen hen, niks, niks, geen woord... Als 't zoo moet zijn, komt het toch wel. En anders — enkel miserie voor jou en iedereen."
„Jij gelooft me dan tochwel, Neliske!" Dat schijnt al een ware hartversterking voor Colla te zijn. Dankbaarheid straalt hem de oogen uit, alsof hij z'n groote vriendschap voor Nelis nou eerst leert inzien en hem 't liefst stormachtig in de armen zou vliegen.
„Je gelooven?" Nelis maakt voorbehoud. „Als je alvast 'ns zoudt beginnen met alles te doen, wat Vader zegt."
„Achter de koeien, Colla! Achter de mestkar, Colla!"
„Gehoorzamen, Colla! Alvast in 't klein beginnen, als je 't wezenlijk tot zooiets groots zou willen brengen."
„Oef!" Aangetast in z'n geweten, neemt Colla om z'n beschaamdheid te verbergen, een sprong van de kar tot wel vier meter verder op den beganen grond. Zelfs de lijdzame

os schrikt op van die veerkracht, en komt opeens zoo helder wakker in beweging, dat Nelis den toom moet vastgrijpen en „hu, hu" schreeuwen.
„Zeg dan nogmaar niks, Neliske!" roept Colla die levendig weghotsende kar achterna.
„We geven alles in Gods handen," roept Nelis terug, terwijl 't nou eerst echt tot hem begint door te dringen, wat Colla hem zei. Kwajongenskuren? En toch... Eerst z'n moeder in 't vertrouwen genomen, dan hem. — Door z'n moeder eigens naar Neliske verwezen. — 't Rosalien? Die weet er dus al alles van. Die bedoelde dus met 't „och arm" óók dien onontbolsterden boer van haar. — Nelis heeft véél te véél te overdenken ineens.
Colla doolt onderwijl maar weer den kant van het Caser bosch uit. Hij heeft den stroopersstrik uit z'n broekzak getrokken en zwaait er achteloos mee over de netels langs den kant van het kreupelhout. Hij moet aldoor denken, aan wat hij gisteravond bij haar kruiske en goedennacht tot slot van z'n bekentenis zelf tegen z'n moeder zei: „'t Komt enkel door u en den Engelbewaarder." — Daarom — 't kan niet anders! Zeker nou zij en Neliske 't immers heelegaar nog niet zoo gek vinden...

's Namiddags van dienzelfden Maandag. Met 'r drie groote dochters zit 't Rosalien in de huiswei de snijboonen voor den inmaak te snipperen. Maria en Lucia hebben die vanmorgen in den moestuin van de hooge staken geplukt en bij mandenvol staan ze om hen heen. — Zoo samen bezig zijn in het lommer van de oude appelboomen, terwijl de vier kleinsten tusschen de stammen spelen, — 't Rosalien kan er in de donkere winterdagen soms echt naar verlangen. Nog nooit dan-ook heeft ze er zoo afgetrokken bij gezeten als vandaag. Maria en Trinette heben al 'ns een bezorgden blik gewisseld. — „Moeder moet 'ns wat meer rust gaan nemen," houden ze haar voor. „Zijn wij niet met drieën om haar 't werk uit de hand te nemen?" — Moeder komt er wel tegen op en probeert den vroolijken toon van anders aan te slaan. — „Vandaag den

dag nog drie voor één. Maar wacht 'ns tot over 'n paar jaar! En als mij dan door 't niksdoen de handen verkeerd zouden staan?" — Wat weer het gewone protest van de dochters uitlokt: dat zij immers nooit ergens anders aard zouden hebben dan op Garvershof. — „Dat gaat, voor zoover 't voeten heeft," voorspelt moeder. „Wacht maar! Als de ware Jozef komt, adie Garvershof!" — Waarop Trinette: „Die ware Jozef voor mij hoeft zich niet te spoeien. Altijd nog tijd genoeg!" — Maria overtuigd: „'t Huwelijk is mijn roeping niet." — Lucia gelaten: „Mij wil toch niemand." — En Moeder weer: „In ieder geval, gun ik jullie enkel maar aan 'n man juist als je vader er een is. Onthou dat goed!" — De ernst van dat woord brengt opnieuw zwijgen teweeg. 't Gekeuvel wil na de korte opleving al evenmin vlotten als 't werk. 't Rosalien betrapt er zich zelf op, gedurig met de handen in den schoot te zitten. „Stoor je aan mij maar niet, kinders. Zeker heeft de warmte me wat bevangen." — Ze weet wel beter. Maar immers onmogelijk aan de drie 'r hart uit te storten over den oudste. Al zullen z'n eigen zusters tochwel alles dienen te weten over z'n groote mislukking, eer dorp en streek er vol van zijn binnenkort. Zooals Leonardus 't straks al direct inzag: „En dit nou tot eenig resultaat, dat hij zich zelf én dat meisje voorgoed in opspraak brengt." — Den eersten schrik en den eersten toorn van z'n vader heeft Moeder tenminste kunnen opvangen voor den jongen, vlak na den eten, — dat vaderlijk vonnis: „Ik wil hem vooreerst niet onder m'n oogen zien!"
't Rosalien, met zeven anderen van haar negental hier onder de appelboomen, ze weet hoe de oudste, daar bovenachter, nog net zoo aan z'n studeertafeltje bij het venster zit. Met het gezicht in de handen, verslagen, zooals zij hem daar vond, toen ze hem ging zeggen, hoe Vader 't had opgenomen. — Was 't om aan te zien? Kon z'n moeder anders dan hem den arm om de schouders leggen, zoo dat hij vanzelf z'n hoofd tegen 'r hart drong...
„Stil nou maar, heerke," troostte ze hem, en bij dien koosnaam uit z'n kinderjaren kwamen bij allebei de tranen

los. „Moeder begrijpt alles wel door en door... En nou dan dat héél groote niet mag zijn, — zuiver van hart blijven, jongen, — bidden, — en den moed niet verliezen." —Waarop Frans: „Moed opnieuw, Moeder, moed genoeg, — door en voor u en Anneke, voor mij de eenigen ter wereld." — „Door en voor den Eéne boven alles uit, jongen, — al zal 't dan op een andere manier zijn, dan we hoopten." — Zoo suste ze pas nog den oudste, 't Rosalien, nadat ze juist gisteravond Colla paaide, in z'n angst dat hém natuurlijk niemand zal gelooven: „Moeder dan toch wèl, boer, samen met dien goeien Engelbewaarder van jou."
Is 't wonder dat 't Rosalien vanmiddag verstrooid is? En dat ze echt opschrikt, nou daar onverwachts Nonk Peereneer voor haar oogen staat? Allemaal kijken ze er van op: Nonk Peereneer op dit ongewoon uur? En zoo, alsof hij uit den grond kwam opduiken. Zonderdat iemand hem met z'n wijde schuifstappen hoorde of zag aankomen van het erf tusschen huis en heg, staat hij daar in z'n volle lengte voor moeder en dochters; midden tusschen de korven en teilen met snijboonen. Allevier de kleinen direct aan Moeders schoot als kuikskes bij de kloek!
„Ik kom vóór den avond 'ns even hooren, wat er toch aan de hand is hier? Gister den ganschen Zondagmiddag tot slapengaan voor niks op Frans gewacht. Vandaag opnieuw geen Frans te bekennen. Ziek? Of 'n malheur?"
„Niet ziek en ook geen malheur, God zij dank!" Zonder haar bekommernis langer te verbergen, schudt 't Rosalien 'r hoofd. „En toch is 't al erg genoeg!"
— De dochters kijken haar even ontsteld aan als Nonk Peereneer. 't Reeke huivert in haar arm, zoodat ze hem inniger omvangt, — terwijl ze met 'r vrije hand geruststellend over den krullebol streelt van 't Rooske, dat 'r gezichtje diep in moeders voorschoot verbergt.
„'t Is beter," belijdt ze onderwijl, „om 't maar niet te verbloemen, — al weet 'k maar al te goed, Nonk Peereneer, wat 'n bitter leed, vooral voor U... Maar — 't schijnt toch niet Gods wil te zijn met Frans, zooals wij 't zoo graag zouden willen."

„Ge gaat me toch niet zeggen? — dat? — och kom?" Peereneer onderbreekt eerst haar en dan zich zelf.
„Toch, Nonk Peereneer, toch — dat hij 't opgeeft, onze Frans."
„Na zeven jaar! Meer dan halverwege! Het einddoel in zicht! — Neen, neen, niks er van. Dat zijn van die vlagen. Daar komt hij weer overheen." Peereneer wil er niet van hooren. — „Sterk er tegen ingaan. Den tweestrijd overwinnen. En bidden. Libera nos a malo."
„Kom maar 'ns mee." 't Rosalien wenkt 'r zwager met 'n hoofdbeweging. Ze is opgestaan, opeens weer resoluut. — „Nou weten jullie 't dan in-passant," zegt ze tegen 'r dochters. „Wel te verstaan: verder geen woord er over, niet onder elkaar, niet tegen hem. Tegen geen mensch ooit. — En jij, Maria, ga Vader zeggen, dat ik met Nonk Peereneer naar de zaal ben gegaan. Dan begrijpt hij 't wel."
Trinette neemt vanzelf de zorg op zich over Lucia, die geen moment uit het oog mag worden verloren, en over de kleinen, die allevier Moeder na willen. — Lucia is alweer druk met de snijboonen bezig, alleen. Want: „Kom, kinders, in den kring!" stelt Trinette voor, en Rita springt 'n voet hoog, grijpt Rooske en 't Reeke al bij de hand. Leonardje wil naast Trinette. Achter Moeder en Nonk Peereneer klinkt van onder de appelboomen het ringelreie-deuntje, kinderstemmen en meisjesstemmen:

> „Rij — al — oet, wagel, wagel. Rij — al — oet
> wagel..."

„Veel beter maar aanstonds den bijl aan den wortel te leggen." — 't Rosalien heeft man en zwager overreed om „den overlooper" liever toch maar onder hun oogen te laten verschijnen. — „We zijn hier nou toch bijeen, en kunnen wellicht raad schaffen."
— Laat de zon niet ondergaan over uw toorn, denkt Leonardus, zonder 't hardop te zeggen. Zijn eerste ontsteltenis is al eenigszins bezonken; zoodat er bij hem eigenlijk iets van zelfverwijt begint tusschen te spelen: — misschien heb ik als vader, indertijd wel op te losse

schroeven m'n toestemming gegeven voor dat studeeren. — Peereneer? — „Liever nog had 'k hem verloren door den dood," heeft die zich laten ontvallen, bedroefd en gramstorig tegelijk. Wat Leonardus toch wel schromelijk overdreven vindt. „Je doet of hij wel de grootste misdaad van de wereld heeft begaan... Nader bezien is 't weliswaar 'n diepe nederlaag, — maar toch geen afvalligheid of verraad." — „Zeven jaar lang mij te laten opdokken voor de kosten!" — „Ja, die studiebeurs, — hoe moet dat nou?" Daarmee staan de twee broers opeens voor den zakelijken kant van het geval.

Er schieten Peereneer vonken voor de oogen bij de gedachte aan z'n verspild spaargeld! En nieteens valt er hardop over te jammeren. Pas op! Niks laten uitlekken over dien schat van hem, door rente op rente in den loop der jaren aangegroeid tot een klein kapitaal, bij lange na nog niet uitgeput ondanks zeven jaar „weggesmeten" studiekosten...

Op de boven-achterkamer heeft 't Rosalien bij haar zoon hoegenaamd geen weerstand te overwinnen...

„Da's waar, Moeder, veel beter 't nou maar direct flink onder de oogen te zien." — Maar al trok hij ook enkel z'n huisjasje en das en boord recht, al streek hij enkel vluchtig die verwarde lok schuins van z'n voorhoofd weg, moeder zag wel hoe dwars 't hem zat mee te moeten. Hoofd en schouders is hij boven haar uitgegroeid, nog grooter dan z'n vader, welgebouwd, nobel, niet alleen door z'n fijnbesneden schrander gezicht, maar door heel z'n houding en wezen, met de hem aangeboren rasechte distinctie. Onmogelijk voor Moeder hem nog den arm om de lenden te leggen, zooals ze 't zeven jaar geleden deed, — dien avond na het onweer! Die stoutmoedige tengere schooljongen van toen, de primus van meester Jonkers, hun aller hoop en glorie... een man geworden, en toch verdeemoedigd. Niks meer van dat laatdunkend getintel in z'n oogen, — al staan ze hem eigenlijk nog vranker in het hoofd dan weleer. — 't Rosalien kan niet anders, dan ondanks alles toch haar eerstgeborene voor 'n buiten-

gewone aanzien. Zoowel naar uiterlijk als naar verstand en karakter wel heel bijzonder begaafd. En zoo'n Anneke? Alle harten bij d'n eigen denken, houdt 't Rosalien zich voor, de noveen om de komst van Leonardus 'r leven lang niet vergeten... Ze heeft zich in de zaal weer neergelaten op 'r plaats van zooeven, waar ze kan wegturen in den wijden zomerhemel boven de heg van haar bloemhofke.
„Zooiets te moeten beleven van m'n oudsten zoon." Leonardus beseft, dat 't hier aan den vader is het zware zwijgen te verbreken.
„Wevers heeten en zoo'n slappeling zijn!" komt Nonk Peereneer los.
Frans is op een afstand, tusschen deur en tafel blijven, staan. „U hebt gelijk," erkent hij schuchter. „Ik had 't al veel eerder moeten opgeven. Maar aldoor bleef 'k hopen dat het ware toch nog wel komen zou. Vooral om de studie zelf. Die nam me mee, en liet me niet los. Zooals 'k u dat wel meer gezegd heb, Nonk Peereneer. Toch begon 'k met den dag helderder in te zien, dat er voor rechte roeping meer noodig is, iets heel anders dan de zucht naar kennis alleen."
„Praten heb je in elk geval goed geleerd, dat hooren we," hoont Nonk Peereneer. „'t Is wat moois! Geestelijke willen worden, en niet opgewassen zijn tegen zoo'n meisje! Want dáár zit de knoop, jonkman, en al de rest — woorden woorden."
„Wat dat meisje betreft," vader Leonardus vindt dat de knoop nu dan ook maar aanstonds doorgehakt moet worden: „ik waarschuw je, zet dat maar uit je hoofd, in-passant met dien studiezin. De familie Reinders en Gregoire zullen jou zien aankomen voor hun eenig dochterke en kleinkind!"
Het hoofd van den oudste veert op: „Toch zal ik me haar nog waard maken. En zij, ze wacht op me."
„Wel, wel!" schampert Peereneer, „dan zal ze lang geduld moeten hebben, dat gouden klompke van den Secretaris. Weet jij wel, heerschap, waarmee je dient te beginnen? Met voor je nummer op te komen. Recruut

worden. Ingerukt, marsch! Want nou verders geen sprake meer van vrijstelling. En een remplaçant voor jou? Wie zou daar voor opdraaien? Je vader soms met z'n groot gezin en al z'n zorg? Of de kale koster van Overdael? Beurzen bestaan daar niet voor."

„Nou dat toch ter sprake komt," pareert Frans kalm, „zal ik het maar direct ronduit zeggen. Niet vóór vanmiddag heb ik aan dien militie-plicht gedacht. Maar toen wist ik ook direct wat me te doen staat. Ik ga m'n tijd uitdienen. Dat spreekt. Maar wat ik vragen zal, is: ingedeeld te worden bij 't paardenvolk... Om tegelijk 'n goeie leerschool door te maken, voor alles wat den stal betreft, — en Vader naderhand tenminste daarmee te kunnen helpen. Als u dat goedvindt, Vader, zal ik me daarop toeleggen. Daar zitten in elk geval voor hier allerhanden mogelijkheden in."

Vader Leonardus kan z'n ooren niet gelooven en blikt den oudste zóó verbluft aan, alsof hij vragen wil: — Is hij dat of is hij 't niet? — Terwijl Nonk Peereneer geringschattend de schouders ophaalt.

„Je neemt 't nogal niet zwaar op... Zoo'n stap van het eene uiterste naar het andere! 't Zal je meevallen!"

„'k Hoop echt, dat 't me héél erg zal tegenvallen, Nonk!... Hoe zwaarder, hoe beter voor mij. Er doorheen zàl ik. Laat me 't noemen: uit boete... Want zou 'k soms niet weten, dat 'k veel moet goedmaken?"

„Goedmaken!" Het woord heeft een zoo door en door welbekenden klank voor Leonardus Wevers, dat hij getroffen den blik van z'n vrouw zoekt.

— „Hoor je dat, Moeder?" Uitspreken doet hij die vraag niet, maar zij verstaat hem toch en mild straalt haar eveneens zwijgend antwoord hem tegen: „Ja, Vader, ja, — hij is tòch van ons, de oudste!"

„Laat me twee jaar den tijd," stelt Frans voor, zonder nog 'n zweem van schichtigheid. „U zult zien, dat 'k er me bovenop werk. En op den duur, Nonk Peereneer, vereffen 'k dan ook die studiebeurs... tot den laatsten cent... Dat spreekt vanzelf. Zooiets is 'n eereschuld."

De gebroeders Wevers allebei zitten er verstomd van.
En 't Rosalien, wie de ommekeer in hun gezindheid niet ontgaat, krijgt den inval: „nu of nooit!" Ze gaat een kans wagen voor dien anderen van haar zonen, zooveel langer miskend, al de dertien jaar van z'n leven door! — „Als ik jullie nou zeg," begint ze, zooals immer te ronduit om voorzichtig te kunnen zijn, „dat precies gisteravond Colla me daar bekende, niks liever dan missionaris te willen worden, — juist als Fons van meester Jonkers."
„Gekkenpraat!" Dat is Nonk Peereneer al terstond met den genadeslag voor de och nog zoo weifelende nieuwe illusie van 't Rosalien. Maar bij God is immers alles mogelijk, en er zit zooveel meer in dien lobbes dan iemand meent. Wie 't er maar zou weten uit te halen en in de goede richting te sturen en te houden. Zij kan dit allemaal zoo niet onder woorden brengen, — te minder omdat Leonardus 't ook al direct met een minachtenden schouderschok heel ver wegwerpt: „Laat Colla met z'n missie maar aan z'n eigen beginnen, die halve wilde!"
„Colla — en studeeren!" Frans kan niet laten er om te spotlachen. Zoo diep heeft hij altijd neergezien op den onbesuisden belhamel. „Laat hem toch praten, Moeder!"
„We zouden hem eigenlijk tochwel nog 'ns een jaar op een andere school moeten doen," geeft 't Rosalien bedeesd te verstaan. Van een kostschool durft ze zelfs niet gewagen, — maar wat zou hem dat voorthelpen, denkt ze, — 'ns aan den band en onder geregeld toezicht.
„Opnieuw geld wegsmijten? en dat voor zoo'n bokkenrijder," waarschuwt Peereneer.
„Ge moogt het dan wel weten," — Leonardus ziet zich genoodzaakt er nou maar onverwachts mee voor den dag te komen: „ik heb den rentmeester dezer dagen gevraagd een plaats voor Colla te zoeken, in de leer op een boerderij aan den Geulkant. Expres 'n goed eind uit de buurt. Van onderop beginnen. Als koejongen. Vreemde oogen dwingen. Niet aleer Colla weet wat werken is, wil ik hem hier op den hof terug."

„Da's goed gezien!" prijst Peereneer, „zoo'n vlegel moet 'ns van moeders pappot weg."
Wat kan 't Rosalien er tegen inbrengen? Ook al waren de gebroeders in dit oogenblik niet van hun stoel opgestaan, om 'n eind te maken aan dit onverkwikkelijk praten over zooveel neteligheden bijeen. Peereneer tot besluit met 'n onbestemd: „Nou dan, goeien nacht samen," — Leonardus, plichtmatig, om hem uitgeleide te doen, allebei absent in hun overdenkingen. De handen mat in den schoot blijft 't Rosalien door het venster voor zich uit staren, zonder iets te ontwaren van het laaie avondrood aan den westerhemel. Somber is ze geworden: Frans in den vreemde bij het paardenvolk? Colla bij vreemden achter de koeien? Haar jongens? de Garversman-kleinzonen? Zelf twee vreemden voor elkaar?
Daar voelt ze den arm van den oudste, eerst beschroomd, meteen innig haar omvangen. — „Niet den moed verliezen, Moederke," — haar eigen woord van dezen middag tegen hem, nou zijn woord tegen haar. En thans is zij 't, die haar hoofd aan zijn hart verbergt, — voor den allereersten keer in hun leven. Dichter buigt hij zich over haar, en zij ziet naar hem op, verwijtend den blik in zijn blik. „Waarom hielp je me niet voor je broer?" — „Om zijn eigen bestwil immers," verzekert Frans. Wat is het toch voor 'n kille huiver, die 't Rosalien bevangen heeft? — Buiten, in den schemer onder den inrij, verbreekt Peereneer z'n overpeinzingen. „Wat zal 'k je zeggen?" voegt hij z'n broer toe. „'t Valt niet weg te cijferen: het verderf van de voorvaderen woekert voort in de nakomelingschap, 't zij naar ziel of lichaam... Ik heb je dat wel voorzegd."
Even staat Leonardus overrompeld, en ziet met eigen oogen: de oudste? onderweg gestruikeld. Colla? Alles nog in te voorzien. 't Reeke — achterlijk. Lucia, toevallen. Van den Weverskant hebben ze 't niet, dat is zeker. Maar dan toch de rest van de negen: Trinette, Maria, Rita, 't Rooske — parels aan hun kroon! En kijk 'ns aan: — jongen Leonard! Z'n vaders evenbeeld in merg en been, zooals 't Rosalien nooit aflaat te getuigen. — Zij, vrouw

en moeder boven alles uit! — Ziedaar nou Peereneer: door z'n oogappel, den oudste, in z'n goede meening gekrenkt; ten opzichte van Colla meer en meer gestijfd in z'n tegenzin; — en zich daarom tegen hun vader vrijzeggen aanmatigen:... Wacht 'ns effen! — „Vergeet niet," geeft Leonardus hem te verstaan, tóch omzichtig: „dat wij menschen, allemaal zooals we bestaan en geen één uitgezonderd, met de erfzonde zijn belast, — maar door den Zaligmaker er toch van verlost zijn. Eén voor één hebben we met vallen en opstaan den goeden strijd te strijden, om Zijn heiligmakende genade niet te verliezen. Waarbij de een, die weer 'ns recht staat, den ander die weer 'ns onderligt, liever overeind moet helpen inplaats van zelfvoldaan over z'n voorzeggingen te triomfeeren."

„Wie heeft het ooit beter met jou bedoeld dan ik!" steigert Peereneer op.

„Laat dat dan zoo blijven," bedaart Leonardus hem ernstig, „enkel door in mij tegelijk ook m'n vrouw en onze negen kinderen te zien. Gaaf of geteekend, ze zijn de mijnen, en ik zal er voor opkomen, m'n leven lang en ook hiernamaals."

„Van dien kant bekeken," — Peereneer wil toch het laatste woord hebben: „nou, dan ben ik God dankbaar Hem enkel maar voor m'n eigen alleen verantwoording te moeten afleggen."

Peereneer is al lang op den thuisweg, maar juist dat laatste woord van hem, houdt den boventoon in z'n stormachtige gedachten.

„Zelfverantwoording?"

„'t Is wat schoons met mij!" begint Peereneer tot z'n eigen ontsteltenis en torment gaandeweg aldoor helderder in te zien. „Nogal de moeite waard! Alles opeens weer in 't reine voor den ouden duitendief bij 't onverhoopt vooruitzicht, dat de schade van die studiekosten mettertijd tochwel weer vereffend zal worden? — 'n Mooie om anderen de les te lezen! Zoo-een als ik! In m'n hooger ideaal bedrogen, en nou direct overmand door dien gevaarlijken lagen aanleg in me, — rechtuit bekend: om

een vrek te worden... De erfzonde? Pas op, Peereneer, pas toch op! Nou het wakend oog van Mameerke jou niet meer in 't rechte spoor houdt!"
En daar loopt die eigenwijze koster van Overdael, in de zeventig jaar oud, langs den weg naar Wevershuuske, in het uur van zonsondergang, te grienen als een kind, omdat hij geen moeder meer heeft.

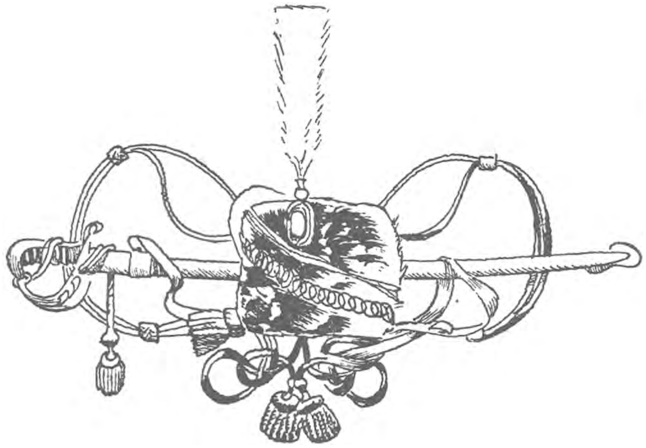

XII

GISTERAVOND IS SINTE BARbara, de huishoudster van Sinterklaas, met sjaals en tirlantijnen omhangen, langs den verren weg uit Spanje hem alvast vooruit gekomen, door het Caser bosch op Garvershof aan. Ze heeft pepernoten voor de kinderen gestrooid. Voor slapengaan hebben ze nogweer 'ns gezongen van: „bibelabon, rij wat in de regenton," en allevier hun klompke onder de schouw gezet met hooi, wortels en witte raapkes. En al heeft de groote schimmel dan ook nog niet van het voer gegeten, toch is de Heiligeman vannacht al 'ns over de daken van den hof komen rijden, en liet er in elk van de vier klompkes door den schoorsteen een klaasmanneke van peperkoek vallen. — „Z'n eigen portret!" Rita zag dat direct, — en zij,

't Reeke en Leonardje keken als wijze meerderen op zoo'n onnoozel Rooske neer, dat onbezonnen zoomaar aanstonds de witte muizentandjes in haar koeken bisschop zette en hem met mijter en staf in minder dan geen tijd had opgeknabbeld. Wat de drie verstandigen aandreef om hun bisschop, uit puur eerbied, onaangeroerd tegen den voet van de Moeder Gods op de commood te zetten, — „voor Slevrouwke," zei 't Reeke, — zooals ze haar in de Meimaand hun boeketjes van kerkesleutels uit Garverswaze brengen.
Daarmee is vandaag op Garvershof de dag begonnen. Waarop 't Reeke z'n ander klompke bij Nelis op 't zolderke is gaan zetten, — „maar goed dicht onder het venster," ried Nelis hem aan, omdat er op 't zolderke geen schoorsteen is. Rita mocht háár tweede, gevuld en wel meenemen om het bij die rijke tante Stefanie in de salon op de blinkende witte marmersteenen achter de kachel te zetten.
In de woonkeuken hebben „de drubbels": Leonardje en 't Rooske, dan even het rijk alleen. Hij nou bijna zes, zij onlangs vier geworden.
— „Als twee droppels water den oudste vroeger," zeggen ze op den Bult en in het dorp van dat parmantig rank zwartlokkig Leonardje. Maar thuis weet iedereen wel, dat het nakomertje veel speelscher en blijhartiger is, dan Frans ooit was, lang niet zoo vroegwijs en leergierig. En toch — zooals ze er den oudste „heerke" noemden, is de jongste broer voor hen van eigens „Majoorke" gaan heeten. Want een houding kan hij aannemen en bevelen geven als een commandant, gestijfd door den ruggesteun van z'n vader, bij wien hij geen kwaad kan doen.
Nou staat Majoorke hier dan op schildwacht, en verdedigt de drie Sinterklaaskes op de commood tegen 't Rooske, de schalk, die enkel uit plaaglust, den buit aanhoudend blijft belagen, en nu 'ns bij verrassing, dan in stormloop op den stoel wil klimmen om ze weg te grissen. — Tot ze handgemeen worden, de drubbels, en kraaiend van plezier over den grond rollen, — hij zonder z'n volle

kracht te laten gelden tegen zoo'n peuter, genadig maar dreigend: „Als je toch zou durven!"
„Niet zoo'n spektakel maken!" Sussend komt Maria naar binnen. „Denk erom! Vader kan 't aan z'n hoofd niet verdragen." — Ontdaan zijn de twee meteen pal stil. Vader nog aldoor ziek? Ze weten 't weer nou ze Maria met dat bladvol naar de zaal zien gaan. Nog nooit is 't gebeurd, dat Vader zoo lang blijft slapen als in de laatste dagen, kuchend en kuimend in z'n overjas de trap af komt en dan in de zaal gesmeerde beschuiten, warme melk en een geklutst ei krijgt gebracht.
„Als in een conveentje," zooals ze zegt, heeft Moeder het werk ook weer voor vandaag verdeeld. Met Maria zal zij vanmorgen voor Vader zorgen, de slaapkamers doen, den mangelwasch oprekken en insprenkelen. Plonia moet op uur en tijd den middagpot klaar hebben. Trinette en Lucia zijn in den voormiddag aangewezen voor „de Stevens", na den middag voor de laatste Sinterklaasinkoopen in den dorpswinkel. Vanavond moet alles bijeen en gereed zijn om ingepakt te worden voor de jongens. Want morgen zullen Nelis en 't Reeke te voet naar Terbliet gaan om Colla z'n Sinterklaas te brengen; Trinette en Maria een goed uur met den trein naar Roermond, om den oudste in z'n garnizoen te bezoeken en te besteken.
„Om te beginnen — de stevens!" heeft Trinette verordonneerd. De drubbels krijgen er de lucht van en zijn staandevoets in de achterkeuken bij de toebereidselen voor het bakken. Omdat Trinette en Lucia, met het oog op Vader in de zaal, alles zoo zachtjes en zwijgzaam doen, fluisterpraten de drubbels vaneigens ook, wat voor hen de gebeurtenis nog buitengewoner maakt. Dicht dringen ze zich tegen den aanrecht aan, Majoorke al met de kin er bovenuit, 't Rooske op 'r teenen, de poezele handjes om den rand geklemd, juist groot genoeg om zoo 'r heldere kijkers den kost te kunnen geven. — Het deeg voor de stevens wordt beslagen. In de bruin-aarden kommen worden tarwebloem, boter, krenten, rozijnen, klontjes, sucade ondereen gemengd met gist en roomige melk. — Nelis

brengt kuufkes, spaanders en steenkool voor het achterkeuken-fornuis. — Dan loopen de twee Nelis achterna en zien hem takken-schansen van onder de schob opstapelen bij het bakkes, vooraan in de huiswei. Algauw waait er een pluim van witten rook uit de roetzwarte schoorsteenpijp, en schijnt de roode gloed van het knapperend ovenvuur door stook- en pookgat. Dan komt het vrouwvolk met de ijzeren bakplaten en keert Nelis weer naar den schuurdeel terug. Waar onderwijl Andries, Joep en Willem al maar voortdorschen — klip, klap, klop met de dorschvlegels in de maat op halmen en stroo, dat het in en over heel den hof te hooren is.
Lang duurt het nou niet meer, of ook in en om Garvershof drijft met dat vertrouwelijk geluid van het vlegelgeklapper de appetijtelijke geur om van het versch baksel. Herinneringen ontwaken, — aan de korenvelden rijpend in de zomerzon, aan bronk en kermisstemming, — hier onder de armzalig naakte appelboomen van de huiswei, waar het eerste kraaksel van vorst en rijm ruigt over het in den natten herfst bruin vermodderde gras, over de heggen met de roode kraalbessen verrimpeld tusschen de doorns.
Kleurloos en klaar waakt de hemel, open en leeggewaaid na de novemberstormen, met ingehouden adem over den doodstillen Garversberg met de wijde winterkorenvelden. Al om drie uur 's namiddags liggen de stevens kant en klaar bros en versch en geurig op de witgeschuurde tafel. Zes reuzen en wel twee dozijn evermannekes, heeft Plonia tegen de drubbels gezegd, — en die twee zijn niet af te slaan van den feestelijken troep indringers in de achterkeuken.

Steven, Steven hoe lang zul je leven? —
Honderd jaar en éénen dag. —
Klip, klap, — den kop af!

Omdat ze 't wegens Vader niet hardop mogen zingen, knikken en mompelen Majoorke en 't Rooske elkaar met begeerig snuffelende neusjes en ondeugende oogen het deuntje toe bij die smakelijke tafelvol. Toch braaf met de handen op den rug, op hoog bevel en onder het wakend

oog van Plonia. Die voert vanmiddag de alleen-heerschappij in de keuken, nou de anderen uit zijn of boven bezig. Plonia heeft bevolen: „Kijken wel — maar vingers thuis!" En te kijken is er dan ook zóóveel, dat het verbod voor de handjes niet al te zwaar valt. De stevens hebben een dikken ronden kop, een vollemaansgezicht met oogen, neus en mond van krenten en klontjes, uitstaande stompe armen en even stompe X-beenen. Hun jas is van suikerglazuur, met knoopen en een kraag van geconfijte kersen en sucade. — Eén voor Vader. Eén voor Nonk Peereneer. Eén voor Fanfan. Eén voor Colla. Eén voor tante Stefanie. Eén voor rentmeester Gregoire. De drubbels weten 't precies, wijzen en tellen. En de gansche rest, dat koddige kleine grut, allemaal voor hen hier op den hof!
„En dan komt vannacht ook nogal Sinterklaas rijden!" Majoorke springt een voet hoog, nou hem dat blijde vooruitzicht weer te binnen schiet. En — weg is 't Rooske. Stiekem naar de commood. Want bij haar is almeteen de gedachte weer bovengekomen — aan de drie bisschopkes bij Slevrouwke. Als de andere haar op den voet volgt, staat zij daar al beteuterd te kijken, den wijsvinger tusschen de kriekroode lippen: in plaats van de drie staat er nog maar één Sinterklaaske... „'t Mijnt", roept Majoorke en heeft het al beschermend te pakken. 't Is hem direct klaar en duidelijk: Rita en 't Reeke hebben de versterving opgegeven en elk 't hunne opgepeuzeld, na den eten opweg naar school. Waarom hij dan nog langer vasten? Voor de jaloersche oogen van 't Rooske bijt hij zijn bisschop den mijter af, en stukje voor beetje zou hij hem uittartend met huid en haar tusschen z'n gretige tanden hebben vermaald, — als ten langen leste z'n grootmoedigheid niet was bovengekomen: — „Dè dan!" — en hij breekt er voor 't Rooske het voetstuk af, met de pantoffels en met het kuipke, waarin de drie naakte kinderen smeekend de handjes vouwen. — Geroerd door een gulheid zóó groot vliegt 't Rooske 'r broer om den hals, wat hij stokstijf doorstaat... „Sstt," zegt hij „Vader slaapt. Denk er om."

Ze kunnen niet weten, de drubbels, dat Vader in dit oogenblik juist wakker is geworden. Even voor half vier. Nou Moeder heel zoetjes om den rand van de zaaldeur kijkt, heeft hij juist de oogen opgeslagen. Zóó verbouwereerd ziet hij haar aan, dat ze niet laten kan nader te komen. „Dat heeft je nou toch wel goed gedaan, zoo'n lange dut... "

Leonardus kijkt van haar naar de tafel vol pachtbrieven en kasboeken. Uur na uur heeft hij vanmorgen daar gezeten met de pen in de hand. Om toch iets uit te voeren, bij dit langwijlig huisarrest. Maar de letters en cijfers bleven hem dansen voor de oogen, de gedachten suisden hem door 't hoofd. Tot hij 't moest opgeven, en eindelijk dan maar wegkroop in den ouden armstoel van moeder Lucie-zaliger, in het hoekske naast de kachel.

„Zullen we nou 'ns beginnen met 'n tas heete kamillenthee ?" vraagt 't Rosalien, die ontdaan ziet hoe hij zit te huiveren.

„Stook liever het vuur maar 'ns op." Lusteloos komt 't er uit. Ouwelijk leunt hij achterover, onthuis in den armstoel, de handen slap op de knieën ... Veel beter zou hij in bed zijn. Maar van bed-houden of den dokter wil Leonardus niet hooren. Zij begint er maar niet opnieuw over. Ze pookt de kachel flink op, steekt de hanglamp aan en sluit blinden en gordijnen om 't wat huiselijker te maken. 't Helpt niet. Wat hangt er toch voor 'n somberheid in de zaal? vraagt 't Rosalien zich af, en midden uit den lichtkring van de lamp waar ze naar Leonardus staat toegewend, ziet ze achter hem de schaduwen wegduiken in de hoeken.

„De stevens zijn klaar," vertelt ze om hem en tegelijk ook zich zelf op te monteren. Niet toegeven immers aan indrukken en voorgevoelens van zoo'n oogenblik. En ze tracht even opgewekt te praten als immer: „Trinette en Lucia met den korf naar den winkel. Ze brengen in-passant Rita en 't Reeke mee uit school. En dan vanavond de kinders bijtijds naar bed. Dat we hun de tafel kunnen klaarmaken voor morgenochtend."

„Wat voor tafel?" vraagt Leonardus afwezig.

„Maar — dàt weet je tochwel! Morgen — Sinterklaas.” Geen antwoord. Hij leunt achterover met de oogen dicht. Er is iets om hem heen, dat hem meer en meer begint af te zonderen, zelfs van haar. —

Onvoorziens grijpt angst ’t Rosalien naar ’t hart en snoert haar de keel dicht.

— Zieker dan ze meenen? — „Hoor ’ns,” kan ze er eindelijk uitbrengen, „geloof me toch, Vader, kruip er boven lekker warm onder.” — „Zou ik dan maar?” — Dat hij opeens niet meer tegenstribbelt, ontstelt haar nog erger. — Vooral er niks van toonen, gebiedt ze ’r eigen, en ’t klinkt dan ook opgewekt genoeg, zooals ze belooft: „We gaan subiet warme kruiken in bed leggen, — boven ook wat vuur maken. Over een kwartier is alles in orde.”

Maria, al toont ze ’t niet, bij de tijding al even aangegrepen als Moeder, zal voor alles zorgen. — „’t Is enkel, dat we ’t bij Vader niet gewoon zijn,” bemoedigt ze. „Den eersten keer van z’n leven, dat hij ’ns ziek naar bed moet. — Trek ’t u toch niet zoo aan, Moeder. ’n IJzersterke man als Vader is!”

„Bierslemp,” raadt Plonia aan, en grijpt de tinnen kan al van het schouwberd om oud-bier uit het keldervaatje te gaan tappen.

„Gaat u nou maar gauw bij hem terug,” drijft Maria Moeder aan. En Plonia duwt haar in elken arm een van de groote stevens. „Laat hem die maar ’ns zien, — daar vroolijkt hij wel van op!”

Zoo komt ’t Rosalien, gevolgd door Maria met den emmer vol steenkool en kachelhout, in het halfduister voorhuis. Maar eer Maria de trap op wipt en Moeder bij de zaal is, — daar gaat de voordeur open, en stroomt mèt een vlaag van avond- en winterkou, het huis vol: Rita en ’t Reeke, Trinette en Lucia, met tante Stefanie in capuchon en pelerien gehuld, allemaal met rood verkleumde gezichten en de eerste vlokken sneeuw op hoofd en schouders.

Maria verspert hun den weg. „Denkt er om! Stillekes.” Moeder staat daar onthutst, met in elken arm dien steven van Plonia.

„'t Bevalt me niks, wat Vader betreft," verwittigt ze bezorgd, eerst en vooral Trinette. Immers altijd en overal de redster uit den nood.
„Kom, kom! Mannen zijn zoo weinig gewend." 't Stefanie vindt dat ze 't véél te zwaar opnemen. „Goeien avond, Rosalien." Om over 't hoofd te worden gezien, is zij nu precies niet gekomen, madame van den Secretaris.
„Ook goeien avond, Stefanie. Wat verschaft ons de eer?" 't Rosalien poogt haar verzuim goed te maken met 'n lach op z'n ouds: „Nog zoo laat op den middag, — na jaar en dag, zou 'k haast zeggen."
„'k Moet u en Leonardus noodzakelijk 'ns alleen spreken," kondigt 't Stefanie maar zonder omwegen aan, en laat zich tegelijk door Trinette van al haar omhulsels ontdoen. Hoe moeilijk 't Rosalien zich ook uit haar bekommernis zoogauw kan overplaatsen in dit ongelegen bezoek, de wellevendheid krijgt al de overhand bij haar: „Kom binnen, Stefanie," en samen gaan ze zachtjes de zaal in, waar de stevens er meteen enkel nog door hun verschen geur aan herinneren dat ze vergeten op de tafel liggen.
„Blijf zitten, Wevers. Houd uw gemak," gebaart de bezoekster bedarend met 'r beide handen. Ze trekt den stoel, door 't Rosalien haar toegeschoven, nog wat dichter zijn kant uit. „Groot gelijk, dat ge u maar 'ns uitviert." — „Vooral ook omdat hij 't zoo goed kan bijbrengen in dezen tijd van 't jaar," praat 't Rosalien met haar mee. — „Voor mij een buitenkanske, u nou zoo vaneigens samen alleen te treffen." 't Stefanie valt dan ook maar met de deur in huis: „Want het is een delicate zaak, waarover ik u spreken moet. — Beter 't eindelijk maar 'ns degelijk en vrijuit onder de oogen te zien. Al hebben wij 't gerespecteerd, dat u hier van uw kant er nooit 'n woord over gerept hebt... Wat kunnen we er eigenlijk één van vieren aan doen, wij ouders van weerskanten? Die twee spelen 't wel klaar zonder ons... Als ik u zeg, er heel onlangs pas achter te zijn gekomen, dat ze al deze maanden lang 'n geregelde correspondentie hebben gevoerd achter onzen rug — via de Zwaan! Met Ferdinand

daar en Trinette van u als tusschenpersonen. Ze staat op haar stuk, dat nest van ons! Pertinent vroeg ze haar ouders, van 't begin af: „Wat is er op hem aan te merken?" Waarop wij dan niet veel anders konden aanvoeren, dan dat hij geen positie heeft en dus aan geen huwelijk kan denken... Daar komt ze me Zondag voor den dag met de tijding, dat z'n ritmeester Frans heeft voorgesteld bij hem te komen, als hij z'n tijd heeft uitgediend. Als jachtopziener op z'n landgoed in Midden-Limburg, — Eekerhorst of zooiets."

„Je weet méér dan wij!" roept 't Rosalien uit, toch maar half geloovig. Juist omdat Frans er in z'n laatsten brief naar huis niet van gewaagde, wil 't er bij haar niet in. Anders bij Leonardus. „Niks ervan!" windt die zich almeteen op. „Hier op Garvershof is zijn plaats." Langer dan een vol jaar nou-al heeft de vader z'n oudsten zoon niet thuis willen zien: „Geen dragonder hier over den vloer!" Onderworpen werd dat vaderlijke gebod geeerbiedigd, — omdat iedereen thuis, zooals Frans zelf, wel begreep wat er de eigenlijke beweegreden van was: hartzeer om het verloren ideaal den oudste in een zoo gansch ander uniform te aanschouwen. Volgens z'n zusters, die hem minstens elk trimester 'ns opzochten in het garnizoen, zag Frans er met z'n roode tressen en z'n kolbak uit als een prins. Maar noch Garvershof, noch Daelhoven of Overdael hebben zich daarvan kunnen overtuigen, — hij heeft er doodgewoon geen voet meer gezet. — Wie zou er alevel met een dieper verlangen naar z'n thuiskomst uitzien, dan juist z'n vader? In z'n hart is Leonardus over de groote teleurstelling gauw genoeg heengekomen. Moest hij de onvoorziene beschikking van de Voorzienigheid niet dankbaar aanvaarden, die hem ongedacht vóór z'n ouden dag den besten en meest vertrouwden jongen compagnon toewees, dien hij zich wenschen kan? Want al zal er wat den arbeid betreft, nog véél aan te leeren zijn, bij zooveel goeden wil toch en dat groot verstand van den oudste, komen zij samen wel vooruit en valt er misschien meer te verwezenlijken, dan er voor Garvershof nog viel te hopen

bij den onveranderden stand van zaken der laatste jaren. „Laat mij nou eerst 'ns uitspreken, Wevers," kalmeert hem de bezoekster. — „'k Ben nog niet aan 'n end..." Ze knikt veelbelovend, tegen z'n hoesten en kuchen in. — „Dat was Zondag na de Hoogmis. En 's namiddags al vroeg komt daar vader Gregoire bij ons binnenstappen. Omdat 't kind er zoo vol van is, op 't koortsige af, vertel ik hem maar direct wat er in de lucht hangt. — „Hoor 'ns hier," zegt m'n vader daar, „ik heb dit onderwerp tot nog toe maar liever niet willen aanroeren. Wat Frans Wevers betreft, zoekt die 'n emplooi, dan heeft hij dat zoowaar niet te zoeken zoover uit de buurt op dien Eekerhorst. Jachtopziener? Dat kan hij evengoed bij ons worden. Eén woord kost me dat maar aan den baron. En dan — wie weet? — mettertijd mijn opvolger op den Wildkamp." — Daar vloog ons Anneke 'r opa om den hals. Nog nooit zag 'k haar zoo enthousiast. Ze kuste hem dat 't klapte... „Mag ik hem dat zeggen?" — „Ga je gang." — En direct erop, zij: „Dus dan vindt u 't ook goed, dat wij — hij en ik..." Bij 't rechte woord kon ze 't niet noemen. Maar grootvader zei:... „Als hij maar 'n goede broodwinning heeft, wat zouden wij dan op Frans Wevers tegen hebben, kind?" „Als vader en moeder beaamden Jozef en ik dat zonder bedenken. Want dat weet je genoeg, Rosalien, dien oudste van jullie? Altijd heb ik hem zoo graag mogen lijden." Ja, dat weet 't Rosalien, — Annekes moeder hem toegenegen op 't afgunstige af, van toen hij 'n klein kind was... 't Rosalien? Overbluft heeft ze staan luisteren naar den woordenstroom van 'r vriendin. Onwillekeurig liet ze er zich bij neer, op 'n stoel wat achteraf, de armen overeen tegen haar boezelaar, verbijsterd, 't hart beangstigd en murw, 'n krop in de keel. Waarom toch? Want eigenlijk is dit toch héél goed nieuws. Wil alles samen niet zeggen: die twee krijgen elkaar? Haar oudste z'n Anneke. En wat voor 'n Anneke!

„Nou hoeft men verder niet te vragen!" 't Stefanie ratelt alvoort. Bij haar wel echt: waar het hart van vol is, loopt de mond van over! „Dat flaatsje van ons! Ze laat er

geen gras over groeien. Bij hoog en laag wil ze morgen mee met Trinette en Maria, en hem in eigen persoon de goede tijding brengen. Maar — daar geef 'k toch geen permissie voor, eer ik weet dat u hier 't er mee eens zijt. En daarom, — wat dunkt u?"

En hiermee is de groote vraag van 't Stefanie er dan uit. Finestig aangevoerd en ingekleed, maar dan tochmaar, goedbezien: de moeder van het meisje, die bij zijn ouders om den jongen komt vragen.

't Rosalien is er zoo danig door veraltereerd, dat ze almaar zachtjes het hoofd zit te schudden... „Zooiets! Hoe is 't mogelijk? Onze oudste." — En hevig verschrikt ze, nou Leonardus daar plotseling in z'n volle lengte staat opgericht, achter de tafel, de handen op den rand gesteund: — „Nooit van m'n leven," zegt hij kort en bondig. „Ik blijf er bij: onze oudste zoon behoort hier bij ons op Garvershof. En daarmee uit." — Vaalbleek is Leonardus, en hij trilt van het hoofd tot de voeten. Om die bevende aandoening te verbergen schuift hij schielijk de zaal uit. — „Hij is krank," zegt 't Rosalien. „Kranker dan men zou meenen. Verexcuseer, Stefanie. 'n Oogenblik. 'k Moet hem achterna, dat hij nou meteen in bed komt."

't Duurt maar 'n moment, dat madame van den Secretaris daar alleen staat in de zaal. Trinette is al bij haar. — „Vader heeft 't duchtig te pakken," rapporteert ze. „Boven, hoesten zonder eind... Spijtig, dat het zoo moet samentreffen. 'k Weet wel waarvoor u hier zijt! Anneke heeft voor mij geen geheimen." — „Ja, hoor 'ns," zegt madame van den Secretaris uit de hoogte, terwijl ze omziet naar pelerien en capuchon, „'n moeder doet al iets voor haar kind. Maar zooals je vader 't opneemt! Hij moet soms niet meenen, dat wij nou precies zijn Frans vandoen hebben voor onze eenige dochter... Van drie kanten heeft ze al 'n serieus aanzoek gehad. Dat weet jij dan ook evengoed."

„Och kom, tante Stefanie, — alles is, dat ze bij elkaar hooren die twee!" oordeelt Trinette, opgewekt en beslist als immer. „Al die haken en oogen, — dat komen ze wel

te boven! Den moeilijksten tijd hebben ze nou achter den rug. Wat moeder-van-ons betreft — dat hoeft niet gezegd: geen stroobreed zal ze het geluk van haar heerke in den weg leggen. En daarom zal zij ook Vader wel tot rede brengen. Voor zoover dat noodig zou zijn. Hij is nou eenmaal wat eigengereid. De Weversaard. Waarbij hem dan voor het oogenblik nog die zware kou in den weg zit."
„In ieder geval," 't Stefanie wil er nou precies ook niet zoo gemakkelijk overheen, „zal er van jullie Sinterklaasreis morgen wel niet veel komen."
„En of!" Trinette, 't er bij laten zitten? „We gaan den korf al inpakken — den steven op den bodem, en daar alles bovenop: appels, peren, noten, een worst, den pot honing, de cadeau's aan haak- en breiwerk. Van groot tot klein waren we bezig — 'n beurs, 'n tabaksbugel, 'n bouffante, handschoenen. Noem maar op."
„En ons Anneke met 'r eerste cadeau voor hem! Haar eigen portret in een breloque voor z'n horlogeketting!"
Trinette ziet, dat ze 't gewonnen heeft: tante Stefanie is weer aan 't lachen, en zij lacht mee: „In een hart van perlefines, en 'n lokske van 'r haar aan den achterkant achter het glaasje. Ze heeft 't me laten zien vanmiddag in de Zwaan."
„Die Zwaan doet opgeld tegenwoordig voor de twee boezemvriendinnen!" De blik van Annekes moeder tintelt van plaaglust. „'t Zal mij benieuwen, wie van jullie beiden het eerst naar het altaar wordt geleid."
„Anneke zit er het dichtste bij, dunkt me," braveert Trinette, maar dat haar een hoogroode blos naar 't gezicht slaat, voorkomen kan ze 't niet.
„Mij dunkt," de plaagster tikt haar tegen die warmblozende wang, en fluistert het haar verder in 't oor: „Van de Zwaan naar de kerk, da's maar drie stappen... Groot gelijk, kind, 't grootste gelijk van de wereld. Die Ferdinand? Door en door kennen we hem, — niet dàt op te zeggen."
„Twintig jaar te oud voor mij!" Uitdagend gooit Trinette het hoofd in den nek.

„Vraag maar aan je eigen moeder, of dat iets aan 't huwelijksgeluk afdoet," raadt de wijze oudere haar nu toch ernstig aan. „Zoo graag als ik jou in de buurt zou hebben, kind! En zeker als ons Anneke naar den Wildkamp zou trekken." Madame van den Secretaris weet de dingen wel naar haar hand te zetten en zich het leven zoo genoegelijk mogelijk te maken. Trinette doorziet daar den humor van, maar aleer ze 't uiten kan, zegvrij en lachvrij zooals enkel háár dat afgaat, — daar is Moeder weer van boven terug.
„Nou ligt hij er onder, tusschen gloeiende kruiken, en nóg te klappertanden," bericht 't Rosalien ontrust.
De bezoekster neemt het luchtiger op: „Ik ken dat van Jozef ook. Bij 't minste zich aanstellen, of hij geen veer meer van de lippen kan blazen." — Zij maakt nou echt meenens aanstalten om af te trekken. Expres zonder tegen z'n moeder nog een woord over Anneke en Frans. — En dat mag toch-ook niet, denkt 't Rosalien, bekommerd over het levensgeluk van den jongen. Boven heeft ze daar ook al voor gestreden, zachtzinnig tegen den verbeten weerstand van Leonardus in. — 't Gleed haar niet langs de kouwe kleeren af, wat hij zei: „Zoomin als we hen Garvershof lieten inpalmen, krijgen ze nou onzen oudste!" — „Van ons blijft hij, Vader, daar zullen we voor zorgen!" beloofde ze van harte. „Maar we mogen niet vergeten, dat het hier bovenal gaat om de toekomst van twee jonge menschen, die geen van tweeën van onze muizenissen het minste idee hebben... Denk 'ns — zoo'n Anneke tot schoondochter!" — „Ze hoort niet bij ons!" — „Dat schijnt ze zelf dan toch wél te vinden." — „Ze zal hem totaal van ons vervreemden." — „Hoor 'ns! we zwijgen er nou voorloopig liever over. Maar denk onderwijl eens aan den tijd toen Peereneer jou en mij niet aan elkaar gunde... En dan ook niet vergeten, dat wij behalve den oudste nog acht kinderen hebben, — waarbij dan toch ook: Majoorke!" Met 'n lach wilde ze 't laten eindigen, 't Rosalien, met 'n blije gedachte voor hem. En alsof hij dat voelde, onverwachts greep hij haar hand, en drukte er zijn lippen op.

Waarna zij zich over hem heenboog met 'n kus en 'n kruiske op z'n voorhoofd, zooals 's avonds over elk van de kinderen, groot of klein, altijd nog. — „En nou maar rustig slapen, en morgen heelemaal beter, als God blieft." — Allebei tranen in de oogen? En waarom toch kropten haar die nog in de keel, en kon ze tegen 't Stefanie 'r woorden niet vinden, om op te komen voor die schoone toekomst van den oudste? Want behalve dan het jonge geluk, — 'n fortuin zou hij doen, hun heerke, tegelijk een man van aanzien worden, een tweede rentmeester Gregoire mettertijd... Te schoon om waar te kunnen worden? Een woord van haar tegen Anneke's moeder om tenminste de kans voor hem vast te houden? In Gods Heeren naam, wat moet ze zeggen? Wat kan ze zeggen, zonder de eer van Leonardus en Garvershof prijs te geven? — Aangekleed en wel staat de bezoekster nog te talmen. Te grootsch om zelf nog één stap te doen. En 't Rosalien zwijgen, de lippen vaster opeengesloten dan ooit...
God zij dank, — Trinette is er ook nog. Alsof het de gewoonste zaak van de wereld is, flapt ze 't er uit: „Dus, morgenochtend na de achture-mis zal 'k wel verder nog even met Anneke overleggen. Laat ze zich in alle geval maar vast reisvaardig maken. Met den trein van tien uur op, en vóór den avond terug."
„Dat is dan afgesproken!" beslist madame van den Secretaris, opeens weer toeschietelijk en welgemoed. En 't Rosalien is echt opgelucht, dat ze er uit kan brengen: „Daar zullen we ons dan maar aan houden."

Nelis heeft er de stallantaarn bij opgestoken, hij op z'n zolderke, al evengoed druk bezig het laatste van allemaal, met de toebereidsels voor Sinterklaas. De appels, peren, noten, de worst, de pot met honing voor Colla, — behalve dan de nieuwe klompen die Nelis enkel voor hém maakte, — alles precies als voor den oudste: de groote steven, de surprises van de anderen. 't Zit alreeds bijeen gepakt in een blauwgeruit kussensloop van moeder Plonia. Boven dichtgebonden met een stevig touw staat de prop-

volle zak naast de deur bij den dikken elzenstok, waaraan Nelis hem over z'n schouder zal dragen. — Want morgen gaat de reis naar Terbliet! Met de boterhammen en appels voor hen tweeën onderweg, en het blikken kruikje met koude koffie in z'n schooltasch, zal 't Reeke naast Nelis meetippelen door den klaren wintermorgen, de heuvels over, den kant van het Geuldal uit. Nog vóór het middagangelus zullen ze op Hoograde zijn, de hofstee tusschen de bongerds op het Terblieter plateau, aan den anderen Geuloever naar boven.
Nelis weet daar allewijl den weg als hier in Daelhoven en omgeving zelf. Nadat hij er Colla vijftien maanden geleden naartoe bracht „in de leer", is hij er hem minstens om de zes weken Zondags 'ns gaan opzoeken, drie uur gaans heen en terug, — terwille van 't Rosalien, die er gansch van opleeft, wanneer ze van Nelis weer 'ns hoort: „Ik heb hem gezien. We zijn al die uren bijeen geweest. Hij begint zich nou beter te gunnen. In het dorp overal: Colla voor, Colla na. Toch is hij nergens beter thuis dan bij den smid. Zeker omdat 't daar een groot huishouden is, juist als hier, met jongens van zijn leeftijd. Dat mist hij op Hoograde tusschen al die serieuze bejaarde menschen. Maar ze hebben er geen klagen over hem. Al zal hij hun wel de ooren van het hoofd eten, — zoo'n reus in z'n groei!" Zoo ongeveer telkens het eender trouw verslag van Nelis. Waarbij toch onmogelijk uit te drukken zou zijn, het stug gedragen heimwee, dat den onstuimigen wildzang van weleer in een bedrukten kooivogel verandert. Enkel met Daelhover kermis en op de Hoogtijden is Colla van z'n vader mogen thuiskomen, van 's avonds tevoren tot na den middag daags er op. Ook alweer om 't Rosalien gerust te stellen, ging Nelis dan met hem terug, halverwege, tot het arme-zielen-kruis van Vliekerberg, waar het Geuldal aan hun voeten ligt en ze elkaar de Terblieter torenspits aan den overkant wijzen. Wie zou zeggen, dat het vandaar nog nagenoeg anderhalf uur gaans is?
Nelis ziet het al voor z'n oogen: morgen voormiddag zal hij, en nou met 't Reeke, weer op het knielbankje tusschen

de wilderozenstruiken onder dat veldkruis zitten uit te rusten, brood en appels uit de schooltasch eten, en dan — dáár — de eerste oefening houden op de nieuwe mondharmonica. Zat hij er alvast — dáár, in de morgenzon,hoog boven het vredige wijde winterlandschap uit, — het manneke in volle geluk naast hem. Z'n zondagskind! Zij samen, met het spiksplinternieuwe muziekske! Zelfs hier, op het nachtelijk zolderke, waar Nelis er zoo hoopvol mee in z'n handen staat, blinkt en schittert het in den schijn van de lantaarn, zoodat er een spinsel van goudstralen van uitschiet over de tafel heen. Over dat klompke van 't Reeke midden op de tafel.

— Het voer voor Sinterklaas z'n paard verdwijnt in Nelis z'n broekzak. Hij doet pogingen om in het klompke er den bromtol, den paardentoom met rinkelbellen en den paljas voor in de plaats te steken. 't Lukt hem niet. Beter dus enkel maar het lekkers in het klompke en het speelgoed er rondom uitgestald.

En daar staat dan, per slot van rekening, het klompke als een hoorn van overvloed vol pepernoten, witte en rose suikeren beestjes en chocoladen sigaren, — midden tusschen de kleurige schatten. Alles overschenen door het goudvlammeke van de lantaarn op den tafelhoek. — Met halfdichte oogen staat Nelis het op een afstand te monsteren, — nog een stap achteruit, tot tegen de deur aan. In plaats van het lantaarnlicht zich den dag denken, houdt hij zich voor, en hier op den deurdorpel 't Reeke met oogen zoo groot als tafelborden! Wat zullen die het eerst ontdekken? Mag het de mondharmonica zijn! Maar dan zou die toch wat hooger moeten liggen dan de rest.

— Nelis nogweer aan 't schikken en verschuiven, staat daar opnieuw met het muziekske in de handen, en kan dezen keer niet laten er toch nog 'ns effekes heel zachtjes op te blazen. Het eerste liedje, dat hij er 't Reeke op leeren zal — Ave, ave, Maria — morgen-voormiddag daar op het bankske bij het Vliekerberger Kruis.

„Wat 'n muziek in zoo'n prutsding," denkt Nelis, „'n orgelgalm zou er uit te halen zijn!" en verschrikt er tegelijk

van, zooals de galm hem ontschiet in de stilte van den voornacht. Schuw kijkt hij den kant uit van het verlichte venster aan de overzij, — denkt voor 't eerst weer bekommerd aan dat neerslachtig Rozenhoedje vanavond, met Maria's uitdrukkelijke intentie bij den aanvang: „Voor de spoedige genezing van Vader." — Voorzichtig legt Nelis het instrumentje boven op het bonte doosje, beter in 't oog vallend, vlak-vooraan. — Als 't nou morgen maar vast aan de beterhand mag zijn met den meester, en 't Rosalien niet meer zoo ongerust...

Wat is er toch opeens? Eerst heelegaar opgaan in dien Sinterklaas, en nou zelf onverwachts door de onrust aangegrepen?

Nelis luistert. Is 't zijn eigen hart, dat hij in z'n ooren hoort kloppen? Of toch gerucht op het erf? Alsof die ongewone muziektonen het hebben opgeroepen in den doodstillen winteravond?

Voetstappen? Maar nou is het tochwel duidelijk: Gestommel in den melkkelder. De trap op? — Nelis moet er het zijne van hebben, rukt de deur open, — en staat tegenover — „Colla!" — „Mond houden!" waarschuwt die, en is al binnen. „Ik ben 't maar, Neliske. — Weggeloopen!"

„Is me dat iemand den schrik op het lijf jagen! Bokkenrijder!" Nelis z'n hart is nog niet tot bedaren. „Weggeloopen? Waarom dat?"

„Puur uit angst, dat 'k er vandoor zou gaan."

Nelis tikt zich met de vingers tegen het voorhoofd. „Ook 'n redenatie!"

„Die trek werd me te machtig. Zoomaar op goed geluk den zeekant uit! Waar ze bij den smid over vertelden. Naar Antwerpen. In een haven met een schip mee. Tóch naar Afrika! Je weet nogwel. — „Naar Moeder," dacht ik, „of 't komt er van! — En dan — zij? Moeder zich de oogen te laten uitgrienen?"

— Colla slikt en hikt, staat daar nou eerst te razelen van opwinding, schoevert met de schouders. Op z'n sokkevoeten, de klompen in de hand, zoomaar uit den stal weg,

het gelapte grondkleurig kieltje over z'n blauw boezeroen.
— „Ik ben achterom binnen gekomen. Onder de heg van den Bergbongerd door. Overal alsof ze me achterna zaten. 'k Dacht: als 'k maar vast bij Neliske ben... Honger als 'n paard!"
Met horten en stooten komt 't er uit. En opeens moet Nelis er toch om lachen: „'t Scheelde 'n haar, of we waren ons tegengekomen! Morgenvroeg ik en 't Reeke naar Terbliet. — Zie 'ns om, daar naast de deur. — Met dien ganschen pokkel voor jou op m'n rug... Ja kerelke, jouw Sinterklaas! Nou heb je ons betrapt. Maar alla — val aan — en goeien appetiet! Allemaal toch voor jou bestemd, met de nieuwe klompen op den koop toe. — De steven, de honing, de worst, de appels en peren. Honger hoef je niet te lijden bij Nelis op 't zolderke, dat zie je al. En slapen kun je er ook. In mijn bed. Ik kruip wel zoolang onder in het hooi. Tot den dag aan den hemel komt."
Gansch de inhoud van de Sinterklaas-mars ligt al over den vloer gerold. Colla zit er midden tusschen, plat op de planken, zich te goed te doen aan den verschen steven, aan de worst en de appels. „En dan — zoo vroeg mogelijk — zal 'k Moeder er bij halen," overlegt Nelis. — „Kom voor 'n aardigheid 'ns kijken," zal 'k zeggen, „ook 'n Sinterklaas-surprise voor U..." Als zij haren Colla maar ziet, dan is 't allang goed. Dat weten we wel op den hof. Daarom maar niet getreurd! Eerst Moeder blij. En dan — 't Reeke! Want zie 'ns, op de tafel!" — „A — a —a!" Colla is er al bij, de smulpartij vergeten. „En dat allemaal voor de Mug? Ik zeg 't je! Die gaat op z'n hoofd staan van plezier."
„Nou."... Nelis weet wel dat zijn zielezoon niet zoo uitbundig is, enkel nog maar stiller zal worden bij het geluk, alles aan hem één beven en trillen, maar z'n oogen ook één licht al licht.
— „Als hij zooiets ziet!" Nelis wijst naar 't muziekske, alweer opnieuw verrukt bij het vooruitzicht van de verrukking van 't Reeke, juist en vooral om dat muziekske.

„Daar heb ik nou m'n levenlang naar verlangd!" bekent Colla jaloers. — „Afblijven!" — „Laat jij 't dan 'ns hooren."
— „Heb je 't niet gehoord? Juist toen je kwam. — Ave, Ave, Maria." — „Dan toch? Ik meende, dat me de ooren tuitten van angst."
Nelis kan 't niet laten. Weer heeft hij het aan de lippen, dat muziekske. — „'n Orgelgalm zit er in. — Hoor maar. — Ave, Ave..." Tegelijk, voor de tweede maal juist eender: de schrik. Z'n hand zakt weg. Star kijken hij en Colla elkaar in de oogen. Even maar. Want — ja — er roept iemand. Onder aan de trap... „Nelis!" — de stem van 't Rosalien. Als een ingehouden snik?
— Samen stormen ze het portaaltje op, vergeten dat Colla eigenlijk op Hoograde moet zijn. — „Moeder!" Onder in den nachtdonkeren melkkelder staan ze, Colla nog met de armen om z'n moederke heen, wang aan wang. — „Jongen, jongen — m'n lieve boer — jij hier? Hoe is 't mogelijk?" — „Sinterklaas!" Nelis wil het tóch vergoelijken. Maar zij weet het al: „Onze lieve Heer heeft hem gestuurd! Om te helpen. Want gauw, Nelis, gauw — den dokter halen! Zooals de meester ligt te dullen! Telkens vliegt hij rechtop, en dan roepen om Frans, — en alsof hij achter de paarden aan 't ploegen is: „Allo, allo, — rechtdoor, diep door. Aanhouden. Garvershof voor Moeder..." 't Is niet om aan te hooren."
„De koorts is aan hem!" begrijpt Nelis. En tegelijk is 't hem of al de doortastende energie van den meester in hem komt gevaren. „Ik den dokter halen," beslist hij kalm. „Colla naar Wevershuuske om Nonk Peereneer. — En Frans — ga ik ook roepen, met den eersten trein. Als de meester ze maar weer allemaal rondom zich ziet, de zijnen... Dat zàl hem rust geven."

Allemaal zijn ze rondom hem, een dag en nogweer een nacht en een dag lang: z'n vrouw, z'n negen kinderen, Peereneer, en ook Anneke Reinders, en Nelis en Plonia. Herhaaldelijk de dokter. Herhaaldelijk de pastoor. En —

Ons Heer op het altaartafelke, tusschen de kaarsen. Op wijde stille vleugels komt de rust over Leonardus Wevers — langzaam — nader en nader.
In zijn laatste helder oogenblik zegt hij 't zelf, met oplevende stem, tegen 't Rosalien, — Peereneer, de oudste en Colla, de groote dochters, de tweeling en de drubbels, Nelis en Plonia, allemaal op de knieën voor de gebeden der stervenden, ze hooren 't aan: — „Ik ben gerust." — En immers ook: alles wat hij doen kon, heeft hij gedaan voor de zijnen, door God om harentwil...

Den ganschen voor- en namiddag heeft Nelis in Daelhoven en Overdael langs de huizen loopen aanzeggen: „De weduwe en de kinderen Wevers-Garversman laten weten, dat hun echtgenoot en vader dezen morgen vroeg, tengevolge van een dubbele longontsteking, zacht en kalm is overleden. Zaterdag uitvaart en begrafenis."
Zoo dikwijls heeft Nelis dit herhaald, dat 't hem door het hoofd suist als een koortsdroom, en er hem ten langen leste de tranen bij opdroogden.
Eerst 's avonds na den Rozenkrans, met het aanhoudend: „Heer, geef hem de eeuwige rust, en het eeuwig licht verlichte hem, — dat hij ruste in vrede, — Amen," — als Nelis zich met den oudste opweg begeeft voor de eerste nachtwake boven bij het sterfbed, — ziet hij voor het eerst sinds het doodsuur weer 't Rosalien. — Boven op het portaal, — kalm en waardig, maar bleek en verouderd, de weduwe, gehuld in den zwarten sjaal van haar moeder zaliger, — tegen den achtergrond van de aloude eikenhouten linnenkast van de Garvershover huisvrouwen.
En de weduwe ziet Nelis aan. Niet meer wezenloos en afwezig kijkt ze langs hem heen, maar met een milde opleving in den blik grijpt ze de hand, die hij haar beschroomd toesteekt. — „Jij, Nelis," zegt ze bewogen, „die van het eerste begin af alles met ons meeleefde, — wie zou beter weten dan jij, wat ik aan hem verlies."
„Nou is 't onze beurt, Moeder," bemoedigt de oudste al. Maar Nelis vindt tòch z'n woord. — „Reken op mij!"

zegt Nelis, eindelijk dan, zooals hij 't had willen zeggen op dien anderen sterfdag, ruim vierentwintig jaar geleden. Want wel is uit den korrel in de voor gezegend de halm tot wasdom gekomen. Maar weereens valt uit den halm de korrel in de voor, om er als God blieft opnieuw te sterven voor een nieuwen wasdom van háár leven en geluk.

1940

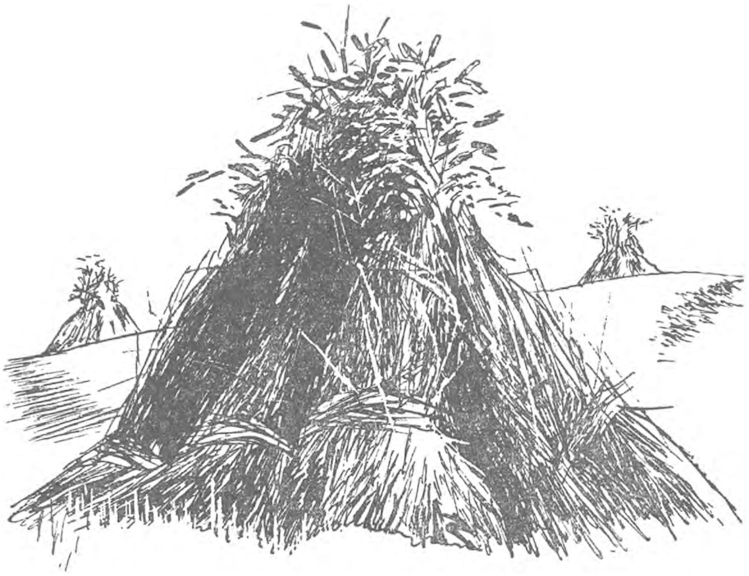

WASSEND GRAAN

I

UIT EEN PLAT KORFJE, DAT ZE ieder aan een oor dragen, strooien de kleinsten van Garvershof het bruidspaar rozeblaadjes voor de voeten. Voorzichtig zetten ze stap na stap achteruit, van den inrij tot den huisdorpel. Almee begint de feeststemming los te komen.

Zelfs de twee moeders, de twee weduwen neveneen, komen eindelijk wat uit de plooi; de bruidsmoeder, over haar tranen heen, knikt haar strooiende drubbels toe, zóó hartelijk alsof ze hen na maanden afzijn voor het eerst weer terugziet. De andere, de oudste, de Zwaanwaardin, altijd en bij alles doordrongen van haar eigenwaarde, groet tegemoetkomend links en rechts de kijkers bij de poort en op het erf. Alle buren van den Bult staan daar bijeen, groot en klein.

De jonkheid heeft gesierd, kwistig, want echt goed ge-

meend, — en 't dient gezegd: zooals er sinds menschenheugenis niet gesierd werd op Garversberg. Maar 't geldt dan ook Trinette van den Hof, en wie mag haar niet graag lijden en gunt haar niet oprecht den man van haar keuze, dien jovialen Ferdinand uit de Zwaan? Als een eereboog is de groote inrijpoort met groene slingers omhangen, en op het breed kartonnen schild er boven staat in letters van papieren rozen: *Hulde aan het Bruidspaar.* Van den inrij tot de stoep leidt het keienpad tusschen twee hagen bladerrijke canadastakken, en ook de huisdeur is groenomkranst, er boven het „*Welkom!*" in nog grootere letters van vuurroode rozen. Binnen lijkt het voorhuis een looverpriëel: guirlanden er kruiselings overheen gespannen, guirlanden tegen de muren, langs de trapleuningen en op de posten van alle deuren.

Op den zaaldrempel staan Rita en 't Reeke opgesteld, de Weverstweeling, al bijna elf jaar oud, de ongelijken: zij, welig en donker, tintelend van leven; hij, wèl het zusje over het hoofd gegroeid, maar dan ook lang en smal en sluik, dorblond als een uitgedorschte tarwehalm, schuw, en van schuwheid achterlijk en met den dag onhandiger. Samen heffen ze het welkomstlied aan, „Het bruidspaar leef', het bruidspaar leef', zoo klinken stem en snaren". — Rita raakt meteen uit den toon, van schrik omdat 't Reeke onder al die oogen meteen in de woorden blijft steken. Aldoor schriller zingt ze alleen verder: „dat God hun vreugd en voorspoed geef', en menig tiental jaren." Tot haar gelukkig groote Maria en Lucia in duo te hulp komen: „dat heel hun lot voorspoedig zij, dat hopen, ja, dat bidden wij," — een plechtig slotaccoord, waarbij de opgeschrikte oogen van 't Reeke weer wegdroomen in hun onbestemde verte.

Dan, voor den tweeling, en ook voor de aanstonds zich aanmeldende drubbels, kussen met tranen van de bruid, kussen met tranen vooral voor „'t Reeke, ocharm," — en: „Nou hoor, dat was de moeite waard!" de dreunstem van den bruidegom, en bij diens vriendschappelijken slag op z'n schouder, tuimelt 't Reeke bekans omver.

Achteraf in de keukendeur staan al de gedienstigen van Garvershof bijeen, voorop: Plonia Broens, de oude getrouwe, de armen stijf overeen onder den omslagdoek, want ondanks zon en zomer bibbert en beeft ze, kleumend van aandoening en van meelij met zichzelf. Hoegenaamd nergens is ze meer tegen bestand, en toch meent iedereen maar, dat haar alles nog even gemakkelijk afgaat als vroeger. Maar ze wil dan ook voor geen mensch weten hoe ze aftakelt, en 't heft in handen houden in de achterkeuken, haar eigen rijk vanouds. Ze wil staan hier waar ze staat: voorop! Even voorop zij, als die eeuwig onmondige Nelis van haar zich natuurlijk weer achteraf houdt! Juist wil ze hem weer 'ns haar onveranderlijke moederlijke aanmaning toevoegen: „Sta daar toch niet of je geen tien kunt tellen!" als hij precies onverwachts vanzelf in beweging komt. Geen moment immers verliest hij ooit 't Reeke uit het oog, dien doopzoon van hem. Nooit en bij niets laat hij hem ooit in de steek. Dat hij zich nou zoo opeens naar voren dringt, 't is zonder erg en enkel om dat Lammeke Gods in z'n bevangenheid terzijde te staan. Ze moesten dat manneke 'ns overhoop loopen, zoo van streek als-ie-is bij de ongewone drukte vandaag. Al zoo is Nelis, eer hij 't zelf wil of weet, vlak bij het bruidspaar terecht gekomen. En — de laatsten zullen de eersten zijn — dezen keer is hij nu 'ns iedereen vóór in huis met z'n „Proficiat!" recht uit het hart.
En als daar zoowaar ook 't Rosalien hem de hand drukt, de bruidsmoeder zelf, en hem aangedaan toeknikt: „Had de meester dit toch nog 'ns mogen beleven, hè Nelis?" — dan knipperen de wimpers van Nelis tegen z'n zilte tranen in, terwijl hij er toch uitbrengt tot haar troost: „Alsof die niet evengoed alles met ons meeleeft daarboven!" — Afwezig blijft 't Rosalien op dat woord voor zich uitstaren. Daar wordt het geroezemoes in het voorhuis plotseling overstemd door den aanhef van den achttienjarigen Colla, luidkeels met z'n gebroken rauwe stem nogeens van vooraan: „Het bruidspaar leef', het bruidspaar leef'!" — direct begeleid door allen in koor: „Zoo klinken stem en

snaren," — waarbij de stoet zich weer samenvoegt en achter bruidspaar en bruidsmoeders aan de zaal binnenschuifelt.

Eindelijk dan is eenieder gezeten. Twee lange tafels aaneengeschoven, gedekt met de beste spullen uit de Garvershover kasten, alles nog uit den rijken tijd van de grootouders Garversman.
Op het kostelijk, met jachttafereelen doorweven damast, onlangs door de dochters opnieuw gewasschen en gebleekt, versch uit de vouwen en geurig en glanzend, prijken groote bossen witte lelies in kristallen vazen, tusschen de eigengebakken schuimtaarten en de volbeladen fruitschalen op zilveren voet. — Voor het bruidspaar jasmijnen en witte giroffels in een hartvormigen krans om hun borden gelegd. — Alsof de processie moet voorbijkomen: op alledrie de breede kozijnen vazen met roode en witte pioenen, midden in de wijd open vensters waarachter Moeders bloemhofke echt zomers geurt en fleurt.
De meidoornhaag, die het bont bloeiende tuintje scheidt van het voetpad langs den heuvelrand, is in den loop der jaren zóó dicht en hoog gewassen, dat ze met de platgesnoeide kruinen van de twee linden er voor, één loovermuur vormt, die van Juni tot einde October het uitzicht op de verte beneemt.
Gezeefd door bladergroen en bloemengeur stroomt de zonnige Juli-middag zomer-welig door de diepe venstervakken over de hoofden van de bruiloftsgasten, over den feestdisch, de zaal vol, tintelend en stralend.
Ze is meer dan groot genoeg, de Garvershover zaal, voor zoo alleen maar de allernaaste familie van weerszijden. De bruid niet meegeteld — ook zonder de andere twee volwassen dochters er bij gerekend, Maria en Lucia, die bedienen en met de schotels en schalen heen en weer loopen tusschen de keuken en de bruiloftstafel — zijn er van Garvershof zelf nog zeven aangezeten: Moeder en de rest van haar negental. Van den bruigomskant: moeder Suzan Sanders uit de Zwaan, natuurlijk als hoofdpersoon, en nog

zes uit de stad: de twee zusters en zwagers, ieder met hun oudste dochter.

Op een eereplaats insgelijks: Peter Reinier Wevers, de grijze Nonk Peereneer, het eenig overgebleven familielid van den Weverskant. — Met Guus Cruts, den oudsten van Ferdinands schoonbroers, den rijkgeworden aannemer, is Peereneer Wevers, de koster van Overdael, dezen morgen getuige geweest bij het huwelijk op het raadhuis en in de kerk. Wel kwam hem die eer ten volle toe, als vadersbroer van de bruid, maar toch blijft hij het als een poging tot genoegdoening beschouwen, evengoed als het toeziende-voogdschap, dat hem na Leonardus' overlijden werd opgedragen, — en zooals nu weer z'n plaats aan tafel hier, vlak tegenover het bruidspaar, — allegaar pogingen, volgens zijn meening, om over de verwijdering heen te komen, die er tusschen den suikernonk en Garvershof is ontstaan, sinds de oudste zoon hem zoo trouweloos heeft begeven. Maar wat moeder en dochters ook in het werk stellen, Peereneer kan zich daar niet overheen zetten, dat beseft hij beter dan ooit, nu hij hier dan eindelijk 'ns — tegen wil en dank beiderzijds — in het bijzijn is van dien oudste met dat meisje, voor wie hij z'n hooge roeping verloochende.

Eigengereid zit de ouwe Weversnonk maar te zwijgen en 't star te vermijden den kant van dat verloofd paar uit te kijken, of zelfs maar z'n schoonzuster aan te zien, schuins tegenover hem, 't Rosalien. Juist omdat hij wel vermoedt, hoe graag zij hem 'ns met 'n verstandhoudenden blik zou willen vragen: „Wat dunkt je toch wel van ons Trinette, zwager?" En onmogelijk zou hij immers kunnen ontkennen, hoe Trinette 'r huwelijk eigenlijk de eerste gebeurtenis in de familie is, waarmee hij 't nou 'ns oprecht eens kan zijn.

Daarom is hij vandaag dan ook niet weggebleven, en ging hij op alle uitnoodigingen en voorstellen van Trinette in zonder veel tegenwerpingen. En dit zegt des te meer, omdat hij Trinette al even noode afstaat als 'r moeder zelf, opgeruimd en behulpzaam als 't kind altijd is geweest,

zoo'n echte pak-aan, die ook bij hem in Wevershuuske na den dood van Mameerke den boel altijd op pooten heeft gehouden, en door alles heen maar deed alsof ze er niet het minste van gewaarwerd, dat er iets haperde tusschen hem en Garvershof. — Missen zal hij haar heel erg, hoezeer hij haar 'r fortuin ook gunt. Dat ze als nieuwe Zwaanwaardin in heel royalen doen komt, maakt wel veel goed — zelfs dat verschil in leeftijd van bijna twintig jaar, waar in 't begin zooveel praat over was — al moest iedereen toch toegeven, dat die Ferdinand wel 'n man is om mee op te schieten en er van puur opgewektheid kranig genoeg bleef uitzien. Trouwens, Nonk Peereneer heeft dat hier immers nogeens beleefd! De bruidegom twintig jaar ouder dan de bruid: — Trinette doet niemand minder dan haar eigen moeder na, met een man te nemen die zooveel ouder is dan zij. Met dit onderscheid: dat 'r moeder den hare in een onderkomen boel binnenhaalde, Peereneers bloedeigen eerzamen broer Leonardus, die zich gebruiken liet om hier op Garvershof goed te maken, wat er twee voorgaande generaties verkorven hadden. Terwijl daarentegen nou de oudste dochter van z'n broer Leonardus — al heeft zij zelf, één van negen, zoo goed als niks in de melk te brokken — de rijkste partij doet, die er voor een jongmeisje te doen viel hier in Daelhoven.
De zwijgende Nonk Peereneer spint almaar voort aan de overpeinzingen, die er hem per slot van rekening toe aandreven vandaag hier tochmaar niet weg te blijven, al was 't dan nog zoo'n zware stap voor hem. Eigenlijk immers had hij op Garvershof geen voet meer over den drempel willen zetten, voordat de mislukkeling, die oudste van z'n negen neven en nichten, 'ns behoorlijk een eerste poging tot toenadering had gedaan, en 'ns een blijk van goeden wil had gegeven, om tenminste vast iets af te lossen van z'n „eereschuld", zooals hij 't zelf eerst zoo hoogdravend heeft genoemd. Om nogmaar niet te denken zelfs aan eerbied en dankbaarheid, die zoo'n jongmensch toch wel zou verschuldigd zijn aan z'n ouden peetvader, door wien hij van de wieg af immers met weldaden werd over-

laden. Tot den dag, dat dien ouden peetvader de schellen van de oogen vielen!

Lang en knokig als hij is, zit Nonk Peereneer bijna dubbelgevouwen op z'n stoel, zonder raad te weten met z'n armen en beenen — 'n taaie voor z'n bijna zes en zeventig jaar. Hij doet het eenige, wat hem hier te doen overblijft: — hij eet — onder dit eten den blik aandachtig neergeslagen op z'n bord, en als dit weer 'ns leeg is, opnieuw peinzend den blik gericht over de hoofden van het bruidspaar heen, naar den vergulden kop van den schoorsteenspiegel achter die twee gelukkigen. Want onder almaar eten en prakkezeeren, laat hij toch geen moment den opzet los om vooral, links van hem, dien Frans en z'n meisje geen blik te gunnen — en met z'n schoonzuster, schuins tegenover hem, geen woord te wisselen vandaag. Ze moeten maar beseffen, de heele familie, dat de ouwe Weversnonk hier alleen tegenwoordig is terwille van die kloeke door en door degelijke Trinette...

Nonk Peereneer's twee tafelburen hebben 't allang opgegeven den ouwen jonkman aan den praat te krijgen. Bijgevolg praten ze maar tegen elkaar, langs hem heen, de gezusters Sanders, dorpsschoonen in de stad tot gezeten burgervrouwen geworden, allebei even welgedaan uitgedost in de zwarte kant en met goud en juweelen behangen — elk geflankeerd door haar eigen echtgenoot, aannemer de een, steenfabrikant de ander.

Tegenover deze twee echtparen, met Peereneer in 't midden tusschen hen in, troont het bruidspaar tusschen de twee moeders, met het uitzicht door de vensters. De bruid stralend, de bruigom blakend, geen van beiden heelemaal zichzelf. Zij, stemmig in zwarte tule, met oranjebloesems tot eenige sier. Hij in rok. Wie geeft hem z'n jaren? Het groot verschil in leeftijd tusschen die twee lijkt vandaag volslagen weggewischt. De albeschikkende frissche flonkeroogige oudste dochter van Garvershof heeft voor haar vier en twintig iets heel geposeerds; de eenige zoon uit de Zwaan, in z'n vier en veertigste, levenslang „de jongste thuis", door z'n zusters bedild en door z'n moeder onder

den duim gehouden, verloor nooit het jongensachtige, dat zoo goed voegt bij z'n onverstoorbare opgeruimdheid, en dat Trinette nog het meest in hem aantrekt. — „Ja maar, dan ook Ferdinand uit de Zwaan!" — „Ja maar, dan ook Trinette van Garvershof!" wederzijds voor elk van de twee het slagwoord, dat over alle tegenwerpingen triomfeerde. Stom van verbazing zouden ze zijn, ieder voor zich, wanneer iemand ter wereld hun gunstig oordeel van den een over den ander niet deelde. — En daar zitten ze nou, voor het leven vereenigd, hij naast haar moeder, zij naast de zijne. Stilzwijgend allevier.

Om hen naast al deze eereplaatsen soms niet te veel opzij te schuiven, bestemden Maria en Lucia, die de bruiloftstafel aanrechtten, een andere een eigen eereplaats voor den oudste en z'n Anneke, bovenaan, het diepst de zaal in. Dat verloofde paar? — een sieraad aan de tafel zouden ze kunnen zijn, de glorie van de familie... En toch voor Nonk Peereneer een nachtmerrie; voor 't Rosalien een ontrustende vraag; voor anderen, die op hen letten: bevreemding.

Frans Wevers, van nature toch al zoo donker van uitzicht en stil van aard, serieus, tegenwoordig op het sombere af, — lijkt het niet eerder of hij zichzelf daar in den weg zit naast dat blond en blank „Anneke van den burgemeester?" Zoo wordt zij in Daelhoven genoemd, sinds 'r vader na z'n jarenlang secretarisschap tien maanden geleden z'n eigen vader, den rijken heereboer, opvolgde in dat hoogste ambt van het dorp. Kinderlijk als dat fijn Anneke Reinders naar het uiterlijk is en blijft, zou zij er in haar fletsblauw kleedje als 'n Pinksterbruidje uitzien, wanneer ze maar wat meer kleur had en wat vroolijker uit de oogen keek. Maar hoe zou Anneke ook met den besten wil in feeststemming kunnen zijn, bij haar bitteren spijt: dat 't wel bruiloft moest wezen vandaag, maar dan niet die van Trinette en Ferdinand, maar zijzelf de bruid en Frans de bruigom! Waarbij nog komt, de opdracht haar vanmorgen tot afscheid door allebei 'r ouders op het hart gedrukt, eenstemmig en onverbiddelijk: „Dus jij laat je eindelijk

maar eens terdege gelden! Spijkers met koppen slaan, of — gedaan er mee!" — Gelijk hebben ze, groot gelijk! En dus — Anneke zal 't er niet langer bij laten zitten. Door al de feestdrukte heen wacht ze enkel maar het goede oogenblik af, om met Frans de dingen eens definitief recht te zetten. Maar juist dit vooruitzicht maakt het verwende eenig kind zóó zenuwachtig, dat ze er prikkelbaar door wordt tot in het overdrevene, zij die daarbij, dank haar bijdehante moeder, nooit persoonlijk de minste moeilijkheid uit den weg had te ruimen! Nu zooiets als dit! En nogwel met Frans, in wiens wijsheid en verstand zij een onwankelbaren steun hoopte te vinden. — Wat is er dan toch tusschen hen gekomen, dat ze niet eens meer vrijmoedig met hem kan spreken, jong en blij als andere verloofden?
Innerlijk begint Anneke zich aldoor bitterder te beklagen, hier zoo onwennig te zitten aan die bruilofstafel, zonder dat Frans ook maar de minste poging doet om haar te laten vergeten hoe slecht zij er op haar plaats is. Nooit heeft ze zich eigenlijk goed thuisgevoeld op Garvershof, vandaag minder dan ooit, in het bijzijn van dien stroeven Nonk Peereneer en van die arrogante Sandersfamilie. — Frans? Veel meer dan met z'n meisje, bemoeit hij zich, voor aller oogen, met z'n klein zusje, met dien kwikstaart van 'n Rooske... Dat verwend klein Rooske moest en zou naast den oudste zitten. Met zeuren en pruilen heeft ze dat ten langen laatste van Moeder en de grooten gedaan gekregen. Die hadden Rita daar willen zetten, het petekind van Anneke's moeder en als zoodanig kind in huis bij de burgemeestersfamilie, dus met Anneke even eigen alsof ze al zusjes waren, vooral Anneke's pupil in alles wat goede manieren betreft, en haar moeders modepop. Maar half verweesd zesjarig Rooske zit den oudste altijd en overal op de hielen, te pas of te onpas. Zelfs op een dag als vandaag laat ze hem geen oogenblik met rust met haar vragen en invallen. „Waarbij dat nest doet, alsof ik niet besta," vindt Anneke. — En daarbij nog naast haar, op den anderen hoek, die roerige achtjarige Leonard! Als ze

hier dan toch tusschen de kinderen moet zitten, waarom dan niet 'ns afgeweken van den regel, dat de tweeling bijeen behoort, en haar niet liever dat gedweeë stille Reeke tot tafelbuur gegeven? Ze weet wel, dat Maria hem op 't hart heeft gedrukt: „Leonardje, vooral netjes eten, zoo vlak naast Anneke van den burgemeester. Vooral de beenen stilhouden." Maar al driemaal heeft zij met een ruk haar waasblauwen strookenrok opzij getrokken, omdat hij er tegen schopte, laat het dan zonder erg zijn, — zij, ze kan niet tegen zooiets, vandaag zeker niet!
Leonardje? Hoe meer hij zich hier in 't nauw voelt naast dat deftig Anneke, hoe minder hij er tegen doen kan, dat z'n beenen aanhoudend weer vanzelf beginnen te bengelen. Is me dat ook 'n spin, hier naast hem! Meteen vliegt nog z'n heele bord met pudding bij ongeluk in haar schoot. Als de oudste er maar niet bij was, zoo vlak naast hen, ook al met oogen als 'n donderbui... Leonardje zit z'n kansen te berekenen, om ongemerkt weg te glippen naar het lage tafeleind, bij de deur, waar 't hem honderdmaal plezieriger lijkt.
Breeduit, op z'n eenigheid aan den smallen tafelkant, heerscht daar Colla, de tweede zoon van Garvershof, onlangs achttien geworden, en sinds 'n goed jaar tegen wil en dank op de stadsambachtsschool, leerling in het smidsvak. Vanwege z'n rosse haar en z'n blozigen sproetigen kop hebben de kameraden hem daar van den eersten dag af „de Roeie Wever" genoemd, en vanwege de welgezindheid, die hij er in hoort doorklinken, is Colla daar eigenlijk trotsch op als op 'n eeretitel.
Op den eenen hoek naast Colla, stillekes neveneen als twee duiven op de dakgoot: de zoo oneven Weverstweeling; — tegenover hen: Justien Cruts en Paula Hoeveneers, de nichtjes uit de stad, zestien en vijftien. Critisch heeft dat stel eerst alles zitten afneuzen. Maar plotseling komen ze over haar nuffigheid heen, en beginnen Colla te plagen met z'n reuzeneetlust. Driemaal tast die bij elken gang z'n bord vol, en al voor de derde maal heeft hij met de voeten onder tafel op den vloer getrappeld, ongeduldig

Maria en Lucia aan 't haasten: „Maar avanceer dan toch! Jullie laten de lui hier van honger omkomen."
Juist worden voor het dessert de champagnefluiten volgeschonken — Ferdinand heeft z'n bruiloft niet zonder champagne willen vieren en leverde dien zelf — daar rijst zoowaar geheel onvoorzien Nonk Peereneer in z'n volle lengte uit z'n verstarring op. Hij weet hoe 't hem betaamt in z'n waardigheid van oudste familielid en van toezienden voogd in dit gezin, en laat het niet onder zich: rechtstaan, het glas opheffen en het bruidspaar toedrinken: „Gods zegen en een goede gezondheid!"
„Lang zullen ze leven!" dat is, vlak daarop, de rauwe stem van Colla. Almee een ontstelde blik van z'n moeder naar hem, en fel bestraffend en kleineerend over de lange tafel heen de dreigende blik van den oudste. Tegen hem schokschoudert Colla: „Zeg 'ns even! Is 't bruiloft of niet?" terwijl het heele gezelschap hem immers al najubelt: „Lang zullen ze leven in gloria!" bekrachtigd door een „Hiep, hiep hoera!" dat het huis er van davert.
„Wacht maar, we komen er binnenkort nog 'ns op terug!" belooft Guus Cruts het jonge paar goedgeluimd. — „Hoe meer hoe liever! Plaats genoeg in de Zwaan!" noodigt de bruigom. — „Van harte welkom, als 't u zoo goed bevalt op onze boerenbruiloft," stemt de bruid in, al even gul en gastvrij. — „Dat heeft de vrouw me geleerd van boerenbruiloft te houden," knipoogt Cruts galant naar Liza's kant. „Zestig gasten of 't zoo niets was, toen wij trouwden!" — „'t Zou wat!" z'n schoonmoeder kan niet laten ook een duit in 't zakje te doen: „Bij ons in de Zwaan? Zestig gasten? In mijn dagen minstens tweemaal zooveel! Binnen het jaar driemaal, toen Sanders en ik getrouwd zijn: 's Winters zilveren bruiloft voor m'n ouders; — in 't voorjaar onze groene bruiloft, en dat was er een, ik zeg 't u, die alleen minstens al voor drie telde: dan ook voor de eenige dochter en erfgenaam! — Midden in den zomer de gouden bruiloft van m'n grootvader en grootmoeder. En geen sprake er van, dat iemand er zelfs maar aan dacht, dat 't evengoed ineéns kon worden af-

gedaan. 't Feestvieren zat ons in 't bloed... Juist als bij die van Garversman, in den glorietijd van Garvershof!"
Bij dit slotaccoord van de Zwaanwaardin, schiet 't Rosalien wakker uit 'r afgetrokkenheid. Want vanzelf was ze aan 't peinzen geraakt over haar eigen bruiloft met Leonardus hier in dezelfde zaal: vijf man met het bruidspaar meegerekend. — „Die glorietijd van den Hof heb ik hier niet meer meegemaakt," zegt ze, bestormd door duizend oude herinneringen en nieuwe inzichten tegelijk, „en die zal hier ook wel nooit meer terugkomen."
„Sapperloot! Mij dunkt, dat 't mooi is, zooals 't hier is!" Ridderlijk neemt de nieuwe schoonzoon 't op voor het ouderlijk huis van z'n jonge vrouw, hij, die 't nooit goed kan zetten, als z'n moeder zich bij alles en tegenover iedereen laat gelden als de eigenlijke en ware bezitster van de Zwaan, haar ouderlijk huis, waar z'n vader mocht introuwen en nooit méér is geweest dan de onderworpen dienaar. En daarbij, komt die grootspraak van pas op een dag als vandaag? en dan nog steken onder water naar Garvershof op den koop toe! Trinette, die wel ziet hoe verontwaardigd de bruigom is, legt bedarend haar hand op de zijne.
„Wij doen hier zoomaar stillekes aan," knikt 't Rosalien met een erkentelijken blik naar dien welgezinden Ferdinand. Zij, ze heeft zich in haar eigen stil-deftige boerenzaal nooit zoo onthuis gevoeld als vandaag met die Sanders-familie er bij... „Zonder overdreven drukte, ook omdat we nogmaar zoo kort uit de rouw zijn." Om zijn nagedachtenis te eeren, wil ze toch 'ns even, hoe bedeesd ook, het gezelschap herinneren aan den overleden man en vader. En weer, juist als vanmorgen in de kerk, eer ze er erg in heeft: over haar gezicht een vloed van tranen om het groot gemis. Iedereen kijkt begaan van haar weg en op z'n bord neer, lepelt door, alsof de pudding z'n aandacht volslagen opeischt. Maar meer dan één zit er onderwijl uit te rekenen: „Nog geen anderhalf jaar immers sinds de bruiloftszaal van vandaag, een rouwkapel was: zwartbehangen, nachtdonker, hooge kaarsen aan 't branden te weerszijden van

de opgebaarde kist in het midden, waar ze nu om den feestdisch zitten..."
Langzaam komen de stemmen weer los. Guus Cruts eerst, welgemeend: „We hebben 't hier waarachtig best naar onzen zin, moeder Wevers." En z'n vrouw: „Ik hou vandaag den dag ook allesbehalve meer van zoo'n groot lawaai." Daar zijn ze 't allemaal over eens: „Veel plezieriger zoo rustig onder elkaar." — Maar moeder Sanders, die nu eenmaal altijd het laatste woord wil hebben, laat het toch niet over 'r kant gaan: „Ik voor mij hou vol, dat de Zwaan zich in ieder geval beter leent om bruiloft te houden." En daarmee is ze dan, waar ze zijn wou...
„De bruiloft in 't ouderlijk huis van de bruid!" herhaalt de weduwe Wevers-Garversman waardig, wat ze te voren ook aldoor heeft volgehouden tegen den koppigen aandrang van de Zwaanwaardin met 'r aanmatigende grootdoenerij! Want al kan die 't nog zoo breed laten hangen, al zijn haar dochters allebei nog zoo'n gezeten steedsche mevrouws en al staat de Zwaan er zeker florissant genoeg voor, — wat aanzien betreft hoeft de aloude heerenhof van de Garversmanfamilie, dank zij Leonardus zaliger voluit in z'n eer hersteld, toch zeker niet onder te doen voor het café-logement bij de kerk! En al kan de tegenwoordige meesteres van Garvershof, zij, 't Rosalien, 'r dochter dan ook weinig méér mee ten huwelijk geven dan 'r ouders goed voorbeeld en een degelijken uitzet, die grootsche ouwe Suzan Sanders mag Onzen lieven Heer op 'r knieën danken voor 'n schoondochter als Trinette! Eerlijk aan 'r eigen bekend: 't Rosalien gunt haar kloeke oudste dochter niet aan die harpij uit de Zwaan!
Maar in Gods Heeren naam, nou de bruiloft eenmaal volop aan den gang is, zal de bruidsmoeder de feestvreugde toch zeker niet bederven met zuurkijken! En behalve dat, zeker is er toch ook alle reden om liever aan den avenanten bruigom te denken dan aan de kregelige schoonmoeder. Het gevolg van dezen gedachtenloop is, dat 't Rosalien gulhartig het bord van haar kersverschen schoonzoon nog eens boordevol ananas met geslagen room schept... „Laat

't je smaken, jongen!" Uit dank voor die hartelijkheid, begint Ferdinand haar vertrouwelijk moed in te spreken: „U zult eens zien, Moeder, — ook de heele rest naderhand gaat u al evenzeer meevallen als onze trouwdag vandaag." Hij weet immers heel goed wat voor steun en drijfkracht hij met de oudste dochter aan Garvershof ontrooft. „Aan niemand anders gun ik haar, dan aan jou alleen!" bekent de bruidsmoeder hem even vertrouwelijk. En de bruigom is zoo opgetogen over dat waardeerend woord, dat hij meteen z'n bruid den arm om het middel slaat, en glorieus vraagt: „Hoor je dat, vrouwke?" en haar onder aller oogen een klappenden zoen geeft.
„A la bonne heure, zwager!" roept Guus Cruts hem toe. „Hou haar in eere, die vrouw van jou! 'n Lot uit de loterij, jongen! Je kunt er mee uitpakken." — „Hij heeft dan ook niet voor niks den tijd genomen om goed uit z'n oogen, te kijken, die Ferdinand van ons," zinspeelt Liza op het langgerekte jonggezellenleven van 'r broer. — „De laatsten zullen de eersten zijn," braveert de bruigom. En 't wordt een kruisvuur van kwinkslagen en intieme toespelingen tusschen Ferdinand en de zijnen. Waaruit dan toch wel valt op te maken, dat ze zijn keuze nog niet zoo verkeerd vinden, beseft 't Rosalien. — Zelfs moeder Suzan voelt zich gedrongen te verzuchten: „Tenminste hoop ik nou m'n hoofd gerust te kunnen neerleggen," — al weet ze bliksems goed, die taaie kraak, dat het leven in haar geroest zit. 'r Hoofd gerust te kunnen neerleggen? 't Rosalien is er in de verste verte nog niet aan toe, daar zelfs maar op te mogen hopen. Heel bang is ze integendeel, dat met het vertrek van die kordate Trinette, voor haar de onrust eerst echt gaat beginnen. Alles en alles van Hof en huishouding kon ze immers aan haar overlaten, en misschien heeft ze dit wel al te lijdelijk gedaan na den dood van Leonardus, en voelt ze zich daarom na dit anderhalf jaar tijds van haar weduwschap eigenlijk al te verdutseld voor haar vijftig jaar. En daarom maar 'ns ophouden met dat innerlijk jeremieeren: wat het toch geven moet op Garvershof zonder die oudste dochter, wie 't beheeren als aangeboren

is, zoodat men haar wel vanzelf alles in handen moet laten en alles en iedereen zich ook voegt naar haar wil en inzicht? In dezen moeilijken tusschentijd heeft de Voorzienigheid haar aan 'r moeder en den Hof gegeven om vaders plaats te vervangen. En nou ze heengaat, moet moeder zelf maar weer 'ns wakker worden en toonen dat ze nog bij lange na niet de suffe doos is, waarvoor ze haar misschien al beginnen aan te zien. Ze is immers nog in de volle kracht van haar leven! Dat mag ze zelf niet vergeten, en daar zal ze blijk van geven ook, wanneer Frans nou zeker binnenkort ook voorgoed het huis uit zal zijn, met z'n Anneke naar den Wildkamp...
Terwijl de gasten allemaal zoo vroolijk tegen het bruidspaar bezig blijven, dwaalt Moeders aandacht opnieuw naar dit ander jong koppel af... Ze kan 't zich niet ontgeven, wat ze vanmorgen op den kerkweg ook zoo al 'ns heeft gedacht: „Die twee doen juist alsof ze er niet bijhooren!" En nou zitten ze daar warentig zoo sip neveneen te kijken alsof ze zelf niet bijeenhooren ook nog! En toch het fijnste en knapste jonge paar, dat men zich denken kan, met bovendien de toekomst rijk en geëffend voor zich... Wat drijft er dan toch voor 'n schaduw over hen? — 't Is waar, Frans heeft zich bij alles wat het huwelijk van z'n oudste zuster betrof, wel erg zwijgzaam afzijdig gehouden. Maar zwijgzaam en afzijdig houdt hij zich bij zoowat alles, nadat hij zich in 't begin alleen heel nadrukkelijk heeft laten gelden om Colla op dien weg van 't smidsvak te brengen. Voor de rest studeert hij boekhouden en laat hij zich door Gregoire persoonlijk inwijden in alles wat z'n toekomstig rentmeesterschap betreft. Soms heeft zij zich weleens afgevraagd, of hij 't zich misschien aantrekt, dat op haar verzoek Nonk Peereneer tot toeziende voogd over de minderjarigen werd aangesteld en niet hij als oudste broer, — een genoegdoening die zij den Weversnonk wilde verschaffen, juist omdat de oudste hier 't zoo bij hem verkorven heeft. Maar ook hier liet hij geen woord over los... Op zichzelf is 't al verkeerd immers, almaar te zwijgen over het eigenlijke, ofschoon de fout welbezien evengoed bij

haar ligt, als bij hem. Maar hoe er hem bijvoorbeeld op te wijzen, dat ze hem op Villa Weltevreden — moeder en dochter — volgens haar inzicht veel te veel tot hun eigen inbeelding opvoeren? Terwijl ze zich van den anderen kant toch ook blijft afvragen, of 't niet tot z'n bestwil is, dat hij die goede vormen en manieren van Anneke overneemt, waar hij als rentmeester van 't kasteel toch z'n verder-leven-lang met den adel zal moeten omgaan! Haar „Heerke" is er voor in de wieg gelegd, dat weet z'n moeder wel. Maar daarom hoeft hij er dan nog niet zoo afgetrokken en neerslachtig bij te worden! Zit hem iets in den weg? Misschien juist ten opzichte van Anneke? Want waarom geen kom-af maken met dat huwelijk? Ze weet wel, dat zij al niet meer de eenige is, wie 't bevreemdt. Tot nu toe heeft ze er zich niet mee willen bemoeien, om ook maar in de verste verte den schijn te vermijden te vlassen op de rijke partij voor haar zoon. En toch wordt het hoog tijd, dat ze dien oudste van haar eens heel omzichtig onderhanden neemt... Midden onder het bruilofts-geroezemoes ziet ze dit plotseling in, ook nou weer: alsof ze is wakker geschoten uit een langen dommel...

Klein Rooske, in 't wit als een processiebruidje, heeft het nu zoo ver gebracht, dat ze van haar stoel af, tegen den oudste z'n knie leunt. Frans zoekt tusschen z'n kersen twee dubbelsteeltjes, en hangt haar die aan de ooren tusschen de rosblonde krullen. Rooske knikt, dat de krullen en de roode oorbellen schudden alsof 't stormt. — „Engelenkopke!" roept Guus Cruts, de kindervriend, haar toe en probeert haar te lokken met 'n tros van wel vijf kersen bijeen. — „Ga ze gauw halen!" spoort Frans haar aan. Maar Rooske wordt verlegen nu ze allemaal tegelijk haar kant uitkijken. Ze slaat Frans de armen om den hals en verbergt haar blosblank gezichtje aan z'n schouder. — „Stel je toch niet zoo aan, vervelend nest!" komt Anneke er tusschen.
Frans verschrikt van de schrille jaloezie in de stem van

z'n meisje. Is dat een toon tegen een kind van zes jaar? Al weet hij heel goed, hoe hij zich eigenlijk aan die benauwende bruiloftstafel hier een houding wilde geven in dat spelen met het kleine zusje. Nog nooit heeft hij zich ergens zoo slecht op z'n gemak gevoeld, als vandaag hier in hun eigen Garvershoverzaal. En dat komt niet alleen door het bijzijn van Nonk Peereneer en door diens stugge vijandelijke gezindheid tegen hem...
Zachtjes heeft hij Rooske van zich afgeduwd. „Ga mooi op je eigen plaats zitten, juist als Leonard."
„Leonard is bang!" verklapt het zusje, met een boozen blik naar Anneke. — „Bang voor wie? Voor mij soms?" snibt die terug. — „Voor wie anders?" 't Is er uit, nog voordat Frans z'n hand op dat al te rappe mondje legt. — „Kinderpraat," sust hij, maar 't is al te laat: hij ziet dikke tranen uit Anneke 'r oogen springen. Zenuwachtig bijt ze op 'r onderlip en frommelt ze het kanten zakdoekje tusschen de vingers. 'n Huilbui op losbarsten.
'n Uitkomst is in dit kritieke oogenblik het gestommel en stoelenverschuiven om de tafel heen: de maaltijd is afgeloopen, — iedereen begint op te staan, snakkend naar de buitenlucht.
„'t Is de warmte, die haar bevangen heeft," zegt Frans in 't voorbijgaan tegen de gasten uit de stad, die bevreemd kijken, dat die twee zoo haastig een heenkomen zoeken. Hij heeft haar den arm om het middel gelegd, en leidt haar over het achtererf, de huiswei door. Langs de meidoornhaag komen ze in den Bergbongerd.
Over de breede heuvelglooiing tot onder bij de beek, tusschen kuilen vol braam en brem en wilderozen, staan hier de appelboomen in vollen wasdom, die vader Leonardus Wevers er in z'n eerste jaar op Garvershof geplant heeft, ruim een kwart eeuw geleden.
't Is zoo zondagsstil hier op dezen bruiloftsdinsdag, zoo volop zomer en hoogtij in het lommer van de laag neerhangende takken, zwaar van bladeren en van nog groene onvolgroeide vruchten.
„Zeg me nou maar 'ns alles rechtuit," dringt Frans aan,

nu ze blijkbaar tot bedaren is gekomen. Schuldbewust begrijpt hij, hoeveel ze op 'r hart heeft tegen hem. Toch geeft het hem een schok, nu ze zich zoo driftig losrukt uit z'n arm. „Als iemand hier spreken moet, dan ben jij dat, dunkt me!" Dat fijnzinnig Anneke, in haar dauwblauw kleedje eêl en broos als een porseleinen beeldje, — en toch een vlam als het weerlicht zoo fel en boos uit haar oogen in de zijne...

„Maar kindlief!" stamelt Frans.

„Begrijp je dan niet, dat 't zoo niet langer kan duren?" vaart Anneke uit. „Mij aan den praat houden... En onderwijl gaan ze jou allemaal vóór je meisje."

„Zoo moet je 't niet opvatten!" Met alle kracht wil Frans zich heenzetten over den schroom, die hem bij haar geergerd verwijt bevangt, nog beklemmender dan doorgaans ook in het gewone doen onder de oogen van haar ouders. Zoo weinig slag heeft hij, oud-seminarist, er van met menschen en in 't bijzonder met een meisje om te gaan. Al zoo dikwijls heeft z'n aanstaande schoonmoeder hem dit onder 't oog gebracht, dat hij er ondertusschen wel van overtuigd is, en... z'n onbeholpenheid eerder nog voelde toenemen. Des te voorzichtiger daarom, zoekt hij in dit pijnlijk oogenblik naar z'n woorden. „Weet je dan niet meer, dat ik je aanstonds na vaders overlijden heb gezegd, dat we 't hier eerst nog 'ns moeten aanzien?"

„Aangezien hebben we 't al véél te lang! Ik zeg je dit: was jij naar behooren voor ons recht opgekomen, dan hadden wij vandaag onzen trouwdag inplaats van Trinette en Ferdinand." — 't Hooge woord is er uit, en kalmer volgen nu vanzelf de uiteenzettingen. „Jij, als de oudste had Trinette aan 'r verstand moeten brengen, dat wij voorgingen."

„Meen je dan, dat ik haar dat niet heb voorgehouden?"

„Nou? En wat zei ze toen?" Anneke gelooft het maar half, en voelt zich alweer te kort gedaan, dat hij er haar te zijner tijd niets van verteld heeft.

Al is dat gesprek met z'n zuster een half jaar geleden, 't ligt Frans nog versch in het geheugen. 't Was kort na

Nieuwjaar, en bij een van die opwellingen in hem, om doortastend te zijn, om vrij-man te worden onder de neerdrukkende overheersching uit van z'n aanstaande schoonmoeder Reinders en z'n aanstaande grootmoeder Gregoire, die van den linkschen lomperd, waarvoor ze hem blijkbaar aanzien, een elegant en galant heer willen maken, zooals ze Anneke ook al veel te veel immers gefatsoeneerd hebben naar hun ideaal... Dit zijn van die ontstellende heldere inzichten door al z'n twijfels heen, die zooals de twijfels zelf verzwegen moeten worden tegen iedereen en in de eerste plaats tegen Anneke, — dat weet hij tenminste genoeg. — „Ik vraag je, wat Trinette toen geantwoord heeft," houdt Anneke aan, bij dit verward stilzwijgen van hem.

„Als je 't dan absoluut weten wilt: — „Ga je gang," zei ze. „Wie legt jullie iets in den weg? Ferdinand en ik toch zeker niet? Jij trekt met de zware kar," zei ze, „dat ligt nou eenmaal in je aard."

„Zie je wel, juist wat ik altijd zeg!" 't Valt Anneke mee, dat hij 't haar zoo oprecht woordelijk bekent.

„Maar zij beseft toch beter dan jij," zoekt Frans er 'n draai aan te geven, „dat mij Garvershof in den weg zit."

„Nou weer dáár over?"

„Je vraagt me immers wat ze zei? — Dat ging toen in het zelfde gesprek door: Zij en ik, beweerde ze, we zouden samen toch wel mee 'n oog op alles hier kunnen houden, ook zonder er meer te wonen. We bleven immers in de buurt, zei ze. En dat er nog zeven anderen bij moeder overblijven, die toch met den dag meer mensch zullen worden."

„Da's tenminste verstandige taal! Waarom me dit allemaal niet 'ns eerder verteld?"

„Misschien," hapert Frans, „omdat ik er zelf heel anders over denk. Haal jij je die zeven anderen ook maar 'ns even voor den geest. Om van Colla maar liever te zwijgen, — zie jij er één bij — behalve Maria dan misschien, maar wat kan zoo'n jongmeisje hier uitrichten? — één om zich binnenkort den Hof en zijn bedrijf naar behooren ter

harte te kunnen nemen? Garvershof kan onmogelijk voor jarenlang zonder meester."
„Maar wij kunnen niet zonder elkaar!"
„Kon 't maar samengaan."
„Zeg, hoor 'ns! 'k Hoef aan zoo'n gestudeerd man als jij, toch niet het Evangeliewoord voor te houden: „Daarom zal 'n mensch vader en moeder verlaten en z'n echtgenoot aanhangen?" — Maar Frans is zóó vervuld van z'n eigen gedachten, dat hij nauwelijks let op Anneke's tekstaanhaling, die zij al zoo langen tijd achter de hand hield om haar 'ns op het juiste oogenblik van pas te brengen.
„Hoe 'k het ook wend of keer, eigenlijk gezegd zie ik maar één oplossing." En uiterst onzeker na dien aanloop tot de wankele slotsom van z'n maandenlang wikken en wegen, voegt hij er aan toe: „Daar zouden we eigenlijk 'ns lang en breed over moeten praten."
„De eenige oplossing!" Anneke lacht hem nu toch uit en blikt hem diep in de oogen. „Toe, — zeg 't maar liever met één woord!" En ze glijdt in z'n armen, 'r geurig kroezig haar dicht onder z'n lippen: „Zeg 't dan!"
„Ja, ja zeker, — ik hou van je!"
„Méér dan van alles en van allemaal," ze spelt hem dit als 't ware voor, en hij moet het wel herhalen. Maar voordat ze komen tot eenige beslissing in vaste termen, het „uitsluitsel", dat Anneke straks immers mee thuis moet brengen, worden ze uit hun omarming opgeschrikt door vroolijk rumoer boven in de Bergbongerd. „Hola! Jullie daar! Direct komen! Het bruidspaar gaat vertrekken!" Alle jeugd van de bruiloftstafel, klein en groot bijeen, uitgelaten na het lange stilzitten en dol van plezier, dat ze het verliefde paar betrapt hebben, daar onder bij de beek.
Tusschen de appelstammen, langs de middelste kuilen, waar het wild groeisel het dichtst gewoekerd staat, holt de heele troep hun tegemoet, de helling af, waartegen de twee schoorvoetend beginnen op te klimmen.
De nichtjes uit de stad gillen hooguit, ieder aan een hand woest meegesleurd door Colla. Onder aan de helling

vangen ze allemaal samen Anneke en Frans juichend in hun kring. Als dan meteen de terugtocht begint, maken Rita en Rooske zich handig meester van hun aangebeden knappen broer. Paula en Justien haken zich even schielijk bij Anneke onder den arm, om bij haar ongenaakbaarheid beschutting te zoeken, eer Colla soms het ruwe spel zou voortzetten, dat ze toch zelf uitlokten.
„Is dat nou waar, wat die Colla pas weer zei?" vraagt Rita, vroeg-rijp, bezorgd aan den oudste, door alle gejoel heen.
„Wat zei die Colla pas weer?" wil Frans weten.
„Dat jij en Anneke nou binnenkort ook gaan trouwen, — en dat hij dan meester wordt op Garvershof."
„Hoe zou je dat vinden?" vraagt Frans, om z'n schrik en ergernis niet te toonen aan het kind.
„'t Is immers toch maar gekheid van Colla!" Bijdehand Rooske weet wel beter: „Garvershof is van Frans, en Frans is van ons!" En nog al steviger klampt ze zich vast aan z'n hand.
„Colla, ga vast zeggen, dat we komen!" roept Frans als een gezaghebber den rakker toe, die voorop het stoeien voortzet, nou weer met 't Reeke en Leonardje, altijd z'n onafscheidelijke trawanten! Telkens weer moeten ze uiteen worden gedreven, die drie. Daarom alleen al zou zijn wakend oog hier niet gemist kunnen worden, constateert hij als oudste broer weereens bij zichzelf. En wanneer die belhamel dus werkelijk omloopt met de annexatieplannen, waarvan hij hem al sindslang verdenkt, wanneer hij die annexatieplannen zelfs niet meer onder stoelen of banken steekt, — noem dat 'ns geen onraad!
Verbolgen herhaalt Frans z'n commando. En Colla maakt 'n spreektrompet van z'n knuisten. „Hunne Hoogheden zijn in aantocht!" brult hij tegen den achtergevel van schuren en woonhuis op.
Onderwijl zijn de twee uit de stad nieuwsgierig dat chiek Anneke aan 't uithooren — of zij nu ook al gauw gaat trouwen? — „Dat zal er van afhangen," ontwijkt Anneke.

— „Van wat hangt dat af?" — „Vraag dat liever maar 'ns aan Frans," wijst Anneke haar vinnig terecht. Dat gesnap van de twee verveelt Anneke al van het eerste oogenblik af en met de minuut erger, bij haar nieuwe opwinding om Frans z'n manier van doen, nu alweer. Waarom ziet hij nou opeens weer heelemaal niet meer naar haar om?...

En als Frans vooraan in de huiswei dan eindelijk met de twee zusjes op de achterblijfsters staat te wachten, z'n opwinding over dien Colla nogmaar half meester, — dan doet Anneke uit wraak over zijn verwaarloozing niet de minste poging om los te komen van haar hinderlijk geleide, om zich bij hem te voegen, zooals haar hart er toch toe dringt.

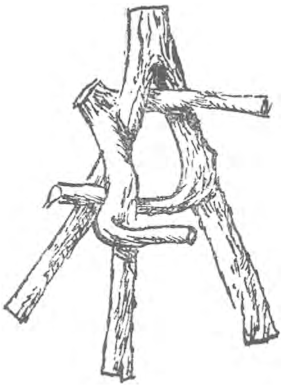

II

EEN HUURVIGILANT uit de stad staat te wachten onder de linden van den Bult, het paard al met den kop den kant van den terugrit uit: langs den grintweg naar de oude heirbaan.

Tusschen de lindenstammen heeft de jonkheid van Garversberg zich in een wijden halven kring geschaard, samen met de heele buurt. Voor de inrijpoort staan de bruiloftsgasten bijeen, behalve dan: Peereneer en Cruts. Die twee maken een praatje met den koetsier. Nelis Broens voegt zich vanzelf bij hen, alleen om dat stadspaard 'ns goed op te nemen, — Nelis, door z'n moeder naar den put gestuurd, uit respect voor den hoogen dag en voor het oog van al die stadslui: nogwel met de zelden gebruikte pronkemmers uit de keuken, — Nelis, zelf ook van top tot teen in 't nieuw vandaag, opgeboend, geknipt en geschoren, als om door een ringetje te halen. Cruts heeft plezier in den boerenjonkman, die straalt van feeststemming, terwijl

hij om dat stadsche koetspaard toch bedenkelijk het hoofd schudt. — „Die arabier heeft ooit betere dagen gekend," voegt hij hem toe. — „Op z'n laatste beenen loopen, en dan nog zoo'n verren weg heen en weer vandaag!" Nelis z'n goed hart komt boven, en hij houdt den armen afgejakkerden knol een van de koperomrande sieremmers vol helder en koel water onder den gretigen bek.
„De mageren zijn de taaisten," verzekert de huurkoetsier.
„En daarom maar 'n hangslot op de haverkist," spot Cruts.
„'k Moet erkennen, die Moor van ons heeft weinig van de boerenbonken waar de heeren hierbuiten aan gewend zijn," geeft de koetsier terug. Maar nog voordat de heer Cruts 't op z'n fatsoen kan trekken door z'n stadgenoot voor 'n dorpeling te worden versleten, begint de ouwe Weversnonk opeens z'n lang onderdrukte spraakzaamheid lucht te geven met 'n uitweiding over de stallen van Laag Case in den tijd toen hij als jongeman bevriend was met den palfrenier van den toenmaligen baron, den grootvader van den tegenwoordigen. Dat waren nog 'ns jaren wat de stoeterij betreft, toen de adellijke heeren met camions vol raspaarden naar de buitenlandsche wedrennen trokken! — Wat de koetsier de veronderstelling doet opperen, dat de baron van Case er vandaag den dag wel geen volbloed paarden meer op na zal houden. Voor den adel is de beste tijd immers evengoed voorbij als voor hun stallen.
— Peereneer protesteert daar hevig tegen: De koetsier moet maar 'ns langs Laag Case en den Wildkamp rijden! Waarbij dan nog al het bosch en bouwland behoort bijna tot Garversberg toe. Wie er zulke possessies op na houdt, dunkt hem, loopt weinig gevaar voor alsnog achterop te raken, hetzij met of zonder paarden.
Grootsch alsof het z'n bloedeigen naaste familie geldt, roept hij er Nelis bij tot getuige. „Wat jij, jongen?" En hiermee heeft Nonk Peereneer z'n vertrouweling van jaren her dan eindelijk weer 'ns aan den haak. Al sindslang heeft hij dit beoogd.
„Zoolang de lui den vasten grond nog bij hectaren onder

de voeten hebben, staan ze stevig genoeg in hun schoenen," stelt Nelis hem in 't gelijk. Cruts, — de aannemer, die zich rijk heeft gebouwd, eigenaar van halve straten in de nieuwe stadsbuurten, — lacht als man van ervaring, dat 't wel dikwijls is: „Schijn bedriegt" vooral wat grondbezit en onroerende goederen betreft, „soms al in de derde hand, zonder dat iemand er de lucht van heeft."
„Onze meester zaliger heeft in dat opzicht voor Garvershof wel beter gezorgd," prijst Nelis.
„'t Is te hopen, dat de kinderen zullen bijeenhouden, wat hun vader in het zweet zijns aanschijns voor Garvershof heeft teruggewonnen," verzucht Peereneer, met een vorschenden blik op die trouwe rechterhand van wijlen z'n broer, den werkezel.
„We doen hier allemaal ons uiterste best om alles in stand te houden, zooals de meester het ons heeft nagelaten," getuigt Nelis. „Goed voorgaan doet goed volgen. In dit opzicht, koster, is het voorbeeld van uw broer ons allemaal voor oogen gebleven!"
„Dat neem ik graag aan, wat jou en het vrouwvolk hier betreft." Peereneer trekt terug om beter z'n sprong te kunnen doen. „Maar wat die twee oudste zoons aangaat, — op z'n zachtst gesproken: ze zijn hun vader niet!"
Voordat iemand gewaarwordt dat Nelis daar vastzit, heeft Cruts, praatgraag, het onderwerp van gesprek al overgenomen:
„En hoe zoons van één vader en moeder dan nog onderling kunnen verschillen! Nou weer hier: de oudste zoo'n elegante mijnheer naast die prinses van den burgemeester, — de tweede 'n echte ongelikte beer! Toch kunnen de lui nooit nalaten alle leden van een familie over één kam te scheren."
„Er blijven dan ook altijd gemeenschaplijke familietrekken bestaan." Peereneer raakt op z'n stokpaardje. „Altijd invloeden van aver tot aver, die zich laten gelden, de kwaadste meestal in de eerste plaats. Al is 't dan doorgaans bij iederen afstammeling weer op 'n andere manier."
— De eenzame ouwe jonkman heeft in de laatste jaren

weer veel over die verschijnselen geprakkezeerd, en trok z'n wrange slotsom toch niet zonder zelfvoldoening: dat hij 't dan tochmaar aan het rechte eind had, met z'n groote bezwaren indertijd tegen dat huwelijk van z'n eenigen broer met de dochter van 't Roed Zwijn, berucht losbol en dronkeman, zelf al met een aardje naar z'n vaartje. Sinds hij zoo bitter bedrogen uitkwam met z'n groote verwachtingen voor den oudste, z'n doopzoon, zit de Weversnonk als 't ware uit te zien naar ook verdere bevestigingen van z'n juist inzicht toenmaals.

Nelis snapt heel goed, waar 'm de schoen wringt, en kan niet laten zoo langs z'n neus weg te zeggen: „Ik vraag me soms af, hoe 't bij God mogelijk is! Neem nou hier den oudste 'ns. Niks van de Garversmans in hem. 'n Wevers op en top, — maar van aard lijkt hij toch veel meer op u, koster, dan op z'n vader zaliger."

„Dat staat nog te bezien!" De Weversnonk vat vlam, zóó hevig, dat Nelis tochmaar liever in z'n schulp kruipt: „Immers niet als 'n affront bedoeld!" en hij verbaast zich weer 'ns over de onbestendigheid van al wat menschelijk is: hoe kort is 't immers nog maar geleden, dat de toegewijde en hoopvolle peetoom in den zevenden hemel zou zijn geweest over die gelijkenis tusschen hem en zijn doopzoon, in de dagen toen ze voor Nelis eigenlijk nog niet aan 't licht was gekomen. — „De nonk en de neef allebei even diepzinnig van gedachten," noemt hij 't nou maar. Want Nelis kan hoegenaamd niet tegen oneenigheid, en zoekt dus het ware woord te verbloemen, dat zou luiden: „Allebei even zwaar op de hand en moeilijk in den omgang." Want dit weet Nelis zeker, 't zou hem z'n vreugd in 't werk voorgoed benemen, wanneer hij er bij ongeluk aan een van die twee voor toegewezen was, zooals vroeger aan den meester en den laatsten tijd aan Trinette. Die twee stonden allebei wel danig op hun stuk, maar wisten toch wat een mensch toekomt, — vader en oudste dochter, die hun volk enkel al door hun voorgang zoo goed wisten op te wekken tot ijver en volharding. 't Is niet om niks en niemendal dat hij, Nelis, den meester zaliger

altijd en tegen iedereen hemelhoog zal verheffen, — hoe heeft die hem zonder erg, alleen maar door zijn aard en voorbeeld al, door den neteligen tijd van z'n jonge jaren heengeholpen! Niet om niks ook, dat Nelis ter eere van die kranige Trinette straks evengoed als de bruigom een witte bloem in z'n knoopsgat heeft gestoken, al is 't dan maar 'n jasmijnknop, — ofschoon hij haar even noode aan de Zwaan afstaat als 'r moeder. Maar juist in dit besef, is hij vanmorgen den dag begonnen met in alle stilte voor God te zweren, alles te doen wat met Gods hulp in zijn macht is, dat 'r moeder en Garvershof die voortreffelijke plaatsvervangster van den meester zaliger zoo weinig mogelijk zullen missen. Waarbij dan nog komt de zekerheid dat nou eindelijk en ten laatste de tijd klaarblijkelijk is aangebroken voor de vervulling van zijn gelofte aan 't Rosalien : „Reken op mij!" bijna 'n kwarteeuw meegedragen in de verborgenheid van z'n hart, tot hij ze onverwachts toch onder woorden kon brengen op den sterfdag van z'n meester, woorden die toch eindelijk weleens tot daden mogen worden. Zooveel levenstijd kon er weleens niet meer te verliezen zijn!
Onder de overpeinzingen van dien verwaaiden Nelis heeft Peereneer het gesprek voortgezet, al is 't dan maar tegen Cruts apart. Van 't hart moet 't hem: „De oudste hier? Had die zich niet verslingerd aan die rijke prinses van den burgemeester, zooals u haar gelieft te noemen, — dan stond hij wel ergens anders vandaag den dag! Maar jawel dan! Velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren."
„Al het overige daargelaten, — toch staat die neef van u er nog niet zoo slecht voor, dunkt me." Cruts is van deze Daelhover geschiedenis natuurlijk sindslang van a tot z op de hoogte, door z'n vrouw en 'r familie. — „Hij vindt daar op den Wildkamp z'n bed gespreid. En 't dient gezegd: 't laat zich wel aanzien, dat hij daar als opvolger van rentmeester Gregoire de rechte man op de rechte plaats zal zijn."
„'t Is te hopen!" schampert Peereneer.
„Daar is geen twijfel aan!" Nelis is weer wakker ge-

schoten, zooals immertoe al bij voorbaat opgelucht wanneer hij zelfs maar uit de verte hoort gewagen van dat toekomstig vertrek van heer Frans. Al nemen weliswaar Villa Weltevreden en de Wildkamp hem bij voorbaat al genoeg in beslag om hem van Garvershof weg te houden, — de enkele keer dat die oudste zoon zich hier met den gang van werk of zaken bemoeide, was immers al genoeg om alles in 't ongereede te brengen...
Op dit oogenblik — als uit de lucht gevallen — staat daar plotseling Plonia tusschen den put en de vigilant. Met een jammergebaar slaat ze de handen boven 'r hoofd! Die ongeduldig terugverwachte Nelis hier met z'n armen overeen en het juk op de emmers naast hem! Op z'n dooie gemak aan 't redeneeren, alsof er niks anders te doen is op 'n dag als vandaag.
„In Gods Heeren naam, waar blijft die wauwelaar?" valt ze uit, in 'r opwinding alle pijn en kwalen van 'r ouderdom vergeten. „In de keuken meenden we al, dat-ie soms naar de Maas was om dat water voor de koffie te halen! Da's nou die eenige zoon van mij: voor 'n ander het vuur uit z'n sloffen loopen, maar vraagt z'n krankelijke ouwe moeder hem iets, dan is 't strijk en zet morgen nog tijd genoeg! Allo, Zebedeus, geef hier die emmers!"
„Ik zeg maar, ieder 't zijne!" Bedaard laat Nelis ook dit onweer van z'n moeder maar weer 'ns over z'n hoofd uitrazen, terwijl hij haar met een breed gebaar het juk op de schouders legt. „Moest ik dien braven heerenknol hier soms van dorst laten versmachten?" Met 'n paar aaien over den ribbigen rug van het dier, vraagt hij haar aandacht voor den droefgeestig peinzenden rossinant. „Laat hem den anderen emmer eerst ook nogmaar leegzuipen. Ik put toch nog 'ns opnieuw."
„Jawel dan! Onnut! Paarden laten zuipen uit andermans keukenemmers! En wij zeker aanstonds koffiezetten voor de bruiloftsgasten van het nat, waar zoo'n beest z'n zeeverbek in heeft gestoken! Dat zal je moeder je afleeren!" En daar kletst Plonia meenens nijdig dien anderen pronkemmer leeg over zijn zondagsche schoenen, — waarbij

Nelis twee voet hoog van den grond opspringt, en de drie anderen schudden van 't lachen, Peereneer al evenzeer. Al voortgrommend is Plonia met veel haast en lawaai, nog vlugger en energieker dan in haar jonge jaren, den putzwengel aan 't zwaaien om 'r emmers nog en weer om te spoelen en opnieuw te vullen, — terwijl de schuldige zoon uit de nattigheid wegschuift, met 'n knipoog naar den koetsier: „Nou hoef ik tenminste voorloopig m'n voeten niet meer te gaan wasschen onder in de beek..."
Juist op tijd komt Nelis zich achter de jonkheid en de wachtende buren voegen, om bruid en bruigom reisvaardig buiten de poort te zien verschijnen. Meteen gaan ze den gastenkring rond om afscheid te nemen.
Ferdinand heeft voor z'n zusters en zwagers niet willen onderdoen, moest en zou, juist als zij indertijd, op huwelijksreis naar Luik en Brussel. Aanvankelijk had z'n aanstaande schoonmoeder daar veel op tegen: „Liever eenvoudig beginnen," ried ze de twee aan, zij, die met haar Leonardus al den eersten morgen den besten na haar eigen trouwdag, zoo vol ambitie opnieuw aan den slag was gegaan om Garvershof uit z'n verval op te halen. Toch is 't in de verste verte niet uit bezwaar tegen die huwelijksreis, dat ze 't bij dit adieu weer 'ns opnieuw te kwaad krijgt. Luchtig goedhartig klopt de nieuwe schoonzoon haar op den schouder: „Over 'n dag of tien zijn we immers weer terug in de Zwaan!"
„De Zwaan is Garvershof niet!" zucht ze. Neen, zelf heeft ze 't nooit kunnen voorzien, hoeveel 't haar als 't er op aankwam, nog kosten zou afstand te moeten doen van haar oudste dochter. En was 't dan nogmaar niet aan die hark van 'n ouwe Suzan! Want hoe moet dat gaan, die twee Zwaanwaardinnen onder één dak? Trinette, die zoo gewoon is vrij en blij de lakens uit te deelen op Garvershof, — en voortaan zich voegen nàar die kapitein? Al kuste de bruid onderwijl haar nieuwe schoonmoeder ook even hartelijk op allebei de wangen, als ze 't nu 'r eigen moeder doet. Hoewel dan tochmaar voor 'r eigen moeder alleen dat troostend woord: „Cou-

rage, mameerke! Van nu af hebt ge er immers tien inplaats van negen. En wat voor een, die tiende er bij!" — Almee legt die engel van een Maria moeder den arm om het middel: „Kom nou maar liever stillekes mee naar binnen..." Maar weg hier? Zich laten sussen en geleiden als een suffe sukkel? Zij? Geen denken aan! Tot het allerlaatste wil ze haar nog voor 'r oogen zien, deze eerste van de negen, die wegvliegt uit het nest, — onder moeders vleugels vandaan, — wil zij zich flink houden bij alles wat God wil! Nu is het bruidspaar bij Frans en Anneke bezig, die juist nog op het uiterste moment kwamen aanloopen met de rest van de jeugd. „Daar waren wij nog bijna te laat!" verontschuldigt Frans zich. „'k Wist niet dat jullie er al zoo vroeg tusschenuit zouden trekken!" — „De trein wacht niet, zelfs op geen bruidspaar!" Ferdinand haalt er z'n horloge bij uit, meteen aan 't haasten: „Geen minuut meer te verliezen."

Daar deelt Trinette ook haar aanstaande schoonzuster, 'r vriendin van klein kind af, zoo enkele van haar klappende afscheidszoenen toe: „Nou, Anneke, van harte hoor! — In de hoop, dat jullie ons binnenkort zult navolgen." — „Jij hebt goed praten!" Maar de bruid hoort dit spijtig antwoord nieteens, zoo levendig is ze plotseling nog tegen Frans bezig: „Jij zult hier vooreerst wel een oog in 't zeil houden, jongen, — daar reken ik op. En Nelis..." Verschrikt dat ze Nelis haast vergeten zou, zoekt haar blik naar hem om. — „Nelis!" gaat 't door de rijen, en waar hij zich daar schuilhoudt tusschen de jonkheid krijgt hij een por in z'n rug: „De bruid vraagt naar je." Tegen wil en dank moet hij naar voren, en eer 't recht te weten staat hij daar met z'n natte schoenen en natte broekspijpen, de jasmijnbloem in z'n knoopsgat, vlak naast 't Rosalien, allebei z'n handen in de handen van de bruid, die ze nog en weer stevig en hartelijk blijft schudden. „Met dank voor alles, Nelis, en nogmaals Garvershof in jouw zorg aanbevolen." — „Goed zoo, kind, goed zoo!" knikt Moeder haar toe, stralend van voldoening en dankbaarheid om dat grootmoedig goed-begrip

van haar dochter, in aller bijzijn eere te geven aan wien eere toekomt!
Met groote oogen heeft Frans het aangezien en aangehoord strak en effen, maar innerlijk verontwaardigd en diep gekrenkt door dat uitbundig afscheid van z'n zuster aan den knecht, na zich van haar oudsten broer zoo vluchtig te hebben afgemaakt. Waarbij 't hem niet is ontgaan, hoe Anneke van de eene ergernis in de andere beklemd raakt...
Onderwijl gaat het blij geroep al op van: „Goeie reis en Gods zegen!" en heft de jonkheid nogeens uit volle borst aan: „Het bruidspaar leef', het bruidspaar leef', zoo klinken stem en snaren..."
„Frans!" schril schrikt juist in dit oogenblik de stem van Rita hem op. Opgewonden trekt het kind hem mee, Rooske ontdaan achter hen aan. — „Kom hem toch'ns verbieden!"
„Wat is er aan de hand?"
„Colla drinkt in de zaal alle kladden uit de glazen, met Leonard en 't Reeke ook al!"
't Weerlicht Frans voor de oogen. Hij is de zaal al in, en schudt Colla bij den schouder, zóó onverhoeds dat de kanjer bijna omtuimelt. „Altijd en eeuwig die vlegel! — En nou ook nog de kinderen kwaad leeren. De deur uit, deugniet!"
't Overkropte gemoed van Frans lucht zich in een woede, als er nog nooit in hem opstormde. Maar Colla staat alweer stevig overeind, en stoot zich stug bedaard met schouder en elleboog tegen den oudste aan: „Ik voor jou opzij, doodgraver?" Den scheldnaam stoot-ie er uit, zonder zelf te weten, waar hij hem opeens vandaan haalt.
't Striemt Frans als een zweepslag. Blind en dol van drift wil hij den lummel aanvliegen, maar daar werpt 't Reeke zich met een angstschreeuw tusschen z'n twee groote broers in: „Niet vechten!" — terwijl Rita almee krijtend dat arme Reeke uit het gevaar wil wegrukken. 't Brengt Frans meteen tot bezinning. Beschermend omvangt hij den tweeling, en stijf klampt Rita zich aan hem vast. — „Schaam je wat!" roept hij den belhamel toe, opeens weer uit de hoogte van z'n zelfbewuste meerderheid.
„Je kunt mij niet uitstaan, da's alles!" grauwt Colla,

schokt met de schouders en zwaait af, tòch schuldbewust, — wat hem evenwel niet weerhoudt te hoonen: „Baron van Weltevreden tot den Wildkamp!" — terwijl hij zich door de ordeloos verschoven stoelen stoot en schuift, de zaal uit, handen in de zakken. In het voorhuis schiet Leonardje uit z'n wijkplaats tusschen muur en staandeklok op hem toe, z'n vereerder door dik en dun. — „Kom mee, Boer, achterom!" Veilige schuilhoeken achter schob en schuur weet Leonard immers bij de vleet!
„Zoo'n krielhaan van 'n Majoorke!" spot Colla, toch geroerd door de kameraadschap van dat pienter manneke. Zij tweeën noemen elkaar nooit anders dan met den bijnaam, dien ze van klein af zoo vanzelf hebben verworven in den huiselijken kring.
Louter uit dank voor z'n aanhankelijkheid grijpt Colla den rilden kleinen broer met z'n smidsknuist in den rug en tilt hem met een zwaai boven op de breede kleerenkast tusschen de zaaldeur en de keukendeur. „En nou, koest daar!" Mee is de Boer al de achterdeur uit, en maakt Majoorke van den nood een deugd, door zich boven op de kast plat uit te strekken, muisstil. Want daar komen precies Mank Mielke Ruiters met z'n nieuwe hobo; Zwart Sanderke Doree met Mielke's afgedankte klarinet; Paulus van Drikus Vinken met de trekharmonica en Joep Ruiters met z'n piston, op de stoep bij de voordeur wachten op Lucia, die het huis binnenholt recht naar de woonkeuken, — dadelijk terug met haar guitaar, nieuw van Paschen. Lucia monter als nog van-haar-leven niet, met 'n kleur van plezier. Achter Mank Mielke aan verdwijnt ze met de andere drie voor Leonardjes oogen buiten de voordeur in de gloedgouden late middagzon. — Muziek? Daar wil Leonardje bij zijn! Maar nog eer hij op z'n buik naar den kant kan kruipen, om zich, met de handen aan de koplijst geklampt, van de kast te laten zakken, — gaat de zaaldeur open en komt Frans met den tweeling en Rooske het voorhuis in, alle tranen gedroogd. „En nou geen woord meer er over tegen niemand," legt de oudste dat drietal het zwijgen op.

„Wanneer begint de bruiloft nou eigenlijk?" vraagt nahuiverend 't Reeke, bij wien alleen reeds dat woord „bruiloft" sindslang een verwachting wekte van enkel feest en vroolijkheid, waarbij zelfs kermis niks beteekent. — „Domoor, — 't is al bijna gedaan!" Dat is Rooske, altijd blij wanneer zij 't zooveel beter weet, dan die lange slungel van 'n Reeke, vier jaar ouder dan zij...
„Miauw!" Majoorke daarboven nog platter dan eerst op z'n kast, kan 't niet laten, haar en allemaal beteuterd te doen opkijken en rondzien: „Waar kwam dat vandaan?" Voor de tweede maal gaat hij hun den schrik op het lijf jagen, — maar daar komt Anneke Reinders de trap af, ziet over hem heen, enkel oog voor Frans. — Anneke, met den hoed al op, haar zwierigen nieuwen hoed van panama-stroo met theerozen en afhangende zwartfluweelen linten. Anneke, met den ijlen witten sjaal als een morgennevel over het wazig blauw, — maar de oogen rood geschreid en brandend, 'r fijn gezicht zoo bleek en weggetrokken, dat Frans z'n hart er bij stilstaat. — „Ik ga maar liever naar huis," deelt ze hem mee, kort en dof, een weeklacht en een aanklacht tegelijk. „Barstende hoofdpijn," poogt ze tóch zijn schrik te sussen.
„Jullie nu lief naar de anderen den Bult op," wijst de oudste de kinderen van zich af; en juist als hij met de armen open op Anneke toegaat, — roef — Leonardje tochmaar van de kast af, en als een pijl uit den boog vlak tusschen de twee door, de kinderen achterna. Want — de muziek! En allemaal aan 't meezingen!...
„In alle opzichten beter, dat ik nu maar naar huis ga," houdt Anneke vol, onverbiddelijk.
„Ik zal je niet tegenhouden," willigt Frans tenslotte in, goedschiks, kwaadschiks. „Kom dan maar. We zullen er tusschenuit zien te komen, zonder er iemand mee te bemoeien."
Ze gaan gewoon de poort uit, en dan dadelijk naar rechts, het steile pad bergaf. Niemand let op hen, want terwijl de vigilant met het wuivend bruidspaar om den Bulthoek verdween, ging het hoera! van het afscheid vanzelf over

in de muziek van de vijf. En de muziek wekte aanstonds volop zang en joligheid, — waarbij de eerste beweging van Nelis was, om 't Reeke als zesde bij de muzikanten te brengen, — en zie hem daar nou staan en zich het hart afblazen op z'n mondharmonica! Al sinds dien ongelukkigen Sinterklaasdag, toen z'n vader zoo doodziek was geworden, loopt dat braaf manneke om met z'n muziekske in den broekzak, — en nou komt-ie dan 'ns eindelijk óók tot z'n recht, die muzikale! Nelis vergeet er z'n alteratie bij om die onverwachte overweldigende eerbetooning door de bruid hem bewezen, en hij glundert van trots, nou hij hem daar ziet meedoen als de beste, koortsig van geluk en iever: „Al op de bergen, — al op de bergen — daar woont m'n zoetelief..."
Onderwijl rijt zich de heele jonkheid hand aan hand, aangevoerd door den plotseling weer opgedoken Colla. — „Spierelingen," — waarbij zich alle bruiloftsgasten aansluiten, in slingerkringen om 't Rosalien en ouwe Suzan heen, die of ze willen of niet, wel knikken en lachen moeten, zoo zelfs dat de bruidsmoeder met een verzoeningsgezind gebaar den arm grijpt van 's bruigoms moeder, die zich dit toeschietelijk laat welgevallen. Blijgemoed en lustig weerschalt de Bult van de feestvreugde: „Kom laten wij een wandeling gaan doen, al in het jeugdig groen. Kom laten wij maar vroolijk wezen, kom laten wij maar vroolijk zijn."
„Dien dans zijn we tenminste ontsprongen!" verzucht Anneke, nu zij tweeën zonder nog 'n woord, haastig als werden ze achtervolgd, den berg af zijn, en stilstaan bij het veldkruis, waar de holleweg en het karrepad langs den dichtbegroeiden heuvelvoet elkaar snijden. Muziek en zang van daarboven klinken zoo duidelijk in deze eenzame stilte door, dat er de vogels volop mee kwinkeleeren.
„Laat ons achterom gaan," stelt Frans voor, „daar zijn we ongestoord." Overmatig zenuwachtig is hij: — alsof de gedwongen fraaiigheid van dat paradeeren in den bruidsstoet dezen voormiddag, gevolgd door het navrante diner naast kitteloorig Anneke in bijzijn van den warsen

Nonk Peereneer soms nog niet genoeg was, vlak er op die uiteenzettingen daar beneden aan de beek, waarbij al de tweestrijd van de laatste maanden feller dan ooit bovenkwam; tenslotte die ergernis om Trinette 'r krenkende minachting, en de woede om Colla... Nou weer de onrust bij dit vreemde doen van Anneke... „Je hebt 't nou zelf bijgewoond," begint hij, z'n stem nog niet meester. „Zoo'n mispunt! Bekans 'n kloppartij op den bruiloftsdag."
„Wat was er in hemelsnaam eigenlijk aan de hand?" vraagt ze haast verachtelijk. Want Frans moet soms niet meenen, dat zij er zoomaar overheen kan! Wat zijn dat voor manieren, haar zoo opeens in het volle gezelschap zonder 'n woord of 'n blik aan haar lot over te laten?
„Hoorde je Rita dan niet? — En vlak daarop de kinderen binnen om hulp schreeuwen? De heele Bult moet dat wel gehoord hebben. Ik schaam me dood! Zooiets op Garvershof."
„Ik was toen zeker al boven, m'n hoed opzetten." — Nu haar driftbui begint te bekoelen, wordt ze er tochwel wat verlegen om. Bij Frans daarentegen komt bij de nabetrachting de woede weer boven. Te vol is hij er nog van, om op haar wisselende stemmingen te letten.
„Nou weet je 't dan ineens... Dat zit er nou achter... daarom wilde ik het eerst 'ns aanzien thuis." Hoewel hij zelf er nogwel vaag van bewust is te overdrijven, barsten opnieuw al zijn innerlijke kwellingen en ergernissen los tegen den éénen Colla. „Wie zou dien deugniet in toom moeten houden, als ik er niet meer was? En zoo een durft tegen de kinderen te zeggen: „De oudste weg, dan word ik de meester op den Hof! Daar loert-ie dus op, die bandiet! Juist als ik dacht. Maar hij zal met z'n pooten van Garvershof afblijven. Dat beloof ik hem!"
„Frans toch!" Nog nooit heeft preutsch Anneke haar ingetogen en eerder afgetrokken aanstaande zoo buiten zichzelf gezien. Vaalbleek is hij, en tusschen z'n woorden door stoot hij onsamenhangende klanken uit. Op haar kalmeeren geeft hij hoegenaamd geen acht.
„'t Zou er mooi uitzien," raast hij door, „dit ongeluk heer

en meester op den Hof! En zonder mij, zou hij er zich natuurlijk meteen wel weten in te draaien. Dat weet immers iedereen, hoe Moeder hem altijd de hand boven het hoofd houdt. Dat was onveranderlijk de eenige oneenigheid tusschen haar en Vader zaliger. Zoowat evenlang als hij er is. Want Vader was zooals ik, nooit anders dan vol angst, dat die halve gare den aard zal hebben naar z'n twee laatste grootvaders Garversman. God spare ons voor opnieuw 'n Roed Zwijn op Garvershof!"
„Je slaat door, jongen! Leer toch af alles meteen zoo donker in te zien!"
„Jij hebt er geen kijk op, dat begrijp ik wel... Periculum in mora, wat ik je zeg!"
„Kom nou... trek je er toch niets van aan! De lummel is in z'n vlegeljaren en komt wel vanzelf tot rede en verstand. Je laat hem nou immers het smidsvak leeren. Binnenkort is hij wel zoo ver dat je hem hier of daar kunt installeeren met z'n hoefstal... zoo ver mogelijk van Garvershof en Daelhoven af, ergens achter Terbliet of zoo. Zooals je dat immers van 't begin af voorhebt." Zorgeloos opgegroeid Anneke hoort niet graag over familie-narigheden, en dien lompen Colla van Garvershof heeft ze van kind af instinctmatig altijd maar liever over 't hoofd gezien. Toch weet ze, dat haar grootvader Gregoire z'n peter is, en hoe die als zoodanig 'n soort zwak heeft voor dezen naamgenoot van hem. Dikwijls genoeg heeft ze haar grootmoeder en ook haar moeder hem daarover hooren hekelen. Nog laatst, toen hij bij hoog en laag volhield: „Hadden ze dien Godsblok toch z'n zin gegeven en naar de missiepaters laten gaan! Zoo'n krachtpatser moet uit eigen aandrift z'n eigen weg kunnen banen." Daarover zweeg ze maar tegen Frans, en zwijgt ze nog maar. Immers hoe eerder ze van dit netelig onderwerp „Colla" kunnen afstappen, hoe beter. Er is toch wezenlijk wel iets aanhangig van veel grooter belang voor hen beiden! „Hoe lang moet hij nog op die school zijn?" vraagt ze met bedoeling.
„Als hij overgaat einde Juli, dan nog een jaar."

„Dus in elk geval is hij daar nog 'n jaarlang goed opgeborgen." Anneke vindt 't nu dan toch meer dan genoeg. Ze wil en ze moet nu ten langen laatste 'ns bij haar eigen levensvragen terechtkomen. — Het ongeduld in haar toon van spreken, doet Frans verzuchten: „Dat 'k jou in al die zwarigheid moet betrekken!"
„Neen hoor, daar bedank ik dan ook voor! Ik haal jou er liever uit! Wat zal ik blij zijn als we eindelijk met z'n tweetjes goed en wel op den Wildkamp zitten. 't Wordt hoog tijd!"
„Als 't maar kon samengaan."
„Wat samengaan? Waarmee samengaan? Als jij alles voor mij overhebt, zooals ik voor jou..."
„Heb jij dat waar en wezenlijk: alles voor mij over?" Frans leeft op. „Dan zou toch misschien die eene oplossing..."
„Allo, jongen, wat dan toch voor 'n oplossing? Daar had je 't straks ook al over."
„'n Mogelijkheid, meer niet, — en dan nog — als je ouders er niet waren en je grootouders Gregoire," Frans trekt alweer terug, voordat hij begonnen is.
Nu lacht Anneke hem toch uit: „Hebben ze er zoo den schrik in bij jou? Die vier? Wezenlijk, ze meenen het toch zoo goed met je... Enkel beginnen ze 't op hun fatsoen te trekken, dat jij geen kom-af maakt. Vandaag moet en zal ik met een besluit thuiskomen, zooals ik je al zei: — onze trouwdag vastgesteld! Anders loopt 't mis. Daarom — in allen ernst — voor den dag met die ééne oplossing van jou!"
„'t Zou misschien alleen voor de eerste jaren zijn." Angstvallig zoekt Frans naar z'n woorden... „Maar — hoe zou je er over denken, als we voorloopig toch 'ns op Garversberg bleven wonen? Neen, neen, niet op den Hof, — maar bijvoorbeeld in dat woninkje, waar Joep Ruiters uittrekt nou z'n gezin er te groot voor wordt... Je weet wel, dat ligt schuins tegenover onzen inrij, nieuw gebouwd toen de barak van Zwarte Marjan er is afgebroken. 't Zou voor mij uit-en-thuis zijn, nabij genoeg om over alles een

wakend oog te laten gaan — en Colla met z'n annexatieplannen uit de buurt te houden."
Zoo verbluft ziet Anneke hem aan, dat hij zelf de schouders ophaalt: „Ik weet wel, 't is niks voor jou, — de dochter van den burgemeester. — 't Zou dan ook maar voorloopig zijn..."
„De rentmeester van Laag Case op Garversberg in een arbeiderswoninkje?" Anneke tikt 'ns tegen haar voorhoofd, met dat hooghartig lachje, waar Frans juist zoo slecht tegen op kan. Wanneer zij het hoofd in den nek gooit, als 'r bovenlip optrekt, 'r dunne neusvleugels trillen, en die heldere blik hem meet en peilt, dan voelt hij zich zoo volstrekt haar mindere, op 't onvolwaardige af. Tegelijk maakt 't hem kregel, vandaag erger dan ooit. Ze loopen te zwijgen, het karrespoor tusschen hen in. Eerst op den hoek van den grintweg naar Villa Weltevreden, staan ze stil en zien elkaar vervreemd aan.
„Zeg maar rechtuit, dat het te veel gevraagd is."
Anneke haalt de schouders op: „Ik zie me al dadelijk thuis voor den dag komen met die mooie oplossing van jou!"
„Maar wat dan?"
„Trouwen in September, — en op den Wildkamp in grootvaders plaats, zooals altijd de bedoeling is geweest," beslist zij kortaangebonden.
„Je zet me het mes op de keel!" Plotseling stelt hij zich ook schrap, met even veel recht toch zeker als zij!
„Wees dan ook 'n man!"
„Juist omdat ik dat wil zijn, een die z'n plicht doet..."
„Je eerste plicht is — alles voor je vrouw over te hebben."
„Heb ik soms niet genoeg voor je overgehad?" Bij haar uittarting roert Frans daar iets aan, wat ze steeds hebben doodgezwegen tusschen hen beiden: de priesterstudie die hij opgaf om harentwil. Hoeveel stof heeft dat niet opgejaagd in Daelhoven en omgeving. 't Werd háár aangerekend, er hem te hebben afgebracht. Anneke weet dat genoeg, en 't striemt haar pijnlijk juist in dit moment door hem zelf daaraan herinnerd te worden. „Je hebt toen bij hoog en laag volgehouden, dat het toch je ware

roeping niet was. Dus dat kan je geen offer noemen: dat was eerder 'n uitkomst voor je! — Maar ik begrijp 't nu best," gaat ze voort, zóó koel en kalm, dat ze er zichzelf over verbaast: „er is te veel tusschen ons gekomen... Hadden we in dat mooie begin maar direct ons geluk kunnen grijpen, dan stonden we hier niet... zoo..." Ze heeft op de lippen: „met de scherven in de handen," maar zwijgt dat toch...

„Beproevingen," noemt Frans 't nadenkend.

„Eerst en vooral: jouw eigen tobberige aard, — die heeft te veel tijd en aanleiding gehad om de overhand te krijgen."

„Wat dat betreft... ja... daarin kan ik je geen ongelijk geven." Ontdaan verwerkt Frans dit nieuw zelfinzicht.

„Ga er dan toch tegen in!"

„Met jou."

„Dank je wel! Geen eeuwig gezeur, daar pas ik voor. Samen vroolijk en blij!" 't Wordt meenens bij Anneke.

„Neen hè? Niks voor jou — of voor welke vrouw dan ook: 'n man die altijd met z'n geweten overhoop zou liggen."

„Als je 't zoo opneemt!" Tot het uiterste geprikkeld, trappelt ze met de punt van 'r lakschoentje driftig op het pad. Maar ze wil en zal bij haar bezinning blijven! Ze vat al haar kracht en kalmte samen, de laatste rest van haar moeïlijk bevochten geduld met hem: — „Toe zeg! Laat ons nu liever eindelijk tot 'n besluit komen. Dus — half September trouwen en naar den Wildkamp?"

Maar bij die plotselinge overrompeling komt voor Frans, — het burgemeestershuis met de vierschaar van de afwachtende ouwelui tot achtergrond — even plotseling de sproetige tronie van Colla opdoemen, die hem triomfantelijk uitlacht: „In den val, baron van Weltevreden tot den Wildkamp! Half September Garvershof voor mij!" — 't Koud zweet breekt Frans er bij uit, en voor 't zelf recht te weten, heeft hij er uitgestooten: „Onmogelijk!"

Al het bloed vliegt Anneke als vuur naar het hoofd. „Dan moet je 't verder maar zelf weten!" stoot ze terug. „Mij even goed. 't Beste er mee. Adieu!"

Nog eer Frans begrijpt, wat ze eigenlijk bedoelt, verdwijnt ze, den weg naar huis op, — in haar nevelblauw bruiloftskleedje als 'n schim achter de struiken.
Met 'n paar passen haar inhalen en haar tegenhouden? Haar toch tot bij haar thuis brengen? — „Onmogelijk!" Weer en nogeens: „Onmogelijk!" Een ander woord zou hij immers niet meer voor haar weten, zoomin als voor zichzelf... „Onmogelijk." Verbijsterd doolt Frans terug langs het karrepad, — en verder, alvoort, ver weg. — Vrij?

III

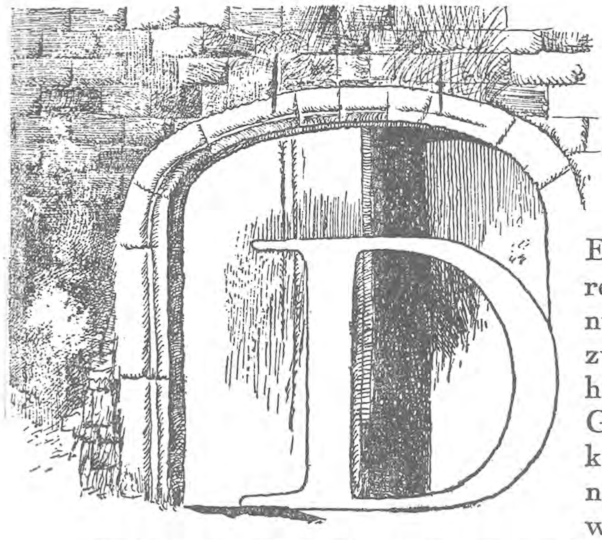

DE HEMEL STAAT reeds lang vol sterren nu Frans, na z'n omzwervingen door de heuvelbosschen, op Garversberg terugkomt. Buiten en binnen den Hof is alles weer stil, na den drukken bruiloftsdag stiller dan ooit.

Inrijpoort en voordeur nog wijd open? Opengelaten voor hem? Frans is al bij den huisdrempel, als hij achter zich onder den inrij iemand de poort hoort sluiten met den boom in de sleuven. Natuurlijk Nelis. Kan er een muis zich verroeren op Garvershof, zonderdat Nelis er mee gemoeid is? vraagt Frans zich af, opeens terug in z'n ergernis over die afscheidscomedie van Trinette.

Verstrooid staat hij den groen-omhangen deuringang aan te staren, ontdekt nu eerst en spelt dat *Welkom* in letters van rozen op het schild er boven. Al is 't dan precies niet voor hem bedoeld, waarom zou hij niet doen alsof? Bittere zelfbespotting schudt hem wakker: — De oude Garvershof haalt z'n nieuwen meester in! Al komt die nieuwe meester ook in dubbelen zin „ter elfder ure," hier is hij dan tochmaar! Zonder banden meer! Geheel bereid tot z'n duren plicht! „'n Mooi woord," bijt de spot, „voor die ver-

heven taak om hier de waakhond te zijn tegen de gevaren, die het voorvaderlijk erfgoed bedreigen." — En die gevaren? Colla, en nogeens Colla, — bij de al te goedgeloovige voorliefde van Moeder voor haar Garvermanszoon; bij de onzelfstandige meegaandheid van Maria en Lucia, gewend aan den leiband van Trinette te loopen; bij de domheidsmacht van Nelis, den onmisbaren; bij de onbeschermde jeugd van de vaderlooze jongsten...
Om er zichzelf van te overtuigen en te doordringen, dat z'n „onmogelijk" tegen Anneke wel degelijk onvermijdelijk was, heeft Frans in z'n gedachten al die redenen loopen opsommen en vaststellen onderweg, weer en over. Maar nu de dennengeur van de versiering hem uit het voorhuis tegenslaat, vertroebelt alle overtuiging meteen weer bij de herinnering aan de thuiskomst uit de kerk na de huwelijksmis. Was dat vanmorgen eerst? 't Lijkt hem jaren geleden... De trouwstoet. Anneke en hij achteraan. Hij? Op den weg heen en terug bij vlagen nog zoo trotsch en verliefd op z'n mooi meisje! Dan greep hij 'r handje in zijn hand en speelden zijn vingers weer 'ns met die fijne vingertjes van haar, die soms zoo teer en streelend kunnen zijn...
Binnengekomen schuift Frans talmend de nachtgrendels op de voordeur. Tusschen de dennenslingers door heeft hij al aanstonds licht zien schijnen, — de deur van de woonkeuken staat op 'n kier. Zijn ze daar zoo laat nog bezig? Daar zal hij zich wel voor wachten, vanavond nog iemand onder de oogen te komen!
Maar eer hij de trap kan opgaan, staat Moeder al op de keukendrempel, den paternoster in de hand, Moeder met den zwarten omslagdoek over haar lichtpaars nachtjak.
„Goddank, dat je er bent, jongen. Eindelijk!"
„'t Is later geworden, dan ik meende. Was maar gaan slapen, Moeder."
„Is er iets?" vraagt ze bezorgd. „'k Begon er juist over te denken, Nelis naar Villa Weltevreden te sturen vragen."
„Dat mankeerde er nog maar aan," bruist Frans op.
„In de meening, dat Anneke soms ziek was geworden.

Je was straks zoo opeens met haar verdwenen... Iedereen heeft gevraagd: Waar is dat ander jong koppel toch gebleven?"
't Ontbreekt Frans aan kalmte en kracht om op haar woorden in te gaan. Hij zoekt zich te beheerschen. „We hebben 'n zwaren dag achter den rug, Moeder, u evengoed als ik. Morgen praten we wel 'ns nader... Laat ons elkaar nou maar liever welterusten wenschen."
Maar 't Rosalien heeft al bij den eersten oogopslag gezien hoe ontdaan de oudste is. Weet hij zelf niet, hoe verfomfaaid hij er uitziet? Altijd nog in gala, maar boord en das verschoven, z'n fijne slipjas vol boschstrooisel en spinrag, alsof hij er dwars mee door de struiken is gekropen. Hij anders zoo fattig sekuur op z'n kleeren, onder Anneke's leiding.
„Neen, jongen... Kom eerst 'ns even mee binnen. Niet den nacht in misschien met 'n pak op 't hart. Ga daar 'ns een oogenblik rustig zitten." En als zij zich ook weer op 'r eigen plaats heeft neergelaten, met de laag-brandende petroleum-hanglamp tusschen hen in, vraagt ze hem op den man af: „Je hebt toch niks met Anneke gehad?"
„Och..." Hij poogt onverschillig de schouders op te halen. „Laat ons er maar liever over zwijgen, Moeder. Tusschen Anneke en mij is 't uit!"
En Moeder met 'n schok van schrik: „Maar! Dat is toch zeker niet waar?"
„'t Is zoo en niet anders... En terwille van Garvershof immers ook maar 't beste."
„Hoe haal je 't in je hoofd? Toch niet, jij, — om Garvershof — Anneke opgeven?"
„En als dat zoo zou zijn," antwoordt hij afgemeten, „moest u toch zeker in de eerste plaats het waardeeren, dunkt me."
Er woelt achterdocht in den somberen blik, waarmee hij Moeders blik peilt. Ziet zij soms al bij den eersten indruk de kansen van haar oogappel Colla verkeken? vraagt hij zich afgunstig af.
„'t Waardeeren, als jij je geluk met voeten treedt?" 't Rosalien begrijpt er hoe langer hoe minder van.

„Heeft Moeder zich dan wezenlijk nooit 'ns afgevraagd, wat ze hier zou moeten aanvangen, zonder Trinette — en zonder mij?"
Om hem te sparen, wil 't Rosalien 't hem niet laten hooren: „Zonder jou hebben we het tot nu toe tochwel altijd moeten stellen!" Want wat hebben ze op den Hof ooit aan den oudste gehad, wat het werk betreft? — Waar eerst de studie, toen de diensttijd, daarna al bij voorbaat Villa Weltevreden en de Wildkamp hem zoo totaal in beslag namen? — En tóch meenen, dat hij hier onmisbaar zou zijn?
„Wat zorg en moeite meer of minder, jongen, dat telt 'n moeder niet," ontwijkt ze. „Het geluk van 'r kinderen gaat haar boven alles!"
„Nou — alleen dan maar om dat geluk van uw kinderen. Ik voor mij ben er maar één van. Daar zijn er hier nog meer, Moeder, waarbij vier onder de twaalf jaar... Die vier alleen tellen al met hun vieren viermaal zooveel als ik, dunkt me. Als de oudste wil ik hier nou voortaan op de plaats van Vader staan... Voor hen, voor Garvershof." — 't Valt Frans zelf mee, hoe hij zich na die lange uren van verwarring en tweestrijd, nou opeens kan opschroeven tot een manmoedigheid, waarin hij zelf begint te gelooven. Wel heel onverwacht staat hij er voor, al direct en in den laten avond nog, z'n houding te moeten bepalen na pas zoo totaal uit het lood te zijn geslagen... 'n Geluk nogmaar, dat hij tegenover z'n moeder altijd zoo veel beter voet bij stuk kan houden, dan deze drie jaar lang tegenover Anneke en allevier 'r ouwelui: 'r ouders en grootouders en zij, vijf samen, die hem in hun vorm wilden gieten. Van die benauwenis is hij nu tenminste verlost: Dat begint hij al gewaar te worden en te toonen! En hij — ja wel zeker! — Anneke heeft 't hem zelf immers tot slot en besluit gecommandeerd: „Wees dan ook 'n man!" — Toonen zal hij dat aan haar en haar aanhang, aan zichzelf in de eerste plaats: pas echt een man te kunnen zijn, juist zonder Anneke en 'r familie. Daarom opgelet! Nou verder geen woord te veel of te weinig er

over, tegenover wie ter wereld ook, — juist zooals hij 't zich heeft voorgenomen toen hij tenlaatste weer eenigszins tot z'n positieven kwam. Eerst en vooral er in 't allerminst niet over gewagen, hoe die Colla hem dwars zit. Want hoe zou die gnuiven, als hem 'ns ter oore kwam, dat hij eigenlijk de aanleidende oorzaak is van de breuk tusschen „Hunne Hoogheden", zooals hij hen vanmiddag nog durfde hoonen! De vlegel! 't Zal hem opbreken!
Onder den storm van z'n gedachten door, ziet Frans best, hoe Moeder maar aldoor het hoofd blijft schudden, en hij hoort haar wel murmureeren: „In Gods Heeren naam, hoe kom je toch bij zulke redenaties? Zooiets! Juist nou ik je hoe eerder hoe liever onder 't oog wilde brengen, dat 't wezenlijk hoog tijd zou worden voor Anneke en jou om 'ns eindelijk kom-af te maken en den trouwdag vast te stellen. Zonder ooit in de verste verte verondersteld te hebben, dat je 't voor òns-hier zoo op de lange baan schoof! Zeker, ik heb 't me wel voorgehouden: Vader weg; Trinette weg; Frans binnenkort weg; Colla in 't smidsvak; en ik zelf niet meer zoo alsof 'k vijfentwintig ben... Maar als God 't zoo wil, dan zal Hij wel weten waarom, en mij op een andere manier ook weer voorthelpen met Garvershof — zooals Hij dat nou immers al jarenlang heeft gedaan. Dat ben ik nooit vergeten, hoe de Voorzienigheid mij hier in den uitersten nood jullie braven Vader zaliger als redder heeft gestuurd, — en nou we hem als voorspreker hebben hierboven, zal ik toch zeker niet den moed opgeven, als 't vooreerst wellicht wat moeilijker gaat worden?"
„Beschouw 't dan maar zoo, Moeder, dat de Voorzienigheid 't blijkbaar tochmaar beter vindt u den oudste liever op Garvershof te laten!" — Frans zoekt naar de vroegere gemoedelijkheid. En na een oogenblik weifelen, bekent hij 't maar vlakweg: „Trouwens, wat er tegen te doen? Anneke heeft 't zelf uitgemaakt!" Beter immers tegenover Moeder en zichzelf de schepen nu ook maar voorgoed achter zich te verbranden.
Maar verontwaardigd ziet Moeder op: „Daar geloof ik

niks van! Anneke? Zooals die altijd op jou gesteld is geweest!"
„'t Kan verkeeren."
„Zeg me nou maar liever alles ronduit, jongen."
„Ik ben haar nou eenmaal tegengevallen. Van haar standpunt heeft ze groot gelijk. Ze wil alles of niets."
„Je kunt je moeder immers gerust zeggen, hoe 't tenslotte eigenlijk in z'n werk is gegaan." 't Rosalien wil er nu ook 't hare van hebben, om wellicht voor die twee alles weer in 't reine te kunnen brengen. „Ik weet immers wel, hoe weinig levenservaring jij hebt. Daarom — 't is misschien heelemaal niet zoo erg als je meent."
„Als u 't dan weten wilt — kort en goed: ze heeft mij gewoonweg den rug toegekeerd, — en daar stond ik met m'n ‚onmogelijk'."
„Wat voor 'n ‚onmogelijk'?"
„Trouwen half September en naar den Wildkamp."
„Zie je wel! Juist als 'k dacht. Ze heeft haar hoogste troef uitgespeeld... Kunsten, jongen! Bij zoo'n juffer als Anneke verbaast me dat niks. Heb ik 't niet bij m'n eigen ondervonden indertijd? Hoe beter 'n meisje 't zelf meent met 'r toekomstigen man, hoe meer zij hem van zijn kant terugvraagt. En vanzelf begint ze hem dan om zoo te zeggen: op de proef te stellen, — zonder dat hij daar erg in heeft. Wanneer een eenvoudige bluts als je moeder in 'r jonge jaren was, al zoo te werk gaat, dan verwondert me zooiets niks van dat finestig Anneke. — Onnoozele hals! Waarom haar niet achterna gegaan? Geloof mij, daar was 't bij haar om te doen, toen ze jou den rug toekeerde! Met 'n paar oprechte woorden, was alles weer goed geweest!"
Frans haalt de schouders op. „Misschien. Als ik niet direct geweten had: ‚Beter voor alles, 't nou ook zoomaar te laten'."
Maar bij Moeder wil er dat niet in. „'k Neem aan, dat je zooiets denken kon, als 't het ware toch niet voor je was. — Maar dat kan ik bij jou immers heelemaal niet veronderstellen. Zooveel als jij voor haar opofferde, — en nou, je zoo maar laten afschepen!"

Nu 't den kant uitgaat, waarover hij absoluut niet hooren of denken wil, op 't oogenblik nog minder dan ooit, staat Frans plotseling op. „Hoe en wat ook, — 't is uit!" snijdt hij af. „En graag of niet, u zult mij moeten dulden als meester op den Hof."

„Dat nog buiten sprake gelaten..." weert ze af, echt geschrokken van z'n bruuske drift.

„Geloof me, 't heeft zoo moeten zijn," wil hij 't weer goedmaken. „Voortaan leef ik enkel nogmaar voor u hier allemaal. Accoord?" Met den gedwongen minzamen glimlach, dien hij zich op Villa Weltevreden heeft aangewend, steekt hij haar de hand toe.

't Rosalien voelt wel het gekunstelde van z'n doen, maar hoe onwillig ook, ze legt toch haar stevige werkhand in die smalle blanke welverzorgde heerenhand van haar oudsten zoon. — „Neen, jongen, toch niet! Ik ben 't er op geen stukken na mee eens, als je dat maar weet!"

„U zult er op den duur wel anders over gaan denken!" belooft hij haar, zonder er zelf veel van te gelooven. Want hoe er nog aan te twijfelen? Al dit wars verzet tegen wat toch eigenlijk een groote opluchting voor haar moest zijn? Enkel en alleen omdat er hier andere plannen aanhangig waren! — Daarom — verder geen woord meer. Doodgewoon zich van morgenvroeg af op de bres stellen... Hij is al weg, met 'n paar stappen de trap op, boven z'n achterkamer binnen.

Toen hij na Vaders overlijden voorgoed thuiskwam uit z'n anderhalf jaar militiedienst, heeft hij hier direct de twee kleine broers bij zich genomen. Het heiligdom uit z'n jongensjaren, z'n studiecel uit betere dagen, is zoodoende één bed al bed geworden. Geen plaats meer voor z'n schrijftafel bij het venster, en de schraagkast met de boeken versperd door het breed houten ledikant, waar die twee samen in slapen, aan het voeteneind van z'n eigen brits. Dit alles om de twee zooveel en zoo ver mogelijk van dien Colla af te houden. Al lukt hem dit slecht. Ze hangen Colla aan, zooals Rooske en Rita hun oudsten broer aanhangen, — en dat stel kleine meisjes heeft omgekeerd evenveel schrik

van Colla, hun boeman, als de broertjes voor den waakzamen strengen oudste! — 't Is en blijft voor Frans een raadsel, wat dit tweetal hier toch ziet in dien brak van 'n Colla? Geen van beiden zijn ze immers, Goddank, van zijn grof soort. Al is dan die uilenspiegel van 'n Majoorke wel wat al te fel op kattekwaad gespitst, en al staat 't Reeke natuurlijk veel te veel onder den invloed van z'n onafscheidelijken Nelis, die zelf frère en compagnon is met Colla, dik bevriend wederzijds.
Met de kaars omhoog staat Frans naar z'n twee beschermelingen te kijken, eindelijk 'ns een oogenblik afgeleid van zichzelf. — Als een egel ineengerold ligt 't Reeke tegen het groen gordijn van de boekenkast aan, — Leonardje voorin, straf en recht op z'n rug, parmant zelfs in z'n slaap, onveranderlijk met de guitigheid op z'n gezicht. Of houdt hij zich maar slapend, om aanstonds met een vervaarlijken krijgsschreeuw recht te springen en den oudste den schrik op het lijf te jagen?
Meer dan eens heeft Frans hooren beweren, dat deze jongste van z'n broers als twee druppels water op hem lijkt. Maar dan tochmaar alleen naar het uiterlijk, weet hij zelf heel goed. Hij — op dien leeftijd? Allesbehalve een parmante schalk, maar 'n wijsneus in persoon! Daar groeide dan ook de pedante vlerk uit, die als eerste-jaars seminarist al vlaste op z'n inhuldiging als neomist, met het heele dorp in rep en roer om hem te fêteeren. Jawel dan! De theoloog werd dragonder. Achteraf beschouwd ook dit niets anders, dan fantastische waanwijsheid: die boetvaardige wil om een harde leerschool door te maken, vereend met de bedoeling om, behalve een ervaren paardenkenner en -dresseur, een man van de wereld te worden, die niet al te veel zou afsteken bij z'n fijn meisje...
Hier wordt Frans opeens gewaar in watvoor netelige zelfcritiek hij verstrikt raakt. Hij zet de kaars op tafel, en begint met 't Reeke goed te leggen, even recht op z'n rug als z'n slaapkameraad. Maar nauwelijks ligt 't Reeke naar behooren, of hij wentelt zich weer op z'n zij terug, zakt van 't hoofdkussen af, en ligt daar opnieuw krom ineen.

„Al juist als met m'n pogingen hem van Colla af te houden," denkt Frans, die een warse grimas meende te bespeuren bij den instinctmatigen tegenstand van het kind. — „Om mij te beschermen was 't nou juist niet," beseft hij, „dat 't wurm zich straks zoo heldhaftig tusschen ons inwierp, om z'n twee broers te scheiden eer ze elkaar 'n ongeluk konden aandoen." — Bij al de emoties die er op volgden, was Frans dit bijna vergeten: 't Reeke op dat onzalig oogenblik voor het eerst wakkergeschoten uit z'n afwezendheid? Leven en wil zitten er dus toch in. Hoe die nu ten goede te leiden?

Ziedaar dus een eerste probleem van de taak, die hem wacht. En plotseling rijzen ze op, probleem na probleem, problemen en opgaven zonder einde... voor z'n weerzinnigen blik in de toekomst rijzen ze op als een donkere muur. Hier staat hij dan! Mislukt voor priester. Mislukt voor echtgenoot van het mooiste en rijkste meisje uit dorp en streek. En bij zelfbestemming voortaan uitsluitend: opvoeder en beschermer van de jongsten thuis, z'n vaders plaatsvervanger, ook als landbouwer, hovenier, boomkweeker, veefokker, boekhouder en handelaar, bestierder van Garvershof en pachter van het kasteeldomein. Terwijl hij totnogtoe welbeschouwd op Garvershof niets behoorlijks heeft uitgericht, dan wat Trinette hem soms opdroeg en wees, en wat hij dan veelal nog ongemerkt van Nelis moest afkijken of maar liever aan Nelis moest overlaten...

Uur na uur ligt de oudste wakker, en zoo graag zou hij slapen en alles vergeten. Uur na uur telkens weer over zichzelf bezig, willens of onwillens, met een kleineerend inzicht als nog nooit. Aanhoudend ook over dat gesprek met Moeder, vanavond 't laatst, met steeds aangroeiend wantrouwen om haar schrik en teleurstelling, dat ze hem dus niet zal kwijtraken hier. En daar is hij dan weer volop over Colla aan den gang, ziet hem aldoor duidelijker in z'n ware gedaante, zooals hij waant: 'n stompzinnige bruut? Erfelijk belast? Voorbestemd tot den ondergang van z'n grootvaders? Waarom er nog aan te twijfelen, nadat hij

hem vandaag weer 'ns van nabij bezig zag met z'n lomp lawaai! En dan juist dat fijn Anneke, 't nog willen vergoelijken — „een kwajongen in z'n vlegeljaren" noemde zij 't. — Jawel dan! Hij heeft hem gekend van de wieg af en weet wel beter. Eeuwig heeft dat mispunt hem dwars gezeten. Contrasten als ze zijn? Neen, neen — daar zit het niet in! Trouwens te goed herinnert hij zich, hoe z'n eigen vader en oom over Colla dachten, die twee wijze Weversmannen. Wel degelijk: 'n gevaarlijk sujet in wording, voorshands nog wat in toom gehouden door het goede voorbeeld van hen allemaal thuis, door de tradities van het familieleven; wellicht nog 't meest, — nu Vaders tucht niet meer waakt, — door Moeders verwennen. Want wie weet wat ze hem heimelijk toestopt en belooft, om hem nog eenigszins naar haar hand te kunnen zetten! — Wrok en achterdocht worden voor den slapelooze een torment, heviger met de minuut. Tot hij met een schok overeind komt. Dit in geen geval: zich door dien bandiet nu ook nog de nachtrust laten benemen. Dan tochmaar liever aan Anneke denken? Zooals eerst, zooals de drie jaren lang dat ze immers alles voor elkaar waren. Tochmaar denken aan zoo héél veel liefs van haar, aan telkens toch weer iets onvergetelijk gelukkigs in hun samenzijn. Vanmiddag nog, toen ze elkaar omarmd hielden, alles en al vergeten! Was dat wezenlijk dezen namiddag eerst? Daar bij de beek — zij samen? Zoo heel kort geleden pas, dat z'n liefde hem nog doorduizelde, de zwijmel van geluk.. Met brandende oogen star en strak ligt Frans in het nachtdonker te staren, — ziet tóch niet Anneke, ziet geen Colla meer — ziet plotseling uitsluitend nog Nonk Peereneer, zooals die daar zat aan de bruiloftstafel, óók vanmiddag pas, somber en verbitterd, hardnekkig hem en Anneke negeerend... Nonk Peereneer? Heel die stuursche houding één aanklacht tegen hem, één wrekend verwijt tegen zijn ontrouw...

Zoo volslagen liet hij zich door Anneke in beslag nemen, drie jaar lang, dat hij zich over die verwijdering tusschen Nonk Peereneer en hem wel kon heenzetten, even op-

zettelijk zonder nagedachten als over die laatste twijfels van z'n seminarietijd. Waarom dringt nu opeens zoo vlijmend scherp het een tegelijk met het ander tot z'n geweten door? — „De eereschuld!" Zelf heeft hij 't indertijd zoo genoemd, die geldkwestie met den Weversnonk, de steeds zoo royale voorschotten en de studiebeurs uit onbekende bron aan Nonk Peereneer te danken, tien jaar lang. „De eereschuld?" Wat blies de pedante Franciscus Wevers, direct weer hoog van den toren, in eeuwig weer diezelfde grootsche overschatting van al z'n eigen doen en laten! De nuchtere feiten? Drie jaar lang liet hij den ouden man, eerst z'n allerbesten vriend en beschermer, doodgewoon links liggen, den doopvader die al z'n liefde en hoop op hem had gesteld. Alleen, omdat Franciscus Wevers 't van z'n trotschen kop niet verkrijgen kon bij dat afkeerig verzet tegen de onverwachte groote wending in z'n leven, de minste te zijn, al was 't dan maar enkel door er hem naderen uitleg van te geven. Daarom ook geen woord van zijn kant om uitstel van betaling te vragen, bij z'n toch eerlijk vast voornemen om het voorgeschoten bedrag plus rente op rente af te betalen met wat hij, eenmaal getrouwd en op den Wildkamp, zou kunnen opzij leggen van z'n tractement als rentmeester. Ook dát nu verkeken! En natuurlijk nou onherroepelijk, en zoo mogelijk nog dieper dan eerst, in discrediet bij dien weldoener van hem. — In wat voor afschuwelijk parket is hij dan toch geraakt? Want behalve dan Nonk Peereneer, nu ook nog vanzelf de heele familie Reinders-Gregoire tegen hem in 't harnas, en een figuur als modder tegenover den baron, die hem al direct zoo welwillend als Gregoire's toekomstigen opvolger adopteerde. En hoe zal 't nu voortaan moeten gaan met de pacht van den kasteelgrond? Hij, telkens tóch in contact met Gregoire of den baron? En hoe zich verder te houden tegenover Moeder, met natuurlijk Trinette en Ferdinand, Maria, Lucia, Nelis, den heelen Bult en heel Daelhoven op háár hand?
't Wordt Frans te machtig! Met koortsig verhit hoofd is hij opgestaan en sluipt hij de trap af, het slaapstille nog

donkere huis uit, de schemerige klamme koelte van den nanacht in. Onwillekeurig neemt hij z'n weg den Bergbongerd af, terug naar dat plekje bij de beek, waar tusschen Anneke en hem alles wel weer goed zou zijn geworden, zonderdat juist op het beslissende oogenblik die verwenschte Colla met z'n brutaal gebulk hem was komen wakkerroepen in deze folterende werkelijkheid.

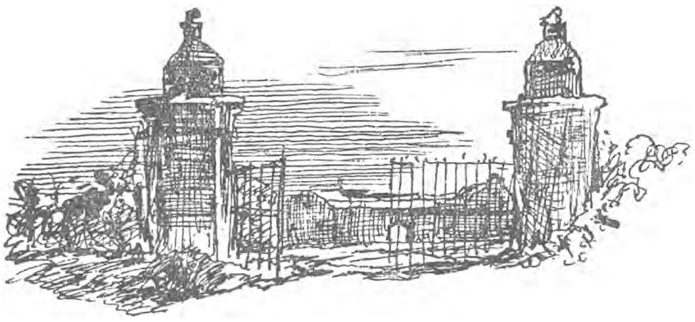

AL DEN EERsten dag na de bruiloft zijn de kinderen 's namiddags uit school thuisgekomen met het nieuws, dat ze Anneke met haar vader hebben zien wegrijden in de vigilant van Overdael, een groot koffer er bovenop. Ze hadden nog geroepen en gewuifd, maar Anneke zag of hoorde hen niet. 't Was juist alsof ze in haar hoekje zat te huilen.

Hoe die tijding haar ook aangreep, 't Rosalien liet daar de kinderen niks van merken. Ze deed maar, of 't zoo vanzelf sprak: ,,Ja, da's waar ook, — Anneke zou weer 'ns op den Wildkamp gaan logeeren.'' — Maar wat was

ze blij, z'n moeder, dat de oudste 't niet hoefde aan te hooren. Juist 'n oogenblik te voren was hij de keuken uitgegaan, zonderdat ze een van beiden nog een woord meer gerept hadden over wat hun allebei toch zoo hoog zat. Ze waren dan ook nog geen oogenblik alleen geweest, moeder en zoon, en hem apart bij zich in de zaal roepen wilde ze niet, juist omdat de wonde nog al te versch was bij hem zoowel als bij haar zelf. — Geen woord er over ook verder de week lang, en nog aldoor niet.
Toch scheen alles z'n gewonen gang te gaan op den Hof. Tot Rita, eergisteren, Vrijdag, thuiskwam met de boodschap rechtstreeks van Villa Weltevreden, dat Anneke's moeder Zondagmiddag tegen drie uur naar Garvershof zou komen. 't Rosalien had maar 'ns geknikt: „Wel, wel," opnieuw om 'r consternatie niet aan de kinderen te toonen. Naar Frans, die er toen wél bij zat, — 't was onder het middageten, — had ze heelemaal niet durven kijken. Ze kon immers best begrijpen, dat het aangekondigde bezoek hem al evenzeer als haar meteen dreigend boven het hoofd hing.
En hier zit ze dan, Zondagmiddag tegen drie uur, op 'r plaatsje van ouds in den hoek bij het open zaalvenster, hier zit ze, moederziel alleen, in afwachting als van gevaar en onheil, den blik tusschen de hooge stokrozen door naar de vuurlelies, die pas in bloei zijn. Zij, die toch zooveel van alle soort bloemen houdt, precies vuurlelies kan ze niet goed hebben, — naar die vuurlelies maar liever niet meer kijken...
Nog geen vijf dagen geleden die bruiloft hier in de zaal? 't Lijkt haar eerder of er een eeuwigheid ligt tusschen toen en thans. Bij de zoo onvoorziene nieuwe bekommernis raakte Trinette 'r huwelijk en vertrek totaal op den achtergrond voor haar. Eigenlijk gezegd, is ze maar blij, dat het geval met Anneke tot nog toe zoo heelemaal buiten Trinette omgaat. Want wat zou die er een hoog woord over hebben, natuurlijk Moeder opleggen dit en dat te zeggen en te doen, zij-zelf Frans onderhanden nemen, wellicht Anneke op haar nummer gaan zetten, en alles nog-

meer bederven! Want als er voor Frans nog iets te redden valt, — 't Rosalien begint dit met het uur beter in te zien, — dan kan dat alleen door gebed en lankmoedigheid.
In ieder geval is het een uitkomst dat ze vanmiddag bij dat bezoek het rijk alleen zal hebben. Dit kwam zoo vanzelf. Maria en Lucia namen de vier jongsten mee op wandel naar Nonk Peereneer. Nog op aandringen van Trinette zullen deze den ouden man Zondagsmiddags voortaan zooveel mogelijk gezelschap gaan houden. Frans is er vanmorgen al vroeg tusschenuit getrokken, — voor zaken naar de stad, zooals hij voorgaf. Natuurlijk schuwt hij Daelhoven, om de opspraak, die er zeker al volop aan den gang is, over de verbroken verkeering. — Colla, elke week van Zaterdagmiddag tot 's Maandagsmorgens thuis van school en uit z'n stadsch kosthuis, ging na den eten meteen op stap, met hengel en vischkaar naar de Maas.
Ze heeft er op gelet: die twee broers hebben elkaar wel echt opzettelijk ontweken dezen keer, zelfs geen kort oogenblik bleven ze bijeen. Nauwelijks heeft Colla den voet in de keuken gezet, of Frans laat er zich niet meer zien. Wel was Frans de heele verdere week na de bruiloft tegen allemaal en iedereen even afgetrokken en kortaf, maar die houding van hem tegenover Colla is tochwel erg opvallend. Zoodat zij 't maar niet uit 'r hoofd kan zetten, wat snapachtig Rooske haar vertelde over die vechtpartij tusschen de groote broers hier binnen in de zaal, vlak na het vertrek van het bruidspaar. Als zooiets toch waar zou zijn, hier onder haar dak, haar twee oudste jongens, die elkaar aanvliegen! Altijd heeft zij wel geweten, hoe slecht die twee elkaar verstaan, haar Heerke en haar Boer, zoo uiteenloopend van aard en wezen als ze zijn! Maar dat het ooit tot zulke uitbarstingen zou kunnen komen? Ze zal maar hopen, dat het is, zooals ze tegen Rooske zei: „Och kom, niks anders dan zoomaar wat bakkeleien, da's jongensmanier, om te zien wie de sterkste is..." Met dit al, geen wonder dat haar hart van zuchten zwaar is; dat ze in honderderlei beklemmende gedachten verstrikt zit, met er tusschendoor schietgebeden tot God

den Heiligen Geest, om tochmaar goed te mogen weten wat te zeggen en wat te zwijgen, als meteen Anneke's moeder hier voor haar zal zitten.
Gistermiddag, toen ze voor de linnenkast op den overloop stond, om het zaterdagsch schoongoed bijeen te zoeken, was daar opeens Frans met z'n verzegeld pakje voor Anneke bestemd: „Geef dit maar aan 'r moeder terug voor haar," zei hij schichtig. „En verder alles laten, zooals 't is. Beloof me dat: er niet meer aan roeren." Eindelijk z'n eerste woord, na die vier benauwende dagen lang. 't Ontging haar niet, hoe slecht hij haar blik verdroeg. „Ik heb 't in Gods handen gelegd, jongen." Wat kon zij anders zeggen op dat oogenblik? — „Ik ben bang, dat God er zich bitter weinig van aantrekt!" had hij geantwoord, en ze was er echt van verschrokken zoo spottend en schamper als dit er bij hem uitkwam. Wat moest dat nou weer beteekenen? Eer ze 't hem vragen kon, was hij met 'n schouderschok al weg, de trap af. Kent zij den oudste dan wezenlijk heelemaal niet meer? Hooghartig, ja, dat is hij wel altijd geweest, maar nou meteen bij den tegenslag ook nog opstandig en verbitterd? Lieve God in den Hemel, laat het voor hem met Anneke toch in vredesnaam weer in 't reine komen, tot z'n redding en behoud, — geef 't me, er voor te doen alles wat in m'n vermogen is..."
'n Klop op de zaaldeur, kort en krachtig, schrikt haar op uit dit bidden. Zoowaar precies als in de dagen van weleer: Nelis, die het bezoek aankondigt, al heeft zij er tegen hem dezen keer toch vooraf geen woord over gerept. — „Mevrouw van den burgemeester."
En daar ruischt ze binnen, Stefanie Reinders-Gregoire, even deftig als ze vanmorgen, voor de Hoogmis, door het middenschip op 'r kerkbank aanstevende, in haar zwart kanten pelerien, met het kleine kapothoedje van gele en paarse primula's als een kroontje coquet op het hoog kapsel, de smalle zwartfluweelen keelbanden schuins naast de kin gestrikt. — Stefanie! Geposeerd, maar 't misstaat haar niet, integendeel ze wordt er met de jaren aldoor knapper op en naar evenredigheid, volgens de kwade ton-

gen, ook ijdeler en hoovaardiger. In Daelhoven is er nog nooit een burgemeestersvrouw geweest, die zich zooveel liet voorstaan op haar waardigheid. 't Rosalien weet genoeg, dat er in het dorp om gelachen wordt.

De eerste blik van de bezoekster geldt... de vliegenstolp, die naar boerentrant midden op tafel onder de koperen hanglamp staat, — het zuur bier zwart van de verdronken slachtoffers... „Ja, die vliegen! Da's een ware plaag dezen zomer!" leidt zij het onderhoud in, als 't Rosalien bevangen blijft zwijgen.

Maar al is 't dan over de vliegen begonnen, al heel gauw staat, tusschen de twee moeders in, de keurig dichtgebonden doos van Anneke naast Frans z'n bruin pakketje met de roode lakken: — zorgzaam verpakt alle kleine en groote schatten van een verloofd paar bijeen: ringen, portretten, brieven, cadeautjes, die de een van den ander zoo trouw vergaarde en bewaarde.

„Wie had nou zooiets kunnen voorzien!" verzucht 't Rosalien, — 'n sprong in het duister om nu maar in Gods naam zoo gauw mogelijk op het apropos te komen.

„Oprecht gesproken," — de burgemeestersvrouw gaat er dadelijk op in, — „wij zijn blij, dat het kind nog intijds tot een beter inzicht is gekomen. Sinds we dien Frans van jou nader leerden kennen, Rosalien, hielden we ons hart vast, wat 't geven moest met die twee, zoo uiteenloopend van karakter. En behalve dat, mijn moeder heeft wel altijd gezegd, dat we nooit onze toestemming hadden moeten geven. Al van 't begin af, hield die vol: „Is me dat nou 'n partuur voor ons Anneke, die jonge Wevers!"

Maar dit dringt 't Rosalien dan toch door merg en been, den naam van haar man zaliger en van haar kinderen te hooren uitspreken, zóó verwerpelijk, alsof er alles wat minderwaardig is, in besloten ligt. Toch blijft ze zwijgend op de pakjes neerzien, en laat ze de andere maar doorratelen:

„En ik, die altijd nogwel zooveel met hem ophad, 't door dik en dun voor hem bleef opnemen, — eerlijk gezegd in 't laatste jaar moest 'k wel eindigen met m'n moeder groot

gelijk te geven... 't Is Godgeklaagd, zoo weinig als er is terechtgekomen van dien zoo veelbelovenden oudste hier! Z'n uiterlijk heeft hij voor, dat zal 'k blijven erkennen. 't Was ons Anneke al goed gelukt 'n heer van hem te maken. Al te veel stak hij, zoo op 't oog, niet meer bij haar af. Maar voor de rest? 'n Jongen van niks. Eerst zoo'n meisje 't hoofd op hol brengen in een tijd, dat hij zich bij heel andere dingen had dienen te bepalen. Dan haar drie jaar lang aan 't lijntje houden, — haar den ganschen uitzet laten klaarmaken, alles geborduurd met dooreengewerkte W's en R's — Wevers-Reinders — jawel dan! Ze heeft er haar oogen bij bedorven, 't arme kind. — En daar geeft hij haar de einden in de hand! — „Wees blij van dien slappeling af te zijn," heb ik haar al aanstonds gezegd, toen ze Dinsdag van die bruiloft hier thuiskwam, zóó overstuur, dat we haar forceerden den volgenden dag naar 'r grootouders te gaan om wat te bekomen. Voorloopig blijft ze daar nou wel op den Wildkamp, hoe noode we haar ook missen in huis, onze eenigste. Bonnemama Gregoire zal haar wel tot reden weten te brengen. Enkel nogmaar één verzoek hier, Rosalien, in naam van onze vroegere vriendschap: „Zorg, dat je zoon geen stap doet om haar soms nog te naderen."
„Wat dat betreft," de oude Garvermanstrots veert tòch weer 'ns op in 't Rosalien: „m'n zoon weet zelf genoeg waar hij staan moet!"
„'t Is te hopen!" dreigt de burgemeestersvrouw. Mee verdwijnt het bruin pakketje in haar kanten riticuul, en staat ze op.
't Doet 't Rosalien opeens terugdenken aan dien winteravond, den laatsten van Leonardus hier in de zaal, toen diezelfde impertinente Stefanie hun den oudste zoo behendig kwam aftroggelen voor haar verliefd Anneke. En hoe hij daar rechtkwam, Leonardus, zoo ziek als hij was, met z'n heftig: „Nooit van m'n leven!" dat wellicht z'n dood verhaast heeft... En alles wat Leonardus zaliger, verder, boven, nog tegen haar zei er over, schiet haar nu plotseling zóó fel-duidelijk te binnen: „Zoomin als we

hen vroeger Garvershof lieten inpalmen, krijgen ze nou onzen oudste!" — terwijl zij maar doorging met pleiten voor de twee. Uit genegenheid voor Anneke? Dat is er de rechte naam niet voor. Ook wel om 't goeddoen dat ze had in het geluk van zoo'n jong koppel, maar hoofdzakelijk toch — in geweten aan zichzelf bekend — omdat het rijk huwelijk voor haar zoon háár begoochelde! — Vader, Vader, — waarom niet geluisterd naar je waarschuwing, naar om zoo te zeggen je laatsten wil? — Hier sta ik nou...

Hier staat ze nou, 't Rosalien, en van al haar heilige voornemens om 't met lankmoedigheid misschien toch nog ten goede te schikken voor de twee, — niks over! Juist nog genoeg is ze zichzelf meester, om 'r tranen tegen te houden. De andere moest 'ns meenen, dat ze zou grienen van spijt, — terwijl ze juist zoo helder begint in te zien, hoe slecht haar jongen zou zijn terechtgekomen bij 'n schoonmoeder en 'n grootmoeder, die 't zoo hoog in den kop hebben en daarbij het hart heelemaal niet op de rechte plaats. Dat blijkt nu wel!

Werktuigelijk is 't Rosalien opgestaan om de bezoekster uitgeleide te doen, die zich bij de zaaldeur nogeens naar haar omkeert en opnieuw begint:

„Je begrijpt: — ons Anneke? Tien aan elken vinger... 't Is de kwestie maar, dat ze 'r gezond verstand moet gebruiken."

„Dat spreekt! — Anneke zal wel 'n ander vinden."

„Vinden?" Minachtend blaast de burgemeestersvrouw door mond en neus. „Als ik je zeg, dat de ware Jozef al op haar te wachten staat! 'n Rijke partij zal ze doen!"

„Dan valt 't wel te verstaan..." moeder Wevers blijft tòch steken in haar spontanen uitroep van verontwaardiging.

„Wat valt er te verstaan?" daagt de andere uit, strijdlustig.

„Om 't danmaar ronduit te zeggen: dat er 'n aanleiding moest gezocht worden om 't af te maken met Frans."

„Waar zie je ons Anneke voor aan?"

„Je zegt toch zelf..."

„Ik zeg, dat 'r ouders en grootouders 't nu verder weleens voor haar in handen zullen nemen. En daarmee uit!" Mevrouw van den burgemeester grijpt naar de deurkruk, spinnijdig, volstrekt tegen haar opzet in, om zich zoo onverschillig mogelijk voor te doen. En in zooverre is 't haar tochwel gelukt: absoluut niets heeft ze er van laten blijken, hoe ze er eigenlijk over inzitten terwille van hun Anneke. Want allesbehalve gerust zijn ze er over, zooals die almaar snikken bleef dien eersten nacht lang: „En toch kan ik niet zònder hem," en nou, op den Wildkamp, mismoedig en versuft voor zich uit zit te turen. 't Zou zoo'n nerveus kind een knak kunnen geven, waar ze voor haar levenlang genoeg aan heeft.
„Ja — dan in 's Hemels naam!" Wat kan 't Rosalien anders dan 't er maar bij laten? Hoe zou zij opgewassen zijn tegen dien slagvaardigen grooten mond?
Terwille van de wellevendheid wil ze in alle geval meegaan tot de inrij-poort. Jawel dan! Al op den drempel van de huisdeur wijst de andere haar terug: „'k Zal den weg wel alleen vinden."
„Zooals je verkiest."
Terug in de zaal, om er de doos van Anneke zoolang maar in Vaders secretaire te sluiten, — zij bewaart er den sleutel van, het eenige dat ze zich onder de heerschappij van Trinette had voorbehouden, — staat 't Rosalien daar minutenlang te dubben, gegriefd en diep bedroefd tegelijk. Tot haar allerlei antwoorden en verklaringen door de gedachten schieten, die zoo van-pas zouden geweest zijn: „Had 'k haar toch liever ook 'ns herinnerd aan dien laatsten avond met Leonardus hier. — Had 'k haar toch liever rechtuit die tegenkanting van Leonardus aan 'r verstand gebracht!" — Maar 't is nou eenmaal altijd zoo geweest en gebleven: zij, ze kan 'r mond niet roeren, is meteen onder 'n hoedje te vangen als anderen brutaal tegen haar ingaan, alleen en vooral omdat haar dat 'n pijn doet vanbinnen, waarbij al haar kracht tot weerstand meteen ineenschrompelt. Ze weet 't wel, dat is erger geworden met de jaren, erger vooral sinds den dood van

Leonardus. Door haar eigen Trinette liet ze zich immers totaal overheerschen. En had ze Frans, toen 's avonds deze week, niet direct veel flinker moeten te woord staan? Nou weer in een hoek geschoven door die verwende en verwaande Stefanie?...
Vol misprijzen tegen haar eigen tekort als tegen het al-te-veel van de bezoekster, komt 't Rosalien in de keuken terug, om er het vuur op te rakelen onder den waterketel. Ze zal maar koffie gaan zetten, en afwachten wie van de kinderen het eerst thuiskomt.
Algauw hoort ze gestommel in het voorhuis. — Nelis? — Na de dertig jaar en meer, dat hij hier in- en uitgaat, herkent 't Rosalien aanstonds zijn tred, en ook die bedeesde manier van binnenkomen is ze gewend van hem: zonder een enkel woord, maar alles aan hem toch één vraag: „Stoor ik u niet?"
Al ontwaart ze wel aanstonds, dat er hem iets bijzonders op het hart ligt, toch kan zij niet anders dan almeteen 'r eigen overkropt gemoed luchtgeven tegen dien vertrouweling van welhaast levenslang: „Heb je haar wel zien weggaan?"
„Onze inrij zal gauw te smal zijn voor mevrouw de barones!" Nelis z'n afkeer van die pauwin is op 't oogenblik grooter dan ooit. Hij merkt immers genoeg aan 't Rosalien, dat ze hier niet veel goeds is komen uitrichten.
„Onder ons gezegd en gezwegen, Nelis, — en jij bent de eerste die 't van me hoort: — 't Is uit tusschen Frans en Anneke."
„Auw! Is het 'm dat! In de laatste dagen begon ik me al echt ongerust te maken dat heer Frans soms 'n ziekte onder de leden had. Zoo raar als-ie er bij liep." — Van alteratie wordt Nelis ongewoon spraakzaam.
„We zullen er hem doorheen moeten helpen, Nelis! Want het is tochwel héél erg. Jong als Frans is, en vol illusies als hij was over z'n Anneke."
„Ze voegden anders zoo echt goed bijeen," vindt Nelis, „allebei heerenkinderen van 't fijnste soort, en zij bekans al even geleerd als hij, — zoo niks van den boerentrant

geen van tweeën. 't Is haast niet te begrijpen, dat twee zulke eenderen elkaar zouden loslaten. Zou 't niet weer terechtkomen?" — Nelis zou voor z'n eigen evengoed het geruststellend vooruitzicht liever maar weer terughebben, dat heer Frans binnenkort tòch ging vertrekken van Garvershof.

„Toch heb ik 't me nooit kunnen ontgeven, Nelis, dat jij eigenlijk niet zoo heelveel met Anneke ophad."

Nelis verschiet er van, dat 't Rosalien daar acht op heeft geslagen, ongemerkt dus, terwijl hij meende zich ongemerkt zoo ver mogelijk uit de buurt te houden van dat ongenaakbaar Anneke. Heeft het hem eigenlijk ooit een woord waardig gekeurd? Al groette het hem weliswaar meestal tochwel heel genadig in 't voorbijgaan.

„Och, wat zal ik u zeggen," zoekt hij z'n gevoelens voor-en-tegen Anneke tegelijk aan 't Rosalien en aan zichzelf uit te leggen: „Ik zei me wel altijd: zoo'n kind heeft 'r moeder en 'r grootmoeder immers zelf niet uitgezocht. Die fatsoeneerden haar teveel naar hun eigen model."

„Precies, Nelis! Daar zit 'm de knoop. Die twee zullen nooit voldaan zijn, tot het kind precies zoo impertinent geworden is als ze zelf zijn. En met Frans waren ze volop ook al bezig. Maar dat is hun dan toch uit de hand gevallen!"

„Wat dat nou betreft, 't mansvolk daar is zoo kwaad niet, — de heer burgemeester en de heer rentmeester zouden tochwel 'n goede voorgang zijn geweest voor heer Frans." Nelis wil toch liever maar den kant van den vrede en de verzoening uit.

Maar wat zegt 't Rosalien hem nou daar? „Hoor 'ns, Nelis," zegt ze, „inplaats van die twee wijze vaders zul jij nou de goede voorgang moeten zijn voor heer Frans. Want alles met al, hebben wij nou voortaan een nieuwen meester op Garvershof."

Zóó ontsteld staart hij haar aan, dat ze 't nader begint toe te lichten. „Dat versta je tochwel? 't Schijnt bij den oudste juist de groote tweestrijd te zijn geweest: Garvershof te moeten opofferen voor den Wildkamp. Hij zegt,

in 't vervolg hier de plaats van z'n vader te willen innemen."
„Dan ging 't hem dus tusschen plicht en liefde." Juist als 't Rosalien zelf, weet Nelis er ook de mooiste namen voor te vinden. Toch hooren ze allebei aan elkaars stem, dat 't niet het rechte is.
„Dat zal de oudste zeker van z'n vader hebben: plicht boven alles!"
„Zoo zal ik 't dan ook maar zien te beschouwen," belooft Nelis, en daarmee wil hij z'n afschrik voor dien „nieuwen meester" tot zwijgen brengen, terwille van 't Rosalien, eer die z'n weerzin soms doorzien zou.
„Ik reken op jou, Nelis!"
God in den Hemel, dàt woord, juist nou! — Ze weet natuurlijk zelf niet, welke herinneringen dàt in hem opwekt... Maar goed, goed, — het is zooveel geweest als zijn eed van trouw, al z'n halve leven lang, en hij zal het handhaven, ja zeker, tot z'n laatsten snik. — „Reken op mij!"
Maar nou ze hem vlak er op 'n tas koffie toeschuift en zegt: „Ga er toch liever bij zitten," overrompelt hem de gedachte aan dat andere, dat van hem eigens, wat hij hierbinnen voor het hare subiet vergeten was. Nogwel na er den godsganschelijken dag mee te hebben omgeloopen, echt in de penarie er over. Zóó lang stond hij er na den eten over te dubben, alleen bij den put „al of niet naarbinnen gaan en 't haar zeggen?" tot de burgemeestersvrouw hem onverwachts vóór was. — Maar nou wordt het dan toch meer dan tijd, er mee voor den dag te komen.
„Eigenlijk gezegd," waagt hij dan maar z'n aanloop, „wat ik zeggen wou... eigenlijk kwam ik u vragen, of 't goed is, dat ik voortaan maar liever weer thuis blijf slapen? Voorloopig niet meer op het zolderke... 't Is Moeder vannacht in de beenen geslagen. Ze kon vanmorgen onmogelijk opstaan en naar de kerk. — Voor 't eerst van haar leven op Zondag niet naar de Heilige Mis. En nou ligt ze daar nog."
„Moeder ziek? Die goeie Plonia..." Ontdaan blijft 't

Rosalien hem aanzien. Toch wil 't er niet heelemaal bij haar in. Plonia van de been? Den heelen dag in bed gebleven? Dan moet het tochal iets heel ergs zijn... „Zoo gauw als de kinder uit Overdael terugzijn, kom ik 'ns naar haar kijken. In geen geval haar alleenlaten, Nelis."
„Al véél te lang nou weer," schrikt Nelis; en mee is-ie de keuken al uit, z'n koffie vergeten.
't Rosalien staat te staren naar de deur waarachter hij verdween... Plonia ziek? Nelis van z'n zolderke weg?... 't Dringt nou eerst tot haar door, — „dit ook nogal erbij?" — „Waar blijven ze toch, die zes?" 't Huis heeft haar nog nooit zoo uitgestorven geleken, als nou ze daar staat te wachten om naar Plonia en Nelis te kunnen gaan, en zich te overtuigen dat het toch zeker maar iets van voorbijgaanden aard zal zijn, God geve't.
Zóó doodstil is 't op Garvershof, dat ze daar, na ruim zesentwintig jaar voor het eerst weer 'ns de ouwe klok in het voorhuis hoort slaan. — Vier uur. — Pas vier uur? Kan er dan in een uur tijds zóóveel omgaan in een mensch? En nou zoo misschien nog uren wachten eer de kinderen er zijn? Dat houdt ze niet uit! Dan tochmaar vast naar Plonia en Nelis...

V

GELUKKIG WAS NU AL GAUW de oogst in vollen gang. 't Rosalien wist immers wel bij ondervinding, hoe de roes van dat feestelijk werk in de stralende glorie van zon en zomer, hen, boerenlui, kan heenhelpen over de groote of kleine zorgen. Zoodat in de rust daarna, eenieder z'n leven weer 'ns met nieuwen moed mag hervatten... Zou ze er voor den oudste óók haar hoop op mogen stellen? Ze blijft het zich afvragen, wanneer ze het mansvolk in de vroegte zoo samen bijeen ziet optrekken, vaardig tot den slag.

Oudergewoonte doet zij hen elken ochtend uitgeleide tot den drempel van den inrij, en na haar zegenwensch: „Allo dan, geluk er mee!" blijft ze hen naoogen, tot ze langs den Bulthoek verdwijnen. Zou ze dat kunnen nalaten? Van den eersten zomer af, zesentwintig jaar geleden, van dien morgen, toen Leonardus zoo alleen nogmaar met Nelis en Drikus Vinken opweg toog, heeft zij daar gestaan, zoo tegen vier uur in den nuchteren ochtend, zomer na zomer elken oogstdag.

En daar gaan ze nou weer, dag na dag, daar trekken ze door den morgendauw en den dageraad, inplaats van z'n vader hun oudste er bij als de meester: negen man bijeen. Bij Nelis en Drikus Vinken nog Paulus, de zoon van Drikus; bij de vier Ruiterjongens nou ook Sanderke Doree, hun oomzegger, Sanderke al in z'n dertiende jaar en de jongste van den troep, maar mans genoeg, rap en behendig, en praats voor allemaal samen! Alle negen met zeis en sikkel, den slijpsteen in den broekriem, den rooden zakdoek om den hals, over het blauw boezeroen los het grondkleurig versleten vest. Ook Frans nou 'ns niet meer in dat eeuwig houtvesterspak, nog door Anneke hem opgedrongen, — 't kleedde hem zoo goed, vond die, en 't voegde nou eenmaal bij zijn toekomstige positie op Laag Case. — Frans? Zoo op den rug gezien, in z'n vaal huisjasje, den strohoed in den nek, lijkt hij tochwel veel op z'n vader. Maar enkel aan dat slungelachtig loopen is al te merken, dat hij zoo heel anders van aard is, geen die recht en onverzettelijk op z'n doel afgaat, zooals zij 't dien kloekmoedigen Leonardus hier zag doen, van den eersten dag af. Als ze hem daar zoo gadeslaat, 't Rosalien, ziet ze genoeg hoe verstrooid en onverschillig de oudste dien braven Drikus Vinken, naast hem op, maar laat redeneeren; hoe 't zelfs niet in hem opkomt, dat hij eigenlijk de aanvoerder moest zijn van de kleine compagnie, zooals z'n vader daar van nature zoo goed slag van had: rustig en monter voorgaan en bij de anderen de opgewektheid en den ijver er in brengen en houden. Eindeloos veel heeft zoo'n Frans nog aan te leeren als meester van den Hof, wezenlijk alles en nog wat! Maar waarom al zoogauw de hoop opgeven, dat het hem op den duur wel vanzelf beter zal afgaan? Als-ie maar 'ns over z'n hartzeer heen is. Daar is alles mee gezegd: hij heeft z'n hart en z'n hoofd er niet bij. De breuk met Anneke blijft hem dwars zitten, geen twijfel aan, eigenlijk met den dag erger. Zóó zelfs, dat ze 't geen van allen zouden wagen ook maar in de verste verte over Anneke of over maar het minste en geringste van den Wildkamp te reppen in zijn bijzijn.

Voor Trinette heeft het kwaad nieuws de thuiskomst van de huwelijksreis bedorven, — dat welkom zoo feestelijk toebereid nogwel door ouwe Suzan in eigen persoon, „de bruiloft nog eens dunnekes over", waarop de familie van weerskanten opnieuw voltallig was uitgenoodigd, nou tóch in de Zwaan! Van Garvershof is er niemand geweest dan Maria en Lucia, en aanhoudend kwam het gesprek aan tafel weer op het onderwerp Frans en Anneke terug. Trinette zou dit en zou dat... Maar zelfs die doortastende en zoo vrijmoedige Trinette durfde er niet over beginnen tegen hem en ziet geen kans om Anneke al was 't maar alleen 'ns vertrouwelijk te polsen, zooals ze dit voorheeft. Geen Anneke meer te bespeuren in dorp of kerk, alsof ze haar op den Wildkamp van de wereld afgezonderd houden. Terwijl „mevrouw van den burgemeester" met het hoofd in den nek Trinette en 'r man voorbijgaat alsof ze hen niet ziet, zooals ze de heele familie Wevers-Garversman voorbijgaat, tot haar doopdochter en troetelkind Rita toe! — Met 'n diepen zucht en hoofdschuddend hervat 't Rosalien na haar bespiegelingen bij de poort, in die ongewone vroegte maar meteen het dagelijksch werk in huis en op het erf. Dat is er niet minder op geworden, zonder Trinette, en met Plonia op het ziekbed. Arme Plonia, die er zooveel slechter aan toe is, dan Nelis en zij eerst meenden: geen sprake van rheumatiek of vliegende jicht, half verlamd door een beroerte ligt ze daar, almaar aan 't kreunen om Nelis, die tegenwoordig toch noodwendig zooveel mogelijk op den Hof moet zijn en doodgewoon onmisbaar is bij den oogst. Die bedil-al van 'n Plonia, langer dan een halve eeuw zoo eigen op den Hof, ze is nou in 'r hulpeloosheid zoo verlegen als een kind voor de meesteres en 'r dochters. Alleen moeder Ruiters mag zoo nou en dan Nelis z'n plaats eens bij haar vervangen. Zoodat ze 't hier op den Hof ook nogal zonder moeder Ruiters moeten stellen. En toch spelen ze 't met hun drieën zóó goed klaar, dat Maria en Lucia in deze oogstdagen halverwege den voormiddag al naar het veld kunnen gaan garven binden, en dat tegen twaalven Moeder zelf de koffie naar de oog-

sters kan brengen, ook volgens het gebruik van jarenlang: — de jongsten allemaal mee, deur en poort op slot. — „De hond en de haan zullen wel oppassen," zegt 't Reeke.
De kinderen voorop. De zomervacantie is begonnen en ze zien er uit als kleine zigeuners,z onverbrand allevier, bloote voeten in afgesleten klompen, uitgegroeid uit de verschoten katoenen broekjes en kleedjes, overgeërfd van de grooten en afgedragen tot op den draad. — 't Rosalien zelf in 'r zwart baskien, den zwart en grijs geruiten schort voor, — ze kan er maar niet toe komen den weduwrouw af te leggen, — den spitsgevouwen zwart-gespikkelden witten hoofddoek onder de kin bijeengeknoopt.
Voorop 't Reeke en Leonardje, die tusschen hen in de groote waschmand dragen vol boterhammen, witte kaas, verschgebakken spek-met-eieren, pruimenvlaai, onder frisch gemangelde keukendoeken tegen vliegen en wespen beschermd. Dan Rita en Rooske, de eene met de bontgebloemde koffiekommen in de hengselmand, de andere met de groote melkkan, links en rechts naast Moeder, die den boordevollen koperen koffieketel draagt.
Al bij den Bulthoek komen ze Nelis tegen, die elken schafttijd, ieder vrij uur, tot z'n nachtrust toe, aan z'n moeder moet wijden.
„Ze kan 'ren eenigste nog geen halven voordenmiddag meer missen," knikt 't Rosalien hem toe, vol respect voor z'n toewijding maar begaan met z'n gebondenheid. Die brave, zoo gewend z'n eigen gang te gaan in den tredmolen van het dagelijksch werk op den Hof!
„Men zou 't zoo zeggen," verzucht Nelis bij haar bemoedigend woord, en hij drukt zich opzij tegen de heg aan, om het troepke door te laten.
„Kom toch met ons mee terug, Neliske!" roepen de jongens. „Zie 'ns, wat 'n mandvol!"
Maar Nelis schuift bedrukt verder, vlug vlug. Voor 't Reeke is 't plezier er opeens af, alweer zonder Nelis, — die mand meteen veel zwaarder om te dragen dan eerst.
„Spijtig!" roept 't Rosalien hem nog na, en dat goed woord

van haar doet Nelis omzien, den blik vol schuwe dankbaarheid voor haar moederlijk meelijden.
„Altijd dezelfde," denken ze tegelijkertijd van elkaar, als ze weer ieder huns weegs gaan. Maar bij hem komt er bij: „Toch weet ze 't maar half!" — het knagend schuldbesef, dat hij zelf eigenlijk de oorzaak is van de beroerte, die z'n moeder trof. Dat laat hem niet meer los, sinds de vraag van den dokter, of ze zich soms ergens hevig over opgewonden had in de laatste dagen... Goeie God, nog toe! Toen, op den bruiloftsdag, daar bij den put en bij het vigilantpaard! De pronkemmers! En klets, het water over z'n schoenen... razend van drift, zij, om hèm... Kleine oorzaken hebben groote gevolgen. Zooiets! Precies terwijl hij zoo plezierig gestemd was, — op en na dien bruiloftsdag jong opnieuw, bij al die groote gebeurtenissen toen voor hem, nooit gedacht of gehoopt: Eerst, al meteen na de thuiskomst uit de kerk, die vriendschappelijke handdruk van háár, dat aangedaan goed-woord, voor hém het eerst van allen, ja zelfs voor hem maar alleen! Toen 's middags naast háár geroepen, bij dien gezegenden dank, door de bruid uitgesproken als uit háár naam...
Naderhand heeft hij pas ingezien, hoe hij door al dit onverwachte opnieuw weer 'ns van de wereld wegleefde, dag na dag, echt door een verjonging van z'n hart in hem... Vlak er op, — die watjekou voor z'n geweten: zijn schuld, dat z'n moeder daar nou lag! 'n Straf, — of 'n waarschuwing? Alsof de Voorzienigheid hem aan 't verstand wil brengen: „Voorzichtig, man! Geen voet geven aan die verjonging! Juist omdat Leonardus er nou niet meer is tusschen haar en jou, heb je dubbel op jezelf te passen!"

De gansche kasteelgrond op Garversberg is van de week al tot stoppelland geworden. Na die pachtvelden is vandaag, Zaterdag, „Garverskamp aan dezen kant" aan de beurt, het eigen part van den Hof. Over 't algemeen is 't een goed oogstjaar, 1897, voor graan en fruit een gezegend jaar, maar nergens stond het koren toch weer zoo vol en zwaar van aren als op dat ongeëvenaard Garvers-

kamp van den Hof. Het ligt, helaas, te smal tegen de wei van Gradus Steeg op, maar nadat vader Leonardus het al meteen naar den boschkant in de lengte uitstrekte, heeft hij het zooveel jaren lang nooit anders dan met de uiterste zorgzaamheid en voorliefde behandeld, alsof het een proefveld moest worden of een kweektuin.

Nou ze de meesteres met de kinderen uit het gebladerte langs het karrepad opzij van den akker zien opdagen, leggen de maaiers meteen de zeis neer, wisschen zich het voorhoofd af met de hemdsmouw, en samen gelijk komen ze naar het lommer van den boschrand. Frans weer schoorvoetend alleen en de laatste, als ze den „Engel des Heeren" al begonnen zijn. Want rechts en links in de verte luidt het middag op de torens, — hun eigen klok van Daelhoven hierboven te hooren als vlakbij, — maar toch heel goed te onderscheiden door de wijde zonnige stilte: ook de klok van Overdael, waar ouwe Nonk Peereneer aan het zeel trekt...

In een halven kring staan ze, mannen, meisjes, kinderen, ingetogen handen samen en het hoofd gebogen. 't Rosalien heeft voorgebeden... „dat wij door Zijn lijden en Kruis mogen gebracht worden tot de glorie der Verrijzenis", met langzamen nadruk beëindigde ze het nagebed, en na hun „Amen" laten ze zich allemaal bijeen op het gras meer. Het praten en lachen komt los, terwijl de uitgestalde voorraad zienderoogen slinkt, verdwenen in de grage maag van groot en klein.

Sanderke Doree kittelt Rooske met een korenaar in den nek. Zij wil den plaaggeest die aar afgrissen, en als Majoorke haar ridderlijk te hulp schiet, is het katjesspel van dat drietal weer 'ns volop aan den gang, midden tusschen de garven.

De tweeling is bij de grooten gebleven. Alsof er ter wereld niets anders voor hem bestaat, bekijkt 't Reeke het vlierfluitje, dat Nelis Zondag bij moeder Plonia 'r ziekbed toch nog voor hem gesneden heeft. — „Hij kan er den nachtegaal op nadoen," prijst Rita glorieus, „dat leert hij zich allemaal zelf." Veelmeer is 't Reeke er aan ge-

wend door Rita telkens weer met soms heel ongeduldig meelijden te worden aangemaand of voortgeholpen. Bij dien onverwachten lof van haar zoo ten aanhooren van allemaal, schiet hij wakker. Om te toonen wat hij nogwel méér en beter kan, haalt hij manmoedig het mondorgeltje uit z'n broekzak, en zet daar opeens in: „Het bruidspaar leef'! Het bruidspaar leef'!" het welkomstlied waarin hij op de bruiloft zoo verlegen bleef steken. Aanstonds Zwart Sanderke en de drubbels als de kippen er bij, en zij drieën met Rita, Maria en Lucia uit volle borst aan 't meezingen, algauw begeleid door den dreunzang van het mansvolk.

„Opnieuw feest!" lacht Moeder, voor het eerst na lange, lange weken weer 'ns echt opgevroolijkt, zooals toen bij den rondedans op den Bult. En nou het koor van puur ambitie en plezier nogeens van voorafaan begint, zou zij haast hebben meegezongen, als ze niet opeens den oudste erbij gemist had. Frans? Ze had zich juist al verheugd, dat hij vandaag 'ns wat langer bij het gezelschap bleef, hoe dan ook afwezig met z'n gedachten. Nou opeens toch weer weggedwaald? Maar ja, dezen keer is 't natuurlijk om dat lied van de bruiloft. 't Rijt de wonde bij hem open. Maar wie denkt daaraan? Zij zelf toch eerst al evenmin, de eenige, zij, die hoe zwijgzaam en schuchter ook, zoo zielsgraag deelen zou in z'n verborgen leed.

Als de zang zich oplost in gelach en handgeklap lacht en klapt 't Rosalien wel mee, terwille van de kinderen, maar 't gaat haar allesbehalve meer van harte af. Ze staat meteen op, roept tegen de drubbels: „Niet in den weg loopen, en goed naar Maria luisteren," — neemt den leegen koffieketel, en gaat op huis aan, alleen, precies als de vorige middagen. Het eenig verschil is, dat ze dezen keer niet denzelfden weg neemt, waarlangs ze samen zijn gekomen. Niet over het karrepad gaat ze en door het lommer van de hazelnoot-struiken daar. Ze neemt het voetpaadje den grasrand langs, midden door de blakke zon, den kant uit, waar Frans slentert bij de afrastering van de Steegwei. Want ze wil Frans tocheens toonen, dat Moeder

hem niet uit het oog verliest, en misschien hem eindelijk 'ns wat moed inspreken. — Langs het prikkeldraad loopt hij daar te rooken, zooals altijd en eeuwig tegenwoordig, de eene sigaret na de andere. Hij hoort haar voetstap, ziet om en staat stil. Onwillig en beschaamd tegelijk kijkt hij haar aan. — „Moeder is ook niet bang voor de hitte, dunkt me." — Ze verschrikt er van, hoe vaalbleek en betrokken hij er toch uitziet. De zwarte wal onder z'n oogen maakt z'n blik nog somberder.
„'k Wou je alleen maar 'ns komen wegjagen hier!" probeert ze te lachen. „Honderdmaal beter zou je immers doen ginder onder de struiken languit in het gras den schafttijd te gaan verslapen, zooals Drikus Vinken en Paulus, en al de anderen. Jij bent dat zwaar werk niet gewend, jongen. En dan van vier uur 's morgens op. Zonder wat rust tusschentijds hou je 't niet vol, geloof me. Je ziet er uit als 'n geest."
„Geen zorg over mij!" doet hij luchtig. „'k Wilde hier alleen maar die wei van Gradus Steeg 'ns nader opnemen. Want ik zal 't er niet bij laten zitten, Moeder. 'k Beloof u alles in 't werk te zullen stellen om dat groote doel van Vader zaliger tóch nog te verwezenlijken: bij ons ééne derde part ook de rest van Garverskamp weer terug aan Garvershof!"
Hoe hij ook z'n best doet om 't er zoo resoluut mogelijk uit te brengen, zou z'n moeder soms niet hooren, dat 't hem toch niet recht uit hart en ziel komt? Daar heeft zij z'n vader indertijd op een anderen toon over bezig gehoord! 't Vindt bij haar dan ook niet den minsten weerklank. Alleen doet zich de vraag aan haar op, of 't wellicht goed zou zijn, hem dat terugwinnen als een doel voor oogen te stellen? Iets om z'n ambitie te wekken, eer hij soms zelf gaat inzien, dat z'n krachten tekortschieten voor de taak, die hij op zich nam. —
„Wie weet, wat er nog van komt," zegt ze, op haar beurt al evenzeer met veel te weinig overtuiging. 't Gaat haar te slecht af tegen haar gemoed in te spreken. Daarom maakt ze er nou maar liever gauw 'n eind aan hier. „Ge-

loof me, jongen, ga nou liever eerst 'ns wat uitrusten!" spoort ze hem opnieuw aan. En dan, hem dieper in de oogen blikkend: „Vooral den moed er in houden!"
Hij lacht er 'ns om, geringschattend alsof hij haar uitlacht om 'r onnoozelheid: „U doet, alsof ik loop te treuren! Niet vergeten, Moeder, dat ik geen klein kind meer ben."
En ze gaat met haar koperen ketel, die spiegelt in de zon, — ze gaat, — afgewezen, — met 'n brok in de keel. Ach, goeie God, neen — 't is niet het rechte meer met den oudste, ook niet het rechte meer tusschen haar en hem... En als zij nou tenminste maar wist, hoe hem te helpen...
In de schaduwkoele keuken terug is 't Rosalien meteen druk bezig met het Zaterdagmiddagwerk. Ze staat er nou alleen voor, en geen betere remedie immers voor 'n mensch om z'n zinnen te verzetten, dan maar aanpakken!
Maar lang duurt het niet, of daar staat onverwachts Colla voor haar oogen, veel vroeger dan andere Zaterdagen na z'n schoolweek uit de stad terug. Alsof hij een ondraaglijken last van zich afwerpt, gooit hij z'n propvolle boekentasch op tafel neer. — „Daar dan!"
„Alzoo nou ook vacantie?" vraagt zij bedachtzaam, want al meteen zag ze de donderwolk op z'n gezicht.
„Ze kunnen er voortaan naar mij fluiten!"
„Wat is er nou weer aan de hand?" Ontdaan begint ze 't al te begrijpen: blijven zitten in z'n klas.
„Ze zeggen zelf, dat 'k er maar liever mee moet uitscheiden."
Bij de woede, die er in z'n oogen broeit, gaat ze er maar niet nader op in. Geen verwijt. Geen zucht zelfs. Al heeft het haar aangegrepen dat ze er van beeft op 'r beenen. Naar de kast gaat ze, om de portie, die ze er voor hem opzij heeft gezet: brood, spekkoek, pruimenvlaai, alles zooals de oogsters 't hadden.
„'t Scheelde amper, of je was voor een gesloten poort gekomen. Nog geen half uur ben ik van Garverskamp terug. Met hun allen zijn ze daar aan den slag." Al pratend gaat ze maar weer voort met 'r werk, om hem ongemerkt wat op z'n verhaal te laten komen. Slordig op 'n stoel

gezakt, schrokt hij hongerig z'n boterhammen naar binnen. Telkens weer schuift hij haar z'n koffiekom toe, die zij ook telkens weer geduldig volschenkt. Met den blik strak weg, zonder blijkbaar te hooren dat ze spreekt, zit hij tusschendoor almaar te grommen... „Maar nou heb ik er dan ook m'n bekomst van... Is me dat 'n gezanik! 'n School van niks..."
„Misschien maar beter, dat je nog eens een jaar bij den smid van Terbliet in de leer gaat," begint ze voorzichtig raad te zoeken.
„Och wat! Allemaal larie. Smid of smidse — 't zit me tot daar! Niks dan drijven van dien lammeling, om mij hier van de baan te krijgen. En nou we allemaal hoopten, dat-ie binnenkort met z'n Anneke naar den Wildkamp ging trekken, jawel dan! — daar zit Garvershof eerst voorgoed met hem opgescheept!"
Daar is het onweer dan losgebarsten. „Jongen, jongen, draaf niet zoo door!" bedaart ze hem. „De oudste meent het immers véél te goed met ons allemaal."
„Goed meenen? Die? Wat lekkers! M'n leven lang heb ik zelfs nog geen goed woord van hem gehad! Altijd en bij alles heeft hij me den voet dwars gezet... Om nogmaar bij 't voornaamste te blijven: zonder hem was ik best in Germond op studie gekomen. Maar neen, dat mocht niet van den heer baron! Daar werd meester Jonkers en wie weet wie nogmeer bijgehaald, om mij tot 'n halven idioot te verklaren. — Ja, ja, — Moeder heeft er wel doekjes om gewonden, maar ik heb er genoeg over opgevangen: „Spaar de Kerk voor hem..." waar of niet waar?"
„Waar, ja, voor zoover dat ze beweerden: hij heeft geen kop voor die studie. En dat zie je nou zelf — daarin sloegen ze de plank niet mis... Studeeren? Als de ambachtsschool nog boven je begrip gaat!"
„Da's geen vergelijk! Allemaal meetkunde en sommen, en dan tegen m'n zin en beter weten in! Vooral omdat ik dien nijdas wel heb doorzien! Hoe zou hij 't hebben verdragen, als „die vlegel van 'n Colla" op den duur bereikt had,

wat hij, terwille van zijn mooi Anneke, zoo leelijk liet zitten? Maar die prinses 'r oogen gingen ook open... Nog net bijtijds. Dat ziet u! Zou ze hem anders den bons hebben gegeven? En nou? 'n Mooie, die mislukkeling, om hier heer en meester te spelen! — Zoo een? Op Garvershof Vaders plaats innemen? De fat! Den Hof en ons allemaal naar den kelder werken, dat zal alles zijn, wat hij kan. Wacht maar!"

„Zwijg toch liever... Je zoudt hoe langer hoe meer dingen gaan zeggen, waar je naderhand spijt over krijgt."

„Ik wil u enkel maar waarschuwen. Laat hem toch niet begaan! Moeder heeft hier toch zeker ook nog iets in te brengen? Hij is tot geen boerenwerk in staat, die baron! Dan zoudt u aan mij wel een andere hebben!"

„'n Jongen van achttien!"

„Phh!" Colla richt zich op, stamrecht, zet een breede borst, buigt en strekt z'n boksersarmen. 'n Reus van geweld! — „Alsof die dandy iets van het labeur kan, wat ik niet zou kunnen! Achttien? Over zes jaar ben ik immers al even oud als hij nou. En ook in dien tusschentijd zou ik niet zesmaal maar op z'n minst wel zestigmaal meer hebben verzet dan zoo een."

't Rosalien kan niet anders, dan terugdenken aan haar hoop van weleer: dien druisten tweeden zoon van haar, dien echten Garversman, vóór hij ter wereld kwam immers had zij hem al voor den Hof bestemd! Wat heeft zich daar zooal tusschengedrongen! Eerst, da's waar: ook z'n vaders mistrouwen in den onbesuisden lobbes. Daarop, wat-ie zelf z'n roeping noemde. Toen dat drijven van den oudste, met beroep op de uitspraak van meester Jonkers om hem naar die stadsambachtsschool te krijgen. Voor dien aandrang was zij bezweken, en Colla op zijn beurt bezweek voor haar overreding: „Als Moeder 't zoo graag wil, allo, dan maar smid!" — In zooverre was ze er gerust over geweest, dat het immers nooit kwaad zou kunnen, als hij een ambacht leerde. Voor het overige maar 'ns afwachten, meende ze, welken keer de dingen zouden nemen op Garvershof. En nou is 't dan zoo geloopen, dat de

oudste hier onverwachts en eigenmachtig de teugels in handen heeft genomen...

„'t Is zoo jammer," zucht ze. „Als jullie, twee broers, 't maar beter eens waren!"

„Ligt dat aan mij? Heb ik hem soms ooit 'n stroobreed in den weg gelegd?"

Nou is 't Moeder, die op haar beurt hém niet hoort. Ze gaat door over wat haar door het hoofd speelt als een ingeving: — „'t Zou eigenlijk voor de hand liggen nou, zoo opeens maar: — de gebroeders Wevers, samen over Garvershof... Frans het leidend verstand en Colla de taaie spierkracht."

„Ik — onder de directie van dat genie? Nog liever als koloniaal naar den Oost!"

„Men mag z'n broeder niet haten."

„Haat ik hem? Hij mij."

„Dat meen je maar."

„Maar is Moeder dan ziende blind? Geen boe of ba heeft-ie meer tegen me gezegd — in geen weken. Z'n rug, méér zie ik niet van hem."

„Ja, hoor 'ns, — Moeder weet wel, dat jullie hooggaande ruzie hebt gehad den middag van de bruiloft. En wie was daar de aanleidende oorzaak van?"

„Nou ja, Moeder, ik ben precies ook geen heilige..." Schuldbewust zingt Colla daar toch opeens 'n toontje lager. En Moeder moet er zoowaar in 'r eigen om lachen, zoo kinderlijk beteuterd, als hij daar plotseling van haar wegkijkt, die bullebak.

„'n Heilige!" Mee vindt ze iets terug van den eenmaal zoo vertrouwelijken toon tusschen hen beidjes. „Als missionaris had je er zeker meer kans op gehad, maar 't is altijd toch te probeeren, jongen, wat we toch allemaal eigenlijk moeten: ons zelf zoeken te heiligen... Jij, Boer, die in je kinderjaren toch zoo'n goeie vrienden was met je Engelbewaarder... Weet je dat nog?"

„Jawel, Moeder..." Sip kijkt de reus haar aan. De Roeie Wever voelt z'n hart week worden, bij die herinnering uit z'n vroegste jeugd. Tegelijkertijd ziet hij hier met ziende

oogen voor 't eerst sindslang weer 'ns „Moeder" voor zich, nog juist de eendere immers, als die hem toentertijd vóór slapengaan z'n kruiske kwam geven, dat ééne oogenblik na elken dag, dat ze samen alleen waren en waarop die kleine rakker van-toen met kloppend hart en ingehouden adem lag te wachten als op 'n groot geluk. Nou, na jaren, voor het eerst weer 'ns heel alleen met haar, — en hij zoo te keer gaan en alles op haar laten neerkomen?
„Als je nou 'ns begon, met het doen en laten van je oudsten broer niet zoo verkeerd op te vatten."
„U kunt nou eenmaal geen kwaad over dat heerschap hooren!" De wrok bruist alweer op, over z'n verteedering heen. Maar alsof ze dat niet merkt, gaat Moeder voort:
„Leer je eigen 'ns: hem te nemen zooals hij is, — en tegelijk: zelf te zijn zooals je hem graag had!"
„Moeder heeft goed praten."
„Neen, Boer, neen, — nou niet opnieuw er tegenin. Verstandig zijn! Als 't zou moeten: de verstandigste van de twee, al ben jij dan de jongste. Geduld oefenen en verdraagzaamheid. Zoo zou je eerst 'ns echt kunnen toonen, dat er 'n geestelijke roeping in je steekt."
„Moeder nog toe!" Nou kan hij er niets meer tegen doen: de tranen springen hem er bij uit de oogen. Hij moet Moeders hand wel grijpen en die in z'n knuisten bijna vermorzelen van puur dankbaarheid... „Gelooft u daar dan nog in? Zou 't dan toch nog kunnen, ooit?"
Maar hoe is 't nou toch in hemelsnaam mogelijk, denkt 't Rosalien, — die rauwe bengel met zoo'n geheim in het allerdiepste van z'n ziel? — „Bidden, Boer." Aangedaan knikt ze hem toe. „Bidden en op God vertrouwen. Maar dan nou ook beginnen bij het begin: van goeden wil zijn. Beloof je me dat!"
„Waarom zou ik u dat niet willen beloven? Daar dan — op m'n eerewoord! — En zeg nou maar: wat nog meer." — Gedwee als 'n lam stelt hij zich tot haar beschikking.
„Eerst nog 'ns effekes wachten," glimlacht ze, „tot ik 't met den oudste nader overlegd heb. En dan zal 't er misschien toch van komen... de gebroeders Wevers."

„M'n lief Mameerke, je bent wijs en je kunt veel, — met mij zou je 't wel klaarspelen, dat zie je al! Maar dien verwaanden heer baron van jou tot reden brengen? Als 't van dien moet afhangen, voor mij..."
Tóch is 't weer Colla van vroeger, die z'n boekentasch van de tafel wegsjort, al kan hij niet laten er uit te stooten: „Op den mestvaalt ermee!"
Bij den drempel keert hij zich nog 'ns om: „Wat 'k zeggen wou, Moeder, nou Nelis toch niet meer op 't zolderke huist, zal ik daar maar m'n intrek nemen. Goed?"
Een nieuwe schrik voor 't Rosalien. „'t Zolderke? — Niks er van! Dat is en blijft van Nelis!" werpt ze op slag er tegenin. Dan eerst begint ze, voor Colla en evengoed voor haar eigen, naar de beweegreden van haar weigering te zoeken: „Als z'n moeder weer beter is, komt Nelis daar natuurlijk direct terug." Maar zooiets zegt ze toch tegen beter weten in: want met Plonia zal 't een jarenlangen sukkel geven, daar is de heele Bult 't immers over eens.
„Nelis zegt zelf, dat-ie 't oud mensch nooit meer alleen zal laten." Colla pleit voor z'n hartewensch.
„Al zou Nelis dat ook zeggen, — toch laten wij hier 't zolderke voor hem open! Van toen mijn vader stierf, — lang voordat jullie een van allen bestond, — heeft hij daar gehuisd. En aldoor, Boer, — jij kunt dat misschien verstaan, — aldoor echt als de Engelbewaarder van Garvershof."
„En nou is Moeder bang, dat er inplaats van dien Engelbewaarder 'n kwaaie duvel z'n intrek neemt."
„Spot er niet mee."
„Als ik 't hem nou 'ns eigens vroeg?"
„Alles nog daargelaten wat Nelis betreft," — 't Rosalien komt tot nader inzicht, — „'k heb jou toch maar liever binnenshuis." Want dat weet ze immers al vooruit, hoe heftig de oudste er op tegen zou zijn, dat die vrijbuiter daar zoo apart eigenmachtig in- en uitgaan zou hebben.En oppassen moet ze, allen aanstoot voorkomen, legt ze zich op, — zooveel mogelijk moedereeren tusschen die twee groote zorgenkinderen van haar.
Colla sjouwt danmaar weer de trap op naar z'n eigen hol.

Op den huiszolder heeft hij dat van vermolmde planken ineengetimmerd, al direct na Vaders dood, — eigenlijk enkel uit baloorigheid omdat de oudste zich aanstonds in zijn plaats drong bij de kleine jongens. Alsof hij die kwaad zou leeren! — „Ze zullen van mij geen overlast hebben, en jij niet, en niemand in huis!" had hij gebraveerd. En daar huist hij nou al bijna twee jaar in de hanebalken tusschen de ratten en de muizen. Maar allo — z'n Engelbewaarder is er toch ook! Die Moeder toch, om hem daar zoo precies op tijd aan te herinneren!

Eigenlijk had ze een beter oogenblik moeten afwachten, om met den oudste over Colla te spreken, dat begreep 't Rosalien naderhand zelf heel goed. Maar 't was zoo tegen wil en dank gekomen.
Hoe zwaar 't haar toen al op het hart lag, Zaterdagavond had ze er geen kans meer toe gekregen: oogsters komen geradbraakt van het veld terug. Dan eerst wasschen en plassen om stof en zweet er af te spoelen, dadelijk erop het late warm eten met het huis vol mannen. Toen Frans het eerst van allemaal naar bed, zonder 'n „goeien nacht," zelfs niet voor z'n moeder. Den Zondag lang geen Frans te bekennen. Daar zijn ze ondertusschen wel aan gewoon, dat hij elken kerkdag van 's morgens vroeg tot 's avonds laat van huis is, naar de Mis in de stad, naar de boekhoudles of voor zaken uit of op voetreis; langzamerhand zonder wie-ook eenige reden op te geven of zelfs maar te zeggen: „Ik ben weg." Terwijl er dan ook hoegenaamd niemand van de grooten of kleinen op den Hof nog naar hem vraagt.
Dien Maandagochtend was zij om halfvier in den nanacht alweer bijdehand, — immers nooit een minuut later in den oogsttijd, — dan meteen vuur aanmaken in de keuken, koffiewater opzetten; en met de noodige voorzichtigheid, — om de twee kleine broers soms niet tegelijk wakker te maken, zoo lang vóór hun tijd, — den oudste wekken; op 'r teenen tot vlak bij z'n bed, zonder 'n woord, even maar met 'r hand door z'n warrig haar.
Nog doezelig en stram van z'n loodzwaren te korten slaap,

pijn in lenden en leden, was Frans na 'n kwartier lusteloos en geeuwerig de keuken komen binnensloffen voor z'n ontbijt. Alweer dood-op voor de dag begon? Wat moest dat toch geven? vroeg zij zich af. Terwijl daarboven die druiste reus van 'n Colla natuurlijk weer zooals gisteren 'n gat in den dag zou slapen? Zooiets mocht zij immers niet dulden? Om te beginnen meteen dien andere in z'n hoog hol gaan wakkerschudden, maar hem dan ook tegelijk aan 't werk kunnen zetten, gedecideerd kunnen zeggen: „Allo, opstaan en direct naar 't veld," — die pootige Boer van haar, van nature immers aangewezen om hier z'n schouders onder het labeur te zetten, en den oudste de taak te verlichten. Maar, in vredesnaam, hoe het toch aan te vatten, om de twee broers aan 't samenwerken te krijgen? Al twee nachten had ze er over liggen prakkezeeren, ook al met dezelfde overtuiging, die zich nou nog nopender aan haar opdrong: dat ze er geen gras over mocht laten groeien, tot bestwil van allebei...
„Daargelaten, dat jij zeker weer beter had gedaan tenminste den Zondag te nemen om 'ns wat te bekomen..."
't Was maar een aanloop dien ze nam. Toch meteen al viel hij uit: „Laat me toch!" —
Maar ze zou zich nu 'ns niet van haar stuk laten brengen. „'k Wil alleen maar zeggen," ging ze voort, „dat jij 't onmogelijk kunt volhouden zoo. Aan dat zwaar boerenwerk hier ben jij niet gewend. Daar moeten van jongsaf je spieren tegen gehard zijn. Je gaat er bij neervallen, dat zie ik duidelijk aankomen. En daarom is 't maar goed, dat je er nou een fikschen helper bij zult krijgen."
Hij keek er van op, nog zonder erg: „Soms geen geld wegsmijten, Moeder, aan nog alweer een daglooner er bij..."
„Niks van nog almeer dagloonners! Dat ben ik volkomen met je eens, jongen... Zooveel mogelijk met eigen volk werken, zooals je Vader dat vroeger altijd hoopte voor de toekomst... Ondanks z'n negen kinderen heeft hij dat nooit mogen beleven. Maar nou ligt het onverwachts zoomaar voor de hand. Als je 't weten wilt: je broer Colla wil hier mee gaan aanpakken."

Daar was het hooge woord er dan uit, — en daar botste het almeteen af op den woedenden schrik van den oudste! Vaalbleek was hij geworden, maar nog vóór hij er 'n woord kon uitbrengen, praatte zij alweer door, afwerend, rad en schril als nog nooit: „En daar moet nou maar direct een begin mee gemaakt worden, vandaag nog en van 't oogenblik af... ...Neen, neen, nou asteblieft er niet tegenin gaan. Ik sta er op, Frans, en heb er 't beste mee voor, zoowel wat Garvershof betreft als voor jullie alletwee... Colla heeft me beloofd van goeden wil te zijn, en dat zál hij, daar sta ik voor in. Beloof jij me nou, Frans, hem zooveel mogelijk tegemoet te komen..."

't Was er uit, en zelfs beter dan ze had durven denken. 't Zou immers ook Godgeklaagd zijn, wanneer zij hier, als moeder en voogdes, haar gezag niet kon laten gelden! En trouwens, was 't niet de natuurlijkste zaak van de wereld: twee broers, die gingen samenwerken, waarbij de een den ander zou aanvullen, haar twee oudste zoons onder haar wakend oog.

Overheerscht door haar ongewone kalme beslistheid had Frans z'n opbruisende drift verbeten en haar laten uitspreken, — zweeg nog. Te lang bleef hij zwijgen. Dat benauwde haar, en toen zei ze, precies wat ze niet had moeten aanroeren: „Met die vakschool heeft 't natuurlijk niks uitgehaald."

„Dacht ik 't niet!" stoof Frans op. „Natuurlijk blijven zitten... en nou ons hier voorgoed in den weg komen loopen?"

„Ter dege aan 't werk onder jouw leiding... Ik zal wel mee 't oog op hem houden, wees daar gerust op!"

„Alsof ik ookmaar 'n halfuur met dien vlegel overweg zou kunnen!"

„Willen is kunnen, Frans, — dat hoeft je moeder je toch niet meer te leeren? En dan, bovenal: eendracht, — ook om 't goed voorbeeld aan de jongsten."

„En als ik u nou zeg," trotseerde Frans, afgemeten in z'n zelfbedwang, „dat ik op Garvershof ben gebleven, juist om er dien oogappel van u te weren, dat ik daarvoor m'n toekomst heb opgeofferd..."

Maar dat verdroeg ze dan toch niet, dien toon van ijzige uittarting: „Je wilt mij toch niet wijsmaken, dat jij om Colla met Anneke hebt gebroken..."
„Laat dat er buiten!" viel hij uit, woest bij 't hooren van Anneke's naam. „Over den kwajongen hebben we 't, — hoe die er al lang op heeft geloerd, om zich hier als heer en meester in te dringen, zoo gauw Trinette en ik er van de baan zouden zijn... Dat zien we nou alweer: z'n moeder kan hij om z'n vinger winden... Maar gelukkig is er hier op den Hof dan toch nog één, die hem doorziet en hem aankan... Zeg hem uit mijn naam — mijn laatste woord aan hem of over hem, — dat hij zich bij z'n aambeeld houdt! Gediplomeerd of niet, dorpssmid kan hij altijd nogwel ergens worden."
„Nou, hoor 'ns even, — zoo afgescheept te worden! Heeft Moeder hier ook nog iets in te brengen, ja of neen?"
Ze begon er haar geduld bij te verliezen, erg genoeg, want nou hij nogal weer 'n toon hooger: „Goeie genade, daar gaat 't toch niet om! We hebben 't over dien bandiet!"
„Als je me nou eerst 'ns zei, waaraan hij dan toch verdiend heeft, door z'n oudsten broer altijd maar uitgemaakt te worden voor al wat leelijk is?"
„Doe nou verder maar geen moeite, Moeder, — al was hij dan de deugd zelf, samenwerken, hij en ik, dat is doodgewoon onmogelijk."
„Laat hem dan naast Nelis opgaan," poogde zij het toch nog te redden, „die twee wel, die kunnen 't immers best samen vinden, wezenlijk alsof ze vader en zoon zijn."
„O zoo, is dat de bedoeling?" Daar was weer dat valsche uittarten, bedwongen drift tot spot geforceerd: „Zit er dat achter? — Colla en C°, den oudste den voet lichten. Goed, Moeder, goed, — laat hen begaan. Ze liggen u allebei even na aan 't hart, die twee, dat weet ik sindslang. Daar kan ik bij u niet aan tippen!... Maar dit zeg ik u, zoogauw Colla met of zonder Nelis één stap op 't veld zet, dan gooi ik de zeis voorgoed neer. Kies nou maar tusschen hem en mij."
Bij den bliksemslag van dat felle laatste woord, was de

oudste de keuken uit, gejaagd den Bult op, de oogsters achterna. — En daar zat 't Rosalien in de nuchtere vroegte met de handen ineengewrongen, almaar het hoofd te schudden. Toch dankbaar, dat ze 't had kunnen zwijgen, 't laatste, wat haar naar de lippen drong: „Kiezen, heer Frans? Goed dan, goed! Duizendmaal liever dien rondborstigen door en door goedhartigen Boer van me, dan een, van wien ik niet meer weet, wat er van te denken..." Zoo tergend tegen z'n moeder? Zoo grievend opeens over Nelis, alsof die hier iets beoogde, — en jaloersch, alsof die haar boven één van 'r kinderen zou gaan?
Den Hemel zij dank, was haar oog toen gevallen op het Moeder-Gods-beeld op de commood. Hoe helder van kleur het daar stond in den dageraad! Dat levenslang gekend goedig wezen zoo blank en rustig naar haar toegewend... Peinzend bleef ze er naar kijken. Tot ze verzuchtte: „Sta me bij, Gij, die weet wat het is, een zwaardsteek door een moederhart..."

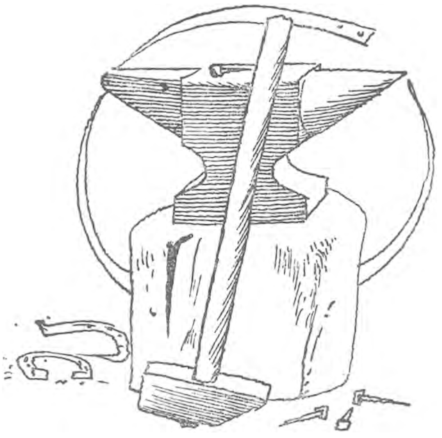

VI

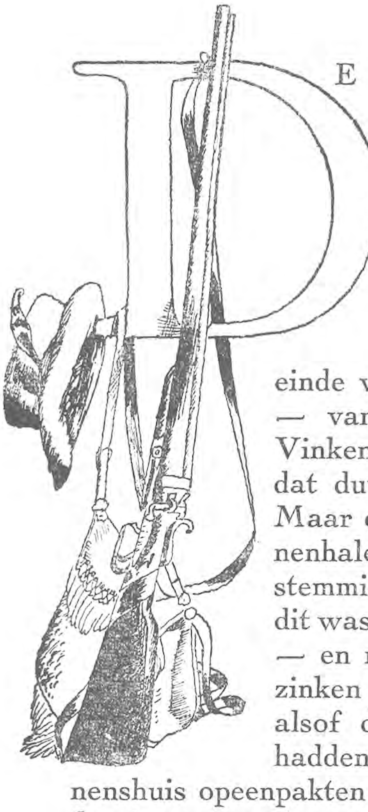

DE OOGST WAS BINNEN, EN daarvoor van harte dank aan den Gever van alle goeds, want zonder eenigen tegenslag van regen of noodweer kon de gezegende overvloed tot den laatsten halm bij zon en helderen hemel in de schuren worden opgetast, en eenieder had er van het begin tot het einde volijverig voor gedaan wat hij kon, — van den vijfenzeventigjarigen Drikus Vinken af, tot Zwart Sanderke Doree toe, dat duvelsjong, rapper dan een aap.

Maar ook op den Bult was er bij het binnenhalen niet meer zoo voluit de feestelijke stemming geweest van vroeger jaren, — dit was 't Rosalien weer genoeg opgevallen — en nou de rust-na-den-arbeid begon te zinken over veld en erf, leek 't haar wel alsof de onweerswolken, die den oogst hadden ontzien, zich op Garvershof binnenshuis opeenpakten zwaar en benauwend. Waar bleef de nieuwe moed, waarop ze eerst nog haar hoop had gesteld, niet voor zich zelf alleen?

Ze wist genoeg, dat zij op Garvershof niet de eenige was, die 's nachts wakker lag te tobben. Tweedracht onder haar

eigen kinderen... Had zij zooiets ooit kunnen voorzien? Die twee zoons van haar, eenmaal al haar trots en verwachting, als bokken tegeneen, en al wat Moeder zei of bedacht tot verzoening, bij allebei olie op het vuur. De oudste, stug en ontoegankelijk volhouden: „Hij er uit of ik." — Colla dwars: „Er onder krijgt hij me tòch niet!" — Vijandschap, met den dag aanwakkerend. Zoo in 't oogloopend, dat de Bult en zelfs het dorp er wel gauw de lucht van zou krijgen, hoe slecht het boterde tusschen die twee gebroeders Wevers, — al zou hun moeder zich wel wachten er, tegen wie-ter-wereld ook, een woord over te reppen. Tegen haar aard in, zweeg ze 't dood, tot nog toe zelfs voor haar eigen groote dochters. Ook al omdat ze zich er over schaamde en er zich eigens meer en meer de schuld van begon te geven. Want was 't wel zoover kunnen komen, wanneer ze hen anders had grootgebracht, die twee? Als ze Frans niet uit-en-ter-na aan dien eigendunkelijken Weversnonk had overgelaten? Als ze aan dien onbekookten Colla strenger de hand had gehouden, niet altijd en bij alles zoo z'n partij had getrokken, nogwel, God vergeve, tegen z'n wijzen braven vader in. Wie weet, als ze hen met inzicht en overleg van kindsbeen-af maar nader tot-een had zien te brengen, of ze elkaar dan vandaag den dag tenminste niet wat beter zouden verstaan? — Dat kwam er voor haar nog bij: gewetenskwelling. Terwijl ze zich onderwijl, tot overmaat van ramp, de vier jongsten als 't ware uit de handen voelde glijden!
Goed te begrijpen, dat die jonge kinderen geen aard meer hadden bij zoo'n bedrukte moeder als zij tegenwoordig was, en in een huis zonder vrede en vroolijkheid meer. Tot hiertoe vroegen ze haar gelukkig geen van vieren, waarom de groote broers elkaar geen woord of geen blik meer gunden? — Waarom Frans van de tafel was opgestaan en de deur uitschoof, groen en geel van verbeten drift, den eersten dag den besten toen ze na den oogst weer thuis zouden eten, en Colla de keuken binnenkwam om gewoon mee aan te zitten. Sinds at Colla maar in de bijkeuken, vooruit of achterna, zonder zich morgen, middag

en avond verder nog in huis of op 't erf te vertoonen. Zooiets mocht ze niet dulden, maar hoe kon ze tegen dat ontleg van den jongen op: „Eer 't soms tot 'n kloppartij zou komen in bijzijn van Moeder en de kinderen. Want ik zou hem kunnen kraken, dien neetoor! 't Is erg genoeg, Moeder, maar ik ben daar geen haar te goed voor!" — Wat hielp 't, of ze ook al 't hoofd schudde, en zuchtte: „Foei toch, foei, foei! Zwijg toch stil!" — ze wist immers wel wat 'n kracht van geweld er school in die moker-knuisten van haar Boer, en dat die onbesuisde toch nog onvolgroeide reus een driftvlaag, God beware, weleens niet zou kunnen verbijten, zooals de oudste dat vermocht. Daarom, tegen wil en dank, hem met gaan en keeren maar laten begaan — zoolang — want duren mocht 't in geen geval.

Juist met het oog op het goede voorbeeld aan de jongsten was de toestand immers onhoudbaar. Want al waren die dan, God zij dank, blijkbaar nog te onschuldig om erg te hebben in den wrok tusschen de twee broers, zonder dit zelf al evenmin te bespeuren vervreemdden Rooske en Rita toch van den eerst zoo aanbeden Frans, alsof ze hem niet meer terugkenden in den eenzelvigen verbitterden zwijger, voor wien zij niet meer leken te bestaan. Al evenmin vonden Leonardje en 't Reeke nog hun joligen reuzekameraad van eerst in dien somber broeienden Colla van tegenwoordig. Nogal een reden er bij, dat zij met hun vieren, de jongsten, 't onwillekeurig met den dag meer buitenshuis begonnen te zoeken, 't Reeke, als in z'n eerste kinderjaren, weer eenkennig Nelis op de hielen, tot bij de zieke Plonia toe. „'k Heb er waarlijk 'n handreiken aan," prees Nelis hem tegen ieder, die 't hooren wilde, „en geen beter verzet bij alle miserie voor Moeder en mij, dan dat zoo'n goed manneke ons daar Zondagsmiddags al z'n liedjes van a tot z op z'n mondorgeltje speelt, of ons voorleest uit z'n prentenboeken. Want lezen kàn hij, geloof me, zelfs heele vertelsels die er niet gedrukt staan." — Al had 't Rosalien dan wel altijd geweten, dat die zoogenaamde achterlijkheid van 't Reeke meer uit z'n schuwen

aard en z'n afgetrokkenheid voortkwam, deze getuigenis van Nelis deed haar tòch goed. Waar zou 't manneke beter bezorgd kunnen zijn, vond ze, dan bij dien edelaardigen peetvader van hem? Hoe die twee elkaar aanhingen, dat was wezenlijk hartroerend, zeker voor haar, die niet vergeten was hoe God hun dat tweelingsjongske zoo echt had gegeven voor den al te veel achtergestelden trouwsten vriend van de familie... Daarom, toen Maria haar onlangs vroeg, of 't daar bij zoo'n ziekbed niet veel te triestig was voor 'n kind, had zij zonder bedenken geantwoord: „Er staat zooveel tegenover, dat hem niet anders dan goed kan doen."

Rita, door haar uiterlijk en haar manieren, zoo echt „de freule" van het gezin, miste behalve dan den bewonderden Frans, in wien ze klaarblijkelijk 't meest haars gelijke zag, — tegenwoordig ook danig haar zoeten inval bij „marraine", zooals Anneke indertijd „meter Stefanie" voor haar had omgedoopt. Die educatie en die verwennerij van Rita op Villa Weltevreden? Daar waren ze nou tenminste overheen, — gelukkig nog intijds, begreep 't Rosalien achteraf, eer het kind er soms al evenzeer 'r eenvoud zou hebben verloren als de oudste. — Maar nou had die Rita, tot Moeders en Maria's groote ontsteltenis, zich zoowaar binnen den Bulthoek laten lokken door Cecile Steeg. Die eenige dochter van Gradus Steeg en mama Carlien Leclos was al geruimen tijd volleerd van 'r Waalsch pensionaat terug, en thuis telkens weer kindalleen, want de zoon Marcel kwam enkel maar in z'n vacanties naar den Bulthoek. Die was na z'n kostschooltijd naar Brussel gaan studeeren voor advocaat en notaris. Dat konden de Steegen zich permitteeren, rijk als ze zich geboerd en gewoekerd hadden, met voor hun tweetal nog de erfenis er bij van Bella. Die had tenslotte immers alles vermaakt aan Cecile en Marcel: opdat ze, volgens haar laatsten wil, „den Steegnaam tot eere zouden kunnen brengen", — Bella, na in haar renteniershuis zich dood te hebben gechagrineerd van ergernis, over dienstboden, die haar brutaliseerden, buren, die haar negeerden, over

de heele stad, die haar met den nek aanzag. — Enkel als ze in geldnood zaten, dan wisten ze haar wel te vinden, beweerde ze, zonder er bij te voegen, hoe zij hen dan tusschen de tang neep, en als schuldeischeres den leeners en hun borgen het vel over de ooren trok. — De kinderen van Gradus en Carlien hadden zelf de toenadering van den Bulthoek met de suikertante bewerkt, heimelijk er toe aangezet door hun moeder. In den tijd, dat ze soms urenlang op hun trein naar het pensionaat en het college moesten wachten, gingen ze haar 'ns opzoeken, — 't eindigde met overnachten en dagenlang logeeren, met dikke vriendschap wederzijds — de jongelui trotsch op hun rijke tante-rentenierster, de tante trotsch op haar presentabele neef en nicht. — Alledrie hadden ze 't even hoog in den bol, met dit verschil dat de Steegkinderen het ordinaire Steegsche meer en meer begonnen te verliezen, terwijl het bij de tante bij al haar voornaam vertoon meer dan ooit door alle kieren en spleten aan den dag kwam. Gelukkig konden de twee als eenige erfgenamen haar rijkdom opstrijken, voor ze zich al te diep begonnen te schamen over de bloedverwantschap met „de bloedzuigster", zooals meer en meer haar bijnaam was geworden in stad en land. Haar tijdige dood voorkwam dat ze haar links lieten liggen, en de opdracht in haar testament was koren op hun molen. Den Steegnaam tot eere brengen! Dat ging hun immers af als de natuurlijkste zaak van de wereld, —Marcel, met z'n goede hersens, beoogde tochal niets anders dan een hooge en vooral ook winstgevende positie te verwerven in de maatschappij; — Cecile zou op haar manier wel zorgen met hem op gelijken voet te blijven, al lieten de schitterende huwelijksaanzoeken zich wachten, waarop ze haar hoop had gesteld. Hun zeer eendrachtig streven naar hooger-op was bij alletwee begonnen met zich om te zetten in een geraffineerde zorg voor hun uiterlijk voorkomen en hun kleedij, waarmee ze zelfs de vrouw van den burgemeester en haar dochter overtroefden. Maar terwijl Marcel z'n hooge aspiraties naar hartelust kon botvieren in een studieloos studentenleven, begon Cecile zich met den

dag meer misplaatst te voelen op den Bulthoek. Vriendinnen hield ze er niet op na, — voor haar vroegere schoolkameraden uit Daelhoven trok ze den neus op, en die van het pensionaat hield ze liever buiten hun boerengedoe en het gezelschap van haar onbeschaafde ouders.
Deze Cecile Steeg scheen nou opeens Rita te hebben ontdekt. Echt naar binnen gelokt had ze 't kind en sinds was het er niet meer vandaan te houden: In de chieke salon van Mama Carlien voorzagen ze samen dan ook Rita's poppen van een nieuwe garderobe naar de laatste Brusselsche mode, en slag hadden ze er van allebei, dat dient erkend. De woorden „gracieus" en „elegant" lagen ook Rita voortaan in den mond bestorven. — Maar Maria had al wel zesmaal Moeder gewaarschuwd: „Die ijdeltuit van Steeg is immers geen gezelschap voor onze Rita," of — „van Villa Weltevreden naar den Bulthoek, dat is van den regen in den drup."
Onderwijl waren Majoorke en Rooske, sinds den oogst, niet meer af te slaan van Zwart Sanderke Doree, speelden dag na dag tot slapenstijd met hem overal en nergens, alledrie even onuitputtelijk in nieuwe schavuitenstreken. En al evenmin als bij haar bezorgde afkeuring van Rita's nieuwe vriendschap, kon Moeder ongelijk geven aan Maria: „dat de drubbels niks anders dan nogmaar meer deugenieterij van dat Zwart Sanderke zouden leeren." — Maar hoe de kinderen te verbieden omgang met de naaste buren te zoeken, zonder die buren voorgoed tegen zich in 't harnas te jagen?
Wat nou in 't bijzonder Zwart Sanderke betrof, — die zou binnenkort wel ophouden den Bult onveilig te maken, die moest op 't alleronverwachtst in 't gareel en ging gedrild worden door meester Jonkers. Dat was me kort geleden een begankenis geweest in de buurt: die brief van Sanderkes vader uit Amerika; met den uitdrukkelijken wensch, dat zijn zoon de H.B.S. in de stad zou gaan volgen, „ingesloten de cheque in dollars om in de eerste kosten van opvoeding en onderwijs te voorzien"! — Puur van alteratie over zooiets overweldigends lag grootmoeder

Ruiters, zij nou al evengoed, nacht na nacht wakker: haar zorgenkind, dat buitenbeentje van hun Truuke zaliger, zoomaar zonder slag of stoot een rijkemanszoon! Dat lange Lex en z'n broer goede zaken maakten op hun farm in Argentinië, wist heel Daelhoven sindslang! En 't was niet de eerste dollarcheque die over den Oceaan in het Ruiterwoninkje kwam neerdwarrelen, grootsprakig: „om in de opvoeding van Alexander Doree junior te voorzien". Maar wel voor het eerst was er Zwart Sanderke in eigen persoon zoo nauw in betrokken. Zelf was de aap drie voet hoog gesprongen, al hadden ze hem volgens den wijzen raad van meester Jonkers niks gezegd over de cheque, enkel maar, met veel nadruk, over het studeeren! — „Binnen het jaar admissie-examen!" Dit geleerde woord lag Sanderke voortaan in den mond bestorven, tot groote verbijstering van de drubbels: — „Da's om later naar Amerika te gaan!" gaf hij er hun en iedereen den uitleg van. — En Majoorke had al aanstonds geroepen: „Ik ook naar Amerika!" — „Jij mag mee en Rooske ook," besliste de zoon van langen Lex grootmoedig. — „Gaan jullie maar met z'n tweeën!" Rooske stak 'r tong al uit tot afscheid. „Ik blijf toch lekker hier op den Bult!" — „Jij moet lekker toch mee!" dreigde Sanderke. — „'k Zou niet weten waarom?" — „Omdat wij natuurlijk samen trouwen." — Daar stond Rooske verbluft van te kijken. — „Juist als Trinette en Ferdinand?" — „Ja, ja!" juichte Majoorke het toe: „De heele buurt weer versierd! Eerepoorten en donderbussen!" — „Kom maar vast!" stelde Sanderke voor: „Het bruidspaar leef', het bruidspaar leef'! "— En daar paradeerden ze, onder den arm, Sanderke, die een hooge borst zette, en Rooske, die schudde met 'r krullen en al omkeek naar haar toekomstigen sleep...

Majoorke had het, vol na-plezier, oververteld aan Maria, en Maria vertelde 't weer aan Moeder, die er om lachen moest, eindelijk toch ook weer 'ns lachen kon: „Zooals de ouden zongen, piepen de jongen." — Waarop Maria bezwaarlijk: „Toch doen we in alle opzichten beter de

kinderen allevier liever binnen te houden, Moeder. Geloof me toch!" — „Danmaar 'ns probeeren of 't lukt met ganzenborden," bedacht Moeder, en ze kwam den volgenden morgen met een grooten stroopapieren tuit vol peperneuten uit de kerk thuis. — Allevier de jongsten den heelen dag gespitst op dat beloofde ganzenborden-om-peperneuten vanavond! En daar zaten ze dan eindelijk in een kring rond de tafel onder de hanglamp, om het verbruinde kartonnen familieganzenbord heen, de drubbels met de knieën op hun stoel; 't Reeke, na elken beverigen worp met de dobbelsteenen weer neerduikend tegen de rugleuning, afwezig in de schaduw teruggetrokken; Rita rustig rechtop en maar stiekem stil, om 't soms niet opnieuw met Maria aan den stok te krijgen over de pijpekrullen en den reuzen rooden vlinderstrik in 'r haar, alles aan Cecile Steeg te danken, al evenzeer als de parelsnoer, dien ze tegenwoordig om den hals droeg, net echt, en de parfum op 'r zakdoek.

Daar zaten de jongsten dan toch weer 'ns binnenshuis, en Maria speelde mee, zelfs Moeder deed mee, al waren ze er geen van beiden met 'r gedachten heelemaal bij, juist zoomin als 't Reeke. Beurtelings kwamen ze in de herberg, in den put, op den dood of in de gevangenis, telkens weer op de gansjes, moesten voor- en achteruit tellen ieder met z'n eigen knoop of kiezelsteentje, Moeder met haar glimmenden ijzeren vingerhoed, — alles iederen keer om misschien de vier pepernoten uit den pot te winnen. Daar zaten ze weer 'ns zoo echt gezellig winteravond-achtig bijeen. Maar wie zat met z'n neus vooraan? Wie had het hoogste woord? En wie ging met het leeuwendeel van de pepernoten strijken? Zwart Sanderke Doree!

„Hem het huis uitjagen, Maria, als-ie vanavond weer komt? En in onmin raken met moeder Ruiters? Daar zal ik me wel voor wachten!" — Onderweg met den korf vol uitgewrongen wasch van de achterkeuken naar de huiswei, hadden ze 't er den volgenden middag over, moeder en dochter.

„U moet 't dan maar zelf weten," gaf Maria te bedenken,

„maar dit zeg ik u wel: al die Ruiterjongens hebben hier altijd veel te vrijen voet op den Hof gehad.”
„Hoe meen je dat zoo opeens?” ’t Rosalien had zich al ’ns meer afgevraagd, of die ingetogen Maria tegenwoordig niet al te zeer spijkers op laag water begon te zoeken, voor een meisje van vooraan in de twintig. De Wevers-aanleg? Of was ’t misschien ook al te wijten aan den druk, die er allewijl over het huis hing? Zij en Frans, die naar wezen en lichaamsbouw zoo veel op mekaar geleken, ook van aanleg zeker wel de knapsten en de fijnsten van de negen, — wat waren ze ’t vroeger, vooral in Frans z’n seminarietijd, altijd goed samen eens geweest. Zoolang tot die geschiedenis met Anneke er tusschenkwam, — juist als Nonk Peereneer leek Maria zich maar niet over die bittere teleurstelling te kunnen heenzetten. ’n Al te hoog ideaal had ze zich blijkbaar van den oudste gevormd, hem omhangen met al haar eigen jonge vrome droomen van uitverkiezing en één-worden met God. Zooals ze die in Anneke met haar tijdelijken waan van kloosterroeping eerst ookal meende ontdekt te hebben. Na Anneke’s pensionaatjaren waren die twee elkaar zoo echt toegenaderd, op boezemvriendschap af... En daaropeens: Frans en Anneke tegelijk voor Maria van hun hoog voetstuk afgetuimeld... ’t Was Moeder niet ontgaan, wat ’n moeilijken tijd ze er om doormaakte en hoe ze de twee samen eigenlijk niet goed onder haar oogen kon zien. En nou onverwachts heelemaal geen Anneke meer en Frans weer voor hen, maar zoo vèr te zoeken die Frans van weleer! Hoe stond Maria eigenlijk tegenover dien Frans van tegenwoordig?
Daar had ’t Rosalien vannacht juist over liggen prakkezeeren, en ze was tot het besluit gekomen Maria toch maar ’ns in ’r vertrouwen te nemen. Nogwel precies dit stil oogenblik hierbuiten had ze er toe bestemd, als ze weer samen alleen met de wekelijksche wasch in de huiswei zouden zijn. Ze wilde Maria eens polsen, of zij soms geen kans zag om ’r twee oudste broers tot overeenstemming te brengen. Mogelijk zou zij toch nog meer vat hebben op

den oudste, dan z'n Moeder was overgebleven. Want jong bij jong immers, en daarenboven was 't wellicht een goede aanleiding om tegelijk deze broer en zuster weer tot een te brengen, twee, die elkaar zoo door en door zouden kunnen verstaan...
En nou — terwijl 't Rosalien daar al over wilde beginnen met dat: „Hoor 'ns, Maria," op 'r lippen, begon me die Maria zoowaar zelf opeens over de Ruiterjongens! zag eerst nogeens voorzichtig om, kwam 'n stap naderbij, vlakbij, en begon, de stem gedempt als in den biechtstoel: „Sinds den oogst heb ik Moeder al lang eerder willen zeggen, dat we voortaan extra goed op Lucia moeten letten."
't Rosalien zette er een nieuwen schrik van: — Wat nou weer? Wat had dit uit te staan met de Ruiterjongens? — „Lucia?" vroeg ze verbaasd. „De laatste jaren lijkt ze immers wel heelemaal over 'r toevallen heen. 't Doet 'n mensch echt goed, om te zien hoe ze is opgefleurd!"
„Misschien wel al te veel opgefleurd!" verzuchtte Maria. „Ik zal 't Moeder maar liever kortweg zeggen: dat ze 't zoekt bij Mank Mielke."
Daar moest 't Rosalien zoowaar opnieuw weer 'ns hartelijk om lachen! Ongeloovig: „Kom nou toch! Die schuwe steile Lucia van ons!"
„Serieus, Moeder, ze denkt over niks anders meer. Zóó zelfs dat ze wrokt tegen mij, omdat ik er haar van af wil brengen."
„Als jullie, meisjes, nou ook al beginnen!" Het lachen verging 't Rosalien alweer. En toch — wellicht omdat de oneenigheid tusschen de twee jongens haar zoo hóóg zat, wilde er Maria's bezorgdheid over Lucia onmogelijk bij haar in.
„'t Schijnt in haar te zitten, Moeder. Al in 't begin dat Ferdinand hier over den vloer kwam, heeft ze mij 'ns gezegd: evengoed te willen trouwen als Trinette. En bij de bruiloft: „Nou ben ik toch 'ns benieuwd, wie van ons tweeën den eerstvolgenden keer de bruid zal zijn hier in huis." — Ik nam dat, ook toen nog, meer als gekheid op,

maar zei tochmaar voor alle voorzichtigheid: „Wij zijn niet voor het huwelijk aangelegd, geen van beiden: jij niet om je gestel, en ik niet om m'n gemoed." — Dat weet u ook wel, Moeder."

Ja, dat wist Moeder wel, wat Maria betrof, — dat wist en zag iedereen, die haar kende, vanzelf en al sinds 'r vroegste kinderjaren af: Maria was er een om naar het klooster te gaan... „Als de tijd er toe gekomen is," was ze gewoon te antwoorden, wanneer de een of ander er haar in de laatste jaren op den man af naar vroeg, woord en weerwoord altijd even onbevangen, juist omdat die roeping van Maria zoo vanzelf sprak. Waarbij 't Rosalien wist van den eenen kant: dat zij haar kind in geen geval ooit een stroobreed in den weg zou leggen om haar bestemming te volgen; van den anderen kant: dat Maria haar in geen geval in de steek zou laten zoolang zij en de jongsten haar nog zoo hard noodig hadden...

„En herinnert Moeder zich wel," zette Maria haar verslag voort, „hoe overgelukkig Lucia was met de guitaar, die Mielke haar bezorgde? En toen die muzieklessen van Mielke in de zaal? Wie had er erg in zooiets, als wij bij 't naaiwerk aan de keukentafel, dat snaargetinkel en die zangoefeningen zoo gezellig tot ons hoorden doorklinken? Ze zeiden 't elkaar met liedjes, Moeder... Eerst telkens, weet u nog, en we zongen 't dikwijls genoeg nog mee ook: „Beelden uit mijn kinderjaren..." Want dat is zoo: als kinderen zochten ze mekaar al, twee die onmogelijk met den grooten hoop mee konden doen, — Mielke te kreupel, zij te zwakkelijk... Dan al die mooie liedjes uit dat oude zangboekske van uw Moeder zaliger..."

„Ja, ja," knikte 't Rosalien, afgeleid. „Daar ben 'k nog blij om, dat de kinderen grootmoeders zangboekske hebben teruggevonden op zolder... Dat is nog uit den goeden ouden tijd, toen Lucie Krevel bij haar vader in het Overdaelsche schoolhuis woonde, voordat haar hier op Garvershof den lust tot zingen maar al te gauw verging. „Ik zag Cecilia komen, langs eenen watergank. Ik zag Cecilia komen, met bloemen in haar hand. Zij zag naar haren

herder, den herder Floriaan, die ook zijn schaapjes weidde, langs dezelfde baan..." Lucie Krevel's eenige dochter kon 't niet laten, ze was 't vanzelf aan 't neuriën gegaan, zette 'r stem meer en meer uit, terwijl haar toch de tranen over de wangen liepen:

Cecilia ging zingen,
  haar hart docht haar t' ontspringen,
Dit hoorde haren herder,
  hij kwam bij haar terstond,
En kuste zijn Cecilia
  aan haren rooden mond."

„Moeder toch!" Echt beschaamd schudde Maria het hoofd. „We hadden 't over die twee."
„Ja, juist, kind, — maar die liedjes! Waarlijk, 't doet me goed, enkel al er aan te denken... „Vreugd ende deugd mijn hert verheugt, — Nochtans zo moet ik treuren" — en dan dat slot: „Liefde te dragen is geen pijn, als liefde met liefde geloond mag zijn..." Nou gaat me dan een licht op, waarom ze 't zoo uit-en-ter-na herhaalden, die twee daarvoor in de zaal, — juist dat, — tot zelfs de kinderen 't allemaal al kenden en nazongen."
„Dat heb ik hun toen al verboden, Moeder."
„Alsof die onnoozele schapen er iets verkeerds in konden verstaan! En zelf zing je immers toch nog dikwijls genoeg van: „Gekwetst ben ik vanbinnen, doorwond mijn hert zoozeer, van uwer ganser minnen, gekwetst zoo lang zoo meer."
„Dat is wat anders. Dat kan ook een gebed zijn."
Nou op haar beurt Moeder, die deze mystiek van haar dochter al evenmin begreep, als de dochter de tranen van haar moeder bij die oude minnezangen.
Ze schudden allebei het hoofd, totaal afgedwaald van het onderwerp: „Gevaar voor Lucia!"
„Zullen we nou maar liever beginnen met den wasch op de bleek te leggen?" vroeg 't Rosalien.
Maar daar kwam Maria niet van in: „Ik begrijp niet, Moeder, dat u 't zoo licht opvat, wat die twee betreft."

„Och kind, ze zijn jong! En dat is zeker: Mank Mielke heeft muziek in z'n hart."
Waarop Maria verontwaardigd: „Ik zal van Mank Mielke geen kwaad zeggen! Maar voegt zoo'n Ruiterjongen bij ons in de familie?"
„Kom, kom, — zóó ver is 't nog niet! Voor 'n huwelijk is er een bestaan noodig. En ik zeg het je: Als die twee soms een huishouden moeten opzetten van dat weekloon van Mank Mielke bij ons..."
„Als u haar dat danmaar alvast 'ns goed onder het oog brengt! Want wezenlijk, 't is al veel te ver met dat koppel. — Op het veld had iedereen 't wel door, hoe ze aanhoudend maar weer bijeen zochten te zijn. — En nou, met de lange avonden op komst! Let maar 'ns op, Moeder, hoe ze tusschen licht en donker altijd wegslipt, met de emmers naar den put zoogenaamd, en dan, meestal tot onder 't avondeten, geen Lucia meer te bekennen... Moet dat 'n vrijage worden achter heggen en struiken? — Een van ons, Moeder, met een boerenknecht?"
„Wees wijzer, kind," paaide Moeder haar. „Zoo'n vaart zal 't wel niet loopen!" Eerlijk aan zichzelf bekend, kon 't Rosalien niet goed verdragen, dat die devote Maria zoo kleineerend sprak over dat braaf Mank Mielke, die Ruiterjongens zoo diep beneden hen stelde, en zich immers al te preuts verzette tegen zoo'n eerste liefde, waar de kinderlijke zuivere oprechtheid toch wel tastbaar bovenop lag! — Al had van den anderen kant Maria natuurlijk wel gelijk: hoegenaamd geen vooruitzichten dat zoo'n Mank Mielke aan een dochter van Garvershof een toekomst kan verzekeren volgens haar stand en komaf. En daarbij: heeft een Moeder niet den plicht, bij dergelijke aangelegenheden eerder te streng dan al te meegaand te zijn? Liever voorkómen, dan mee aanleiding geven tot soms groote teleurstellingen en verdriet.
„'k Zal haar wel 'ns onderhanden nemen," beloofde ze dan ook, „en als 't moet, hèm op zijn beurt!"
En gelukkig maar, dat ze Maria tenminste in zooverre had gerustgesteld, want juist kwam Lucia daar opdagen met

den laatsten korf natte wasch voor de bleek, achterdochtig: „Jullie zijn niet hard opgeschoten, dunkt me," — 'n rood hoofd, 'n geërgerde blik naar Maria.
„Ik zag Cecilia komen"... dacht 't Rosalien, en ze moest haar monkel verbergen, wist tegelijk, hoe ze 't veel erger zou vinden dan die liefdesgeschiedenis op zichzelf, wanneer die onafscheidelijke Maria en Lucia, door zooiets nou ook al als kat en hond tegenover mekaar kwamen te staan... Alsof ze nog niet genoeg te stellen had met 'r twee groote zoons! Wat voerden die uit, nu de avonden zoo lang begonnen te worden? Frans urenlang alleen in de zaal, met de kasboeken en pachtbrieven bezig? Juist als z'n vader vroeger? En die arme verschoppeling van 'n Colla? Dat kon toch niet blijven duren, dat hij daar avond na avond met Ferdinand en de stamgasten zat te kaarten in de Zwaan, omdat er thuis geen plaats meer voor hem was?
Wanneer ze met haar nachtelijke overdenkingen op dat punt belandde, kreeg 't Rosalien 't er telkens weer echt benauwd van, en probeerde ze meestal vergeefs opnieuw van vooraan te beginnen aan den zeker al zesmaal onderbroken Rozenkrans, om den raad en den bijstand van de Moeder der Zeven Smarten in te roepen.
„'k Moet me afvragen wat Leonardus er van zou zeggen," hield ze zich dan voor wanneer ze wat begon te kalmeeren. Vannacht weer: „Wat zou Leonardus-zaliger er van zeggen?" Hij, daar in het Eeuwig Licht, vanzelf in het volle besef hoe zij zonder hèm, hier voor alles alleen staat...? Daar wist ze 't opeens: „Maar praat er dan toch 'ns met Nelis over," zou hij zeggen, „die heeft immers al zoo menigen keer raad voor ons geschaft." — Ja, dat zou ze — er 'ns met Nelis over praten, bij de eerste gelegenheid de beste. Maar hoe lang kon 't nog duren, eer die gelegenheid zich zou opdoen! Wanneer zag ze Nelis eigenlijk nog ooit 'ns zoo onder vier oogen? Twee waren er die Nelis van den vroegen morgen tot den laten avond heel en gansch in beslag namen: de oudste hier, die hem nagenoeg het heele labeur op de schouders schoof, — en

z'n zieke moeder bij hem thuis, die zich altijd nog even hulpeloos en verlaten voelde zonder hem.

'n Paar dagen later kwam Trinette weer 'ns Garversberg op, — dat gebeurde dikwijls genoeg, al te veel zelfs, vond Moeder, voor een jonge huisvrouw, die immers in de eerste plaats in 'r eigen huis en bij 'r man hoort. Maar Trinette kon er, heimweeachtig, niet goed aan gewennen nou niet meer thuis te hooren op den Hof, en kon soms ook maar kwalijk haar ergernis verbergen over de ongedurigheid en de bemoeizucht van 'r schoonmoeder. Zoo slecht kon Ouwe Suzan 't uithouden op de mooiste kamers van de bovenverdieping, waar ze haar toch zoo deftig hadden geïnstalleerd, — „als 'n kanarie in 'n kooi," noemde ze 't zelf. Waarop Ferdinand met 'n lach en 'n gek: „Dan toch zeker als 'n papegaai, — van kooi gesproken!" Van Ferdinand kon ze nog wel 'ns iets verdragen, puur uit trots, dat die z'n gevatheid en z'n radde tong van z'n moeder had meegekregen. — „Maar dan toch met het hart van m'n vader!" noemde Ferdinand 't zelf. Wat z'n moeder alweer grif moest toegeven, met een diepen zucht over den vroegen dood van dien goeien braven Sanders. — Terwijl die goeie brave Sanders bij z'n leven geen goed bij haar kon doen, wist Trinette door Ferdinands ontboezemingen.
Vandaag evenwel geen sprake van de Zwaan! — Trinette kwam met een opgezet zeil, expres en apart om Moeder dadelijk de zaal mee binnen te loodsen, en haar opgewonden te vragen: of ze 't wel wist dat er in 't dorp volop praat was over Lucia en Mank Mielke? Gelukkig maar, dat 't Rosalien haar opgewonden oudste dochter direct den mond kon snoeren, met de mededeeling dat ze er al 'n stokske had voorgestoken. Juist gistermorgen had ze Lucia meegenomen, hier ook de zaal in, om 'ns kalm en bezadigd met haar te praten. Want al te straf mocht ze dat arm wicht immers ook niet aanpakken, eer de kwaal soms weer de overhand op haar kreeg, juist nu ze daar zoo gelukkig doorheen scheen te groeien.

„En wat gaf ze ten antwoord?" wilde Trinette weten. „Ja, wat zei ze? Niet veel meer, dan gedurig: „Als 'k nou eenmaal van hem hou," — en dan ik, als Moeder, er tegenin: „Je verstand gebruiken, kind, aan de toekomst denken."
„Had liever gezegd: aan de eer van de familie denken!" vond Trinette, die toch onmogelijk aan Ferdinand dat Mank Mielke tot zwager kon geven! 'n Ruiterjongen in de permetatie brengen van schoonmoeder Suzan en 'r stadsche dochters?
„Zeker, over stand en staat had ik 't ook tegen haar. — Wat ze daarop antwoordde? — Ze zette me vast, met m'n eigen woorden van weleens ooit: dat 'n mensch immers alleen waard is, wat hij is in Gods oogen... En of er dan wel 'n bravere jongen in heel Daelhoven is, dan Mank Mielke, die nog nooit aan iets anders heeft gedacht, dan aan z'n muziek en aan haar..."
„Dat kan allemaal wel waar zijn," begon Trinette toch wel wat in te binden, „maar een dochter van Garvershof mag zich toch niet afgeven met een daglooner! En dat nog daargelaten, stel u dat 'ns voor: die twee ooit getrouwd! En dan onze Lucia, van kind af zoo ontzien en verwend. Behalve dan nog de groote vraag, of ze voor het huwelijk wel geschikt is?"
Waarop 't Rosalien haar oudste dochter een getrouw verslag begon te geven, over haar onderhoud met Mank Mielke zelf. Ze had hem binnengeroepen en hem onder vier oogen 'ns duchtig de ooren gewasschen, al ging 't haar echt aan 't hart, zoo verbouwereerd als hij daar stond te kijken, en maar telkens herhaalde: „Ja, madame, — ik kan er niet voor, madame, — 't is zoo vanzelf gekomen, enkel door de muziek..." Maar tot slot en besluit kwam hij daar onverwachts kort en bondig voor den dag: „'k Wilde madame tochal tegen Allerheiligen den dienst opzeggen, om voor organist te gaan studeeren." En als hem dat lukte, om 't op die manier tot iets te brengen in de wereld, of hij dan later toch nog 'ns om Lucia terug mocht komen. Van haar kant had Lucia hem ook trouw gezworen.

„Heb ik van m'n leven!" riep Trinette uit: „Trouw zweren aan Mank Mielke! En, Moeder?"
„Wat kon ik anders, dan hem aanraden in alle geval maar zoo gauw mogelijk met die studie voor organist te beginnen?" lachte 't Rosalien.
„Dat was zooveel als hem voet geven!" Trinette 'r verontwaardiging steeg en dat wakkerde den lachlust van 'r moeder nog meer aan: „Jij hebt goed praten," en ze schudde haar 'ns even aan 'r arm, „in het volle geluk met je Ferdinand..."
„Ja maar, dan ook Ferdinand uit de Zwaan, of Mank Mielke!"
„Als Lucia 'r hart nou eenmaal voor Mank Mielke heeft gesproken, evenals dat van jou voor Ferdinand? Gun het arm kind toch ook 'n kans op het levensgeluk, als haar roeping in 't huwelijk ligt. En wat Mank Mielke betreft, geloof me maar, hij is van dat slag, waar meer in steekt dan iemand zou meenen..."
En 't Rosalien verzweeg maar, wat haar nog verder door het hoofd speelde: „...Van dat slag, waartoe ook Colla behoort en die goeie Nelis, van dat slag eenvoudigen van hart, die mij op den duur veel meer waard zijn dan zelfs een Ferdinand uit de Zwaan of een Anneke van den burgemeester...."
„Moeder neemt het veel te lichtvaardig op," wierp Trinette haar voor de voeten... „Als ik u toch zeg, dat het gansche dorp er om lacht!"
„Er komt nou immers vanzelf een eind aan, als Mielke naar de stad gaat studeeren."
„Alsof hij dan toch niet telkens op den Bult terug zal zijn...! En zelfs al zoudt u hem hier buiten de poort houden... daar is de put, en daar is de holleweg en de beek. Houd ze maar vaneen, twee die elkaar zoeken, terwijl ze natuurlijk allang doorhebben, dat Moeder er toch niet zoo heel erg op tegen is..."
„Wat wil jij dan?"
En daar kwam Trinette meteen voor den dag met de afdoende oplossing van haar practisch inzicht: „Stuur

Lucia voorshands naar Overdael, om bij Nonk Peereneer het huishouden te doen. Dien kunnen we toch niet langer aan z'n lot overlaten op z'n ouden dag."
Wel, dat was zoo kwaad nog niet bedacht, vond 't Rosalien, en „zeker patent om Lucia wat meer zelfstandigheid bij te brengen". — Waar Trinette nou ook weer 'ns om lachen moest. „Die daar? Zelfstandig genoeg, dunkt me, als 't maar op de liefde aankomt!" — Dat Moeder 't zoo direct met 'r voorstel eens was, viel Trinette erg mee. Zoo zou de eer van de familie dan gered worden! En heel eensgezind overlegden ze, hoe de boontjes in de week te leggen zoowel bij Nonk Peereneer als bij Lucia zelf, en niet te vergeten: bij Maria, die immers in de eerste plaats erkend moest worden in al wat haar beschermelinge-van-ouds aanging. „Geloof me, dat ze met hart en ziel op jouw hand zal zijn!" Meer liet 't Rosalien tegen 'r oudste dochter maar niet los over Maria's verontwaardigd verzet tegen de idylle.
Gerustgesteld dat het geval „Lucia en Mank Mielke" nou wel tot bevrediging van alle partijen op goede wegen was gebracht, kon 't Rosalien niet anders dan verzuchten: „Waren we nou ookmaar zoo ver met die twee bullebijters op voet van oorlog!" — Tegen Trinette hoefde ze er niets van onder stoelen of banken te steken, die wist van meet af, hoe 't sinds begin Augustus stond tusschen den oudste en Colla, tusschen Moeder en den eenen en den anderen van dat weerspannig tweetal.
„Had de oudste z'n Anneke maar niet laten schieten!" dat bleef Trinette hoog zitten en daar bracht ze alles op terug, zeker niet ten onrechte. „Geen twijfel aan, Moeder, dat zit hem in den weg en dat zal hem nog heelemaal van de wijs brengen. En zag ik nou tochmaar kans om die twee al was 't maar één stap nader tot elkaar te brengen." — Haast erger nog dan het geval op-zich was voor de energieke oudste zuster die volslagen onmogelijkheid om te bemiddelen. „Wat er van te denken, 'k weet het niet, — maar er wordt gezegd, dat Anneke met alle geweld naar 'r pensionaat terug wil, zoogenaamd om verder te stu-

deeren, voor Fransch of zoo. Er zal wel achtersteken, dat ze 'r kloosterplannen weer heeft opgevat."
„Maar m'n lieve hemel, Trinette nog toe! Als dàt toch waar zou zijn!" — Waarom die groote ontsteltenis bij dat nieuw gezichtspunt: Anneke naar 't klooster? 't Rosalien vroeg 't zich zelf af, en ook of ze dan in de verborgenheid van 'r hart toch de hoop nog niet had opgegeven, dat 't wellicht per slot van rekening wel weer terecht zou komen voor dat paar? De eenige redding, die zij met haar menschelijk inzicht zou weten voor den oudste evengoed als voor Colla en mee voor haar zelf en voor heel Garvershof. Want als 't zoo moest doorgaan, waar ging 't dan naartoe, God beware! En leelijk zag 't er uit, wanneer zelfs Trinette geen raad wist, al zou 't dan vooreerst alleen maar zijn: om Colla aan 't werk te zetten. In dit opzicht was Trinette het met den oudste ten volle eens tot nou toe: hem naar de ambachtsschool terugsturen en de klas danmaar laten doubleeren. Want: „voet bij stuk houden", zeker waar 't zoo'n verwaaide als Colla betrof. Maar kon 't Rosalien dan soms den Roeien Wever, tegen z'n wil in, aan 'n hand naar die school terugbrengen, als 'n tegenspartelend klein kind naar de bewaarschool? Hem overreden, tot hij uit eigen beweging zou gaan? Wat ze in dit opzicht ook tegen hem opperde of aanvoerde, 't was allemaal aan doovemans deur gepraat, ook als ze begon over den smid van Terbliet, waar zij eerst nog 'r hoop op gesteld had. Sinds de oudste hem niet op den Hof duldde, had Colla den kolder in den kop. Doe er maar iets tegen!

Den volgenden morgen was 't Rosalien dan toch 'ns eindelijk onverwachts met Nelis alleen. De kinderen naar school; Colla naar de Maas om tenminste voor vandaag weer 'ns z'n eigen kost bijeen te hengelen, zooals de arme drommel 't haar noemde; de rest onder toezicht van den oudste achter Garverswaze aan 't aardappelrooien. Nelis kwam uit den Bergbongerd met een mandvol van de eerst geplukte flonkerroode sterappels de achterkeuken in. Toevallig stond zij daar juist het beslag voor de pannekoeken

te roeren. In het eerste oogenblik keken ze elkaar aan, alsof ze niet wisten of ze droomden of waakten.
„Wel Nelis," begon zij maar dadelijk, eer er soms weer iets tusschen zou komen, „als je wist hoelang ik al naar je heb uitgezien, om jou 'ns raad te vragen!... Eerst en vooral: Wat toch aan te vangen met onzen Boer? Wat dunkt jou daar eigenlijk van? De eenige, jij, die hier alles hebt zien worden, en alles wel weet en verstaat zonderdat ik er woorden voor hoef te zoeken."
In het eerst stond Nelis als met stomheid geslagen te staroogen. Waarom had hij zoo'n rood hoofd opeens en leek hij bekans door te zwikken in z'n knieën, zoo wankel en amechtig alsof hem een duizeling had bevangen. „Te zwaar gedragen?" wilde ze al vragen. Maar daar vond hij z'n stem toch terug, van heel diep en heel ver, en niks anders kwam eruit dan: „Als-ie het toch 'ns ging probeeren bij de paters in Germond?" — zoowaar precies wat zij zich zelf in het allerdiepste van haar gemoed ook al gedurig had afgevraagd, zonder er nader op te durven ingaan. 't Deed haar moederhart goed, dat zoo'n wijze man als Nelis, dus het vertrouwen in Colla toch ook niet had opgegeven. Ze kon niet anders dan hem zeggen, wat haar als een lichtstraal door de gedachten schoot: „'t Is me alsof de meester zaliger tot me spreekt door jou, Nelis! En toch had z'n vader nooit groote verwachtingen van onzen Boer, weet je dat nogwel?" — Maar die schichtige Nelis was alweer aan 't weggaan, mompelde alleen nog iets van „verklaarde oogen", meer verstond ze er niet van. Jammer genoeg, want het doelde natuurlijk op Leonardus in de eeuwige zaligheid...
Wonderlijk zooals zij zich den verderen morgen als van een zwaren druk ontheven voelde, en er geen oogenblik meer aan twijfelde of 't zou met Colla tochwel goed terechtkomen. Toen ze hem dien middag in de achterkeuken z'n opgewarmd eten opschepte — z'n vischvangst moest en zou ze voor haarzelf en de kinderen bewaren — begon ze er maar meteen over tegen den stakkerd. „'t Kan zoo niet duren, Boer, jij hier als 't vijfde rad aan den wagen.

Daar ben je mij toch te goed voor! Wat dunkt je, zal Moeder 'ns voor je naar Germond gaan, of de paters je misschien toch nog willen aannemen?"
Getroffen zag hij naar haar op, — zij, dàt voor hem willen doen? — en 't kwam er maar langzaam uit en erg spijtig: „Daar ben ik al lang zelf geweest, Moeder." — „En?" — „'k Zou daar bij kleingoed van elf en twaalf jaar op de schoolbanken moeten zitten, en dan nog natuurlijk de domste van allemaal. Mijn schuld is 't niet, dat 't nou te laat is er voor, en de uwe al evenmin. Laat er ons maar liever over zwijgen."
„Neen jongen, nou 'ns doorpraten en tot 'n besluit komen. Je wilt toch geen lanterfanter worden? 't Gaat om je toekomst."
„Als Moeder dan zou willen," komt Colla los... „me wat geld geven voor de reis en voor den eersten aanvang, — laat me dan tochmaar met zoo'n schip, van Antwerpen uit, direct door naar de missie, — zoomaar, — om er als losse arbeider de paters te helpen, misschien op den duur toch nog als leekebroeder."
„Hoe haal je 't in je hoofd! Nooit van m'n leven, jij op goed geluk de zee over!"
„Als Moeder dáár dan eerst 'ns met de paters in Germond over zou willen praten..."
Maar daar kwam Moeder niet van in. En zoo was de radeloosheid nog grooter geworden dan eerst. Tot weerslag van de hoop, die zoo wonderbaar in haar was opgeklaard vanmorgen, — nou een nieuwe angst: als die vagebond rondliep met zulke avontuurlijke plannen, dan pas op! Kwam hem vandaag of morgen het vuur al te na aan de schenen, in staat zou hij zijn met de noorderzon te verdwijnen, — zelfs voor haar 't niet langer kunnen laten... En wat had hij dan ook eigenlijk aan zoo'n Moeder, die geen beteren uitweg voor hem wist?
Dienzelfden middag nog sprak 't Rosalien er met Maria over, dat zij met Lucia en allevier de jongsten tochweer 'ns den beeweg naar Scherpenheuvel moest doen. Want maar al te veel was er den Hemel immers af te bidden, — dat

zag Maria natuurlijk zelf ook wel in, al roerden ze 't ook zoo min mogelijk met woorden aan.
„Ja, Moeder, ik weet er alles van," knikte Maria bedenkelijk. 't Rosalien wist al genoeg dat zij maar half ingenomen was met het plan om Lucia naar Wevershuuske te doen, vooral omdat Lucia zelf er direct zoo welgemoed op inging. Maria zag aankomen, dat die twee elkaar in Overdael evengoed konden treffen als hier op den Bult, al moest ze Moeder toegeven dat die ontmoetingen dan toch zeker maar heel zeldzaam en kort zouden zijn, alleen al met het oog op Mank Mielke z'n kręupel been, waardoor hij tegen den verren afstand immers slecht opgewassen was. — Maar dan nog: konden ze Lucia eigenlijk wel missen op den Hof, zonder Trinette en zonder Plonia, en mét den oudste, die beter anderen commandeeren kon dan zelf mee aanpakken? — Wegens al deze bezwaren van Maria, was Moeder er niet zeker van of zij het geval Lucia en Mank Mielke soms niet voor het eenig doel van de beevaart zou houden.
Daarom viel het haar erg mee, toen ze Maria na het avondgebed tegen de jongsten de intentie voor de beevaart hoorde vaststellen: „voor alle noodwendigheden op Garvershof, en om rust en vrede en Gods zegen voor Moeder en het gansche huisgezin." Want morgenvroeg zouden ze maar meteen den tocht naar Scherpenheuvel ondernemen, eer somtijds, na dit zonnig Sint-Michiels-zomerke, onverwachts de herfstbuien kwamen opsteken. Zoo trokken ze dan voor dag en dauw op weg met hun zessen en vier kalebassen vol boterhammen met spek en kaas en peperkoek. Lucia monter erbij, met 'n gezicht van: nou zullen jullie weleens zien, wie gelijk krijgt! — 't Rosalien stond hen na te oogen aan den inrij, juist zooals ze twee maanden geleden de oogsters had staan naoogen den anderen kant uit. Het halfduister en de stilte van den nanacht hingen nog over den Bult. Zelfs geen Zwart Sanderke te bekennen. Juist om de drubbels geen kans te laten hem het groote plan te verklappen, hadden zij er zelf eerst gisteravond over gehoord op het laatste oogenblik, bij het bidden en naar bed gaan.

Maar hoewel de gansche Bult dan ook nog sliep, toch schoven er klompenstappen aan tusschen de donkere stammen, — over het voetpaadje van Plonia's huisdeur naar de poort, — Nelis om te gaan melken. Mee dat ze hem hoorde, bleef hij stilstaan, nog tusschen de boomen. Zag hij haar of zag hij haar niet? Ze lachte om z'n schrik, en zei: — „Wel Nelis." — Waarop hij naderkwam. — „Ik kon m'n oogen niet gelooven!" — „De jeugd is al den berg af." — „Hoe zoo?" — „Met hun zessen vandaag heen en terug naar Scherpenheuvel, de meitskes en de kinderen. De Moeder Gods moet uitkomst geven, Nelis." — „Dat zàl ze!" — 't Rosalien hoefde 't hem niet nader uit te leggen, Nelis verstond 't immers allemaal vanzelf. — „Zooals in vroeger dagen, Nelis, — weet je nog? — Toen jij voor me ging bidden om den tweeden zoon?" — Zou Nelis dat vergeten zijn? Hij kreeg er nog een kleur om en moest van haar wegkijken. God zij dank, dat het nog geen klaarlichte dag was. Door het halfdonker ontwaarde ze blijkbaar niks van z'n verbouwereerdheid. Ze praatte alweer door: — „En daar kwam onze Boer! Echt als 'n Godsgeschenk! — En daarom, geloof jij nou ook niet, Nelis, dat alles nogwel op goede banen zal komen voor hem?" — Ja, daar was Nelis al eveneens heilig van overtuigd... „Al zal 't daar in Germond wel niks uithalen," vertelde 't Rosalien, en al zou Nelis haar moeten helpen den onbesuisden lobbes dat gevaarlijk plan uit het hoofd te praten, om zich danmaar op goed geluk toch in te schepen voor de missie in Afrika. — God beware, ja, dat zou Nelis niet nalaten! „Maar wat dan?" Daarin waren ze 't heelegaar eens, dat ze al hun vertrouwen moesten stellen op de Moeder Gods en de goddelijke Voorzienigheid...
Al pratend waren ze voet voor voet uit den inrij den spronk opgedrenteld, en daar stonden ze nog in hun gesprek verdiept, toen de oudste de huisdeur uitkwam, verschrikt inhield en naar hen keek. — „Bent u dat, Moeder?" — Zoo pertinent die vraag van hem, dat zij van den weeromstuit even pertinent antwoordde: „Ja, Frans, — dat-ben-

ik!" met den nadruk op elk woord. Wat in Godsnaam zocht hij er achter, dat z'n Moeder hier met dien braven Nelis stond te praten?... Ze wilde 't zich niet eens verder duidelijk maken, wat ze tegen wil en dank eigenlijk toch-wel begreep. Zooiets! Door z'n argwaan haar op 'n gedachte brengen, die al 'r levensdagen nooit bij haar was opgekomen! Te verontwaardigd om hem ook maar de minste verklaring te geven van haar aanwezigheid hier in de vroegte, ging ze den oudste voorbij het voorhuis in. Toch hoorde ze Nelis wel zeggen: „Uw moeder heeft de beevaartgangers uitgeleide gedaan, heer Frans." —Waarop 'n snauw tot antwoord: „Wie vraagt jou iets?" — Die goeie Nelis, alsof hij ook al de lage achterdocht voelde en haar wilde vrijpleiten, — wat haar nogal dieper beschaamde. Want wat moest Nelis eigenlijk wel denken? 't Was haar opeens of zij en hij elkaar nooit meer zouden durven aanzien.

Gelukkig maar, dat al vroeg in den voormiddag Trinette daar onverwachts kwam opdagen. Die bracht tenminste wat afleiding bij de zenuwachtige opwinding, waarover 't Rosalien, in dit leeg huis alleen, zich onmogelijk kon heenzetten. — Ja, Trinette had de zes voorbijgangers dezen ochtend vroeg, boven uit het venster „goeie reis en goeie devotie" toegewenscht, nadat Rooske en Majoorke haar buiten hadden staan wakker roepen: „Kom 'ns kijken naar de pelgrims voor Scherpenheuvel!" En daar had Moeder nou 'ns heel groot gelijk in, het gebed van Garvershof zooveel mogelijk kracht bij te zetten, vond Trinette ofschoon ze bang was, dat Lucia juist om het omgekeerde zou bidden als Maria, wat Mank Mielke betreft...
„Och, die onnoozele geschiedenis met Mank Mielke! Wat maken jullie daar toch 'n drukte over! Er zijn wel ergere dingen aan de hand, dunkt me."
En op die voor Moeders doen zoo ongewoon wrevelige terechtwijzing, begon Trinette dan maar dadelijk over die ergere dingen, waarop ze haar leek te doelen. „Dat kwam ik u juist 'ns vertellen, Moeder, — goed nieuws

voor dien leeglooper hier... Ferdinand heeft er zich 'ns voorgespannen. Lang en breed hebben we er gistermiddag samen met Guus Cruts over gesproken, en die wil 't dan wel 'ns met hem probeeren — als opzichter in het aannemersvak. — Wel te verstaan: als ik er voor insta, dat-ie goed zal oppassen. En dat beloof ik u: in toom zal ik hem houden, om te beginnen hem 'ns ongemakkelijk de ooren wasschen..."
„Ja, ja — dat is jou toevertrouwd!" Er kwam toch weer 'ns een lach over Moeders gezicht, weer 'ns die vraag van weleer bij haar boven: Hoe Leonardus en zij toch aan zoo'n kadee van 'n dochter kwamen? Mameerke van Wevershuuske herboren, maar vertiendubbeld in overwicht en gezag!
„Van meet-af zal Guus Cruts hem laten beginnen. Wil hij naderhand de werklui naar behooren kunnen nagaan en commandeeren, dan dient hij natuurlijk eerst zelf de knepen te kennen van ieders vak. Eerst dus als opperman mee den steiger op, maar ook krullenjongen bij de schaafbank en in de bouwkeet leeren teekenen. Morgen den dag kan-ie daar in de stad aan den slag. En dat moet nu ook zonder uitstel of pardon. Stuur hem vanmiddag maar 'ns bij ons."
Zeker, dat zou Moeder doen, al keek ze er wel vreemd tegen aan: haar Boer opperman bij de metselaars op den steiger en krullenjongen bij de timmerlui aan de schaafbank? Maar allo, door Trinette en Ferdinand zou hij zich misschien wel laten overreden en gezeggen.
„Waar hangt-ie uit?" wilde Trinette weten.
„Al van negen uur op weg, winkelwaar voor me halen in Overdael." Om twee redenen tegelijk was 't Rosalien blij, dit te kunnen antwoorden aan Trinette: eerstens omdat er haar uit blijken zou, hoe de jongen toch nogwel iets ten nutte voor haar deed. — En dan, omdat ze hem nou immers onmogelijk hier bij die doortastende oudste zuster van hem in de keuken kon roepen. Want die uiteenzettingen over dat oppermanschap en wat er mee samenhing, liever maar ginder in de Zwaan dan soms hier in haar bijzijn. Vandaag had zij wezenlijk ook zonder dat, al genoeg te verkroppen!

Onderwijl was Colla wel waarlijk voor Moeders boodschappen op weg naar Overdael. Maar met alweer zoo'n godsganschelijken dag van verveling voor den boeg, had hij vanzelf den grooten omweg genomen achter de bosschen van Laag Case om. Loopen om te loopen! 'n Luiwammes mochten ze hem tenminste nooit kunnen noemen, hoe leelijk 't dan ook al begon over „lanterfanter"... Gang zou hij er in houden, in dat vijfde rad aan den wagen! Immers nou niet lang meer, of 't was er voorgoed van weggerold, den kant uit van z'n ware bestemming...De kwestie was alleen nogmaar ergens wat geld los te krijgen voor onderweg, dat-ie niet als een schooier langs de deuren zou hoeven te bedelen, — te voet of per trein op reis naar de boot. Kon hij zich daar maar eenmaal laten aanmonsteren als stoker of kolensjouwer, dan was 't ver genoeg. Want vanzelf zouden ze er wel direct in de gaten hebben, dat er een voor hen stond met armen aan z'n lijf... Aanpakken? Voor zes tegelijk als-ie 't in den zin had. Moeder? Die treurde zich nou immers evengoed ziek om hem, oud vóór 'r tijd... En véél erger zou 't voor haar zijn, als-ie zich vandaag of morgen 'ns vergat tegenover dien nijdas thuis! Want dat zou er nog echt van komen, God vergeve, 'n losbarsting in 't wilde weg van al den opgekropten wrok in hem. Razend wordt-ie enkel al nou z'n gedachten tegen wil en dank daar weer belanden... Alzoo: Opgerukt Roeie Wever! Je eigen een stomp in je ribben geven en vandaag nog ergens dat tientje zien los te krijgen om op gang te komen. Duvelstoejager op de boot. Duvelstoejager in de Missie, hoog stelt-ie z'n doel niet. Maar Onze Lieve Heer zal er immers wel alles van begrijpen, ook wat zoo'n uil als hij onmogelijk onder woorden kan brengen, zooals ze dat noemen: „de intentie" — tot boete en verzoening voor den broederhaat, waar-ie uit z'n eigen niet overheen kan, en alles tot geluk en zegen voor Moeder en Garvershof... Maar dat tientje om in z'n eerste onderhoud te voorzien? — Moeder kan hij er onmogelijk nogeens om vragen, nou hij 'm stiekem moet smeren, precies omdat zij er tegen is. — Nelis? Die heeft hem allang door, en

wil 't niet in de hand werken juist om Moeders wil. — Ferdinand zou natuurlijk z'n mond niet houden tegen Trinette, en die er in gemoeid — vaarwel dan Roeie-Wever-lichtmatroos! — Nonk Peereneer? Dat het meerendeels om z'n Garversmanstiep is, dat hij bij den Weversnonk van kindsbeen af voor minder dan oud vuil gold, heeft Colla zoo langzamerhand wel doorgekregen. Zooals hij over z'n grootvader 't Roed Zwijn ook gaandeweg meer dan genoeg heeft gehoord, en dan liefst nogwel, dat hij als twee druppels water op dien zwierbol van 'n reus lijkt! Plezierig zooiets, waardoor men al bij voorbaat in 't verdoemboekske raakt bij zwartkijkers als den taaien Nonk en bij dat ongeluk van een doodgraver thuis!... Maar God-weet, als hij bij dien taaien Nonk nou 'ns alles open en bloot ging leggen over z'n roeping, nou hij vanmorgen toch in Overdael komt? Hem bijvoorbeeld zooiets zeggen als: „Nonk Peereneer, dat moet dan toch zeker wel van den Weverskant komen?"

— Och kom, onzin dáár z'n hoop op te stellen, nadat de oudste 't met z'n roeping van den Weverskant zoo verkorven heeft bij den Weversnonk!...

Maar meer dan erg vindt Colla het tochwel, dat hij na al deze weken nou nog rondloopt zonder tenslotte raad of uitkomst te weten: om zoo'n kale tien gulden reisgeld machtig te worden! Zonder bij al dat prakkezeeren over die centen er zoowaar nog benul van te hebben waar hij eigenlijk gaat of staat! Want eerst op 't oogenblik komt hij tot de ontdekking, al op het voetpad te zijn langs den boschrand, vlak achter het kasteel. Opgeschrikt door dat hondengeblaf en die voetstappen, — daar rechts in den wemel van de morgenzon tusschen de stammen? — Meteen herkent hij rentmeester Gregoire al, die met geweer en weitasch op jacht gaat, den hond nog aan den band.

„Nou slaat God den duvel doed!" roept Gregoire uit. „Colla van Garvershof! Wat voer jij hier uit?"

„Waarlijk niet aan 't stroopen, petenonk! Al zou dat er nog van komen, als 't zoo moest aanhouden met mij."

„Wat is er aan de hand, manneke?"

„Precies, dat ik niks aan de hand heb!"
„En je zoudt smid worden!"
„Met Sint-Juttemis! Zette de oudste me den voet niet zoo aleeuwig dwars, dan had ik 't voor Moeder en de kinderen met Nelis op den Hof willen aanpakken. Geen denken aan."
„En nou loopt me hier die krachtpatser met z'n ziel onder den arm."
„Koffieboonen en suiker halen voor z'n moeder." — Ten bewijze haalt Colla het boodschappennet uit z'n jaszak en houdt het omhoog.
„En dat is iemand, die bergen zou kunnen verzetten als-ie wilde."
„Goeie wil genoeg, maar..."
„Nou, wat te „maren"?"
Neen, Colla kan 't toch niet van zich verkrijgen tegen z'n peter van „het " plan te spreken, enkel al uit angst om dan ook soms over dat tientje voor reisgeld te beginnen. Eerder z'n tong afslikken, dan zelfs maar den schijn wekken bij hem op den korf te slaan om die tien pop. Voor schooier blijkt de Garvermansche Colla dan tenminste niet in de wieg gelegd! — 't Loopt uit op de verzuchting: „Als 'k eerst maar 'ns ergens wat verdienen kon!"
Gregoire heeft hem bij dit aarzelen 'ns goed opgenomen, dien reus, toch nogmaar 'n kind, één bonk betrouwbare goedhartigheid, voor wie met hem zou weten om te springen. Ook hij laat z'n gedachten 'ns even den vrijen loop... „Van verdienen gesproken — als 't daar op aankomt," spreekt hij hem moed in, „daar zou tochwel 'n weg op te vinden zijn."
„'k Zou niet weten waar."
„Wel — ik zou zoo zeggen: bij mij! — Ronduit gesproken, jongen, al evenzeer als jij ben ik leelijk gesjochten door dien oudste van jullie. Alles had ik er de laatste twee jaar op gesteld om hem mijn baan over te doen, — en nou zit ik nog met de baan! Da's op zich wel niet zoo'n doodwond, want 't ging me genoeg aan 't hart, na bijna vijftig

jaar van den Wildkamp weg te moeten. Maar 't lag zoo voor de hand: ons Anneke 'r man mijn opvolger... Kortom, dat is nou misgeloopen. Maar 'n wildvreemden snoeshaan hier binnenhalen? Geen haar op m'n hoofd dat daaraan denkt! Dan maar liever tot m'n laatsten snik zien aan te blijven. Ik sta m'n man nog! Al moet ik me op mijn leeftijd wel wat in acht gaan nemen, vooral vanwege de jicht in den rug, weet je... Daar mag de heer baron soms niet de lucht van krijgen, dat de ouwe Gregoire af en toe opeens niet meer vooruitkan, al trek ik me dat zelf nog zoo aan terwille van het landgoed. Zooals verleden winter, toen ik hier alles wekenlang zonder toezicht moest laten liggen. Als jij nou 'ns mijn rechterhand zoudt worden, zooiets als mijn vleugeladjudant, — laat ons 't noemen boschwachter, of nog beter jachtopziener... Zoo iemand met jouw postuur en jouw knuisten is daar geknipt voor, jij, die daarbij hier elken stam en struik, alle konijnenpijpen en ieder eksternest kent... Nou, wat dunkt je?"
Verstomd staat Colla. Hij heeft z'n ooren niet durven gelooven. Zooiets! Maar zoogauw kan hij nogniet z'n gedachten van de hem onbekende zee ginderwijd afwenden naar de bosschen hier. Is 't waken of droomen, dat-ie doet?
„Bij onzen hovenier kun je best in den kost komen. Van dezen middag te beginnen, als je wilt," zet Gregoire door. „Weliswaar, — 't vrouwvolk bij mij thuis, zal er ongetwijfeld 'n hoog woord over hebben, — dat ik er nou toch een van Garvershof op Laag Case binnenhaal. Want Garvershof heeft afgedaan, dat begrijp je wel, nog meer bij 'r moeder en grootmoeder dan bij Anneke zelf. Zooals dat gaat... In elk geval weten ze alledrie, dat Colla van Leonardus Wevers en van 't Rosalien nou eenmaal altijd 'n streep bij me vóór had. Ronduit bekend: ik heb m'n doopzoon van de wieg af altijd zoowat beschouwd als 'n kleinzoon van me, als dien eenen, waarop ik jaar in jaar uit wachtte voor niks, al evenzeer als vroeger op een eigen zoon, en in de laatste jaren op dien schoonzoon van m'n eenige dochter! — Enfin, kort en goed, — accoord

er mee? — Laat ons zeggen: om te beginnen vrij kost en inwoning en tien gulden in de maand... Als je goed oppast, elk halfjaar opslag. Zeg 'ns iets..."
„God in den Hemel, petenonk! Is 't dan tòch waar?" Dikke tranen springen Colla uit de oogen, mee dat z'n lach over den heuvel davert, dat de kraaien er van opfladderen uit de boomtoppen.
„Dus — je komt?"
„Al vóór vanmiddag drie uur! Welbedankt! Danke wel! Danke! Danke! Da's nog 'ns 'n goed werk: zoo iemand als mij zoo onverwachts op de been te helpen! Nou zult u ook weten, wat u aan me hebt!"
„En Moeder?" geeft Gregoire hem te bedenken.
„Moeder! Weet u wat die zal zeggen? „Zie je nou wel, Boer," zal ze zeggen, „de Engelbewaarder!" Al weet ze dan nog-geeneens wat ik eigenlijk in m'n schild voerde."
„Biecht op!"
„Nou, als u 't dan weten wilt: ik was al dagenlang aan 't speculeeren op tien gulden reisgeld, om er met de noorderzon vandoor te gaan, rechtstreeks naar de Afrikaansche Missie."
„Dus die Missie heb je toch nog niet uit je hoofd gezet?"
„Ik ga er bij u voor sparen."
„Ja, maar... soms niet bij mij op twee gedachten hinken! Honderd procent voor Laag Case zijn. Daar moet ik op kunnen rekenen."
„Zoolang als u me noodig hebt, zal ik u immers niet in de steek laten! Daar kunt u vast van op aan! 'k Zal toch geen goed met kwaad vergelden? M'n eerewoord..." — En wat nog nooit gebeurd is, daar schudden die twee reuzen mekaar de hand, zóó hartelijk dat hun vingers kraken.
En Colla, zonder winkelwaar, holderdebolder naar Moeder terug; Gregoire schoorvoetend langs de hoveniers-woning terug op den Wildkamp aan, 't vrouwvolk inlichten... Terwijl 't bij geen van tweeën opkomt: wat 'n slag in 't gezicht voor den oudste!

VII

EEN SLAG IN DEN oudste z'n gezicht? Toen Moeder 't hem denzelfden dag nog, voor slapengaan zoo angstvallig aankondigde: „Z'n peetvader heeft zich over Colla ontfermd," — toen tot hem doordrong, wat ze eigenlijk bedoelde en hij hoorde over dat jachtopzienerschap, door Gregoire aan den kwajongen opgedragen, heeft hij zich zooals doorgaans tegenover háár wel kunnen goedhouden. — „Wat 'n promotie!" heeft-ie gezegd, kortaf. Maar ondertusschen, — 't knauwde hem, dat hij er bijna bij neerduizelde. Al direct dan die overtuiging bij hem: dat heeft Trinette natuurlijk zoo bekokstoofd, met Moeder op haar hand, en met Nelis er weereens tot bemiddelaar op uitgestuurd. — Tegelijk ging hem een licht op, dat ze dus hierover vanmorgen in de

vroegte samen op de stoep stonden te beraadslagen, Moeder met 'r toevlucht in den nood! Dat familiestuk Nelis? Houd hem in de gaten...
De achterdocht groeide sindsdien bij Frans aan met den dag. Z'n houding in huis werd er nog dwarser op. En tegen Anneke's familie begon zich de wrok in hem vast te zetten, even star als z'n haat tegen Colla. Dien Colla bij hen binnenhalen! Als om hem in bescherming te nemen tegen z'n broer, tegen dien onmogelijken oudste, die hem immers — och arm! — nooit anders dan miskend en verschopt had, al even laaghartig als hij hen met hun mooie berekening voor Anneke en den Wildkamp bedrogen liet uitkomen...
Toch besefte hij wel, hoe 't van den anderen kant eigenlijk maar goed was, dat er nu iets zoo afdoende was tusschengekomen: Want juist in deze laatste weken, had z'n eenzame tweestrijd hem er toe gebracht bij en om den Wildkamp te gaan rondzwerven, in de bange hoop daar misschien Anneke nogeens tegen te komen. Al zou hij niet geweten hebben, hoe haar dan te naderen en wat eigenlijk tegen haar te zeggen, toch was het verlangen naar haar hem in die eerste maanden telkens nog te machtig geworden. Dit was nu uit! De afschrik soms door Colla — den jachtopziener! — in de Laag-Caser bosschen betrapt te worden op een van z'n verliefde afdwalingen, was toch nog sterker dan z'n hunkeren naar 'n weerzien. Ook kwam er kort nadien nog iets anders bij, om hem wat Anneke betrof, wat sterker tegen zichzelf te maken. — In de dagen, die haar vertrek naar Wevershuuske voorafgingen, was Lucia hem voor 't eerst van haar leven toegenaderd. Zijnerzijds had hij eigenlijk nooit op haar gelet. Lucia? Ze behoorde er nu eenmaal bij en zoolang ze met die toevallen behept was geweest, behoorde zij er in zijn oogen eigenlijk alleen maar bij als een noodzakelijk kwaad. Nu ze door haar kwaal leek heengegroeid, zonder door iets anders, in haar onbeduidendheid, ook maar voor het minst de aandacht te trekken, schoof ze, als Maria's schaduw, zóó ongemerkt tusschen hen negenen door, dat

Frans haar eigenlijk doorgaans vergat mee te tellen. — En daar was Lucia nu opeens de eenige van de familie, die zich niet van hem afkeerde! Allemaal immers lieten ze hem links liggen, meende hij, de grooten willens, omdat ze met Moeder mee partij trokken voor Colla, — de jongsten misschien zonder erg, maar vanzelf beïnvloed door die instelling tegen hem van heel de rest. — Lucia echter bleek zichzelf als een lotgenoote van hem te beschouwen. Duidelijk gaf ze hem te verstaan, best te begrijpen wat er in hem omging, dat ze 't met hem meevoelde en hem groot gelijk gaf. Zij precies eender door al de anderen gedwarsboomd, en straks erger nog: het huis uitgestooten! — Hij, die haar vrijage met dat Mank Mielke te kinderachtig vond om er dieper op in te gaan, liet haar maar praten, had zichzelf 'ns laten ontvallen — eigenlijk om van haar af te komen: — „Je zult zien, dat het voor jullie nogwel 'ns goed terechtkomt!" Maar juist door dat gretig opgevangen bemoedigend woord van hem kwam haar vertrouwelijkheid eerst echt los. — „Zoo denk ik er voor jou juist eender over," had ze hem geantwoord. „Vooral nou Anneke gaat doorstudeeren op 'r vroeger pensionaat!" — Dit nu was groot nieuws voor Frans, bracht hem zelfs innerlijk weereens hevig in beroering, al was 't dan minder woest dan bij dat fnuikend bericht over „Colla op den Wildkamp". Daarbij — ongelijk kon hij Lucia niet geven bij den troost, dien ze aanstonds voor hem gereed had: „Beter studeeren, dan soms verkeering met 'n ander." Met deze waarheid paaide ze zichzelf zeker ook. Want Mank Mielke wijdde zich tegenwoordig immers ook met hart en ziel aan z'n studie voor organist, — hoorbaar over den heelen Bult als hij morgen en middag lang zich volijverig, in moeder Ruiters' voorkamer met de vensters open, zat te oefenen op een heesch tweedehandsch harmonium, aangeschaft van de dollars voor de opvoeding van Zwart Sanderke. — „Jij bent er niet tegen, Frans, dat weet ik immers wel," overrompelde Lucia hem een volgende maal, vlak voor haar vertrek. „Er" dat waren haar trouwplannen, het eenige dat haar bezig hield, — nadere toelichting vond ze daarom overbodig.

„Hoor 'ns hier, dat zijn dingen, die ieder maar voor zichzelf moet weten," ontweek Frans, die er feitelijk weinig mee ophad, den gewezen koejongen van Garvershof ooit tot zwager te zullen krijgen. Maar — er tegen? Natuurlijk hij er vóór, juist omdat de heele familie er wel tegen was, Trinette voorop, — Trinette, die haar oudsten broer geen blik meer waard keurde, — volgens Lucia vooral omdat hij sinds haar huwelijk nog geen voet over den drempel van de Zwaan had gezet. Wat kon Lucia weten van dat samenspannen achter zijn rug? — Daar hielden ze Lucia vanzelf buiten, omdat ze al evenzeer samenspanden tegen haar... In haar toenemende vriendschap voor den lotgenoot vertrouwde Lucia hem zelfs toe, 't eigenlijk heelemaal niet zoo erg te vinden naar Overdael te moeten verhuizen. Met Nonk Peereneer zou ze immers wel op goeden voet weten te komen, en... „wie weet!" — Hiermee brak Lucia haar ontboezeming zekerheidshalve tochmaar liever af. Maar Frans raadde wel zooiets van haar toeleg om den Weversnonk juist als haar oudsten broer tot bondgenoot te krijgen. „Laat haar maar los, die Lucia!" prees hij haar om die vrouwelijke liefdelist... Daarmee won hij dan ook Lucia's hart volkomen, zoo zelfs, dat ze 's avonds vóór haar vertrek heel apart afscheid van hem kwam nemen toen hij als gewoonlijk in de zaal zoogenaamd met de boekhouding bezig was. — „En als ik soms iets voor je doen kan," — stelde ze hem welgemeend voor, „zeg 't dan maar gerust."

„Nou," had Frans weifelend geantwoord, „je zoudt misschien aan Nonk Peereneer 'ns de complimenten van me kunnen doen, en hem zeggen dat ik aldoor nog hard aan 't sparen ben voor de afbetaling." — Wat 'n geweldige zelfoverwinning hem deze boodschap aan den Weversnonk kostte, kon Lucia in de verste verte niet vermoeden, en juist daarom vermocht hij 't er tegenover haar wel uit te brengen. En zoo tenminste 'ns eenigszins z'n geweten gerust te stellen over die eereschuld! Dat hij na meer dan vier jaar amper tweehonderd gulden van de ettelijke duizenden bijeenhad, daar kraaide immers geen haan

naar! En-al-met-al: waarom zou hij niet 'ns ooit opnieuw de kans krijgen en ze zich dan in geen geval nogeens laten ontglippen: om van elke honderd honderd maal zooveel te maken?

„En verder, kind, zullen we de hoop maar niet opgeven!" Dat was z'n broederlijke afscheidsgroet geweest aan Lucia, die er dankbaar den volgenden morgen — nog veertien dagen voor Allerheiligen — mee opweg ging naar Overdael. Welgemoed hield ze 'r paraplu bijwijze van reisstaf in de eene hand, in den linkerarm het foudraal met de guitaar er in stijf tegen 'r hart gedrukt. Op den huisdeur-dorpel stond Maria haar na te oogen, bleek van verdriet om het koele: „Nou, goeien dag dan," — en „Hou je goed," — gewisseld tusschen haar, de twee onafscheidelijken van weleer! Tot op den poortdrempel deed Moeder haar uitgeleide, zoende haar hartelijk op allebei 'r wangen en zei door haar tranen heen: „En nou maar 'ns toonen wat je kunt en wie je bent." Daar ging Lucia! Voorop 't Reeke en Majoorke op hun zondagsch, die de kleine sluitmand met haar spullen tusschen zich in droegen. Terwijl over den Bult, door de open vensters van moeder Ruiters' voorkamer, Mielke's harmonium galmde:

Ik zeg adieu,
Wi twee, wi moeten scheiden,
Tot op een nieuw
Zo wil ik troost verbeiden.
Ik laat bi U dat herte mijn,
Want waar gi zijt, daar zal ik zijn...

Na Lucia's vertrek kwamen al spoedig de stormen en vlagen van den herfst opzetten en begon voor Frans in de sombere korte dagen en gedurende de lange leege avonden eerst voorgoed de groote verlatenheid, het wroeten en tobben over zichzelf en over alles wat los en vast met hem samenhing. Door alles heen evenwel bleef hij uitzien naar de voldoening, die hem de terugkomst zou verschaffen van Colla „met de kous op den kop". Voor de anderen

een harde les, voor hem een triomf! Waar bleef Colla? Gregoire moest ondertusschen tochwel doorhebben wat voor vleesch hij in de kuip had aan dat nieuw exemplaar jachtopziener!
Maar van Colla geen sprake in zijn bijzijn, van Colla geen schim of schaduw ooit te zien op Garvershof, of 't moest zich achter zijn rug afspelen, zooals heel de rest wat Colla betrof. — Zat Gregoire nog aldoor met den vlegel opgescheept? Ze hadden er op den Wildkamp en Villa Weltevreden wel wat voor over om geen ongelijk te bekennen, dat wist Frans genoeg, en dus zeker waar 't hun wraak op hèm betrof.
Dat ze fel gebeten waren op hem, de ouderparen Reinders en Gregoire, Frans had er sinds z'n breuk met Anneke geen oogenblik aan getwijfeld. Maar de hel moest het hun tochwel hebben ingeblazen, vond hij, om hem zoo doortrapt te tergen, door in zijn plaats dat mispunt tot zich te trekken en bij zich te houden, de aanleidende oorzaak zelf tot die fatale breuk. — „Fataal", ja juist! Ziedaar het ware woord ervoor, „fataal" voor hem in hooge mate. Onzin immers, vond hij, om 't voor zijn laatste grein eigendunk nog langer te verbloemen, dat hij met Anneke en z'n mooie toekomst, z'n evenwicht had verspeeld, z'n houvast aan welke illusie ook. En erger: mèt het geloof in de menschen en in zichzelf, — had hij er dieper op willen ingaan, — zou hij op den duur ook nog het geloof in een rechtvaardigen God van liefde en ontferming verspelen. Doordenken daarover? Dàt vermocht hij zich tenminste te verbieden. Uit ingeroesten eerbied? Of enkel uit angst om nog verder en dan ook heelemaal van de wijs te raken? Om te verzinken in wie weet wat voor 'n jammerpoel van zielsellende, zooveel drassiger nog dan het moeras van twijfel en tegenzin, waarin hij 't nu al tot stikkens toe benauwd kon hebben... Liever er maar overheen glijden als over glad ijs, zooals hij Zondags over z'n Mis-hooren heengleed en naderhand ook wel zou heenglijden over dat biechtspreken omtrent Paschen. Terwille van Moeder en de kinderen, voor het oog van de wereld, om traditie en

atavisme zou hij z'n godsdienstplichten immers nooit laten schieten, dàt niet, — al werd de weerzin in hem aldoor sterker, tegelijk met toch een zekere gewetensangst, zielskwellingen, waarvoor lichtzinnige oppervlakkigheid wel de beste uitredding moest zijn. Dit begon hij nu te begrijpen, en 't deed hem snakken naar afleiding.
Het eigenaardige bij deze innerlijke tweespalt was, — dat zag hij zelf in, — dat er haast geen dag voorbijging, of op 'n gegeven oogenblik dreigde hem de drang te machtig te worden, om de boeken uit z'n seminarie-tijd eindelijk weer 'ns voor den dag te halen, — uit hun versperring daar achter het ledikant van de kleine jongens. Om er in na te slaan, wat hem van hun inhoud in het geheugen was blijven hangen, vaag en onbestemd, na meer dan vier zulke veelbewogen jaren. — Wat hield er hem van terug? Tòch de afschrik om soms opnieuw geboeid te worden door de studie, waarin hij zoo plotseling was blijven steken, nadat hij er in den loop der jaren immers wezenlijk meer en meer in opging? — Of school er in dien afschrik een heimelijke angst, om tenslotte soms nòg meegesleept te worden naar het doel, dat hij had prijsgegeven? Door alle treurige ervaring heen, een inkeer, die hem uiteindelijk zou nopen tot een dan ook absolute overgave, en die tot zalig besluit, van den lamlendigen mislukkeling een in God verloren trappist zou maken? — 't Is meer gehoord. — Maar hij, wankele wroeter, ooit zooiets aandurven en volhouden? En daarbij dan zeker ook nog dien schamperen tweede in hem aldoor hooren smalen: „De boetepij kleedt je al even goed, heer Frans, als je dragonderuniform, als je gala-slipjas, als je houtvesterspak... Zou je er ondertusschen liever niet eens over gaan denken om tooneelspeler te worden, nieuwe meester van Garvershof?"
En daar dan ook weer 'ns die sensatie, alsof hem een klauw in den nek greep, om hem met z'n gezicht op de werkelijkheid te duwen: — Garvershof! — „Denk er om, je zoudt den boel hier bewaken, in stand houden, rechtzetten, zuiveren, en vrijhouden van kwade elementen, en boven alle dreigende gevaren opvoeren tot den bloei, door je vader beoogd!"

Ja, hij wilde wel, bij vlagen zelfs met wanhopig verzet tegen z'n eigen onmacht. Het beheer, het toezicht, de boekhouding, 't ging hem zoo héél slecht nog niet af, vooral in de dagen, dat hij er z'n gedachten bij kon houden. En voor het werk, dat z'n vader daarbij nog had verzet met z'n taai uithoudingsvermogen, zou hij desnoods wel 'n paar krachten kunnen huren, drie of vier mettertijd. Terwijl hij zich dan zelf beter zou kunnen toeleggen op de moderne landbouwstudie en eens nasporing kon gaan doen naar de maai- en dorschmachines, die ze tegenwoordig op de groote boerenbedrijven begonnen te gebruiken. Als 't aan zijn wil en wenschen lag — wezenlijk niets liever dan van Garvershof een modelboerderij maken!
Wat hem daarbij nog 't meest in den weg zat? — Ver er naar te zoeken niet noodig: — Nelis, en nogeens Nelis! Juist omdat hij hem nog geen half uur en niet bij het minste of geringste kon missen. En toch — van samenwerking met hem of onderling overleg geen sprake. En dit niet alleen, omdat hij zich in geen geval de onbekwame mindere wilde toonen aan den onmisbare. Van den aanvang af, bij hem de verbazing hoe gewillig Nelis zich schikte onder zijn gezag, zonder ooit een woord van tegenspraak, al waren en bleven de verordeningen van den nieuwen meester er maar al te dikwijls zóó vlak naast, dat het falikant uitliep, en hij Nelis dan wel toevoegen moest: „Had 't dan gelaten!" of „Had 't dan gedaan, zooals 't behoort." Waarop Nelis dan onveranderlijk bleef antwoorden: „Heer Frans is hier de heer, en ik maar de knecht." — Waarin heer Frans dan niets dan wrange jaloezie meende te hooren. Olie op het vuur van z'n kwaad vermoeden, dat Nelis hem heimelijk graag den voet zou lichten, door hem over te laten aan z'n eigen groot tekort als heereboer.
Want daar was „de schampere tweede" in den nieuwen meester van Garvershof ondertusschen wel zeker van: evenzeer als hij er z'n moeder in den weg zat voor haar gedroomd compagnonschap „Colla en Nelis", — zat hij er Nelis in den weg voor zijn droom: „de weduwe van den

meester en den onmisbaren meesterknecht.” Laat het bij dien meesterknecht dan ook volstrekt geen berekening of eerzucht zijn, maar eerst en vooral de drang van zijn hart... Alsof zijn speurzin in dit opzicht verscherpt was bij den ongelukkigen drang van z'n eigen hart naar Anneke, hem door alles heen nog steeds te machtig, — had heer Frans dit hartsgeheim van den onmisbare ontdekt.
Nadat hij er voor het eerst erg in kreeg bij het afscheid van Trinette op haar trouwdag, — toen dat boersche Neliske van vroeger en altijd, daar zoo kruiig in z'n heerachtig nieuw bruin pak, met 'n bloem in z'n knoopsgat, blozend en verheerlijkt, hoe dood-verlegen ook, naast z'n meesteres stond, op de leege plaats van den meester, — bewierookt, al te uitbundig bedankt door de oudste dochter; stralend van voldoening aangeblikt door de meesteres zelf, die in dat moment voor het eerst en plotseling over haar rouw leek heen te komen. Hoe dikwijls hebben de argusoogen van heer Frans daarna Nelis niet zien blozen en in de war zien raken, als hij z'n meesteres zag naderen; hem zien sidderen van bevangenheid, wanneer ze hem aansprak; weer 'n andermaal heel z'n wezen zien opleven en de aanbidding hem uit de oogen zien glanzen, wanneer hij, onbewust, haar als verdroomd bleef aanstaren... Die moeder van negen kinderen, die er eerst zoo laat toe kon komen den rouw af te leggen, grootmoeder welhaast... Maar hoe frisch en knap kon ze er dan ook nog uitzien, levendig en jeugdig soms alsof ze de oudste zuster was van haar dochters... Frans begreep heel goed, dat het bij haar stillen aanbidder niet iets was van den laatsten tijd. De oudste zoon van 't Rosalien Garversman heeft z'n gedachten 'ns laten weiden over het verleden, en kwam tot de gevolgtrekking, dat die bovenmenschelijke trouw en opoffering van Nelis Broens aan Garvershof uitsluitend en zeker van jongsaf 't Rosalien Garversman heeft gegolden; dat z'n slaafsche gehechtheid aan haar huis, z'n aanhankelijkheid aan haar kinderen, z'n gewillige onderwerping jarenlang aan haar man en nu aan haar oudsten zoon, dat al z'n doen en laten, z'n gaan

en staan, enkel en alleen voor háár waren, — en dit niet argeloos, maar wel verborgen en verzwegen uit deugdzaamheid en uit ontzag voor háár meerderheid bij zijn knechtschap.
Vader zaliger heeft er in z'n zuiveren eenvoud natuurlijk nooit erg in gehad, begreep Frans, — en Moeder zelf? Al zou ze ook gevoeld hebben, dat er iets van anderen aard school onder die diepe vereering van Nelis voor haar, dan heeft zij 't wel in goede banen weten te houden tot hun eigen bestwil... Maar nou is ze weduwe, en heeft ze op den Hof inplaats van den zorgzamen en edelaardigen man en vader, als meester iemand naast zich, die haar wel tot wanhoop en ergernis moet zijn, die er tot-nog-toe meer bederft dan hij er goedmaakt, met wien geen mensch kan opschieten, die haar dwarsboomt in haar wenschen voor haar oogappel Colla, en tegenover wien ze vervreemd en bevangen staat, al is 't dan haar eigen oudste zoon...
Frans kwam ertoe zich af te vragen, of hij er niet precies op tijd tusschen is gekomen, dien vroegen morgen op 't laatst van September, — toen hij de twee samentrof op de stoep voor het huis. Laat het dan over Colla en den Wildkamp zijn gegaan, — de aanleiding tot een meer vertrouwelijke toenadering was er, en wie weet wat daaruit gegroeid zou zijn, juist in dat verbond tegen hém! Wanneer de onmisbare zich bijvoorbeeld 'ns vermand zou hebben te zeggen: „Twee samen kunnen meer dan één alleen," als z'n meesteres daarover 'ns aan 't nadenken was gegaan, en ze zou ingezien hebben, dat Garvershof bij Nelis en haar samen, toch zeker in betere handen zou zijn dan bij dien stoethaspel van 'n oudste?
Dat heeft hij, heer Frans, dan tenminste kunnen voorkomen. En al zou dit ook het eenige zijn, wat hij voor Garvershof ooit zou kunnen uitrichten, — was 't niet iets om er zich voldaan over te mogen voelen? Kwaad uitgeroeid, voordat het wortel kon schieten! Want het ontging hem niet, dat de onmisbare en de meesteres elkaar angstvallig bleven vermijden, sinds hij hun vroege samen-

spraak op de stoep kwam verstoren. — Moeder? Misschien tot inzicht gekomen, waar haar argelooze vertrouwelijkheid toe leiden ging? En Nelis, — bang voor z'n wakend oog? Voor dat troebel wakend-oog van heer Frans...

Midden in deze eenzame overwegingen, in dat eeuwig innerlijk gemier van hem, op een van de donkere dagen voor Kerstmis, hoorde Frans daar opeens van Rita: „Weet je, wat Cecile Steeg van je zegt?" 't Was in het voorhuis bij de trap. Van tafel kwam ze hem nagehuppeld, Rita, heel en al leven en beweging. Opgeschrikt had hij haar aangezien, ontwènd aan de kameraadschap van de kinderen. Ze wierp haar pijpekrullen in den nek en plagerig schitterden haar oogen in de zijne. —
„Nou?" Hij kon niet laten er in te loopen! — „Die oudste van jullie, zegt Cecile, is de knapste en elegantste van ergens hier, — en dat zij van Anneke niks kan begrijpen. Maar dat jij er des te interessanter bij geworden bent!"
't Lag hem op de lippen: „Complimenten van mij aan Cecile Steeg, en dat ze met mij of met Anneke niks heeft uit te staan!" — Maar hij zweeg dat toch, blies Rita weer 'ns als van ouds den rook van z'n sigaret in 'r ondeugend glunder gezicht, en zei alleen maar: „Kom zeg, bemoeien jullie je liever alleen maar met de poppen." — Want over die poppen-uitdossing had hij zoo gaandeweg van Rita en Rooske aan tafel al genoeg moeten aanhooren.
Evenwel — sindsdien begon hij er eerst erg in te krijgen, hoe die Cecile Steeg hem eigenlijk voor de voeten liep, en zelfs al tot binnenshuis bij Moeder en Maria begon door te dringen met een of andere boodschap voor haar favoriet Rita. Tegelijk: dat die Cecile Steeg wezenlijk nog zoo mis niet was, — nou ook al in de twintig immers, — na haar pensionaat: „een meisje van educatie" zooals Anneke dat noemde, met in de verste verte niets Bulthoeksch of boersch meer aan haar. Opgemaakt en aanstellerig? Maar dan toch niet onknap, fijn en gracieus zelfs ook in haar kleeding en haar houding; tenminste op het oog: een ge-

distingeerde stadsche jongedame, voor wie hij vanzelf altijd heel hoffelijk den hoed afnam.
De buren-vriendschap van den Bulthoek voor Garvershof kwam gaandeweg weer 'ns in een periode van opleving. Zóó zelfs, dat mama Carlien met dochter en zoon heel plechtstatig een vooraf door Rita aangekondigd nieuwjaarsbezoek kwam brengen. Tegen wil en dank, maar toch naar behooren, ontvingen Moeder en Maria hen 's middags in de zaal, de koffietafel gedekt, de schalen vol eigengebakken brosse goudgele wafeltjes, die nou eenmaal op Nieuwjaarsdag niet gemist kunnen worden. Frans had zich liever niet willen vertoonen, maar kon niet wegblijven nu de zoon ook meekwam. Marcel, de student op vacantie, klampte hem direct aan, zooals hij beweerde: blij eindelijk 'ns iemand op den Bult gevonden te hebben met wien te praten viel. En spraakzaam was Marcel bovenmate, schrander en ontwikkeld niet minder. Frans? Na 'n kwartier zou hij zichzelf al niet meer hebben teruggekend, wanneer hij nog aan zichzelf gedacht had. De spraakzame bezoeker wist zijn spraakzaamheid los te slaan na het lange sombere zwijgen. Frans viel zichzelf enorm mee. Toch nog iets over in hem, dat niet hoefde onder te doen voor dien pienteren Marcel! De spontane sympathie bleek wederzijdsch te zijn. Marcel zou hem dit en dat boek 'ns ter lezing brengen, en stelde hem voor dezer dagen 'ns mee naar de stad te gaan. Hij had daar 'n gezellige club, waar hij hem zou introduceeren. — „Afleiding, eindelijk 'ns doorslaande afleiding!" dacht Frans. De afspraak kreeg haar beslag, en zoo kwam Frans, kort na Nieuwjaar, om Marcel af te halen, voor het eerst op den Bulthoek. Cecile verborg 't niet, dat ze spijt had niet mee te kunnen stadwaarts: ze verveelde zich dood zoo alleen op dien Bult hier. — „Wacht maar, we trekken er ook nogwel 'ns met ons drieën op uit," beloofde Marcel. En nog geen zes weken later kwam Marcel daar apart voor over: met hun drieën zouden ze in de stad Vastenavond gaan houden! 't Lokte Frans weinig aan, maar bij het eerste woord dat hij er tegenin bracht, lachte Cecile

hem in z'n gezicht uit. „Dat ontbreekt je juist: je kent het leven niet," verklaarde ze hem kameraadschappelijk. „Wat dat betreft zou ik je nog veel kunnen leeren," en haar oogen met de groote pupillen flonkerden in de zijne. „Begin nou toch 'ns eindelijk met je vrij te maken van je zelf en de rest..." Wat ze met die rest bedoelde, liet ze hem te raden over. En te raden begon hij 't eerst goed, sinds hij na den derden avond en halven nacht dansen en drinken, wakker was geworden tusschen het hooi, vooraan in den stal, en recht in de verschrikte oogen van Nelis blikte. Die stond daar vóór hem als aan den grond genageld, de nuchtere ochtend om hem heen, in iedere hand een nog leegen melkemmer, een zwart aschkruis midden op z'n rimpel-voorhoofd. — Stom staarden ze elkaar aan, en toen het tot Frans doordrong, dat het tòch geen nachtmerrie was vond hij meteen voor Nelis 'n uitleg: „'t Was laat gisteravond, en 'k wilde de lui in huis niet wakker maken. Daarom bleef 'k maar hier slapen." Doezelig herinnerde hij zich, dat Marcel hem uit de vigilant had geholpen. — „Koest nou maar, koest, in Godsnaam," paaide hij Nelis, juist zooals Marcel hem had gepaaid, het laatste wat hem van de Vastenavondvreugde was bijgebleven...
„Slaap maar uit, heer Frans," Nelis kwam tot bezinning en hij ging de staldeuren sluiten op de binnengrendels. Zelf zou hij wel over de hooivliering weer buiten komen... „Het werk begint toch later op Aschdag. Ik zal u wel roepen, eer ze straks uit de achture-Mis thuiskomen." — „Ja juist, Aschdag, Memento, homo, quia pulvis es," knikte Frans. — „En dat ge tot asch zult wederkeeren," voegde Nelis er langzaam en nadrukkelijk aan toe. — „Ja hoor, ja, — je hebt gelijk, groot gelijk — maar dronken was 'k niet, alleen maar bevangen door de nachtlucht, — van dronken geen sprake. Dien kwaaien aanleg heb ik niet, — die zit enkel in dien Garvermanschen Colla. — 't Roed Zwijn, Nelis. — Jij en ik, we weten er alles van." — „Precies, heer Frans, houd u daarboven!" — „Om te waken over Garvershof, onmisbare." En daarmee rolde heer Frans zich op z'n zij en sliep alweer. Maar eer Moe-

der met Maria en de kinderen uit de kerk terugkwamen, ook met hun aschkruisje op het voorhoofd, lag heer Frans, door Nelis geholpen, op z'n eigen brits boven op de achterkamer. Geradbraakt. Maar 't hart murw om Nelis z'n kameraadschappelijk goed begrip en z'n zorg, alsof-ie met 'n zieke te doen had: — allemaal om Moeder te sparen, begreep Frans. En dit inzicht bracht hem voor het avondeten zoowaar weer op de been, evengoed terwille van Moeder. Gewoon kwam hij mee aanzitten, en gewoon ging Moeder haar gang, ook tegen hem, alsof er niets was voorgevallen. Dat viel hem buitengewoon mee. Al ergerde hem er des te meer de houding van Maria door, die hem ijzig negeerde.

Eerst den volgenden Zondag kwam Moeder er nogeens op terug tegen hem. Uiterst voorzichtig. „Zorg nou, dat zooiets niet meer voorkomt. Behalve dan, dat je gestel er niet tegen opgewassen is, dat gezelschap deugt niet voor je." — Maar hij was toen alweer over z'n vermurwing heen, had juist het oogenblik tevoren een invitatie van Marcel aangenomen: vanavond zouden de vrienden uit de stad met hun meisjes op den Bulthoek komen soupeeren, en tegelijk afspreken om samen halfvasten in Brussel te gaan vieren. Daar hoorde hij ook bij. — Ja, waarachtig, ze hadden gelijk: daar hoorde hij ook bij! — Daarom — wat kon hij anders dan de schouders maar 'ns ophalen bij Moeders boersche kortzichtigheid... „Als u dáár al over valt! Goeie genade, u moest 'ns weten, wat er in de wereld zooal te koop is!" Hij sprak reeds als een man van ervaring, en kon tenslotte al evenmin z'n nieuwe leus tegen haar verzwijgen, door Cecile hem bijgebracht: „De jeugd moet zich nou eenmaal kunnen uitleven! Dàt is mij juist altijd tekort gekomen!"

Nog geen week later kwam Cecile weer 'ns de Garvershover keuken binnenwippen, ditmaal met een armvol vuurroode tulpen, waarbij de bloemgeur van haar zelf uitging: „violettes de Parme van Pivers, Paris", Frans kende 't al bij naam. 't Vlamrood van de tulpen stak prachtig af bij haar duchtig geaccentueerd donker type

en bij het zwart velours-chiffon van haar kort manteltje. En hoe nonchalant gracieus was het gebaar, waarmee ze haar bloemenrijkdom bij Moeder op tafel legde „om bij uw Madonna te zetten". Al staken de tulpen er ook evenveel bij af, als Cecile zelf bij hun boerenkeuken, kon Maria anders dan er aanstonds de lichtblauwe glazen vazen mee vullen bij de Moeder Gods op de commood, die nog winterleeg stonden te wachten op de „keizerskronen" na Paschen? Kon Moeder anders dan Cecile vriendelijk bedanken en haar een tas koffie presenteeren? Als de beste buren zaten ze samen te praten, — Frans ook in het gezelschap, geanimeerd en geestig! — Tot zij weer opstapte, niet zonder opnieuw de onverdroten uitnoodiging aan Moeder en Maria om nou toch eindelijk ook 'ns op den Bulthoek te komen. Waarop Moeder vanzelf weer het excuus voor de hand had, dat er haar voor bezoek, waar of bij wie ook, nooit tijd overschoot. Met Maria deed Frans de charmante bezoekster uitgeleide. — Wezenlijk, was ze soms niet allerliefst? vroeg hij zich af. Onmogelijk kon zooiets toch comedie zijn bij iemand nog zoo jong als zij. — Maar op den terugweg van poort tot huisdeur kwam de vrome zus Maria eindelijk 'ns los tegen hem: „Jongen, neem je toch in acht! Ze heeft het op jou gemunt, da's duidelijk genoeg! Is dat nou iemand voor Garvershof, die geparfumeerde coquette!"
IJzig bedaard had hij toen geantwoord: „Mocht 't zijn zooals jij meent, — dan is 't in de eerste plaats de vraag, dunkt me, of ze iemand is voor mij! En wat Garvershof betreft: 't zou immers zoo mis nog niet zijn, als we de Steegsche Garverskamp zoo zonder slag of stoot eindelijk toch nog bij ons derde-part konden voegen, — op den duur wellicht met den heelen Bulthoek en al z'n grond er bij!"
„En dat Frans Wevers, die zooiets zegt!"
Hem 'ns even herinneren aan z'n vroegere aspiraties en aan den hoogen dunk, dien zij en iedereen indertijd van hem had? 't Ergerde hem zóó geducht, dat hij er een wrange voldoening in vond, zich voor haar nog zwarter te maken, dan hij al was: „Je zoudt blij mogen zijn, meisje,

als er eindelijk 'ns wat frisch bloed in de familie kwam, inplaats van al dat wijwater!"
„'t Is wat moois!" Ontsteld alsof ze den Satan in eigen persoon naast zich had, keerde Maria hem den rug toe, nou wel definitief! Gejaagd streek ze het voorhuis in, terwijl hij haar hardop uitlachte. Tegelijk flitste 't hem door de gedachten: „Ziedaar dus de manier en de kans om hun allemaal hun troeven terug te geven: te doen alsof, zonder er toch een snars van te meenen. Dàt zouden ze er dan 'ns van hebben, na dat konkelen achter z'n rug."
Daarmee was het spel begonnen, de opzet werd met den dag beslister, en sloot er algauw den Wildkamp bij in, en ten slotte zelfs — Anneke! Háár eens toonen, dat er best een andere voor hem op de wereld zou kunnen zijn, ná haar, — een andere nogwel, die de rest van de jongens hier uit den omtrek nog hooghartiger met den nek aanzag dan zij, en die zich wist te houden en te bewegen met een savoir faire, waar zij nou 'ns met recht jaloersch op zou mogen zijn, terwijl hij wat hem betreft van deze andere of haar familie de eerste klacht nog moest hooren, dat hij zoo slecht met de menschen en in 't bijzonder zoo slecht met 'n meisje kon omgaan! 't Hangt er maar van af, mama Reinders en bonnemama Gregoire, of de menschen en in 't bijzonder een meisje van hun kant met een man weten om te gaan! Met hèm omgaan, die vrijgevochten onbekrompen Cecile kon dat al heel buitengewoon! Ziehier nou 'ns iemand, die hem wist los te maken van z'n Weversaard zonder er over te kikken. Zwaar op de hand zijn bij Cecile? 't Bestond niet!
Jawel zeker, halfvasten zouden zij met hun drieën en de heele kliek in Brussel petit-carnaval gaan vieren. Hij mocht er dan heimelijk wel erg tegen opzien, vooral wanneer hem in heldere oogenblikken soms die kille angst bekroop, zelf soms de dupe te worden van z'n toeleg om „de rest" te tergen, — van den anderen kant: naar afleiding had hij immers eerst hopeloos gesnakt en nou hem die afleiding zoo volop werd aangeboden, zou hij toch niet zoo dwaas zijn om ze zich te laten ontgaan? Hoe ge-

animeerd wist Cecile ze op gang te houden, die afleiding voor hen beiden, ballingen op den Bult! — Afgesproken dus, dat hij Zondagmorgen met Cecile en de club uit de stad, met den trein van twaalf uur in Brussel aan de Gare du Nord Marcel zouden ontmoeten, die hun verder de weg wel zou wijzen. Maar liever er vooraf geen woord over loslaten, eer ze er hem thuis natuurijk duizend dingen voor in den weg gingen leggen, — daar kon Cecile al zoo goed inkomen. „Je bent hun nou eenmaal ontgroeid, — zooals Marcel en ik aan den Bulthoek."
Frans z'n city-bag stond al ingepakt in z'n kast, — voor de zooveelste maal ergerde 't hem dat hij, met die twee kleine dwarskijkers op z'n kamer, alles zoo diefachtie ongemerkt moest doen, — en daar, den avond tevoren, kwam er voor de reis naar Brussel een kink in den kabel, door het onverwacht overlijden van Plonia, de moeder van Nelis.
„Iets bijkomstigs," noemde hij het tegen Cecile, „maar ondertusschen, ik zit er mee vast!" — 't Bond Nelis immers minstens drie dagen de handen, dit sterfgeval. En den Hof zonder den onmisbare ook nog zonder den meester laten? — Onmogelijk! Tot z'n verbazing zag Cecile die onmogelijkheid direct ook in. „Dan maar 'ns uitstellen," zei ze grif. 't Viel Frans bijzonder mee, hoe soepel ze er zich in schikte, al kreeg hij 't wel wat benauwd toen ze er aan toevoegde: „Ik blijf dan ook maar thuis, — zonder jou is het plezier er voor mij af." — Hij deed maar, alsof hij dat niet verstond, gerustgesteld door de zekerheid, dat het avontuur: met haar de wereld in van vertier en levensgenot, tenminste voorloopig tòch van de baan was. Al brak 't hem al gauw op, Nelis z'n taak bij het vee en de varkens te moeten waarnemen, en in huis telkens te stuiten op de rouwstemming terwille van Plonia.
„Ze heeft 't altijd zoo goed met Garvershof gemeend," zei Moeder Zondag 's middags aan tafel, „alles hier meegemaakt met jullie grootmoeder, al voordat ik er was, bijna zestig jaar in lief en leed neven ons gestaan. We zijn haar veel dank verschuldigd, de trouwe ziel." De

kinderen werden er stil van, zoo plechtig als Moeder die woorden sprak. — En alsof hij zich op troost voor haar bezonnen had, begon 't Reeke bij het avondeten: „Nou zal Nelis wel gauw weer op 't zolderke komen wonen, nietwaar Moeder?"
„Wat dat betreft," liet Frans zich daar opeens gelden, „over dat zolderke wilde ik allang eens praten. Ik ben namelijk van plan, om daar m'n intrek te nemen, nou die twee kornuiten groot genoeg worden om op zichzelf te passen."
„Jij — op het zolderke, Frans?" Opgeschrikt had Moeder hem aangezien. „Hoe kom je dáárbij?"
„Och — 'k wil tenminste weer 'ns gemakkelijk bij m'n boeken kunnen!" loog Frans, terwijl hij zichzelf aanspoorde: — doorzetten!
Moeder zweeg. Maria sloot de lippen opeen, en keek nog verder van hem weg dan anders.
Afkeuring? Dàn expres tegen den keer in! Al was 't maar alleen om zich er boven op te houden.
„Jullie moogt me morgen helpen verhuizen," beloofde hij aan de kinderen. En toen hij gewaarwerd, dat ze daar heelemaal niet enthousiast op ingingen, terwijl 't Reeke zelfs uitdrukkelijk „neen" schudde met z'n hoofd en hem strak aankeek, uitdagend van verontwaardiging, — beet hij dien woedend toe: „Jij dus niet? Goed, dan vragen we Zwart Sanderke maar! Die telt wel voor drie van jouw soort!"
Waarop de anderen nog dieper verstomden, want mee was 't Reeke opgesprongen, plotseling vuurrood, vlammen in z'n oogen: „Wat Zwart Sanderke kan, kan ik net zoo goed! Maar ik wil niet! Want gemeen is 't, echt gemeen! 't Zolderke is van Nelis!" — voor de eerste maal van z'n leven 't Reeke buiten zich zelf van drift. —
Reeds had Moeder hem verschrikt naar zich toegetrokken: „En nou stil allebei, in Gods naam!" gebood ze, met 'r arm stevig om den sidderenden jongen heen, die dicht tegen haar aan, in woest snikken uitbarstte.
Frans was de keuken al uitgeschoven. Geërgerd om ieder

en alles, en toch nog het meest om zich zelf. Naar boven. In z'n opwinding trok hij er z'n kleerkast open, smeet de volgepropte laden leeg op z'n bed, om maar vast te beginnen met opbreken uit dit bedompte gezanik, onder al die verwijtende oogen vandaan...

VIII

TOEN HIJ EENmaal goed en wel op het zolderke was geïnstalleerd en schijnbaar iedereen met hem daar aan gewend begon te raken, vond Frans dat z'n spontaan idee op dien chagrijnigen Zondag bepaald 'n heel gelukkige inval was geweest: dien eeuwigen Nelis definitief den pas afgesneden om opnieuw binnen de poort te waken voor den drempel van z'n aanbeden meesteres en tegelijk over het komen en gaan van z'n nieuwen meester! — De onmisbare en iedereen, ze moesten nu maar voor éèns en voorgoed begrijpen, dat die nieuwe meester in de eerste plaats meester verkoos te zijn over z'n eigen gangen en wegen. Op aanraden van Marcel maakte hij 't zich zoo behaaglijk mogelijk op z'n wigwam, zooals Sanderke 't den drubbels had leeren noemen. Toen 't er op aankwam, hadden die twee hem toch nog vol ambitie bij de overhuizing geholpen, en ze waren opgetogen zoo prachtig als dat kale hol van eerst er nu uitzag: met een karpet op den ver-

molmden vloer; platen en Chineesche waaiers tegen het nieuw behang; rieten leunstoelen; gordijnen voor het venster, en de bedstee herschapen in een bibliotheek! Daar stonden z'n boeken nou in ordelijke rijtjes op versch gebeitste planken. Maar hoe goed hij er tegenwoordig ook bij kon, ze stonden er nog zooals hij er ze had gerangschikt, onaangeroerd! Ze dienden hoogstens om er de gele Fransche romans tusschen te verbergen, die Marcel hem in de Paaschvacantie weer begon te leenen, en die hij las tot walgens toe, alleen om er met hem over te kunnen praten. Want de heiligeboon wilde hij nou juist ook niet uithangen tegen dien jongen viveur.
't Bleek meer en meer, hield Marcel vol, dat zij tweeën van een eender verfijnder maaksel waren, een moderner soort, echte vertegenwoordigers van de jonge generatie fin-de-siècle, gecompliceerd en tot zelfanalyse geneigd, bewustelingen, totaal ontgroeid aan hun omgeving hier. Geen wonder dus, dat ze 't hoe langer hoe meer bij elkaar zochten. Ze waren veel samen, met of zonder Cecile. Marcel had hem overgehaald ook een „velo" aan te schaffen. Verleden zomer bij z'n eindelooze eenzame voetreizen had Frans z'n zinnen daar al op gezet. Maar toen zag hij er nog te veel tegen op wegens de kosten en ook om, na de jonge Steegen, in het dorp de eerste te zijn, die met zooiets luxueus nieuwerwetsch voor den dag zou komen. In dezen tusschentijd had hij echter genoeg geleerd het menschelijk opzicht aan z'n laars te lappen, tegelijk met z'n zuinigheid en die onaflaatbare rem: de eereschuld aan Nonk Peereneer.
'n Echte Cleveland wist Marcel hem te bezorgen, in twee termijnen betaalbaar, die na drie maanden de spaarpenningen voor de eereschuld dan ook totaal had opgeslokt.
'n Kwellend probleem werd daarbij: het groot verteer in dat royaal-levend gezelschap van Marcel en consorten. Maar er ging immers genoeg geld door de handen van den meester van Garvershof, en waarom z'n eigen loon niet 'ns verhoogen nu en dan?
Aldus — dit voorjaar kwam de oudste onverwachts met een fonkelnieuwe fiets de poort van Garvershof binnen.

Tot groote ontsteltenis van Moeder en Maria, tot opgetogen bewondering en ontzag voor de kinderen. Het eerste van den nieuwen tijd op dien oer-ouwerwetschen Hof en voor hem eindelijk afleiding en vrijheid van beweging naar hartelust. — En dat nogwel juist nou na den langen winter het groot labeur opnieuw ging beginnen! — Al sprak Nelis dit niet uit, heer Frans meende toch, geergerd, hem de afkeuring van 't bedenkelijk gezicht te lezen.
„Je bent immers tochmaar 'n fantasieboer." Aldoor luchthartiger plaagde Cecile hem met het poover overschot van z'n verantwoordelijkheidsgevoel, en den laatsten tijd ook telkens weer met z'n correcte gereserveerdheid jegens haar. „Doe toch niet altijd zoo op 'n afstand! Wezenlijk, ik ben niet van kraakporcelein zooals Anneke Reinders. Ik kan best tegen 'n stootje." Wat ze feitelijk bedoelde, begreep Frans niet goed, maar meer en meer werd 't hem alsof ze zich als een slang om hem heen kronkelde. Al telkens had hij z'n hand bruusk teruggetrokken, wanneer ze die onderweg op z'n stuur op de zijne legde. Ze scheen 't niet te bemerken, ook niet dat hij den blik afwendde bij haar gelonk, beschaamd in haar plaats. En bij dien toenemenden physieken afkeer van haar begon hij zich af te vragen: „Zit Anneke me toch nog dwars?"
Onlangs opeens Marcel: „Als ik jou was, ging 'k nog rechten studeeren. Zoo fataal misplaatst als jij bent in dat boerenbedrijf. Iemand van jouw capaciteiten! We kunnen nog best collega's worden mettertijd!"
„Jawel dan!" Frans had er maar 'ns wrang om gelachen. „Ik ben de baron van Laag Case niet!" Waarop Marcel lichtvaardig als steeds: „De kosten? Daar zou immers best in te voorzien zijn." — „Feestelijk bedankt voor eereschulden!" Kortaf gaf de gewezen beschermeling van Nonk Peereneer het gesprek een andere wending.
'n Paar dagen was dat geleden, en toen, — Vrijdagavond, — kwam Marcel weer 'ns oploopen, met de cognacbottel en den koker vol havanna's in z'n binnenzakken. Dat deed hij meer sinds Frans als vrij-man op z'n wigwam huisde, en dan zaten ze daar in wolken van sigarenrook

veelal urenlang samen te boomen. De flesch begon vanavond alweer aardig leeg te raken, toen Marcel plotseling op z'n apropos leek te komen: „Wat ik je zeggen wilde," begon hij, en dan: „om nou maar 'ns open kaart met je te spelen, kerel, — je bent blijkbaar te abstract om er zelf erg in te hebben en dat trekt háár natuurlijk des te meer in je aan, — toch beter voor allebei, dat je 't maar weet: m'n zuster is smoorlijk van je."
Frans was opgeschrikt. Maar hij wist zich groot te houden: „Dat zal wel weer overwaaien!"
„Eerst heb ik dat ook gemeend — maar dezen keer is 't haar ernst, da's aan alles te merken. Jou wil ze en geen ander. Ze komt er recht voor uit. Ook tegen moeder. Jij? Zonderdat je 't wil of weet, ben je geschapen om succes te hebben bij de vrouwen."
„Dan kunnen ze nog lang naar me smachten — want trouwen is voor mij uitgesloten... 'n man zonder positie of vooruitzichten."
„Dat idee alleen is, dunkt mij, al genoeg om je naar den kelder te helpen."
„Daar zal ik je geen ongelijk in geven."
„Daarom — grijp het toch met twee handen aan, wat je wordt voorgesteld."
„Ik versta je niet."
„Wel, we hadden 't immers kortgeleden over studeeren. — Weet je wat Cecile zich in 't hoofd heeft gezet? Jullie trouwen zoo gauw mogelijk voor wet en kerk — dat hoort er nou eenmaal bij terwille van de tegenwoordige en toekomstige familie, — je vestigt je samen in Brussel, en daar staan voor jou alle wegen open. Je weet, de geldkwestie is bijzaak voor ons, dank de spaarduiten van tante Bella."
„Dus jij meent, dat ik —" Frans bleef steken, voer van z'n stoel op in z'n volle lengte, boog voorover en omgreep de rugleuning — „ik?" ...met het plotseling opgevlamde oud-boerenbloed in hem raasde 't hem door het hoofd „me laten koopen door dat stinkend Steeggeld van jullie?"
Maar Marcel had hem 't woord al afgesneden, door ook op te staan, doodbedaard:

„Je weet het nou: denk er 'ns kalm over na. Ik begrijp, dat 't je eenigszins vreemd in de ooren klinkt — je bent er nog te veel boerenzoon voor, al te zeer esprit de clocher."
„Jawel, ja, ja — als dat dan zoo is..."
Weer onderbrak die gladde Marcel dat woedend gestotter.
„Versta me goed, jij met allen aanleg in je om 'n man van de wereld te worden, en zooals je reilt en zeilt in je goeie oogenblikken met 'n charme, die onweerstaanbaar is, — dat ondervind je nou weer 'ns bij Cecile, — God geklaagd zou 't zijn als jij je hier op den Bult liet verkankeren. ...Vooruit! Overleggen jullie de rest liever samen... We trekken morgen voor onbepaalden tijd de Ardennen in, Cecile en ik. Ga mee! Als onze gast! Dat kwam ik je eigenlijk voorstellen. Afrit klokslag halftien. Eerst per fiets naar Luik."
„Feestelijk bedankt!" Met een wijd afwijzend handgebaar verwierp de ontsnappende prooi van de twee Belialskinderen verachtelijk hun valstrik. „Ik zal niet van de partij zijn," op denzelfden ijzig onverschilligen toon, dien Marcel aansloeg.
„Aha! Zeker vanwege den oogst? En aan Nelis en z'n aanhang kun je dat niet overlaten zooals de rest? Enfin. Graag of niet. We steken je de reddende hand toe, als je dat maar begrijpt. Maar als jij liever hier in den mest versmoort — moet je zelf weten."
Marcel schoof de deur uit. Frans streek zich, met de vijf vingers gesperd, door z'n haar tot het een warbos werd, nam de bottel van tafel, hield ze even tegen het lamplicht, smeet ze dan met 'r laatsten klad het venster uit en hoorde ze op het keienpad in scherven neerrinkelen, mee dat Marcel het knarsend zijpoortje opentrok.

„Mis, Steegvolk, mis! — Als 't er op aankomt, laat 'n zoon van Garvershof zich tòch niet vangen in jullie netten, dat zie je!" Met die gedachte was Frans ingeslapen op z'n brits, niet uit z'n kleeren, en met die gedachte schoot hij wakker, midden in den nacht, en bleef hij liggen staren,

blind het donker in. Tot het in hem opkwam: „Maar wat, als ik die twee ook nog verlies, de eenigen en laatsten, die me tot-nog-toe boven water hielden? En als zij 't nou zelf wil, Cecile Steeg? En of zij 't nou is of 'n andere? — Anneke is immers toch voor mij verloren. En of ik nou zus of zoo naar den kelder ga?"
Maar daar stond hij dan-ook overeind, eer 't zelf te weten, voor het open venster, snakkend naar lucht en ruimte.

Toen Nelis in de opklarende vroegte uit den inrij op den stal aankwam om de koeien te melken, kon hij z'n oogen niet gelooven. Heer Frans al in z'n werkpak op het erf?
„Je ziet: ik loop hier op je te wachten," zei heer Frans doodgewoon. „'t Belooft een prachtdag te worden vandaag. De hitte zindert nou al over de daken. Trommel de oogsters bijeen. We gaan beginnen!"
„Ja maar..."
„Niks te maren."
„De zaak is, dat we er 'n paar daglooners voor hebben aangenomen, maar eerst tegen komenden Maandag."
„We? Wie? En waarom? Allo, spreek!"
„Omdat Drikus zoo oud wordt," haperde Nelis. „En nou Mank Mielke en Sanderke Doree ook al niet meer kunnen meedoen wegens hun studie, en — ja, met alle respect, nou heer Frans z'n handen er immers hoe langer hoe minder naar staan..."
„Mij, de handen verkeerd staan? Dat zullen we dan 'ns zien...! Geen vreemd volk op onzen grond! Ik sta hier op de plaats van m'n vader, dat weet je, — en aan Vaders leus en voorbeeld blijf ik getrouw!"
„Des te beter dan!" paaide Nelis die opgewonden grootspraak. Niet het minste vertrouwen stelde hij in dit opsteigerend verzet van heer Frans tegen z'n eigen ik.
En toch was heer Frans zoowaar de anderen al vóór dezen Zaterdagmorgen. „Met Garverskamp beginnen!" had hij Nelis nog verordonneerd, en toen deze een uur later met Andries en Joep Ruiters kwam aanzetten, was

de heer zelf op z'n eenigheid al druk-op aan den gang. Zoo doldriftig sloeg hij er met de zeis op in, alsof hij er alles op stelde te toonen wat hij vermocht, om zoodoende z'n gezag terug te winnen bij de mannen. Hij kwam er zelfs toe tegen Andries en Joep te erkennen, dat het koren véél te schraal stond van 't jaar, al te vol onkruid, blijkbaar omdat de kunstmest niet gedeugd had, die hem zoo was aangeprezen. Ze zouden dit najaar 'ns dubbel diep ploegen en in alles weer tot de beproefde oude gebruiken terugkeeren.

Bij het overhaaste begin kwamen de jonge helpers en helpsters maar langzaam opdagen de een na den ander, — Rita en de oudste dochters van Andries Ruiters voor de eerste maal als bindsters; 't Reeke met sikkel en maaistok, vol ijver om den oudste te toonen, dat hij toch zeker wel even veel kon als Zwart Sanderke verleden jaar. Tegen twaalven de drubbels en Ida, de vrouw van Andries Ruiters, met de koffie. Moeder en Maria konden onmogelijk thuis weg, lieten ze zeggen, hadden er met het Zaterdagsch werk niet op gerekend. — Geen vreugd of deugd had er tot nu toe in gansch den geforceerden aanvang gezeten, en bij deze middagrust zonder den Engel des Heeren, zakte de stemming nog dieper. Schichtig keken ze allemaal tegen „den heer" op, die zich opeens zoo geweldig liet gelden, die wel in den kring bij den koffieketel en de proviand bleef, maar zweeg omdat zij zwegen. Terwijl zij juist zwegen, omdat bij dit zwijgen van hém de spraak hun beklemd raakte... Eén voor één schoven ze weg, zoo gauw ze zich den mond konden afvegen, zoo ver mogelijk van die benauwende neerslachtigheid en van het geblakerde veld vandaan, zoo diep mogelijk het lommer en de eenzaamheid in voor den middagslaap. De jeugd deed Ida van Andries uitgeleide in de schaduw van het karrepad.

Frans stond alleen, verdrietig om de bedruktheid, die hij maar al te duidelijk van zichzelf op hen allen had voelen overgaan. Maar — nu opnieuw geen muizenissen, die hem soms weer meteen van kwaad tot erger zouden

brengen...! „Ze moeten maar aan mij wennen," dacht hij, „mij maar nemen zooals ik ben. — Als ze maar gewaarworden, dat ik 't meen dezen keer, en niet meer loslaat! — 'n Stroeve rem voor jong en oud? Ik? Maar dan toch niet voor het werk voortaan. Dat zal ik hun toonen! — Slapen? Nelis al evengoed als de rest. Maar ik niet! Pak aan, meester, eer 't je soms nogeens begint te malen in je brein zooals vannacht... De oudste van Garvershof, de eerste Wevers-Garversman, 'n boer is hij tòch, — Steegadel, — 'n rasechte volbloed boer! Ma chérie, de coquette, de cocotte, — dat kunnen we nou immers wel op onze vingers natellen, waar jij zult belanden! Maar zonder den charmante, ma belle! Daar ben ik dan toch nog te goed voor, met mijn eerlijken Weversnaam jouw Steegnaam te dekken!"
Frans z'n zeis hieuw en sloeg, slag op slag, het graan zeeg ruischend neer, voor en over z'n voeten. — Zoo lang, tot de zon zelf plotseling als een draaiend rad door z'n hoofd om en om wentelde met een oorverdoovend suizen en razen...
Andries, Joep en Nelis vonden heer Frans achterovergeslagen op de afgemaaide reken, buiten kennis...

Zoomaar een flauwte, tengevolge van de hitte en de vermoeienis? Een zonnesteek? Hartkramp, zenuwtoeval of hersenberoerte? De dokter sprak van een lichte attaque door al te groote inspanning bij langdurige overspanning, en schreef minstens zes weken absolute rust voor, alle emotie, alle bezoek en gesprekken streng verboden, stil achterover blijven liggen en ongemoeid worden gelaten...
„In Godsnaam, wat is er aan de hand?" Dat waren heer Frans z'n eerste woorden, toen hij 's Zondagsmorgens eindelijk begon bij te komen, en recht in het bezorgde gezicht keek van Nelis, die hem meteen de handen tegen de schouders drukte, toen hij zich wilde oprichten. — „Pas op, heer, geen vin verroeren! De hitte heeft u bevangen gistermiddag in het koren, dat is de-gansche-al. En nou „koest" voorloopig, heeft de dokter gelast... Trek er u

maar niks vanaan. Vandaag is het toch Zondag, en morgen gaat alles gewoon z'n gang. Met uw goedvinden, heer, zal ik wel voor u en al het overige zorgen. En hiermee basta!"
„Ik begrijp er niks van." Dit was het eenige, wat de zieke nog zei, tegelijk dommelde hij in. Zoo bleef het in de eerste dagen duren, slapen, almaar slapen.
Toen volgde er een tijd, dat hij aanhoudend naar de deur lag te kijken, en telkens weer van Nelis wilde hooren, waar hij toch eigenlijk was en hoe hij er kwam. — „Op uw eigen kamer," zei Nelis dan, wien ondanks al z'n goeden wil en z'n weekhartige vergevingsgezindheid het woord „zolderke" niet over de lippen wilde. Al te zeer had hij 't zich aangetrokken er zoo onderkruiperig uitgestooten te zijn. Maar van dit en van al het andere uit het naaste verleden was er bij heer Frans absoluut geen notie meer over, dat begon Nelis met den dag beter in te zien. „'t Zal wel langzaam bijkomen," beloofde de dokter, dien hij er 'ns over aansprak, terwijl hij hem uitgeleide deed naar z'n tilbury. „'t Had heel wat erger kunnen zijn."
Intusschen zag Frans zelf aldoor nog niet in, dat er voor hem een stuk uit den tijd was weggevallen. Hij bleef naar de deur liggen kijken, in de hoop en de vaste overtuiging aanstonds Anneke te zien binnenkomen, dat Anneke van den eersten middag, toen, in het Caser bosch bij de tortelduiven en tusschen de varens en de purperen klokken van de digitalis. Dààr was z'n leven blijven stilstaan, meende hij, en daar begon 't nu weer langzaam te ontwaken, tegelijk met de zaligheden en de angsten van dien schoonen prillen tijd van hun liefde.
Nog, toen z'n bewustzijn de werkelijkheid van de naaste omgeving, en van de latere gebeurtenissen steeds beter begon te onderscheiden, bleef het onwezenlijk verlangen naar Anneke's komst in hem voortleven. Dan begon hij zich vast te klampen aan de gedachte: „Hadden al die wederwaardigheden en heel de rest zich maar niet tusschen haar en mij kunnen dringen! Waren we maar met z'n tweeën alleen gebleven, eens en voor altijd... Ongestoord met z'n tweeën alleen voorgoed? — Getrouwd en op den

Wildkamp zou dat immers bereikt zijn geweest. — Met dit antwoord op z'n steeds bestemder zoeken nam z'n gemijmer 'n andere richting, verdiepte 't zich enkel nog-maar in wat had kùnnen zijn, tot hij 't in z'n zwevende verbeelding met den dag duidelijker beleefde: dat geluksleven van Anneke en hem samen alleen op den Wildkamp. — 's Morgens vroeg, tusschen de middaguren, 's avonds vóór slapengaan, kwam en ging Nelis op z'n sokken het zolderke op en af, om hem als een ware ziekenbroeder te verzorgen. Van zieken oppassen had Nelis slag gekregen, zooveel maandenlang bij z'n moeder, die hem tot het laatste toe aldoor veeleischend was blijven drillen. Bij haar vergeleken was heer Frans waarlijk een engel van geduld, dat moest Nelis erkennen. 't Spreken verboden, en spreken deed hij niet. Hij vroeg naar niets, lag almaar voor zich uit te zien met een raadselachtig zachtzinnigen glimlach op z'n gezicht. Alles, zelfs eten en drinken en de allernoodzakelijkste oppas, 't scheen buiten hem om te gaan. — „'t Is niet natuurlijk," vond 't Rosalien, die al meer en meer 'ns een uurtje bij hem kwam zitten, met 'r naai- of breiwerk aan het open venster. Hij scheen dat heel gewoon te vinden, hoe dankbaar hij haar ook toelachte bij haar komen en gaan. Maar altijd wachtte ze nog op een eerste vraag van hem. Terwijl hij tochwel moest hooren, dat de oogstkarren binnenrolden, dat ze met hun allen de schooven aflaadden, hoeveel stiller alles ook in z'n werk ging dan anders, juist om den zieke.
Niets vroeg Frans aan haar of aan Nelis, bang het eenige te vragen, wat hem onveranderlijk bezighield: „Waar blijft Anneke toch?" — Waarbij hij toch heel goed begon te weten, hoe 't enkel maar een spel van z'n droomen was, dat ze als jonggetrouwden op den Wildkamp woonden en zij elk oogenblik kon binnenkomen.
Op 'n middag begin September, toen Moeder daar weer zoo stilletjes half afgewend bij het open venster zat te breien, — over het oude leien huisdak viel de goudgloed en de rust van den nazomer om haar heen, — terwijl zij daar al breiend zat te bidden en te peinzen over de wondere

wegen van Gods Voorzienigheid om het bidden te verhooren, — terwijl Frans al even stil maar liever deed alsof hij sliep, — klonk er opeens muziek tot hen door, zoekend ingezet vioolspel, dat alaan dieper en inniger van toon werd, een smeekend Ave Maria, doortrild van eerbied... Ora pro nobis, nobis peccatoribus, nunc et in hora mortis nostrae. Amen.
Allebei hadden ze den adem ingehouden om te luisteren. Maar nu het zweeg en niet opnieuw begon, zag Moeder met een glimlach naar den oudste om: „Dat was 't Reeke," zei ze zachtjes.
„Roep hem toch 'ns naar boven," vroeg Frans.
En daar kwam 't Reeke ontdaan van verlegenheid aan het voeteneind van z'n bed staan, met viool en strijkstok in z'n neergezakte hand.
Nog niet bekomen van z'n aandoening — want eindelijk en ten laatste dan toch weer een gebed, het eerste gebed waar z'n heele hart in meeleefde en meesnikte, dat over alles heen nòg in hem nazong, — bleef Frans hem even aanzien vóór hij z'n woorden vond, dien zonderbaren broer van hem, met wien hij zich nooit door een enkelen band verbonden had gevoeld, die hem hoogstens af en toe geïrriteerd had door z'n schuwe overgevoeligheid en z'n eenkennige voorliefde voor Nelis. Moest hij vanmiddag voor de eerste maal zien, hoe dit Reeke eigenlijk volstrekt geen dorre schrepele achterblijver meer was, deze zonverbrande slanke lenige jongen-in-z'n-groei, maar wel 'n heel bijzondere knaap, met dien welvenden schedel en dat hoog en breed voorhoofd onder het lichtblonde haar; met dien verwonderden opslag van de diepe donkere oogen, het smalle fijnbelijnde ondergezicht, kinderlijk door den even-open weeken mond... Daar stond hij, z'n sleetsche jasje en z'n gelapte broek te kort, de knokige polsen véél te lang uit z'n opgekreukte mouwen, 'n koeknechtje, bloote voeten in afgetrapte klompen, en toch iets prinselijks voornaams aan hem...
„Sinds wanneer speel jij viool?" vroeg Frans. Maar bij die stem, hem vreemd geworden, waarbij de oudste z'n

hand zich van het bed naar hem uitstrekte, nog veel hoekiger, langer en witter dan hij ze vroeger gekend had, beving de schuchterheid 't Reeke weer 'ns even beklemmend als bij de nooit-vergeten ondervragingen van den geleerden groote in z'n klein-kinderjaren.

„Zeg 't maar," moedigde Moeder hem aan. „Frans is verbaasd, zoo goed als jij al speelt."

„Sinds Kerstmis," vermande 't Reeke zich dan.

„Vertel nou 'ns aan Frans," hielp Moeder hem weer, „dat je de viool toen van Nelis hebt gekregen. Nogwel een echte, Frans, heelemaal geen speelgoed meer."

„Ja," knikte 't Reeke, „om voor Moeder Plonia te spelen."

„Engelenmuziek noemde Moeder Plonia 't." 't Rosalien kon niet nalaten dàt te vertellen. Zoo goed had haar dat woord gedaan, midden in dien ellendigen tijd toen.

„En kon je dat dan zoomaar?" wilde Frans weten.

„Mank Mielke heeft 't me eerst gewezen."

„En nou neemt die hem elke week tweemaal mee naar de stadsmuziekschool," voegde Moeder er aan toe. „Want de school bij meester Jonkers hebben ze nou af, de tweeling, — twaalf jaar geworden met Pinksteren."

't Reeke knikte, stralend van genoegdoening bij de opsomming van al deze verbazende feiten uit zijn leven tegen den oudste, die misschien altijd nog meende, dat hij heelemaal niets kon.

„Wel," prees Frans hem, „we zullen hem voortaan bij z'n waren naam Reinier gaan noemen, inplaats van 't Reeke. Dat wordt bepaald te kinderachtig. Met reuzenschreden gaat hij vooruit, dunkt me. En nou verder? Studeeren voor muziek, juist als Mielke?"

„Wèl viool leeren," zei de nieuwe Reinier vastberaden, „maar toch samen met Nelis op Garvershof werken."

„Heeft hij 't niet goed voor!" lachte Moeder, trotsch op deze kloeke beslistheid van het ventje, dat ze zoo dikwijls over z'n blooheid had moeten heenhelpen. „En aanpakken kan hij, Frans. Niks is hem ooit te veel of te moeilijk, zegt Nelis. Wacht maar! We gaan echt 'n steun aan hem krijgen op den Hof."

Allicht meer dan aan mij, — dacht Frans, zonder het uit te spreken. Het minderwaardigheidsgevoel, dat bij Moeders lofprijzing nu wel voorgoed van Reinier Wevers afgleed, sprong op Frans Wevers over en deed hem plotseling mat en afgetobd in de kussens terugzinken.
„Ga nu maar stillekes weg," beduidde Moeder haar in-de-wolken-gestoken violist.
„Laat hem toch blijven," protesteerde Frans. „Nog 'ns meer voor me spelen. 't Doet me juist goed."
„Later — als je er beter tegen kunt."

Later? Ja, die tijd kwam, en al eerder dan men had durven hopen. 't Reeke werd op het zolderke de trouwste gezel van den herstellenden zieke. „De speelman" noemde Frans hem, en iederen keer moest hij beginnen met z'n Ave Maria, — „om me weer te leeren bidden," zei Frans. — 't Reeke dacht dan weer opnieuw aan lang geleden, toen hij tusschen de knieën van den oudste z'n weesgegroet stond te stamelen, broddelend van angst en ontzag. — En nou zou hij het den oudste moeten leeren? — Wel wist hij, dat Nelis hem al lang voordat Frans ziek werd, gezegd had: „Bidden, manneke, en 't nooit overslaan, dat de oudste voor Moeder behouden mag blijven." Ook had hij heel goed bemerkt, maandenlang, dat het niet meer was als vroeger in huis, nooit meer en bij niets. En was de vroolijkheid van eertijds er somwijlen ook al 'ns even opgeleefd, hoe die aanstonds weer neersloeg, zoogauw de oudste zich maar vertoonde. — Terwijl Colla niks meer met den oudste wilde te maken hebben, dat had hij hem zelf in vertrouwen gezegd, en daarom moest hij Colla, al zoolang als die bij den hovenier op Laag Case woonde, 's-Zondagsmiddags tegemoet komen, achterom langs Garverswaze, en hem zeggen of de oudste goed en wel de poort uit was en de baan dus vrij voor Colla's wekelijksch bezoek. — Geen van allen hielden ze eigenlijk meer van den oudste, dit had 't Reeke genoeg beseft. En hij zelf? Vroeger nooit anders dan echt bang van hem, maar sinds hij Nelis zoo hatelijk z'n zolderke had afgenomen en hij

bijna met hem aan 't vechten was gegaan, had hij eigenlijk echt 'n hekel aan hem gekregen. — Maar Nelis had hem voorgehouden : „Altijd kwaad met goed vergelden," en ook dien middag onlangs had Nelis gezegd, dat hij den oudste nou maar 'ns onder het venster van het zolderke z'n Ave Maria moest laten hooren, omdat muziek zoo goed is voor 'n zieke, zooals ze dit immers wel gezien hadden aan moeder Plonia. Dat wist Nelis van Sint Franciscus: Die was zoo dikwijls ziek geweest, en wanneer hij dan naar muziek verlangde om weer wat beter te worden, kwam er een Engel onder z'n venster op de citer spelen. Niemand was er dan te zien, maar aan de muziek kon Sint Franciscus heel goed hooren, dat die onzichtbare hemelsche speelman heen en weer liep... Zoo met heen en weer loopen kon 't Reeke nog niet op de viool spelen. Hij moest nog al te veel zoeken en luisteren naar z'n eigen tonen... Maar de oudste had tochwel goed verstaan, dat hij Ave Maria speelde, en sinds waren ze opeens goeie vrienden, zooals nog nooit, en leerde 't Reeke er wel bijna iedere week een nieuw lied bij op z'n viool, heel apart voor den oudste.
Rita, Majoorke, Rooske waren 't Reeke al gauw komen nasluipen, de trap naar het zolderke op, en van den overloop waagden ze zich den volgenden middag al de kamer in. In de schaduw vlak onder het venster zaten ze tegen den muur op den vloer met groote oogen en open ooren, muisstil eerst, tot Rita na enkele dagen vanzelf zachtjes ging meezingen, als 't Reeke weer begon uit grootmoeder Lucie's zangboekske...

> Ik zie die morgensterre,
> Mijn lievekens klaar aanschijn.
> Men zal ze wekken met zange,
> Die alderliefste mijn...

Vanzelf leerden ze 't zoo alledrie, en werd 't aldoor helderder en duidelijker, zooals ze 't zongen.
Dan lag de oudste met 'n gelukkig gezicht te luisteren. Eens, toen ze 't weer gezongen hadden, zei hij: „Ja,

kinderen, ja — zoo is 't — men zal ze wekken met zange," — zonderdat ze begrepen, wat hij eigenlijk bedoelde. Dat begreep 't Reeke eerst ook maar half, dien morgen toen ze weer eens alleen waren, en de oudste hem zei: „Jij hebt 't me geleerd, speelman: „Men zal ze wekken met zange," — iets goeds wekt iets goeds, muziek weer muziek, ware liefde alleen ware liefde."

„Ja," zei 't Reeke, „dat is zoo! Alleen als ik 't zelf in me hoor zingen, zingt de viool het ook eerst echt."

Daags daarna had de oudste twee boeken onder z'n hoofdkussen liggen. Die was hij zelf tusschen de andere op de nieuwe planken in de bedstee gaan zoeken, den eersten keer dat hij achter 'n stoel aan door de kamer was geschuifeld, dol en duizelig, onzeker op z'n voeten. Toch was 't hem gelukt. Hij had 't gevonden: — een Nieuw Testament en een verzenboek.

„Ga daar 'ns even zitten, Reinier," zei hij tegen 't Reeke, en toen die zich neerliet op het voeteneind van de brits, begon hij hem voor te lezen: — „O, 't ruischen van het ranke riet."

Met adembeklemmende verwondering hoorde 't Reeke dat aan.

„Klinkt het niet juist als jouw viool?" vroeg Frans.

„Ja," bevestigde de speelman. „'k Hoor het zingen." — En weer en over moest Frans 't voor hem lezen.

Zoo werd het gaandeweg op het zolderke tot een uitwisseling van liederen en verzen tusschen de twee broers. De gevreesde oudste en 't vreesachtig Reeke, ze hadden elkaar gevonden.

„Hij is zoo echt aan 't wakker worden," zei Frans tegen Nelis, wiens hart hij allang had teruggewonnen door die nieuwe vriendschap voor zijn zielezoon.

„Dat doet 'm de muziek!" verklaarde Nelis, zonder toch iets af te weten, van die pas-ontloken levenswijsheid hier op het zolderke: „Men zal ze wekken met zange!" — „Ik bedoel," lichtte hij z'n meening toe, „sinds hij gewaarwordt iets te kunnen beter dan de anderen, begint hij ook de rest te kunnen, alles, waarin de anderen hem eerst de baas waren."

„Ja," zuchtte Frans, „zelfvertrouwen is iets goeds, zoolang 't geen zelfoverschatting wordt."
„'t Reeke zal daarin wel de juiste maat behouden!" verzekerde Nelis. „Daarvoor heeft-ie 'n al te harde leerschool gehad bij die bangelijke blooheid van z'n kinderjaren. En ook nog, omdat hij altijd dacht geen goed te doen en het toch wilde, kwam hij tot dat taaie volhouden, dat in hem zit... Soms meen ik, dat hij nog 't meest van u alle negen naar uw vader zaliger zal gaan aarden."
„We zouden hem moeilijk iets beters kunnen toewenschen," zei Frans nadenkend.

't Rosalien, die alles wat er omging op het zolderke zag en voelde gebeuren, sprak er geen woord over, maar dacht overgelukkig en dankbaar: „Stroomen van genade naar den oudste z'n ziel."
„Moeder," vroeg hij op 'n middag, „zijn ze weer aan 't ploegen?" — „Ja, jongen, volop." — „Dubbel diep, zooals 'k gezegd heb?" — „En flink ook!" — „Er was veel te veel onkruid van 't jaar." — „Da's waar: magere aren en onkruid bij hoopen!" — „'t Is wel echt de vijand geweest, die hier is omgegaan, Moeder, om onkruid te zaaien onder het graan, — de duivel zelf." — „Dat heb 'k allang eerder gedacht." — „Dan hebt u 't zeker ook al veel eerder begrepen als ik: hoe leelijk de Satan mij in z'n klauwen had. Maar dat is nu uit, Moeder. Voortaan zeg ik elk oogenblik: Vade Sátana, wat Christus hem zei in de woestijn. En vanzelf hebben de Engelen de overhand gekregen."
Met die „Engelen" bedoelde Frans eigenlijk z'n Moeder zelf, Nelis, de kinderen. Maar 't Rosalien verstond het anders. Zij dacht terug aan die diep-ellendige nachten, als ze met de handen ineengewrongen lag te luisteren, of ze hem nogal niet hoorde thuiskomen en ze alle Bewaarengelen van 'r kinderen tegelijk had aangeroepen om hem op den goeden weg terug te brengen. Tòch kon ze hem nou antwoorden, zonder 't uit te snikken: „We houden dan ook niet op allemaal voor je te bidden."

„Ook Maria? — en — de anderen...?"
„Ook Maria en de anderen. Zijn m'n kinderen dan één van allen zoo, dat ze hun Onze-Vader zouden bidden, zonder het te meenen? „Vergeef ons onze schuld, zooals wij vergeven onze schuldenaren..."
„Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo," voltooide Frans, zonder haar meer te durven aanzien. Allebei dachten ze immers aan Colla.
't Werd weer langen tijd doodstil op het zolderke. Eerst toen ze aanstalten begon te maken, om zoo stillekes mogelijk weg te gaan, sloeg hij weer de oogen op, en zei: „Soms niemand boven laten, Moeder. Ik zou er nog niet tegen kunnen. Heelemaal niemand anders dan de jongsten..."
„Geen mensch hoor! Wees maar gerust," en omdat ze wel raden kon, wie hij eerst en vooral bedoelde, voegde ze er aan toe: „En wat de jonge buren van den Bulthoek aangaat, daar zul je geen last van hebben, die zijn in Spa verzeild, vertelde me hun moeder, en daar blijven ze voorloopig wel."
„Daar zijn ze goed!" Frans poogde er maar 'ns om te glimlachen. Er was hem veel van het hart genomen dezen namiddag. Maar de éene groote onzekerheid bleef, die bij alles weer het eerste en laatste voor hem was geworden: „Anneke?" — Hoe zou hij haar naam over z'n lippen kunnen brengen? 't Bleek hem weldra: zelfs nou niet meer tegen Lucia...
Want tegen alle bezoek-verbod in, kwam Lucia den Zondag na dit gesprek tusschen Moeder en hem, 's middags opeens, hoe voorzichtig ook, heimelijk het zolderke op. — „'t Mag wel niet," ze lei den vinger eerst 'ns op de lippen, „maar zooiets goeds als ik je te vertellen heb — dat zal je tochwel geen kwaad doen! Miel is door z'n eerste examen als organist, schitterend geslaagd! En dezen morgen, — denk toch 'ns aan! — heeft hij bij ons in Overdael onder de Hoogmis het orgel gespeeld — met een toegift er na, zóó prachtig, dat heel Overdael er vol van is. „Dat wordt een groot meester," zeggen ze. En Nonk

Peereneer trotsch! „Nogwel mijn aanstaande neef," heeft die tegen den pastoor gezegd en tegen ieder, die 't hooren wilde."
„Wat!" Daar kwam Frans toch 'ns recht bij zitten. „Is 't al zoo ver?"
„Mond dicht! Alleen Moeder en jij mogen 't weten — vooral niet Maria of Trinette. Die zetten we liever voor het voldongen feit. Nogmaar zus of zoo, Frans, en Miel komt voor vast in Overdael, organist en tegelijk opvolger van Nonk Peereneer als koster — daar zal ik hem dan wel 'n hand bij helpen, — zooals ik nou al maandenlang den ouwen Nonk hielp, en géén beetje ook! We trouwen natuurlijk in Wevershuuske in. Op die manier blijft dat meteen in de familie."
„Wel, wel, wel," knikte Frans verbluft. „Wat heb jij dat prachtig klaargespeeld!"
„Ja maar — 't is nog niet zoo ver, 't zijn enkel nog maar plannen! Daar zie je nou, dat zoo'n groot talent als Miel vanzelf z'n weg vindt."
„Hij wordt nog de glorie van de familie, die toonkunstenaar van jou!" lachte Frans. — Lucia knikte verheerlijkt, legde nogeens den vinger op de lippen, en gliste weg zooals ze gekomen was.
„Ik zal haar wekken met zange!" Toen hij weer alleen was, bleef dat Frans opnieuw en aanhoudend door de gedachten spelen. „'t Is Mielke beter met Lucia gelukt, dan mij met Anneke." — Zoowaar, bijna zou hij jaloersch worden op die twee gelukkigen...
Afgunst? Zat dat in hem? Anderen benijden als 't hun goed ging, inplaats van er zich over te verheugen?
Den volgenden dag vroeg hij 't zich opnieuw af, maar véél heviger, zooals alles toen heviger was. Ook weer bezoek op het zolderke tegen alle verbod in: Ferdinand!
„'t Mag wel niet, maar làten kan ik het onmogelijk. Zooiets als ik je te berichten heb! Hij is er! Sinds 'n uur! Leonardus is er! Acht pond en alles goed afgeloopen — zelfs buitengewoon voor 'n eersteling... Je moest hem zien! Ze zeggen „juist z'n vader!" — dat ben ik... Lieve

Hemel nog toe, een zoon van mij, — mijn zoon!"
Zwager Ferdinand, uitbundig als nog nooit, huilend en lachend tegelijk, heel en al opgetogenheid, aandoening en opluchting!
„Leonardus?" vroeg Frans, die er zelfs met geen gelukwenschen kon tusschenkomen.
„Ja, ja, precies! — Leonardus — naar jouw vader. De twee grootmoeders lagen al zoowat negen maanden geleden met mekaar overhoop, hoe 't kind zou heeten. Daar ben ik toen als de wijze rechter Salomon tusschengekomen: „Is 't een meisje dan Suzanna en mijn moeder de paat, is 't een jongen dan Leonardus en hier moeder Wevers de paat." — Die overgelukkige meter zal zich dadelijk wel komen vertoonen aan je, op 'r Paaschbest, die neem ik mee naar de Zwaan voor den Doop... Zoo'n kind! Kerel nog toe! Alles opeens anders! Vrede en zegen voor de heele familie... Bij ons tenminste al direct! Als je nou m'n moeder 'ns zag bij Trinette! En hoe Trinette me zei: 't Vooral ook zelf aan Frans gaan zeggen. En 't beste van al — zul je gewaarworden: groote verzoendag tusschen de twee schoonmoeders!"
„En nou vooruit!" lachte 't Rosalien, die daar al kant en klaar de trap was opgekomen, in pontificaal, den kapothoed met de paarse pensees op, de pelerien van kant en gitten over het zwart zijden kleed, juist als veertien maanden geleden in den bruidsstoet. — „Frans kan nog niet tegen zooveel rumoer. Die Ferdinand! Hij stelt zich aan, alsof er nog nooit ergens op de wereld 'n kind werd geboren!"
„Die zoon van mij dan ook nog nergens!"
„Heb je 't gehoord? Leonardus zal hij heeten!" knikte 't Rosalien den oudste nog toe, glorieus!
Toen verdwenen ze, de grootmoeder en de vader, allebei in hun staat nieuwelingen, die hun trotsch en hun geluk niet op konden!
„Leonardus?" overwoog Frans in de terugkeerende stilte..
„Leonardus Sanders? Dat klinkt immers heelemaal niet! Hoe kan Moeder daar nou zoo blij om zijn? Immers toch

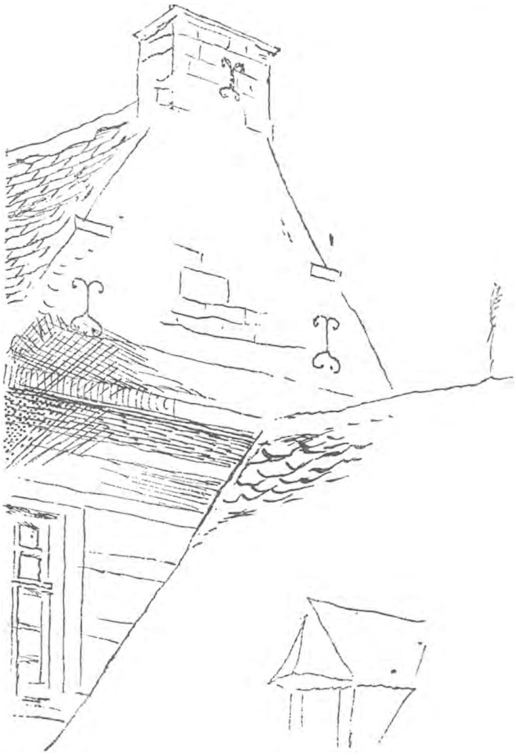

niet het ware. Als 't nou een nieuwe Leonardus Wevers zou wezen." En daar — plotseling — kwam 't over hem: „Maar dat had eigenlijk evengoed kunnen zijn! Als het toen onze bruiloft was geweest inplaats van de hunne, zooals Anneke dat zelf zoo graag had gewild. Als zij en ik op dien dag getrouwd waren, dan nou of misschien al eerder: een zoon van haar en mij, — een Leonardus Wevers, en Moeder de meter, en al dat geluk voor ons op den Wildkamp! ...Terwijl ik nou hier neerlig, lamgeslagen lammeling... En Anneke? — mij vergeten? Of nog erger: terwijl Anneke wellicht op dit eigen oogenblik tegen 'r moeder zegt: „Wat 'n zegen, dat ik nog net intijds van hem afkwam — zoo'n man van niks..." Om z'n snikken te smoren, wierp Frans zich om, voorover in de kussens.

Moeder vond hem afgetobd en zenuwachtig, toen ze tegen den avond van het doopfeest terugkwam. In het halfdonker zag ze z'n roodgeschreide oogen niet, maar hoe vol geluk ze ook was over haar eerste kleinkind, toch zei ze er anders niets over, dan: „'t Is wezenlijk 'n wolk van 'n jongen, die nieuwe Leonardus. Maar 'n Ferdinand in 't klein. Van z'n grootvader Leonardus zaliger zal hij wel niet meer weghebben dan den naam."
„En dan enkel nogmaar den voornaam!" Frans kon niet laten haar dat onder 't oog te brengen, vol sympathie met haar lichte teleurstelling. „'n Leonardus Wevers zou wel beter op z'n grootvader hebben geleken."
Ze scheen niet te verstaan, wat hij eigenlijk meende, ging er tenminste niet op in, en daar lag hij opnieuw alleen met z'n groote vraag: „Anneke?" geworden tot pijn en smart als nog nooit. Wat moest dat geven in de naaste toekomst? Juist nu de dokter hem beloofd had: „de volgende week mag je 't zoo langzamerhand 'ns gaan probeeren weer op de been te komen," — met de uitdrukkelijke waarschuwing er bij: „maar voortaan voorzichtig in alle opzichten! Alcohol en rooken verboden. Geen oververmoeienis. Geen opwinding of inspanning." — Jawel dan! Zeker leven als een kasplant, en het innerlijk getob alle gelegenheid geven om vrij-uit voort te woekeren, zooals 't immers alweer volop aan den gang was? De kans zal hij 't niet laten om hem soms opnieuw van kwaad tot erger te brengen, en daarom — zich inspannen, naar lichaam en geest, dag en nacht als 't moet, zoogauw z'n krachten weer toereikend zijn, en dat zullen ze worden, jong als hij nog is. „Zou ik dat zelf soms niet het beste weten?" — Na zulke vlagen van oplevende hoop en energie, volgden ook telkens reacties van moedeloosheid, zoodra hij weer eens gewaarwerd hoe bitter weinig uithoudingsvermogen hij eigenlijk nog had.
Zoomaar 'ns onvoorbedacht begon hij er op 'n avond over tegen Nelis: „Geloof je wel, ouwe, dat ik er echt tegen opzie om weer op m'n eigen beenen te moeten staan-en-gaan binnenkort?"

„Dat kan ik me voorstellen."
„Had 'k maar iemand naast me — voorgoed — 'n hulp en steun... Wat dunkt jou: Anneke zal wel niks meer van me willen weten, he?"
„En al zou dat zoo zijn, — er is en blijft toch altijd Onze Lieve Heer zelf, die de Zijnen niet verlaat."
„Dat is 't juist, wat me mankeert: — iemand om me bij Hem te houden. Minder dan ooit zal ik Anneke uit m'n hoofd kunnen zetten, dat voel 'k aankomen. Ik ben zoo bang, dat het zonder haar toch weer misloopt met me."
„Bidden, heer Frans."
„Precies wat 'k het slechtste kan."
„Dan maar de onmacht en het harteleed aan God opdragen."
„Hoe weet je dat allemaal zoo goed?"
„Van den ouden Pater Bernardinus in Germond, — en als ik heer Frans een goeden raad mag geven, dan raad ik hem: Ga 'ns naar hèm toe, — laat dat uw eerste gang zijn op eigen beenen."
Frans bleef hem een oogenblik aanzien, met dien glimlach wetend en verlegen tegelijk, melancholisch en toch kinderlijk, die z'n moeder en Nelis zoo stilaan over hem hadden zien komen, terwijl hij hier ziek lag, waarvoor ze geen van beiden een naam wisten, maar die hen, zonderdat ze 't van elkaar konden weten, op juist dezelfde wijze aantrok en verteederde met onberedeneerd diep medelijden. Terwijl hij Nelis dan zoo aanzag, zei heer Frans: „Wel is mijn geval heel anders dan dat van jou, ouwe, veel ingewikkelder en hopeloozer."
Bevangen van schrik stond Nelis. Wat bedoelde heer Frans er mee? Hun geval? Eendere liefde en trouw, die sterker was dan alles in hen en met hen? Waar ze met den besten wil niet overheen konden komen? Had heer Frans het dan tòch doorzien, dat diepverborgen zielsgeheim van den armen kluiver, tòch, zooals Nelis 't eerst op dien vroegen morgen in September, daarna in die kwaaie dagen van dezen winter en voorzomer zoo van tijd tot tijd al 'ns vermoed had, om het zich dan op den duur weer te ontgeven...?

Frans zag die verbijstering, en greep opeens Nelis z'n harde eeltknuist warm in zijn twee handen: — „'k Heb er respect voor, ouwe, diep respect... en hoe je voor ons alle negen tòch een vader bent geweest en aldoor nog blijft, — nou weer al deze weken hier voor mij."
Diep ontdaan had Nelis z'n hand al meteen teruggetrokken uit dien onvoorzienen zoo hartelijken greep. Maar dat hem nou die vermaledijde tranen nog almeer moesten verraden...
„Laten we er maar 'ns om zuchten, ouwe," zei heer Frans om er hem doorheen te helpen. En dit bracht Nelis waarlijk weer tot z'n eigen.
„Bidden, heer Frans," herhaalde hij, en met de deurkruk reeds in z'n hand: „vooral ook uw heiligen patroon Sint Franciscus niet vergeten... Wat ik aan dien te danken heb — geen mensch zou 't gelooven!"
Tegen Moeder begon Frans er den volgenden middag direct over, nu heel kalm en vastbesloten: „Als ik weer goed en wel op de been zal zijn, dat beloof ik u: m'n eerste gang is naar Pater Bernardinus, volgens den raad van Nelis."
„Ja, jongen, doe dat — ga 'ns naar Pater Bernardinus!"
Zonder soms al te veel van haar groote vreugd te toonen, streek ze hem heel zachtjes met de vingertoppen z'n haarlok van het voorhoofd weg, zooals ze dat eertijds deed wanneer ze hem 's morgens kwam wekken. „Ik weet het wel, Heerke," zei ze, „dat alles alleen maar kwam, omdat je ziek was, ziek van ziel en geest, — zooals je zelf onlangs zei: door dat onkruid van den kwaaien vijand."
Dankbaar om dit woord van vergiffenis greep hij nu ook haar hand in den innigen druk van zijn twee handen, en ze zagen elkaar aan, zwijgend.
Hij wist van haar, dat ze weer den naam van Colla op de lippen had, zonder dien te willen uitspreken, — zij wist van hem, dat hij aan Anneke dacht, zonder haar naam te durven noemen. — 't Was al met al immers nog maar een begin, veel te teer om het verder nog aan te roeren.

IX

EERST WAS ROOSKE MET 'N paar perziken komen aandragen, 's Zondags tegen zonsondergang. Toen de oudste opzag uit z'n gemijmer — of had hij toch weer geslapen, zonder 't zelf te weten? — stond zij daar aan z'n bed, en hij wist niet, wat hem wel het vriendelijkst toelachte: het blanke kind met 'r vlosse rosse krullen gouddoorsponnen in de avondzon, met de kuiltjes in 'r perzikwangen, 'r pareltandjes bloot bij haar stralenden lach, — of de prachtvruchten, die ze hem triomfantelijk voorhield, op elk van haar mollige handjes één op 'n frisch groen druivenblad: „Voor Frans!"

„Maar m'n rozeknopke nog toe! Waar heb je die opeens vandaan gehaald?" Meteen had hij immers al gezien, dat ze van edeler gewas waren dan de peezen van hun eigen leiboomen.

„Echte marketons van Sinterklaas!" zei Rooske, zooals 't haar blijkbaar was voorgezegd. En eer hij somtijds nog meer ging vragen — zij weg!

„Weet je waar die marketons van Zondag naar smaakten?"

vroeg Frans haar, den eersten keer den besten, dat ze weer 'ns mee naarbinnen gliste achter „Reinier den speelman" aan.
„Natuurlijk naar méér!" lachte Rooske gevat.
„Mis hoor!" De oudste liet zich nu ook 'ns niet vangen, nadat hij zoo zalig had liggen droomen en hopen: — misschien toch — Anneke? — wie weet? — Anneke, die bij Moeder naar hem was komen vragen en haar die perziken voor hem had gegeven. Want immers juist iets voor Anneke, hem zoo fijn te laten verstaan: Meen soms niet, dat ik je een kwaad hart toedraag...
„Wat proefde jij er dan aan?" wilde Rooske weten, bij haar vergeefsche pogingen om 'r handjes los te krijgen uit de groote hand van den oudste.
„Zal ik 't je dan maar zeggen? Heel erg smaakten ze naar den tuin van het kasteel. Is dat goed geraden?"
Rooske zei niet nee of niet ja, maar proestte 't uit, rukte zich los, tolde 'ns om en om op 'r hielen, en liet zich neerzinken tegen de plint onder het venster. „Speel maar weer van: „'k Zie de morgensterre", spoorde ze 't Reeke aan, die nooit goed durfde beginnen.
— 't Is zooals ik dacht, — Frans meende 't nu wel zeker te weten: — Anneke is er geweest! —
En hij stelde 't zich voor oogen, hoe ze daar vlug en licht over den grintweg was komen aantrippen, dien Zondagmiddag door de Septemberzon, met dat zoo veelbeduidend klein geschenk voor hem in 'r hand, en 'r hoofd en 'r hart even vol vragen en herinneringen over hem, als hij hoofd en hart vol had van Anneke, sinds hij haar zag als in een nieuw licht, los van de schaduw, waarin z'n eigen zwaarmoedigheid haar had verduisterd.
Zoowaar, den volgenden Zondag tegen den avond, opnieuw Rooske, dezen keer met een reuzen-tros lichtende witte druiven.
„Voor Frans!" lachte ze al even triomfantelijk met al haar pareltandjes en al haar gouden krullen. „Echte muscadellen! Wel zoo groot als pruimen en je kunt er doorheen kijken. Zie maar!"

„Ik ben benieuwd," zei Frans, „of ze ook dien kasteelsmaak hebben van de perziken."
„Niks er van! Ze smaken alleen naar de mars van Sinterklaas. Proef maar!"
„Samen!" En daar begonnen ze den tros leeg te plukken. Gretig verpletterden de pareltandjes druif na druif, en na elke, die Frans genoot, langzaam als 'n fijnproever, herhaalde hij: „En toch proef ik de serres van Laag Case." — Maar Rooske, immers in haar negende jaar, had klaarblijkelijk afgeleerd haar mondje voorbij te praten, en hield maar vol: „En toch komen ze van Sinterklaas," even hardnekkig als bij Frans de zekerheid de overhand hield: „een fijne geste van Anneke"...
Enkele dagen later — weer Rooske, nu niet meer op het zolderke maar op het erf, — Rooske almeteen naast hem, toen hij dien middag voor het eerst naar onder was gekomen en den voet buiten zette.
Want hoe zou hij nog rust vinden voor z'n rustkuur, bij dit nieuw geloof in een nieuwe toenadering van Anneke?
„'t Is nu meer dan lang genoeg met luieren en nietsdoen," had hij tegen Nelis gezegd. „Laat den dokter maar praten. Ik voel dat zelf toch zekerwel het beste! En 't wordt wezenlijk meer dan hoog tijd, dat ik al de goeie voornemens eindelijk 'ns ga ten uitvoer brengen."
Nauwlijks dan was hij tastend de trap van het zolderke af en stond hij daar op den dorpel van den melkkelder, of Rooske kwam van den overkant op hem aanvliegen, alsof ze er op de stoep van de voordeur op hem had staan wachten.
„Mooi zoo," begroette hij haar blij. „Kom jij den oudste maar 'ns opnieuw leeren loopen." Voetje voor voetje treuzelden ze samen naar de huiswei, hij slap en wankel, met de eene hand steunend op den wandelstok, de andere licht op Rooskes schoudertje, terwijl hij heel dankbaar besefte tot wat 'n grooten moreelen steun het kind hem was bij dezen eersten gang opnieuw het leven in, den ouden erfgrond op, waarvoor z'n blik zoo lang blind was geweest, z'n hart versloten.

„'t Is allemaal nieuw in m'n oogen," zei hij, „of zijn m'n oogen nieuw?"
„Nieuw? Er is hier heelemaal niks nieuws, hoor!" antwoordde Rooske. „Alleen de goudfazant! Die is er verleden week pas bij gekomen." Mee kwam Leonardje tusschen de appelboomen op hen aanstormen, uitgelaten blij bij de verrassing daar zoo onverwachts den zieken oudste weer genezen te zien. „Nou moet Frans ook eerst 'ns naar den goudfazant komen kijken!" Spontaan bedacht hij dat, het eerste en eenige, dat hij wist te vinden voor een feestelijk welkom.
„Natuurlijk de goudfazant!" zei Rooske, verontwaardigd, dat iemand meende of zij daar niet aan denken zou! „We gingen er juist op aan, hè Frans?"
Daar stapte de goudfazant in z'n volle pracht en waardigheid, met z'n stralenden kraag, z'n vlamrood vest, z'n zwierigen sierstaart, — prinselijke balling achter het verroeste kippengaas van een voormalig konijnenhok tegen den blinden achtergevel van de bijkeuken.
„Hij is van ons allebei!" verklaarde Rooske. Ze kon niet uitstaan dat Majoorke deed, alsof hij alleen van hèm was.
„Van Colla gekregen!" lichtte Majoorke nader toe. „Ook laatst een echten levenden egel."
„Brrr!" griezelde Rooske, „die mag jij gerust heelemaal alleen voor jou! Ik hou veel meer van 't sijske."
„Ook al 'n sijske?" vroeg Frans, van de eene verbazing stijgend in de andere.
„O, nog véél meer! Elken keer als-ie komt, brengt Colla iets mee," roemde Majoorke. „Moeder zegt, dat-ie niet alles moet weggeven, wat-ie heeft en krijgt. Maar hij kan 't toch niet laten. — Immers voor Frans ook, die perziken en die druiven!"
„Hè nou!" schrok Rooske. „Nou verklapt die domoor het toch!"
„Mocht Frans dat dan niet weten?"
„Immers van Sinterklaas!" En ze knikte den oudste bemoederend toe: „Tòch van Sinterklaas, hoor! Die uil daar weet er niks van."

„Ha zoo," bracht Frans er nog uit, „ja, ja..." En opeens vond hij verder geen enkel woord meer voor de kinderen. Wat was dat voor 'n gevoel, alsof z'n hart in hem wegzonk? Zoo leeg en duizelig z'n hoofd... Hij moest steun zoeken tegen den muur. Ontdaan zagen de twee naar hem op.
„'t Kan niet zoomaar opeens heelemaal beter," stelde hij hen gerust, toen hij zich wat voelde bekomen. „Nou maar weer op het zolderke aan."
Tusschen de twee stilgeworden en bezorgde drubbels in, schuifelde hij over het erf terug, bang bij dit zwak en duizelig strompelen soms Moeder of Maria of Nelis tegen te komen. Maar er was niemand, tègen wien hij zich groot hoefde te houden, eer hem soms opnieuw het vrije bewegen verboden ging worden. — „Morgen weer 'ns een stap verder," beloofde hij bij het afscheid aan het tweetal.
„Oefenen!"
„Dan gaan we morgen naar de nieuwe rozen kijken in Moeders tuintje!" beloofde Majoorke van zijn kant, opmonterend. „Trosrozen! Tegen den muur en overal."
„'t Ziet er rood van!" roemde Rooske al evenzeer.
„Ook al allemaal van Colla!" besloot Majoorke de lofprijzing, vol dankbare bewondering voor de tooverachtige gaven van den royalen broer.
„Ook al allemaal van Colla!" 't Bleef Frans den avond lang door het hoofd malen, toen hij daar weer neerlag, uitgeput als in geen weken. „Ook al allemaal van Colla! — en wat van mij ooit voor de kinderen of voor Moeder of voor wie ook? — Allemaal van Colla... En die fijne geste naar mij: „Meen soms niet, dat ik je een kwaad hart toedraag," dus niet van Annke, maar ook al van Colla, zonderdat hij 't weten wil..."
Den volgenden dag, tusschen morgen- en middagschooltijd, stond Frans op 'n gegeven oogenblik, graag of niet, daar toch — vóór hij 't wist — verrukt tusschen Colla's rozentoover in Moeders bloemhofke, links van hem de rosse krullenbol van Rooske, rechts Majoorkes zwarte lokken-

kop, in den karmozijnen weerschijn van den weligen trosrozenbloei tegen den muur en over de struiken.
„Weet je wat daar prachtig zou staan tusschen dien rooden rozenbloei?" Frans wees op den verweerd-witten huisgevel tusschen de achterste zaalvensters.
Zoowaar, Majoorke raadde 't op stel en sprong: „Een kruisbeeld, juist als tegen het Molenhuis!"
„O ja, zeg! Een kruzzefiks!" juichte Rooske. „Zoo een onder 'n geblauwseld schuin afdakje!"
„Dan mondje dicht!" legde Frans hun al bij voorbaat geheimhouding op. „Zoo gauw als ik er alles voor bijeen kan halen, zullen we er samen aan beginnen. 'n Verrassing voor Moeder."
„Ook 'n lantarieke met 'n lichtje er bij!" ried Rooske aan, er al volop in.
„Daar mogen jullie dan voor zorgen, dat het nooit meer uitgaat."
„En altijd een frissche krans er om heen!" Rooske wilde nogwel veel meer op zich nemen.
„Maar eerst samen op het zolderke komen helpen, het Kruis zelf maken. 'n Héél mooi en héél groot. Zooals het er eigenlijk al lang had moeten zijn."
„Hoe zou 't komen, dat daar nooit iemand aan gedacht heeft? En wij nu wel, zoo opeens?" Majoorke begon tegenwoordig meer en meer naar redenen en oorzaken te zoeken.
„Iedereen had 't zeker altijd even druk met andere dingen," verontschuldigde Frans zichzelf en al z'n voorzaten. „En dat was toch niet goed. Zooals Jesus immers zelf gezegd heeft: „Slechts één ding is noodzakelijk," — dat is: aan God te denken en te luisteren naar Zijn woord."
De kinderen stonden verstomd van eerbied bij deze onverwachte ernstige onderrichting, en luisterden gretig.
Maar Frans sloeg alweer 'n anderen toon aan. „Wij met z'n drieën zullen nu 'ns eerst en vooral tijd zien te vinden, voor dat Kruis hier. Laat het ons vandaag aan Jesus beloven."
„Ja, ja! dat doen we," viel Majoorke hem geestdriftig bij.

„En een gelofte moet gehouden worden, dat staat in de kristenleer!"
„Nou, dan doen we nou met z'n drieën een gelofte aan Jesus, dat Kruisbeeld hier te zullen hangen tot Zijn meerdere eer. En we vragen Hem Garvershof met Zijn uitgespreide armen te willen steunen en te zegenen."
Rooske was er stil van geworden. Maar Majoorke keek de eindeloosheid in van de blauwe lucht boven de heg, en zei: „Van hieruit zal 't zijn, of Hij het heele Maasdal zegent." Eerst in den laatsten tijd had Majoorke het vergezicht over het Maasdal ontdekt en sinds deed hij niets liever dan naar de onbekende wijde verschieten uitturen.
„Dat zál Jesus ook, het heele Maasdal zegenen," verzekerde Frans hem.
„En Majoorke er bij," schoot Rooske weer wakker, „als die komend voorjaar daaronder langs den kerkweg gaat om z'n eerste Communie te doen."
„Wel, wel! Wat hoor ik daar? Is 't al zoo ver met dien peuter?"
„Peuter!" stoof Majoorke op. „Elf jaar word ik dezen winter! 'k Zit al in de hoogste klas. Niet eens 'n jaar meer, dan doe 'k admissie-examen!"
„En dan?" wilde Frans weten.
„Juist als Sanderke," ving Rooske hem het antwoord af, toen Majoorke zoo heelemaal tegen z'n gewoonte in plotseling verlegen aarzelde. „Juist als Sanderke, studeeren om naar Amerika te gaan en millionnair te worden!"
„Ze weet er net zooveel van als de kat!" protesteerde Majoorke verontwaardigd. „Niet naar Amerika, maar naar Afrika, en geen millionnair maar missionaris!"
„Hoe kom je daar opeens zoo bij?" vroeg Frans getroffen.
„Niet zoo opeens — 'k weet niet — allang zoo vanzelf. Colla heeft me altijd verteld over de Missie. En meester Jonkers zei me toen de groote vacantie begon: dat ik 't er wel brengen zal..."
„De eerste van de klas!" roemde Rooske, opeens trotsch op hem.

„Dan maar bidden, dat het Gods wil voor je mag zijn, en je die genade dan waard zult worden en blijven." Nou was Frans er op zijn beurt stil van geworden. Opnieuw voelde hij zich plotseling totaal afgemat, echt doodop. Aangegrepen, niet door dat kindergekeuvel, maar door de onvoorziene vraag: „Zou deze jongste van Moeders vier zonen dan de ware geroepene zijn?" Terwijl hij zich voorhield: „Verder het niet aanroeren." Rooske het zwijgen opleggen? Beter immers 't haar als de natuurlijkste zaak van de wereld te laten beschouwen en er haar nou al aanstonds van af te leiden, door opnieuw over het „kruzzefiks" te beginnen. „De eerste maal dat 'k weer in Overdael kom, zal ik dus het eikenhout er voor gaan bestellen..."
Weer op het zolderke terug, uitgeput op z'n brits, oogen dicht zonder slaap, begon hij zich meer en meer te verwonderen over dat half uur met de kinderen tusschen den weligen rozenbloei in Moeders fleurig en geurig tuintje. Wat al liefs en goeds onverwacht aan ingeving en nieuwe mogelijkheden! Alles door Gods genade? Al zoo meteen en zoo rijkelijk, enkel bij den vasten wil, dien hij zich dezen morgen bij het ontwaken had gevormd, om tegen zichzelf en z'n ziekelijke kleinzeerigheid in te gaan en voortaan alleen nogmaar het geluk van Moeder en de anderen te beoogen? In het dringend besef, dat er zoo eindeloos veel viel goed te maken en in te halen, en vooral ook van z'n grooten achterstand bij dien goedhartigen, gulhandigen Colla!
't Was nu vanzelf een aangenomen gewoonte geworden, dat de drubbels na den eten den oudste kwamen afhalen voor z'n wandeling naar den goudfazant of naar de rozen, algauw èn naar den goudfazant èn naar de rozen, dan dag aan dag verder de huiswei of den moestuin in, en zelfs den Bult over naar den heuvelrand. Honderduit hadden de twee hem telkens opnieuw te vertellen, en zoo werd hij vanzelf langzamerhand weer in het daaglijksch leven van huis en school, van dorp en berg opgenomen, nader dan hij er ooit mee geweest was.
Onlangs kwamen ze, op den terugweg het erf over, Maria

tegen, die met den bruinaarden teil vol gouden maïskorrels in 'r handen, op weg was naar de hennen. Na zich, de zes weken lang dat hij daar zieklag, niet op het zolderke vertoond te hebben, kon ze nu toch niet anders dan stilstaan om den herstellende te begroeten: „Zoo? En hoe gaat het?" — „Goed aan de beterhand," antwoordde Rooske voor den oudste, die bij de koele plichtmatigheid in Maria's toenadering, z'n goeden wil danig voelde verkillen. Toch begreep hij 't heel goed: ter liefde Gods wilde zij de minste zijn. Daarom hij ook, ter liefde Gods, zelfvernederend: „Ik zal maar zien, Maria, voetje voor voetje weer op den goeden weg te komen."
„Dan maar sterk tegen d'n eigen in," raadde Maria hem aan. Waarop ze weer ieder hunsweegs gingen. Maar 't duurde lang eer Frans kon loskomen van dien donkeren blik vol warsen twijfel. — Die diepe oogen van Maria, dacht hij, — vroeger zoo ontroerend van zuiver kinderlijke vroomheid, ze zijn al te ernstig en te streng geworden voor een aanmoedigend levenden blik van zusterlijk meevoelen. — Toch wist hij wel zeker, dat Maria noveen na noveen voor hem gehouden had, misschien wel moeilijke beewegen had ondernomen, geloften had gedaan en offers gebracht voor de bekeering van den afgedwaalden broer... Maar hem opnieuw haar hart overgeven met een milden lach vol hoop en vertrouwen, zooals Moeder van het eerste oogenblik af, dat was haar niet mogelijk. Daarom — als hij nu voortaan op zijn beurt 'ns voor háár ging bidden, dan zou 't moeten zijn om de liefde, waarvan Paulus spreekt, die alles bedekt, alles gelooft, alles hoopt, alles duldt, — zooals hij ze in hun Moeder meer en meer verpersoonlijkt begon te zien. Maar hoe verontwaardigd zou Maria opkijken, als ze dat wist: Hij voor haar een genade vragen? De afvallige voor de zoo rijkbedeelde getrouwe? En toch zou hij 't doen, tòch deed hij 't! Zooals hij voortaan ook niet meer zou ophouden met dat andere gebed: — „Geef mij voor Colla, en aan Colla voor mij, de ware broederliefde"... waarmee hij was begonnen Zondagavond, nadat Majoorke hem onbewust den blik voor Colla's karakter

had geopend, en hem tegelijk z'n nieuwe hoop op Anneke benam...

Toen 't Rosalien in deze dagen 'ns onverwacht in den voormiddag het zolderke opkwam, zat de oudste bij z'n tafeltje vol boeken en geschriften aan het venster, juist als ze hem vroeger zoo menigen keer op z'n bovenachterkamer had gevonden.
„Ja, Moeder," zei hij wat verlegen, „u ziet het: voor zoolang 'k nog niet echt de hand aan den ploeg kan slaan, heb 'k de studie maar weer opgevat."
„Wat zou je beter kunnen doen!"
„Dat vraag ik me ook af. Hoe 't me ontbroken heeft, besef 'k nou eerst. 't Is voor mij de rust en de kracht, Moeder, bezonkenheid en beschouwing, die me opheffen boven dat eeuwig wroeten in me zelf."
„Maar nou soms met die studie weer niet al te hard van stapel loopen, Heerke!"
„Niet meer, dan voor zoover ze me dienen kan tot hartversterking! Alles wat 'k tegenwoordig doe en laat, Moeder, 't is alleen om weer zoo gauw en zoo goed mogelijk in de rij te komen... En 't helpt! 'k Voel me wezenlijk met den dag vooruitgaan."
„'t Is je aan te zien, God zij dank. En daarom — raad 'ns wat ik je eigenlijk vragen kom?"
Gespannen zag hij haar aan, een of ander plan of besluit verwachtend voor de naaste toekomst Garvershof betreffend. Terwijl hij zelf toch geen enkele beslissing voor de toekomst zou durven nemen, aleer den raad te hebben ingewonnen van den zieleleider, door Nelis hem aanbevolen. Dit had hij zich vast voorgenomen: vader Bernardinus' uitspraak af te wachten als de openbaring van Gods Wil voor hem. Want zelf kiezen? De Alwetende wist het immers, hoe hij meteen naar drie kanten tegelijk werd getrokken, zoodra hij maar even waagde over z'n levensstaat in de naaste toekomst te denken: — de studie? Anneke? Garvershof? —
„Och, 't is maar iets heel gewoons van onder-ons," zei

Moeder, alsof ze zijn verwarring bespeurde. „Niks anders — dan 'n voorstel aan je, om aanstaanden Zondagmiddag ook bij het feest te komen. Ja, hoor, 'n echt groot feest: Trinette zal voor den eersten keer den berg opkomen, — voor den eersten keer de kleinzoon op Garvershof! Dat vieren we, in de zaal, met alle kinderen samen alsof 't nogeens doopfeest is. En als jij er nou ook bijkomt, zoomaar vanzelf... 't zou zoo goed zijn: opeens alles weer in orde en op z'n ouds, ook met Trinette..."
Frans keek van haar weg, bladerde werktuigelijk in het boek dat voor hem openlag: Augustinus' Confessiones.
„Ja, Moeder," — weifelde hij — „'t zou wezenlijk 'n mooie gelegenheid zijn — zoo de heele familie bijeen..."
„Allemaal!" Daarin lag opgesloten: „Ook Colla, — en wie weet: ook Nonk Peereneer," de twee namen, die haar altijd nogmaar niet over de lippen wilden tegen den oudste.
„'t Is wel erg jammer, dat het zoo samentreft... 'n Week later was wellicht beter geweest," haperde Frans, — „maar 't er om uitstellen gaat toch ook niet... U mag 't gerust weten, Moeder, ik heb me namelijk voorgenomen en alles er op gericht om juist aanstaanden Zondagmiddag dien eersten gang te doen, — dien tocht van m'n gelofte, u weet wel, waarover ik u al 'n maand geleden sprak. En dat wordt tijd, hoog tijd... Trouwens, Nelis heeft 't al voor me afgesproken in Germond: Pater Bernardinus verwacht me, — niet in den biechtstoel maar op z'n kamer... "
„Ja — dan, jongen, dàt gaat voor! Eerst met Onzen Lieven Heer alles in 't reine brengen, — je hebt gelijk! En wat zou ik liever wenschen!" 'r Moederhart was opgesprongen van geluk, en toch deed ze alsof ze 't heel kalm opnam.
„Als ze 't nou maar niet verkeerd opvatten, Trinette en Maria," beangstigde Frans zich. „Want het eigenlijke hoeven ze er niet van te weten, — dat blijft tusschen u en Nelis en mij."
„En laat ze 't dan nogmaar 'ns verkeerd uitleggen desnoods." Moeder voorzag dit ook wel. „Maar als 't een-

maal zoover is met je, — volgt de rest immers vanzelf! Ook ten opzichte van hen, één voor één."
„Zooals ook ten opzichte van Garvershof," wilde Frans haar toch 'ns laten verstaan. „Alles wat Pater Bernardinus me aanraadt, zal ik doen, — en ik zal er u niet buitenhouden, wees daar zeker van."
„Dan — Goddank! — voortaan samen op!"
„En zeg maar aan Trinette — dat 'k heel binnenkort 'ns naar de Zwaan kom, om kennis te maken met uw kleinzoon."
„Zoo 'ns op 'n morgen uit de kerk, met mij en de kinderen mee... Geen dag sla ik over, ik die 't eerst bekans niet van mezelf verkrijgen kon een voet over den drempel van de Zwaan te zetten. Je kunt niet gelooven, wat 'n aantrekkingskracht zoo'n kind in de wieg heeft. Vroeger hebben je vader en ik er Nonk Peereneer om uitgelachen, hoe die op jou gesteld was, onzen eerste... Nou ben 'k zelf net eender op dien kleinen Leonardus gesteld."
„En ouwe Suzan? Zitten die twee grootmoeders van den éénen kleinzoon elkaar niet aanhoudend in 't haar?" Frans wilde liever maar zoo gauw mogelijk over het netelig onderwerp „Nonk Peereneer" heen.
„Dat is te zeggen..." 't Rosalien betrok. „Hoe dikwijls ik al heb moeten hooren: „Hij kan nou wel Leonardus heeten, maar 't is toch op en top Ferdinand..." En dat is-ie ook, tot-nog-toe, met z'n rond rood gezichtje en z'n kaal kopke. Maar wacht 'ns effekes tot de Weverskrullen er zijn, en die oogen bruin worden inplaats van blauw."
„Wel ja! Laat de Zwaan maar praten, Moeder. Die nieuwe Leonardus is tòch van ons!"
En bij dit welgemeende „van ons!" waarmee hij het jonkske en tegelijk zichzelf zoo heel en gansch weer in de eenheid van het Garvershover huisgezin betrok, greep Moeder hem van hartelijke dankbaarheid met allebei 'r handen bij de schouders, zooals ze daar achter z'n stoel stond. Waarbij hij vanzelf, zooals lang geleden, zijn hoofd tegen haar hart drukte, heel even maar. Toch lang genoeg, dat ze er geen van tweeën in het eerste oogenblik 'n woord konden uitbrengen.

„Nou dan — zooals afgesproken," vond 't Rosalien eindelijk den afscheidsgroet.
„Ja Moeder, zooals gezegd."
Dit was Donderdagmorgen. „Nog drie dagen!" Zonder 't van elkaar te weten, telden ze 't allebei op hun vingers af, toen ze weer alleen waren.

De drie dagen zijn om. — Eind October, Zondag vóór Allerheiligen, na den middag drie uur. De zon wint het vandaag niet van den mist, die toch aldoor ijler wordt, een zilvergrijs nevelwaas, waarin de wereld verdroomd schijnt. Toch vlamt hier en daar nog helder geel en rood, nog levend groen in het kreupelhout en in het wilde groeisel van braam en boschrank langs den berm. Over de dorre bladerlaag op het breede wegdek der aloude heirbaan kleurt, goud over goud, de weerschijn van het laatste loover tusschen de takken der reuze-olmen. Met hun stammen als machtige zuilen van verweerd arduin staan ze daar te weerszijden, rustige wachters. Tusschen die zuilen door: het zondagsstille landschap, ingetogen in z'n mijmering. Heuvelachtig de streek, ook nog hier. Rechts hooger de winterkorenakkers over breede glooiingen vruchtbaar aan 't ontkiemen, met sappig groene sprieten over de versch geëgde veiige klei; links golvend weiland, boomgaarden, bosch. Hier, tusschen Overdael en Germond, een afstand van vier kilometer, zijn de huizen te tellen langs den weg, en liggen de hoeven en de gehuchten er zoo ver van verwijderd, alsof ze 't, wereldvreemd, in de eenzaamheid van het binnenland veiliger vinden dan langs de groote baan, die van het onbekende zuiden naar het onbekende noorden voert.
Wanneer de oudste van Garvershof zoo af en toe 'ns opziet uit z'n gedachten, verrast hem telkens weer de schoonheid en de meditatieve rust van dit herfstland. 't Is hem of hij z'n eigen geboortestreek nu eerst ontdekt en er zich tegelijk opnieuw in voelt overgaan, één er mede en opgenomen er in zooals in z'n vroegste jeugd, toen ze voor hem de heele wereld was. En dan vraagt hij zich af, of

hij 't ook aan de zielseigen sfeer van dit landschap te danken heeft, z'n bezonken kalmte in dit uur, waartegen hij immers maar al te veel met angst en vreeze heeft opgezien. Dan glimlacht hij er opnieuw om, dat zijn zenuwachtigheid van eerst, in het laatste oogenblik daarboven bij den put op Garversberg, wel op Nelis scheen overgeslagen. Nelis die na al z'n wijzen vaderlijken raad en na hem met zooveel toewijding den weg geëffend te hebben tot dezen boetegang, hem er zoowaar nog van trachtte tegen te houden, nu er het uur toe gekomen was... „'t Is te vroeg, heer Frans! Ik zie 't nu eerst. Uw krachten zullen nog niet reiken tot dien verren weg." —

„Daar komt de fiets nou nog 'ns goed voor te pas," stelde hij hem gerust. — „Dat duvelsrad?" — „Jij zoudt me zeker liever in de vigilant van Overdael op weg zien gaan! Maar ik wil nou ook 'ns iets goeds met dat duvelsrad doen, waardoor het misschien wel tot een werktuig van de Voorzienigheid wordt gewijd. Er niemand iets van zeggen, Nelis, maar 'k rij er enkel mee tot Overdael, breng het daar eerst in den rijwielhandel om het te verkoopen! Dan te voet verder naar Germond. En van Pater Bernardinus terug, ga ik het geld ophalen — voor Nonk Peereneer. Want met leege handen kan ik bij den Weversnonk niet aankomen, dat versta je, na al deze jaren zoo diep bij hem in de schuld gestaan te hebben. En na de absolutie van den biechtvader, wil ik toch ook de absolutie van dien doopvader van me... M'n geweten heeft me nou lang genoeg gekweld over die eereschuld!" — „Allemaal goed en wel, maar veels te veel ineens voor 'n eersten gang!" waarschuwde Nelis. „Niet al te veel hooi op den vork nemen, heer, zoolang uw handen nog zoo beven." — „Is me dit allemaal maar 'ns van het hart, ouwe, dan zul jij 'ns wat anders zien! Van bevende handen dan geen sprake meer!"

Wegpeddelend had hij bij den Bulthoek nog 'ns omgezien, en daar stond Nelis nog, bij den put, tusschen z'n twee emmers in, hem na te oogen en het hoofd te schudden. Tot afscheidsgroet had de overmoedige nog 'ns z'n hand

in de hoogte gestoken. En waarachtig: van bevende handen geen sprake meer, zoodra ze het stuur hadden omvat. Alles in hem, nu nog en aldoor, één dankbaarheid, dat hij zich zoo zelfzeker voelt op dezen grooten dag van vandaag...
„De vogel is gevlogen, Nelis, wezenlijk zonder er iets van gewaar te worden, dat z'n vleugels gekortwiekt zijn, zooals de dokter dat klaarblijkelijk aan jou al evengoed als aan mij wilde wijsmaken met 'n ‚voorzichtig, vooral voorzichtig'!"
Overdael heeft Frans al goed en wel achter den rug — de zaken er afgedaan, immers zonderdat iemand er ook maar het minste van gewaarwerd met 'n pas-herstelde zieke te doen te hebben. „Het duvelsrad", zoo goed als nieuw, brengt hem zoowaar nog tweederde van den kostenden prijs op, en veel hoeft daar niet af aan eikenhout om voor Moeders tuintje het „kruzzefiks" te maken met de drubbels... Straks zal hij die eerste bankjes van tien uittellen voor de opklarende oogen van den verbaasden en overmanden Nonk Peereneer! Voortaan ook weer vrede en vriendschap voor hem in dat dierbaar Wevershuuske, tegelijk met den hernieuwden vrede hierboven! Nog geen half uur meer misschien, en bij Gods liefde en genade zal hem de zondenlast van het hart zijn genomen. — „Hier ben ik," zal hij zeggen tegen Pater Bernardinus, „en m'n zonden zijn rood als scharlaken..."
Neen, hij zal naar z'n woorden niet behoeven te zoeken. Dag na dag, de laatste weken, als hij daar op het zolderke aan z'n tafeltje zat, in de schaduw of in den weerschijn van het eeuwenoude leien huisdak tegenover hem, wanneer hij daar zoo zat te lezen in de Psalmen of in de brieven van Paulus, in Augustinus of in Thomas a Kempis, — kwam er telkens weer een oogenblik, dat hij over het boek gebogen, met het gezicht in de handen verborgen, tòch reeds voor Pater Bernardinus zat en hem alles en alles poogde uit te zeggen. En 't was geen leege formule dat mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa, waarop deze eindelooze ontboezemingen telkens weer uitliepen. Want hij, de zoon van zulke zielezuivere ouders, die zonder

het zelf te gissen, volkomen leefden naar de Evangelische Raden van de Bergrede: arm van geest, kinderlijk van hart, barmhartig, rechtvaardig, — hoe zou hij in z'n afstamming verontschuldiging durven zoeken voor z'n willooze inzinkingen? De schuld van z'n eigen zonden gooien op z'n grootvaders van Moeders kant, die 't zoo danig verkorven hebben in hun tijd? Soms ook nog zich beroepen op de uitputting van dat Weversgeslacht, waaruit zoowel z'n Vader als z'n Moeders moeder stamden, en waarin na driehonderd jaar Wevershuuske weleens geen bloed of bloei genoeg meer over kon zijn?... Oorzaken wellicht om hem den levensstrijd niet gemakkelijker te maken, maar ook om hem te nopen zich des te dringender met al z'n doen en laten te beroepen op den bijstand van zijn Schepper. En ziedaar wat zijn groote schuld is geweest en zijn ongeluk, zich van zijn Schepper te hebben afgewend, — Adamskind, dat beet in de vrucht van den boom der kennis van goed en kwaad. En ofschoon er zoowaar dan ook nog sprake is van „goed" bij dien gevaarlijken boom, al 'n heel bijzonder vergiftigen appel ervan heeft de Satan hem laten voorhouden... Vade Satana...
„Mijn zondenregister is eindeloos," zal hij aan Pater Bernardinus zeggen, „maar toch ook met één woord samen te vatten: „nietswaardigheid". Waardoor er van mij tenslotte niets over was, dan de aardworm om onder den voet vertrapt te worden. En zie — toch heeft Gods genade me gespaard en Gods liefde me opgericht... En hier ben ik, om u te vragen, hoe nu verder? — Garvershof? Maar hoe dan er me bovenuit te houden? De Bulthoek zoo vlakbij, de Wildkamp niet veraf... en als dat opnieuw zou beginnen? Als ik u zeg, Pater Bernardinus, hoe alles in me er eigenlijk naar hunkert, dat u mij zult gebieden mezelf Gods gareel aan te leggen, en leekebroeder te worden in de Achelsche Kluis..."
In dit oogenblik wordt Frans z'n aandacht getrokken door een heerengespan, dat daar komt aanrijden, hem tegemoet midden over den weg, stapvoets de helling op, het laatste end, waarlangs hij nog omlaag moet, — want Germond

is vlakbij — tusschen de stammen daagt het klooster reeds op. Maar nog dichterbij — die dogcar op gele wielen. Die fijne vos met het groote witte voorhoofd? Hij herkent het gerij van het kasteel. Is de baron van Laag Case op wandelrit met z'n vrouw? Niet zoo lomp zijn, spoort hij zichzelf aan, om hen voorbij te gaan zonder den hoed af te nemen. Groeten, en voor zich kijken...
Maar hij groet niet, kijkt niet voor zich, weet niet meer wat hij doet of laat. Want plotseling heeft hij die twee herkend daar op de dogcar van het kasteel: — Colla, die ment, en naast Colla — ja — dat is — Anneke! — Even verschrikt als hij haar aanstaart, staart Anneke hem aan — en mee — zijn ze elkaar voorbij... Kijkt ze om? Wil ze zeker weten, of hij 't is of niet is? Omkijken? Hij? Het uitschreeuwen van benauwenis... Want groen en grijs, schemert 't hem voor de oogen, en de olmenstammen zwaaien, zwaaien omver... Zich bergen moet hij, ergens binnengaan... barmhartige God...

X

ONDERWIJL WAS 'T BIJ NElis dezen Zondagmiddag leeg en verlaten als nog nooit, zóó leeg en verlaten alsof het dak hem op den kop ging vallen. Daar zat hij dan, z'n eigen meester in z'n eigen woning, met de voeten onder z'n eigen tafel, met gansch den armoei van z'n ouders versterf voor hèm alleen... Zou hij, de balling van het zolderke, ooit nogeens aard kunnen krijgen hier in dit geboortehuis van hem en van z'n vader en z'n grootvaders? — 't Broenshuuske mocht het wel genoemd worden, evengoed als er immer en altijd van Wevershuuske sprake was. Maar Wevershuuske stond daar van brikken en hardsteen gebouwd als 'n eigenmachtig klein kasteeltje, en dit oud kavaalje van hem hier, vlak tegenover de poort van Garvershof, van leem in vakken van rechte en schuine balken, onder z'n strooien dak, — leek het niet als in den

grond gekropen van onderdanigheid? — Sinds Moeder Plonia's dood en begrafenis, nou al acht maanden geleden, sinds het tot hem doordrong, dat heer Frans zich zonder boe of ba op zijn zolderke had genesteld, was Nelis aan 't probeeren geweest danmaar in Gods-Heerennaam van deze kelderachtige achterkeuken hier z'n zolderke te maken. Zonderdat hem dit ookmaar een halve seconde lang lukte. Z'n bed had hij er gezet, z'n kleerenkist, bij den aanrecht met potten en pannen en bij het fornuis van z'n moeder zaliger, met nog al haar geraniums in vollen bloei voor het eenige venster. Proper hield hij z'n kluis genoeg; geen vrije in- en uitloop hier voor den haan en de kloek met de kuikens, voor de tamme of voor de wilde konijnen, voor de katten uit de buurt! Maar, hij, er aard hebben? — Al was 't dan dezen namiddag wel nog erger dan anders met hem gesteld, zoodanig zelfs, dat hij geen rust of duur had, en er nog toe zou komen te verzuchten: dan maar liever bij m'n vader en m'n moeder in het graf... Al wel driemaal en meer stond Nelis op den achterdorpel te kijken, eer hij er erg in had, stond hij daar zoomaar te staroogen naar de hennen, want iets anders bewoog er niet op het koerke tusschen de regenton en het schob. En als de hennen dan direct allemaal kakelend op hem toekwamen, in de veronderstelíling, dat hij voer ging strooien, — hij, schielijk de achterdeur dicht, en terug naar z'n kerkboek opengeslagen bij de boetpsalmen... Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam... Vijf minuten was al heel lang, dat hij daar zoo op z'n stoel bij de tafel kon blijven zitten, den rechterwijsvinger bij de letters onder z'n oogen...

In éénen door aan het stommelen en toefelen, aan 't wantenweven alsof-ie paardsvleesch gegeten had?... Openhartig aan z'n eigen bekend, kwam dat tòch nog veelmeer door het feestelijk eerste bezoek van den kleinzoon op Garvershof, dan door de groote gebeurtenis van heer Frans z'n pelgrimage naar Germond. — Sinds hij dien, straks, toen 't er opaankwam, zoo monter zag wegfietsen met al z'n goede voornemens en z'n groote plannen, — jong op-

nieuw na z'n ziekte, jongensachtig zooals hij hem in z'n jongensjaren eigenlijk nooit kende, — is de zorg over heer Frans hem wel van het hart genomen, God geve: voorgoed! Dat hij hem, op het laatste oogenblik, vol agitatie veel liever nogmaar thuis had gehouden, kwam zeker door de zorgelijke verantwoordelijkheid bij dien langen oppas. Loslaten durfde hij hem bekans niet, juist eender als 'n moeder haar dupke bij z'n eerste stappen niet durft loslaten. — En daar ging heer Frans dan! Herleefd door Gods genade, en in Gods handen aanbevolen door Nelis, weer en nogeens, telkens als z'n gedachten op hem terugkomen, en dat is om zoo te zeggen: aanhoudend. Aanbevolen in Gods handen vanzelf ook door z'n moeder, vandaag nog meer dan anders, ondanks alle vreugd en vroolijkheid rommentom haar dezen namiddag. Hoe zouden zij en hij den oudste in deze uren ookmaar 'n moment kunnen vergeten? Nadat ze, een gansch jaar en nog langer, zonder er elkaar ooit iets over te zeggen, immers ook vereend waren in dat bidden voor den verloren zoon, — daarop, nou en voortaan aldoor vereend in het gebed, voor zijn volharding wat betreft het meewerken met het wonder van gebedsverhooring, dat aan Garvershof z'n geluk heeft teruggegeven.
't Rosalien en hij, Nelis? Evengoed als hij het van haar weet, moet zij het immers wel weten van hem: die dankbaarheid voor den inkeer van den oudste na den slag van Gods reddende hand. — Maar bij heer Frans z'n ziekbed heeft hij haar geen enkelen keer ontmoet, en geen woord wisselden ze er over, wanneer ze elkaar bij het werk een dood-enkelen keer onmogelijk uit den weg konden blijven. Miserere mei, Deus, miserere... Wat toch te denken van die schuwe verwijdering tusschen hen, dit angstvallig elkaar vermijden, dit bange zwijgen, waarbij zijn leven met den dag beklemder verstart? — God weet en ziet het: ook deze nieuwe beproeving zou hij wel weer geduldig willen verdragen. Maar dat smartelijk zoeken naar de beweegreden er van, hij kan 't niet laten. En dan telkens weer blijft hij zich afvragen, of 't Rosalien ten

langen leste dan toch tot het besef is gekomen van wat die lompe Nelis Broens voor haar in z'n hart omdraagt? En is dat wezenlijk het geval, dan hoeft hij daar heer Frans of wie ook immers niet de schuld van te geven, dan ligt dat aan niemand anders dan alleen aan z'n eigen, aan dat stamelen en blozen en beven van hem zoo gauw ze hem maar aanziet, waar hij levenslang niet tegen bestand zal blijven... Nog 'n wonder mag hij 't noemen, dat ze 't al niet veel eerder ontdekt en verstaan heeft. Maar nou 't dan zoover is — kan het anders? — heeft Nelis dan ook afgedaan bij 't Rosalien, gansch en al en voor immer. Al is ze natuurlijk veel te goedhartig, 't Rosalien, om hem dit anders te laten blijken dan door haar terughoudendheid, veel te edel van inborst om hem aan de deur te zetten, den zoon van Plonia en ouwen Nelis Broens, den kleinzoon van grampeer Nelis Broens, en van ouwen na jongen Nelis Broens, van aver tot aver aan Garvershof verknocht. Verwijten zal ze hem niets, enkel hem maar op 'n afstand houden. En zeker is dit ook weer even nobel als alles van 't Rosalien, maar die stroefheid, tegen haar open gullen aard in, moet haar het leven tochwel lastig maken, — terwijl het er voor hem met den dag ellendiger door wordt. — Even maar is hij uit dien druk opgeleefd, — den avond van z'n moeders sterven, toen daar opeens weer 't Rosalien uit vroeger dagen zoo hartelijk gemeend allebei z'n handen in de hare greep: „Nelis, Nelis, wat hebben wij aan háár verloren!" — Maar dit is dan ook het leste geweest van al die hartewoorden van 't Rosalien aan hem z'n leven door, waarvan hij er nooit 'n enkel heeft vergeten, al is 't van dertig jaar en langer terug. — Het leste, dit, — mèt dat gezegde van heer Frans, enkele weken geleden, — want wat moest zooiets toch opeens beduiden? Onthouden zou Nelis 't, dit al evengoed levenslang, met den toon van die stem, met de uitdrukking van die oogen en van den lach op dat bleek en ingevallen fijne gezicht van den zieken oudste. In éénen door dan, met de schuchtere verteedering waarmee hij hem over Anneke had gesproken, — toen tegen hem: „jouw geval is niet

zoo hopeloos als het mijne," en nog meer van: „respect", en „hoe jij voor ons allemaal tòch 'n vader bent geweest"... Woorden recht en diep uit den grond van het hart, dat was er aan te hooren, en allemaal met dezelfde bedoeling. Maar boven al deze overige woorden uit, is hem dat éénе woord bijgebleven: „niet zoo hopeloos". 't Is hem geworden meestentijds tot een nieuwe kwelling, somwijlen toch ook een heel kortstondig opleven... „niet zoo hopeloos"? En dit doelend op dat éénе en éénige zielsgeheim van hem, — daaraan geen twijfel al evenmin als aan de goede meening van heer Frans op dat oogenblik, — doelend op dat martelend en gemarteld harteleven van hem, die woorden als een balsem er over, zoolang tot ze door z'n eigen gedachten tot 'n bijtend venijn werden... Van den kant, waarvan hij toch zeker niet het minste van dezen aard verwacht zou hebben: een bemoediging om hoop te hebben... Maar al meteen bij hem de vraag: Hopen? Wat hopen?... Schamen moest deze Nelis Broens zich, deze miserabele schobbejak, om zelfs maar in de verste verte te durven veronderstellen, dat zij, 't Rosalien, de weduwvrouw Wevers-Garversman, zou dulden, dat welke mansmensch ter wereld ook 't zou durven wagen te hopen haar ooit te mogen naderen, al was 't alleen maar naar haar te mogen opzien, anders dan met ootmoedig ontzag... Terwijl, hij, Nelis Broens, haar loontrekkende knecht dezen middag hier toch zit en staat en geen goed doet, enkel omdat, — jawel dan, ja, ja, daar zit 'm de knoop, —enkel omdat zij hem niet gezegd heeft: „Je komt toch ook, Nelis, bij dat bezoek van Trinette met den kleinen Leonardus? Daar hoort Nelis Broens immers ook bij, als voor den eersten keer het eerste kleinkind op Garvershof komt." — Doodgezwegen heeft ze 't voor hem, — en, alsof ze de kinderen ook het zwijgen heeft opgelegd, geen van allen, zelfs 't Reeke niet, dat hem vroeg: „Kom toch ook, Nelis! Doopfeest opnieuw! Sokkerbeschoet, tartepomkes, rijstevla en krentenmik!" — Natuurlijk, al had zij hem wèl genoodigd en al hadden de kinderen nog zoo aangehouden, — geen haar op z'n hoofd zou er aan gedacht hebben zich

bij dat familiefeest in te dringen, alsof hij eigens wezenlijk zou meenen er bij te hooren. Ofschoon hij er wèl zou bijhooren, wanneer tusschen 't Rosalien en hem alles was gebleven als tijdens de bijna vijfentwintig jaar van haar huwelijk, — hij, die immers zoo van harte gelukkig alle negen haar eigen kinderen mee verwelkomd heeft, één voor één, en dien zesden keer de twee tegelijk, waarbij die éene voor hem, de bovenstbeste van allemaal, dat Reeke met z'n hart van goud...

Miserere mei, Deus... Weer van z'n boetpsalmen weg is Nelis ditmaal en opnieuw zonder erg uit de achterkeuken in de voorkamer van z'n Broenshuuske beland, moeders sterfkamer, waar hij anders nooit een voet meer zet. Met de handen op het houten kozijn gesteund, staat hij achter de dichtgeschoven vitrage-gordijn naar de poort van den Hof te staren. Door hout en steen heen ziet hij tòch 't Rosalien met den kleinzoon in de armen, den glans van het nieuw geluk op 'r gezicht. — Jong opnieuw? Alsof ze anders oud is, zij! Alsof 't niet eerder lijkt, dat ze daar nog staat met 'r eigen laatste Rooske in 'r armen, met den een of den ander van haar eigen jonggeborenen, zooals hij haar het eerst zag met haar kleinen Franciscus — „den onze!" — Zou Nelis vergeten zijn, hoe ze daar in de huiswei onder de bloeiende appelboomen haar jongske naar hem voorover reikte, met z'n mondje tegen dat harde voorhoofd van hem?...

Nou nog beginnen hem de oogen er van te steken en te pinken, tot hij ze wel moet afvegen met z'n zondagschen schoonen zakdoek, en maar liever naar z'n boetpsalmen teruggaat, na een schichtigen blik naar z'n moeders sterfbed, met de hoog opgestapelde dekens en kussen, door de vrouw Ruiters onder een helderwit laken verborgen.

Nauwelijks in z'n keuken weerom, mee dat hij er zoowaar over begint te denken het vuur 'ns op te rakelen om tochmaar koffie te gaan zetten voor z'n eigen alleen, — wat is dat opeens voor 'n spektakel aan de voordeur? — Geroep van: „Nelis! Nelis! Doe 'ns open! — Kom 'ns kijken!" Alle kinderen tegelijk? Losgebroken en uitgelaten...

Nelis staat al op den dorpel, — en daar vlak voor hem, glorieus: Trinette, die hem haar windelkindje voorhoudt, tusschen haar twee handen omhooggestoken, haar kleinen Leonardus. Tusschen de doeken en festons niks van hem te zien dan het kreukelig rood snoetje met het mopneuske en de verschrikte blauwe oogen. — Om moeder en kind heen: Rita en 't Reeke en de drubbels vooraan, en achter hen Zwart Sanderke met zoowat al het overige nakroost van de vrouw Ruiters: zes van Andries, vier al van Wimke, zeven van Joep, — waarbij Mank Mielke zich ook nog komt voegen, weggehinkt van z'n harmonium, — want Lucia is er ook bij, Lucia met warentig Nonk Peereneer in eigen persoon, en op den achtergrond Maria met 'r wijzen glimlach naast den stralenden Ferdinand. De heele wereld, behalve 't Rosalien, — dat heeft Nelis al bij den eersten oogopslag ontwaard, en wat zou hem de heele wereld zonder 't Rosalien tellen? — wanneer niet die Trinette hem als 't ware overrompelde met de hartelijkheid, die ze zoo volop van 'r moeder heeft overgeërfd. „Als Nonk Nelis niet naar hem komt, komt hij naar Nonk Nelis, die van ons! Wat zeg je toch wel van zoo'n bolleboos, Nelis-nunkske?"
Nelis z'n oogen zijn nog niet droog meer geweest sinds zooeven aan het voorkamervenster, maar nou loopen hem toch de tranen over z'n gezicht eer hij er erg in heeft. En Trinette, al even aangedaan bij die aandoening van den trouwhartige, zegt tegen haar zoon: „Geef Nelis-nunkske maar 'n puneke, schat," en buigt het dupke naar hem over. En zoowaar, nadat hij juist precies heeft teruggedacht aan dat puneke van zesentwintig jaar geleden, voelt Nelis onverwacht nogeens opnieuw effekes weer een open lauw mondje tegen dat leerharde rimpelvoorhoofd van hem...
„Gods zegen," stamelt hij ... „Zooiets te mogen beleven! Danke, medam Trinette, danke duizendmaal!"
Maar 't is nog niet gedaan! Daar steekt 't Reeke hem een broodbak toe, bestapeld met tartepomkes, krentenmikboterhammen, rijstevlaai en sokkerbeschoeten met de muizenkeutelkes er rose en wit 'n vingerdik bovenop...

„Die heeft Leonarduske voor Nonk Nelis meegebracht!" „Maar kom dan toch binnen, m'n lief lui!" Nelis verschrikt zich 'n ongeluk, dat hij in de alteratie er de wellevendheid heelegaar bij vergat.
Maar binnenkomen? Geen denken aan. „Grammeerke kan 'ren kleinzoon niet zoo langen tijd missen," lacht Trinette. En daar trekt de stoet weer terug langs het drieeeuwen-oude voetpad tusschen de linden, van de voordeur van het Broenshuuske naar de inrijpoort van Garvershof: Maria met haar zwager voorop, even deftig in de plooi als ze bij 't komen met hun tweeën achteraan drentelden; dan Trinette met 'ren zoon en al het kleingoed, de heele jeugd van den Bult in een dichten zwerm er omheen. Achteraan — ja toch — Nonk Peereneer, die den optocht sluit, Nonk Peereneer in z'n volle eigendunkelijke waardigheid, tusschen Lucia en Mank Mielke in, z'n beschermelingen tegen de oppositie van de familie, Lucia in den zevenden hemel, Mielke de musicus, met z'n zwarten das in een zwierigen strik, met z'n krullend haar van z'n breed voorhoofd achterover gekamd, half lang op z'n kraag... „'n Beethoven-tiep," zegt Zwart Sanderke, die overal verstand van krijgt sinds hij geregeld heen en weer fietst naar z'n geleerde school in de stad, waar hij gemakkelijk de primus van z'n klas kan worden als hij z'n best doet, heeft meester Jonkers beloofd, en waar ze hem van den eersten dag af „den Amerikaan" hebben genoemd...
Opgemonterd is Nelis met z'n schotelvol in de keuken teruggekomen. De waterketel staat er razend te koken op 'n vuur als 'n hel. Terwijl hij aan den anderen hoek van de tafel de koffie opschenkt in z'n blauw-email koffiekan, worden z'n oogen aanhoudend getrokken door de tractatie van het nieuwe doopfeest. Achter het Miserere, — met inkt-zwart gebleven letters diep geprent in de verweerd gele bladzijden van z'n overgrootmoeders gebedenboek, — staan gebak en bestrooide beschuiten zoo vrindelijk te kleuren en te geuren, dat z'n keuken er gansch en al van opvroolijkt, met hem zelf mee... Wie anders dan 't Rosalien heeft dezen appetietelijken overvloed dan ook op die

schaal getast, zij, met 'r milddadige goedgeefsche handen... Nelis heeft er den blik nog niet van afgewend, of opnieuw gestommel aan de voordeur. Klaarblijkelijk vergat hij die dicht te doen, want meteen zware voetstappen de gang in, — en daar op den keukendrempel — Colla! — 'n bleek bestorven Colla, dien hij haast niet zou terugkennen, — Colla ontzet en buiten zichzelf van zenuwachtige opwinding.

„Nelis! God in den Hemel, nou moest 'k ook nog wachten, me achter den put verborgen houden tot ze weg waren, weer de poort in, dat groot gezelschap..." Colla heeft z'n hoed op 'n stoel gegooid, grijpt hem weer, rukt z'n overjas los en knoopt hem ook weer dicht. Rukken en plukken doen z'n handen, trampelen z'n voeten. Z'n mond trekt als bij 'n kind, dat 't gaat uitsnikken, valt dan weer halfopen of hij er 'n schreeuw wil uitstooten, die vast blijft zitten in z'n keel. Z'n oogen glariën langs Nelis heen, zien hem dan weer opgeschrikt aan, smeekend, één ontsteltenis en wanhoop...

„Maar m'ne goeie jong — wat is er in Gods-Heeren-naam aan de hand?" De schrik is algelijk op Nelis overgeslagen, en doet hem razelen op z'n beenen. — „Zeg 't dan toch! Spreek, zeg ik je!"

Colla laat zich uitgeput neer op 'n stoel aan de tafel, buigt voorover op z'n ellebogen en duwt de knuisten in z'n oogkassen... „Zooiets!... 'n Ongeluk, Nelis. Het allerergste wat er gebeuren kon, — met den oudste..."

„Iets met heer Frans? Toch niet — soms opnieuw... onderweg?"

„Ja, ja, toch, juist onderweg..." Colla staat alweer recht, plotseling bedaard en bedarend: „Zwijg stil, Nelis. Stil zijn! Eer ze 't soms hooren buiten op den Bult. Maar jij moest het weten, eerst jij... en nou weet je 't..."

„Ik het weten? Niks weet ik... De oudste? Opnieuw er bij neergeslagen? 'n Voorgevoel had ik ervan, toen ik hem gaan zag... Dàt was 't! Had 'k hem maar tegengehouden!.. Waar en hoe? Zeg dan toch alles? En hebben ze jou er bij geroepen? Maar spreek dan toch!"

„'t Is gedaan met hem, Nelis! Maar hij heeft den Heiligen Olie nog gehad... Om zoo te zeggen in mijn armen is-ie gestorven, — daar langs den weg... 'n Goed uur geleden."
Daar staat Nelis als aan den grond genageld, en staart Colla aan, zooals Colla hem, wezenloos van ontzetting.
„Maar z'n moeder?" Dat is het eerste wat Nelis er uit kan brengen.
„Ja, Nelis, Moeder!" jammert Colla. „Van het eerste moment af, is zij me niet uit de gedachten geweest... Hoe zal 't mogelijk zijn, zooiets aan Moeder te zeggen? En toch zal dat moeten. Meteen al. Als ik m'n hoop niet op jou gesteld had er voor... dan was 'k er ook bij neergeslagen op weg naar hier, — enkel maar door de gedachte háár die tijding te moeten brengen... Jij zult het wellicht beter kunnen dan ik, Nelis..."
Maar Nelis schudt het hoofd, met z'n oogen dicht, een smartelijk bevend hoofdschudden. „Ik? Háár dien slag toebrengen?"
„Een van ons tweeën zal dat tochwel moeten. En jij bent de oudste, Nelis, jij hebt al zooveel meegemaakt, — veelmeer gestaald er tegen dan ik... Mij is 't niet mogelijk."
„En zou 't mij dan wel mogelijk zijn? Heb ik soms een hart van steen? En dan tegen háár!"
Radeloos staroogen ze elkaar aan.
„Zullen we misschien — Drikus Vinken roepen?" zoekt Colla naar uitkomst.
„Neen — dat ook niet — geen vreemden er in halen — 't is aan ons, die haar 't naast zijn..."
„Uitstel lijdt het niet, Nelis, en ik zal dan wel gaan... als 'k maar een voet kon verzetten op huis aan, een woord er uitbrengen..."
„Samen!" beslist Nelis, die mannenmoed wil vatten.
„Goed, dan samen. Als jij het woord maar doet..."
„Ik het woord doen? God sta me bij... Maar wat is er dan toch eigenlijk gebeurd? De oudste? Heelegaar geen hoop meer, dat-ie bijkomt? Toen, op het veld, lag hij ook voor dood... Avond en nacht duurde 't eer hij de oogen weer opsloeg..."

„Maar ik heb je toch gezegd: hij ligt daar — al opgebaard bij de Paters in Germond... God geve hem den Hemel en de eeuwige rust... ”

Er komt een vlaag van kalm inzicht over Nelis, mee dat hij ontwaart hoe leeg en duister alles rondom is geworden. De wereld zinkt weg. Niks blijft er meer dan de bange stilte van dood en rouw, en daarin, verlaten, Colla en hij, zij met hun tweeën die hier nog maar alleen van het ongeluk weten en 't aanstonds moeten gaan zeggen op Garvershof... Den dood aanzeggen? Immers keer na keer werd hem dat opgelegd in den loop der jaren: — gestuurd door z'n moeder, eerst den dood aanzeggen van Nicolas Garversman, den grootvader; gestuurd door den meester, den dood aanzeggen van de weduwe Lucia Garversman-Krevel; gestuurd door 't Rosalien en haar kinderen den dood aanzeggen van Leonardus Wevers, den meester zelf... Dan liep hij daar op z'n zondagsch over den grintweg naar den Wildkamp en naar Overdael, later heel Daelhoven rond, — en aldoor de lange rimram over het overlijden en de uitvaart en begrafenis aan 't om-en-om malen in z'n hoofd, en z'n hart bedrukt en zwaar van rouw en leed... Maar wat had dat aanzeggen bij vreemden te beduiden, vergeleken bij wat hem nou te wachten staat: — aan een moeder de eerste tijding brengen van den dood van haar kind? En duizendmaal erger nog: hij, aan 't Rosalien zeggen wat den oudste overkomen is...

„Maar wat dan toch eigenlijk?” wil Nelis weten. „Vertel me nou, in vredesnaam, eindelijk 'ns alles — precies zooals 't gegaan is. Dat moet ik toch eerst zelf onder de oogen zien, — voor we daar tegenover je moeder zullen staan...” Nou Nelis zich zoo weet in te houden, begint Colla ook wat tot bedaren te komen. Zoekend, telkens struikelend over z'n woorden, brengt hij 't er tòch uit, aldoor kalmer door z'n eigen vertellen: „Wat nog nooit gebeurd is — ik moest Anneke van 'r pensionaat gaan halen, onverwachts, omdat de ouwe madame Gregoire zwaar ziek is van 'r galkwaal — ook al ten volle bediend gisteravond nog laat. — Anneke moest overkomen, zonder

uitstel. Daarom stuurden ze mij om haar, met de dogcar van het kasteel. En op den terugweg waren we juist Germond al door, daar ging iemand ons voorbij aan den kant van den weg... Omdat ik het paard in 't oog moest houden — 't is aan mij niet gewend — lette ik zoozeer niet op de voorbijgangers. Maar daar zei Anneke opeens: „Colla, dat was je broer, —" met 'n stem zonder klank. — „Frans?" vroeg ik en keek onwillekeurig om. Tegelijk zag ik hem wankelen, den arm uitstrekken om zich ergens aan vast te grijpen, en daar lag hij. — „Hij valt," zei ik, mee gaf ik Anneke den toom in handen, en liep op hem af... Ja, hij was 't — Frans — maar hoe veranderd en verouderd, — daar lag hij, achterover, z'n handen tastten nog om, de vingers krampten ineen. „Stil maar," zei ik, „'k zal je helpen opstaan." Maar geen antwoord. Z'n oogen rolden zoo vreemd. De angst beving me. Alleen laten kon 'k hem niet. Niks kon ik, dan Anneke wenken. Die had onderwijl het gespan omgekeerd, was vlakbij, — hoegenaamd niemand anders op den weg zoo Zondags. — 'k Riep: „Rij door, 'n pater halen..." Ze begreep 't direct. Daar had ze 't paard al in draf, op het klooster aan, niet meer dan driehonderd meter afstand vandaar... Toch leek 't me een eeuwigheid eer ze terugkwam, met jouw Pater Bernardinus zelf, Nelis. Die had juist op den oudste van Garvershof zitten wachten, volgens z'n zeggen, om drie uur zou Frans bij hem komen, en 't wàs drie uur... En daar zat ik naast 'n boom op m'n knieën, met den oudste half opgericht in m'n arm tegen me aan... Zoo heeft de Pater hem de absolutie gegeven en het Heilig Oliesel. 'k Wist alles nog van den dag dat Vader zaliger bediend werd. ... En Anneke? Die zat er op 'r knieën bij te bidden zoo wit als 'n doek... Er na greep ze z'n handen en riep hem bij z'n naam... „Frans," riep ze, „hier ben ik, jongen, Anneke, voor jou, heelemaal voor jou," ...en zoo meer van dien aard. Ze zegt, dat hij de oogen nogeens heeft opgeslagen en haar aanzag... We zullen haar maar in dat geloof laten. Want hoe ze te pas is — dat had ik nooit gedacht, hoe zij hem nog aanhing. Zonder ooit 'n woord

over hem te hebben losgelaten tegen mij of iemand..."
„Ja dat gaat zoo," zucht Nelis... „'t Heeft niet mogen zijn voor die twee... Nou blijkt het dan duidelijk genoeg, dat God iets anders met hen voorhad... Maar hing zij dan toch nog aan hèm, hij hing háár aan, onveranderd — dat weet ik."
„Heeft hij je dat gezegd?"
„Duidelijk genoeg laten verstaan," knikt Nelis, in gedachten terug bij dat onvergetelijke aangrijpende gesprek tusschen den oudste en hem, 's middags op het zolderke. „En wat jullie moeder en Trinette altijd hebben volgehouden, dat was ook zoo: al dat doen en laten van heer Frans dit laatste jaar, niks dan van hartzeer om Anneke..."
Weer zitten ze allebei stil en stom voor zich uit te staren, tot het Colla opnieuw te benauwd wordt: „Nelis," zegt hij, „terwijl 'k daar zoo met hem zat aan dien verlaten weg, — in die tien minuten als 'n eeuwigheid — ik met hem in m'n arm en tegen m'n hart — de twee broers, die elkaar met geen mogelijkheid ooit konden naderkomen en meenden, dat ze elkaar haatten... en toch nog dit samentreffen: „Hoe is 't bij God mogelijk?" vroeg ik me af. En dat vroeg Anneke zich natuurlijk al evenzeer af, wat háár aangaat. Die zei 't al meteen, toen Pater Bernardinus haar de hand op den schouder legde, om haar tot zichzelf te roepen. — „Als u alles wist, Pater!" — „Maar ik weet veel, m'n kind," zei de Pater toen, „en wat ik niet weet, kan 'k wel gissen. Wees er van overtuigd, dat het de Voorzienigheid is, die je hierheen heeft geleid op dit uur, zooals ze er hem ook heeft gebracht." — „En mij dan al eveneens, Pater," zei ik toen. — „Vroeg of laat zullen jullie wellicht leeren inzien waarom," zei de Pater. — „Dat weet ik nou al," zei Anneke daarop. Zij schijnt 't alweer aanstonds begrepen te hebben, terwijl ik me nog aldoor afvraag, of die verzoening op het laatste oogenblik — want dat was 't toch wel wezenlijk, ook zonder 'n woord, — of 't bij Gods liefde en genade is geweest? Om mij niet levenslang te laten rondloopen met spijt en wroeging over m'n onverdraagzaamheid tegen hem, om het kwaad hart,

dat 'k hem al te lang heb toegedragen, diepe verachting zelfs bij z'n mislukking op Garvershof... Hoe 't ook zij, één ding geloof ik rotsvast: We staan hier voor een wonderwerk, van Gods hand..."

Nelis staat almaar „ja" te knikken, nadenkend één oog dicht, het ander neergeslagen naar den vloer... „Van alle eeuwigheid zoo bestemd," mompelt hij, „en bij al 't gebed van 'n moeder, en bij zijn inkeer en goeden wil ten leste, tot z'n eeuwig behoud... Wat God doet is welgedaan. Nou ook weer wat jou betreft, Colla, dat zie je..."

„Zeg," hervat Colla, nou heelemaal gekalmeerd: „over Anneke heeft hij 't dus nogwel 'ns gehad tegen je, maar over mij?"

„Ja toch!" leeft Nelis op. „Nog niet zoo lang geleden, dien avond nadat hij voor 't eerst buiten was geweest, met de drubbels de huiswei in... Weet je wat hij zei? — „Colla heeft 't van me gewonnen, Nelis!" zei hij. — Wat er in hem was omgegaan, God mag 't weten, — maar den volgenden morgen begon hij opnieuw: „Nou weet ik 't wel, Nelis," zei hij, „me de mindere betoonen moet ik, en daarom plaatsruimen voor Colla op Garvershof. Bij jou is hij in goeie handen —" zei hij „en wat mij betreft —, dat moet Pater Bernardinus beslissen, en dan hoor je er wel nader over van me, als God blieft, jij het eerst..." Zoo waren letterlijk z'n eigen woorden."

„Wat zou hij er mee bedoeld hebben?"

„'k Heb 't hem natuurlijk niet durven vragen. En Pater Bernardinus heeft 't nou ook niet meer van hem gehoord... Dat voornemen neemt de oudste mee in 't graf, Colla. Maar 'n goed voornemen was 't, dat bleek uit alles. Weet je, dat hij op weg was om z'n biecht te spreken?"

„God zal den goeden wil voor de daad nemen," zei de Pater, toen hij 't ons vertelde. En dat we gerust kunnen zijn over z'n ziel en zaligheid."

„Laat ons daarmee beginnen, aanstonds, tegen Moeder..."

En na het uitstel, staan ze daar weer juist eender als eerst, verslagen op te zien tegen den harden plicht háár de ongelukstijding te moeten brengen... 't Is hun allebei

alsof ze door een zwaren zwarten muur heen moeten...
„Laat het ons aan God opdragen voor de rust van z'n ziel," bedenkt Nelis.
„Dat heb ik al gedaan," bekent Colla... „En toch — blijft 't me te moede, alsof 'k geen voet verzetten kan, den kant van den Hof uit."
„Zal ik dan tochmaar alleen gaan?" Ondanks al z'n goeden wil kan Nelis dat voorstel er toch bekans niet uitbrengen. 't Koud zweet breekt er hem bij uit.
„Neen, Nelis... laat mij maar — ik heb meer aan hem goed te maken dan jij."
„Dat meen je maar! Ik heb hem eerst ook allesbehalve 'n goed hart toegedragen."
„Dan toch maar samen," vermant Colla zich opnieuw. „Kom!"
„Ja, kom."
Maar eenmaal met looden voeten buiten op den Bult, staan ze er algauw tusschen de linden weer pal stil, zij, twee jobsboden... Want daar komt juist als uit een hoorn van overvloed de heele familie de inrijpoort uit: — Trinette met den fonkelnieuwen witten kinderwagen; Ferdinand er naast: de jongsten met Zwart Sanderke er omheen; er achter, tot op den dorpel, Moeder zelf en Nonk Peereneer en Maria en — Lucia met Mank Mielke hand in hand, — in het laatste licht van den dag: één jubel van levensvreugd en geluk...
„Terwijl de schaduw van den dood al over hun hoofden valt," denkt Nelis. Ze hebben elkaar niet hoeven tegen te houden, Colla en hij, Ze staan daar als verstard tusschen de stammen. Maar 't Reeke heeft hen meteen ontdekt en komt op hen toeschieten, levendiger dan ooit bij al die opgewektheid den middaglang: „Nou is Colla toch nog juist op tijd om den nieuwen neef te zien! Kom gauw, Boer!"
„Stil, manneke," mompelt Nelis, „niks zeggen! Ze zullen zoo verschrikken. Er is iets heel ergs gebeurd. Iets met den oudste... Laat het je niet te zeer aangrijpen. Blijf maar bij mij..."

Verstomd staart 't Reeke de twee aan, aanstonds even vaalbleek en ontdaan als zij...
„'t Kon niet erger," stoot Colla er uit, „neergevallen langs den weg."
Zoo vreemd ontdaan blijven die drie daar achteraf, dat Rita verbaasd komt toeloopen: „Maar, wat mankeert jullie?"
„Frans," zegt 't Reeke haar toonloos, „iets met Frans."
„Opnieuw 'n toeval," vermag Nelis er uit te brengen.
„En nog erger dan den eersten keer — veel erger," laat Colla haar verstaan. En bij den versmoorden klank van zijn stem, roept zij 't uit, hoog en schril: „Toch niet dood?"
De twee zwijgen. Intusschen is Ferdinand er ook bij gekomen. Hij wilde Colla begroeten, den laatkomer, maar bij Rita's angstkreet, raadt hij 't ook al meteen. „Genadige God, — de oudste?"... Tegelijk zijn ze opeens allemaal daar in den schemer tusschen de stammen om hen heen. — Wie 't eigenlijk aan Moeder te kennen gaf? naderhand wist niemand dat te zeggen. Toch heeft ze 't al op het eerste oogenblik begrepen: „Ik ga direct naar hem toe!" zegt ze, alsof ze hem nog redden kan.
„Samen," zegt Colla. — „En ik," biedt Ferdinand zich aan. — „En wij," zegt Lucia. — „Allemaal!" Rita wil ook mee, en 't Reeke. — „Niks ervan," beslist Trinette, die ondertusschen almaar den kinderwagen staat heen en weer te duwen om 'r huilend wakkergeschrikt Leonarduske te sussen. „Wij blijven hier wachten en bidden. Moeder gaat alleen met Ferdinand en Colla."
„En Nelis," voegt 't Rosalien er aan toe, hulpzoekend, „zooals die hem heeft opgepast." Mee komen haar tranen los, terwijl ze er toch het hoofd om schudt en zegt: „Alles wat God wil!"
„Requiem in aeternam, dona ei, Domine" ... Dat is, diep en donker, de stem van Nonk Peereneer, mompelend, maar zóó plechtig en somber, dat de stilte van den dood en de rouw er mee komen neerdalen over heel Garversberg.

XI

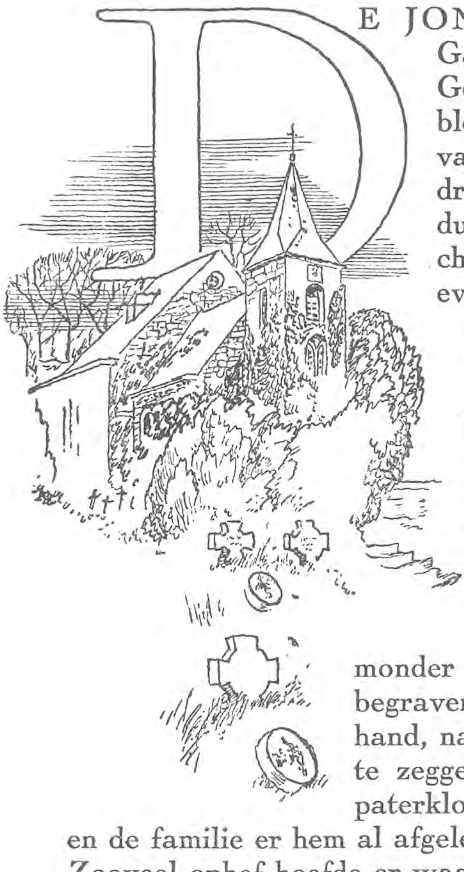

DE JONGE MEESTER VAN Garvershof, langs den weg bij Germond plotseling doodgebleven, werd uit het aloude vaderhuis naar het graf gedragen, daaronder, in de schaduw van de Daelhover parochiekerk, met een uitvaart even plechtig als voor ieder van zijn voorgangers van eeuw tot eeuw. Z'n moeder had dit zoo gewild, en het meerendeel van de Daelhovenaren gaf haar gelijk. Toch bleven er kwade tongen beweren, dat ze beter zou hebben gedaan, hem maar liever uit het klooster en uit de kapel van de Germonder paters in alle stilte te laten begraven. Zoo lag 't immers voor de hand, nadat hij bij Gods wil om zoo te zeggen bij den drempel van dat paterklooster was komen te sterven en de familie er hem al afgelegd had moeten weervinden. Zooveel ophef hoefde er waarlijk niet over hem gemaakt

te worden, oordeelden de vitters. Die zoogenaamde jonge meester had op Garvershof immers nooit anders dan er maar bij- en naast-geloopen, er allen last van arbeid en beheer op de schouders geschoven van dien waardigen Nelis Broens, om zelf z'n gang te kunnen gaan, bedenkelijk ver al op de dwaalwegen waar z'n zwabbers van grootvaders hem voorgingen. — En mocht iedereen, die in de zwartbehangen zaal van Garvershof den gang om de baar heen had gedaan en het wijwater over hem gesprenkeld had, ook er van onder den indruk zijn geweest, hoe hij daar lag in het licht van de hooge waskaarsen, — in het lange fijngeplooide witlinnen lijkkleed met dat koord om de lenden, juist een pas-gewijd priester, het kleine zwarte sterfkruis tusschen de gevouwen wasbleeke handen, een glimlach van verheugde verwondering over z'n als vergeestelijkt gezicht — ook waren er genoeg in Daelhoven, die niet konden nalaten er aan te herinneren, dat hij het priesterschap had verzaakt voor de rijke erfdochter, die hem kort voor het huwelijk den bons gaf, — toch zeker weinig tot zijn eer! Wat hij welbeschouwd eigenlijk waard was geweest? Zij, Daelhovenaren, ze waren immers zonder uitzondering allemaal te dom en te boersch voor iemand zóó geleerd en zóó voornaam, alleen die verwaande lichtmis van 'n Marcel Steeg had genade gevonden in z'n oogen. Zei dat niet meer dan genoeg?

„God geve hem de eeuwige rust, en het eeuwige licht verlichte hem," bad héél Daelhoven toch, als ze de drie dagen vóór de uitvaart, morgen, middag en avond, de doodsklok hoorden luiden voor den verongelukte. Maar toen het Requiem was uitgezongen, en de zoon bij zijn respectabelen vader en bij al z'n voorzaten van moeders kant den doodsslaap sliep, was hij in Daelhoven gauw vergeten, deze eersteling van den onvoorzienen wederopbloei van dien oerouden Zuid-Limburgschen boerenstam. 'n Leegte liet Frans Wevers niet achter in het dorp, zelfs geen voetspoor van zijn voorbijgang. Geen mensch leed er schade of had er voordeel bij zijn dood, niet de minste menschelijke verrichting of onderneming werd er door uit

haar verband gerukt of ook maar een kort oogenblik opgeschort.
Zoo heel anders was 't op Garvershof zelf. Daar leek 't wel, of de jonge meester eigenlijk eerst de jonge meester was geworden, sinds hij er werd uitgedragen. — Er naast en er bij had hij geloopen, er van afgedwaald was hij, en alleen er toe teruggekeerd eerst om er ziek te liggen, dan om er opgebaard te worden. Niet eens had hij er mogen sterven...
En toch iedereen op Garvershof, ieder die er thuishoorde of er door welke banden ook mee verbonden was, — allemaal bleven ze van opstaan tot slapen-gaan en dikwijls nog 's nachts in slapelooze uren, bleven ze, ook na de begrafenis, in de verborgenheid van hun hart over hem bezig. Eigenlijk met den dag meer kwam hun doen en laten te staan onder den invloed van zijn aandenken.
Daar was bijvoorbeeld Maria, die almaar het „de Profundus" bleef bidden voor zijn zielerust, waarbij ze zich wel wezenlijk heel droefgeestig in de diepten voelde met wat haar telkens als snikken uit het hart drong, wanneer ze met zichzelf alleen was: „Had ik maar intijds, toen het goede oogenblik er zich toch meer dan eens toe voordeed, had ik tochmaar een goed woord voor hem gevonden, — inplaats van me zoo vol eigendunk van hem af te keeren."
Zooals Trinette 't zichzelf niet vergeven kon, hem jaar en dag aan z'n lot te hebben overgelaten, zonder ookmaar één enkele poging te hebben gedaan tot dien stap naar Anneke, waar ze toch klaar en duidelijk had ingezien, dat het z'n behoud zou zijn geweest. Waarom niet intijds over haar kleingeestigheid heengestapt, gekrenkt door z'n wegblijven uit haar nieuw tehuis? Zij, die z'n eenzelvigen bijna menschenschuwen aard toch kende, en z'n eenzaam tobben wel vermoedde. Wat tegemoetkoming van haar kant had er hem ten opzichte van de Zwaan immers wel overheen kunnen helpen, en tegelijk misschien voor haar zelf z'n vertrouwen gewonnen, genoeg om hem de helpende hand te kunnen reiken.

Zooals Lucia zich nauwlijks 'r geluk gunde om haar publieke verloving met Mank Mielke, waar de heele familie 't nou goed mee eens was, behalve zijzelf! Omdat ze er nou zooveel spijt en berouw over had zoo egoïstisch almaar aan de verovering van haar eigen geluk te hebben gedacht, — waarbij ze zoowaar die boodschap van den oudste aan Nonk Peereneer bij haar eerste afscheid van thuis, heelemaal vergeten was. Niet eerder had ze daaraan gedacht, dan 'n jaar naderhand, op dien vreeselijken Zondagavond, toen ze met Miel naast den ouden man op, achter Moeder en de anderen aan, op weg was naar Germond. Sinds had de Weversnonk niet meer opgehouden te lamenteeren: „Kind, kind, waarom me dat niet eerder gezegd! — Is 't dan tòch waar? Bleef hij er tòch aan denken? Tòch nog denken aan mij...?"
Zooals Colla. Nou zou hij z'n leven er voor willen opofferen, om ook maar één enkele week in broederlijke vriendschap met den oudste samen te mogen zijn. — Mea culpa, mea maxima culpa bad Colla bij het inzicht, hoe hij, lomperd, dien fijnbesnaarde altijd moest geërgerd hebben, die hem met z'n groot verstand toch wel goed doorzien en beoordeeld had. Met den dag meer begon dit aan Colla te blijken, terwijl hij tegelijk het tekort en het falen van den oudste met heel andere oogen bezag. — Wat zou hij hem veel te vragen en te vertellen hebben, als zij tweeën nu nog 'ns echt als broers eindelijk en voor het eerst vertrouwelijk met elkaar konden praten...
Daar was dan vooral ook Nelis, die op zijn schouders schuld op schuld voelde gestapeld.
Waarom toch, waarom een zieke, voor wien hij immers de verantwoording droeg, ontijdig z'n gang laten gaan, den dood tegemoet? Waarom hem niet met kracht en klem overreed om den biechtvader tochmaar liever bij hem op het zolderke te laten komen? Waarom zich niet in dat laatste moment, dien Zondagmiddag bij den put, met hand en tand verzet tegen dat vertrek van heer Frans met die overmaat van plannen, — inplaats om, al aanstonds er op, daar 'n geruststelling in te vinden en den verderen

middag enkel nogmaar aan z'n eigen te denken . . . Maria, Trinette, Lucia, Colla, Nelis, ieder op zijn manier, almaar aan het tobben over schuld en verzuim ten opzichte van den doode, — waarbij ze geen van allen vermoedden, hoe z'n moeder aanhoudend maar innerlijk bleef verzuchten: „Is hij schuldig in Uw oogen, barmhartige God, dan is 't door mijn schuld. Alles van hem neem ik op mij. — Want hoe liet ik hem van mij vervreemden en hem verworden, den lieven eersteling, door U mij toevertrouwd met zijn ziel van een uitverkorene... En 't is enkel door al dit verzuim van mij, dat Gij hem in Uw vaderzorg tot U moest nemen, eer soms zeven duivelen terug zouden komen, waar hij den eersten had verjaagd."

Zoo liet de doode hen in die eerste weken geen van allen met rust. Riep zijn ziel om gebed? Ze baden. Wel den winterlang zouden ze den Rozenkrans willen voortzetten, zooals in de dagen vóór de begrafenis, met heel Garversberg en half Daelhoven neergeknield op de plavuizen van voorhuis en keuken, de dreun van de stemmen begeleid door het knapperen van de kaarsen naast de baar, onderbroken alleen bij tusschenpoozen door de eerbiedwekkende diepe stilte, die de zwart behangen zaal vervulde...

Ze vonden zich na de begrafenis voor hun gebed zoo alleen, zij, drie groote menschen en de vier kinderen — Moeder, Maria, Nelis, de tweeling en de drubbels, — dat ze de Ruiterfamilie vroegen om toch te blijven komen elken avond. En daar kwam dan grootmoeder Anna en grootvader Stoffel om de beurt met den heelen aanhang van groot en klein. Waarbij Sanderke Doree nooit ontbrak, 't zij tot z'n eer gezegd, — Sanderke wiens verborgen vereering voor den oudste van Garvershof na diens dood nog grooter was geworden, — Zwart Sanderke elken avond voorop, ernstig als een misdienaar bij de absoute. Van Allerheiligen tot den Advent, den Advent door tot de vigilie voor Kerstmis, avond na avond de keuken van Garvershof een bidkapel met tot middelpunt het antieke Moeder-Godsbeeld tusschen de kaarsen, en de galm van de vele stemmen, laag en hoog, in beurtzang met de ernstige

altstem van Maria, die voorbad en de driemaal vijf mysteries van den Rozenkrans elken keer besloot met haar: „Uit de diepten roep ik tot U, Heer; Heer verhoor mijne stem. Laat Uw ooren luisteren naar de stem mijner smeeking. Als Gij neerblikt op onze ongerechtigheden, Heer, o Heer, wie zal dan bestaan...?"
Tot Moeder op de vigilie van Kerstmis terwille van de kinderen zooals jaar na jaar het Stalleke van Bethlehem te voorschijn haalde, en daar, juist eender zooals reeds in haar eigen vroegsten kindertijd, aan de voeten van hun Moeder-Gods weer het Kribje stond tusschen Maria en Jozef in, met al de Engelen, de herders, os en ezel en de schaapjes, tusschen veel kaarsen, tusschen hulst en dennengroen, door de jongsten bijeengezocht. Zingen moesten ze, zingen en zingen, — vooral en aanhoudend opnieuw van voor tot achter van „de Herderkens lagen bij nachte". Tot ze weer kwamen aan dat laatste ervan:

Och Kindje, och Kindje, dat heden
In 't needrige stalleke kwaamt,
Ach, laat ons Uw paden betreden,
Want Gij hebt de wereld beschaamd.
Gij komt om de wereld te winnen,
Den machtigen vijand te slaan:
De kracht Uwer liefde vanbinnen
Kan wereld noch hel weerstaan.

Dan liepen Moeder en Maria wel de tranen over het gezicht, maar ze lachten toch gelukkig. En de zware druk was opgeheven van Garvershof, de sombere rouw uit de hoeken verdreven...
Niemand ter wereld dien Kerstavond zoo in de wolken als Rooske: om het kribje, om het zingen, — zonderdat ze 't zelf besefte: om eindelijk de opleving in huis, waar zij, de argeloosste, het allereerst en allermeest indeelde, opgetogen, en waarvan ze toch de oorzaak scheen te zoeken en te vinden. Want onverwachts vloog ze Moeder om den hals en fluisterde haar in 't oor: „Nou zingt onze Frans, bij Jesuke in den Hemel, Gloria met den Engelenzang mee, hè Moeder?"

„Samen met Vader," bevestigde 't Rosalien, die haar zonnige jongste inniger dan ooit aan haar hart drukte, en bij de speelsche zoenen van het kind, moest denken aan het voorjaar en den bloesembloei.
Al deze weken leek het leven op Garvershof wel te hebben stilgestaan, — als een beek opgevangen in een diepen donkeren vijver, waarin almaar dezelfde boomen weerspiegelden, lucht en bosch, triestig, roerloos van triestigheid, — maar nu plotseling hervatte het z'n loop met een aandrang van alle kanten, alsof het oponthoud moest ingehaald worden.
Op Nieuwjaarsdag, — op den eersten dag van dat laatste jaar der eeuw, 1899, begon het al meteen. 's Morgens al vroeg, — ze zaten nog aan het ontbijt, — was Colla komen binnenvallen, — Colla, elken keer als hij thuiskwam, nogal grooter, breeder, struischer, meer en meer een man-van-sta-vast, z'n rauwe stem tot een sonore bas geworden, — Colla, — behalve met z'n alles-overstemmend „heil en zegen en 'n goê-gezondheid!" — met een haas van de klopjacht, zoo groot bekans als een jonge reebok, voor Moeder, cadeau nogwel van den baron in eigen persoon; Colla, met een groot pak verschgebakken wafelen, die Angelique en Jeske, de dochters van z'n kostbaas den hovenier, hem als Nieuwjaarsgroet voor Moeder en de kinderen hadden meegegeven; Colla, met z'n zakken vol suikeren harten, voor ieder het zijne...
„Ook van Angelique en Jeske? Of van Jeske alleen?" vroeg hem die plaaggeest van 'n Rita. — „Eerlijk van m'n eigen spaarcenten, ondeugend nest!" Colla wilde haar afslaan als een lastige wesp, maar allemaal zagen ze 't, dat hij een kleur had gekregen tot achter z'n ooren. — „Om je spaarcenten hoef je toch niet zoo te blozen!" hield Rita aan, en zelfs Maria moest lachen om de hulpelooze verlegenheid van den reus. „Laat hem maar begaan," zei ze, „zoo mis nog niet, dat Jeske van den hovenier! Echt een die tusschen de bloemen is opgegroeid!" — „De roos van Laag Case!" noemde Colla haar nou zelf, terwijl hij met duim en wijsvinger in de lucht knipte en zich op-

richtte in z'n volle lengte, zoo recht en stram als een boom. — „Maar, Boer?" kwam Moeder er tusschen weer 'ns goedlachs op 'r ouds, „Wat moet ik hooren? Heeft 't hart gesproken?" — „Men zou 't zoo zeggen," verzuchtte de Boer bedenkelijk. — „En de Missie?" — „Daarin heeft de oudste zaliger toch gelijk gehad, Moeder," beleed Colla, plotseling beschaamd. „'t Was m'n roeping niet." — „Dus — Jeske?" — „Als Moeder 't er mee eens zou zijn..." — „Lieve Hemel, jongen, — daar moeten we toch eerst 'ns nader over praten." 't Rosalien kon 't zoo gauw niet verwerken, na zich zooveel wekenlang te hebben afgevraagd: „Zullen we Colla nou thuis moeten halen voor den Hof, of hem maar laten betijen daar op Laag Case en afwachten wat hij zelf wil?" waarbij haar altijd nog de gedachte aan dien gedwarsboomden wensch van hem de zekerheid benam of haar Boer zich wel voorgoed aan Garvershof zou willen binden. En daar moest toch binnenkort over beslist worden. Vooral de practische Trinette drong er op aan, dat het beheer van den Hof in vaste handen moest komen, in ferme mannenhanden, — waarbij ze dan de hoop uitsprak dat Colla mogelijk wel veel bijgeleerd zou hebben onder rentmeester Gregoire, die zoo goed voldaan over hem was... De rouw en de winter hadden het moeilijk probleem op den achtergrond gehouden, maar nou drong 't zich daar plotseling weer aan 't Rosalien op, verwikkeld en onzeker als nooit tevoren... De liefde in 't spel bij zoo'n jongen als haar Boer? Ze kende hem genoeg om te begrijpen wat 'n oer-krachten van geluk en trouw dat in hem zou verwekken, en besefte blij en dankbaar te moeten zijn, dat het juist dat lieve eenvoudige Jeske van den hovenier gold, 'n kind van brave en degelijke ouders over wie ze nooit iets dan goeds had gehoord, jong als hij zelf, en vief en kwiek, heelemaal van het soort van haar eigen Rooske... Bij Jeske zou haar Boer in goede handen zijn, dat wist ze zonder den minsten twijfel, en ook dat ze 't kind direct als een van haar eigen zou kunnen beschouwen... Daarom, dit onverwachte nieuws van Colla met alle andere belangen, die ermee samenhingen, maar

aan God overlaten, en den jongen niet tegenwerken... In minder dan geen tijd, had Moeder voor zichzelf al uitgemaakt, hoe zich te houden in dit onvoorziene geval. En daar kwam Maria zoowaar ook nog met 'r: „'t Zou zoo kwaad nog niet zijn, dunkt me," alsof zij 't al evengoed direct er mee eens was.
„'k Zou 't hem gunnen!" zei Moeder gulweg. „Maar de vraag is, of hij haar waard is in de oogen van 'r vader, en of die 'r zou willen missen, zooals hij daar zit, weduwnaar met twee dochters..."
„De hovenier en ik, Moeder?" Colla zwaaide z'n armen de ruimte in, alle bezwaren aan den kant! „De beste vrinden van de wereld... En die zal genoeg weten, dat 'k hem Jeske niet afneem, maar hem m'n eigen er nog bij geef..."
En opnieuw drong 't Rosalien maar weer terug wat haar naar de lippen wilde: „Garvershof?" want ze voelde heel duidelijk, dat de toekomstplannen van haar Boer meer op Laag Case lagen dan op het voorvaderlijk erf...
Met groote oogen hadden de kinderen naar het gesprek staan luisteren, en Rita die vroeg-wijs almeteen begreep welken kant het uitging, begon al te juichen: „'t Eerste nieuws in 't nieuwe jaar: Colla en Jeske!" Waarop Moeder haar nadrukkelijk het zwijgen oplegde: „Hoor 'ns hier, geen mensch heeft er iets mee uit te staan, en zeker geen kinderen!" — „Ziezoo, freule!" voegde Colla haar toe, triomfantelijk, „die zit!" — Hij kon z'n vreugde niet op, maar begon tegen de kinderen nou weer juist te doen alsof 't gekheid was. Colla kwam op dreef, alsof hij had besloten Garvershof nou ookmaar voorgoed over den rouw heen te helpen, zooals Jeske 't hèm had gedaan, — Jeske! — goud 'r hart, goud 'r haar, oogen als sterren, blank en frisch als een appelbloesem, z'n Engelbewaarder in persoon... Zoo af en toe moest Colla z'n oogen 'ns dicht doen, z'n vingers in z'n handpalm nijpen. — Was dat onverwachts 'n goed begin van 't nieuwe jaar: Moeder en Maria 't eens met Jeske en hem—...
Toch kwam hij, door alles heen, pront maar danig be-

vangen, tegen Moeder met z'n boodschap namens Anneke voor den dag: of ze Moeder 'ns mocht komen bezoeken, en wanneer dit dan het beste gelegen kwam?
't Rosalien schrok er van op. — „Anneke? Ja, natuurlijk. Laat haar maar komen. Zeg maar, op Driekoningen, 's middags tegen drieën." — Daarmee was voor Colla de korte onderbreking afgeloopen, en werd hij nogal opgewekter, omdat 't hem zoo kolossaal meeviel, dat Moeder tegen dat pijnlijk bezoek van Anneke blijkbaar toch niet al te erg opzag.
Ze hield zich goed, 't Rosalien, al voelde ze enkel reeds bij 't hooren van Anneke's naam de versche wonde in haar hart weer openscheuren. — „We moeten dien stap van toenadering waardeeren," zei ze 's avonds tegen Maria, die er al meer dan eens aanmerking op had gemaakt, dat Anneke geen taal of teeken meer van zich gegeven had, nadat ze toch met Colla en Pater Bernardinus zoo vol toewijding Frans in z'n laatste oogenblikken had bijgestaan. Zelfs bij de uitvaart had ze zich afzijdig gehouden, al liet weliswaar burgemeester Reinders niet na hem voluit mee de laatste eer te bewijzen, en al was er van rentmeester Gregoire een brief gekomen met hartelijke woorden van deelneming namens de heele familie. Tegelijk vroeg hij daarin gebed voor z'n vrouw, die er heel ernstig aan toe was. Kort er op liep 't dan ook af met grootmoeder Gregoire, en was de rouw dus ook over den Wildkamp en Villa Weltevreden gekomen. — Sindsdien was Anneke bij den ouden man gebleven, af en toe samen met haar moeder, meestal alleen. — 't Rosalien zoowel als Maria waren te veel van Anneke vervreemd, om zelfs maar te kunnen gissen, hoe 't eigenlijk met haar gesteld zou zijn, al geloofden ze toch Trinette niet, die beweerde dat ze immers al te egoïstisch was om te treuren om wie of wat dan ook.
Vrieshelder weer was 't, dien Driekoningenmiddag, en het land alom wit door een dunne laag sneeuw en rijp, die glinsterend van de takken rijzelde. — Maria had vuur aangelegd in de zaal en er de gordijnen wijd opengeschoven.

Klaar en koel scheen er de winterzon binnen met den afglans van het wijde witte doodstille landschap.
Voor den eersten keer kwam 't Rosalien weer in de zaal, sinds de oudste er werd uitgedragen. Aarzelend bij den drempel, kon ze niet anders dan een Kruis maken... Met de jongsten om haar heen zou 't haar zeker minder zwaar zijn gevallen er binnen te gaan, maar zooals elken Zondagmiddag in de laatste maanden waren die allevier met Nelis en Sanderke naar Vespers en Lof in Daelhoven. Wegens den ernst van het verwachte bezoek ook maar goed, dat ze het huis uit waren, al had Moeder met hen er bij misschien wèl moed gevat, zich op haar oud plaatsje aan het hoekvenster neer te laten. Nou bleef ze er maar rechtop staan, en kon er toch niet weg, zooals ze afgewend van wat er binnenkamers was, door haar tranen heen naar buiten keek, zonder iets anders te zien dan de kleurlooze tintelklare lucht.
Maar lang hoefde ze niet te wachten. Precies op den afgesproken tijd, — daar was Anneke, binnengelaten door Maria, die zich na de vluchtige begroeting weer terugtrok. Anneke, die nu eerst den rouwsluier opsloeg, en haar zóó bleek bestorven en bevend naderde, dat 't Rosalien 'r hart er meteen week bij werd. Vóór ze 't zelf wisten, hielden ze elkaar omarmd en mengden zich haar tranen.
„Vergeef me toch, vergeef 't me!" snikte Anneke.
„Wat zou ik je te vergeven hebben?"
„Alles — van 't begin tot 't einde. Mijn schuld is 't! En toch heb ik 't niet zoo bedoeld."
„Kindlief, als je wist hoe schuldig ik me zelf voel."
„'k Had zoo heel anders voor hem moeten zijn."
„Juist als ik 't m'n eigen ook immertoe voorhoud: had ik tochmaar dit gedaan voor hem en dat gelaten: dit maar gezegd en dat liever gezwegen... En toch, kind, — zijn uur was gekomen, van eeuwigheid zoo bestemd, — en dank aan God, die hem niet verloren liet gaan."
„En ik, die almaar wachtte op taal of teeken van hem — sinds dien Juli-avond van de bruiloft hier."
„Had hij dat maar geweten!"

„En had ik maar geweten, hoe hij er voor stond. Mezelf opnieuw aan hem opdringen? Dat ging toch niet."
„Gods wil had 't dan ook anders bestemd voor jullie, — dat is nou duidelijk genoeg."
„En toch — hebben we zoo ontzettend veel van elkaar gehouden... In dat laatste oogenblik, Moeder, — toen eerst hebben we 't ingezien."
„Ja, Anneke, ja — juist als ik 't me denk — zijn ziek zwak hart verdroeg den schok niet van dat inzicht... Maar dat hoef jij je toch niet te verwijten!"
„In den eersten tijd, Moeder, niet zoo zeer zelfverwijt, maar aldoor die bittere klacht: „Was ik 't maar geweest! Was ik maar bezweken in zijn plaats! Of samen tegelijk. — Ik heb hem benijd, dat God hem het leed heeft bespaard, dat Hij mij te dragen gaf. Maar nou is dat over, Moeder. Sinds ik me voorhoud: alle leed en lijden, alles offeren voor de rust van zijn ziel en tot verzoening van m'n eigen groote schuld."
„Dan is 't goed, kind. Wees dan maar gerust. Als 'n mensch maar zoo ver is..."
Ze zaten nu bij de tafel, hadden de tranen weer 'ns gedroogd en de zelfbezinning teruggevonden. En daar kwam Anneke opeens kalm en beslist voor den dag met haar groot nieuws: „'t Heeft me bij de ouwelui niet weinig woorden en overreding gekost. Maar 'k heb het tenslotte toch gewonnen. Vooral ook omdat Moeder zelf heel erg onder den indruk is van het dubbel sterfgeval, waarbij we zoo nauw betrokken zijn. Zij, die immers 'r leven lang veel te veel door het geluk en den voorspoed is verwend geworden, eigenlijk nog meer dan ik... Zij, en ook vader en grootvader hebben me op Kerstdag hun toestemming gegeven. Vóór ik die had, wilde 'k niet naar u toe komen. Na thuis bent u de eerste, die 't van me hoort: — met Maria-Lichtmis ga 'k terug naar m'n pensionaat, maar nou niet om te studeeren, maar om in te treden bij de Zusters, eerst 'n jaar als postulante."
„Is 't tòch waar!"

„Ja, Moeder, na alles tòch naar het klooster. Tenminste als God het toelaat.”
„Zou God dat niet toelaten? Waarom daar een oogenblik aan te twijfelen?”
„Omdat ik Hem eerst zoo lichtzinnig een priester afhandig heb gemaakt!” Opnieuw snikt Anneke het uit.
„Zoo moet je ’t niet noemen, lief kind... Frans z’n roeping, nou weten we ’t immers, dat was deze vroege dood.”
„Waardoor ik dan ook tot m’n ware roeping gebracht ben... Zou ’t zoo zijn, Moeder?”
„Zoo en niet anders!” — Bij deze vaste overtuiging klaarde Anneke op. „’t Doet me zoo goed,” zei ze, „dat woord van u, en ’k ben u zoo dankbaar — ik — die zoo bang was voor uw klachten over mij... In uw vergiffenis voel ik de zijne... Nou durf ’k u ook vragen voor mij te willen bidden — dat ’k mag bereiken, wat ’k hoop.”
„Eerlijk gesproken, — sinds, ja al sinds den zomer, dat jullie ’t samen eens werden, m’n kind, heb ’k niet meer voor Frans kunnen bidden zonder ook aan jou te denken, — zelfs later, door alle leed heen, — en nou nog altijd... Kan ’k daar nou mee blijven doorgaan: bidden voor jullie samen tegelijk?”
Anneke blikte die lieve kinderlijk trouwhartige Moeder Wevers diep ontroerd en nadenkend aan. „Ja,” knikte ze dan, „doe dat, bid voor ons samen, zijn ziel en de mijne vereend in de liefde van God.”
„In het allerheiligste Hart van Jesus.” ’t Rosalien vond er den naam voor, die haar zooveel nader was. En hier waren ze gekomen, waar ze wezen en blijven moesten. Dat Anneke nou opstond om te gaan, verwonderde Moeder niets...
„Spreek er voorloopig liever nog met niemand over. Alleen misschien met Maria.”
„Ja, alleen aan Maria zal ik ’t zeggen,” beloofde ’t Rosalien.
„En mag ’k dan vóór m’n vertrek nog één keer bij u terugkomen? Samen met Moeder, als u ’t goedvindt. Ze heeft me zelf opgedragen u dat te vragen.”

„Wel," antwoordde 't Rosalien, zonder haar groote verbazing te kunnen verbergen, „zeg haar maar, dat moeder en dochter me van harte welkom zullen zijn."
Even opgelucht als na haar generale biecht voor Kerstmis, stapte Anneke naar den Wildkamp terug, door het winterstille blank doornevelde laatste daglicht.
„Ik word geleid en geholpen," dacht ze, „en dat dank ik aan jou, Frans... toch nog m'n waren weg te hebben gevonden, den Weg, de Waarheid en het Leven..."

Onderwijl zat op Garvershof 't Rosalien opnieuw in de zaal, en nou nogwel tegenover Nonk Peereneer in eigen persoon. Nadat ze Anneke uitgeleide had gedaan tot bij de poort, kwam hij in het voorhuis direct op haar toe, uit de keuken, waar hij bij Maria ongeduldig had zitten wachten tot dat hinderlijk ander bezoek bij Moeder weg zou zijn...
„Die prinses van den burgemeester? God moet me dat maar met de gansche rest vergeven: maar van m'n leven zal 'k haar niet kunnen luchten of zien!" had hij aan Maria bekend. In haar vermurwde stemming nam Maria 't meteen voor Anneke op, en zei dat ze op haar manier zeker ook wel veel zou hebben geleerd door de harde les, en dat alle menschen immers eerst wijs werden met vallen en opstaan. Waarop de Weversnonk zich verder maar bepaalde tot de eene tas gloeiend heete koffie na de andere. Zoo was hij, al eenigszins losgedooid en uitgerust, samen met 't Rosalien de zaal binnengekomen. — „Gelukkig," zei hij, „dat het vorig bezoek niet van langen duur is geweest. Want veel tijd heb 'k niet te verliezen, wil 'k vóór den donker weer thuis zijn."
„Alle respect voor uw courage," knikte 't Rosalien hem toe. „Die verre weg heen en terug door de kou, en dat op uw ouwen dag!"
„De duvel is oud!" gaf Nonk Peereneer te verstaan, tòch gestreeld door de bewondering, „en m'n beenen willen Goddank nog net zoo vlug mee als in m'n jonge jaren. Dank zij ook de goede verzorging, die 'k allewijl geniet! — Want dat dient gezegd, zwagersche, die Lucia van u,

'k zou haar niet meer kunnen missen. Al zou, rechtuit gezegd, precies Lucia indertijd wel de laatste zijn geweest, die 'k uit de negen hier gekozen had. Zoo gaat het in de wereld: Schijn bedriegt... En 't is niet alles goud wat er blinkt. Daar kan ik van meepraten — tot m'n schande."
Kon hij nou nog niet nalaten te zinspelen op z'n teleurstelling met den oudste? vroeg 't Rosalien zich af, gekwetst en al gereed 't voor zijn nagedachtenis op te nemen. Maar Peereneer scheen zelf verschrokken te zijn van z'n aanmerking, want zoo haastig mogelijk holde hij er overheen:
„Laat me nou maar liever direct met de deur in huis vallen," hernam hij. „'t Betreft dat aanstaande huwelijk van Lucia met den jongen Ruiters."
„Aanstaande huwelijk!" Dit was dan voor de derde maal binnen deze eerste week van 't jaar, dat 't Rosalien verbaasd opkeek. „Er is voor die twee nog geen sprake van trouwen, — al zijn ze 't dan samen eens, en al hebben wij dat goedgevonden, — dank zij vooral uw beloften voor hun toekomst."
„Precies, — mijn beloften voor hun toekomst. Maar die toekomst is nou aangebroken!"
„Dat ging dan wel vliegensvlug in z'n werk!"
„Op z'n ouwen dag, zwagersche, heeft 'n mensch niet veel tijd meer te verliezen. Op 't oogenblik ben 'k nog mans genoeg om van onzen nieuwen organist ook een goeien koster te maken, mijn opvolger in Overdael. Volop ben 'k daarmee aan den gang. Dat samenwerken met dien gewilligen jongen bevalt me uitstekend, en 't zal nog beter gaan, als we onder één dak wonen, en 'k hem altijd voor alles direct bij de hand heb. Omdat Lucia bij dat samenwonen onmogelijk voor de huishouding gemist kan worden, zit er, dunkt me, niks anders op dan dat die twee maar vast in de huwelijksboot stappen. Omdat Paschen laat valt van 't jaar, hadden we zoo gedacht: nogmaar vóór Aschwoensdag. Dan zijn we 't met het Paaschfeest al gewend met ons drieën in Wevershuuske, en met ons tweeën, hij en ik, voor de zorg in de kerk tijdens de drukke dagen van de Goede Week."

„'k Wil wedden," lachte 't Rosalien, „dat 't zoo hoofdzakelijk wijs overleg is van onze Lucia eigens."
Maar dat liet de nonk toch niet over z'n kant gaan: hij zich om den vinger laten winden door zoo'n jong ding? —
„De Voorzienigheid, zwagersche, heeft toch ook 'n woord mee te spreken bij onze aangelegenheden, — en die spreekt zich in dit geval al heel duidelijk uit. — 't Komt er nou nog maar alleen op aan, dat Moeder 't goedvindt. Daarom heb ik de twee beloofd, niet zonder uw toestemming in Overdael terug te komen."
„Dan schiet er mij weinig anders over dan maar ja te zeggen," zuchtte 't Rosalien. „Behalve dan, dat ik me permitteer tenminste één eisch te stellen: — geen huwelijk in ons gezin, voordat het eerste halfjaar van onzen rouw voorbij is, — dus niet nog vóór de Vasten, maar goed en wel na Paschen."
„Daar moeten ze dan in vredesnaam maar genoegen mee nemen," zei de Weversnonk, en alsof hij plotseling op heete kolen zat, stond hij op.
„En dan hecht ik er aan, dat m'n dochter trouwt hier uit het ouderlijk huis in ons eigen parochiekerk," liet 't Rosalien nog verder haar rechten gelden. „Alzoo — we zullen ruilen, Nonk Peereneer, — met Aschwoensdag komt Lucia hier bij mij terug, — en zal Maria bij u zoolang Lucia's plaats innemen."
„Overleg dat allemaal maar naar uw eigen inzicht... nou we 't maar over de hoofdzaak eens zijn." — Heelegaar inschikkelijkheid was de Weversnonk, maar tegelijk schichtig aan 't haasten om weg te komen, voordat er somtijds andere onderwerpen aangeroerd zouden worden. 't Rosalien doorzag dat wel: — 't woord „rouw" had hem doen verschieten, en — „de naam van Frans wil hem niet over de lippen tegen mij," dacht ze, „evenmin als bij mij tegen hem." — Maar tòch, — één ding mocht ze niet laten...
„'n Oogenblik!" — hield ze hem tegen, terwijl ze de secretaire al opensloot. „Dit ligt hier al sinds half November voor u — 'n enveloppe met 'n anderhalf honderd gulden. Dat is me uit Overdael gebracht, de opbrengst van de

verkochte Cleveland, volgens overeenkomst met onzen lieven oudste zaliger op dien laatsten middag. Voor u bestemd, zooals hij 't aan Nelis nog heeft gezegd, — als eerste aflossing, u weet wel..." Moeilijk bracht ze 't er uit, maar 't moest en zou, — 't gold hier een laatsten wil. De Weversnonk nam de enveloppe van haar over, ten uiterste verbaasd. Maar meteen lei hij ze met een afwerend gebaar op de tafel neer. „Laat Nelis 't aan den pastoor brengen voor de armen van Daelhoven, tot zielerust van vader en zoon Wevers. Gever onbekend."

't Kwam er bij hem al even hortend uit, als eerst bij haar. Maar nou welde 't haar vanzelf gulgauw naar de lippen, dat: „God zal 't u loonen," uit den grond van haar hart, dat dankwoord duizendmaal van de armen gehoord bij haar aalmoezen aan de huisdeur. Voor het eerst van hun leven zagen Peereneer Wevers en 't Rosalien Garversman elkaar aan in sprakeloos wederzijdsch begrijpen, als broer en zuster.

„En wat het overige hier betreft," kwam de Weversnonk nou ook verder los, opeens vlot over z'n stugge terughoudendheid heen, „dat weet ik bij u in goede handen. Maar mocht ge raad en daad van doen hebben, — ik ben tot alle hulp bereid." — Dit was tegelijk z'n afscheidsgroet. Eer 't Rosalien hem volgen kon tot de stoep, verdween hij al onder den inrij door...

Toch bleef ze daar 'n oogenblik op den voordeurdrempel talmen, misschien langer dan ze meende, — niet om Peereneer na te oogen, maar wel om naar Nelis uit te zien. Driekoningen en daarmee de schoone Kersttijd mocht immers niet verstrijken, zonderdat deze onverwachte gift voor de armen van Daelhoven voor de zielerust van haar dierbare dooden aan den pastoor was gebracht. „Gever onbekend..." Onwillekeurig zocht de blik van 't Rosalien den kant van het zolderke uit, waar ze Nelis vroeger strijk en zet kon beroepen, als ze hem zoo onverwachts 'ns noodig had. — Ze moest er algelijk met 'n treurigen glimlach het hoofd om schudden: — Wat lag er niet zoo-al tusschen vroeger en vandaag! — Nelis? Wel weer terug uit het

Lof op het oogenblik, en natuurlijk met al de kinderen thuis bij hem, bij den reuzen koningskoek, dien Maria met het oog op dezen feestavond extra voor hem en de jongsten had gebakken... Eten om de boon, en wie de boon trof zou zwart worden gemaakt, de vergulde kroon van bordpapier op 't hoofd krijgen, koning zijn en opnieuw moeten tracteeren. Allemaal vlasten ze er op, de jongsten en Sanderke, om Nelis zelf te kunnen kronen en zwart smeren. 'ns Even hier tegenover in dat Broenshuuske om de deur gaan kijken...? 't Rosalien was bekans al opweg, maar toen bedacht ze zich toch. Zooals ze zich in het laatste jaar altijd bedacht, bij den drang van haar hart naar Nelis. Behalve op dien rampzaligen avond in Germond, toen ze daar bij die doodsbaar zou zijn neergewankeld, als Nelis haar niet had gesteund en zij z'n hand niet in de hare had kunnen klemmen.

„Jij alleen weet het, Nelis, niemand ter wereld dan jij alleen..." Hoe dikwijls na dat uur, had ze hem dat opnieuw willen zeggen, om 'r moedersmart uit te klagen bij dien trouwen vriend met z'n groot goed hart, ze wist het nu wel: voor haar in dezen éénen vereend de drie, die ze had verloren, haar lieve moeder, haar wijzen Leonardus, haar armen oudste, die de laatste weken van z'n leven zoo nauw en innig met hem bevriend was geraakt — alledrie zag zij hen in Nelis terug, die hen dan ook van zoo nabij gekend had, even lang als zij hen had gekend. En toch geen woord of geen blik meer hadden Nelis en zij gewisseld, na dien verschrikkelijken avond in Germond.

Te verstrooid kwam 't Rosalien in de keuken terug, om er aanstonds acht op te slaan, hoe Maria er op 'r eigen plaats aan de tafel, — de lamp al aan, — over een boek zat gebogen, met de saamgevouwen handen tegen het voorhoofd de oogen beschermend, zóó verdiept, dat ze van Moeders binnenkomen niets scheen gewaar te worden. Met Maria was 't zoo geweest van kind-af — ze waren daar wel aan gewoon: gunde ze zich eindelijk weer 'ns den tijd en het groote genot van te lezen, dan ging ze er

ook zoo volslagen in op, dat er van de buitenwereld voorloopig niets meer voor haar bestond.
„Als ze maar 'ns wist, wat 'k haar te vertellen heb," dacht 't Rosalien, terwijl ze zich tegenover haar neerliet, ook op 'r eigen plaats aan de groote ovale tafel die wegens Driekoningendag op z'n zondagsch prijkte met het rood-en-zwart gebloemde kleed.
Meer dan onthuis voelde 't Rosalien zich opeens hier in hun eigen keuken bij die afwezige Maria, en zonder er, zooals op werkdagen, dadelijk opnieuw almaar weer bezigheid voor haar handen te vinden. Beklemd als in nood en gevaar, zij, na dat weekhartig heimwee naar verloren geluk zooeven? Hoe had ze 't met zichzelf? — Om er tegenin te gaan, klampte ze zich vast aan dat nieuws voor Maria. Al durfde ze nog zoo slecht te beginnen tegen haar over die kloosterplannen van Anneke, die trouwplannen van Lucia, — uit angst haar soms aanleiding te geven tot spijtige vergelijkingen. — „Al de anderen vrij om hun roeping en hun weg te volgen," zou Maria denken, „en ik?" — Een afgunst, die ze voor niks ter wereld zou laten blijken, maar die haar den verborgen tweestrijd nog alweer zwaarder zou maken. Zou Moeder haar Maria niet kennen? — al meende Maria zelf het tegendeel en begon ze haar moeder hoe langer hoe meer als een kind te beschouwen, dat zij ten goede moest leiden, vooral in de godsvrucht.
„Je hebt het vroeg avond gemaakt!" Omdat ze het stilzwijgen niet meer verdroeg, waagde ze 't dan tochmaar om Maria eindelijk te doen opzien van het boek. En ze zag op, Maria, maar toen begreep Moeder, dat die wereldvergeten verzonkenheid maar een voorwendsel was geweest, alleen om te verbergen, dat ze 'r oogen rood had geschreid, 'r gezicht bleek en ouwelijk. — Om haar den uitleg er van te besparen, zocht 't Rosalien maar aanstonds verder te praten:
„Door die sneeuw en de klare vrieslucht is 't buiten nog helder dag! Nonk Peereneer hoopte nog voor het donker thuis te zijn."

Maria zocht vergeefs naar 'n weerwoord. — Ze scheen toch wezenlijk wel boven het aardsche uit. — Haar gezicht trok nog valer weg, haar lippen trilden. Mee sloeg ze de handen voor de oogen, en daar braken de bedwongen tranen los, bij snikken en klagen: — „'k Kan 't niet helpen, Moeder, — maar 't heeft me al te zeer aangegrepen."

„Maar, m'n lieve kind, jij, die je altijd zoo verstandig weet te houden! Wat is er gebeurd?"

„Niks is er gebeurd, niks dan — dit boek hier — zooals ik dat vond op den oudste z'n tafeltje." Toen ze 'r stem weer meester werd, kwam 't verhaal los: „Van de week, gisteren en eergister, hebben we het zolderke leeggehaald, — dat moest toch eindelijk 'ns gebeuren, en 'k sprak er maar liever niet over met u... Rita en de drubbels hebben me geholpen... Alles staat nou beneden in den melkkelder zoolang. De rest van de boeken in kisten gepakt, — „later voor mij!" zei Majoorke, — maar dit ééne, het lag open op het tafeltje alsof Frans er tot het laatste oogenblik nog in zat te lezen, — dit — de Heilige Schrift, — nam ik voor mezelf mee als gedachtenis, den bladwijzer op de plaats waar 't lag opengeslagen. 'k Had me voorgenomen het daar op te slaan, in het eerste stille uur het beste. En dat was vanmiddag, Moeder, terwijl 'k hier alleen zat. Zooals het daarboven openlag, ligt het hier nou weer open... Toen 'k las wat daar staat, was 't me alsof 'k Frans z'n stem hoorde, die 't me voorlas... En nog, Moeder..." weer stokte Maria in tranen.

„Kindlief, is 't eigenlijk wel goed, je zoo over te geven aan je gevoel?"

„Ja, Moeder, ja — noem 't zoo maar: m'n gevoel! Nou is 't er weer, God zij dank, maar 't was weg, — maandenlang, al eerder, — verstard, 'k weet niet hoe... Alles enkel nogmaar plicht en wil, maar wat me ontbrak, nou besef ik het... Luister, Moeder." En ze begon te lezen, ijl en haperend: „Al schenk ik weg, al wat ik heb, al geef ik mijn lichaam om mij te laten verbranden: zoo ik de liefde niet heb, het dient mij tot niets. — De liefde is geduldig. De liefde is goedertieren. De liefde is niet afgunstig..."

„Wakkergeschud hebben me die woorden, Moeder, uit m'n blinden eigenwaan. En nou weet 'k het: Alles dient me tot niets, want wat is er van die liefde in mij? Niet het minste of geringste van die liefde! Heelemaal geen leven zelfs meer. Alles dor, dood..."

„Weet je, wat ik geloof, Maria?" eindelijk vond Moeder de woorden: „dat het voor jou ook tijd wordt, hoog tijd om je ware roeping te volgen... juist als voor Anneke en Lucia. Als ik je nou zeg, dat, terwijl jij hier die stem uit den Hemel hoorde, — want dat was 't, daar hoef je niet aan te twijfelen, — dat in één en hetzelfde uur Anneke mij kwam vertellen met Onze-lieve-Vrouwe-Lichtmis naar 't klooster te gaan; — en wat Lucia betreft, dat Nonk Peereneer me doodgewoon het voorgenomen huwelijk kwam aankondigen van z'n twee beschermelingen, — ja hoor, niks meer of minder, en dan enkel nogmaar op mijn gezag uitgesteld tot tusschen Paschen en Pinksteren... Jij bent vandaag de derde, Maria, voor wie ik den waren weg open zie. Al kenden we dien al sindslang — te veel kwam er zich tusschen stellen. Maar nou zeg ik je, meenens, en ééns voor altijd: laat niks je meer tegenhouden, kind. Als jij je leven aan God wilt wijden, dan gaat dat vóór!" — Nou was 't er dan opeens uit, wat ze immers al sindslang had moeten zeggen tegen Maria, en maar altijd uitstelde en naliet, omdat ze haar toch wezenlijk onmogelijk missen kon... Maar daaraan nou niet meer denken! Het offer brengen, wetens en willens! Hoe meer 't haar kostte, hoe beter immers.

„En luister nou 'ns, kind," hervatte ze en 't klonk blijmoedig genoeg: „hoe gelukkig het een met het ander samentreft... 'k Heb Nonk Peereneer beduid, dat Lucia nou op z'n laatst in 't begin van de Vasten in het ouderlijk huis terug moet komen, en dat jij zoolang in Wevershuuske haar plaats zult innemen, tot ze met Mielke getrouwd bij hem intrekt. Daar woon je dus voorloopig vlak naast de Zusters van Overdael, bij wie je dan al vasten voet kunt zoeken als je wilt... Wel, wel, had je grootmoeder 't nog mogen beleven! Een van 'r kleindochters daar met

de-kap-op! — zij, die haar kloosterroeping eigenlijk was misgeloopen, zooals ze meende, en toen mij er voor bestemde... Jij gaat het goedmaken voor haar en mij allebei... Zooals Majoorke, als God blieft, misschien later voor Nonk Peereneer en jullie twee oudste broers."

't Rosalien bleef maar aan 't praten, juist omdat Maria zoo in extase naar haar bleef opzien, 'n warme blos over het eerst zoo matte gezicht, de diepe oogen stralend opgeleefd. „Zooiets — opeens," stamelde ze. „En ik die meende het heelemaal en voorgoed van me te hebben afgezet! Omdat het zoo duidelijk onmogelijk kon, meende ik 't niet waard te zijn... En nog. — Hoe kan 't eigenlijk? U hier alleen met de kinderen achterlaten? En Garvershof tochal met aldoor minder eigen volk..."

„God zal er in voorzien! Als we Zijn wil maar volgen. En wat jou betreft, is die wel klaar en duidelijk, dunkt me."

„En toch, — Moeder meent 't nou wel zoo echt van harte, maar of ik bij nader inzien 't zal aandurven, die verantwoording: u in den steek te laten?" Angstvallig begon Maria terug te trekken, maar almeteen lachte Moeder die bezwaren weg: „Hoor 'ns, dat zou er wellicht nog bijkomen op den duur, dat je scrupuleus ging worden! — Kom, kom, meen nou niet, dat hier alles van jou afhangt!"

Mee dat ze 't zei, opeens gestommel aan de voordeur, het voorhuis in, even 'n onderdrukt lachen en mompelen, en daar hieven de jonge Driekoningen-vierders hun liedje aan:

A! op een Driekoningenavond,
En al op een Driekoningendag,
Zat Maria Magdalena
Al op Heere Jesus z'n graf.

Sta op Maria Magdalena,
Sta op van den bitteren dood.
Uwe zondekens zijn U vergeven,
Al waren ze nog zoo groot...

Wijd was de keukendeur opengevlogen, en daar stonden ze: Zwart Sanderke voorop, zwarter dan ooit, want met roet gezwartseld, hij, de koning van de boon, — de kroon op z'n kroeskop, z'n tanden schitterwit tusschen de bloedroode lippen, — een Moriaan, — maar met prinselijken zwier droeg hij de verschoten oude overgordijn als mantel en Nelis z'n pook tot schepter.
Ze waren al aan hun volgend liedje van: „Herodes de koning sprak met 'n valsch hart: hoe ziet er de jongste van dreien zoo zwart?" — en Maria, die haastig haar geheiligde Heilige Schrift bij de kerkboeken in den schouwhoek in veiligheid had gebracht, dook naar de ben met appelen en noten onder in de kast, en zette die bij Moeder op tafel midden onder de lamp. De koning uit Morenland kwam almeteen gretig naar voren, maar z'n gevolg bleef nog achter in een gestrubbel van: „Nelis ook!" — „Kom nou mee, Nelis!" — „Doe nou niet opeens, alsof jij er niet bijhoort." — Rooske, Rita, Majoorke, die zich gelden lieten tegen de schaduw op den achtergrond. Ze grepen Nelis bij pols en mouw, wilden hem goedschiks, kwaadschiks mee naar voren trekken, geboeid tusschen hen in.
„Zeg nou 'ns zelf, Moeder," — dat was 't Reeke-Reinier zooals de anderen hem vanzelf waren gaan noemen, in gedachtenis aan den oudste, — 't Reeke-Reinier, opeens Driekoningen vergeten, om hier voor de hoogste instantie het pleit op te vatten, nadat hij er den heelen dag al vergeefs tegen Nelis over bezig was geweest. „Moet Nelis nou voortaan niet weerom op het zolderke komen wonen? Hoort hij daar nou niet thuis?"
„Ja, ja, ja!" jubelde Rooske weer 'ns vannieuws, schetterschel als 'n vink in het voorjaar. En Rita al even geestdriftig met haar mee: „Immers véél gezelliger voor hem en voor ons allemaal!"
„Wel ja, Nelis," viel Maria hun bij, „de kinderen hebben groot gelijk! Veel beter voor alles, dat de meesterknecht binnen de poort woont, om dag en nacht een oog in 't zeil te kunnen houden. Een inwonend manspersoon is hier op

den duur onmisbaar, Nelis. Dat zul je toch zelf wel moeten erkennen."
Er was geen leven of beweging in Nelis te krijgen, geen boe of ba uit hem. Strak bleef hij voor zich uitzien, als vastgeworteld waar hij stond, daar in 't halfduister achteraf. De aandrang van de kinderen, Maria's overreding, alle wenschelijkheid of noodzaak, 't leek hem langs z'n kouwe kleeren af te glijden.
„Waarom dan toch niet?" riep 't Reeke vertwijfeld, hij die anders zoowat alles meteen van Nelis gedaan kon krijgen.
„Hoor 'ns," kwam Moeder er tusschen: „jullie moeten Nelis met rust laten... Stop hem de zakken maar liever vol met appels en noten. Dan heeft hij iets voor onderweg. Want Nelis zal wel zoo goed willen zijn, om nogeens even voor me naar den heer pastoor te gaan, — met een boodschap, die 'k er zoo graag vanavond nog zag gebracht, tot besluit van den Kersttijd. — Wat dunkt je, Nelis?"
„Met alle plezier!" Verademd stelde Nelis zich ter beschikking, dankbaar dat 't Rosalien hem zoo ontziende uit het nauw wist te helpen.
Tot zwijgen gekomen op Moeders gezag, waren de kinderen op de appels en noten aangevallen om er de mooiste en dikste voor Nelis uit te zoeken. — Onderwijl bedacht 't Rosalien met schrik, dat ze de envelop met het geld door Nonk Peereneer voor de armen van Daelhoven bestemd, in de zaal op tafel had laten liggen. Ze nam den blaker van de schouw, stak de kaars aan, en zei: „Kom maar even mee, Nelis." — Wat kon ze anders doen?
En toen ze daar tegenover elkaar stonden in de zaal, de kaars op de tafel tusschen hen in, zoodat het gouden schijnsel hun gezicht verlichtte en de schaduwen om hen heen deed wijken naar het zware donker achter hen, — nadat ze hem met enkele woorden de opdracht liet verstaan van den „gever onbekend", — terwijl ze zag hoe die toch zoo reuzesterke werkknuisten van den armen drommel weer beefden en hoe ontdaan en gedeukt van schuwheid hij daar weer voor haar stond, kreeg het groot meelijden

van haar moederhart de overhand tegen alle terughoudendheid en vrouwentrots in, en zei ze warm en hartelijk: „Laat de kinderen maar praten over het zolderke, Nelis. Ik kan best begrijpen, dat jij veel liever in je Broenshuuske blijft... Iemand van jouw leeftijd heeft er behoefte aan z'n eigen meester te zijn in z'n eigen huis."
„Dat is 't niet!" schoot Nelis daar onvoorziens los uit z'n beklemming, „denk dàt niet!"
Ontsteld ving haar blik zijn blik op, den blik van een zieken hond naar z'n meester, smeekend, aanhankelijk, ten doode bedroefd...
De tranen sprongen haar uit de oogen, al schudde ze er zelf het hoofd om...
„Ja, Nelis, ja... daar staan we nou!" bracht ze er uit, even radeloos als hij.
„'k Zal wel gáán," steunde Nelis. „'t Beste is, dat ik maar ga."
„Wat bedoel je?"
„Ik — weg hier — ergens ver weg — voorgoed."
„Jij — weg hier? Maar we kunnen je niet missen! De kinderen niet, Garvershof niet. Jou ook al kwijt? — Niks er van. — Blijven, Nelis... Sterk zijn! — Misschien beter de waarheid 'ns recht onder de oogen te zien. Ik begrijp nou wel, wat jou in den weg zit..."
„Al levenslang!" onderbrak Nelis haar, en mee dat hij 't er uitstiet als een angstklacht, doorduizelde hem de drang om z'n armen om haar heen te slaan, hart aan hart zich in haar te verliezen... Toch bleef hij pal en star haar aanzien, terwijl haar stem als van heel ver over hem kwam, ijl en onwezenlijk: „Niks zal me liever zijn, Nelis, dan jou voortaan nou ook heel en gansch als een van m'n kinderen te beschouwen — alsof jij me gegeven bent in plaats van den oudste... Dáár! Is 't nou goed?" Ze stak hem allebei 'r handen toe. Maar hij greep die niet. Verwezen staroogde hij langs haar heen. „'t Is veel, héél veel," stiet hij er uit, „en duizendmaal dank..."
„Ga nou maar stillekes naar den pastoor 't geld brengen, — je weet er alles van: voor de armen van Daelhoven tot

zielerust van vader en zoon Wevers... Gever onbekend. — En morgen voormiddag met Joep Ruiters 't slaghout achter Garverskamp vast 'ns gaan opnemen."
„Zooals gezegd."
Weg was Nelis, zonder op- of omzien meer, weer even schichtig als immer.
„Maar verder mocht ik toch niet gaan! God in den Hemel.. Ik?" — 't Rosalien blikte neer in de kaarsevlam en sterren dansten voor haar oogen... „Den godganschelijken middag, ik, den mond vol wijsheid, tegen Anneke, tegen Nonk Peereneer, tegen Maria over 'r kloosterroeping... En nou, bekans... — Leonardus, sta me bij — bekans zou ik dien trouwsten van alle vrienden in m'n armen hebben genomen, — anders dan als m'n kind, — ja, ja, omdat ik van hem houd, Leonardus, — anders dan ooit van jou, die me man en vader tegelijk was. Hij? Tegelijk m'n kind en m'n vriend, en meer nog — God vergeve me — m'n jeugd herleefd, jonger dan ze ooit was. Als 't mocht, en ik wilde. Maar ik wil niet, omdat het niet mag en niet kan... En toch, neen, gaan laat ik hem nooit — houden moet ik hem — ons aller behoud."
Nog voor ze de zaal verliet, blies 't Rosalien werktuigelijk de kaars al uit. Door het donker moest ze tasten, het voorhuis door, — al bleven haar de sterren toch voor de oogen dansen.
„Kom, kinder, zing nogeens van Maria Magdalena," zei ze, toen de ze keuken binnenkwam, monter, maar haar stem had er een oneigen klank bij, dat hoorde ze zelf heel goed. Huiverig als van kou sloeg ze de armen overeen, terwijl de kinderen aanhieven:

Sta op, Maria Magdalena,
Sta op van den bitteren dood...

Weer en nogeens uit volle borst. Omdat Moeder 't zoo graag hoorde...

XII

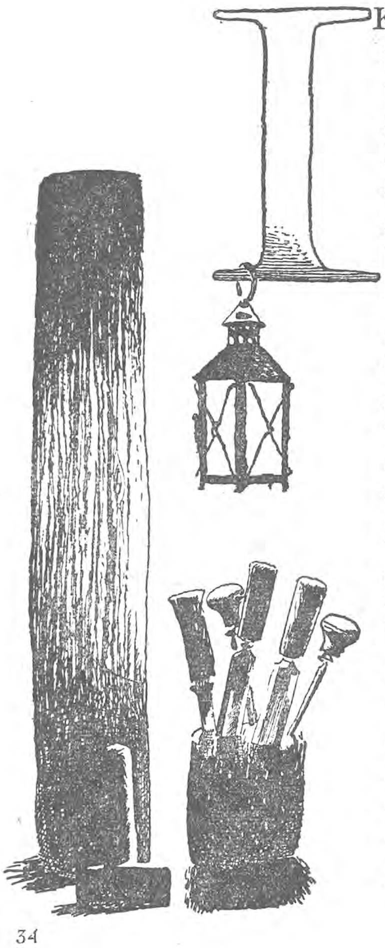

IK MAG HAAR DE KROON niet van 't hoofd stooten!" Met kracht van woorden, duidelijk en nadrukkelijk juist deze woorden, was die gedachte Nelis door hoofd en hart geslagen, al aanstonds bij dien schok van geluk, daar — alleen met haar in de zaal. — Wat was 't voor een wonder geweest? — hij, gedrongen, zij, aangetrokken door wat hem te machtig werd? de kracht hem ingeschapen, ten langen leste haar toch nog ingestort? 't Was zoo geweest, geen twijfel er aan: één ademtocht nog, één beweging — die beweging van hem naar haar, en ze zouden verstrengeld geweest zijn in elkaars armen... Als niet plotseling dat felle inzicht van haar verhevenheid en z'n eigen onwaarde hem doorflitst had en verlamd. — „'k Mag haar de kroon niet

van 't hoofd stooten!" — En hij met z'n verbroken geheim teruggejaagd in de worsteling tegen z'n eigen, in de droefenis van al z'n levensdagen, — hier liep hij nu!
„Niet haar de kroon van het hoofd stooten..." Gebreideld had hem die bezinning, en hij bleef er zich aan vastklampen, als aan z'n laatste behoud. 't Had hem weggeduwd — van haar vandaan, — voortgestuwd, — maar z'n verstand had hij er toch niet bij verloren. Naar behooren was hij op de pastorie de boodschap gaan afgeven, zooals zij 't hem had opgelegd, en wetens en willens liep hij door, den avond in, om misschien al voortloopend tot bedaren te komen. Langs de Maas had hij gedoold, mee met het klotsend en spoelend water, stroom af, — en — God vergeve hem die vlaag van wilde vertwijfeling — maar opgekomen wàs 't in hem: „één sprong de diepte in, en de vergetelheid spoelt over me". Tegelijkertijd toch het bewustzijn, dat hij haar zooiets al evenmin mocht aandoen als dat andere. Hij, om harentwil zich overgeven aan de eeuwige verdoemenis? Want dat het om harentwil zou zijn, ze zou 't begrijpen, nou ze het eigenlijke ook begrepen had. En er bijna voor bezweken was, zij ook? Enkel en alleen dan tochmaar omdat 't hem zelf haast overmand had. En dat mocht niet nogeens gebeuren, nooit van z'n leven meer. Daarom, almaar verderdoor, — de wereld uit, weg van haar... Groote gek, hij! Z'n eigen schuld, z'n eigen domme schuld, dat hij haar aldoor maar angstvalliger had moeten schuwen, en voortaan — alsof ze de pestilentie voor hem was, zij!
Toen bevroren en oversneeuwd kreupelhout hem het visscherspad langs de Maas versperde, had hij daar stilgestaan in den vorstklaren maan-en-sterren-avond, — om z'n gezond verstand wakker te stompen. — Met Gods hulp probeeren den toestand kalm onder de oogen te zien... Verdwijnen, hij? Terwijl hem haar bange uitroep nog in de ooren klonk: „Maar we kunnen je niet missen!" Ja, dat had ze gezegd, en dan: „Neen, neen, — blijven Nelis. Sterk zijn!" — en bij dat woord had ze zelf haar sterkte teruggevonden, was ze op slag weer de aanzienlijke mees-

teres, de moeder van negen kinderen, de ongenaakbare voor hem, — de heilige met de kroon... En hij? Sterk? Goed... Maar hoe? Langer dan dertig jaar had hij dat bredsig paard in hem telkens wel weer kunnen beteugelen. Nou nog 'ns van vooraan daarmee beginnen? Misschien nog 'ns twintig jaar lang opnieuw, tot in het uur van z'n dood? Met kwaadaardige rukken aan den toom, met zweepstriemen het in bedwang houden, tot het eindelijk en ten langen leste tochwel 'ns voorgoed getemd zou zijn — misschien? Zou hem dat lukken? 't Is waar: vroeger had hij wel meermalen voor korter of langer tijd geloofd: „Nou ben ik het meester." — En wellicht zou 't met bidden en versterving tenminste weer ooit zooals in die dagen kunnen worden, als hij maar boven die bezetenheid van het laatste half jaar kon uitkomen. Boven die hoop, door heer Frans zoo kort voor z'n dood hem bijgebracht, als 't ware in een profetie, die zoo gauw bewaarheid werd, nogwel bij den onverwachten dood van den voorzegger, zelf. Want hoe kon hij, Nelis, hij hunkerende hongerlijder anders dan tòch gaan hopen, tegen alles in tòch hopen, — nadat die arme Rosalien bij den allerhardsten slag, die een moederhart kan treffen, in de eerste oogenblikken vanzelf haar steun en troost zocht bij hem, zoo heelegaar van nature bij niemand anders onder allemaal dan alleen bij hem, — waar hij daar ook neven haar bleef zonder bijgedachte of bevangenheid, omdat het zoo behoorde al evengoed van nature...

Naderhand eerst was het begrip er van tot hem doorgedrongen, al meteen 's nachts er op, toen hij slapeloos lag te kreunen en te snikken en zich weg te graven in z'n peluw, omdat hij haar nou alleen moest laten met 'r smart en rouw. — Die tijd van einde October tot vanavond? Nauw tien weken, en toch schijnt 't hem langer dan de volle dertig jaar, die er aan voorafgingen, — alleen door die hoop, waarbij op den langen duur z'n wil en z'n bezinning verloren raakten, — tot hij haar bijna — vandaag? misschien nog geen uur geleden? — de kroon van 'r hoofd had gestooten. — Zooiets? Nooit van z'n leven

meer! Maar wat dan wel? — Sterk zijn? Nooit nogeens dat snakken en smachten om, zij 't alleen maar uit de verte zij 't niet meer dan een schaduw van haar te zien, zij 't ook maar den naklank van haar stem te hooren, en toch bij het naderen van haar voetstap van sidderen en beven bevangen weg te glissen als 'n schaduw hij-zelf? — Sterk zijn? Ja, zooals 't zou behooren, en zooals — God weet — zooals hij 't waarschijnlijk ook wel zou vermogen, zonder die sloopende zielsziekte in hem — vrij en vrank samen met haar den Hof beheeren, samen met haar de jongsten tot hun staat en bestemming brengen, samen heer Leonardus z'n levenswerk voortzetten en voltooien en Garvershof opvoeren nog hoog boven den welstand en het aanzien van vroeger dagen uit. — 'n Man zijn met moed en zelfvertrouwen, zooals hij dat toch voor het werk is geworden met de jaren en zooals hij 't zich tenminste voor haar kinderen, groot en klein, God zij dank, meer en meer vermocht te betoonen. Zoo — sterk — haar kalm en ronduit zeggen: „Dit en meer zou ik willen en kunnen voor Garvershof, maar dan ook enkel samen met haar voor wie ik ben geschapen." — Spreken? — Als hij maar niet die arme slokker van 'n Nelis was, haar knecht en mindere, — en zij niet, die ze was en blijven moest, de waardige en eerbare...

Jemig nog toe! Op welken zijweg was hij nou toch verdoold? Weer 'n pad dat doodliep, nou tegen een heg tusschen weilanden. — Naar alle kanten keek Nelis zoekend om, tot hij rechts in den schemerlichten avond den kerktoren begon te onderscheiden, links de daken van den Groenenkant. Terug dus naar den karreweg, die achter de kerk uitkwam, opzij van de Zwaan. Eerst de noodzaak om van z'n dwaalwegen af te raken, toen de naburigheid van de Zwaan, 't bracht hem vanzelf tot de nuchtere werkelijkheid terug.

„Denk nou maar 'ns alleen al," hield hij z'n eigen voor, „aan medam Trinette, wat die zeggen zou als ze wist, wat er omgaat in dien Nelis Broens, op wien zij zoo rotsvast bouwt en vertrouwt! En hoe zouden Maria en Lucia

't opnemen en Colla? Als ze konden gissen waartoe hij in een onbewaakt oogenblik hun moeder bijna zou gebracht hebben? — Daargelaten dan nog die lieve argelooze jongsten, — wat staat er ook weer in 't Evangelie van de ergernis en den molensteen aan den nek? — Ook nogal Nonk Peereneer! Wanneer die steile wijsgeer 'ns vermoeden kon, dat hier iemand van achter de mestkar vandaan, er over had loopen denken, het levenswerk van z'n broer zaliger te volmaken, onder conditie dat diens weduwe z'n vrouw zou worden! — Eén woord zouden zij met hun allen, de heele familie, er maar voor weten: „Stapelgek die Nelis Broens!" En gelijk zouden ze hebben. Maar, bij Gods barmhartigheid: Nelis Broens zal 't zoo ver niet laten komen. Terwille van háár eer zal hij ook z'n eigen eer weten hoog te houden! Hij heeft het bidden immers nog niet gansch en al verleerd. En Sint Franciscus is er ook nog. Wacht 'ns even!

Langs welke wegen aan genen kant van kerk en dorp hij weer opnieuw aan 't zwerven was geraakt, nou in die betere gedachten verdiept, Nelis zou 't niet meer kunnen zeggen, al evenmin of 't laat in den avond was of al diep in den nacht, — maar thuisgekomen was hij tenslotte in z'n eigen keuken, — en nogwel klaar wakker, doodbedaard en vastbesloten. — Sterk! — Tòch sterk, zooals zij 't hem had opgelegd. Hij wist nou vast en duidelijk wat hem te doen stond: — Gáán! — Maar niet met 'n dollen kop als 'n onbesuisde kwajongen. Integendeel: gáán, zooals zij dat het beste zou kunnen waardeeren en zonder dat zij of iemand van de kinderen met teleurstelling of verachting aan hem hoefden terug te denken. — Weg uit de bekoring van haar bijzijn, — maar niet anders dan na alles ordelijk voor haar te hebben geregeld, alles naar behooren te hebben afgedaan wat er vooreerst te doen viel, — bergen werk te verzetten! — tot hij het hooien en het oogsten, het plukken en het rooien aan de Ruiterjongens in vertrouwde handen kon overlaten, onder toezicht van Andries, den oudsten, die immers al meer dan vijfentwintig jaar mee-

deed aan 't labeur en er hart genoeg voor zou hebben, daarbij ook wel kennis genoeg van den gang van zaken zelfs om Colla op dreef te helpen, wanneer die mogelijk het beheer in handen zou komen nemen, al werd daar totnog-toe geen woord over gerept. — Sterk zijn! — Geen voor en tegen overwegen. Als God hem 'ns onverwachts tot Zich riep door 'n ongeluk of 'n ziekte, zou hij 't werk immers ook wel aan anderen moeten overlaten. Daarom: net eender doen wat hij doen zou, wanneer hij wist: „binnenkort ga ik den hoek om. Aan terugkrabbelen geen denken meer!" Met dit verschil, dat hij preparatieven zou moeten nemen niet voor z'n begrafenis, maar voor z'n reis, — en 'n afscheid, niet op z'n sterfbed, maar — sterk! — met opgeheven hoofd 't vooruit te kennen geven, op een oogenblik dat God hem er wel voor zou aanwijzen, — 't beste nog aan haar en alle anderen tegelijk: — dat hij gaan moest om nogeens 'n nieuw leven te beginnen, eer 't daar àl te laat voor zou worden. — En als ze natuurlijk verbaasd zouden vragen wat en hoe? — hij antwoorden: „Als leekebroeder mee, den eerstvolgenden keer dat er weer missionarissen uit Germond naar Afrika zullen vertrekken." — En daarmee uit. Zooals 't voor hem zelf daarmee uit was geweest, van het gezegend oogenblik af, dat deze ingeving hem op z'n nachtelijke dwaalwegen werd ingestort, dank zij ontegenzeggelijk de tusschenkomst van z'n lofwaardigen beschermheilige Sint Franciscus, machtige voorspreker bij den Hemelschen Vader. — „'t Niet meer loslaten!" heeft Nelis toen aanstonds z'n eigen gecommandeerd. En vaster en vaster hield hij het omgrepen, krampachtig had hij er zich aan vastgeklemd voor eens en voor altijd, aan dat denkbeeld tot z'n redding en behoud, — uit alle macht het vastgehamerd in z'n geweten, onverbiddelijk. Want zoo en niet anders moest en zou 't dan zijn, met den bijstand van Sint Franciscus: — weg — tot boete en offer, alles tot één gebed voor haar, die hij tegelijk met z'n vast voornemen voor eens en voor immer aan God had aanbevolen en aan wie hij nou en voortaan nieteens meer denken wilde — streng en sterk tegen z'n eigen in...

Nelis had de tanden opeen gebeten en zooals in vroeger tijd den paternoster als een boei om z'n kneukels gewrongen. — Zeker, doodkalm was hij bij z'n voornemen, maar slapen kon hij niet, bidden al evenmin. Hoe lang had hij zoo op z'n bed gelegen, verstard in z'n wil, ijzersterk en steenhard als nog nooit van z'n leven? En waar kwam daar opeens die heldere kinderstem vandaan, de kantige klare stem van Majoorke: „'t Was een gelofte, en een gelofte moet men houden evengoed als een eed." — Mee zag hij dat parmantig manneke voor zich staan, — buiten, in den laatsten zonneschijn van het Allerheiligen-zomerke, zooals ze er samen hadden gestaan bij het besnoeien en afdekken van de rozenstruiken in het bloemhofke, op het oogenblik toen hetzelfde Majoorke hem het geheim toevertrouwde van het crucefix dat tegen den huisgevel moest komen, afgesproken met den oudste in de laatste week voor z'n dood. — „'n Gelofte is heilig!" stond Majoorke hier nou opnieuw tegen hem te beweren, en Nelis verschrok er van... — „Maar," ging hij er tegenin, — „een gelofte heb ik immers niet gedaan. 't Is immers niet meer dan een vast voornemen!" — En die ijzersterke steenharde van vlak te voren, voelde z'n hart alweer zoo week worden als was, — want achter Majoorke stond ook 't Reeke, en die keek hem aan met juist eendere angstoogen als dien Zondagavond onder de boomen op den Bult, toen ze daar stonden, Colla en hij, beladen met dat schrikkelijk nieuws over den oudste. — „Ik wel," hield Majoorke aan, „ik deed wel een gelofte. En al zou je honderdmaal weggaan, Nelis, jij, met je vast voornemen: dat crucefix komt er toch!" — „Ja, m'n jongske, ja, je hebt groot gelijk! Dat crucefix moet er komen!" — Nelis kreeg 't er benauwd van tot stikkens toe. — „Ik zal wel zorgen, dat het er hangt," wilde Majoorke hem geruststellen, „eer ik in de Missie bij je kom." — „En ik zal wel zorgen, doordrijver," antwoordde Nelis toen naijverig, „dat ik jou vóór ben ook met dat crucefix!" — Mee schoot hij wakker en hoorde zichzelf nog hardop roepen: „Hei daar!" Maar van Majoorke of 't Reeke geen spoor meer. Niks dan de

nacht en de stilte, en eerst langzaam aan het besef, dat het maar een droom was geweest. — Meenen klaar wakker te liggen en tòch droomen? En wat voor 'n droom nogwel! — Na alles zooiets! Maar nou dan ook eerst en vóór alles: dat crucefix!
Bang om er soms opnieuw den kluts bij kwijt te raken, had hij 't, na z'n vast voornemen, met alle geweld vermeden soms al meteen te gaan denken aan de honderdduizend plichten en noodzakelijkheden, die hem tijdens de korte weken vóór z'n vertrek van den morgen tot den avond geen asem meer zouden laten, al die bergen werk te verzetten, — en daar dook vóór alles uit die overstelping nou dit eenige op, waaraan hij buiten dien droom wellicht het laatste en te laat gedacht zou hebben: z'n ander vast voornemen, dat van omtrent Allerheiligen: om zonder er iemand mee te moeien in de eerstkomende Vasten te zullen zorgen voor dat crucefix, tot 'n groote verrassing voor Majoorke bij z'n eerste Communie. Dat Kruis van gelofte...?
Nelis stond al op z'n keukenvloer, aangekleed en wel, zooals hij zich bij z'n late thuiskomst op z'n bed had laten neervallen, zonder er zelfs aan te denken z'n schoenen uit te trekken. Hij stak de stallantaarn aan. — In zoo'n ontijdigen stand, dat hij z'n oogen eerst niet gelooven kon, wezen de wijzers op z'n wekker kwart voor vier... Hij kneep mond en oogen dicht, zuchtte diep, streek met z'n vijf vingers door z'n kuif, en stond maar te knikken, alsof hij 't nog tegen Majoorke had: „Ja, natuurlijk, dat crucefix, — dat Kruis tegen het huis..."
En zoo ging Nelis in dien nanacht van Driekoningen met de lantaarn z'n koerke over naar het schob om er den eikenhouten balk 'ns nader te bezien, waarop z'n moeder zaliger sinds jaar en dag haar houten emmers en kuipen te drogen had gezet. Gaaf en belegen hout, — hij, klompenmaker van ouds, had daar oog genoeg voor, en durfde 't best aan: zagen, schaven, timmeren, 't handde hem van jongsaf en onder heer Leonardus had hij er zich winter na winter in kunnen bekwamen: alle schrijnwerkersloon

wisten zij samen immers altijd uit te sparen, door alle groote en kleine reparaties in het huis en de bijgebouwen eigenhandig klaar te spelen.
Binnen minder dan geen tijd had Nelis onder deze overpeinzingen den balk al de keuken in gekanteld, stond hij hem daar al met den duimstok op te meten, en warentig: zielsvergenoegd stond hij te monkelen, die Nelis, bij alweer een nieuwen gelukkigen inval: „Nachtwerk er van maken, om alle gedachten te verdrijven, die 'k nou nooit meer denken wil, om zelfs niet meer haar naam bij m'n eigen te noemen... Dat crucefix zal er hangen, eer iemand er erg in heeft, — ja juist: al op Aschwoensdag, om tegelijk met de Vasten m'n afscheid in te wijden! — Een gelofte? Waar en wezenlijk, Majoorke, dat is nou een gelofte, een gelofte van Nelis, zoo heilig als een eed, — alles om raad en sterkte!"

Al heel kort na Driekoningen zat rentmeester Gregoire daar tegenover 't Rosalien in de zaal: „voor 'n ernstig onderhoud", zooals hij 't daags tevoren door Colla had laten aankondigen. 't Ging over Colla zelf, en 't kwam hier op neer, dat hij hem doodgewoon niet meer zou kunnen missen, nog minder dan eerst, nou hij immers binnenkort heel alleen op den Wildkamp zou achterblijven. Als weduwnaar bij z'n dochter gaan inwonen, nou die 'r huis al even uitgestorven zou zijn als de Wildkamp na Anneke's intrede in dat klooster? Hij zag z'n eigen daar al zitten op Villa Weltevreden! Ronduit gesproken: langer dan 'n uur had hij 't er nooit uitgehouden en dan nog terwille van de vrouwlui. Zet 'n sperwer maar in een kanariekooi of laat 'n ouwen jachtbrak maar 'ns opzitten en pootjes geven... Had hij 't haar al niet aanhoudend gezegd, hoe goed hij 't met dien trouwhartigen Colla kon vinden? En zag ze niet met eigen oogen, hoe Colla tot z'n recht kwam op Laag Case? — Zeker, hij kon er best inkomen, hoe zij na het verlies van den oudste niet anders dacht dan Colla naar Garvershof terug te roepen, en hij was er haar dankbaar voor daar tot van-

daag toe nog met geen woord van gewaagd te hebben.
„Uit respect voor uw eigen rouw," verklaarde 't Rosalien. „M'n dochters en ik vonden 't beter alles eerst nogmaar 'ns even te laten betijen. Maar 't ligt tochwel voor de hand, dunkt me, dat Colla hier nou de aangewezen meester zou zijn."

„Tenminste," gaf Gregoire haar te bedenken, „als u Nelis niet had." En omdat hij meende, dat ze hem zoo staroogend bleef aanzien, omdat ze zelf eigenlijk niet ten volle besefte, wat Nelis wel voor Garvershof beteekende, begon hij daar 'ns nader over uit te meten:

„Iedereen weet dat immers, hoe Nelis Broens hier de spil is, waarom alles draait. Zelfs de heer baron zei me onlangs nog: ,Dank dien Nelis Broens blijft Garvershof zich door alles heen tochmaar prachtig handhaven op het niveau, waarop Leonardus Wevers het weer wist te brengen. Eere wien eere toekomt.' "

„'k Zal u dat niet bestrijen, heer rentmeester." Hoe kon 't Rosalien anders dan 't dankbaar erkennen? „Ondanks de zware beproevingen in de laatste jaren, marcheert 't labeur hier om zoo te zeggen vanzelf, — zonder ookmaar een gulden minder opbrengst dan in de laatste jaren van Leonardus zaliger."

„En daarom — u hebt hier toch Nelis Broens, laat mij danmaar Colla houden! Waarbij nog komt, dat het ook voor z'n toekomst niet anders dan tot z'n bestwil kan zijn. En — dat hij zelf niet beter verlangt! Zeker nou hij 't zoo goed eens is geworden met dat Jeske van den hovenier."

„En daar zijn we dan, waar we wezen moeten!" leefde 't Rosalien op, en als zonneschijn kwam de gulle lach van weleer eindelijk weer 'ns over haar gezicht. „Zegt u me nou toch 'ns, wat 'k daar van denken moet? Is 't wezenlijk ernst met dat koppel?"

„Zoo heilige ernst, dat heel Laag Case er plezier in heeft." Opgelucht door de gelukkige wending in hun zwaarwichtig onderhoud ging Gregoire er 'ns bij verzitten... „En 't mooiste van alles: nou ook letterlijk iedereen, die de twee

kent, is 't er dadelijk mee eens: ze zijn voor elkaar geboren, dat paar prachtkinderen van 't land hier. En mee ook klaarblijkelijk: geboren voor Laag Case en den Wildkamp. Laat er nogeens een jaar overheen gaan, — ze zijn immers alletwee te jong om jong te blijven, — nogeens 'n jaar, als God blieft en altijd met uw goedvinden, Rosalien, dan neem ik dat jeugdig echtpaar bij mij in huis, — hem als m'n opvolger, en haar, in de plaats van 'r ouwere zuster, want die komt na Anneke's aanstaande vertrek zoolang m'n huishouding waarnemen. Zoo heb ik dat bij mezelf voor 't beste overlegd, heelemaal alsof ik hun grootvader ben, — en in m'n hart ben ik dat ook wezenlijk."
„En de heer baron? Laat die u zoo maar de vrije hand om te beschikken over den Wildkamp en over uw ambt, voor dien Boer van mij?"
„Als ik u zeg, dat precies de heer baron me aanried: ‚Ga nou maar 'ns eerst met z'n moeder er over praten, dat is een verstandige vrouw.' "
„Verstandig?" 't Rosalien schudde bedenkelijk het hoofd. Het geloof in zichzelf had ze sinds Driekoningenavond zoo heelemaal verloren, dat ze er op dit oogenblik 'ns diep om moest zuchten. — „Maar dit toch wel, heer rentmeester, de laatste zal ik zijn en blijven om het geluk van m'n kinderen of van wie-ter-wereld ook ooit in den weg te staan... En daarom, — houdt u Colla danmaar op Laag Case — wij zullen ons hier wel zien te redden."
„Geloof me, — wist ik niet dat u Nelis Broens hebt, laat me dat herhalen, — dan had ik nieteens met m'n voorstel voor den dag durven komen. En nog ben 'k er verlegen mee. 't Is veel te veel, al te veel... Zoomaar dat Godsgeschenk van 'n jongen aan mij afstaan!"
„Maar hij blijft toch de mijne, heer rentmeester!"
„Meer dan ooit! Dat zult u 'ns zien. Hij zal er u om zegenen..."
Z'n moeder er om zegenen? Dat deed Colla ook, maar echt op zijn manier. Dienzelfden avond nog, opeens de heele keuken vol van z'n geluk: „Moeder, moeder!" 'n omhelzing waar ze „Auw! Auw!" bij riep. — „Nou is 't

er dan ook door — en over 'n jaar bruiloft op den Wildkamp. Allemaal vast hartelijk geïnviteerd!"
Feestelijk gejuich ging er op in de keuken! De jongsten en Sanderke meteen als klitten om en aan hem. „Colla, de bruigom!"
„Maar dan zullen we toch eerst Jeske 'ns nader moeten leeren kennen!" vond Moeder.
Zondag er op: Colla met Jeske op de koffie in de zaal; Lucia met Mielke; Trinette en Ferdinand met hun kleinen Leonardus; Maria met 'r kloosterplannen waarvan de heele familie al op de hoogte was. Want Maria had er geen gras over laten groeien: tweeden Pinksterdag, vlak na Lucia's huwelijk, zou zij intreden bij de Zusters van Overdael.
„Moeder laat ons allemaal maar één voor één onzen gang gaan." Dat was Trinette, die er tochwel wat bezwaard tegen opkeek dat Garvershof zoo ontvolkt raakte.
„Alles wat God wil!" Sinds den dood van den oudste lag dit woord nog meer dan tevoren Moeder op de lippen. 't Is waar," en ook Trinette herhaalde woorden die haar op de lippen lagen al sinds 'r eigen trouwplannen indertijd: „'t Kan allemaal, omdat u Nelis immers hebt." Waarmee het heele gezelschap 't volkomen eens was: „Ja, die Nelis!" Terwijl toch niemand anders dan Moeder en 't Reeke er iets van bemerkten, dat Nelis zich weer in geen velden of wegen liet zien bij deze groote familie-bijeenkomst, — Moeder, die 't al aanhoudend pijnlijk had ervaren, hoe Nelis zich sinds Driekoningenavond nog schuwer teruggetrokken hield dan eerst; — 't Reeke, omdat hij al direct naar Broenshuuske was gegaan om hem te halen: „Je hoort er toch zeker ook bij, Nelis, om kennis te maken met Jeske!" had hij hem willen zeggen, — en daar vond hij Nelis z'n deur potdicht! Nelis uit, zonder er tegen hem 'n woord van gerept te hebben? — dat was nog nooit gebeurd. Daarom had 't Reeke-Reinier geen rust meer bij het feest om Jeske, van wie hij eerst toch de oogen haast niet kon afwenden. Zoo lief en mooi vond hij haar, dat hij almaar moest denken aan hun lied van dezen zomer bij den oudste op het zolderke:

Ik zie die morgensterre,
Mijn lievekens klaar aanschijn.

Hij had gemeend, dat lied nooit meer te zullen spelen, puur herinnering moest dat blijven, zooals alles van die laatste weken met den oudste, 'n wijding voor z'n verder leven, als een toevlucht voor z'n gedachten. En toch, nou opeens, voor Jeske had hij 't wel opnieuw willen spelen, en dan zouden de anderen het ook vanzelf wel weer aan 't zingen zijn gegaan, zonderdat de wijding verloren ging...
„Laat de viool 'ns hooren, Mug," zei Colla, die hem 't liefst altijd nog bij dien naam uit z'n kleinkindertijd noemde.
Maar speelman Reinier schudde treurig van „neen", en een oogenblik later glipte hij de zaal uit, naar den heuvelrand uitzien waar Nelis toch bleef. Nelis, die den laatsten tijd tochal zoo vreemd tegen hem spreken kon en verzuchten: „Was jij maar zoo ver, dat je de teugels hier in handen kon nemen. Want onthou het goed: dat moet je: Vaders opvolger worden, — laat hun dat maar verstaan, als ik er soms 'ns niet meer zou zijn. Men weet nooit, wat er gebeuren kan. Welke mensch is zeker van den dag van morgen?" Somber en stil was Nelis in den laatsten tijd, dan weer verstrooid en gejaagd, als had hij een voorgevoel dat er iets ergs ging gebeuren, juist zoo'n voorgevoel als er nou ook over 't Reeke zelf was gekomen bij die gesloten voordeur van Nelis.
In de zaal hadden ze elkaar vragend aangekeken bij dat schichtig wegglissen van 't Reeke, omdat ze wel zagen, hoe 't huilen hem nader stond dan 't lachen.
„Hij heeft de viool niet meer in handen gehad, sinds het overlijden van onzen Frans zaliger," zei Maria. Mee zonk er een stilte over den kring om de tafel, en zagen vooral Colla en Jeske, Lucia en Mielke schuldbewust naar Moeder, opeens verlegen om hun geluk en hun jonge vroolijkheid.

„Alles wat God wil..." Bij dat schietgebed was 't haar telkens wel alsof ze zich vastgreep aan de liefderijke vader-

hand van den almachtigen God zelf. Maar toch bleef het zoo, en had 't Rosalien bij al haar verborgen nieuwe zielskwelling ook nog schrikkelijk veel kopzorg over Garvershof, zelfs met den dag meer. Viel dat te verwonderen? De oudste haar ontvallen, de grooten één voor één op hun bestemming, zoodat ze over enkele maanden alleen met de jongsten op den Hof zou achterblijven, allevier toch nogmaar kinderen. Hoe ze zich dan ook groothield tegenover Trinette en Maria, bij haar evengoed kwamen de bezwaren boven, of ze wilde of niet. De vraag, wat er moest worden van het voorvaderlijk erfgoed, tot tweemaal toe aan haar verantwoording nagelaten: eerst bij den dood van 'r vader, den laatsten Garversman; toen bij 't heengaan van Leonardus. Doodzonde van verzuim zou 't immers zijn, wanneer zij Garvershof niet ophield in den gezegenden wederopbloei te danken aan dien edelen man van haar en aan zijn liefde voor haar en hun kinderen. Het Garversmanshart in haar? — Ja, het liet zich gelden, dringender nog dan in haar jonge jaren, maar geen zweem meer van boerentrots of familie-eerzucht er in gemengd, — alles enkel en alleen: gehechtheid aan het geboortehuis en den eigen grond, waarmee haar wezen onafscheidelijk samenhing, dat voelde ze meer dan ooit. Garvershof en zij? Nog daargelaten, dat ze er overerfelijk zat vastgeworteld, — na alles wat ze er aan vreugd beleefd en aan leed en moeiten doorstaan had, — vergroeid waren ze tot één. En dan kon ze zich wel voorhouden, dat 'n mensch zich immers niet zoo hechten mag aan z'n aardsch tehuis; dat het leven, zelfs voor haar op Garvershof, niet meer dan een voorbijgang is, — alles goed en wel, maar voor haar levensduur hier op aarde was Garvershof haar nou eenmaal toegewezen. Wie anders dan zij moest het handhaven in den stand en staat waartoe het bij Gods Voorzienigheid weer was verrezen uit z'n verval? Had ze ooit kunnen veronderstellen nogeens beklemd te zullen worden door den angst voor een nieuwen ondergang? — „En toch, Leonardus, zou 't daartoe komen, als 't zoo moet doorgaan! En nader bezien, juist omdat ik daar met

den dag banger voor word, zie ik ook met den dag angstvalliger m'n verantwoordelijkheid voor Garvershof in." — Gedurig was ze zoo tegen Leonardus bezig in den laatsten tijd. — „Bij hem steun en raad zoeken," had ze zich opgelegd. En dan was het telkens wel, alsof hij daar voor haar oogen stond, in z'n ernst en standvastigheid de eendere van immer en altijd, maar zóó verbaasd zag hij haar aan, alsof zij voor hem onmogelijk was terug te kennen. — „Waar moet het toch naartoe?" bleef ze verzuchten tegen hem, zóó lang, tot hij eindelijk dat verbaasd stilzwijgen verbrak. Ze wist naderhand niet, of 't bij waken of slapen was geweest, maar de stem van Leonardus had ze duidelijk vernomen. — „Je hebt Nelis immers!" had Leonardus tegen haar gezegd, met evenveel geruststelling voor z'n eigen en voor haar, als rentmeester Gregoire haar gezegd had: „Tenminste, als u Nelis niet had...," en waarmee Trinette had beweerd: „'t Kan allemaal, omdat u Nelis immers hebt." Maar hoe tegenover Leonardus te veinzen? Voor den rentmeester en Trinette had ze zich nogwel goed kunnen houden. Maar tegen Leonardus moest 't haar van 't hart: „Weet je dan niet, jij daar in het Eeuwig Licht, dat Nelis voor mij verloren is?"
„Dan moet je zorgen, dat je hem weer terugvindt," had Leonardus haar met z'n wijzen glimlach geantwoord.
„Maar ik ben van jou, Leonardus!"
„En Nelis is van mij en van ons en van Garvershof."
„Wat bedoel je daarmee, Leonardus?"
Geen ander antwoord, dan opnieuw de bevreemding van dien toch alles doorzienden blik, waarbij haar alteratie hand over hand toenam... Want als zelfs Leonardus geen anderen raad meer wist? Wat voor raad? — Neen, neen, ze ging er niet op in.
En 't bleef duren, zooals 't geworden was, met den dag erger: uitgesloten tusschen Nelis en haar alle samenwerking, alle wederzijdsch overleg, iedere onderlinge raadpleging over 't labeur of de zaken, zij 't ook maar alleen de simpelste vraag van hem aan haar, de allergewoonste opdracht van haar aan hem. Verder vaneen,

Nelis en zij, dan wildvreemden, schichtiger elkaar vermijdend dan uitgesproken vijanden. Zelfs geen schaduw van hem had ze meer ontwaard, na dat noodlottig oogenblik op Driekoningenavond in de zaal. Hoe volijverig hij dan ook scheen bezig te zijn, bij goed weer met 't Reeke en de Ruiterjongens in 't slaghout, weldra aan 't snoeien in bongerd en tuin, aan 't mesten op wei en akker; bij kwaad weer met 't Reeke stallen en schuren aan 't opknappen, binnenwerk zooals Leonardus 't met hem had gedaan in dien langgeleden winter vóór haar huwelijk, die even hartbeklemmend was geweest in z'n begin als de winter dit jaar nu tegen z'n einde geworden was. Want — wat moest dat geven op den duur als de meesteres en de meesterknecht niet de minste voeling of verstandhouding meer hadden de een met den ander, uit angst, — ze moest het tenslotte voor haar geweten wel bij z'n juisten naam noemen: — uit angst, dat ze elkaar niet zouden kunnen weerstaan? — Nou al aanhoudend 't Reeke als tusschenpersoon: „Of Moeder 't goedvindt," laat Nelis vragen — dit en dat: over de takkenbossen, over aankoop van kippenvoer, over het stoken van den bakoven, honderderlei... En zij, tegen 't Reeke: „Zeg aan Nelis," al eveneens telkens iets anders dat geen uitstel leed. Eigenmachtig zou die bescheiden getrouwe niet het minste ondernemen of beredderen, dat wist ze immers uit welhaast levenslange ervaring, nooit nieuw werk aanvatten of aan een ander opdragen alsof hij hier de zeggenschap had van heer en meester, die ze hem toch met een gerust hart zou willen toekennen, wanneer alles gewoon was gebleven tusschen hem en haar... Wat er van worden moest? Zij tweeën, de twee met wie Garvershof stond of viel, doofstommen voor elkaar, de eene zonder den raad van den andere, de andere zonder de beslissing van de eene, nou nogmaar over de dingen van den dag, straks vanzelf ook bij kwesties van groot belang, zooals die zich immers aanhoudend weer opdoen in het landbouwbedrijf...?

„Sterk zijn," had ze Nelis en meteen zichzelf opgelegd. 't Gelukte hem blijkbaar beter dan haar! En dat 't haar

zoo slecht afging, kwam 't niet door die benauwende bekommernis om Garvershof? En zag die wijze Leonardus dat in, met z'n vergevensgezinden, z'n toegeeflijken glimlach?... „Alles wat God wil." De een na den ander van de grooten liet ze gelaten den weg volgen van Gods wil voor hen. Maar wat was Gods wil voor háár, in de allermoeilijkste vraag, waarvoor ze zich ooit gesteld had gezien? — Tusschen al dit tobben en prakkezeeren door? Daar viel me zooal iets te beredderen en af te doen voor 't Rosalien, te beschikken en te besluiten! Want zooals 't in de nieuwjaarsweek begonnen was, bleef 't duren: het een na het ander deed zich op, onverwachts en onontkomelijk, alsof alles samenspande om haar af te trekken van 'r eigen. En daar was ze dankbaar om!, „M'n eigen voor niks tellen," had ze zich immers voorgehouden, „en maar voort en verder, zoo goed of zoo kwaad als 't dan nog mogelijk is, alles voor de kinderen, den Hof en het huishouden." En 't deed haar wel echt goed, dat er zoovelen gelukkig waren om haar heen: Colla met z'n Jeske, Lucia met 'r Mielke, vooral ook Moeder Ruiters, die er gedurig op terugkwam, hoe vereerd Stoffel en zij ermee waren Lucia tot schoondochter te krijgen: — Een zoon van hen, die een dochter van Garvershof naar het altaar zou mogen leiden! Ze konden er niet over uit! — Al hadden ze dan wel altijd geweten, dat voor medam van den Hof deugd en verdienstelijkheid boven geld en goed en stand en staat gingen, en al was hun Mielke met z'n kreupel been wèl een geteekende, maar dan ook tegelijk één uit de duizend, hij, met z'n groot muzikaal talent. — Daar was Maria, die in de bezieling van haar kloosterroeping immers niet had kunnen wachten tot ze in Wevershuuske zoolang Lucia's plaats zou innemen, maar die alvast zoo 'ns af en toe lange besprekingen ging houden met Moeder-Overste in Overdael, en in boeken verdiept zat, die haar nou wel voorgoed boven de aarde deden uitzweven. — Daar was Lucia, al even ongeduldig, zij, om bij Moeder thuis terug te zijn en aan haar uitzet te kunnen beginnen.
En daar waren, al kort na het bezoek van den rentmeester,

Anneke en 't Stefanie! Onmogelijk hadden ze hun bezoek langer kunnen uitstellen, want zeggen moesten ze 't haar, hoe overdankbaar ze waren en gerustgesteld, dat zij aan grootvader Gregoire zoo'n gelukkigen ouden dag ging bezorgen door hem Colla te laten. Opgeleefd, echt jong opnieuw, was de oude man van Garvershof op den Wildkamp teruggekomen, en de heele familie was opgeleefd met hem, nou hij 't zoo naar z'n zin zou hebben en kon blijven waar hij was... Deze inleiding in overmaat van dank bracht hen alledrie over de pijnlijke ontmoeting heen: Het eerste weerzien immers tusschen de twee moeders, na die heftige uiteenzettingen, óók hier in de zaal, bij de afgebroken verloving van hun kinderen. Toch zweefde de herinnering aan Frans en aan dat Zondagmiddaguur van destijds als een schaduw over hen, zoo zelfs dat 't Stefanie na haar dankontboezemingen niet anders kon dan rouwmoedig bekennen: „M'n lief Rosalien, wat jij voor ons doet, 't is zoo echt kwaad met goed vergelden, en daarom nog oneindig meer waard." — Wat 't Rosalien bekans beschaamd de hand deed opheffen om haar 't zwijgen op te leggen: „Niet overdrijven, Stefanie!"
„Noem 't zooals je wilt, maar ik zal geen vrede met mezelf hebben, voordat 'k heb goedgemaakt, wat 'k hier misdeed. En geen beteren weg weet 'k daarvoor, dan om maar rechtuit te vragen: „Geef me Rita!"
Verstomd had 't Rosalien haar aangestaard, terwijl Anneke verontwaardigd uitriep: „Hoe komt u nou bij zooiets?" echt verschrokken van het veeleischend voorstel, waarover 'r moeder tegen haar vooraf geen woord had gerept. Ze kreeg 'n kleur als vuur, dat kleinzeerig Anneke, en vooral ook om haar te sparen, lachte 't Rosalien er maar 'ns om: „Da's voor de tweede maal, Stefanie, dat jij me Rita vraagt, — eerst al vóór haar geboorte."
„Juist precies! Ben ik haar meter of niet? Viel mij iets hard in de laatste twee jaar, rechtuit gesproken, dan was 't bovenal Rita te moeten missen... We willen haar aannemen als onze dochter, nou onze eigen eenige ons in den steek laat! Daar dan — nou weten jullie 't allebei."

„En nu meende ik nogwel, dat u zoo heelemaal met me meeging!” klaagde Anneke. Ze bedoelde: op den weg van zelfverloochening en offervaardigheid, dien zij zelf had gekozen.
„Dat wil ’k ook en zal ’k kunnen met Rita bij me, — wat jeugd en blijheid in huis. — Al doen jullie dan ook juist alsof ik ’t kind in ’t ongeluk wil storten, niks dan goeds heb ik met haar voor.”
„Veel te veel goeds natuurlijk!” ’t Amuseerde ’t Rosalien wezenlijk meer dan ’t haar ergerde: — altijd dus nog het eendere liedje met mevrouw van den burgemeester: zich iets wenschen en als een bedorven kind dwingen om ’r zin te krijgen.
„Kom, mama, laat ’t nou genoeg zijn,” kwam Anneke er tusschen, meer en meer verlegen ermee.
„Als jullie zóó bang zijn, dat ik een verkeerden invloed op haar zou hebben, — laat me dan tenminste op een andere manier voor Rita en haar toekomst zorgen.” Listig had ze nog een tweeden pijl in haar koker bewaard, tot ze zeker wist, dat haar eigenlijke hartewensch afbotste. — In spanning zagen de twee haar aan: „Wat nu weer?” — „En daar kan niemand toch iets op tegenhebben, dat we ’t kind op een deftige kostschool doen. Bij jou, Anneke. Later kun je dan zelf wellicht mee ’n wakend oog op haar houden, jij, die haar immers altijd als je zusje hebt beschouwd!”
„Dat was ze ook.” Anneke’s oogen benevelden. En dat bracht ook ’t Rosalien terug in de dagen, toen zij Anneke reeds als een van haar eigen kinderen beschouwde, en er blij om was, dat tenminste één van haar eigen kinderen, juist Rita, ’t zoo van nature goed kon vinden met dat fijne en scherpzinnige Anneke, tegenover wie de overigen even terughoudend bleven als zij tegen hen.
„’r Moeder kan dan toch zekerwel gerust zijn, dat ze ’n goede opvoeding krijgt,” en om nog meer terrein te winnen voegde ’t Stefanie er aan toe: „Zou ze willen studeeren, des te beter! Dan is meteen haar toekomst ook nog verzekerd!”

„Over studeeren heeft ze 't aanhoudend, onze Rita. Al precies als tegenwoordig ons Leonardje. Wat dat betreft — aanleg hebben ze er genoeg voor, die twee." De moedertrots kwam boven bij 't Rosalien. En de gedachten van alledrie dreven weer af naar dien begaafden Frans. „Ze hebben 't van hun vaders kant," zei hun moeder, die haar eigen gebrek aan ontwikkeling nooit anders dan voor domheid had aangezien.

„Talenten mogen niet onder de korenmaat verborgen worden," waarschuwde de bezoekster. „Waarbij dan nog komt, zeg 't maar zelf: die kwieke Rita van u, pas er goed op! Al te opvallend knap is ze, over 'n paar jaar de mooiste van 's gelijk! Geen meisje om zoomaar in 't wild te laten loopen!" Beweringen waartegen Rita's moeder niets kon inbrengen, bang als ze was, dat die gevaarlijke Cecile Steeg het kind op den duur toch weer binnen den Bulthoek zou weten te lokken. Want — al was 't met de stille trom en al vertoonde ze zich aan geen menschenoogen: Cecile Steeg was teruggekomen, ook al vlak na Nieuwjaar. Al zou 't dan wel lasterpraat zijn, dat ze in Spa aan de roulette zoowat de heele erfenis van Tante Bella had verspeeld, waarna de Fransche windbuil, met wien ze er de laatste maanden had samengeleefd, haar natuurlijk in den steek had gelaten... Praatjes als een loopend vuur door het dorp, door Rita zelf haar oververteld, — dingen waarvan Rita zelfs nog niet het bestaan zou mogen weten. Streng verbod van Maria en Moeder aan Rita om er ooit nog 'n mond over open te doen tegen wie ook, en ooit nog met Cecile in aanraking te komen. — „Ik zal haar wel uit den weg blijven," had Rita beloofd. „Maar als zij op mij afkomt, wat dan?" — Ja, wat dan...?

„Weet je nou wat, Rosalien?" zoo goed als zeker van haar overwinning sloeg de dochter van rentmeester Gregoire daar opeens den gulhartigen toon van 'r vader aan, waardoor de twee meteen veel beter van haar goede bedoelingen werden overtuigd dan door al haar spitsvondigheden, — „denk er 'ns ernstig over na. Overleg 'ns lang

en breed met Trinette en Maria. Vooropgezet dat alle kosten voor ons zijn zonderdat iemand daarmee gemoeid is, en dat je er ons het grootste plezier mee doet, ja zeker, ook aan Anneke, — en aan 'r vader en 'r grootvader, — vooral om de nagedachtenis van Frans."

Zoo was 't dan dien middag tusschen de twee moeders toch nog tot 'n afscheid gekomen vol aandoening en oprechte hartelijkheid, en werd 't Rosalien zelf bij 'r twee oudste dochters de beste voorspreekster voor 't plan: „Rita naar het pensionaat van Anneke." Waarbij immers vooral moest gelden, dat het ontegenzeggelijk tot het kind 'r bestwil zou zijn! Opnieuw dat machtwoord! Weerlegd kon 't niet worden. Al vond Maria, dat zij-van-Garvershof toch eigenlijk zelf de opvoeding van Rita moesten bekostigen, liever dan zich te verplichten aan Villa Weltevreden. Trinette evenwel, als Zwaanwaardin practischer met den dag, zette zich niet alleen opeens heel gemakkelijk over haar wrok tegen tante Stefanie heen, maar sprak 't onverbloemd uit: dat ze Rita de kans niet ontnemen mochten het aangenomen kind te worden van een familie, die waarlijk met 'r fortuin geen raad wist, nou hun eenige dochter naar 't klooster ging. 'n Redeneering, die Moeder en Maria eenstemming diep-verontwaardigd verwierpen: „Geld brengt geen geluk!" — Zag Trinette dat dan niet aan Villa Weltevreden zelf, waar ze bij al hun rijkdom het geluk telkens weer van anderen moesten afbedelen? ... Al mochten er dan ook wel bezwaren zijn, en al moest Moeder erkennen, dat 't voor haar opnieuw een groot offer was, wat had dit alles te beduiden bij het groote gevaar voor Rita: Cecile Steeg? Dat bleef den doorslag geven.

Het voorstel van de burgemeestersvrouw werd dus aangenomen waardoor de vriendschap tusschen Villa Weltevreden, Garvershof en de Zwaan weer volkomen hersteld was. — „'k Ben er zoo blij en gerust om," zei Anneke bij haar allerlaatste afscheid voor Lichtmis, „aan wie zou ik m'n moeder beter kunnen aanbevelen, dan aan u, Moeder Wevers?"

't Rosalien liet Anneke maar in die gerustheid, alsof zij iets voor haar moeder zou kunnen beteekenen! Maar algauw stelde 't haar zelf gerust, te zien hoe 't Stefanie meer en meer haar toevlucht begon te zoeken bij... kleinen Leonardus-in-de-wieg! Trinette, Ferdinand, zelfs grootmoeder Suzan waren daar buitengewoon vereerd mee, en kleine Leonardus werd letterlijk overstelpt met schortjes, truitjes, jasjes, broekjes, mutsjes en slabbetjes, kunstgewrochten van de vaardige handen van z'n bewonderaarster, een overmaat alsof hij levenslang de baby zou blijven, die hij op 't oogenblik was. — „Laat haar maar begaan," lachte Trinette tegen Moeder, „er zal wel altijd weer 'n andere zijn om er in te groeien, juist als bij u indertijd!" — Kleine Leonardus was nou vijf maanden, en „tusschen hooitijd en oogst" verwachtte Trinette het tweede. — „Een die zoo goed den besten tijd van den zomer weet te kiezen, dat wordt een boer voor Garvershof, Moeder!" Trinette leefde al in de toekomst van de generatie na deze generatie.
„Wanneer m'n kleinkinderen tenminste niet even ongedacht één voor één aan Garvershof zullen ontgaan als nou m'n kinderen," zuchtte Moeder. Maar dit was dan ook alles, wat ze verried van haar zorg over het dierbaar familiegoed.
„Zoolang u en Nelis er maar zijn om er voor op te komen is Garvershof goed bewaard," herhaalde Trinette welgemeend.
„En 't Reeke!" 't Rosalien probeerde er maar 'ns om te lachen. „Vergeet dien niet mee te tellen. Want wat zouden we moeten aanvangen zonder 't Reeke?"
Al voelde Trinette den bitteren ernst niet, die er achter Moeders scherts school, toch nam ze 't ernstig op. „Ook al te danken aan Nelis," zei ze, „dat onze Reinier er zoo ingroeit. Stuur 't er maar op aan, Moeder, dat die later het beheer in handen kan nemen voor de anderen mee, één-van-ons om eenmaal Garvershof op te houden voor ons allemaal, — noodzakelijk moet die er wezen. Want verdeelen en verkavelen? — Nooit! — Dat zullen we de

heele familie en ook het nageslacht wel degelijk inprenten! Samen ons uiterste best doen om er aldoor nog meer van te maken. Zooals Vader dat voorhad, aangevuurd door u, — meer dan eens heeft hij me dat verteld!"
't Garversmanshart ook in háár, begreep 't Rosalien, weemoedig bedenkend hoe dat aanvuren, wat ze dus ooit vermocht, nou wel voorgoed in het tegendeel zou verkeeren: met de zware kar trekken en den moed verliezen...
„Geloof me, Moeder," draafde Trinette door, „ik zou zoomaar de Zwaan voor Garvershof willen ruilen en met u en Nelis komen meedoen, — om 't oud eigen domein te heroveren. Als er in Ferdinand ook maar 'n sikkepit van 'n boer stak! Maar hoeveel goeds er ook steekt in dien competenten Ferdinand, hij kan zelfs nog geen rogge van tarwe onderscheiden."
Er klonk behalve spijt en heimwee in Trinette 'r ontboezemingen ook 'n bedekte vermaning door aan 'r moeder, meende 't Rosalien te verstaan, zooiets van: „Vooruit toch! Pak aan! Stilstand is achteruitgang!"

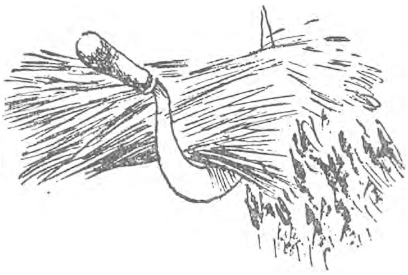

XIII

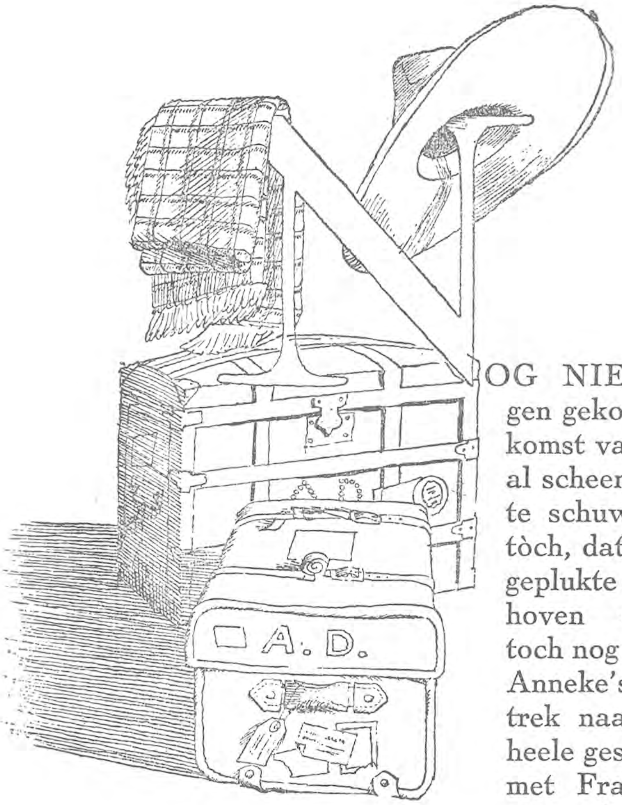

NOG NIET TOT ZWIJgen gekomen over de thuiskomst van Cecile Steeg, — al scheen ze dan 't daglicht te schuwen, iedereen wist tòch, dat ze er uitzag als 'n geplukte kip, — was Daelhoven omtrent Lichtmis toch nog drukker bezig over Anneke's boetvaardig vertrek naar 't klooster. De heele geschiedenis van haar met Frans Wevers werd weer 'ns opgerakeld, en daarbij reed vooral die ingebeelde mevrouw van den burgemeester ongenadig over de tong. Al werd ze dan beklaagd: „nou met al 'r allegatie als 'n uil in doodsnood te moeten achterblijven in 'n kinderloos huis", — menige veer moest ze laten, en men kon niet anders dan 't heel

christelijk noemen, zoowel van Garvershof als van de Zwaan, dat ze er haar de deur van de stijl lieten loopen, sinds ze op 'r vereenzaamde Villa Weltevreden klaarblijkelijk zichzelf in den weg zat! Iemand, die hen maandenlang met den nek had aangezien en onderwijl den mond vol had over hun „ergerlijke manier van doen"... hekelpraat over de heele familie Wevers-Garversman. — Alles uit puur spijt en wrok, — dat hadden de Daelhovenaren dadelijk doorzien en er in passant de conclusie uitgetrokken, wie van de beide beminden de ander eigenlijk den bons had gegeven! — Veel was er blijven hangen van al dit gewauwel, en evenals 't bij den plotselingen dood van Frans Wevers weer 'ns was opgewaaid, thans opnieuw! Waarbij Garvershof er al evenzeer als de burgemeestersvrouw werd doorgehaald, zij 't dan zonder het leedvermaak dat de pretentieuze Laag Caser rentmeestersdochter gold. Maar zouden de dingen, die nu weer op Garvershof te gebeuren stonden soms geen stof opjagen? Behalve dan dat belachelijk huwelijk van Lucia met Mank Mielke, waar 'n vaart achter werd gezet, alsof er haast bij was, ook nog de kloosterplannen van Maria, die toch zeker beter zou doen als ze 'r moeder terzijde bleef staan, zonder ook voor Nelis Broens de taak nog almeer te verzwaren. Want op die z'n schouders zou 't wel weer neerkomen zooals de gansche rest, het werk, dat Maria zoo zelfzuchtig en natuurlijk hoe eerder hoe liever, liet liggen op den Hof. Temeer als Rita wezenlijk voor minstens vier jaar naar 't pensionaat van Anneke zou gaan, zooals 't kind zelf opgetogen vertelde aan ieder, die 't hooren wilde. Waarbij men zich afvroeg, wat 't Rosalien zich in 't hoofd haalde, juist nou zoo'n dochter van bijna dertien al zoo goed in de hand zou kunnen komen; en of 't rechtvaardig was tegenover de anderen, zooveel ten koste te leggen aan ééne, die toch al veel te veel over 't paard was getild. Meer en meer kwam 't aan den dag, dat die Moeder Wevers veel te toegeeflijk was en zich maar al te gewillig door 'r kinderen op den kop liet rijen. Zooals ze nou dien Colla ook maar weer in z'n heerenleventje op Laag Case

liet, inplaats van dien robuusten reus eindelijk 'ns duchtig poot aan te laten spelen, en dien armen godsblok van 'n Nelis Broens niet zoo voor alles alleen op te laten komen. Waar 't al anders over te hebben in den winkel en op den kerkweg, 's morgens op de stoep, 's middags bij de koffie, 's avonds bij de kachel? Daelhoven was nou eenmaal 'n kleine wereld op zich, met Villa Weltevreden en Garvershof tot steunpunten van de as waaromheen die kleine wereld draaide, — en ondereen waren de Daelhovenaren wel als één groot huisgezin, waar ieder vanzelf voor den ander zou opkomen wanneer de nood aan den man kwam, maar blind voor elkaars fouten en tekortkomingen waren ze niet. Al zag dan wel menigeen langs den balk in z'n eigen oog heen om den splinter in andermans oog te zoeken. 'n Zeldzame maar in Daelhoven, bezadigd en wijs genoeg om te denken — nieteens hardop te zeggen, eer hij soms zou moeten hooren: de vos preekt de passie! — dat er over het doen en laten der evennaasten al te zeer lichtvaardig geoordeeld wordt naar den uiterlijken oogenschijn, terwijl de eeuwig rechtvaardige Looner van het goed en Straffer van het kwaad toch een God van Liefde is, die alleen ziet naar de innerlijke gesteltenis en beweegredenen, en die eerst en vooral van de menschen vraagt in de Liefde te blijven, waarvoor ieder beter zou doen, eerst 'ns z'n eigen geweten te onderzoeken.
Geen algemeen gewetensonderzoek was 't alevel, maar wel een gebeurtenis van heel anderen zelfs vroolijken aard, die de aandacht en de critiek algauw weer afwendde van Villa Weltevreden en Garvershof, — nieuws dat heel Daelhoven in opschudding bracht, en dat het vroege voorjaar met over veertien dagen den laten Vastenavond echt opwekkend kwam inleiden: — Op den eersten van de zeven zomersche dagen, die Februari immers moet brengen, op een zonnig middaguur dat de menschen den tuin in en het erf op lokte, kwam daar met den rammelenden knarsend-stoppenden boemeltrein, niemand meer of minder dan lange Lex Doree uit de lucht vallen, regelrecht uit Argentinië terug, met de noodige bontbeplakte leeren

handkoffers en al den kwistigen zwier van den schatrijken prots-toerist. Van de spoorhalte beende hij, met z'n gevolg van dragers en verbluft nieuwsgierige schooljeugd, rechtstreeks naar de Zwaan. Spottend keek hij er rond in de oer-ouwerwetsche logeerkamer, nogwel de pronkkamer van het logement. Maar, all right, hij zou dan wel zorgen z'n kop niet te stooten tegen de balken en zich maar dubbelvouwen in dien trog, het mahoniehouten ledikant, waarvan hij sprei, dekbed en de hooggestapelde kussens de gang in slingerde, nadat hij de drie stel overgordijnen opzij had gerukt om de vensters wagenwijd open te smijten. Hij vroeg naar 'n badkamer, die er niet was, overplaste toen waschtafel en vloer drijfnat, en luidde dan zoo vervaarlijk met de koperen tafelschel, dat Ferdinand verschrikt kwam aanstormen. Het menu van den dag? De wijnkaart? — Mijnheer Doree zou zich vandaag, bij gebrek aan een menu en aan voorraad misschien wel 'ns voor den eersten en eenigen keer met varkenscoteletten en gestoofde pruimen tevreden willen stellen, maar kon, ook zonder wijnkaart, rekenen op een flesch goeden ouden Bordeaux bij dit eenvoudig middagmaal... Trinette dekte in hun salon met het fijnste tafelgoed, Ferdinand sloeg als 'n ober een servet over den arm, ze lachten den opschepper achter z'n rug uit, lieten hem begaan, en boekten de rekening met dubbel krijt. — Zoo had van het eerste oogenblik af lange Lex de heele Zwaan op z'n horens, de bovenverdieping, de gelagkamer, keuken, gangen en portalen, alles vol van den onverwachten gast. Terwijl hij toch van den morgen tot den avond in het dorp en vooral op den Bult omhing, Jan en alleman de hand aan 't schudden alsof hij z'n beste boezemvrienden terugzag. Terwijl 't opviel, dat hij zich bij de familie Ruiters maar 'ns terloops had vertoond en Garvershof gewoon negeerde... De Bult, dat scheen voor hem uitsluitend de Bulthoek te zijn! Zoo ergens werd hij daar dan ook met open armen ontvangen. Mama Carlien had immers altijd een zwak voor hem gehad!

Z'n zoon Sanderke? Die? Al direct als overduveld! Even

vrij en onvervaard als die rappe schelm er zich anders wist door te slaan, net zoo beteuterd stond hij nou tegen dezen vader van hem aan te kijken, — eerst, met den Oceaan tusschen hen in, toch z'n ideaal en al z'n glorie. — Dit, die held van hem? Eerder om er zich dood over te schamen, zoo'n snoeshaan, in 't roestbruin van top tot teen, met de vingers vol ringen, den flambard schuins op z'n getaanden kop, op den vuurrooden stropdas een goud hoefijzer flonkerend van briljanten, schitterend alles wat aan hem was, tot het stel gouden tanden in z'n grooten mond toe. Zooeen, die maar van den hoogen boom tracteerde en rondjes gaf en 't heele dorp op stelten zette, — al te luidruchtig en opzichtig vond hem de schrandere zoon, wien de vrees bekroop, dat deze kermiskwant zich vandaag of morgen op z'n deftige school in de stad zou vertoonen en er dan zeker den directeur en de leeraren even joviaal op de schouders zou slaan, als hij 't hier de boeren deed, misschien wel geld zou te grabbelen gooien onder de jongens op de speelplaats, en hem voorgoed onmogelijk ging maken, waar hij nou juist wat begon mee te tellen en getapt raakte. Sanderke, die zonder daar eigenlijk erg in te hebben juist in de laatste maanden, in z'n gedachten z'n vader hoe langer hoe meer was gaan vereenzelvigen met z'n herinnering aan dien fijnen oudste van Garvershof, op wien hij later zoo graag zou willen gelijken...

't Boterde niet bijster tusschen vader en zoon Alexander Doree! — „Je krijgt 'n glad verkeerde opvoeding, daar kom 'k nou achter!" vonniste lange Lex. „Ze dooven het leven in je uit! 'k Zal je maar meenemen en 'n cowboy van je maken. Beter van den grond af te beginnen, zooals ik, dan 't met den paplepel te krijgen ingegeven. Dat blijkt me nou." — „Ik kom wel, later, als ik ingenieur ben!" beloofde Sanderke, gewiekst genoeg om dien blufvader van hem te overbluffen met de voorspiegeling van dat ingenieursschap, zonder zich zoo direct met hand en tand te verzetten tegen het dreigement: „mee naar Argentinië". Want als 'n dreigement klonk het Sanderke in de ooren.

Niet om Argentinië, maar om den raren druktemaker, dien hij maar niet van harte „vader" kon noemen. 'n Paar jaar geleden? Had toen 'ns iemand tegen hem gezegd: „Mee naar Argentinië, en cowboy!" De wind was wel gedraaid voor Sanderke. En de wind draaide nog meer, toen 't al vóór Vastenavond ruchtbaar werd op den Bult en door heel Daelhoven, — lange Lex had geen slot op den mond! — dat het „er door" was met Cecile Steeg en hem! Zoodra de papieren in orde waren, zouden ze trouwen en dan samen den Oceaan over! 'n Huwelijksreis naar haar hart, en geen prinses ter wereld zou 't ooit zoo goed hebben gehad, als zij 't zou hebben bij hem... Z'n zoon Alexander? Wel, die bleef rustig hier om z'n studie voor ingenieur te voltooien. En geen denken aan, dat zij of haar kinderen ooit last of nadeel zouden hebben van z'n bestaan. Die kwestie zou hij weten te regelen tot aller voldoening. Z'n plan in dit opzicht was niet mis, dat zouden ze moeten erkennen, zoodra hij alles eerst 'ns zakelijk overlegd zou hebben met z'n aanstaanden zwager Marcel, den advocaat in spé!

Marcel kwam met Vastenavond en op den Bulthoek werd de verloving gevierd van de eenige dochter met den puissant rijken Argentijnschen veefokker: het huis in een bloemhof herschapen; lange Lex triomfantelijk, en verliefd tot over de ooren; Cecile overladen met cadeaux, verzoend met den nooddwang, die haar uit een drabbig moeras redde en de vrije wereld voor haar opende, waarbij ze den ongeciviliseerden echtgenoot danmaar op den koop toe nam, overtuigd dat ze hem wel naar haar hand zou weten te zetten.

„Ze zijn voor elkaar geschapen," vond mama Carlien, heimelijk glorieus, dat zij het tochmaar fijn had klaargespeeld, die in-de-wiek-geschoten onhandelbare en veeleischende dochter van haar aan dien energieken millionnair te koppelen. Niet voor niks waren er van 't jaar weer nieuwjaarsbrieven gewisseld tusschen den Bulthoek en Argentinië; niet voor niks was Cecile zoo dringend naar huis ontboden met Nieuwjaar; en niet voor niks was

Marcel 't direct zoo volkomen eens met z'n aanstaanden zwager, die ver genoeg uit de buurt zou trekken tegelijk met Marcels geblameerde zuster, en door wien z'n ouders eindelijk 'ns van dien deprimeerenden Bulthoek zouden loskomen. Dus werd de verloving niet zonder animo gevierd. Ook Sanderke er bij. — „En ziehier m'n zoon Alexander," stelde z'n vader hem voor aan Marcel, waar Cecile bijstond. — „Bij ongeluk z'n zoon!" sneerde Cecile. — „In elk geval heb ik hem de eer aangedaan hem mijn naam te geven, en zal niemand kunnen ontkennen, dat hij wel eenigszins op mij lijkt!" lachte lange Lex al z'n gouden tanden bloot. — „De gelijkenis is bepaald frappant," door z'n monocle monsterde Marcel met 'n kennersblik den slanken knaap: „chantage wel uitgesloten". Met gespitste ooren, opgetrokken wenkbrauwen, verbeten lippen stond Sanderke er bij; woedend en wars uitdagend botste z'n donkere blik den spotlach van Cecile af. „Toch jammer," tergde ze, „dat m'n aanstaande stiefzoon ons niet gelieft te vergezellen naar Argentinië. 'k Zou echt met hem kunnen pronken onderweg. 'n Knapper en wellevender zwart knechtje zou 'k me wel niet kunnen wenschen!"
't Ging voor badinage door, maar Sanderke voelde zich grievend gehoond, al wist hij wel, dat ze hem z'n troeven teruggaf, z'n uittartende grimassen tegen haar, uit de dagen toen hij nog rondrakkerde op den Bult en haar nariep: „Sara, je rok zakt af," — of later nog, verleden zomer pas, als hij breed voor haar uit den weg ging en met een overdreven diepen zwaai z'n pet voor haar afnam. Vijandschap van nature tusschen hen tweeën!
„Toch zal dit jongmensch schitterend carrière maken, juist als z'n vader, — dat is hem aan te zien," kwam Marcel er sarcastisch tusschen. — „Wel — jazeker, hij is van 't leer waarvan men riemen snijdt. Wacht maar!" — Gevleid was lange Lex 't dadelijk met z'n aanstaanden zwager eens. „En daarom..." — „Ja juist, daarom, ga je gang maar met je maatregelen..." Bij deze geheimzinnige toespeling voelde Sanderke de aandacht van hem afdrijven, — en weg was Sanderke.

„'k Wil geen snars meer met die rotzooi te maken hebben," met die woorden viel Sanderke bij z'n grootmoeder bokkig met de deur in huis. — „Jij al terug!" grenzenloos de verbazing van moeder Ruiters. „Je was toch op het diner uitgenoodigd!"

„Ze mogen stikken met hun diner. Als u die Cecile maar 'ns had gehoord tegen mij... Zij en die fat van 'n Marcel! Ik laat me niet voor den gek houden, zooals ... die andere." 't Woord „vader" wilde Sanderke niet meer over de lippen. — 'n Oogenblik later: „M'n moeder was toch 'n dochter van hier?" alsof hij dit opeens betwijfelde.

Ontsteld keek moeder Ruiters haar kleinzoon aan. „Ja, ons Truuke," bracht ze er uit.

„En die lange Lex deugde natuurlijk niet."

„Da's geen taal voor 'n kind over z'n vader."

„Alsof ik nog 'n kind ben! Nou zeker niet meer." En wat nog nooit was gebeurd, daar liet Sanderke zich op 'n stoel neervallen, duwde de knokkels in de oogen en barstte in snikken uit... „Zeg dat 't niet waar is!"

„Wat niet waar?"

„Dat m'n moeder net zoo'n slet was als zij!"

„Je moeder? M'n brave toch! 'n Arm onnoozel schaap was je moeder... en ze heeft er zwaar voor geboet... Maar jij bent van ons, hoor! gansch en al de onze!"

„Dat zult u ondervinden!" beloofde Sanderke opveerend, plotseling bezield met het heiligste voornemen zelf wel z'n eigen eer te zullen veroveren.

„Zoolang als jij maar niet voor de kinderen van Garvershof of hun moeder je oogen hoeft neer te slaan, is 't wel in orde," hield z'n grootmoeder hem voor. En dat verstond Sanderke, die z'n toekomst de laatste jaren niet anders kon denken dan samen met Rooske. Al zou hij wel oppassen dat hartsgeheim van hem aan haar of wie ook te verklappen. Ze hadden gelukkig nog den tijd! Voortmaken op school en later met de studie, — dan zou Rooske twintig zijn als hij z'n ingenieursdiploma haalde. Zoover had hij 't al uitgerekend.

Alzoo was 't Maart geworden, eer iemand er erg in had. Vastenavond en Aschwoensdag, alweer 'ns voorbij, hadden het voorjaar gebracht. Berg en dal herleefden. Het winterkoren, grashoog uit den sneeuwdooi tevoorschijn gekomen, wies nu zienderoogen. Over hazelaars en wilgenhout kleurde de bloei, en blad- en bloesemknoppen zwollen tusschen den takkenwirwar van de fruitboomen. Alom vogels aan 't schetteren en kwinkeleeren, alreeds de koekoek ginder in het bosch, de zwaluwen onder de dakgoot, de duiven er bovenop. Het vee overdag weer naar de wei. Nelis al de heele week aan 't ploegen geweest op Garverskamp. Haver zou er uitgezaaid worden van 't jaar...

Maar vandaag was 't Zondag, de eerste Zondag van de Vasten, met het Evangelie van Christus in de woestijn. Uitgelokt door de stralende middagzon waren Majoorke en Rooske na den eten het bloemhofke ingeloopen, om er onder de haag naar de eerste viooltjes te zoeken. Zooals ieder jaar hun verrassing voor Moeder, die ze dan blij bij de Moeder Gods zette en zei: „God zij dank, daar is de lente weer in 't land!" Ze kenden dit al van altijd...

„Ik ruik ze al!" riep Rooske, nog eer ze door 't hekje waren. Tegelijk hield Majoorke haar met 'n ruk tegen: „Zie 'ns daar!" Versteld stonden ze met hun tweeën te kijken.

„Het kruzzefiks!" Rooske moest naar adem snakken, zoo had de verbazing haar aangegrepen. Wezenlijk, — daar hing het! Tusschen de twee achterste vensters van de zaal. Alles juist zooals zij tweeën 't met den oudste hadden overlegd, zoo kort voor z'n dood. Daar hing het tegen den verweerd-witten huisgevel, onder een blauwselblauw schuin afdakje, geel en glanzend het versch geverniste eikenhout, een krans van papieren roode rozen om den Lieven Heer. Alles glinsterend en stralend in den zondagsstillen Maartschen zonneschijn, alsof 't van puur licht was geschapen.

„Hoe komt dat daar zoo opeens?" Majoorke wilde er toch het zijne van hebben, tegen z'n verbijstering in.

En wat ze al aanstonds had gedacht, zei Rooske nou hardop: „Frans heeft de Engelen ermee gestuurd. Om de gelofte te vervullen."

„Tenminste...," weifelde Majoorke, „als Moeder er ook niets van weet..."
„Dan zou ze 't ons immers al lang gezegd hebben."
„We gaan Moeder halen!"
„Maar niet zeggen waarom."
En daar stonden ze even later al met hun zevenen: Moeder, Maria, Rita, 't Reeke, de drubbels, ook Sanderke maar veel meer achteraan dan gewoonlijk, — allemaal beduusd van verwondering.
„Hoe is 't bij God mogelijk!" Moeder sloeg de handen ineen.
„Wat er al zoo lang had moeten zijn!" riep Maria uit, „en nou opeens!"
„Maar waar vandaan?" wilde Rita weten.
„Wat ik je zeg: De Engelen hèbben het gebracht!" Bij al de ongeveinsde verbazing was Rooske nou wel overtuigd van een mirakel.
„'k Zou het haast moeten gelooven," beaamde Moeder.
„Als Nelis er tenminste niet de hand in heeft gehad," begon Maria te vermoeden.
„Wel, natuurlijk, Nelis! Echt iets van Nelis!" Voor Rita ging er 'n licht op.
„Alsof Nelis daar tijd voor zou hebben tegenwoordig!" verwierp 't Reeke. „Neen hoor, Nelis niet. Dat weet 'k wel zeker."
„Zie je nou wel — tòch de Engelen!" triomfeerde Rooske.
„Tòch Nelis," hield Rita vol.
„Hij moet komen!" besliste Majoorke. „'ns Zien wat hij zegt." En de drie anderen meteen achter Majoorke aan het erf op. — Ver hoefden ze niet te zoeken. Want Nelis, op z'n zondagsch, in z'n witte hemdsmouwen met glimmend gepoetste schoenen aan, kwam precies met de volle putemmers onder den inrij uit, op weg naar den stal. — „Kom nóu toch 'ns kijken!" riepen de kinderen. — 'n Onnoozel gezicht opzetten en tegenstribbelen hielp hem niet: 'n oogenblik later stond Nelis bij 't Rosalien en Maria naar het crucefix op te zien.
„Danken we dat aan jou, Nelis?" vroeg 't Rosalien met

'n stem zonder klank. — Dit was na Driekoningenavond het eerste woord, dat ze rechtstreeks tot hem sprak; en Nelis, verslagen dat zij hier ook stond, zij samen bijeen midden tusschen de anderen voor dat Kruishout, Nelis zei geen ja of geen neen.
„De Engelen," liet Rooske zich weer hooren.
„Zeg 't maar liever eerlijk, Nelis," moedigde Maria hem aan, die zag hoe Moeder de tranen over de wangen liepen. En bij die tranen besefte Nelis dieper dan ooit, wat hij immers allang wist: dat het zoo toch geen leven meer was, voor hem niet of voor haar niet. Beter nou maar opeens den knoop resoluut doorhakken. Het beslissend oogenblik was gekomen, wel wat eerder en anders dan hij 't zich had voorgesteld. Maar allo — sterk zijn! — En het hooge woord kwam eruit, dat hem de laatste dagen op 't hart woog, zwaarder dan de heele wereld:
„'t Is voor m'n afscheid!"
„Afscheid?" Zeven stemmen tegelijk, één verbazing.
„Nou we zoo onverwachts toch allemaal bijeen zijn, hier in het aanschijn van het heilig Kruis," — naderhand begreep Nelis, dat het alleen de genade van bijstand kon geweest zijn, die hem de woorden ingaf en de kracht tot spreken verleende, — „zal 'k maar zeggen, wat 'k te zeggen heb: — volgenden Zondag vertrekken er zes paters uit Germond naar Afrika, en dan — ga ik mee!"
Als door den bliksem getroffen stonden de zeven bij dat woord. Maar toen ze wat bekwamen van hun verstomming, konden ze 't niet gelooven. — „Dat zegt hij zoomaar!" — „Toch alleen maar voor uitgeleide natuurlijk!" — „'t Is immers toch niet waar!" stelde 't Reeke zichzelf gerust.
„Kom, kom, Nelis!" Maria probeerde 'r maar 'ns om te lachen, — al zag ze bleek van schrik, wat de ernst en de aandoening, die de plotselinge bijna plechtige aankondiging hadden doorsidderd, waren haar niet ontgaan. „Alsof jij Garvershof en Moeder en ons zoomaar in den steek zoudt laten."
„Wat moet, dat moet." Stug keek Nelis voor zich, stokstijf.

„Waarom zou dat moeten?" Maria begon zich op te winden, misschien voor den eersten keer in 'r leven. „Zooiets? En dat voor iemand van over de vijftig, die onmisbaar is waar hij z'n leven sleet."
Eer ze verder kon gaan, in afweer van dreigend gevaar, — juist vanmiddag zou Maria Garvershof voor Wevershuuske gaan wisselen, — kwam Moeder er tusschen:
„Laat Nelis doen, wat hij niet laten kan," kortaf, om haar stem en haar woorden meester te blijven. 't Klonk de kinderen en ook Maria zoo ongelooflijk bits en hard in de ooren, dat ze riepen: „Maar Moeder!" — En 't Reeke, die er eerst bij had gestaan, perplex, als in een benauwden droom, stoof op, eensklaps weer 'ns buiten zichzelf van drift: „Juist omdat Moeder altijd zoo doet tegen hem!" ...Hij had 't immers de laatste weken aldoor pijnlijker aangevoeld, zonder er een naam aan te kunnen geven, die botte verwijdering tusschen de twee aan wie z'n leven hing...
„Wat zou Moeder hem doen!" ook al driftig nam Rita 't voor haar op tegen 'r tweelingbroer.
„Aldoor alsof Nelis haar kwaad heeft gedaan!" Maar eer 't Reeke-Reinier er soms nogmeer ging uitstooten, trok Moeder hem bedwingend naar haar toe. „Nou zwijgen allemaal, en jullie, kinderen, de wei in!"
„Toch zeker eerst bidden bij het nieuwe Kruis!" wierp Majoorke er tegenin, verontwaardigd, dat ieder het wonderbaar crucefix zoomaar scheen te vergeten, zelfs Moeder en Maria. Bijna ruzie hier in het aanschijn van iets zoo heilig? Rooske stond er al bij te grienen. Ze begrepen er niks van, de drubbels.
Maar nou Maria dan toch begon: „Wij aanbidden en loven U, Christus," kwamen ze allemaal toch aanstonds tot bedaren, antwoordden met gevouwen handen: „Omdat Gij door Uw Kruis de wereld verlost hebt," en zagen op naar den Lieven Heer, die hen met Zijn uitgestrekte armen zegende en het huis nou immers voorgoed zou steunen en bewaren.
Al bij den eersten aanhef van het bidden was Nelis weg-

geschoven, achter hen om, maar ieder van hen werd het tochwel gewaar. Want allemaal dachten ze aan hem en vroegen ze zich af, of hij 't wezenlijk zou meenen: „dat Kruis tot z'n afscheid?" En Maria kon niet laten, na het laatste amen er aan toe te voegen: „Alles tot meerdere eer van God den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest, en om Nelis voor Garvershof te mogen behouden." Want onder 't bidden was 't na den eersten schrik wel tot haar volle bewustzijn doorgedrongen, dat, naast God, van het behoud of het verlies van Nelis het wel of wee van Garvershof en van ieder hunner in 't bijzonder afhing, met haar eigen klooster-toekomst te beginnen.
„Als we 'ns een beeweg er voor gingen doen?" stelde Rita voor. — „Naar de Sterre der Zee!" opperde Sanderke, meteen vuur en vlam voor het plan. Want wat 'n mooie kans, om weer 'ns urenlang onvindbaar te zijn voor „de rotzooi op den Bulthoek." — „Dat is veel te ver, heen en weer naar de stad," verwierp Rita, „dat halen we niet meer vanmiddag." — „Veel beter ook naar Germond, naar Sint Franciscus!" 't Reeke-Reinier ontwaakte weer 'ns uit z'n verslagenheid. — „Voor Nelis naar geen ander dan naar Sint Franciscus!" Majoorke wist immers sindslang wat die had in te brengen bij Nelis. — „Ja, kom!" Rooske zei er niks meer van, maar zij hield 't bij de Engelen, nou ook voor dien beeweg.
Dien Zondagmiddag liepen er vijf kinderen in een geregeld troepke bijeen — de twee kleinsten voorop, de drie grooteren achteraan, alle vijf met den paternoster in de hand en den blik vooruit, — door de zon en den wijden vrede, langs Garverskamp en den Wildkamp ter beevaart naar Sint Franciscus in Germond. En na elk tientje van de vijftien mysteries van den Rozenkrans, door Majoorke voorgebeden omdat hij ze pas geleerd had op den catechismus, zongen ze:

Franciscus had de kleinen lief,
Als Christus zelf de kindren,
En geeft nog in zijn needrig hart

De voorkeur aan de mindren.
Gij, onze gids, o Serafijn,
Wil onze hulp en voorspraak zijn.

Zooals ze 't onderweg op hun zondagswandelingen al zoo dikwijls gezongen hadden samen met denzelfden Nelis Broens voor wiens behoud ze nu hun kruistocht hadden ondernomen.
Eén was er bij, halfwassen, die zich tochwel wat te groot voelde achter die drubbels op en tusschen dien tweeling in. — Maar, meedoen, zooals de oudste van Garvershof toch zeker ook zou hebben meegedaan, meedoen inplaats van hem-die-nietmeer-was, nou en voortaan bij alles voor hem met deze vier meedoen, — zoodat Rooske vanzelf 'n anderen oudste in hem zou terugvinden.
Sanderke keek over het goudomsponnen engelenkopke heen in de toekomst...

Nelis onderwijl? — „Wij aanbidden en loven U, Christus, — omdat Gij door Uw Kruis de wereld verlost hebt." — Het eerste gebed van Garvershof bij z'n crucefix, de laatste naklank van hun samenzijn daar in het bloemhofke, 't bleef hem in de ooren klinken, nog lang nadat hij den inrij uit, z'n emmers vergeten, verwezen in z'n eigen keuken was terechtgekomen. — Hier? Wat kon hij er anders uitrichten, dan schuiven en stooten met de stoelen, het venster openrukken en het venster weer dichtmaken...? „Nou weet zij 't dan, en ik ook!" Maar de opluchting waarop hij had gehoopt, als de kogel maar eenmaal door de kerk zou zijn? 't Pak van z'n hart af? Jawel! Maar dat hart van hem nu dan ook voorgoed één wonde al wonde.
„Wat moet, dat moet!" 't Hamerde in z'n hersens. En zij? Direct zoo heelegaar 't er mee eens, zonder hem nog 'n blik waardig te keuren, dien hij dan ook niet waard was... „Doen wat hij niet laten kan?" Ze bedoelde natuurlijk: „Niet laten màg," en zou dan tochwel moeten erkennen, dat hij tot het einde heeft doorgezet, wat zij

hem oplegde: „Sterk zijn!" En daar gaat Nelis Broens... Maar nou heeft hij er dan ook volop genoeg van! Nog 'n heele week er bovenop, en tegen de kinderen en Maria ingaan? Tegen 't Reeke? Waar blijft dat manneke eigenlijk? Heeft Moeder hem misschien verboden, er zich nog mee te bemoeien? Zoo goed als zeker! Anders was die eenige hartevriend van hem immers hier allang als 'n klit aan hem: „Zeg, dat 't niet waar is!" zou hij jammeren. En Nelis dan antwoorden: „'t Is maar al te waar, m'n goed Reeke! Alles overlegd en afgesproken met Pater Bernardinus. Die heeft m'n gestamel ten langen leste begrepen. En me weer aan Sint Franciscus herinnerd, die ook alles verliet, zondermeer achterom te zien, en de Armoei tot z'n bruid koos." — 't Reeke zou daar niet veel van verstaan, maar verder kan hij 't hem toch onmogelijk uitleggen. Hoewel hij 't eigens nou tochwel heel goed wist: dat hij, armzalige navolger van Sint Franciscus van de Voorzienigheid niet zoozeer de Armoei tot z'n bruid zou aangewezen krijgen, maar wel het Heimwee. En dat Heimwee zou de oogen hebben en het wezen, van wie anders dan van 't Rosalien...?
Toch weer aan 't prakkezeeren? Uit en gedaan ermee! Zij wist 't nou: „Wat moet, dat moet," en verwonderd zou ze niet zijn, als ze haar morgenvroeg kwamen zeggen: „Nergens meer 'n spoor van Nelis te ontdekken..." Want veel beter immers, om nou ookmaar ineens den knoop door te hakken: in den nanacht naar Germond en morgenochtend in de vroegte tegen Pater Bernardinus zeggen: „Hier ben ik alvast. Om een noveen van voorbereiding te houden, voor het vertrek." 'n Slaapplaats in de kloosterschuur zouden ze den toekomstigen missieleekenbroeder immers niet weigeren...
Nelis had z'n kleerkist midden op den vloer getrokken. 'n Roodgeruit kussensloop ging hij volpakken met het hoognoodige voor de reis en voor het nieuwe leven onder de zwarten... Wat kleeren en ondergoed, de werkplunje en de klompen er bovenop... De rest van z'n hebben en houden? Wel, hij zou een papier op tafel laten liggen:

„Het huis en alles voor mijn doopzoon, met Gods zegen." — Dat zou hij dus eerst maar 'ns gaan schrijven, met duidelijke letters en z'n naam er onder. — Papier? pen en inkt? — Starend naar den volgepropten bultzak midden op de tafel, waar ze morgen dat testament van hem zouden vinden, zat daar de landverhuizer, met z'n wortelstronkige handen op z'n knieën. Te peinzen zat hij waar toch in 's Hemels naam papier en pen en inkt vandaan te halen, nou hij niet tegen 't Reeke zeggen kon: „Haal 't me even uit de keuken op den Hof." — Naar den winkel? Gesloten op Zondag. — Bij Drikus Vinken of ergens anders in de buurt er om aankloppen? — „Waarvoor heb jij papier en pen en inkt noodig?" zouden ze vragen. — Kon hij dan antwoorden: „'t Gaat je niet aan?" of er zich maar met 'n lach en 'n gek van afmaken? Zeggen: „Voor 'n brief aan m'n liefste?" Alsof hij zooiets over z'n lippen zou kunnen brengen tegen de bemoeizucht van den Bult, die hem dan ook nog achterna zou geven: „Hij is er vandoor uit hartzeer..." Zooals 't wel wezenlijk was, maar dat hoefde de Bult toch niet te raden, misschien nogwel met de ware toedracht erbij: „die stiekemerd heeft immers altijd 'n oog gehad op z'n meesteres," — want zooals heer Frans indertijd kon ook weleens 'n ander er achter zijn gekomen. En dan de kwatongen zich aan 't roeren en een blaam hem achterna... Wat hemzelf betreft, zou hij er dat nog wel bij kunnen dragen. Maar als ze somwijlen — haar tòch de kroon van het hoofd zouden stooten? Wist hij niet bij ervaring, uit die dagen van Truuke, hoe duivelsch de lasterpraat is? Zoodat hij jarenlang den Hemel er voor heeft gedankt, dat Zwart Sanderke zoo zwart is, even zwart als z'n ware grootmoeder Zwarte Marjan was en even zwart en smal en rap als z'n ware vader lange Lex... Zwart Sanderke? Zou hij dien eigenlijk niet nog 't beste in den arm kunnen nemen voor dat papier en pen en inkt? En danmaar liegen: „'t Is om de opgaven voor de belasting in te vullen." — Als die ganf er vanmiddag maar niet had bijgestaan onder het Kruis, en natuurlijk nou aanstonds lont zou ruiken, en zeggen: „Dan zal 'k wel

even meegaan om je te helpen..." Geen Zwart Sanderke hier over den vloer bij dien ingepakten bultzak...
't Koud zweet brak Nelis uit bij al dit wikken en wegen. En tòch zou papier en pen en inkt er moeten zijn, eer hij vannacht de deur van 't Broenshuuske onherroepelijk achter zich dichttrok, en zonder zelfs meer 'n oogopslag naar Garvershof, z'n verleden den rug ging toekeeren, — sterk! — Maar papier en pen en inkt...? Daar ging opeens z'n keukendeur open, — en eer hij kon opspringen en den landverhuizerszak van boven op de tafel onder de tafel kon roetsen, stond daar medam Trinette voor hem.
„Nelis!" zei ze, „wat moet ik hooren?"
Nelis zat op z'n bank onder het venster, zooals hij zat, en staarde haar aan, met verstomming geslagen. Zij, ze had den bultzak op de tafel, de open kleerkist midden op den vloer natuurlijk al direct in de gaten. Tegenover hem zonk ze neer op een stoel, en doorzag hem...
„Dus het is ernst?" vroeg ze.
„Zou 't geen ernst zijn?" vroeg Nelis. Daar had hij tenminste z'n stem en z'n bezinning terug.
„En is dat zoomaar ineens bij je opgekomen?"
„Zooals dat gaat," Nelis begon zich verdekt op te stellen, „het een volgt uit het ander."
Nogal doordringender peilden hem die zwarte flonkeroogen. „Heb jij je ergens over te beklagen, Nelis, soms over iets van onzen kant?"
„'k Zou me schamen..."
„Toch steekt er iets achter, Nelis. Zeg 't mij maar liever ronduit... Iets met Moeder."
Geen antwoord. Verbijstering, star en bang als doodsangst. Trinette schoof 'r stoel wat dichterbij en legde 'r hand moederlijk op z'n mouw: „Hoor 'ns hier, ouwe... Daar kom ik, met kleinen Leonardus in den wagen, bij ons de keuken binnen, — veel vroeger dan anders, om een groot goed nieuws dat 'k heb, blijgemoed met die blijde tijding voor ons allemaal... Wat vind ik er? Moeder met roodbekreten oogen en Maria totaal overstuur, — om dat afscheid van jou. — „Kom, kom!" zeg ik, „dat zal ik hem wel

uit z'n hoofd praten, dat kan niet meer dan 'n bevlieging zijn. En als hij 't hoort van Garverskamp"..."

„Wat met Garverskamp?" leeft Nelis op.

„Wel, dat het part van den Bulthoek ons nou opeens als 't ware zoomaar in den schoot komt vallen... Lange Lex vertelde me vanmorgen aan z'n ontbijt, dat hij den heelen Bulthoek van z'n aanstaanden schoonvader heeft gekocht, huis en grond en alle toebehooren, om vóór z'n tweede huwelijk af te deelen met z'n voorzoon Sanderke. Andries Ruiters zal 't zoolang als pachter voor z'n neef beheeren. Dat is allemaal al in kannen en kruiken... Maar ik, óók niet van gisteren zooals je weet, zei zoo langs m'n neus weg: „'n Strook grond meer of minder zal er voor uw zoon wel niet op aankomen, — daarom, laat aan Garvershof dat part van Garverskamp wat er van oudsher en van nature bijhoort." — En lange Lex zonder bedenken gulweg: „Accoord!" Wat beteekent 'n lap akkergrond dan ook voor 'n man, die er prairieën op nahoudt grooter dan heele provincies hier! — Kort en goed. Ferdinand schaft het geld er voor, en Garverskamp wordt van de week nog eigendom van Garvershof... — „Juist nou ik er over zat te denken, of 't niet beter zou zijn Garvershof tochmaar te verlaten en te verkoopen," bekende Moeder toen ze 't zoojuist van me hoorde, „want wat moet 't hier worden," zei ze, „zonder hèm!" — „Hem" dat ben jij, Nelis."

„Zei ze dat?" vroeg Nelis aschgrauw van aandoening.

„Eigenlijk gezegd — dat snikte ze uit! Want bij dat groote nieuws van Garverskamp kon ze zich niet meer goedhouden: „De hartewensch van Leonardus," zei ze... En dat weten we immers allemaal, hoe Vader z'n heele leven en streven er op gericht was Garverskamp weer bijeengevoegd te zien, zooals 't geweest is in den glorietijd van Garvershof."

„Het part van Laag Case er dan ook nog bij." Nelis gaat er zoo in op, dat hij zoowaar het eigenlijke er bij zou vergeten.

„Dat zul jij op den duur wel klaarspelen, héél Garverskamp weer bijeen."

„Ik...! Maar dat weet u immers: Wat moet dat moet." In z'n verwarring wijst hij haar nou zelf naar den bultzak. „Reisvaardig."
„Jij weg? En Andries Ruiters pachter op den Bulthoek. Wie blijft er hier dan nog over?"
„U vindt wel 'n nieuwen bouwknecht." Nelis gelooft zelf niet wat hij stottert.
„Onzin," vonnist Trinette.
„Als u alles maar 'ns wist!"
„Maar ik wéét alles, Nelis-nunkske. — 'k Heb 't al direct geraden. Zeg maar, of 't waar is of niet?"
„Wat zou waar zijn?" 'n Warme blos over Nelis z'n gezicht, ontzetting in z'n blik.
„Nog 'ns even geduld." En daar stond ze op en ging, bemoedigend hem toeknikkend, met 'n monkel en 'n knipoog van verstandhouding opnieuw, eer ze de keukendeur achter zich dichttrok.
„Wat bedoelt ze? In Gods Heeren naam, waar wil ze opaan? Met dat „waar of niet waar"?" — Nelis z'n hart bonsde, dat 't hem den adem zou benemen.
Papier, pen en inkt? Waarom ook weer? Liever eerst nogmaar 'ns maïs voor de hennen gaan strooien... Dat zullen ze tenminste nog voor goeds vinden in Broenshuuske: een mooien toom witte kippen, en ook de eieren in 't nest, — stillekes laat hij die daar liggen. Want waten-hoe dan ook zoo opeens, — gáán moet hij toch! Nou zeker: vannacht nog. Als hij medam Trinette voortaan ook al niet meer onder de oogen zou durven komen... de heele familie op den duur nog achter z'n geheim... Maar hij weg! — Wat moet dat moet! — Om de eer van 't Rosalien. Al beginnen hem de handen te jeuken om eerst nog die palen met rasterdraad uit den grond te gaan trekken tusschen Garverskamp aan dezen kant en Garverskamp eindelijk en ten laatste van den Bulthoek losgekomen... De Ardenners voor den ploeg en die wei van hun ergernis omzetten in eigen gebenedijden korengrond van Garvershof! Wist hij zeker, dàt nog te kunnen volbrengen van de week, — zonder 'n woord, — dan

tochmaar die laatste acht dagen er nog aanknoopen? Terug van de hennen gooit Nelis den bultzak in een hoek, schuift de kleerenkist op 'r plaats.

Weerom in de keuken op den Hof, vindt Trinette daar behalve Ferdinand, die haar na is gekomen, ook nog Colla met Jeske, en daarenboven Nonk Peereneer, die Lucia uitgeleide heeft gedaan, niet zonder ook Mank Mielke aan haar zijde. Ze zitten er allemaal even bedrukt bij, alsof ze pas van een begrafenis terugzijn. „Ze weten er dus alles van," denkt Trinette, die aller blik meteen gespannen op zich gevestigd voelt. — „En ?" — Zij trekt de schouders maar 'ns op, schudt 't hoofd en laat zich neer in den hoek bij Ferdinand en den kinderwagen. „Geen ander woord uit dien Nelis te krijgen, dan maar halsstarrig: „Wat moet dat moet!" "
Ferdinand tikt 'ns tegen z'n voorhoofd: „Is 't hem soms in den kop geslagen? Men kan nooit weten. Zoo'n stille."
„En heb je 't hem nou gezegd van Garverskamp? En van Andries Ruiters op den Bulthoek? En hoe Moeder hier opeens zonder iemand zou komen te zitten?" Vragen naar den bekenden weg, die Trinette de schouders doen ophalen: „Z'n bagage ligt al ingepakt! Alsof hij er nog eerder tusschenuit wil, dan hij vanmorgen heeft aangekondigd."
„Wat moois!" Algemeene verontwaardiging, waarbij alleen Colla 't voor hem opneemt: „Wees toch wijzer! 't Zal zoo'n vaart niet loopen! Laat mij nog maar 'ns met hem gaan praten!" Colla heeft ondervinding van missieplannen!
„Niks ervan! Niemand van ons meer!" houdt Trinette hem tegen. „Ik weet nu wel genoeg. Daar is er hier maar éene die hem tot andere gedachten kan brengen."
Ze zien allemaal naar Moeder, die zelf star naar de deur ziet, als doof en blind.
„Moeder!" 't Is alsof ze haar wakker moeten roepen. Ze weten niet meer, wat er van te denken, zoo vreemd afzijdig als ze zich houdt. — „U weet dat toch evengoed als wij: Met Nelis valt of staat hier alles."

Met het oogenblik banger besef bij de grooten, wat hun boven 't hoofd hangt: Nelis weg, en alles ligt in duigen! Hun mooie illusies verkeerd in enkel zorg en verwarring: Maria niet naar 't klooster; Colla niet op den Wildkamp; Lucia hard noodig thuis. Zelfs Nonk Peereneer ziet in, dat 't voor hem een eenzame oude dag zou beteekenen. En Trinette? „Juist nou 't er zoo prachtig voorstaat voor Garvershof!"
„Wellicht Garverskamp van 't kasteel er ook nog bij," spiegelt Colla z'n eigen en de anderen voor. „Als 'k daar bij deze gelegenheid 'ns ernstig met den rentmeester over zou praten."
„Niet nalaten, jongen!" moedigt Ferdinand hem aan. „Jij kunt nou eenmaal 'n potje bij hem breken."
„Met zoo'n geldschieter als Ferdinand achter je!" Trinette zou er liever maar geen gras over laten groeien.
„Niks liever dan m'n geld beleggen in goeden grond, die goed onderhouden wordt," verzekert Ferdinand zakelijk. „In dit geval hier, ook almee voor de toekomst van onze kinderen." Dat heeft Trinette hem alwel bijgebracht, hoe 't mettertijd best nog 'ns „Sanders" zou kunnen worden op Garvershof na „Wevers" en „Garversman".
„Stuur 't er op aan, Colla! Met den rentmeester als bemiddelaar bij den baron. Bij dien heeft Gregoire evenveel in te brengen, als jij bij Gregoire." Ze zijn er opeens allemaal vol van: het aloud familiedomein dan ook zoo volkomen in eenheid en eere hersteld!
„Maar als ik m'n congé moet nemen op Laag Case, dan laten ze me natuurlijk fluiten!" Colla versombert.
„Waarom zou jij je congé moeten nemen?"
„Zonder Nelis hier."
En daar zijn ze weer terug bij de brandende kwestie.
„Nou hoort u, Moeder, wat er zooal op 't spel staat!" spreekt Trinette haar nu ookmaar rechtstreeks aan.
„Zou ik dat niet weten?"
„Terwijl u toch ook wel evengoed zult weten, dat 't u immers maar één woord zou kosten om hem hier te houden."

't Rosalien schrikt er van op: „Misschien," laat ze zich ontvallen.
„Waarom dan — zoo — de stomme spelen tegen hem?"
„Om jullie!" Weer 'n woord, dat ze liever had moeten zwijgen. Maar Trinette drijft haar in 't nauw.
„Maar juist om ons wèl!" Stijgende verbazing.
„Zeg nou 'ns rechtuit, Moeder: Wat u zelf betreft?" — langs de anderen heen een vraag van Trinette, waarvan Moeder alleen de beteekenis verstaat. En zoo vertrouwelijk en verstandhoudend doorgrondt haar de blik van 'r oudste dochter, dat 't Rosalien niet anders kan dan haar toeknikken: „Ja, kind, ja... m'n hart is jonger dan ik ben," toch schuchter als vroeg ze om vergeving.
„Maar doe 't dan toch, Moeder!" roept Trinette uit, zonder 't nog verder te verbloemen. „'n Tweede vader voor ons!" — Colla is blijkbaar de eenige, die niet direct doorheeft waar Trinette opaan wil. Maria kijkt bedenkelijk, maar moet toch erkennen: „'t Zou wel een groote geruststelling zijn." — Terwijl Lucia, spoorwijs op de wegen der liefde, geestdriftig uitroept: „Als dàt er tusschen zit, Moeder, maak hem dan gelukkig, dien goeien Nelis!"
Daar staat Nonk Peereneer op, en allemaal houden ze bevangen den adem in. Maar de Weversnonk strekt den arm bezwerend uit, en zegt: „Wat het zwaarst is, moet het zwaarst wegen! Dat zou m'n broer Leonardus zaliger ook niet anders zeggen in dit geval. Laat ons één ding niet uit het oog verliezen: 't Gaat om het zijn of niet zijn van Garvershof."
„Ja, zwager, — er op of er onder," moet 't Rosalien hem wel toegeven, al denkt zij daarbij niet zoozeer aan Garvershof, maar aan Nelis zelf en aan 'r eigen.
Colla begint opeens te snappen, waar het eigenlijk over gaat. Opgetogen klapt hij zich met de vlakke handen op de knieën: „Wel ja, Moeder, hou hem in eere voor u en voor ons in passant, den Bewaarengel van Garvershof!"
En als ze allemaal hartelijk lachen moeten om den goeden bijnaam, dien de Boer daar zoo opeens voor Nelis vond,

laat hij hun hooren, wat hij nooit vergeten is: „Moeder heeft hem zelf tegen mij zoo genoemd, al 'n paar jaar geleden. — Had ze geen gelijk?"
En de stemmen dooreen: „Groot gelijk! Nou we hem bijna moesten missen, weten we eerst wat hij waard is. 'n Eerekroon voor Nelis!"
„En daarom, Moeder, nou ook maar niet lang uitstellen," moedigt Lucia haar aan.
„Dadelijk na de Vasten, in alle stilte," beslist Trinette.
Maar de stemmen dooreen weer: „Integendeel: Juist heel plechtig! Om Daelhoven te toonen, hoe goed wij 't er mee eens zijn."
„En ook bruiloft!" laat Colla zich gelden.
„En Groot-Garverskamp tot bruidscadeau," lacht Ferdinand.
Maar 't Rosalien, die hen tot hiertoe maar liet praten en plannen maken, alsof 't een ander gold, zij, met 'r afwezigen glimlach, — ze komt er nou toch tusschen, ernstig en bezadigd: „Zouden we er eigenlijk eerst niet Nelis zelf 'ns in moeten kennen?" — En ze gaat.

Met de knuisten tegen z'n oogen zit Nelis aan z'n tafel, vóór hem het oude kerkboek open bij het Miserere... Waakt of droomt hij? Tòch 't Rosalien? „Hier ben ik, jongen," zegt ze. „Ze willen 't allemaal, zoo en niet anders. Tot Nonk Peereneer toe."
Wat bedoelt ze?
Nelis begint 't eerst te beseffen, nou zij, achter z'n stoel gekomen, 'r armen om hem heen heeft geslagen, waar hij zit voor z'n Miserere, en hij z'n hoofd bergt aan haar hart.
„Is 't om Garvershof?" waagt Nelis eindelijk te zuchten.
„Neen. Om jou. Om alles in jou voor mij van vroeger en nu."
Even later, — of had 't langer geduurd? — opeens Broenshuuske vol: de kinderen terug, en achter hen Pater Bernardinus in z'n bruine pij als 'n andere Sint Franciscus.
„De gids en serafijn van wien ze zongen, deed ons elkaar tegenkomen onderweg," verklaart Pater Bernardinus. „En

ze lieten me niet meer los: de Hemel had me gestuurd, en ik moest en zou mee om Nelis tot andere gedachten te brengen. Terwijl 'k tochal juist op weg was naar Garvershof om 'ns een ernstig woord te spreken, met ieder van u beiden apart... Maar me dunkt, dat is al niet meer noodig!" — Vaderlijk glimlachend ziet Pater Bernardinus van de eene naar den andere, twee die zelf niet weten, hoe ze door hun tranen heen, stralen van geluk, jong opnieuw. „Gods wil heeft gesproken," zegt 't Rosalien, en tegen de kinderen: „Zeg nou maar voortaan: „Vaderke Nelis", — want dat wordt hij binnenkort echt en voorgoed." „Binnenkort? Immers nooit anders geweest...," 't Reeke, die alleen maar begrijpt, dat alles gelukkig weer goed is. „Vaderke Nelis!" overstemmen de anderen hem, Sanderke er bovenuit, één jubel. En mee vliegt Rooske dat Vaderke Nelis om den hals en roept: „Van de Engelen!" — Juist nou de grooten Broenshuuske binnenstroomen om te zien waar Moeder toch blijft.

1942

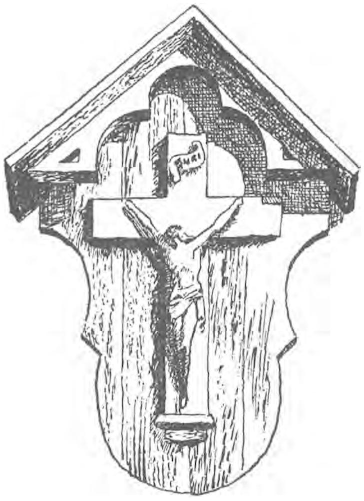

8279.1